Demir Küçükaydın

Alevilik ve Alevi Hareketi Üzerine

Yayınları

Alevilik ve Alevi Hareketi Üzerine

Demir Küçükaydın

Birinci Sürüm

Kasım 2009

köXüz

Dijital Yayınlar

İndir – Oku – Okut - Çoğalt – Dağıt

köXüz

Yayınları

Alevilik ve Alevi Hareketi Üzerine Yazılar

İçindekiler

Önsöz

Alevilik ve Alevi Hareketi Üzerine Yazılar başlıklı bu derleme esas olarak üç bölümden oluşuyor.

İlk bölüm 1998 yılında henüz internet ve tartışma forumlarının yeni yaygınlaşmaya başladığı ve benim de ilk kez İnternet aracılığıyla nihayet görüşlerimi ifade edecek bir imkân bulduğum bir döneme aittir. Buradaki yazılar internette ilk yazılarım arasında sayılabilir.

O dönemde, *Tarih ve Demokrasi* başlıklı bir forum açılmıştı. Bu forumu İbrahim Seven'in arkadaşı Özcan Soysal adlı bir kişi yönetiyordu.

Özcan Soysal adıyla daha önce Usenet yazışma grubunda Ermeni katliamını sorun etmesi ve Ermenilerden özür dilemesi esnasında karşılaşmış ve kendisini bu konuyu gündeme getirdiği için tebrik etmiştim.

Daha sonra *Tarih ve Demokrasi* tartışma forumunu keşfettiğimde, oradaki Aleviler ve Alevilik üzerine yürüyen tartışma ilgimi çekmiş ve bu derlemede yer alan yazılarla ben de tartışmaya katılmıştım. (Hatta o sırada Aleviler ve Alevilik üzerine derli toplu bir broşür bile hazırlamaya niyetlenmiş bu düşünceyle bazı denemeler yapmıştım. Bu yarım kalmış taslaklar da bu derlemede yer alıyor)

Sonra "Kürt sorunu" hayati bir önem kazanıp da onun üzerine yoğunlaşınca Aleviler ve Alevilik konusu gündemimden uzaklaşmıştı.

Daha sonra 2000'li yılların ortalarında İsmail Beşikçi'nin *Alevilerde Kafa Karışıklığı* yazısını eleştirmeye başladığımda başlangıçta niyetim kısa bir eleştirisini yapmaktı. Aslında konuya ve Beşikçi eleştirisine yönelmemin nedeni Kürt hareketi ve içinde bulunduğu zor durumdu. Amerika'nın Irak'ı işgali, Barzani ve Talabani'ye verdiği destek ve akan petrol gelirleri, Kürtler arasında bir savrulma yaratmıştı ve Beşikçi de bu savrulmaya uygun bir teori sunuyordu.

Ne var ki, eleştiriyi parça parça yazarken, dinin ne olduğu sorusuna girince, birden bire **dinin ne olduğu** sorusunun cevabının Burjuva toplumunun din tanımı olduğunu bunun sosyolojik bir tanım olmadığını ve dinin aslında Marks'ın **Üstyapı** olarak kavramsallaştırdığı şeyin ta kendisi, **somut ifadesi** olduğunu keşfettim.

Bu alt üst edici, muazzam bir keşifti.

Yani bu derlemedeki ikinci bölüm bu keşfi yapışım ve ilk sonuçlarını yazışımdır da aynı zamanda.

Elbette 1990'ların ortasında, *Sosyalizmin Sorunları* dergisini çıkarırken, modern bir hareket olarak dinler üzerine, özellikle politik İslam üzerine yoğunlaşmıştım. Bu bakımdan modern bir sosyal hareket olarak dinsel hareketler konusunda belli bir netliğim vardı.

Elbette bir Marksist olarak da bir inanç olarak din konusunda klasik görüşlere sahiptim.

Ama inanç olarak ve bir sosyal hareket olarak dinden tamamen farklı, **dinin kendisinin sosyolojik olarak ne olduğu** sorusunu hiç sormamıştım ve daha doğrusu bu ayrımın farkında değildim ve inanç ve sosyal hareket olarak dinin, dinden tamamen farklı olduğunun farkında değildim. Aslında birbirinden tamamen farklı üç toplumsal fenomen bir tek kavramla ifade ediliyordu.

Bu ayrımı yaptığım an zaten gerisi bir çorap söküğü gibi geldi ve modern toplumun dininin ne olduğu da otomatik olarak ortaya çıktı. Özel ve politik ayrımının bizzat kendisi bu modern toplumun diniydi.

Bu keşfin bir yan ürünü ulusun da bu sosyolojik anlamıyla modern toplumun dininin gerici biçimi olduğunu ortaya çıkarmak oldu. Modern toplumun dini Özel ve Politik ayrımı idi politik olanı da ulusla ve ulusu da bir dil, soy, din, etni, tarih, ırk vs. ile tanımlamak da bu dinin gerici biçimiydi.

Ne var ki, bu keşifler henüz bilinmiyor ve tartışılmış değil. Daha uzun bir süre de tartışılması oldukça zor görünüyor.

İşte Alevilik üzerine bu derleme bir bakıma bu en modern ve gelişmiş kavramsal araçlara dayanmaktadır ve bu araçların ilk kullanımıdırlar.

Bu derlemeyi şimdi yapmamızın nedeni şudur. Alevilik ve ne olduğu üzerine derli toplu bir kitap bulunmuyor; Alevilik ve Alevi hareketi üzerine bir kitap yazmam konusunda bir çok arkadaş önerilerde bulunuyordu. Elbet ben de yazmayı önüme bir görev olarak koymuştum.

Ama bu kitabın yazılması zaman alabilir. Şimdi ise Alevler ve Alevilik toplumun gündeminde tartışılan bir konu oldu.

Ayrıca Kürt sorunu ve Alevi sorunu birbiriyle kader ortaklığı içindedir. Kürt sorunu çözülmeden Alevi sorunu, Alevi Sorunu çözülmeden de Kürt sorunu çözülemez.

Bu nedenle Alevilik ve Alevi hareketi konusunda kısa vadeli bir çözüm olarak, böyle bir derlemeyi yapmak şart oldu.

İkinci bölümü oluşturan kitap Aleviliği Beşikçi ile polemik içinde ele aldığından; kitabın adı Beşikçiyi içerdiğinden ve de Beşikçi adı hep Kürtlerle anıldığından Aleviler tarafından pek okunmadı ve tartışılmadı.

Şimdi *Alevilik ve Alevi Hareketi Üzerine Yazılar* başlığıyla bu derleme belki Alevilerin kitabı okumalarını ve tartışmalarını sağlayabilir.

Aleviler bu kitabı okuduklarında piyasadaki kitapların ve tartışmaların gerek sosyolojik, gerek politik olarak nasıl geri bir düzeyde bulunduğunu daha iyi görebilirler.

Derlemenin son bölümünde ise politik bağlamda son zamanlarda yazdığımız yazılar yer alıyor.

21 Kasım 2009 Cumartesi

Demir Küçükaydın

Birinci Bölüm - 1998'de Yazılmış Yazılar

Alevilik Üzerine Başka Bir Bakış

1) Alevilik Tanımları

Sayın A.R. Saklı Alevilik üzerine bir değerlendirme yaptı[1]. Bu değerlendirmenin temel

---

[1] Ali Rıza Saklı'nın yazısı şöyleydi:

"Alevilik Nedir? Ne Degildir?

Daha onceki tartismalarda ozellikle Sayin Ali Ihsan YILDIRIM'in Alevilik konusundaki sorularina muhatap olmus ve bu konuyu sonra ele almak istedigimi ifade etmistim. Simdi bu sozumu yerine getirmeye calisacagim.

Oncelikle Alevilik konusunda hangi baglamda soz soyleyecegimi beyan etmek istiyorum. Ben Alevi olmayan (Sunni-Hanefi) bir Musluman olarak Alevilige objektif bir bakis acisi ile bakmaya calisacagim. Esasen objektif olan veya objektif olma gayreti gosteren herkesin, bilgisi nisbetinde, her konuda soz soyleme hakkina sahip olmasi gerektigini ve yadirganmamasi gerektigini dusunuyorum.

Burada dikkat edilmesi gereken Alevilik veya Aleviler "adina" soz soyleme hakkinin sadece onun inananlarina ve baglilarina ait olmasi gerektigidir. Bu noktada bir Sunni gibi bir ateistin de (isterse eskiden Alevi olmus olsun) bagli olmadigi bir inanc "adina" soz soylememesi gerektigini anlatmak istiyorum. Kendi adina soz soyleme hakki ise "ifade hurriyeti" cercevesinde bir hak olarak herkese taninmalidir.

Alevi Denince Kimler Anlasilir

Genis anlamda Alevi; Hz. Ali'yi seven ve ona baglilik gosteren kimse anlamina gelmektedir. T.D.V. Islam Ansiklopedisi'nin "Alevi" maddesinde: "Fakat cagimizda Aleviler olarak taninan iki itikadi mezhep vardir. Bunlardan biri bugun genellikle Lubnan, Suriye, Hatay yorelerinde varligini surduren Nusayrilik, digeri ise XIII. Yuzyilda Anadolu'daki etnik ve sosyal-dini kaynasmalarin bir sonucu olarak ortaya cikan ve XVI. Yuzyilda Safeviler'in propagandasi ile gelisen Kizilbaslik'tir" denmektedir.

Nusayrilik, "Kitabu'l-mecmu" adinda onalti sureden tesekkul eden bir kutsal kitaba sahiptir. "Goruslerinin temelini Hz. Ali'nin ilahlastirilmasi teskil eder. Nusayrilerin butun kollarina gore, Ali, mabuddur, tanridir. Ali, ne dogurdu ne de doguruldu. Olumsuzdur. Her zaman vardir.....Gorunuste imam ise de, batini olarak O, Allah'tir. Bu, Nusayriligin temel inanci oldugu icin, onlara gore sehadet kelimesi, 'Ben Ali'den baska ilah bulunmadigina sehadet ederim' seklindedir." (Prof. Ethem Ruhi Figlali, Cagimizda Itikadi Islam Mezhepleri, s.185)

Prof. Figlali, "Nusayrilik, Muhammed b. Nusayr en Nemiri (883) tarafindan kurulmus asiri bir Sii firkasidir" demektedir. Gorusleri ne kadar asiri olursa olsun Islam'dan kaynaklandigindan bir Islam mezhebi olarak degerlendirilen Nusayriligin kendine ozgu 5 vakit namazi gibi ibadetleri de vardir. Bizim ele almak istedigimiz Alevilik bu degildir.

Bizim konu edinecegimiz Alevilik; yukarida Islam Ansiklopedisinden naklen "XIII. Yuzyilda Anadolu'daki etnik ve sosyal-dini kaynasmalarin bir sonucu olarak ortaya cikan ve XVI. Yuzyilda Safeviler'in propagandasi ile gelisen Kizilbaslik" seklinde ifade edilen ve "Anadolu Aleviligi " diye adlandirabilecegimiz bir anlayistir ve bundan sonra onu anlatmaya calisacagiz.

Anadolu Aleviliginin Kokeni

Bilimsellik ve objektiflik ilkesine azami riayet icin Prof. Figlali'yi takibe devam edelim:

"....aslinda Hanefi mezhebinde bir fakih" olan "..Yesevi ocagina mensup Turkmenler, Horasan erleri ve erenleri, kisaca yayla ve kislaklarda yasayan gocebe Turk asiretleri, esasen fevkalade samimi Musluman olmakla beraber, dinin itikad ve muamelati ile ilgili meselelerin inceliklerini butunuyle idrak edemeyecek derecede 'ummi' olduklarindan, Muslumanliklari, eski geleneklerinin zahiren Islamlastirilmis tezahurleriyle devam ediyordu. Daha baslangicindan itibaren sehir merkezlerinde butun sartlari ile benimsenip yerine getirilen Islam dini, eski gelenek ve goreneklerin henuz canliligini kaybetmemis oldugu gocebe Turk topluluklarinda, eski din ve inanislarla bir arada yogrularak kabul edilmisti." (sayfa 238)

Anlasilacagi uzere Anadolu Aleviligi koken olarak Sii'likten degil Sunni-Hanefi mezhebinin ogretildigi Ahmet Yesevi ocagindan kaynaklanmistir. Bu ortamda Aleviligin ortaya cikmasinda en onemli etken gocebe asiretlerin,

dini, butun emirleri ile ogrenip yasama imkanindan mahrum olmalari ve onu gelenekleri ile karistirarak yasamalaridir.

Hz. Ali'nin, "Allah'in Aslani" sifati ile kahramanligi on plana cikarilmis bir din buyugu olarak Turkler arasinda (simdi de oldugu gibi) zaten itibari cok buyuktu. Boylece gelisen sozlu dinde Allah ve Peygamber inancinin yaninda, "Hz. Ali" merkezi bir konum elde etmis olmaktaydi.

Osmanli Devleti'nin kurulus ve muteakip devirlerinden sonra muntazam idari teskilata kavusarak dini muesseseler olusturulup kucuk sehirlere kadar yayginlasinca din genis kitlelerce daha "kitabi" olarak yasanmaya baslandi.

"Boylece, o zamanlara kadar, eski Turk dininin (Samanizm) Kamlari gibi vazife goren Turkmen "Baba"lari ve "Dede"lerinin nufuzlari ve siyasi onemleri gittikce azalmakla kalmadi, ayni zamanda bunlarin temsil ettigi Alevilik - Bektasilik inanislarina, okumus kutlenin hakim oldugu buyuk merkezlerde pek hakli gorulemeyecek bir anlayisin eseri olarak "kotu" gozle bakilir oldu. Neticede Turklukle Islamligi kendi nefislerinde mezcetmis genis Turkmen asiretleri "Alevi", "Bektasi", "Kizilbas" ve daha bir suru sifatla merkezden muhite yani daha kucuk yerlesme merkezlerine itilerek, sanki farkli bir inanisin mensubu imiscesine ayri bir tasnife tabi tutuldular." (Figlali, s.238-239)

Boylece baski altina alinarak itilen Turkmen kitleleri bir taraftan inanclarini kitabi temelde ilerletme imkanini toptan kaybederken, diger taraftan kendi aralarindaki Hz. Ali sevgisi ve hayranliginin da etkisiyle Siiligin etkisine kapildilar.

Inanc Temelleri

Bazi asiri gorusleri bir yana birakirsak, Sii'ligin temel yaklasimi; Hz. Muhammed'den sonra halifeligin veya imametin Hz. Ali'nin hakki oldugu halde ona verilmedigi seklindedir. Hz. Ali'den sonra da onun cocuklari Hz.Hasan ve Hz.Huseyin ve daha sonra babadan-ogula bir silsile ile devam edecegi yolundadir. Burada ilki Hz.Ali olan 12 imam inanci, Sii Caferiyye mezhebi ile Alevilikte ortaktir.

Peygamberimizin "ev halki" anlamina gelen ve Hz. Ali, Hz. Fatima, cocuklari Hz. Hasan ve Hz. Huseyin ve onlarin cocuklari anlamina gelen "Ehl-i Beyt" (Peygamberin ev halki) sevgisi Aleviligin temelini teskil eder.

Bu sekilde ifade edildiginde, yani; 12 Imam, Ehl-i Beyt ve Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin imam olmasi gerektigi seklindeki gorusleri sebebiyle, Aleviligi Siiligin bir kolu saymak mecburiyetindeyiz. Ancak uygulamada Siiligin ana mezhepleri ile uyum gostermeyen Aleviligin "mesreben batini" oldugu Alevi yazarlarca ifade edilmektedir.

Bu inanclara sahip bir anlayisin Islam'in disinda gosterilmesi asla mumkun degildir. Ancak Aleviligin kendine has bir Islami anlayisa sahip oldugu bellidir.

Aleviligin Bazi Ozellikleri

- Alevilik "batini" ozellik gostermektedir. Yani yazili kaynaklarin otesindeki bir kisim gerceklerin Alevi din bilginlerine bildirilmis oldugu ve bununda babadan ogula devam ettigine inanilmaktadir.

- Bir kimsenin sonradan Alevi olmasi mumkun degildir, Alevi ana-babadan olmak gerekmektedir.

- Peygamberimizin "Ehl-i Beyt"i seven cennete gidecektir" seklinde bir hadis-i serifi bulundugu ve Alevilerin "Ehl-i Beyt"i cok sevmeleri sebebiyle cennete gidecekleri, baskaca bir ibadete gerek olmadigi inanci. (Bu inancin Istanbul'daki bir Cemevinde bir Alevi dedesi tarafindan ifade edilisine TV'de bizzat sahit oldum.)

- Tevella: Ehl-i Beyt'i sevenleri sevme.

- Teberra: Ehl-i Beyt'i sevmeyenleri sevmeme.

- "Eline, diline, beline sahip olma" dusturu.

Bektasilik ve Haci Bektasi Veli

Bu konuda da Prof. Figlali'ya muracaat edecegiz:

"Aslinda Bektasilik, Haci Bektas-i Veli tarafindan kurulduguna inanilan bir tarikattir. Ancak Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi, tevella ve teberra gibi Aleviligin temel esaslarina bagli oluslari yuzunden Bektasilige Alevilik denebilir. Ne var ki bu Alevilik, Sunnilerin Ehl-i Beyt'e olan sevgilerini ifade eder manadan oteye gecemez. Cunku Turkiye'de her Bektasi Alevi oldugu halde her Alevi Haci Bektas'i Horasan Ereni sayip hurmet etmesine ragmen, Bektasi degildir. Bu yuzden Koy Bektasisi, Sehir Bektasisi ayirimi yapilmaktadir. Koy Bektasilerine Alevi denildigi halde Sehir Bektasilerine Bektasi denir." (Sayfa 235)

Alevi ve Sunnilerde Ortak Degerler

- Allah : Her iki anlayista da ayni Allah inanci mevcuttur.

- Peygamber: Her iki anlayis da Hz. Muhammed'i Peygamber kabul eder ve ona baglidir.

tezlerinden biri onun şu sözlerinde ifade edilmektedir:

Buna göre Alevilik: "gocebe hayatin imkansizliklari sebebiyle sozlu seviyede kalan, sonra ise Siiligin etkisine giren, Islam Dininin temel kabullerine sahip, batini ozellik gosteren kendine has bir Islami anlayis"tır.

Ama bu tanım, sadece Alevilikle göçebe hayatı, yani uygarlaşmamışlık arasındaki bir ilişkiyi ifade etmekten başka bir anlam taşımıyor pek. (Diğer yandan "göçebe Hayatı" denen şeyin bu bağlamdaki özgüllüğü de anlamını yitiriyor.) Onun özünü örtüyor. Çünkü bu sözü edilen bağlamda Alevilik şöyle de tanımlanabilir ve bu Saklı'nın tanımından daha da doğru olurdu: Alevilik, Şamanizm'in İslami bir görünüm altında varlığını sürdürmesidir. Diğer bir ifadeyle, Alevilik, Şamanizm'in bir biçimidir. Sünnilerin ifadesiyle: Kitapsızlığın bir biçimidir. Bilinir, Sünniler, çok yerinde olarak, derler ki, bir Alevinin Müslüman olması için önce Hıristiyan olması gerekir. Bununla anlatmak istedikleri, Hıristiyanlığın bile İslam'a Alevilikten daha yakın olduğudur. Ve bu doğrudur da.

Peki, neden bugün birçok Sünni birdenbire Alevileri örneğin, İslamiyet'in bir biçimi gibi tanımlamaya başlamışlardır?

Açık ki burada objektif olma kaygısından öte politik kaygılar bulunmaktadır. Böylece Alevilikle bir yakınlık kurulmaya, dolayısıyla Sünnilerdeki, katliamlara varan alevi düşmanlığı biraz olsun törpülenmeye çalışılmaktadır diye de düşünülebilir. Elbet böyle düşünen iyi niyetli Sünniler de vardır. Ama kanımca, Aleviliği İslam'ın bir biçimi olarak tanımlayarak, resmi Sünni İslam güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Eh aleviler Müslüman ise, onların köylerine imam atayabilirsiniz; cami yapabilirsiniz; askerde dua okumak zorunda

---

- Kur'an : Her iki anlayis da Kur'ani kutsal kitap olarak esas alir. (Peygamberin naklettigi Allah(CC) sozleri sadece Kur'an'dan ibaret degildir. Kutsi Hadisler de Allah(CC)'in sozu oldugu halde Kur'an ayeti degildirler. Bazi anlayislar bu sozlerin de Kur'an ayeti olmasi gerektigini savunmaktadirlar.)

- Hz. Ali : Her iki anlayis da Hz. Ali'yi cok sever ve O'na baglidir. Hz.Peygamberin "Ali ilmin kapisidir" seklindeki hadisi sebebiyle Hz Ali'nin sozlerine Sunniler de buyuk onem verirler. (Alevi anlayis ayrica Hz. Peygamber'den sonra O'nun Imam olmasi gerektigine inanir.)

- Ehl-i Beyt : Her iki anlayis da Ehl-i Beyt'i cok sever. Gerek Kur'an'daki ilgili ayetler, gerekse Peygamberimizin hadisleri sebebiyle Ehl-i Beyt'i sevmek hem Aleviler hem de Sunniler icin iman ve ibadet hukmundedir. (Anadolu'da Sunnilerin ibadet ettikleri bir cok camilerde Hz.Hasan ve Hz.Huseyin isimleri Dort Halife ile ayni buyuklukte ve yan yana konulmustur.)

- Ahmet Yesevi, Horasan Erenleri, Haci Bektas-i Veli, Mevlana, Yunus Emre gibi Turk-Islam ululari her iki anlayis tarafindan da benimsenir.

Sonuc

Sonuc olarak Aleviligin basta Sunni gelenekten kaynaklanan ve gocebe hayatin imkansizliklari sebebiyle sozlu seviyede kalan, sonra ise Siiligin etkisine giren, Islam Dininin temel kabullerine sahip, batini ozellik gosteren kendine has bir Islami anlayis oldugu ortaya cikmaktadir. Aleviligin Islam'in disinda oldugunu soylemek asla mumkun degildir ve kesinlikle zorlama bir tezdir.

Bizim bu calismamiz, "Aleviligi anlama cabasi" olarak degerlendirilmelidir. Bunun disinda bir niyetimiz yoktur. Var olan musterek noktalara dikkat cekmemizin sebebi, Anadolu topraklarinda toplumsal barisa hizmet etmek icindir. Yoksa kimseyi yonlendirmek gibi bir niyetimiz yoktur.

Ali Riza SAKLI

arsakli@ihlas.net.tr"

bırakabilirsiniz. Bu Müslümanlığı yanlış bilen Müslümanlara doğru Müslümanlığı öğretmeye kalkabilirsiniz. Ve şu an akla gelmeyen daha bir sürü şeyler.

Yani Alevileri Müslüman olarak tanımlamak, Kürtlerin bir tür Dağ Türkü olduklarını söylemeye benzer politik sonuçları itibariyle. Onun baskı altında olduğunu gizlemeye yöneliktir. Ama örneğin, Aleviliğin Müslümanlıkla ilgisi olmayan, sadece daha fazla Sünni terörüne uğramamak için Müslüman gibi görünen, Şamanizm ya da benzeri bir inançlar sistemi olduğunu kabul ederseniz, o zaman yüzde doksan dokuzu Müslüman olan Türkiye edebiyatı yapmanız, dolayısıyla şeriat istemeniz veya Kemalist ve devlet taraftarı iseniz, hele o devlet sözüm ona kağıt üstünde bir de kendini Laik olarak tanımlıyorsa, epey zorlaşır.

Demek ki, Tarih gibi tanımlar da, gerçeklikle ilgisi olmayan, aslında tanımı yapanların şu veya bu çıkarlarına hizmet eden formlardır. İslam Ansiklopedileri de, A.R. Saklı'nın objektif olma iddiaları da bu kuralın dışında değildir. Aleviliğin değil ama Alevilik konusundaki tavırların ne olduğunu anlamak istiyorsanız, onunla ilgili tanımlara bakın.

Bunlar içinde yalnız bir tanesi, yani iflah olmaz sınıfçı bakış açısı, çıkarlar ve tanımlar arasındaki bu bağlantıyı açıkça vurgular ve o tanımların çokluğunun nedenlerini araştırarak aslında Aleviliğin ne olduğu konusunda çok daha öze değin bir anlayışa ulaşabilir. Çünkü bu çeşitli tanımların hemen hepsinin ortak bir özelliği vardır. Aleviliğin aslında eski çağların devlete, şeriata karşı olan yoksulların bir partisi olduğunu gizlerler. Bu konuda ortalığı zindan sessizliği kaplar.

Alevilerin yaptığı birçok tanımda da sonuç değişmez

Müslüman ve Sünnilere karşı, Müslümanlığı ya da Allah'ı vurgulamalarının Sünniler karşısında azınlık olarak baskı ve terörün hedefi olmaktan kurtulmakla ilgisi dolayısıyla fazla bir önemi yok. Onun için bunu bir yana bırakırsak, onlar da kendi içlerinde Aleviliği farklı biçimlerde tanıyorlar. Kimi onu bir kültür gibi alıyor. Kimi ayrı bir din gibi. Kimi Şamanizmle bağları üzerinde duruyor. Bunlar da elbet, yine Alevilerin içindeki farklı eğilimlerin politik kaygılarından doğmaktadır.

Aleviliğin gerçek ayırıcı niteliğini gizlemekte Alevi zenginler, Sünnilerle tam bir işbirliği içinde bulunuyorlar. Çünkü Aleviler artık eskisi gibi büyük ölçüde eşit konumda bulunan köy üretmenlerinden ibaret değiller. Onların içinde burjuvalar, küçük burjuvalar, işçiler de var. Bu temel toplumsal sınıflar, Alevi olarak baskı altına uğrayışlarına farklı biçimde tepkiler gösteriyorlar. Ve sınıfsal kaygılar, Alevi olarak gerçek bir çözüme yönelmenin önüne bir engel çıkarıyor. Bir Alevi zengininden Aleviliğin, bir ezilenler partisi olma niteliğini vurgulaması beklenemez.

O halde, özetle, Aleviliğin şu veya bu şekilde tanımının daima politik bir anlamı, o tanımı besleyen politik kaygılar vardır. Hele bu günün Türkiye'sinde bu kaygıların büyük bir önemi vardır.

Ama gerek Sünnilerin tamamının, gerekse Alevilerin önemli bir kısmının tanımlarında Aleviliğin gizlenen özü şudur: Alevilik kapitalizm öncesinin, İslam ülkelerinin bir ezilenler partisidir.

Bir toplumda ezen ve ezilenler var ise, bu sınıfların farklı çıkarları, dolayısıyla bu çıkar ve konumları ifade edecek örgüt biçimleri ve ideolojiler de daima var olurlar. Modern partiler topu topu son iki yüz yılda ortaya çıkmışlardır. (Hatta bugünkü evrenselleşmiş biçimiyle modern partiler Fransız ihtilalında bile henüz yoktular. Bugünkü modern biçimi Alman İşçileri Alman sosyal Demokrat Partisi ile ilk kez kurmuşlardır denebilir.)

Peki, kapitalizm öncesinde, İlk Sümer kenti kurulduğundan beri, yedi bin yıldır, uygarlık, yani devlet, yani sınıflar var olduğuna göre, eski çağlarda, ezilenler eğilimlerini nasıl ifade ediyorlardı?

Eski çağların politik partileri Dinler ve Tarikatlar idi. Kısaca bütün dinler, Resmi dinler (Hıristiyanlık da başlangıçta ihtilalcı bir tarikat idi. Sonra resmi devlet dini olup doğuşundaki özüyle ilgisi kalmadıktan sonra kendi içindeki ihtilalcı tarikatları engizisyon ateşinde yakmıştır) Bezirgan uygarlıkların egemen sınıflarının ideolojisini oluşturur.

Bu dinler içindeki Rafızi, Batıni, Heretik denen tarikatlar ve sektler de buna karşı direnen ezilenlerin partileri olmuşlardır. Bunlar daima resmi dinler tarafından kovuşturulmuş, terörün hedefi olmuşlardır. Alevilik de bunda bir istisna teşkil etmez.

Sünnilerin bir özelliği de (Birçok Alevi burjuvası da) Şiilik ve Alevilik arasında görünümlerden hareketle bir bağlantı kurup onların özdeki zıt niteliklerini gizlemektir.

Şiilik de bir Devlet dinidir. İran Araplardan önce bir uygarlığa sahip olduğu için, Arap uygarlığı, varolduğu biçimiyle oraya yerleşemezdi. Perslerin, Sasanilerin egemen olduğu alanlar Şiiliğin egemen olduğu alanlar olmuşlardır, Şiilik İslam'ın İran uygarlığına adapte olmuş biçimidir denilebilir. Ama Aleviliğin ne uygarlıkla ne de devletle ilişkisi yoktur.

Bir tarihte, İran'daki Şii hanedanlar, tıpkı Sovyetlerin bir zamanlar çeşitli ülkelerdeki işçi hareketlerini kendi diş politikasının araçları olarak kullanmaya kalkması; benzer bir terminolojiyi kullanması gibi, örneğin Osmanlı egemenliği altındaki Alevileri kendi araçları olarak kullanmayı denemiş, bunun yol açtığı yakınlıklar bile olmuş olabilir. Ama nasıl kapitalist bir ülkede direnen işçiler ile Sovyetlere egemen olan devlet sınıfları arasında hiç bir bağlantı yoksa; biri baskı ve sömürüye karşı, diğeri bunu başka bir biçim altında sürdürmekten yanaysa; aynı şekilde, aleviler ve Şii hanedanlar arasında da bir özcül bağlantı yoktur. Sünnilerin bunu var gibi gösterip vurgulaması, Türkiye faşistlerinin bir zamanlar, "komünistler Moskova'ya" demesine benzer. Onları sanki bir başka devletin ajanı gibi göstermeye, onların üzerinde terör estirmeye yarar. Alevi zenginler açısından da, onun gerçek özünü gizlemeye.

2) İlkel Sosyalizm, Uygarlıklar ve Ezilenler

Aleviliği, sadece Türkiye ve Kürdistan'daki biçimleri ve adlandırmalarıyla değil, Devlet'e ve Uygarlığa zıtlığı, ezilenlerin nispeten demokratik gelenekleri; heretik niteliği ile ele alınırsa şu görülür. İslam âleminin dağları "Alevi"dir. Arnavutluk dağları Alevidir, Deliormanlar alevidir (Bedrettin boşuna orayı seçmemiştir Huruç eylemek için. Orada Sarı Saltuk tarikatı vardı),

Bütün Batı Anadolu dağları (Tahtacılar, Yörükler, Çepniler vs.) Alevidir. Kürdistan'ın en Dağlık bölgeleri, en bilineni Dersim (Eskiden ve doğal olarak Dersim bugünkü Tunceli değildi sadece, Sivas, Adıyaman, Bingöl, Elazığ'ın da bir kısmını içine alan büyük bir bölgeydi), Lübnan Dağları alevidir (Dürzüler), Atlas Dağları bir tür Alevi'dir, Yemen Dağları ha keza. Hindistan tarafında da dağlık bölgeler büyük ölçüde İsmaili, yani heretikdir, bir tür Alevidir.

Niye böyledir?

İnsanlığın geçtiği üç ana aşamadan söz edilebilir: 1) Göçebeliğin, bahçeciliğin veya toplayıcılığın, kapalı köy ekonomisinin egemen olduğu; ilkel sosyalizm denebilecek, nispeten eşitlikçi ve demokratik, devletin bilinmediği aşama; 2) Irmak boylarında doğup, 7000 yıl boyunca yavaş yavaş genişleyen; tefeci bezirgân sermayeye dayanan; sınıfların ve devletin olduğu aşama; 3) Son 500 yılda ortaya çıkmış, modern kapitalist, ticaret ve sanayi uygarlığı. Bunda da sınıflı toplum ve devlet vardır. Modern uygarlıkla antik tefeci bezirgan uygarlıkları ayıran en önemli fark onların sermayelerinin karı elde ediş mekanizmalarındadır. Tefeci ya da bezirgan sermayenin karının kaynağı; zenginliklerin transferidir. Yani işlem sonunda, toplumda toplam bir zenginleşme olmaz. Sadece bazıları fakirleşmiş, diğerleri zenginleşmiştir. Ama Modern kapitalizmde, karın kaynağı, işçinin üretimidir. İşlem sonunda, işçi mutlak veya nisbi olarak fakirleşse veya zenginleşse bile, toplum toplam olarak zenginleşmiş olur. Bunun içindir ki, kapitalizmde her şey hızlanan bir hızla değişmektedir.

Bu üç aşama, sadece mantıki ve tarihsel olarak birbirini izlemek durumunda değildirler. Bunlar aynı zaman ve mekan içinde de birbirleriyle yan yana ve karşılıklı etki tepkiler içinde bulunurlar. Bugün bile, kabaca, Türkiye'yi ele alın: Köyler bir bakıma hala İlkel sosyalizmi yaşar. Kasabalar ve kasaba benzeri Anadolu şehirleri Antik uygarlıklar çağında donmuş gibidir. Kasaba Eşrafı denen şey, o 7000 yıllık tefeci bezirgan taifesidir. Büyük şehirler de modern kapitalizmdir.

Ama bunlar sadece aynı zaman ve mekan içinde bir arada değildirler; karşılıklı etki ve tepki içindedirler de. Türkiye'nin orijinalliği denen şeyler de aslında bunun ürünü olarak ortaya çıkarlar. Örneğin Batı'da modern kapitalizm derebeylik ve tefecilikle kavga vererek yükselmesine rağmen, Türkiye'de onunla etle tırnak gibi kaynaşır. Bu da Türkiye'nin geriliğini ve gericiliğini besler. Bunun mekanizmaları ve sonuçları ayrı bir konu.

Bugün bile böyleyken, eski tarihte durum çok daha böyleydi. Uygarlık, bir an için Akdeniz ve çevresini göz önüne getirin, sadece ovalarda ve sahillerde vardır. O ovaların yanı başındaki dağlarda biraz yükseldiniz mi birden bire bir zaman tünelinden geçmiş gibi, ilkel sosyalist geleneklerin güçlü izlerine her adımda rastladığınız, eşitlikçi, demokratik, toleranslı bir dünyanın kapısından içeri girersiniz. O dünyada artık resmi İslam, uygarlığın dini yoktur. İlkel sosyalizm gelenekleri resmi dinin görünümü altında capcanlı yaşamaktadırlar. Bu dünya şimdi hızla yok oluyor, ama gören göz için hala vardır ve çok yakın zamana kadar da güçlü bir biçimde vardı. Alevi olmayan Sünni dağlılar bile, ovalı Sünni'den başkadırlar.

Diğer yandan dağ kavramını da mutlak olarak ele almamak, daha ziyade, uygarlığa, devlete, tefeci bezirganlığa bulaşmamışlık ve zıtlık anlamında bir metafor olarak almak durumunda,

bu kuralın bütün dünya ve dinlerde egemen olduğu görülür. Örneğin Tuaregler, çölde yaşıyorlar ama uygarlığa uzaklıkta dağlı sayılabilirler ve onların İslam'ı şehir İslam'ından ziyade Alevilik gibi bir şeydir.

Daha ilginç bir örneği Avrupa sunar. Açın bakın bir Avrupa haritasını, Kuzey'i Protestan, Güney'i Katolik'tir. Roma imparatorluğunun sınırları sanki aynı zamanda bu ayrımın sınırları gibidir. Bu şu demektir. Daha çok uygarlığa bulaşmış bölgeler; yani daha Akdeniz'e yakın bölgeler Katolik'tir; yani papalığın en bağnaz Hıristiyanlığın kontrolü altındadır; (Türkiye'de kasabaların en bağnaz Müslümanlığı gibi); bir türlü yeterince uygarlaştırılamamış; tam uygarlaşır gibi olurken Norman akınlarıyla tekrar ilkel sosyalist dalgaların etkisi altına girmiş kuzey Protestan'dır. Açık ki, Kuzey'in Hıristiyanlığı, Protestanlığın ortaya çıkmasından önce de güneyin Hıristiyanlığı gibi değildi, İslam'ın Aleviliği gibi bir şeydi. Bu nedenledir ki, Kuzey hemen Protestanlığı benimsemiştir.

Bu köklü farkı, bu genel eğilimi bizzat Sünniler ve Aleviler içinde bile görmek mümkündür. Köylü Sünni, kasabalı Sünni'den çok başkadır; dağlı Aleviler de kasabalılardan, şehirlilerden. Ama genel bir eğilim daima ortadadır. Uygarlığa uzaklık ile demokratik gelenekler ve eşitlikçilik arasında bir ilişki vardır. Uygarlığa yaklaşıldıkça, bağnazlık ve sınıf farkları artar ve şaşmaz bir şekilde kadının toplumdaki yeri aşağılara düşer.

İşte Sünniliğin Alevi düşmanlığının ardında bu vardır. Bu yaşam tarzı, bu varoluş, Devlet'i tanımaz, egemen ideolojiyi reddeder, onun için var oluşuyla bile bir ölümcül tehlike, potansiyel bir düşmandır. Bazı bakteriler vardır, oksijen onlara öldürücü etki yapar, onlar ancak çürümüşlük içinde, oksijensiz ortamlarda yaşayabilirler; tefeci bezirganlık da öyledir; dağların özgür havası onun en büyük düşmanıdır.

Ama sadece bu kadar da değil; Alevilik sadece güçlü bir şekilde ilkel sosyalist yaşam tarzını yansıtmaz; sermayeye ve devlete karşı bir muhalefettir de aynı zamanda. İdeolojisi, İslam tarihinin bütün muhalif tarikatlarıyla ortaktır, yani onda aynı zamanda devlete, sömürüye, ezilmeye karşı bir parti özelliği de vardır. O Türkiye'ye has biçimiyle, Eski çağda Köy üretmenlerinin partisi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, şehir üretmenlerinin muhalif gelenek ve partileriyle ortak ideolojisi ve çıkarları vardır: Şehir üretmenlerinin partisi de: kısaca Bektaşiliktir.

Gerek Alevi Bektaşi geleneğinin, gerek diğer Rafızi, Batını (Sırrı karnında gizli), Heretik mezheplerin İslam'da hep Ali geleneğine dayanmaları nasıl izah edilebilir? Elbet bunun da yine bir yanılsama olmadığı; İslam'ın ilk doğuş yıllarındaki sınıf mücadelesiyle ilişkili olduğu açıktır.

3) İslam'ın Doğuşu Sırasında Sınıf Mücadelesi

İslam, sadece bir bezirgân dini değildir, o belli sınıf ilişkilerini de yansıtır. Muhammet Kureyş kabilesinden olmasına ve Kureyş Mekkeli zenginlerin kabilesi, adeta Mekke'ye egemen kabile olmasına rağmen, Kureyşliler Muhammet'e epey direnmişlerdir. Muhammet taraftarlarını Kureyş'li asillere dâhil olmayan yoksul ve orta halli insanlar arasında bulmuştur daha çok. Bu

ayrım, bütün eski tarih boyunca her kentte aşağı yukarı görülebilir.

Kent, ilkel Sosyalist Barbar kurdunun Medeniyet kelebeği haline dönüştüğü bir kozadır. Yani bir geçiş toplumudur. Orada sınıfsız bir toplumdan sınıflı bir topluma geçilir. Eşit ve fakir insanlar topluluğundan, zengin ve fakir insanlar toplumuna geçilir. Kenti kuran kandaşlar, Kent demokrasisinin ve kentli olmanın imtiyazlarını paylaşırlar. Bunlar Roma'da Patrici'lerdir, yani gerçek Romalılar.

Ama Kent demek, aynı zamanda ticaret ve zenginleşme demektir. Ticaret demek, o kente ilk kurucu kandaşlar topluluğuna dâhil olmayan başka insanların da gelmesi demektir. Bu sonradan gelenler genellikle kentlilerin imtiyazlarından yoksun olmakla kalmazlar ama aynı zamanda çoğunlukla daha da yoksuldurlar. Bunlara da Plepler denir Roma tarihinde.

İşte, Mekke Kentinin Patrici'leri Kureyşliler, Plepleri Müsimler idi. Müslümanlık, kandaşlık imtiyazlarını sürdüren ve korumak isteyen Kureyş'lilere karşı, Pleblerin Müslümanlık adlı partisidir de aynı zamanda.

Ancak Müslümanlığın zafer yürüyüşü sırasında, Muhammet, Pratik uzlaşmalar da yapmak zorunda kalmıştır. Mekke'li zenginleri İslam'la kaynaştırmak için satın almıştır. (Bunlara islam tarihinde: Gönülleri uzlaştırılmışlar denilir). Bu Mekke eşrafı, Ayşe aracılığıyla, belli ki İslam'ın plebiyen yanını iğdiş etmek, İslam'ı içinden fethetmek için epey güç harcamıştır.

Aslında bu bütün yeni din ve devlet kurucusu barbarlarda görülür. Erkek en zayıf yerinden kadın aracılığıyla yakalanıp bezirganlığın kontrolü altına alınır. Selçuk, Osman, Atilla, hatta M. Kemal bile bir istisna oluşturmaz. İzmir'i feth ettiğinde en büyük bezirgan, Ege hinterlandının mallarını İzmir'e taşıyan Uşaklığillerin evinde kalmış ve onların kızıyla evlenmiştir. Burada bu kadınların bilinçli bir komplonun aracı olduklarını söylemek istemiyoruz. Onlar da belki kadın olarak başka kaygılarla hareket ederler. Egemen sınıflar da sezgileriyle, içgüdüleriyle öyle davranırlar.)

İşte bu bağlamda düşünülünce Ali ve diğerleri arasındaki gerilimin, daha sonra da iki partinin varoluş nedenleri daha iyi anlaşılır. Ali yoksul ve yetim bir insandır. Çıkar gözetmeden, davaya en başta; katılmanın en zor, en tehlikeli olduğu zamanda katılmıştır. Mekke eşrafı ise çok daha sonra: gönlü uzlaştırılarak.

Bu bağlamda düşünülünce, "*Hz. Ebubekir'in halife seçilmesinde, belki Hz.Peygamber'in kabilesinin defin islemleri ile mesgul olmasinin da etkisiyle dar bir zümre seçime katilabilmisti.*" türünden zararsız ifadelerin nasıl bir gerçeği gizledikleri daha iyi anlaşılabilir. Bilindiği gibi, Ali Peygamberi yıkama ve gömme işlemleriyle meşgulken ve bütün Müslümanlar adeta Ali'ye halife gözüyle bakarken, Mekke eşrafı, son derece bilinçli bir biçimde, yine bir bezirgan olan ancak ilk Müslümanlardan olduğu için, Ali'nin seçilmemesinin yaratacağı tepkileri yumuşatacak olan Ebubekir'i alelacele halife seçivermiştir.

Bu tarihte ne ilk kez olmuştur ne de son kez. Egemen sınıflar binlerce yıllık gelenekleri, bilgileri, sezgileriyle hep böyle darbeleri, başlangıçta hiç dikkati bile çekmeyecek biçimlerde başarmışlardır.

Hatta aynı senaryoyu Lenin'in ölümünde, Rusya'da görmek mümkündür. Rusya'da da Troçki örneğin Lenin'in halefi olarak görülüyordu. Lenin zaten ölmeden önce, çevresini saran bürokratik kasta karşı savaş açmış ve Troçki ile bir ittifak bile kurmuştur. Ama o kast, Tıpkı Ali'ye yapıldığı gibi, o sırada tedavi olan Troçki'ye, cenazenin kaldırıldığını, gelmesine gerek olmadığı yolunda bir telgraf iletir. Böylece onun cenazeye gelmesini bir şekilde engellerler ama daha sonra gösterişli bir biçimde onsuz cenazeyi kaldırarak, örneğin onun Lenin'e saygısı olmadığı şeklinde bir mesaj verirler.

Paralellikler korkunç boyutlardadır. İlk üç halife, Zinovyev, Kamanev ve Buharin gibidir. Muaviye Stalin'dir. Ali de Troçki. Ali ile Troçki'nin stilleri bile aynıdır. Troçki, Kızıl Ordu'nun kurucusu olduğu halde bunu iktidar için kullanmayı aklından bile geçirmez, amaç ile aracın uyuşmayacağını düşünür. Ali de kendini eleştiren taraftarlarına benzer şeyler söyler.

İşte bu nedenledir ki, rastlantısal değildir bütün batıni-rafızi tarikatların, yani devletin resmi İslam'ına, şeriata karşı direnen halk muhalefeti ve onun partilerinin tamamı kendilerinin şeceresini daima Ali'ye bağlamaları.

Bugün Sünniler Ali'ye iğdiş edilmiş biçimiyle sahip çıkıyorlar ve Muaviye'yi reddediyorlar sözümona, ama bu bugünkü Komünist ve Sosyalist partilerin, artık savunulacak yanı ve savunmanın bir anlamı kalmadığı için Stalin'i reddetmelerine, hatta Troçki'yi, daha düne kadar Faşizmin Ajanı dedikleri adamı (Sünniler de Ali ve yedi sülalesinin kökünü kurutmuşlardı) sosyalist olarak iğdiş edilmiş bir biçimde kabul etmelerine benzer. Aslında aynı tarihsel eğilimin bir diğer görünüşüdür.

Sünni İslam'ın kendisi bütünüyle Tarihin tahrifatlarına dayanmaktadır. Stalin'in Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi, Atatürk'ün Nutuk'u ne ise, İslam aleminde bir sürü uygulamaya esas teşkil eden hadisler de aynı şekilde uydurma ve gerçeği gizleyen bir tarih yaratmaya yönelik olmuştur. Mekke bezirganlığı adım adım, İlk İslam'ın kurucuları ve ilişkileri hakkındaki gerçeği sonraki kuşakların kafasından silecek bir tarih yaratmıştır.

4) Aleviler ve Sünniler

Aleviler daima Sünni çoğunluk ve Sünni devletler tarafından ezilmişler ve kovuşturulmuşlardır. Buna karşı aleviler elbette Alevi olarak, bu özgül baskıya uğrayan insanlar olarak elbette kendi öz örgütlenmelerini geliştirmelidirler, ancak Alevilik bu baskıya en azından siyasi ve hukuki düzeyde son verebilmek için, diğer ezilenlerin direnişiyle kendi direnişini birleştirmek zorundadır. Ama bunun için de, önce kendi içinde bir savaş vermelidir. Her dış savaş aynı zamanda bir iç savaştır da.

Bugün Alevilerin baskı altında olmasına karşı ortaya çıkan direniş içinde çeşitli sınıfların eğilimleri de yansımaktadır.

Alevi burjuvazisi, yalvarışlar ve bayağı uzlaşmalarla, birkaç kırıntı karşılığında bu yükselen direnişi satmaktadır. Şimdiden onu Genel Kurmay'ın zafer arabasına bağlamış gibi görünmektedir.

Henüz çok küçük ve daha ziyade gençler arasında etkili sekter bir radikalizm, radikalliğini daha ziyade direniş formları konusunda yoğunlaşarak ifade etmeye çalışmakta ama bununla sekter bir eğilimin ifadesi olmaktadır.

Ama bir de üçüncü bir eğilim mümkündür. İçerikte, yani taleplerde radikal, yani sadece Alevilerin değil, ezilen sınıfların ve ulusların ve cinslerin de taleplerine sahip çıkan ama taktiklerde son derece esnek ve gerçekçi bir biçim de mümkündür. Alevi direnişinde bugün eksik olan budur.

Bu başarılırsa, Sünnilerin büyük bir bölümü, ya işçi ya da ezilen bir ulus veya azınlıktan olduğu için birlikte mücadeleye kazanılabilir. Yani Aleviler sadece Alevilerin sorunları içine kasılıp kalmamalıdırlar.

Sünnilere gelince, Sünniler Sünni oldukları için radikalleşme ve direniş eğilimi göstermezler çünkü bundan dolayı bir baskıya uğramazlar, aksine baskıyı yapandırlar. Yani problemin bir parçasıdırlar. Bir Sünni çoğu kez, sınıfsal ya da ulusal baskılara uğradığı için radikalleşir. Bu radikallik de aynı şekilde diğer baskılara uğrayanların taleplerine sahip çıkmalıdır.

Sünnilikten politik İslam'ı kastediyorum yoksa anamın inandığı İslam'la bu İslam bambaşka şeylerdir.

Politik İslam modern ve modernist batıcı bir partidir. Aslında çok karşı çıkar göründüğü Kemalizm'le ve Batı uygarlığıyla aynı varsayımları paylaşır. Kültür, kıyafet sorunlarında bu kadar yoğunlaşmasının nedeni de budur. Kemalizm, Batı ile giyimi ve diğer sözde devrimleriyle her şeyi görünüşte aynı yaparak, Osmanlı imparatorluğunun azınlıklardan oluşan ve dolayısıyla iyot gibi açıkta kalan burjuvazisinin durumundan kurtarmak istemişti cumhuriyet burjuvazisini. Herkes şapka giyerse, kimin gâvur olduğu belli olmazdı.

Ancak ne Kemalizm ne de Cumhuriyet burjuvazisi Türkiye'nin ezilenlerine nispi bir refah sağlayamadı. Ezilenler içgüdüleri ve sınıfsal sezişleriyle buna bir şekilde direndiler de. Politik İslam, aslında bu sorunları problem ederek, tıpkı Kemalizm gibi bir gardırop doğuculuğu ya da İslamıyla, Kemalizm'le aynı soydan geldiğini itiraf etmiş oluyor.

Böylece, Kemalizm adlı sahte bir düşman da yaratarak, ezilenlerin tepkisini burjuvazinin kanalına akıtıyor. Ve burjuvaziye diyor ki, sömürdüklerinizden daha farklı bir yaşam, kültür, giyinişiniz olmasın.

Sınıf mücadelesinin kuralı, ordular mücadelesinden farklı olarak, sınırları karıştırmakta yatar. Ordular savaşında her ordu kendi üniformaları, bayrakları, parolalarıyla kendini diğerinden ayırır. Sınıflar savaşında ise, ezenler küçük bir azınlık olduğu için egemenliği sürdürmenin tek yolu ezilenlerin tepkilerinin sembollerini benimsemektir. Onlar neyin ne olduğunu anlayıncaya kadar zaten atı alan Üsküdar'a geçer.

Gerçekten inanmış bir Sünni olamaz mı, olabilir. Ama bu inanmış Sünni, gerçekten sömürü ve baskıya karşı ise, çok daha esaslı konulara girmek zorundadır.

O şunu demelidir, sözüm ona politik İslam'a karşı.

İslam'ı mı örnek gösteriyorsunuz? Hem de peygamber ve ilk dört halife dönemini mi? Peki.

Bu İslam'ın özelliği nedir. Birincisi, bütün herkes silahlıdır. Daha sonra Muaviye döneminde olduğu gibi, özel silahlı adamlardan oluşan alaylar ve silahsız bir çoğunluk yoktur. Yani düzenli ordu ve polis lağvedilmeli. Bütün çalışan insanlar İsviçre'de olduğu gibi, ya da ilk İslam döneminde olduğu gibi, silahlı olmalı.

Biat mı dediniz yani o zamana göre bir tür seçim. O halde silahlı ezilenler kendi yöneticilerini kendi seçmeli, tayinlerle oluşan bütün memurluklar iptal edilmeli.

Kadınlar o dönemde erkeklerin yanında savaşa gidiyorlardı. Bütün alanlarda kadınlar erkeklerle eşit olmalı.

İlk dönem İslam'ı pek öyle özel mülkiyet takmıyordu. Osmanlılar bilinir, o çağın en büyük zenginlik kaynağı olan toprak üzerinde özel mülkiyeti tanımıyor ve kabul etmiyordu. O Fatih Sultan Mehmet Han'dan söz edenler. Ayasofya yerine niye bunu problem etmezler?

İlk halifelerin kıt kanaatkârlığı anlatılır. O halde, Paris komünarlarının şu ilkeleri de İslam'ın ilkeleri kabul edilebilir: Bütün memurların maaşı ortalama işçi ücretinden yüksek olmamalıdır.

Daha böyle nice talep sıralanabilir.

Böyle bir Sünni'ye karşı en büyük düşman yine sözüm ona politik İslam olacaktır.

Ve bu Sünni, dostunu işçiler, Kürtler, Aleviler ve gerçekten inanmış ve yoksul Sünniler arasında bulacaktır.

Tarih, Sınıflar, Uluslar, Dinler, Eklektisizm ve Politika

(Sayın A. Rıza Saklı'ya Cevap Biçiminde bir Tarih ve Toplum Anlayışının Açıklaması)

Sayın A.R. Saklı, Alevilik üzerine yazdığımız yazıya olgular ve çıkarsamalar düzeyinde bir eleştiri yoluna girmeyip, yaklaşımımızı metodolojik olarak ele alan, dolayısıyla "metodolojik olarak yanlışsa içeriği de yanlıştır" diyen bir yöntemle çürütmeyi denedi. Elbette bu metot çok verimli olabilir bir tartışmada; olgular ve olgulardan yapılan çıkarsamalar konusunda bir sorun yoksa. Ayrıntılarda uğraşmaktansa temel sorunlara yönelmek doğrudur. Ne var ki, ayrıntılar arasında boğulmaktan çekinmek başkadır, olguları ve olgulara dayanan çıkarsamaları tartışmaktan kaçmak yine başka.

Biz neler söyledik o yazıda? Bir kaçını hatırlatalım.

Örneğin, Alevilik ile medeniyete uzaklık, dolayısıyla eşitlikçi ve nispeten toleranslı bir toplum arasında bir ilişki olduğundan söz ettik. Kabaca *"İslam âleminin dağları Alevidir"* dedik. Olgu olarak yanlış mıdır? Böyle bir eğilim yok mudur tarihte ve toplumda? Var ise, dağlar niçin öyledir? Niye Sünni İslam oralarda güçlü değildir? Biz kendimize göre bir açıklama sunduk. Yanlış da olabilir. Ama karşı açıklama nedir? Yok, böyle bir açıklama ortada. İzahı bir yana bırakalım böyle bir problematik yok. Ne olgu ne de açıklamaya bir itiraz yok. Susuş var. Peki neden? Bizim açıklamamız buna da var ve belli.

Örneğin, bütün Rafızi- Batıni tarikatlar soy ağacını Ali'ye bağlar dedik. Bağlar mı, bağlamaz mı? Olguya ilişkin hiç bir şey söylenmiyor. Bu olguyu, Ali'nin toplumsal konumu ile Mekke'deki Kureyş-Müslim çelişkisiyle açıkladık. İslamiyet'in doğuşu sırasında, bu çelişki var mıdır, yok mudur? Var ise, sizin açıklamanız nedir? Biz **patrici-plep** ayrımını bir analoji olarak kullandık. Siz neyle açıklama açıklıyorsunuz?

Örneğin, Alevilik konusundaki tanımlarla, toplumsal konumlar ve çıkarlar arasında bir ilişki bulunduğundan söz ettik, bu ilişkiyi örnekledik. Farklı tanımlar var mıdır yok mudur? Bu olguya bir itiraz ya de olumlama yok. Var ise, niye vardırlar?

Bu farklı tanımların varlığını neyle açıklarsınız? Biz kendimize göre bir açıklama sunduk. Dedik ki, örneğin, bir Sünni iseniz, bu günün dünyasında Aleviliği bir tür zındıklık olarak tanımlamak işinize gelmez, çünkü onu Müslüman olarak tanımladığınız an, bugünün Türkiye'sinde, yüzde doksan dokuzu Müslüman olan Türkiye edebiyatıyla, okullara din dersi koyabilir, Alevi köylerine cami yapıp imam atayabilirsiniz. Bunlar bir gerçeği yansıtıyor mu, yansıtmıyor mu? Eğer bu açıklama yanlış ise, farklı tanımlar da bir olgu ise, var olan farklı tanımları ve onların varlığını nasıl açıklıyorsunuz?

Bu konularda, ki en can alıcı konudur yaşanan politika bakımından, çıt çıkmıyor sayın Saklı'dan. Tekrar açık açık soruyorum: Siz diyanet işlerinin lağvedilmesinden, bütün dini görevlilerin cemaatler, inananlar tarafından, tıpkı Alevilerin dedelerinde olduğu gibi, gönüllü olarak finanse edilmesinden yana mısınız, değil misiniz? Okullardan, din dersinin kaldırılmasından yana mısınız değil misiniz? Değilseniz ne için?

Değilseniz, bunun sizin inancınızı paylaşmayanlar üzerinde bir baskı olduğunu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

Benim yazımda açıkça ifade edilmemiş ama ima edilmiş iddialardan biri de şuydu: Yazar ne diyanet işlerinin lağvından, ne din derslerinin kaldırılmasından yana değildir. Bu tavrı ile Aleviliği tanımlayışı arasında bir ilişki vardır. Yazar bizi mahcup etse ya. Dese ki örneğin, *"ben diyanet işlerinin tasfiyesinden yanayım Aleviliği öyle tanımlamama rağmen, yanlış düşünmüşsünüz"*. Bunu söylemiyor. Bu konulara hiç girmiyor nedense.

Olgular ve çıkarsamalarıma ve açıklamalarıma ilişkin, somut konular üzerine bir tek eleştiri yok. Metodolojik eleştiri bunu dışlamaz bildiğim kadarıyla, olgular düzeyinde karşı açıklamalarla somutlanması gerekir. Bu ise maalesef yok.

***

Bir fikri eleştirirken, karşı tarafın ne dediğini, ne demek istediğini doğru olarak ele almak gerekir. Sayın Saklı böyle mi davranıyor? Ne gezer.

En basitinden, bizi itham ettiği *"sınıfçı"* bakış açısına ilişkin söylediklerine bakalım.

Diyor ki örneğin: *"Sosyalist yaklaşım, dünya tarihini sınıf mücadelesi tarihi olarak görür"*.

Yanlış.

Birincisi, Dünya Tarihini sınıf mücadelesi tarihi olarak görmek, sosyalist yaklaşımın ayırıcı özelliği ya da ona has bir anlayış değildir.

İkincisi, Sınıf mücadeleleri, tarihin son beş bin yıllık döneminde vardırlar sosyalist yaklaşıma göre.

Üçüncüsü: Ve bunlara bağlı olarak, sosyalistlerin başka faktörleri tanımadığı iddiası temelsizdir ve bizim söz konusu yazımızda da böyle bir durum yoktur.

Ve bunlara bir dördüncüsü daha eklenebilir. A. R. Saklı'nın sınıf mücadelesi anlayışı, bilinçli bir sınıf mücadelesiyle örtüşüyor. Ama sosyalistler hiç de sınıfları ve onların mücadelelerini bilinçli bir prosesin ürünü olarak anlamazlar ve tanımlamazlar. Hatta bütün diğer (dinsel, ulusal vs.) ayrımlarla tek ve temel farkı, sınıfların insanların bilincinden bağımsız olarak var oldukları, insanların tabiri caiz ise bilmeden sınıf mücadelesi yaptıklarıdır. Bu görülürse, birçok olayın daha iyi kavranabileceğini söyler sosyalistler. Örneğin, A. R. Saklı'nın niye böyle davrandığı gibi.

Şimdi bu konularda biraz açıklama getirelim:

Tarihi sınıf mücadelesi tarihi olarak görmek, ne sosyalistlere hastır ne de sosyalistlerin icadıdır. Tarihin bir sınıf mücadeleleri tarihi olduğu modern tarihte sosyalistlerden çok daha

önce Burjuva ve Milliyetçi tarihçiler tarafından ifade edilmiştir. Bu modern tarihte böyle değildir sadece, kapitalizm öncesinde, örneğin İslam uygarlığında da bu gerçeği, yine egemen sınıfların sözcüleri açık açık ifade ederler. Hemen aklıma gelen bir örnek vereyim. Örneğin, Nizam Ül Mülk, Devlet adamlarının el kitabı olarak yazdığı, Sümer'den beri gelen medeniyetler zincirinin Devlet yönetme geleneklerini sistemleştirdiği ***Siyasetname*** adlı kitabında ezilenlerin nasıl kontrol altında tutulabileceğinin bilgisini verirken, müstakbel veya fiili devlet adamlarına yazdığı için açıkça, o zamanın diliyle bunu ifade eder. Örneğin (yanlış hatırlamıyorsam) *"her zaman havarıc oldu"* der. *"Havarıc"* ile kastettiği, *"sapkın"* mezhepler, halk muhalefetidir. *"Her zaman havarıc oldu"* sözü, bu günün diliyle *"tarih sınıflar mücadelesi tarihidir"* demektir.

Sınıf mücadelesinin varlığı konusunda egemen, üst ve zengin sınıflar açısından durum şudur: Onlar başka bir egemen sınıfa karşı mücadele halindeyseler, Tarihin bir sınıflar mücadelesi tarihi olduğunu kabul ederler. Örneğin Büyük Toprak sahipleri ve Derebeylere karşı Avrupa'da Burjuvazi, Tarihin bir sınıflar mücadelesi tarihi olduğunu vurgulamıştır. Ancak, onlar da bir kere üste çıktıktan sonra, artık sınıf mücadelesinin ağırlık noktası diğer egemenlere değil, altta kalan çoğunluğa yönelik olduğunda, bu sefer, sınıf mücadelesi, daha önce söyleneni unutmak ve unutturmak biçiminde yürütülür.

Çünkü, egemenliği sürdürmek, egemenler daima nüfusun küçük bir kesimini oluşturdukları için, ancak sınıfların varlığını gözden ve gönülden ırak tutmakla mümkündür. Dinsel, ırksal, milli vs. hemen her türlü çelişkilerde taraflar karşılıklı olarak açık olarak ortadadırlar, sınırlarını açıkça belirlerler. Sadece Sınıf ayrımı bütün bunlardan kökten bir ayrılık gösterir. O insanların bilinçlerinden bağımsız olarak vardır ve ancak bilinçlerden uzak tutulduğu ölçüde varlığını sürdürebilir. Diyelim ki, insanlar Müslüman veya Hıristiyan veya Türk veya başka bir milletten ve başka bir sınıftan olduklarını bilmeseler, bunu düşünmeseler, bu sorunların ve ayrımların hepsi yok olur ama sınıfsal olan var olmaya devam eder sınıflar varsa. Teorik fizikte olduğu gibi, bir sabah bütün insanların uyanınca kendilerini Türk ve Müslüman olarak kabul etmemeye başladıklarını var sayalım. Ve bütün bu insanların aynı zamanda bir hafıza kaybına uğrayıp, sınıflar ve sosyalizm hakkında her şeyi unuttuklarını var sayalım. Böyle bir durumda artık, dinsel veya ulusal çatışmalar olmayacaktır, ama bu insanlar bilincinde olmamalarına rağmen sınıfsal çatışmalar var olmaya devam edecektir. İşçiler işverenlerden daha çok ücret isteyecekler, işverenler daha az vermek isteyecekler. İster istemez grevler, grevleri örgütlemek için sendikalar. Sendikaların direnişine karşı işveren birlikleri vs. olayların kendi mantığı içinde ortaya çıkacaktır. Bir süre sonra da bu çatışmaların neden var olduğunun bilinci.

Bütün bu nedenlerle, sınıf mücadelesini yok saymak, ya da diğerleri gibi göstermek aslında tam da sınıf mücadelesinin bir biçimidir. Bu nedenledir ki, sınıfların varlığını daima alttakiler vurgular üsttekiler değil.

Alttakiler bunun bilincinde olmadıkları zamanlarda bile, bilinçsizce bir sınıf mücadelesi verirler. Bu da çoğu kez yanılsamalara, görünümlere göre şekillenmiş bir tepki biçiminde yansır. Sınıflar ve onların mücadelelerini mekanik ve düz olarak anlamamak gerekir.

Örneğin, zenginler batılı (batı uygarlığı da esas olarak Hıristiyanlardan oluştuğuna göre Hıristiyan) gibi mi yaşıyor? O zaman ezilenlerin bunlara tepkisi, pekala dinsel bir görünüm altında, örneğin Müslümanlığa yönelmek biçiminde yansıyabilir. Burada dinsel çelişki, ya da laiklik-Müslümanlık çelişkisi gibi görünen aslında bir yanıyla sınıfsal bir çelişkidir. Ama bu eğilimi gören burjuvazinin önemli bir kesimi de, bu tepkiyi kendi kanalına akıtmak için, hem de böylece egemenliğini pekiştirmek için, ezilenlerin görünüşlere duyduğu tepkileri mutlaklaştırarak, gerçek çelişkiyi gizler. Böylece ezilenler bir kere daha, çok daha akıllı ve uzun görüşlü bir egemen sınıfın ideolojik egemenliği altına girer. Ama orada bile bu sefer o biçim altında sınıf mücadelesi sürer.

Ezen sınıflar, sadece kendi aralarında olduğu zaman, sınıfların varlığı ve mücadelesi konusunda açık konuşurlar. Bu gibi şeylerde onlar sözü ayağa düşürmezler. *"Deliye taşı andırmamak"* ya da *"eşeğin aklına karpuz kabuğunu düşürmemek"* gerekir.

İkinci olarak. Sosyalistler, tarihi sadece sınıf mücadelesi olarak da, görmezler. İki anlamda görmezler. Birincisi, insan yeryüzünde, Homo Sapiens olarak en azından 50.000 yıldır var. Bunun 45.000 yılında sınıflar yoktu. Geri kalanında da, insanların çoğu bakımından sınıflar olmamıştır son bir kaç yüzyıla kadar. Uygarlık ve sınıflı toplumlar, aşağı yukarı Çin'de Magrip'e kadar bir kuşak üzerinde, ve oldukça ince bir tabaka halinde gittikçe büyüyerek var olmuşlardır.

Üçüncü olarak, elbette başka paradigmalar da vardır. Bizzat ben bile Alevilik ile ilgili yazımda, sadece sınıf paradigmasını kullanmadım. İlkel Sosyalizm, Medeniyet, (isterseniz buna devletlilik- devletsizlik; kitaplılık - kitapsızlık; bedevilik - yerleşiklik; cahilliye - medeniyet gibi isimler de verilebilir) gibi bir farklılığı anahtar bir kavram olarak kullandım. Uygarlıklardan bahsedilebilir örneğin. Elbet bu farklar ve bunlar arasında çelişkiler vardır.

Ama problem bunların inkarı değildir. Bu dünyada öylesine adaletsizlikler var, sömürü ve baskı öylesine ipini koparmış durumda ki, bir insan olarak bunlar sizi gerçekten rahatsız ediyorsa, bütün insanların en azından temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, baskı ve zulüm olmayan bir insanlık gibi bir ideali benimsiyorsanız, elbette vurgunuzu diğer sorunlar üzerine yapacaksınızdır. Örneğin Çin, Hint ve Akdeniz uygarlıkları arasındaki farklılıklar ve tarih boyunca bunların etkileri, gerçekten çok enteresan bir konudur ve çok heyecan vericidir. Ama yeryüzünde her gün binlerce çocuğun bakımsızlıktan, yoksulluktan öldüğü bir dünyada, bunlara enerji ve zaman ayırmak size israf gibi gelecektir. Bilirsiniz, İslam geleneğinde, çok yerinde olarak, israf haramdır. Nedense Politik İslam bu alanlarda çok israfçıdır. Hep Ayasofya ile heykellerle, başörtüleriyle uğraşıyorlar. Günaha giriyorlar. İsraf yapıyorlar.

Kaldı ki uygarlıkların farklılıklarına da değindik yazımızda konuyla ilişkisi ölçüsünde, Şiilik ve Sünnilik farkını böyle açıklamayı denedik. Yani sayın Saklı'nın iddiasının aksine sadece sınıflarla açıklamaya kalkmadık İslam tarihindeki bölünme ve farklılıkları.

Ve bütün bu farklı faktörler eklektik bir biçimde değil, iç tutarlılığı olan bir tarih anlayışı ve kavramlar sistemi içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bilim son derece farklı görünüm ve olgular içinde ortak olanı aramak demektir. Bizim yazılarımızda, ifade etme gereğini her zaman duymadığımız temel yaklaşım, tarihsel gidişi son duruşmada maddi hayatın üretimi ve

yeniden üretimindeki değişikliklerin, bunu da en son duruşmada tekniğin belirlediğidir. Bütün dinsel, sınıfsal, ulusal vs. farklar ve çatışmalar bu sistem içinde bir anlam kazanırlar. Çünkü bu farklılıkların kendisi ortak bir kavram sistemi içinde açıklanmaktadır. Ulus'u mu anlamak istiyorsunuz? Modern Kapitalist üretimin özelliklerine bakın. Tek tanrılı ya da universal dinleri ya da imparatorlukları mı? Antik tarihin üretim biçimlerine ve ticaret yollarına bakın. Amazon ormanları ya da Kuzey Avrupa'ya ya da Çin'e niye hiç peygamber inmediğini de yine böyle anlayabilirsiniz.

Sosyalizmin, daha doğrusu, Marksizm'in diyelim, tek söylediği, **maddi hayatın üretim biçimlerinin son duruşmada toplumsal yapıyı belirlediğidir**. Sınıfları da, ticaret yollarını da, medeniyetleri de ideolojileri de hep bu belirler. Sayın A.R. Saklı bütün bunlardan bir haber görünerek, hayali bir rakibi eleştiriyor.

Görüldüğü gibi sayın Saklı bir görüşü olduğu gibi, mükemmel haliyle değil, bayağılaştırılmış haliyle eleştirmektedir. Bu ise ciddi bir fikir tartışmasının yöntemi olamaz.

Özetlersek, sınıfçı bakış sosyalizme has değildir, sosyalizm de tüm tarihi sınıfçı açıdan açıklamaya kalkmaz. Bütün faktörleri koyar. O söz konusu yazıda da biz de öyle yapıyorduk.

Hiç olmazsa ortaya bir başka teori, bir başka iyi kötü iç tutarlılığı olan bir sistem koysa. Ne gezer? Eklektisizmi, farklı faktörleri ele almakla karıştırıyor. Şimdi gelelim eklektisizm ile bilim ve teori arasındaki farka.

Tarihsel maddecilik bütün faktörleri kabul etmekle birlikte, onları sayın Saklı gibi, o da var bu da var diye aynı torbaya koymaz. Bu bilim olmaz. Örneğin fizikte, temel kuvvetler var. Ve bu kuvvetler bir tek birleşik alanlar kuramı altında birleştirilmeye çalışılıyor. Bilim demek, farklılıklar içinde ortak olanı bulmaktır. Bilim bay Saklı gibi şöyle diyemez: sınıflar, din, milliyetler, medeniyetler tarihin çeşitli dönemlerinde var olan çatışmalardır. Böyle dediği zaman hiç bir şeyi açıklamış olmaz. Olsa olsa belki bir durumu tasvir etmiş olur.

Sayın Saklı'nın yaptığı tam da budur. Örneğin şöyle yazıyor:

"İnsanlığın ilk dönemlerinde mücadele kabile ve akrabalık baglari veya dini bagliliklar uzerine cereyan etmis olabilir. Sonraki donemlerde, Fransiz Ihtilali sonrasi milliyetcilik ve modern ulus devlet ortaya çıkana kadar daha çok dini mucadele sozkonusu olmustur denebilir. Modern ulus devlet doneminde mucadele milletler mucadelesi tarzinda gorulmektedir. "

Tabii böyle bilim ve teori olmaz. Bilim veya teori şu soruyu sorur. (Bir an için A.R. Saklı'nın tespitinin doğru olduğunu var sayalım). Niye bir zaman din de niye bugün millet biçiminde mücadeleler sürmektedir ve niye bazen sınıfsal, kültürel mücadeleler olur? Bilim bütün bu farklılıkları bir tek kavramsal sistem içinde açıklamadır. Bay Saklı'nınki açıklama falan da değildir zaten, eklektisizmdir. Böyle bir soru sormamaktadır.

İşin ilginci Sayın Saklı'nın eleştirdiği bizim savunmaya ve karınca kaderince uygulamaya çalıştığımız, Tarihsel Maddecilik denen yöntemi ya da anlayışı ilk kez ortaya koyan da ilk kez bir İslam tarihçisidir, aslında sosyolojinin ya da tarihsel maddeciliğin gerçek kurucusu İbni Haldun'dur. İbni Haldun'a İslam Marks'ı denebilir ya da Marks'a modern kapitalizmi görmüş

İbni Haldun. Bay Saklı, anladığım kadarıyla bir Müslüman, ama nedense, politik konulardaki görüşleri, bu Marksizmin kardeşi Müslüman tarihçilik geleneğine değil de, Batı Avrupa'nın, yüzeysel, bayağı sosyoloji geleneğine dayanmaktadır. Ve bu da bir rastlantı değildir.

Bay Saklı'nın önceki yazılarından biri "*Jön Türk Bön Türk*" yazısıydı. O yazı hem olgular hem de çıkarsamalar bakımından eleştirilebilirdi. Zamanımız kıt olduğu için sadece genel metodolojik değinmelerle yetinmiştik. Bu vesileyle o yazının konusuna da girelim.

Bay Saklı'nın sosyoloji bilgisi, Jön Türk'lerin Avrupa'dan taşıdıkları sözüm ona sosyoloji bilgisinin ötesinde değildir. Örneğin şöyle yazıyor:

"Sosyolojik olarak insanlığın gelisiminin Hord (suru), Klan, Asiret ve Millet seklinde oldugu kabul edilir. Bu kabulden hareketle tarihi milletler mucadelesi olarak kabul etmek mumkun degildir. Çunku insanligin "millet olma" asamasina gelisi daha cok yenidir."

Bu tipik lise sosyoloji kitaplarından alınma ve buraya tartışılmaz doğru gibi aktarılan metafizik Fransız sosyolojisi bayağılıkları: işte bay Saklı'nın teorik kaynakları. Jön Türkler, O dönemin Avrupa'sındaki en bayağı, Tarihsel maddeci sosyolojinin kurucusu İbni Haldun'un kıyısına bile varamayan sosyolojileri taşımışlardır. Ve bu da bir rastlantı değildir.

Bu olguya ilişkin olarak yıllar önce yazdığımız bir yazıda şunları söylemişiz:

"Rus devrimcilerinin Avrupa'da sürgün yaşadığı yıllarda, genç Osmanlılar ve Jön Türkler de, (hemen hemen aynı dönem boyunca) Avrupa'da sürgün yaşamışlardı. Ama sonuçlar, birbirine tamamen zıttı. Rus devrimcileri çağın en ileri fikir akımlarıyla tanışırken ve onları Rusya'ya taşırken, Jön Türkler, aksine, çağın en gerici fikir akımlarını taşımakta adeta yarış etmişlerdir.

"Rus devrimcileri marksizmi öğrenirken, Jön Türkler en pespaye burjuva sosyolojilerini: Le Play, Durkheim veya O. Comte'u öğrenip taşıyorlardı. Şinasi'nin Londra'da Marks ile aynı sokakta oturduğu söylenir. Ama muhtemelen, Şinasi Marks'ın adını bile duymamıştır.

"Jön Türkleri, çağın en ileri fikir akımlarını karşı şerbetli kılan, onlarla herhangi bir rezonansa girmelerini engelleyen şey, Jön Türklerin problematiklerinin farklılığı idi.

Jön Türkler, koca bir imparatorluğun egemen ulusundandılar ve onların kaygısı sadece imparatorluğun yaşaması ve güçlenmesiydi.

"Marksizm ise yeryüzünden sömürüyü ve devleti kaldırmak üzere ortaya çıkmış bir öğretiydi. Bunun tarihsel ve toplumsal nedenlerine girmeyelim. Bu kadarı yankısızlığı açıklamaya yeter. Jön Türkler ne zaman imparatorluk yıkılmıştır, ne zaman kaybedilecek bir şey kalmamıştır, o zaman, savaş sonrası Ekim Devrimi dalgasının da yükselişiyle sosyalizme yönelmişlerdir.

"Ancak o zamandır ki, Rusya'da Mustafa Suphi, Almanya'da Ethem Nejat, Fransa'da Şefik Hüsnü, İsviçre'de Sadrettin Celal sosyalizme bir yöneliş göstermişlerdir.

"Bu yöneliş bile, tüm dünyada sosyalizmi kurma enternasyonalist anlayışından ziyade, Türkiye'yi kurtarma probleminden kaynaklanıyordu. Gizli bir milliyetçi yan vardı." ***("12 Eylül, Politik Mülteciler ve Göçmen İşçiler",*** **Ne yapmalı**, s.1, Eylül 1985*)*

Herhalde bu satırlardan, analojiyle kolayca Saklı'nın (hele kültür sorunlarında oldukça milliyetçi tavırlar sergilerken) niye en pespaye, eklektik sözüm ona sosyolojilerde kaynak aradığı daha iyi anlaşılır. Bönlüğün kaynağındaki jönlük ortadadır.

Niçin bu Müslüman eleştirmenimiz Müslüman tarihçiliğin tarihsel maddeci anlayışına sahip çıkmaz da, Jön Türklerin pespaye ithal mallarına dayanır? Biz diyoruz ki, bu sayın Saklı'nın politikası ve hedefleriyle ilgilidir. O politika ve hedefler ancak böyle bayağı metodolojik yaklaşımlarla savunulabilir. Metodoloji tartışması gibi görünen, ideolojik forma bürünmüş bir sınıf mücadelesidir. Bay Saklı ideolojik bir mücadele vermektedir. Ama bunu son derece ilkel kavramsal ve yöntemsel araçlarla yapıyor. Keşke daha iyisini yapsaydı da alfabeyi tartışmaktan kurtulsaydık.

03.03.1998

Jön Türklerden Bön Türklere

Türkiye'de herhangi bir Anayasa ya da Kanun maddesi sözüm ona bir hakkı verdiği zaman bir sonraki maddede verdiklerini geri alır. Düşünce, örgütlenme, seyahat bütün bu özgürlükler sözde tanınırlar, sonra da başka bir maddeyle bunların sınırları belirlenir. Yani iğdiş edilirler.

Sayın Ali Rıza Saklı da, bir Türk olarak Türklüğüne yakışır şekilde paşa babalarının bu anlayışını kendi alanında sadıkça sürdürüyor. O da bütün farklı görüşlerle tartışmak istediğini, fikir mücadelesine inandığını belirtiyor, ama hemen ardından, bütün hakları iğdiş eden Türk Anayasa ya da Kanunlarının yolunu izleyerek bunun sınırlarını da çiziyor: Milli menfaatler; ulusal sınırlar.

Şöyle yazıyor örneğin:

"benim açtığım tartışma bir usul tartışması olup esasen yıllar boyu özlemini çektiğim ve her türk vatandaşında görmek istediğim bir ilke ile ilgilidir. Bu ilke kısaca "her konuda önce Türkiye" diye tanımlanabilen "temel milli menfaatlerde mutabakat" arayan bir ilkedir.

"bir insan ateist olabilir, komünist olabilir, alevi veya sünni olabilir, kürt veya Laz olabilir veya benim hiç duymadığım bir inanca veya etnik kimliğe sahip olabilir. Bütün bu farklılıkların ortak noktası, ortak memleketimiz olan Türkiye'dir ve onun menfaatleri hepimizin müşterek menfaatleridir"

Ya da daha açık olarak başka bir yerde şöyle yazıyor:

"Şimdi benim tartışma istemeyen veya Türkiye'deki statükoyu korumayı hedefleyen bir kimse değil, milli menfaatlerimizi önde tutan, ama bütün bu bozuklukları tartışmayı gerekli gören bir anlayışa sahip olduğum belki anlaşılmıştır, yoksa tartışma deyince Türkiye'nin sınırlarını tartışmakla işe başlayan anlayış benim tarafımdan kabul edilebilir değildir"

Bu satırların yazarı ise şu "*kabul edilebilir*" olmayanlardan.

Bize göre, gerçek bölünme uluslar ya da ulusal sınırlar arasında değil; ezenlerle ezilenler arasındadır. Bu gerçek bölünme çizgisini gizleyen her başka ayrım çizgisi, ulusal veya dini veya ırksal, hepsi ezenlerin çıkarlarına hizmet eder; bu ezme ezilme ilişkisini gizlemeye, ezilenlerin gerçek düşmanlarını görmelerini engellemeye hizmet eder. Her kim ki "*milli menfaatler"*den bahsetmektedir; o ezenlerin konumunu savunmaktadır.

Ezenler ve ezilenler; sömürenler ve sömürülenler; gerçek sınır buradadır.

Ama milliyetçilerin, dincilerin hepsinin ortak bir özelliği, bu ayrımla tartışmayı reddetmek; onu yok saymak, gündemden çıkarmaya çalışmaktır. Böyle tartışmalara girip, deliye (yani ezilenlere) taşı andırmaya gelmez! Yapılacak iş, susuş kumkumasında boğmaktır.

Bunlar hep şunu gözden kaçırmaya çalışırlar: bütün ulusları, dinlerin içinde ulusçuların ve

dincilerin ayrım çizgilerini reddeden; gerçek ayrım çizgisinin ezenlerle ezilenler; sömürülenlerle sömürenler olduğunu savunanlar vardır. Çoğu kez azınlıktırlar; başka türlü olmaları da beklenemez. Kanunlar onlara karşıdırlar; polisler, devlet cihazları onlara karşıdırlar; bin bir provokasyon ve terörün hedefidirler; ama vardılar, vardırlar ve var olacaklardır.

Nasıl, her şeylere kadir Allah bir topal şeytanla baş edemez ise; her şeylere kadir egemen sınıflar da; hiç bir zaman bu eğilimlerin kökünü kurutamazlar. Ezen ezilen; sömüren sömürülen varsa, ezilenin eğilimleri de elbet bir şekilde akacak bir kanal bulur.

Ve bunlar bütün ulusların içinde vardırlar. Bizzat bu varoluşun kendisidir en büyük kanıt gerçek ayrım çizgisinin uluslar değil; ezenler ve ezilenler arasında olduğu. Her ulusun milliyetçileri, diğer uluslar içinde de ezen ezilen ayrım çizgisine dayananlar olduğunu inkâr ederek, görmezden gelerek, susuşa getirerek; aslında sözüm ona düşman gördüğü ulusun milliyetçileriyle, aynı komplonun ve suç ortaklığının içinde yer alırlar.

Ve tam bu noktada, milliyetçiliğin gerçek yüzü ortaya çıkar; gerçek ayrım uluslar değil; ezenler ve ezilenlere arasındadır. Ezen ezilen ilişkisi ayrımına karşı, bütün milliyetçiler ortak bir cephe içindedirler. Bir Ermeni, Türk ya da herhangi bir ulusun milliyetçisi arasında hiç bir fark yoktur. Bunların her biri, varlığını diğerinin varlığına borçludur. Aynı ortak komploya katılırlar.

Bizim için "biz" sözcüğü, ezilen ve sömürülenleri ifade eder; onlar için bir ulustan olmayı. Bizim "biz"imiz ile onların "biz"i hiç bir şekilde uyuşmaz. Hangi "biz"in yeryüzünden baskı ve sömürüyü yok etmek için gerekli olduğu gibi bir soruyu bile sormaktan kaçınırlar. Çünkü onların, yeryüzünden baskı ve sömürüyü yok etmek diye bir dertleri yoktur. Onlar sadece kendi "biz"lerinin çıkarlarını düşünürler. Yani onlar ulusu insan olmanın önüne geçirirler.

Bu satırların yazarı; devletin ve sermayenin düşmanıdır. Düşmanıdır çünkü sermaye ve devlet yeryüzündeki bütün kötülüklerin anası ve babasıdırlar. Her biçimiyle sermaye sömürünün kaynağında vardır, diğeri, devlet ise o sömürü sonucu ortaya çıkan eşitsizlik ve yoksullukları sürdürmenin aracıdır. Devlet ve sermaye, karşılıklı olarak birbirlerini beslerler, büyütürler; insanlığın bütün kanını emerler.

Bay Saklı'nın bütün yazdıkları ve yaptıkları da bu bakış açısından çok açıktır. O ezenlerin yanındadır, ezilenlerin bir problematiğiyle tartışmayı prensip olarak reddetmektedir. Yani bizimle tartışmayacağını söylemektedir yukarıdaki alıntılarda. Bunda da bizi şaşırtan hiç bir şey yok. Sadece söylediklerimizin yeni bir kanıtı var.

***

Peki, ne tartışılıyor bu platformda?

Aslında milliyetçiler, arası bir tartışma yürüyor. Bizim sözünü ettiğimiz ayrım çizgileriyle hiç bir ilişkisi yok bu tartışmanın. Hatta kendini milliyetçi olarak tanımlamayan, daha sol görünen A. I. Yıldırım bile aslında tipik bir milliyetçidir. Aynen şöyle yazıyor:

"Tartışmak istediğim birinci ve en önemli konu Türkiye'de nasıl Demokrasi kurulabilir nasıl

insanca tarihimize ve coğrafyamıza yakışan insancıl bir rejim kurabiliriz?"

Ezen ezilen, sömüren sömürülen ilişkisi açısından dünyaya bakan birinin "*Türkiye'de nasıl demokrasi kurulabilir*" diye bir derdi olamaz. "*Ben Türkiye'de yaşayan nispeten Türkiye'deki ezenleri ve ezilenleri daha iyi tanıyan bir insan olarak, ezilenlerin kurtuluşuna buradan nasıl azami katkıda bulunabilirim*" diye bir derdi olabilir.

Ve bu **azami katkının**, demokratik bir Türkiye olacağı ise çok tartışmalıdır.

Demokratik bir Türkiye demek, Avrupalıların arasına katılmış ya da zengin ülkeler arasında yerini almış bir Türkiye demektir, yani imtiyazları ortadan kaldırmaya yönelik değil; imtiyazlılar arasına katılmaya yönelik bir savaştır bu.

Keza yazarımızda "biz" zamiri, dünyanın ezilenlerini değil; Türkleri, Türkiye'de yaşayanları ima ediyor.

Aynı özellikleri, değişik bir biçimde Ö. Soysal'da da görmek mümkündür. O da örneğin şöyle yazıyor:

"*Benim dünya görüşümü belirlemesini arzu ettiğim prensiplerden en önemlilerinden birisi "Şeffaflık ve açıklık" prensibidir. Gorbaçow'un ileri sürdüğü bu prensip Rus toplumundan daha çok bizim için gerekli olduğunu düşündüm hep."*

Açık ki, buradaki "*biz*" de Türk'lerdir ya da Türkiye'de yaşayanlar, dünyanın lanetlileri değil.

Demek ki, bütün tartışmalar esasında, daha demokratik, modern, insancıl vs. bir Türkiye'ye nasıl ulaşılabileceği üzerine olmaktadır. Sayın Soysal ve Yıldırım gibiler, daha kökten bir demokrasi, genelkurmayın vesayetinden kurtulmuş, tarihiyle barışmış bir Türkiye'nin daha iyi olacağını savunuyorlar.

Sayın Sunsay, Saklı gibileri, özünde bugün geçerli olan resmi çizgiyi orasından burasından rötuşlayıp savunulabilir hale getirerek; karşı tarafa ara sıra aba altından sopa da göstererek "Sizin yolunuz yol değil, öyle davranırsak, düşmanlarımız bizi çiğ çiğ yerler" diyorlar. Burada sopa göstermek de "sen Ermeni misin?" gibi sataşmalar oluyor. Demokratik milliyetçilerimiz de, buna karşılık kendilerine karşı haksızlık ve demagoji yapıldığını söylüyorlar. Bütün buradaki tartışmaların özü budur.

Elbet bu tartışmada bizim yerimiz yok. Elbet bu milliyetçiler arası bir tartışmadır ama bizim de bir görevimiz, bunun milliyetçiler arası bir tartışma olduğunu; ezilenlerin bilincini kararttığını göstermektir. Burada bunu yaptık.

***

Hiç bir mMilliyetçi ve egemen sınıf, niyetini ve amaçlarını bizim burada koyduğumuz gibi apaçık koymaz. O egemenliğini ancak sınırların karışması sayesinde sürdürebilir. Bu nedenle gerçek onların en büyük düşmanıdır. Kendi çıkarını aslında ezdiği ve sömürdüğü çoğunluğun çıkarı gibi gösterebilmek için; onları kendi zafer arabasına bağlayabilmek için ya olguları, olguları yok sayamadığı yerde de onlardan çıkarılması gereken sonuçları alt üst etmek zorundadır.

Gerçek devrimcidir diye bir söz vardır. Yani ezen ya da egemenlerin çıkarını savunuyorsanız bir şekilde gerçeği tahrif etmek zorundasınızdır. Ama ezilen ve sömürülenleri savunuyorsanız, onu aramak bulmak zorundasınızdır.

Milliyetçilerin yapmazlık edemediği şey gerçeği tahrif etmektir. Bunu daha kendilerini belirlerken yaparlar. Doğuştan günahlıdırlar. Ulus denen şey ancak yalanlar üzerine kurulabilir çünkü. Tarihte ulus diye bir şey olmadığı, topu topu iki yüzyıl geriye giden bir tarihte yaratıldıkları halde onu sanki çok eskilerden beri varmış gibi göstermekle işe başlarlar örneğin. Her gün görebileceğiniz bir örnektir, Osmanlı'ya Türk devleti derler. Osmanlı bir Türk devleti değildi. Osmanlı padişahlarına Türk deseydiniz, sizi hakaret ettiğiniz için cellâtlarına boğdururdu.

Başka milletleri ya da milliyetçileri ahlaki olarak tutarsızlıkla suçlarlar, ama aynı şey kendilerine gelince "milli menfaatler" dokunulmazlığı altında meşru görülürler. Gerçek değildir önemli olan, tutarlılık değildir: milli menfaatlerdir. Ve o milli menfaatler ise aslında ezenlerin menfaatlerinin asma yaprağıdır.

Örnek mi? İşte sayın A.R. Saklı'dan rastgele bir tane:

""Milli menfaat" kavramı olmayan hiç bir toplum yoktur. (Milli menfaat kavramı olan "toplum" aslında devletler ve uluslar son bir iki yüzyılın ürünüdürler) Mevcut devletlerden hiç biri kendi sınırlarının tartışılmasını hoş karşılamaz. Bunu anlamak için ister tarihe ister bu güne bakın pek çok örnekler bulursunuz. İngiltere, Falkland adaları için dünyanın öbür ucuna gidip savaşıyor. Kuzey irlanda için de savaşıyor. İspanya Bask için mücadele veriyor.(..)"

Buradaki sinizm çok açıktır. Türklerin kendi sınırlarını korumasını haklı göstermek için, başka yerlerde eleştirilen örneğin İngiltere emsal gösteriliyor. Yani diyor ki bayımız, benim için haklı haksız önemli değil, sınırlar önemlidir. Bunun için her şeyi yaparım. Diğerleri nasıl yaptıysa.

Evet İngiltere İrlanda için savaşıyor ama, İrlandalılar da İngiltere'ye karşı savaşıyor. Evet İspanya Bask için mücadele ediyor ama, Basklılar da mücadele ediyor. Ve bunlarda haklı olan İrlandalı ile Basklıdır.

Ama bayımızı bunların haklılığı hiç ilgilendirmemektedir. O sınırlar bir kere kanla çizilmiştir ve her ne pahasına olursa olsun korunmalıdır. Milliyetçinin ahlaki sınırları böyledir. Ama aynı zamanda şecaat arz ederken sirkatin söylüyor. İngiltere'de İrlanda, İspanya'da Bask ne ise, Türkiye'de de Kürdistan odur. Onlar ne yapıyorsa ben de yapma hakkına sahibim diyor. Ama zımnen Kürtlerin haklı olduğunu da itiraf etmiş oluyor. Tabii, o kutsal "milli menfaatler" tanrısına her şeyi kurban ediyor.

Alevilik Tanımları ve Alevi Hareketi

(Yarım kalmış taslak yazı)

Tarih nasıl tarihle değil günümüzle ilgiliyse ve aslında tarihsel olaylara ve onların yorumlanmasına ilişkin tartışmalar nasıl günümüze ilişkin tartışmaların Tarih biçimi altında yansımasıysa; tanımlar da, tanımı yapanların şu veya bu çıkarlarına hizmet eden araçlardır.

Aleviliğin değil ama Alevilik konusundaki tavırların ne olduğunu anlamak istiyorsanız, Alevilikle ilgili tanımlara bakın. Her tanım belli bir toplumsal grubun çıkarını ve konumunu savunmaya yaramaktadır.

Son günlerde, Aleviliğin ne olduğu onun tanımı üzerine bir tartışma yürüyor. Milli Eğitim Bakanlığı ve Danıştay, Aleviliği "ayrı bir inanç" olarak görmeyen bir karar alıyor. Elbette Aleviler bu karara haklı bir tepki göstererek, Aleviliğin ayrı bir inanç olduğunu söylüyorlar.

Resmi Sünniliğin Alevilik tanımı, inkarcı Türk devleti ideolojisinin Kürt tanımına benzemektedir. Nasıl Kürtlerin varlığı ve ayrı bir ulus olduğu ve ulusal baskı altında bulunduğu Kürtler "Dağ Türküdür" denerek inkar ediliyorsa; Alevilik de İslam'ın bir biçimi olarak tanımlanarak aynı sonuca ulaşılmaktadır.

Aleviler de Müslüman ise, onların köylerine imam atayabilir, cami yapabilirsiniz. Bu Müslümanlığı yanlış bilen Müslümanlara doğru Müslümanlığı öğretmeye kalkabilirsiniz. Tıpkı Kürtlere zorla Türkçe öğretmek veya Kürtçeyi yasaklamak gibi.

Ancak bu inkarın ardında sinikçe bir ikrar yapmaktadır. Nasıl "Kürtler dağ Türküdür" diyenler, onların Türk olmadıklarını çok iyi biliyor ve tam da bu nedenle bu iddiada bulunuyorlarsa; Aleviliğin Müslümanlıktan başka bir şey olmadığını söyleyenler de, onun Müslümanlıkla ilgisinin olmadığını çok iyi biliyorlar ve onlardır bizzat Alevilere karşı pogromların hazırlayıcıları.

Bu inkarcı yaklaşımların bilgisizlikle ilgisi yoktur. Dolayısıyla bu gibi yaklaşımlara karşı ikna yöntemleriyle mücadele edilemez. Aleviliğin ayrı bir inanç olduğu yolundaki açıklamalar ve argümanlar, nasıl Kürtlerin ayrı bir ulus olduğu yolundaki argümanlar bir tek inkarcının bile görüşünü değiştirmediyse, kimsenin görüşünü değiştirmeye yetmez. Yazının başında da söylendiği gibi, tanımlarla Aleviliğin ne olduğu değil ama Alevilerin uğradığı ayrımcılık ve baskı karşısındaki konum ve tutumların ne olduğu anlaşılabilir.

Bu inkarcı yaklaşımların iknası değil, imhası söz konusu olmalıdır. İmha derken, o görüşleri savunan insanların fizik olarak imhasını değil; o görüşleri egemen ve mümkün kılan sistemin yani inkarcılığın imhasını kastettiğimiz açıktır.

Nasıl olabilir inkarcılığın imhası? Bu her şeyden önce, onları tecrit etmek, gücü onların

elinden almak demektir. Yani siyasi bir mücadele olmak zorundadır. Siyasi bir mücadeleye girenler ise, karşı tarafı tecrit etmek ve onun direncini kırabilmek için en geniş güçleri bir araya getirmek zorundadırlar.

Yani, Aleviler, Tıpkı Kürtlerin kendilerinin inkarına karşı yaptıkları gibi, bir siyasi mücadele yürütmek zorundadırlar.

Peki, Aleviler ne yapıyorlar? Bir bakalım.

Alevilerin, var oluşlarının inkarı karşısında esas yaptıkları, Aleviliğin ayrı bir inanç olduğu yolunda argümanlar getirmek. Ancak bu yöntemle siyasi mücadele değil ama belki ideolojik mücadele yapılıyor olabilir.

Kaldı ki, Aleviliğin ne olduğu üzerine görüşler alanına girince, bu konuda bizzat Aleviler arasında bile bir birlik olmadığı çok açıktır. Kimine göre, bir inançtır, kimine göre bir felsefedir, kimine göre Aleviliğin İslamiyet'le ilgisi yoktur, kimine göre İslamiyet'in farklı bir yorumu ve uygulamasıdır.

Aleviliğin bir inanç olduğunu kabul ettirme hedefine yönelik bir ideolojik ve siyesi mücadele, her şeyden önce Alevileri olası müttefiklerinden tecrit eder, çünkü Aleviliğin inanç olup olmaması, Alevi olmayan toplum kesimlerini doğrudan ilgilendirmez. Bir ateistin ya da Hıristiyan'ın veya Yahova Şahidi'nin ya da laikliğin savunucusunu doğrudan ilgilendirmez Aleviliğin bir inanç olup olmaması.

Ama sadece Alevileri, olası müttefiklerinden tecrit etmekle kalmaz, aynı zamanda Alevileri de böler. Çünkü, Aleviler de bir bütün olarak kendini laik olarak adlandıran Sünni devlet tarafından baskı ve ayrımcılığa uğramakla birlikte, bunu yaşayışları ve buna karşı tepkileri de kendi sınıfsal konumlarının prizmasından geçerek yansır. Dolayısıyla Aleviliğin Aleviler içindeki farklı tanımlarının da, Aleviler içindeki farklı sınıfların çıkar ve konumlarıyla doğrudan bir ilişkisi vardır. Aleviliğin bir inanç olduğunu kabule yönelik olarak yürütülecek bir mücadele, Aleviliğin belli bir tanımına dayandığından, bu tanımı kabul etmeyen, örneğin onu bir felsefe olarak tanımlayan Alevileri en azından seferber edemeyecektir.

Dolayısıyla Aleviler, uğradıkları baskı ve ayrımcılığa karşı mücadelelerinde kendilerini zayıflatıcı bir strateji izlemektedirler ve ilk yapmaları gereken hedefin kendisini gözden geçirmeleridir.

Aleviliği bir inanç olarak kabil ettirme hedefi var olan sistemin kendisini sorgulamaz, o sistem içinde, Alevilerin konumunu sorgular. Diyelim ki, bir an için, Alevilik bir inanç olarak kabul edildi, sistem değişmeyecektir. Belki Alevilerin sorunu çözülmüş olar ama diğer inanç ve felsefeye bağlı olanların konumu aynan sürer.

Aleviler mücadelelerini, Aleviliğin bir inanç olduğunu kabul ettirme hedefine değil; her hangi bir inanç, inançsızlık, din, felsefe karşısında, devletin veya onun her hangi bir organının bir karar verme yetkisinin olmasına karşı yürüttükleri takdirde hem olabildiğince geniş Alevi kitlesini somut bir siyasi hedef etrafında birleştirebilirler hem de Alevi olmayan çok geniş bir müttefik kitlesine ulaşabilirler.

Her hangi bir inanç, inançsızlık, felsefe, din karşısında devletin veya onun her hangi bir organının bir karar verme yetkisinin olmasına karşı olmak, aslında kelimenin gerçek anlamıyla laikliği savunmaktır. Ne var ki, Türkiye'de, Laiklik içi boş bur kavramdır ve aslında Türkiye laik değildir. Türkiye'de İslamiyet'in belli bir yorumu, devletin resmi dinidir ve Türkiye İslamiyet'in laiklik denen yorumuna dayanan bir yarı şeriat devletidir. Türkiye'de İslamiyet'in resmi yorumunun diktatörlüğü vardır.

Ne var ki, şimdiye kadar Aleviler, bu resmi yorum karşısında pek itirazcı olmamaya dikkat etmişlerdir, politik İslam'ın şeriatçılığına karşı, Kemalist devletin şeriatını yeğlemişler ve bu sistemi değil, sistem içindeki kendi konumlarını sorgulamakla yetinmişlerdir. Bu ise, Türkiye'deki mücadelede, güçlerin yer alışını kökten etkilemektedir.

*

Bir an için şu durumu göz önüne getirelim. Aleviliğin ayrı bir inanç olduğunu reddeden devlet de, başörtüsü takmayı reddeden devlet de, aynı devlet ve aynı anlayış, aynı yaklaşımdır. Pratikte, başörtüsünü yasaklaması karşısında, başörtüsü şeriat isteminin sembolü olduğundan, başörtüsünü yasaklayan şeriata ses çıkarmamaktadır ve hatta desteklemektedir (Alevi burjuva toplumsal eğilimlerinin de büyük ölçüde ifadesi olan CHP'nin yaptığı gibi) standart Alevilik. Aleviliği bir inanç olarak tanımadığı noktada da, Sünni şeriatçının desteğini almaktadır laik şeriatçı devlet. Böylece sistemi sorgulamaları halinde, ittifak yapabilecek güçler, aynı anti demokratik ve baskıcı sistemin; resmi laik şeriatın kurbanı olan güçler, birbirleriyle ittifak yapamamakta, birbirlerine karşı, Türkiye'nin başına bela şu Osmanlı artığı devletçiliğin destekçisi ve yedeği olmaktadırlar.

Türkiye'de bürokrasinin böylesine egemenliği, aslında birbiriyle sistemi sorgulama düzeyinde ittifak yapabilecek güçlerin, sırf kendilerine yönelik sorunları hedef koymaları nedeniyle birbirine karşı kullanılmalarına ve bunların oluşturduğu karşılıklı dengelere dayanmaktadır.

Aynı mekanizma laiklerle Müslümanlar arasında da bulunmaktadır. Türkiye'de hiç küçümsenmeyecek, belki de en büyük gücü oluşturan, İslamiyet'in aydınlanmacı bir yorumunu kabullenmiş, Batılı normlara göre yaşayan batıcı bir kesim bulunmaktadır. Bunlar aslında, devletin resmi dini olması ile de bir çelişki içindedirler. İmam hatip okullarına, imam ve müezzinlerin devlet bütçesinden para almasına, diyanet işlerine, din dersi verilmesine karşıdırlar bu toplum kesimleri aslında. Ancak, Sünni İslam'ın şeriatı geliyor korkuluğunu görünce, tıpkı Aleviler gibi. Kemalist şeriat devletinin birer yedeği, hatta en militan savunucuları haline dönüşmektedirler.

Böylece Devlet, aslında bir biriyle ittifak kurabilecek güçleri, bir birine karşı sürerek bu denge üzerinde egemenliğini sürdürebilmektedir. Ama daha ilginci, bütün bu birbirine karşı kullandığı güçleri de, Kürt ulusal hareketini gündemden düşürmek için, Kürt ulusal hareketine karşı kullanmasıdır.

Peki nasıl başarmaktadır devlet bu oyunu?

Bu üç güç içindeki burjuvazinin egemenliği ile. Ve bu konudaki devletin en büyük desteği bizzat yine siyasal İslam'dır.

Eğer Aleviler, kendi konumlarını değil sistemi sorgulayan bir program koysalar örneğin, bu oyun ve güçlerin yer alışı baştan aşağı değişebilir. Bu diğer güçleri de, benzer değişikliklere ve iç çatışmalara zorlar.

(Yarım kalmış taslak yazı burada bitiyor.)

Alevi Hareketinin Tarihi ve Doğuşu Üzerine Notlar

(Yarım kalmış taslak yazı)

Kader Ortaklığı

Son haftalarda Aleviler ve Alevilik politik gelişmeler içinde tekrar öne çıktı. Avrupa Birliği'nden bir temsilcinin Alevi Kurumlarla yaptığı görüşmeye Dışişleri Bakanlığı ve yazarların "iç işlere karışma" gerekçesiyle karşı çıkışı ve Alevilerin bu tavra karşı farklı tepkileri; Milli Eğitim Bakanlığı ve Danıştay'ın Aleviliği "ayrı bir inanç" olmarak tanımayan kararı ve yine bu karara özellikle Alevi örgütlerinin toplu tepkileri; ve son olarak, yedi yıl önce Sivas Madımak otelinde öldürülenlerin yedinci yıl dönümü vesilesiyle yapılan anma ve yorumlar tekrar Alevileri ve Aleviliği gündemin önüne getirdi.

Son gelişmeler karşısında Alevi örgütlerinin gösterdikleri tepkiler, Alevilerin tavırlarında giderek sahte umutlardan uzaklaştıklarının ip uçlarını veriyor.

Kimi Aleviler ne kadar mesafe koymak isterse istesin, Alevilerin Türkiye'deki kaderi, demokratik güçlerin kaderine yakından bağlıdır. Sol ve demokratik güçlere yönelik baskılar daima önceleri Alevilere yönelik saldırı ve katliam denemeleriyle birlikte gider. Örneğin yetmişlerdeki Maraş Katliamı ve Çorum olayları; o zaman sosyalistlere yönelik saldırıya eşlik ediyor ve 12 Eylül rejimine giden sıkıyönetimlerin yolu açılıyordu.

Madımak olayları da aynı özelliği gösterir. 1993 yılı, yani Madımak katliamının olduğu yıl aynı zamanda Kürtlerin yükselen mücadelesine karşı, her türlü yasa ve hukukun ayaklar altına alınarak, illegal "özel savaş"ın bütün hızıyla başladığı yıldır. Alevilere uygulanan terör ile, Kürtlere ve diğer demokratik güçlere uygulanan terör atbaşı gitmiştir.

Kimi Alevilerin, bu kader ortaklarıyla arasına mesafe koyarak, egemenlere "ben onlar gibi yıkıcı, bölücü değilim" tavrı içinde yaranma denemeleri onları, şiddetin hedefi olmaktan kurtaramamıştır ve kurtaramamaktadır.

Bütün bu yakın tarihteki gelişmeler, Alevilerin, Kürtlerin ve diğer ezilenlerin, onlardan biri, diğerlerinin kaderine ne kadar ilgisiz ve uzak kalmaya çalışırsa çalışsın, kaderlerinin onları birbirine bağladığını göstermektedir. Zaten Türkiye'deki egemenlerin bütün mahareti, kaderi bu birbirine bağlı güçleri birbirini karşı kullanabilmelerindedir ve sistemi böyle sürdürebilirler. Kürt mücadelesinin yükselişine karşı, şoven Türk milliyetçiliği; Türk milliyetçiliğinin yükselişine karşı Sünni İslam; Sünni İslam'ın yükselişine karşı Alevilik. Bu mekanizma aracılığıyla, çok küçük bir azınlık toplumun tümü üzerinde egemenliğini sürdürebilmektedir. Türkiye'deki mücadelelerin esas sorunu, bu birbirine karşı kullanılan üç büyük toplumsal gücü ortak bir program etrafında birleştirmektir. Bu başarılırsa bunun

karşısında kimse duramaz.

Peki bu nasıl başarılabilir? Bu, bu güçlerden her birinin, diğerinin kaderini kendi kaderi bilip, onun taleplerini de kendi programına alması, bu politikayı sabırlıca sürdürmesiyle. Ne var ki, bu güçlerin her birinde, bu gelişmelerin aynı anda, aynı biçim ve hızda olacağı sanılmamalıdır. Bunlardan birinin bir yerlerden başlayıp diğerlerine örnek olması gerekir.

Sosyalist Hareketin Rahmindeki Embriyon Dönemi

1960'lı ve 70'li yıllarda, sosyalistler elbette genel olarak Kürtlerin ve Alevilerin demokratik özlemlerine denk düşebilen bir talepler manzumesine sahiptiler, ama o zamanlar Aleviler ve Kürtler, uğradıkları özgül baskı biçimlerinden dolayı bağımsız bir özne olarak yoktular. Kürtlüğü ve Aleviliği temel sorun olarak alanlar ise, daha ziyade geçmişin yadigarı, modernleşme öncesinin modernleşmeye tepkilerinin ifadesiydiler ve bu nedenle sosyalistlere karşı sistemden yana bir özellikleri vardı. Meclisteki çoğu ağalardan oluşan "Kürt Milletvekilleri" ve TİP'e karşı Aleviliği öne çıkaran Birlik Partisi bu türün tipik örnekleriydi.

Dolayısıyla, Alevilerin ve Kürtlerin özellikle genç kuşaklarda ifadesini bulan modernleşmeci eğilimler ve kültürel dönüşümler, kendini Alevilik ve Kürtlük içinde ve biçiminde değil; onlara karşı sosyalist hareket içinde ifade ediyordu. Modern Kürt ve Alevi hareketi, sosyalist hareketin karnında ilk politik tecrübelerini yaşadı. Bu nedenle, sosyalist örgütlerin militanlarının çok önemli bir bölümünün Kürt ve Alevilerin genç kuşaklarının oluşturması bir rastlantı değildir.

Bu sadece Kürtlerin ve Alevilerin hareketi için böyle değildir. Örneğin Kadın Hareketinde de benzer nitelikler görülür. Devrimci örgütlere akan genç kız ve kadınlar, o sol derneklerin, örgütlerin koruması ve çatısı altında, geçmişin damgasını taşıyan aile baskısından kurtuluşun yollarını arıyorlar, konumlarına karşı bir mücadele yürütüyorlardı. Bu nedenle, sosyalist hareket içinde, Kürtler ve Aleviler gibi Kadınlar da önemli bir yer kaplıyordu.

Ve yine bu nedenlerle, büyük ölçüde modern genç kuşakların eskiyi temsil eden biçimlere karşı tepkisi, sosyalist hareket içinde ifadesini bulduğundan, sosyalist hareket kelimenin gerçek anlamıyla sosyalist bir hareket değil, kendine sosyalist diyen siyasi olarak demokratik; kültürel olarak modernleşmeci bir hareket karakteri taşıyordu.

Sosyalizm, modern bir toplumun sorunlarını aşmaya yöneliktir, Türkiye'de ise, bir bakıma Sosyalizm bir modernleşme aracı fonksiyonu görüyordu. Modernleşmenin yol açtığı kültürel dönüşümler, sosyalist örgüt ve hareketler biçiminde gerçekleşiyordu. Olaylara daha yukardan, geniş bir tarihsel perspektifle bakınca, Sosyalist hareketlerin, bu modernleşme süreçlerinin bilinçsiz araçları ve aktörleri olduğu çok daha net olarak beliriyor. Bu durum şöyle de ifade edilebilir: sosyalist politika kültürel dönüşümün bir aracıydı. Kültürel çalışma politik çalışmanın bir aracı gibi görünmesine rağmen, politika kültürün bir aracı oluyordu.

Bağımsızlaşma ve Tarihsel İklim

Böylece modern Kürt ve Alevi Hareketi 60'lı ve 70'li yıllarda yükselen sosyalist hareketin kabuğu içinde ilk gelişimini yaşadı. Seksenli ve doksanlı yıllar, bu kabuğu çatlatıp bağımsızlaşmanın ortaya çıktığı yıllar oldu.

Elbette bu bağımsızlaşma, içinde gerçekleştiği tarihsel iklim kadar bu hareketlerin kendi dinamiklerinin de damgasını taşıyacaktı.

Bu dönemde tarihsel iklimi belirleyen sosyalist hareketin çözülüşüdür, eşitlikçi fikirlerin itibar yitirişidir. Dolayısıyla bu bağımsızlaşmaya, geçmişin eşitlikçi ideallerinden de bir kopuşma ve günün moda reaksiyoner ideolojilerine doğru bir kayma da eşlik eder çoğu kez.

Ama bu birliktelik, çoğu kez, yani, kopuşma ve eşitlikçi ideallerden uzaklaşmanın çakışması; eşitlikçi ideallerden uzaklaşmanın başka öznelerin ortaya çıkışının zorunlu ve ayrılmaz bir bileşeni olduğu yanılsamasına da yol açar. Tarihsel koşulların ortaya çıkardığı paralellik bir zorunlu koşulmuş gibi görünür. Ne var ki, bu görünüştür. Bu kopuşlar başka tarihsel iklimlerde, bambaşka biçimler altında gerçekleşebilirdi. Kopuş pek ala sola kayış olarak da gerçekleşebilirdi başka tarihsel iklimlerde.

Örneğin Türkiye'de değil ama Avrupa'da, kadın hareketi, yükselişini henüz gerici dalganın yeterince yükselmediği 70'lerin başında yaşarken, kadın hareketinin bağımsızlaşması hiç de eşitlikçi ideallerden kopuş anlamına gelmiyor aksine daha radikal bir toplum eleştirisinin yolunu açıyordu. Buna karşılık kendisini var eden sorunlar, yapısı gereği anti-kapitalist bir karakter taşıyan çevreci hareket tam anlamıyla ters özellikler göstermiştir ortaya çıktığı döneme uygun olarak. Bunların içinde sosyalist bir programı geliştiren akımlar çok güçsüz ve etkisiz kalmaya mahkum olmuştur.

Tarihsel Deneyin Dersleri

Dünyadaki diğer özneler ve toplumsal hareketler gibi, Türkiye'de de Kürt, Alevi, Kadın hareketlerinin sosyalist hareketten bağımsızlaşması ve ayrı bir özne olarak ortaya çıkışı bir bölücülük değildir. Toplumsal mücadeleler tarihi, her özgül baskı biçimine karşı ancak ona uğrayanların bir direniş göstermeye eğilimli olduğunu göstermektedir. Zaten modern sosyalizmin gelişimi de, nesne olarak görülenlerin birer özne olarak görülmesi ve devrimci strateji içinde yerlerini almaları olarak özetlenebilir. Örneğin Üçüncü Enternasyonal'in ayırıcı özelliği, onun ezilen ulusları ve ulusal hareketleri bir mücadele öznesi olarak görmesinde toplanır. Bu gün, bu geleneği sürdürmek ve son dönemde ortaya çıkmış bütün özneler karşısında benzer bir tavır geliştirmek gerekirken, onları sosyalist hareketi bölen gerici düşmanlar gibi görmek Üçüncü Enternasyonal'in geleneğiyle kopuşmak; İkinci Enternasyonal'in Avrupa merkezci ve düzgün doğrusal evrimci anlayışına geri dönmek demektir.

Ama tarihsel deney, sadece bir baskı ve sömürü biçiminin diğerlerine karşı bir körlüğü değil, bunun zıttı bir eğilimin varlığını da göstermektedir. Bu hareketlerin ve öznelerin her birinin,

mücadele içinde, olayların baskısı ve iç mantığı altında diğer baskı ve sömürü biçimlerine karşı bir mücadeleye girme; sırf kendi sorunlarına saplanıp kalmaktan kurtulma eğilimi taşıdığını da göstermiştir.

İşçi hareketi radikalleştiğinde, devrimcileştiğinde diğer baskı ve sömürü biçimlerine karşı mücadelenin de bayraktarlığını yapma ve o sorunlardan öznelerle ortak programlar geliştirme eğilimi göstermiştir. Üçüncü Enternasyonal, son duruşmada, İkinciye karşı bu eğilimin cisimleşmesiydi.

Sadece işçi hareketi değil, diğer hareketler de, benzer eğilimler taşımışlardır. En klasik örnek siyah hareketidir; ulusal kurtuluş hareketleridir. En son Kürt hareketinin yaptığı strateji değişikliği de aynı eğilimin çok değişik tarihsel koşullarda ve kombinasyonlar içinde bir gerçekleşmesi olarak görülebilir.

Ancak bu hareketlerin radikalleşmesi, devrimcileşmesi ve sadece kendi sorunlarına hapis olmaktan çıkması demek, aynı zamanda bu hareketlerin içinde işçilerin ve yoksulların ağırlığının artması demektir; bu değişiklikler daima o hareketlerin içinde ciddi sınıf mücadeleleriyle bir arada gerçekleşir.

Ve ne zaman bu hareketler tekrar yatağına çekilme dönemine girse, bu sefer de tersi eğilim ve güçlerin etkisinin arttığı görülür.

Bu hareketlerin tarihsel deneyi, eski klasik işçi ve köylü ittifakı veya emperyalist ülkelerin işçileri ile ulusal kurtuluş savaşlarının ittifakı gibi formüllerin yetersiz olduğunu göstermektedir de. İşçilerle köylüler arasındaki ittifakta, birbirlerinden farklı iktisadi konumdaki güçlerin ilişkisi söz konusudur. Halbuki yeni öznelerin ortaya çıkardığı şudur. Bir baskı biçimine uğrayanlar birçok sınıftan oluşmaktadır ve bu sınıflar o baskı biçimini farklı yaşamakta, ona karşı farklı tepkilerde bulunmaktadırlar; dolayısıyla farklı program ve stratejilere sahiptirler.

Bu durumda her öznenin içinde, işçileri temsil eden, sosyalist ve devrimci bir kanat ve bunun güçlenmesi bir sorun olarak çıkar sosyalistlerin karşısına. Yani her hareket içinde, hareket noktasını o hareketi, o özneyi var eden sorunlardan yola çıkan, ama buradan evrensel bir eşitlikçilik idealine varan eğilim ve akımlar sadece mümkün değil gereklidir de.

Konuyu şöyle koyalım. İşçi hareketi içindeki sosyalistin görevi, işçilerin sırf işçilerin sorunlarına yönelik olarak örgütlenme ve mücadelesini aşmaları; tüm baskı ve sömürü biçimlerine karşı bir mücadeleye girmeleri yönündeki politikalar geliştirmektir. Örneğin Kadınların, Alevilerin, Kürtlerin çeşitli azınlıkların sorunlarını, işçi hareketinin kendi sorunu olarak görmesi için çalışmaktır.

Ama bu eğitim sadece ideolojik mücadele ve anlatmayla sağlanamaz. İşçi hareketi içinde, işçi hareketinin bu körlüğüne karşı, otonom örgütlenmeler için çalışmak gerekir. Yani örneğin kadın işçilerin erkek işçilerden bağımsız, özerk yapılarının olması; siyah işçilerin, egemen ulustan olmayan işçilerin vs..

Ama sadece bu da yetmemektedir. İşçi hareketinin dışında, bu özgül baskı biçiminden var olan potansiyel veya gerçek öznelerin ve hareketlerin desteklenmesi; bunların işçi hareketi

içindeki muazzam eğitici rolü nedeniyle de gereklidir.

Tabii örneği sadece işçi hareketinden veriyoruz ama bütün hareketlerin içinde, diğerleri karşısında benzer bir tavır içinde olunmalıdır. Örneğin Kadın hareketi içindeki sosyalist de, diyelim bir yandan sendikada veya sosyalist partide, kadınların otonom örgütlenmeleri, işçi hareketinin erkek niteliğine karşı mücadele ederken, kadın hareketi içinde de bu sefer; kadın hareketi içindeki, işçilerin otonom yapıları; kadın hareketi içindeki ezilen ulustan olanların otonom yapıları için; kadın hareketinin bütün ezilenlerin sorunlarına yönelmesi ve kendi sorunlarına saplanıp kalmaktan kurtulması için mücadele etmelidir. Ezilen bir ulus veya ırkın hareketi içinde de, bu sefer İşçi ve kadınlar için aynı yaklaşımlar içinde bulunmalıdır.

Tarihsel deneyin bu tarz algılanışı ve sorunun bu tarz konuluşu, bizleri bütün alıştığımız örgüt anlayış ve biçimlerini; çalışma tarzlarını gözden geçirmek zorunda bırakır. Artık, işçi köylü ittifakında olduğu türden, birbirinden tamamen farklı program ve konumları bulunan iki gücün ilişkisi değildir stratejik planları belirleyen; birbirine olimpiyat halkaları gibi geçen güçlerin ilişkisidir. Her birinde olmak zorundadır ve her birinde de diğerlerini savunmak zorundadır günümüzün sosyalisti

Zaten bu yaklaşımdan yoksunluk nedeniyledir ki, burjuvazi her bir özneyi ve onu yaratan sorunları birbirine karşı kullanabilmektedir. Buna karşı yapılması gereken, her bir öznenin diğer öznelerin sorunlarını sorun etmesi; kader ortaklığının bilincine vararak kötü kaderi yenmenin yolunu açmaktır.

Yukarıda, Alevilerin uğradıkları baskıya karşı kendine özgü hareketlerinin seksenlerin başından itibaren, içinde doğduğu sosyalist hareketten bağımsızlaşma eğilimi gösterdiğini belirtmiştik.

Ne var ki, bu bağımsızlaşma eğilimi, bir yandan gerek 12 Eylül yenilgisinin, gerek yeni muhafazakarlığın yükselişinin ve daha sonra da duvarın yıkılışının damgasını vurduğu bir dönemde ortaya çıktı. Esas hızlanması ise özellikle Sivas katliamından sonra gerçekleşti. Bu dönem ise aynı zamanda, Türkiye'de elverişli uluslararası konjonktürün de etkisiyle, özel savaşın alıp başını gittiği, Kürt hareketinin ağır darbeler aldığı, katmerli bir gericilik ve çürüme dönemidir. İşte Alevi hareketi, bu dönemde şekillendiği için, bütün radikalleşme eğilimleri törpülenmiş ve sindirilmiş olarak ortaya çıktı ve müttefikini başka ezilenlerde değil, Kemalistlerde aradı.

Bu aynı zamanda, Alevi hareketi içinde, altmışlı ve yetmişli yıllarda, sosyalistlere karşı reaksiyon biçiminde var olan, geçmişin damgasını taşıyan Aleviciliğin bir yükselişi anlamına da geliyordu. Yani bir bakıma eski kuşakların anlayışı bir tür ölümden sonraki diriliş yaşadı. Gerici ortam onların bu etki artışının yolunu açtı. Ama bu Alevi hareketini, tıpkı sendikalistlerin kontrolündeki bir işçi hareketi gibi, inmelendirdi ve özünde kendisine düşman güçlerin yedeği durumuna düşürdü. Bu en açık biçimde, Alevi hareketinin içinde, bütün tersi geleneklere rağmen, bir anti sosyalizmin güçlü etkisinde ve Alevilerin Kürtlerin haklı mücadelesine karşı gösterdikleri ilgisizlik ve hatta düşmanlıkta görülür.

Ama bu dönemde, sadece Alevilerin değil, İşçi hareketinin de benzer özellikler gösterdiği

görülür. İşçi hareketi de sırf kendi içine ve sorunlarına kapandı. Adeta bütün reflekslerini yitirdi, felç oldu ve bu felç hali hala sürüyor. Bu elbette en açık biçimde, İşçi hareketinin politik ifadeleri sayılabilecek sosyalist partilerde görülür. Bunların da, Alevilerin ve Kürtlerin, ama özellikle Kürtlerin sorunlarına karşı ilgisizlikleri ve hatta düşmanca gören tutumları döneme damgasını vurmaktadır.

Bu hareketler içinde, belki de diğerlerine göre, başkalarının sorunlarıyla tek ilgilenen Kürt hareketi olmuştur. Kürt hareketi, bu dönemde, dünyada istisnai olarak yükselen ve radikalliğini koruyan tek harekettir. Bütün bu dönem boyunca Kürt hareketinin organları, işçilere veya Alevilere karşı yapılan her girişimin karşısında; her direniş tohumunun yanında olmuştur. Ne var ki, bu durum programatik ve stratejik olmaktan ziyade, taktik bir anlam sahiptir bütün bu dönem boyunca. Diğerlerinin sorunlarına karşı onlara bir destek vermektedir ama diğerlerinin sorunları henüz kendi sorunu değildir, ya da diğer bir ifadeyle, program ve stratejisi bunları doğrudan kapsamamaktadır.

Dolayısıyla, Kürt hareketi bir yana bırakılırsa, Alevi ve İşçi hareketi, kendi içine kapanmış, diğerlerine gözlerini kapamıştır. Bu da onların birbirine karşı dengeler olarak kullanılmasının yolunu açmıştır.

Bu durumda, en azından birinin diğerlerine örnek olması ve bu fasit daireyi kırıp ters yönde bir akım yaratması gerekmektedir. Bunu başaran Kürt hareketi olmuştur. İmralı'dan sonra geliştirilen yeni çizginin özelliği, Kürtlerin kendilerini kurtarabilmek için başkalarını da kurtarmak zorunda olduklarını programlaştırmaları olarak tanımlanabilir.

Ancak bu bir ulusal hareketten bir sosyal harekete dönüşüm, bir yandan aynı zamanda kendini demokratik görevlerle sınırlama ve ulusçuluğun bir biçiminden bir diğer bir biçimine geçişle birlikte olduğundan; diğer yandan ortaya koyuluşunun olağanüstü koşulları nedeniyle yeterince kavranılmış ve önemi anlaşılmış değildir.

Ancak bütün bunlara rağmen, ortaya çıktığı andan itibaren diğer hareketlerde de benzer eğilimlerin kımıldanmasına ve güçlenmesine yol açmaya başlamıştır.

Sosyalistler içinde bu günkü egemen politikalardan memnuniyetsiz olanların sesi daha gür çıkıyor ve giderek daha kararlı çir çizgiye doğru geçme eğilimi gösteriyorlar. Elbet, bu eğilimler henüz çok güçsüz ve cılızdır ama önemli olan bu nitelik değişikliğidir.

İşte Alevi hareketi de benzer eğilimler göstermeye başlamış bulunuyor. Bir yandan genellikle Alevi eğilimlerini bir ölçüde yansıtan ve kontrole almaya yönelik CHP'nin son sıralarda Kürt sorunu bağlamındaki mesajları, ama önemlisi, özellikle Alevi örgütlerinin son tepkileri ve bunları ifade ediş tarzları, Alevilerin de giderek radikalleşme ve başta Kürtler diğer ezilenlerin sorunlarına eğilme eğilimine girdiğini, bu çizgilerin sesinin daha çok çıkmaya başladığını gösteriyor.

Unutmamalı, her dış savaş ayın zamanda bir iç savaştır. İşçi hareketi, sarı sendikacılara, sendikalistlere; sosyalist hareket bu günkü Kürtlerin mücadelesine bigane ve soğuk sosyalistlere karşı sert bir mücadele vermeden, burjuvaziye karşı da bir mücadele veremez; Kürt hareketi, eski ulusçuluk anlayışıyla sadece Kürtleri sorun eden ve etmek isteyenlere karşı

mücadele içinde bu günkü yere gelebilmiştir. Alevi Hareketi de, Aleviliği Kemalizm'in yedek gücü yapan klasik Aleviciliğe karşı, Kürtlerin ve işçilerin sorunlarını kendi sorunu yapan bir çizgiyle, Aleviler üzerindeki baskıya son verebilir.

Her hareket kendi içinde, diğerleri için de mücadele eden bir çizgiye ulaştığında bu gücün karşısında kimse duramaz. Sünni veya Türk olarak Aleviye veya Kürde karşı duran işçi o zaman işçi olarak Alevi ve Kürt'ün sorununu kendi sorunu yapacaktır; buna karşılık Alevi memnuniyetsizliği Sünni politik İslam'da yansıtmış işçiye karşı, Kemalizm'in değil, Kendi dertlerine sağır olmayan işçiyle ve Kürtlerle birlikte davranacaktır. Kürtler ise çoktan Aleviler ve İşçiler için en acil taleplerden oluşan demokrasi programlarını sundular. Son olayların gösterdiği gibi, Alevilere haklı davlarında en büyük desteği sunanın Kürt hareketin organları olması ve uğradıkları haksızlık karşısında Alevilerin sadece Kürt hareketinin organlarında dana kakarlı seslerini ifade edebilmeleri bir rastlantı değildir.

(Yarım kalmış taslak burada bitiyor)

Batı ve Politik İslam'ın Batı Karşıtlığı

(Yarım kalmış taslak yazı)

Sayın Ali Rıza Saklı'nın tartıştığı konulara gireceğim.

Önce şu medeniyetler meselesi üzerine birkaç söz. Sayın yazar, belli ki, bön Türklere de Jön Türklere de karşı. Ama Jön'lere karşı nispeten bir saygısı var onları daha değerli buluyor. Bu durumda karşı olanın, en azından Batı Uygarlığını (ya da yazar gibi Medeniyetini) diyelim kendine kaynak olarak almaması, örneğin İslam uygarlığının fikri temellerine dayanması umulurdu.

Ama o bile yok, yazar bizzat, Batı uygarlığının en bayağı pespaye fikirlerini, bilinen hakikatlermiş gibi sıralıyor. Medeniyetler de birbirinin yerine geçerler vs.. Yani bön Türkyere atfettiği işi kendisi yapıyor.

İnsanlığın her defasında daha iyi bir medeniyete geçeceği fikri, tipik, yüzeysel, vülger, doğrusal evrimci bir bakış açısından başka nedir ki. Tipik bir pozitivizmdir bu.

Gerçek Tarihsel süreç ise çok daha başka ve karmaşıktır. Bari yazarımız biraz güçlü İslam tarihçiliğinin geleneğine dayansaydı. Bize gelenek dersi verdiğine göre. Örneğin onda biraz İbni Haldun derinliği bulabilseydik. Ne gezer? Bize Fukuyama'lardan bahsediyor. Aslında tam da bön-jön Türk'çe davranıyor.

İslam Tarih geleneği ve Marksist Tarih geleneğine göre, buna kanımca Annales Okulu da eklenebilir, Medeniyetler gerçekten yıkılırlar, ama çoğu kez, başka medeniyetler tarafından değil, medeni olmayanlar tarafından. Ve medeniyetlerin yıkılışını, çoğu kez büyük gerileme dönemleri izler.

Ama Batı medeniyetinin bütün diğer medeniyetlerden kökten bir farkı vardır. Sümer'den beri bütün medeniyetler, özünde toprak ekonomisine, bunun yarattığı ürün bolluğuna, dolayısıyla bir artı ürüne dayanırlar. Ön Asya ve Akdeniz'de buğday, Hint ve Çin'de pirinç olmadan (Amerika'daki medeniyet başlangıçları da Mısır ve Patates) medeniyet düşünülemez.

Batı medeniyeti ise, bir sanayi uygarlığıdır. Ama daha önemli bir fark vardır. Modern kapitalist medeniyet öncesi bütün medeniyetlerde, karın kaynağı, değişim alanıdır. Kar etme eylemi, birileri zenginleşirken diğerlerinin fakirleşmesi demektir. İşlem sonunda toplum bir sütün olarak daha zenginleşmiş olmaz. Ama kapitalizmde durum tamamen farklıdır. Karın kaynağı üretimdir. İşçinin ödenmeyen emeğidir. Kar etme eylemi bir bütün olarak toplumun zenginleşmesine de yol açar. Zaten bu nedenledir ki, son bir kaç yüzyılda değişim çılgınca bir boyuta ulaşmıştır.

Bu medeniyet karşısında diğer hiç bir eski medeniyetin direnmesi mümkün değildir. Nasıl

eski medeniyetler karşısında, ilkel kabileler direnemediyse öyle. Yazarımız gibi sözüm ona direnme cakası atanlar bile bu cakayı daha atarken reddettikleri uygarlığın kavramlarıyla ve değer yargılarıyla düşünmeye başlarlar.

İşte Çin, son derece stabil bu eski uygarlık, Kapitalist uygarlığın bütün özelliklerini almak zorunda kalıyor. Belki Çinli gene Mac Donald'ta değil de kendi zengin mutfağından yiyor. ama bunun sorunun özüyle ilgisi yoktur. Çin renklerine boyanmış bir kapitalist uygarlıktır o. Benzer farklar Avrupa ülkeleri arasında bile görülür.

Politik İslam ile Kemalistler arasındaki tartışmada, Kemalistler politik İslam'ı yanlış anlıyorlar. Onu eski "İrtica" ile karıştırıyorlar.

Aslında bugünkü politik İslam, tipik modernleşmeci, batı uygarlığının temelini alan, ama ona, ezilenleri koruyan yeni öğeler katan, paternalist bir batı taklitçiliğidir. İslamcılar da aynen Kemalistler gibi Batı taklitçisidirler.

Bir zamanlar, Batı uygarlığına karşı gerçekten direnen ve irtica denen, bugünkü politik İslam'dan çok daha tutarlı olarak direnenler vardı. Onlar örneğin, Radyo'nun "gavur icadı" olduğunu söylüyor ya da Ezanın mikrofon ve hoparlör ile okunmazsını reddediyorlardı. Onların gene bir iç tutarlılığı vardı. Yenilgiye mahkum bir medeniyeti umutsuzca da olsa savunuyorlardı. Bunlar Batı'nın rasyonel düşüncesini de reddediyorlardı, yani kendi içlerinde tutarlıydılar.

Ama bugünkü politik İslam, Batı uygarlığında ne varsa hepsini alıyor. Örneğin, bilgisayarda günde beş vakit ezanı hatırlatan programlar yapıyorlar. Batı'nın moda evlerine karşı, tesettür modası dükkânları var. Ve bütün bunları da sanki sözüm ona batıya direnmekmiş gibi alıyorlar.

Batı uygarlığının en rezil yanlarını taklit etmekten ve ona İslami bir cila sürmekten başka bir iş yaptıkları yok. Kapitalizmin ve Batı uygarlığının temeli olan dokunulmaz, kutsal sayılan kişi mülkiyetine dokunmayı akıllarından bile geçirmiyorlar. Geçireni de zındık diye dışlıyorlar.

O çok sözde beğendiklerini söyledikleri Osmanlı ise, bilinir, özel mülkiyete zerrece değer vermez, o zamanların temel üretim aracı olan toprakları her kuşakta yeniden dağıtıverirdi, insanlar çalışsınlar da karınlarını doyursunlar diye. O toprakların da kullanımını verirdi, mülkiyetini değil.

Sözüm ona Batı'ya direnen politik İslam, Batı uygarlığında, ezilenlerin yani işçilerin son birkaç yüzyıldaki mücadelelerinin geleneğine sahip çıksa bari. Çünkü bu gelenek aslında batı uygarlığının en ciddi eleştirisinin tohumlarını içinde taşır.

Batıda bir parça olumluluk taşıyan ezilen gelenek ve kazançlarının yüzde yüz reddi, bütün gerici ve iğrenç unsurların, özel mülkiyetten ücretli emeğe, modadan medyaya olduğu gibi benimsenmesi ve bunlara bir İslam cilası. Politik İslam'ın batı karşıtlığının özü budur.

(Yarım kalmış taslak burada bitiyor)

İkinci Bölüm - Tersinden Kemalizm (İsmail Beşikçi'nin Eleştirisi) Alevilik, Din, Ulus, Bilim ve Politika Üzerine

GİRİŞ

Geçenlerde, internette sayın İsmail Beşikçi'nin *"Alevilerde Kafa Karışıklığı"* başlıklı bir yazısına rastladık[2].

Yine bundan epey bir süre önce *"Beşikçi'den Serbesti'ye Mektup"* diye bir Metin yayınlanmış ve Beşikçi o yazıda, özellikle Öcalan konusunda, uzun süren suskunluğunu bozmuştu[3].

O sıralar, Beşikçi'nin *Serbesti*'ye mektuplarında dile getirdiği bazı yaklaşımlar, özellikle Öcalan'a ilişkin söyledikleri üzerine bir eleştiri yazmayı düşünmüş ama zamansızlıktan buna olanak bulamamış, sonra da başka yazıların ve olayların öne geçmesiyle konuya bir daha dönememiştik[4].

---

[2] İsmail Beşikçi, *Alevilerde Kafa Karışıklığı*,

http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/553.htm .

Yazı bu çalışmanın sonunda da yer alıyor. Okuyucu öncelikle son bölüme gidip Beşikçi'nin yazısını okuyabilir.

[3] Beşikçi'den Sersbesti'ye Mektup, *Gelawej*,

http://www.gelawej.com/modules.php?name=News&file=article&sid=45

[4] Burada o eleştirimizin ne olduğuna kısaca değinebiliriz. Beşikçi, "*Serbesti'ye Mektup*"larında kendisi hakkında yapılan çeşitli değerlendirmelere ilişkin olarak, bunların kaynak ve kanıt gösterilmeden ve gerekçelendirilmeden yapılmış olmasından yakınıyordu. Ama Öcalan söz konusu olduğunda aynı mektupların içinde yakındığını kendisi yapıyordu.

Örneğin şöyle ifadeler vardı: *"Bugünkü ideolojik ve politik teslimiyet ise Öcalan'ın çürük duruşundan kaynaklanmaktadır."*(...) *"Örneğin 1999 başlarında, Öcalan'a Roma'dayken, "diren Abdullah" diyenler de vardır. Belki de bunlar daha çoktu. Öcalan o önerilere neden itibar etmedi? İmralı'da Öcalan'ın dostlarını da dinleyecek kadar bir inisiyatifi kalmış mıydı? Sağlam duruşu olan bir lider, herkesi dinler ama doğru bildiklerinden de taviz vermez."*

Burada açıkça Öcalan'ın direnmediği, teslim olduğu gibi yargılar var. Bunlar çok iddialı yargılar. Ama Beşikçi bunların hiç birisini kanıtlama zahmetine girmiyordu.

Beşikçi'nin Kürt hareketi içinde büyük bir prestiji var ve hakkında bu yargıları öne sürdüğü kişi de en büyük Kürt hareketinin önderi. Beşikçi'nin ne düşündüğü hakkında sadece kulaktan kulağa dolaşan söylentiler vardı. Böyle bir ortamda, Beşikçi, bu çok önemli iddialarını kanıtlama yoluna gidecek yerde, hiç bir kanıt getirmeden, sanki bunlar kanıtlanmasına gerek bile olmayan aksiyomlarmış gibi, yukarıdaki sözleri sarf ediyor. Hem de aylar yıllar sonra, bu konuda uzun süren bir suskunluktan sonra, bu konuda yayınlanmış ilk yazılı metninde.

Belki burada, bunların özel mektuplar olduğu, bir mektup içinde geçer ayak söylenmiş sözlerde Öcalan'ın tavrının analizinin beklenmemesi gerektiği söylenebilir. Eğer mektuplar özel mektuplar olarak kalsaydı böyle bir itirazın anlamı olurdu. Ama o mektuplar yayınlandı ve yayınlanışının esas politik amacı da, yayınlayanlar açısından bu kanıtlanmamış cümlelerdi. Yoksa kimsenin umurunda değildi Beşikçi'nin maruz kaldığı toptancı değerlendirmeler. O mektuplar yayınlanarak şu mesaj veriliyordu kamu oyuna. "Bakın Beşikçi de Öcalan'ın teslim olduğunu, davayı sattığını söylüyor." O mektuplar bu mesajı verme amacıyla yayınlanmıştı ve zaten herkes de böyle algıladı. Eh sayın Beşikçi de dünkü çocuk değildir mektupların tam da bu nedenle yayınlandığını anlamayacak. Ve belki kendisi tam da bu nedenle yayınlanmasını istemiş de olabilir.

Her halükarda, bu mektupların esas olarak bu cümleler için yayınlandığı bellidir. Beşikçi, en azından, ya bu ifadeleri çıkarılmış olarak, sadece kendisi hakkındaki iddialarla ilgili kısımları yayınlamalıydı ya da bu iddialarını kanıtlayan bir

Şimdi, sayın Beşikçi'nin *"Alevilerde Kafa Karışıklığı"* yazısını görünce, hem zaten epey bir süredir Alevilik ve Aleviler üzerine yeni bir yazı yazmak için bir fırsat kolladığımızdan; hem **ulus ve din kavramlarının ve fenomenlerinin sosyolojik bir açıklaması artık ertelenemez bir görev** olarak dayattığından; hem de Beşikçi'nin daha önce yapamadığımız – ve aslında bir sosyolog olarak çok uzun yıllardır düşündüğümüz- eleştirisini yapmak için yeni bir vesile doğduğundan ve de Beşikçi'nin yazısı, bütün bu işlerin bir arada yapılması için oldukça uygun bir metin olduğundan, üç işi bir seferde yapmayı veya bir taşla bir kaç kuş vurmayı denemenin çekiciliğinden kendimizi kurtaramadık.

Yazımızın görünüşteki konusu: Alevilik ve din üzerine görüşleri bağlamında İsmail Beşikçi'nin savunduğu politik program ve stratejinin ne olduğunun gösterilmesi, bunun demokratik olmayan karakteri ve bunların bir bilim adamı, bir sosyolog olarak görüşlerinin dayandığı teorik ve metodolojik temeller ile bağlantısıdır.

Fakat yazının esas konusu, daha derindeki konusu, **yöntem ve teorik temeller ile onun politik sonuçlarının ilişkisi**; o çok derinden işleyen dip akıntısının, somut bir örnek bağlamında, yani İsmail Beşikçi'nin görüşleri bağlamında, ele alınmasıdır. Yani yöntemsel yanlışlar ile politik tavırlar ilişkisi. Bu anlamda yazının özündeki konusu Beşikçi, Din, Alevilik bile değildir. Onlar bu bağlamda sadece **somut bir örnek işlevi** görürler.

Yazı elbette sadece yöntemsel sorunlara ilişkin değildir, onun daha dış kabuğunu din ve ulus teorileri oluşturmaktadır.

Ama sadece Sosyolojik olarak bunlarla sınırlı da değildir. Elbette, Politik bir tavrın eleştirisi ve savunusudur. Yani Beşikçi'nin örtük ve nesnel olarak savunduğu program ve stratejinin ortaya çıkarılışı ve bir eleştirisidir.

Eleştiriye geçmeden önce bir konuya açıklık getirelim.

Burada *"İsmail Beşikçi'nin Eleştirisi"* sözlerini gören veya okuyan Türk milliyetçilerinin ellerini ovuşturduklarını görür gibi oluyoruz.

Önceden bildirelim, boşuna heveslenmesinler. Biz Beşikçi'nin bir insan olarak verdiği örnek mücadelenin bir hayranıyız ve görüşlerine ilişkin eleştirilerimize rağmen onun Türkiye

---

yazı eklemeliydi. En azından buradaki ifadelerin bir mektubun akışı içinde yer aldığından, kendisinin şikayet ettiği ve kurbanı olduğu durumu, mektuptaki ifadelerin aynen Öcalan için yarattığını belirtebilir ve bu nedenle okuyucudan özür dileyebilirdi. Bütün bunları yapmamıştır Beşikçi. Kendisine yapılmış olan kaynak ve delil göstermeden yargılamayı bizzat kendisi Öcalan'a yapmıştır.

Eleştirimiz bu mahiyette olacaktı. Bundan sonra da, *"Bir Dönemin Eşiğinde"* serisi altında yazmış olduğumuz, Öcalan'ın, teslim olduğu, direnmediği vs. gibi iddiaları ve Öcalan'ın düşünce ve davranışlarını çözümlediğimiz yazıları gösterip kendisini tartışmaya çekmeye çalışacaktık. Beşikçi'nin kanıtlanmaya gerek olmayan birer aksiyommuş gibi söylediği hükümlerin hiç de öyle olmadığı bu yazılarda ayrıntılarıyla gösterilmektedir. Bu yazılarımızı merak eden onları şu adreste bulabilir:

http://f27.parsimony.net/forum67059/messages/472.htm

Cumhuriyeti'nin ırkçı ve sömürgeci sistemine karşı, ezilen ve varlığı inkar edilen Kürtler için verdiği mücadeleye değer biçilemeyeceğini düşünüyoruz[5].

Denebilir ki, İsmail Beşikçi, kendi doğrudan amacı bu olmasa bile, en azından bir yan ürün olarak, Türklerin "onurunu" kurtarmıştır.

Bizim burada tartışmak istediğimiz sorun başka, sosyolojinin ve tarihin daha temel sorunları; yöntemsel sorunlar, bunların özellikle Ulus ve Din teorilerinde ortaya çıkışı; bunların politikayla ve ideolojik mücadeleyle ilişkisi ve bu bağlamda da Beşikçi'nin bir bilim adamı olarak trajedisi.

Beşikçi'ye eleştirimiz, TC'nin dayandığı anlayışı ve ideolojiyi eleştirmesi noktasından değil; aksine Beşikçi'nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin, o "*Resmi İdeoloji*"sinin **dayandığı varsayım ve ön kabulleri sorgulamadan aynen kabul edip onlara öyle karşı çıktığı**, ama bu karşı çıkışıyla aslında **karşı çıktığının varsayımlarını, benimsediği ve savunduğu** noktasındandır.

Yani Beşikçi'ye eleştirimizin özü: onun **nesnel olarak, yöntemsel ve politik düzeyde Kemalizm'i**, kendi deyişiyle ***"Resmi İdeoloji"*yi savunduğudur;** Kemalizm'in ulusçuluk ve laiklik anlayışlarını paylaşmasıdır. İlk başlıkta çok ters gelebilir ama, eleştirimizin ana fikri; Beşikçi'nin özünde bir **Kemalist olduğudur**. Diğer bir deyişle, Beşikçi'nin kendi **öznel niyet ve kaygılarının** ötesinde, **nesnel olarak ters yüz olmuş bir Kemalizm'i** savunduğudur.

İnsan olarak Beşikçi'nin trajedisi de tam bu noktadadır. O, **kurbanı olduğu sistemin ve anlayışın bilinçsiz bir savunucusudur**.

"Yanlışlıklar komedisi" demek geliyor insanın içinden, ama bu bir trajedidir.

Çünkü onun kendisine karşı çıktığı Kemalistler ya da *"resmi ideoloji*" de benzeri bir yanlış anlamayla onun, Kemalizm'in veya *"resmi ideoloji"*nin bir düşmanı olduğu kanısındadırlar ve bu nedenle nerdeyse bütün bilinçli hayatını hapislerde geçirmesine yol açmışlardır.

Ve tıpkı eksi ile eksinin çarpımının artı sonuç vermesi gibi, bu yanlışlıklar komedisi, bir trajedi olarak gerçekleşmektedir.

[5] Bu konudaki yaklaşımımız hakkında bir fikir edinmek istenirse, 18 yıl önce Kürdistan Press için yazdığımız, "Bir Mihenk Taşı" başlıklı yazıya bakılabilir. Şu adreste bulunabilir: http://www.comlink.de/demir/yayinlar/kurpress/kpyazilar.htm

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNTEMSEL SORUNLAR

Eleştirinin Yöntem Sorunları

Sayın Beşikçi'nin *"Alevilerde Kafa karışıklığı"* yazısı, az bulunur bir "kafa karışıklığını" yansıtmaktadır. Yazıda, **olgusal**, **politik**, **sosyolojik** ve **yöntembilimsel** (metodolojik) **bir çok yanlış bir arada** bulunmaktadır. Beşikçi'yi eleştiren bu yazının başlığı, sadece Beşikçi'nin Aleviler hakkındaki yazısına nazire olsun diye *"Beşikçi'de Kafa Karışıklığı"* olarak koyulmadı, gerçekten Beşikçi'nin yazısının en belirgin karakteri bu olduğu için, bir trajediye vurgu yapmak için öyle adlandırıldı.

Beşikçi *"bilim, bilim"* dediği için bütün hayatını hapishanelerde geçirmiştir. Bilim uğruna çok acı çekmiş bir "bilim gazisi"nin yazısında kendi amaç ve kaygılarından bağımsız olarak, nesnel anlamda bir teolog (ilahiyatçı), gerici bir politikacı ve en gerici sosyolojilerin tezlerini savunan bir ideolog olarak ortaya çıkması ancak böylesine korkunç bir kafa karışıklığı ile mümkün olabilir[6].

Ne var ki, bu kafa karışıklığını okuyucuya somut olarak göstermenin bir zorluğu var. Beşikçi'nin yazısındaki önermeler çoğu kez, **aynı anda bir çok farklı bağlamda yanlış** önermelerdir. Ama özellikle de **o an yazıda kullanıldığı bağlamda yanlış** önermelerdir.

Yani Beşikçi'nin yazısında, yanlışlar yanlışların içinde bulunmaktadır. Her önerme çoğu kez birkaç defa yanlıştır. Bazen doğru önermeler vardır ama bu sefer yanlış bir bağlamda kullanıldıkları için yine yanlış olmaktadırlar; tıpkı yanlış bir hayat içinde doğru bir yaşam olamayacağı gibi.

Ama insanlar genellikle kavram ve önermelerin gerçek bağlam ve içerikleri üzerine kafa yormadığından, bunların doğru önermeler olduğu gibi bir izlenim doğmaktadır.

[6] Ama kafa karışıklığı sadece Beşikçi ile sınırlı değildir; sadece onu hapse tıkanlarla da sınırlı değildir. Onu destekleyenler de aynı kafa karışıklığı ile malul olduklarından Beşikçi'yi Beşikçi'nin kendisini; Kemalistlerin Beşikçi'yi sandığı gibi anlamaktadırlar. Dolayısıyla Beşikçi'deki "kafa karışıklığı" Türkiyeli veya Kürdistanlı solcunun ve aydının kafa karışıklığıdır da. Bu nedenle eleştirimiz aslında, Beşikçi'nin somutunda, Türkiyeli ve Kürdistanlı aydın ve solcuların eleştirisidir.

Örneğin, **politik** veya **hukuki olarak** Aleviliği bir **din**, bir **inanç** olarak tanımlamak, onun sosyolojik veya teolojik olarak öyle olup olmadığından bağımsız olarak doğrudur. Yani **politik ya da hukuki bir bağlamda, Aleviliğin sosyolojik veya teolojik olarak bir din olup olmamasının önemi yoktur**. *"Alevilik bir dindir, bir inançtır*" önermesi *"öyleymiş gibi ele alınması gerekir"* anlamında doğrudur.

Ama **politik bir bağlamda, sosyolojik olarak** Aleviliği bir din; dini de bir inanç olarak tanımlamaya kalkmak, **hem sosyolojik olarak yanlıştır**. Hem de politik bir bağlamda sosyolojik olarak Aleviliğin bir din olduğunu kanıtlamaya kalkmak, zımnen din olmayanların veya **din olduğunu kanıtlayamayanların, diğer dinlerle eşit bir konumda olamayacağı türünden gizli bir varsayımın savunusu** anlamına gelir. Böylece **soyut olarak,** politik bağlamda doğru olan, Aleviliğin *"ayrı bir din"* olduğu önermesi, kullanıldığı bağlamda, **somutta**, hem politik hem de sosyolojik olarak iki kere yanlış bir önerme olarak ortaya çıkar.

Hepsi bu kadar olsa yine iyi. Dahası da var. Örneğimize bağlı kalırsak, bu yanlış içinde aynı zamanda üç yanlış daha vardır. Çünkü bütün bu önermelerde (1) **tarihsel ve otantik Alevilik**; (2) kendini bir inanç olarak tanımlayan **modern Alevilik;** ve (3) politik ve **sosyal bir hareket olarak Alevilik,** hep aynı Alevilik olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle bu üç Aleviliği bir Alevilik gibi ele almanın kendisi de yanlış olduğundan söz konusu olan 2 x 3 = 6 yanlışlıktır.

Bu kadar da değil. Bütün bu yanlışlıklar aslında, kendisi yanlış olan bir **teolojik tartışma** içinde yürütüldüğünden 6 x 2 =12 kere yanlıştır. Ama bu yanlış, kendisi yanlış olan teolojik tartışma içinde, soyut olarak "doğru" bir önerme olabilir. Ama soyut olarak, teolojik tartışma bağlamında doğru olan önerme aslında teolojik bir önerme olarak ifade edilmediğinden, yazarın kendisi teolojik bir tartışma yaptığını düşünmediğinden, yanlış **anlamaya dayandığı için** yine yanlış bir önermedir.

Bütün bu **katmerli yanlışları tespit etmek ve göstermek gerçekten ciddi bir sorun** olarak ortaya çıkmaktadır. Her kullanımın tek tek farklı içeriğinin gösterilmesi gerekmektedir. Ama bu takdirde de **esas söylenenin gözden yitirilmesi tehlikesi** ortaya çıkmaktadır.

Başka bir örnek verelim. Genel olarak bilim yönteminin ne olduğundan, bilimsel olma niyet ve çabasında olanlarla, örneğin sosyologlarla tartışırken söz etmek anlamlıdır. Ama bu bilimsel olmak gibi bir paradigması bulunmayan bir inancın, bir dinin taraftarlarına söylenirse, bu bilim yöntemi değil, ilahiyat yöntemi, teoloji yöntemi üzerine bir önerme olur. Orada bilim değil, bilimsel verilere dayanan bir teoloji savunulmuş olur. Beşikçi ilerde görüleceği gibi aynen bunu yapmaktadır. Ama yanlışları analiz edilip, gösterilmediği takdirde onun bilim yöntemi üzerine yazdığı ve konuştuğu sanılabilir. Zaten kendisi de öyle sanıyor.

Tekrarlarsak, Beşikçi'nin yanlışları ve kafa karışıklığı söz konusu olduğunda, **zorluk** bu yanlışların ya da kafa karışıklıklarının **bulunmasında değil** bunların aynı anda, aynı cümlede, bir çok farklı düzeylerde **tekrarlanıyor olmasındadır**. Zorluk, bu bir defada tekrarlanan farklı yanlışları ayrı ayrı göstermektedir.

Bunu için yapılacak bir tek şey vardır. Her bağlamda yanlışı gösterirken, diğer bağlamları tartışma dışı bırakmak. Yani yanlışları farklı soyutlama düzeylerinde ele almak ama bunu yaparken başka soyutlama düzeylerindeki yanlışları doğruymuş gibi kabul etmek.

Örneğin Beşikçi'nin yazısının **bütün olarak** anlamını ve yanlışını gösterebilmek için, söylediklerinin **sosyolojik olarak** yanlışlığını bir kenara bırakmak gerekiyor. Ama din ve Alevilik hakkındaki görüşlerini **sosyolojik bakımdan** yanlışlığını gösterebilmek için, bu sefer de yazısının **bütünsel anlamını ve yanlışını**, yani onun ilahiyata ilişkin bir tartışma olma karakterini bir kenara koymak gerekiyor. Ama sosyolojik olarak yazıyı ele alırken de, din ve Alevilik hakkında bir çok başka yanlış varsayıma dayandığından, sosyolojik ele alışın kendi içinde de farklı soyutlama düzeylerini ayrı ayrı ele almak gerekiyor. Örneğin tarihsel Aleviliği ele alırken, tarihsel Aleviliğin bu günkü Alevilikle farkını tartışma dışı bırakmak gerekiyor. Veya bir sosyal hareket olarak Alevilik ile, inanç olarak Alevilik arasındaki farkı yok saymak gerekiyor.

Tabii bütün bunları ele alırken, olgulara veya olguların yorumlanmasına ilişkin yanlışları yok saymak gerekiyor. Olgulara veya onların yorumlanmasına ilişkin yanlışları ele alırken de, bu sefer bütünsel, politik ve sosyolojik bağlamı bir kenara bırakmak gerekiyor.

Bu nedenle, Beşikçi'nin eleştirisi, her biri **farklı soyutlama düzeylerinden oluşan farklı bölümlerden** oluşmak zorunda.

Okuyucu bunu kat kat soğan gibi düşünebilir. En dışta ilerici, demokrat bir bilim adamı var. Onun içindeki katta, politik düzeyde, bu ilerici bilinen bilim adamının gerici varsayımları savunduğu ortaya çıkıyor. Onun içindeki sosyolojik düzeyde, metafizik sosyolojiyi savunan, tipik bir pozitivist gerici sosyolog, bir burjuva ideologu ortaya çıkıyor. Onun da içindeki düzeyde artık bir sosyolog değil, bir ilahiyatçı, bir teologla karşılaşılıyor.

Bu nedenle yazının her bir bölümü soğanın yeni bir katmanı olarak görülmelidir.

Beşikçi'nin yazısı bir bina ya da yapı metaforuyla da ele alınabilir. En altta, temellerini teolojik bir tartışma oluşturmaktadır. Onun üstündeki alt katlar, metafizik ve pozitivist bir sosyoloji, onun üstünde "*resmi ideoloji"*nin varsayımlarını kabullenen bir tersinden Kemalizm. Binanın dış görünüşü, sıvası ve boyası ise bir ilerici bilim adamıdır.

Bu durumda şöyle bir soru ortaya çıkar: bütün bu farklı soyutlama düzeylerini ayrı ayrı ele almanın bir anlamı ve gereği var mıdır? Bir kere temellerinin yanlışlığı gösterildi mi, zaten bütün bina çökmüş olmaz mı?

Gerçekten de biçimsel ya da soyut olarak öyledir. Beşikçi'nin yazısının teolojik, ilahiyata ilişkin bir tartışma olduğuna dair niteliğini gösterdikten sonra diğer düzeyleri ayrı ayrı ele almanın gereği yoktur.

Ne var ki, daha önce de beyirtildiği gibi, bizim amacımız, kendi başına, Beşikçi'nin yanlışlarını göstermek değildir. Biz **ezilenlere yöntemsel sorunlar ile politik tavırlar arasındaki derinden işleyen ilişkiyi** göstermeye ve bunun yanı sıra **devrimci bir program ve stratejiyi** anlatmaya çalışıyoruz. Bu anlamda, bizim için, Beşikçi'nin yazısı sadece bir

vesiledir. Bu nedenle, yöntem ile politika arasındaki bu ilişkiyi gösterebilmek için, tüm bu düzeyleri ayrı ayrı ele almak gerekmektedir.

Burada bizim açımızdan sorun, her soyutlama düzeyini ayrı ayrı ele almak değil, bunların hangi sırayla ele alınacağıdır. Ya da şöyle ifade edelim. Soğanın cücüğünden, en iç katmanlarından dış katmanlarına doğru mu; dış katmanlarından içine, özüne doğru mu gitmek gerekir? Yapı metaforuna bağlı kalırsak, tıpkı bir binayı tepeden aşağı doğru yıkmak gibi mi, yoksa bir binayı temelden çatıya doğru inşa eder gibi mi?

Burada, **araştırma yöntemi** ile **açıklama yönteminin farklılığı** ve çelişkili birliği konusu gündeme gelir. Elbette, araştırma, en dıştaki katmandan, olgulardan öze yani yasalara, görünmeyen ilişkilere doğru, çatıdan temellere doğru bir yol izler. Buna karşılık, açıklama, en iç katmandan, özünden, temellerden yola çıkmalıdır. Biz de öyle yapacağız ve bu anlamda, Marks'ın yöntemini izleyeceğiz[7]. Yöntemsel olandan, en soyut olandan yola çıkacağız. Anlatımda araştırmanın yolunu tersine gideceğiz.

Ama, bu yöntem bilimsel bakımdan yeterli olmakla birlikte, **pedagojik** bakımdan yanlıştır. Biz konuyu bilen akademisyenler için değil, ezilenler için yazıyoruz. Mandel'in *Marksist Ekonomi El Kitabı*'nın G*iriş*'inde[8], diğer "*Marksist El Kitapları*"nın yöntemini eleştirirken

---

[7] *"Kuşkusuz, sunuş yönteminin, biçim yönünden, araştırma yönteminden farklı olması gerekir. Araştırma yöntemi, işlenecek malzemeyi ayrıntılarıyla ele almalı, onun gelişmesinin farklı biçimlerini tahlil etmeli, iç bağıntıların esasını bulmalıdır. Ancak bu yapıldıktan sonra, gerçek hareket yeterince anlatılabilir. Eğer bu başarıyla yapılırsa, eğer ele alınan konunun yaşamı tıpkı bir aynada olduğu gibi ideal bir biçimde yansıtılırsa, karşımızda salt a priori bir yapı varmış gibi gelebilir."* (K. Marx, *Kapita*l, Birinci Cilt, **Almanca İkinci Baskıya Önsöz**, http://www.kurtuluscephesi.com/marks/kapc102.html)

[8] *"Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı'nın Önsözündeki ünlü pasajda Marx, ekonomi politik alanında bilimsel bir açıklamanın izlemesi gereken metodu belirtir: somuta varabilmek için soyuttan hareket etmek. Elkitabı yazarlarının çoğu, Marx'ın geçen yüzyıldaki ispatlamalarını, kısaltılmış ve genellikle yetersiz bir şekilde, her seferinde yeniden ileri sürmek için bu pasajdan ve Kapital'in üç cildinden esinlenmişlerdir.*

"Oysa açıklama (exposition) metodu ile bilginin doğuşunu (oluşumunu, kökenini) birbirine karıştırmamak gerekir. Marx, somutun ilkin, kendisini meydana getiren soyut ilişkilere ayrıştırılmaksızın anlaşılamayacağı üzerine ne kadar ısrar ediyorsa, bu ilişkilerin sadece dahiyane bir sezginin ya da üstün bir soyutlama yeteneğinin sonucu olamayacağı üzerinde de o kadar ısrar etmektedir. Bu soyut ilişkiler, her bilimin hammaddesi olan ampirik veriler incelenerek ortaya konulmalıdır. Marx'ın böyle düşündüğünü anlamak için, Ekonomi politiğin Eleştirilmesine Katkı'nın önsözünde metot hakkında söylediklerini Kapital'in 2. baskısına yazdığı önsözdeki şu pasajla karşılaştırmak yeter:

" 'Bununla beraber açıklama metodu bilimsel araştırma metodundan kesinlikle ayırt edilmelidir. Bilimsel araştırma konuyu ayrıntılarıyla ele almalı, farklı gelişme şekillerini tahlil etmeli ve bunlar arasındaki iç-bağlantıyı bulmalıdır. Ancak bu çalışmayı yaptıktan sonradır ki, gerçek hareket tam olarak açıklanabilir. Bu başarılırsa, gerçeğin [oluşumu] tam olarak yansıtılırsa, a priori bir kuruluş (construction) karşısında bulunulduğu izlenimi yaratılabilir'

"Demek ki, geçen yüzyılda yazılmış Kapital'in bölümlerini 20. yüzyılın ortasında oldukça doğru bir şekilde özetlemekle yetinen bir açıklama, her şeyden önce bizzat Marksist metot açısından kesinlikle yetersizdir. Bununla beraber, Marksizm'in "geçen yüzyılın bilimsel verilerine dayandığı için aşıldığını" söyleyen eleştirmenlerin kesin iddiaları da bir o kadar yetersizdir.

"Gerçekte bilimsel bakımdan doğru olan tutum, Marx'ın ekonomik tezlerinin tümünün geçerli olup olmadığını incelemek için bugünkü bilimin ampirik verilerinden hareket etmeye çalışmaktır.

"Hemen belirtelim ki Marx'tan, Engels'ten pasajlar arayan okuyucu bu kitabı hayal kırıklığına uğrayarak kapatacaktır. Marksist ekonomi el kitapları yazarlarının tam aksine, kutsal metni aktarmaktan ya da bunların yorumunu yapmaktan – bazı istisnalar dışında – kaçındık. Buna karşılık, insan topluluklarının geçmişte, şimdiki zamanda ve gelecekteki ekonomik faaliyetleriyle ilgili fenomenler hakkında hüküm veren belli başlı çağdaş iktisatçıların, iktisat tarihçilerinin,

dediği gibi, soyuttan somuta giden yöntem, geniş ezilen kitleler söz konusu olduğunda yetersizdir hatta olumsuzluğa dönüşür. Çünkü araştırmacının olgulardan yola çıkıp ulaştığı genellemelere kadar kat ettiği yolu onlar hiç kat etmemişlerdir. Böyle bir durumda o sonuçlardan yola çıkmak, anlaşılmamaya ve teorik sistemin, bir takım formüllerin ezberlenmesine indirgenmesine yol açar ve her zaman açmıştır da[9].

Çinlilerin dediği gibi, **sadelik**, ancak gelişimin çok üst aşamasında kazanılan bir niteliktir. Picasso da, kendisi için resim yapmanın, fazlalıkları atmak, olduğunu söylüyordu. Ulaştığı en yetkin noktada, tüm fazlalıklarından arındığında, yaptığı boğa figürleri, nerdeyse boğa kavramının bir imgesi haline geldiğinde, o boğanın ardında, mağaraların dip köşelerinde ilk Şamanların çizdikleri hayvan figürlerinden, Rönesans ressamlarının şatafatlı tablolarına kadar on binlerce yıllık bir birikim vardır. Bu birikimi içermeyen bir gözlemci, Picasso'nun boğasını, bir çocuğun ya da mağaralara resim çizen ilk Şamanlardan birinin yaptığını sanabilir. Yanılır. Bu süreç bir şekilde yaşanmadan veya özümlenmeden, o Picasso'nun boğası ne yapılabilir ne de anlaşılabilir.

Marx'ın Kapital'i de bir bakıma Picasso'nun Boğası gibidir. Müthiş sadedir[10]. Ama bilimsel bakımdan ulaşılan bu sadelik, siyasi ve didaktik bakımdan bir tehlikedir.

Bu nedenle, Mandel'in *Marksist Ekonomi El kitabı*, Marks'ın *Das Kapital*'de izlediği **açıklama yönteminin izlediği yolun tersini** izler. Marks'ın Kapital'i yazmak için **araştırırken izlediği yolu**, **sadeleşmiş biçimiyle ve günün verileriyle yeniden izler; yeniden kat eder;** yeni olgulardan hareketle o teorik binayı yeniden inşa der. Böylece ezilenlerin, Marks'ın kat ettiği yolu bir şekilde, minyatür ölçülerde, tıpkı ana karnındaki veya

etnologların, antropologların, sosyologların ve psikologların eserlerinden yer yer pasajlar aktardık. Bizim ispatlamaya çalıştığımız şey, çağdaş bilimlerin ampirik verilerinden hareket ederek Karl Marx'ın tüm ekonomik siteminin tekrar kurulabileceğidir (yaratılabileceğidir)." (Ernest Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, s. 16-17, İkinci Baskı, Şubat 1974)

[9] Tam bu nedenle, Lenin, şu an hatırlamadığımız bir konuşma ya da makalesinde, Komünist olmanın bir takım formülleri ezberlemek değil; insanlığın kültür ve bilim mirasını özümlemek olduğu üzerinde durur. Diyebiliriz ki, sosyalist kuşaklar arasında yaygın olan sosyalizmi bir takım formüller olarak anlama ve tekrarlama, onun özünü ve yöntemini anlamama, onları anlamamaya mahkum etmiş bu tümdengelimle yazılmış el kitaplarının birer kurbanı olmalarıyla da ilgilidir. Olguları bilmeden, olguya ilişkin bir temel olmadan onlar hakkındaki en üst düzeydeki soyutlamalar anlatılmıştır. Tabii anlaşılması mümkün olmadığından, o zaman onlar sadece formüller olarak anlaşılır, sonuçlar olarak benimsenir. Bir kere sonuç formül olarak benimsenince de bunlar olguların sağlıklı insan anlayışıyla bile görülüp anlaşılmasının önünde bir engel oluştururlar. Bu nedenle, insanlar sosyalist olduktan sonra, olağan zihin kıvraklıklarını bile yitirmektedirler. Bu günkü sosyalistler kuşağı aynı zamanda bu yanlış el kitaplarının, yanlış pedagojinin kurbanı bir kuşaktır.

[10] Bu sadeliği keşfedişini Isaac Deutscher şöyle anlatıyor:

"Son olarak bir çift söz daha: Das Kapital'i etüt edişimin üzerinden otuz yıldan fazla bir süre geçti; tüm ciltleri kitaplığımda durmasına rağmen, bir daha ona dönmedim. Tüm bu süre boyunca, birkaç kez alıntı yapmak istediğim bir pasajı aradığımda, sadece sayfalarına göz atmakla yetindim. Son haftalarda onu yenden okumaya başladım. Geçen süre içinde, anlaşılmazlığı ve karmaşıklığı ile özel olarak ün yapan ve Marx'ın da "soyut ve Hegelci biçim"inden dolayı biraz özür dilediği ilk üç bölümü bitirdim. Eski tanıdık sayfalar, benim için hala çekiciliğini koruyordu; fakat daha öncekilerden farklı olarak şimdi dikkatimi çeken, Das Kapital'in temelli basitliğidir." (İsaac Deutscher, *Das Kapital'i Keşfetmek*, "**Devrimci Marksist tartışma Defterleri**", s.114, Sayı 5, Haziran 1987) Tabii burada, "*basitlik*" yerine "*sadelik*" sözcüğü daha doğru olurdu.

yumurtadaki bir canlının milyonlarca yıllık evrimi tekrar yaşaması gibi, kat etmelerine olanak sağlar. Düşünce de biyolojik evrimin ontojenes filojenes ilkesine uymak zorundadır.

Bu nedenle, bir uzlaşma noktası olarak, sadece temellerin yanlışlığının gösterilmesiyle yetinmeyip, her katmanı ayrı ayrı ele almanın, soyuttan somuta ya da genelden özele doğru olan bu gidişin didaktik mahzurlarını bir ölçüde olsun gidereceğini düşünüyoruz.

Bu nedenle, önce en soyut, yazının genel karakterine ilişkin düzeyden başlayıp, sırasıyla sosyolojik ve politik düzeylere gideceğiz. Olgusal düzeyi ayrıca ele almaktansa, Beşikçi'nin yazısına dip notları olarak değinmekle yetineceğiz.

Temel ve Gizli Varsayımlar

Beşikçi'nin bu eleştirisinde Beşikçi'den bir çok alıntı bekleyenler hayal kırıklığına uğrayacaklar demektir. Çünkü Beşikçi'nin **yanlışları**, dile getirdiği önermelerden ziyade o önermeleri ifade etmesine yol açan **varsayımlardadır**. Esas **sorun**, **bu gizli varsayımların ortaya çıkarılması** ve yanlışlığının gösterilmesindedir. Düşüncenin anatomisi onun ifade edilmemiş gizli varsayımlarından çıkarılabilir.

Bunu somut olarak göstermeye çalışalım.

Sayın Beşikçi'nin yazısında kanıtlamaya çalıştığı temel önerme şu cümlede özetlenebilir.

"Alevilik, Yahudilik gibi, Hıristiyanlık gibi, Müslümanlık gibi, Budizm gibi farklı bir dindir, farklı bir inançtır."

Bu çok basit gibi görünen cümlede, bir çok gizli önerme ve gizli varsayım bulunmaktadır.,

Yukarıdaki satırlarda **açıkça görülen** önerme: Aleviliğin Müslümanlıktan **farklı bir din** olduğudur.

Ne var ki, burada gizli olan başka varsayımlar da vardır.

Birinci örtük varsayım: **Dinlerin bir İnanç** olduğudur.

Diğer örtük varsayım: **Aleviliğin de bir inanç** olduğudur.

Yani Alevilik farklı bir dindir, bir inançtır dendiğinde, bu iki varsayım da örtük olarak ifade edilmiş olur.

Bir diğer örtük varsayım da şudur: **Alevilik** de tıpkı Budizm ve Hıristiyanlık gibi **ayrı bir dindir** denirken, onlarla **aynı kategoriden bir din** olduğu söylenmiş olmaktadır.

Görüleceği gibi, bu gizli varsayımlar, her biri ayrıca kanıtlanması gereken önermelerdir. Halbuki, Beşikçi, aslında **kanıtlanması gereken önermeleri**, çıkarsamalarının görünmez dayanakları olarak ele almaktadır.

Ama sadece bu kadar değil.

Beşikçi, **tarihsel olarak var olmuş otantik Alevilik ile bu günkü Aleviliği de özdeş görmekte**, onun toplumsal işlevindeki çok köklü değişmeyi yok saymaktadır. Aleviliğin ayrı bir din olduğuna dair bütün kanıtları, otantik Alevilik veya tarihsel Alevilikten vermektedir. Yani bu günkü Aleviliğin ne olduğunu tartışmasına rağmen, bütün delillerini tarihsel ya da otantik Alevilikten getirmektedir, hatta bu günkü Alevilerin görüşlerini Alevilik olarak görmemektedir. Burada **gizli varsayım: Bu günkü Alevilik ile tarihsel Aleviliğin aynı şey olduğudur**.

Yani yine kanıtlanması gereken ama hiçbir şekilde tartışılmayan gizli bir varsayım ile karşı karşıyayız demektir.

Ama sadece bu kadar değil, bu günkü Alevilikte de bir **sosyal hareket olarak Alevlik** başkadır, **kendini bir inanç olarak tanımlayan Alevilik** başkadır. Beşikçi'nin yazısı bu ayrımı da yapmadığı için, bu iki Aleviliğin de aynı şey olduğu varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla, Beşikçi'nin yazısında, **tarihsel Alevilik, kendini inanç olarak tanımlayan Alevilik ve sosyal bir hareket olarak Aleviliğin aynı şey olduğu yönünde bir başka gizli varsayım** bulunmaktadır.

Ama sadece bu kadar da değil, çok önemli bir gizli varsayım daha bulunmaktadır. Beşikçi'de din kavramının, politik ve sosyolojik karşılıkları aynıdır. Yani Beşikçi **Din kavramının politik ve sosyolojik anlamları arasındaki farkı görmemekte**; politik bir tartışmada bunu sosyolojik anlamıyla; sosyolojik tartışmada ise politik anlamıyla kullanmaktadır. Yani Beşikçi'de **din kavramının politik ve sosyolojik anlamlarının özdeş olduğu biçiminde bir başka gizli varsayım daha bulunmaktadır.**

Ama sadece bu kadar değil. Beşikçi, Aleviliğin ayrı bir din olduğu önermesini politik bir tartışma bağlamında, Alevilerin uğradığı haksızlığa karşı durmak için savunmaktadır. Ama böyle bir bağlamda bu önermeyi savunmak için, **farklı din olmayanların veya farklı din olduğuna dair bilimsel kanıtlar getiremeyenlerin ayrı bir din muamelesi görmeyi hak etmeyeceği** gizli varsayımı gerekir.

Sadece bu kadar değil, söz konusu olan devletin davranışı olduğundan, **devletin kimin din olduguna karar verebileceği ve vermesi gerektiği varsayımı,** yani Kemalizm'in, resmi ideolojinin varsayımı diğer bir gizli varsayımdır.

Yoksa, Beşikçi'nin yaptığı gibi, Aleviliğin ayrı bir din olduğun kanıtlamaya kalkmanın başka bir alamı olur mu?

Beşikçi Aleviliğin ayrı bir din olduğunun bilimsel bir gerçek olduğunu ve devletin bu bilimsel gerçeğe göre davranmasını talep etmektedir; örtük eleştirisi budur.

Ama böyle bir eleştiri ve talebin ortaya koyulabilmesi için, **devletin özellikle toplumsal konularda, nesnel bilimsel verilere göre tavır alabileceği** gibi bir başka gizli varsayım daha vardır. Ama bu varsayımın ardında da **toplumda**, gerçek konum ve çıkarları farklı güçlerin mücadelesinin değil, **bilimsel ya da akli argümanların belirleyici olduğu** yönünde bir başka gizli varsayım yatar. Yani şu burjuva rasyonalizminin ön kabulü.

Sadece bu kadar değil, bütün bu argümanlar aslında Alevilere yöneliktir, yani Alevilerdeki *"kafa karışıklığını"* yok etmek hedeflenmektedir. Alevilik ise, yine Beşikçi'nin kendi kabulüne göre bir *"inanç"*tı. Bu inancın taraftarlarına inançlarının farklı bir din olduğunu bilimsel olarak kanıtlamaya çalışmaktadır. Ve bunun için tarihten, sosyolojiden kanıtlar getirmektedir.

Böyle kanıtlar getirmek için, bir **inancın öğretinin tarihsel veya otantik biçimleriyle tutarlı olması gerektiği** yönünde bir başka varsayım vardır.

İnançların kendilerinin ne olduğu hakkında bilime göre karar vermeleri gerektiği veya verebilecekleri gibi yine bir başka varsayım daha vardır.

Ama hemen görüleceği gibi artık bilim alanından çıkmış, teoloji, ilahiyat alanına, dinden sapkınları yakan engizisyon yargıçlarının var sayımları alanına adım atmış bulunuyoruz. Sadece yargıcımız artık, heretik bir dinin bilimsel verilere dayanan yargıcıdır. Heretik bir dinin (Aleviliğin) bilimsel verilere dayanmayı savunan bir yargıcı olmak ("bilimsel olarak Alevilik ayrı bir dindir") engizisyon yargıçlarıyla aynı varsayımların paylaşıldığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Onlar da aynı iç tutarlılıktan yola çıkarlar ve aynı iç tutarlılık nedeniyle Aleviliğin ayrı bir din olduğunu, bir sapkın Müslümanlık olduğunu söylerler. Beşikçi, tersinden, Aleviliği Müslümanlığın bir biçimi görmenin sapkın bir Alevilik ("kafa karışıklığı") olduğunu söyler. Bilimsel argümanlara dayanan bir Alevi ilahiyatçısı olarak ortaya çıkar. Papalığın bile artık bilimsel argümanlara dayanarak çocuğun ruhunun erkek spermi yumurta hücresini döllediğinde oluştuğunu söylediği bir çağın Alevi ilahiyatçısının da sosyolojik olarak Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya kalkmasını yadırgamamak gerekir.

Bütün bu gizli varsayımlar, Beşikçi'nin yazısının ve yaptıklarının özüdür. Bu nedenle özü anlamak için bu gizli varsayımların en önemlilerini en temel olanlarını bulup çıkarmak ve onların yanlışlığını göstermek gerekiyor.

Dolayısıyla Beşikçi'nin eleştirisi, onun gizli varsayımlarının gösterilmesi ve eleştirisi olacaktır.

Bu nedenle, yazımızda, Beşikçi'nin yazısından çok alıntı bulunmayacaktır. Biz onun yazısının temel önermelerini ele almakla yetineceğiz.

*

Beşikçi'nin yazısının en genel nitelikleri şöyle tanımlanabilir:

Beşikçi'nin yazısı **Teolojik** bir yazıdır.

Beşikçi yazısının **Sosyolojik** (bilimsel) bir yazı olduğunu düşünmektedir.

Ama Beşikçi yazısını **Politik** bir bağlamda yazmıştır.

Ya da bu karmaşa şöyle de özetlenebilir:

Beşikçi'nin yaptığı, **Politik bir tartışmayı**, **Teolojik düzeyde** ama **Sosyolojik kavramlarla** yürütmeye çalışmaktır.

Bunların her birinde, ya gerici önermeleri savunmaktadır ya da yazısı dayandığı varsayımlarla gerici ve yanlış bir nitelik taşımaktadır.

Ve buradaki çelişki de şudur: yazı ilerici ve demokratik kaygılarla yazılmış olup okuyucularca da öyle anlaşılmaktadır.

Şimdi Bunların her birini ayrı ayrı ele alıp Beşikçi'deki "kafa karışıklığı"nı göstermeye çalışalım.

İKİNCİ BÖLÜM

BÜTÜNSEL ANLAM ELEŞTİRİLERİ

Epistemolojik Eleştiri

Beşikçi'nin temel önermelerinden biri şudur: Alevilik bir **İnançtır**.

Çünkü aynen şöyle diyor:

"Alevilik(...) farklı bir dindir, farklı bir inançtır."

Peki, **epistemolojik olarak** İnanç nedir?

Doğruluğunun kanıtlanması için rasyonel ve olgulara dayanan delillere ihtiyaç duymayan kabullerdir. *"İnanç: ispata gerek görmeyen doğrulardır."*

Öyleyse bu şu anlama gelir:

Diğer dinlerde olduğu gibi, Alevilikte de Alevilerin bir şeyi kabul etmeleri için ispata, rasyonel, bilimsel kriterlere uygun, **olgulara dayanan delillere ihtiyaç yoktur**. Çünkü Aleviliğin inanç olduğunu söyleyerek, Aleviliğin veya Alevilerin böyle şeylere ihtiyaç duymayacağını zımnen kendisi belirtmiş olmaktadır.

Şimdi Aleviliğin İnanç olduğu tespitini doğru kabul edelim ve inanç da epistemolojik olarak, bilime zıt bir anlam taşıdığından, **Alevilerin bir şeyi kabul için bilimsel verilere, olgulara, rasyonel delillere ihtiyaç duymayacağı veya duymaması gerektiği** sonucunu, tekrar ele almak üzere bir kenara koyalım.

*

Peki Beşikçi yazısını **kime yazıyor**? Yazısının esas muhatabı kimdir?

Alevilere!.. Aleviler.

Bunu nereden çıkarıyoruz?

Yazının başlığı ve bütününden anlaşıldığı gibi, Beşikçi bunu açıkça da belirtiyor.

Örneğin yazısının bir yerinde aynen şöyle diyor:

"Alevilerin kafa karışıklığından kurtulmaları gerekir, Alevilerin Alevilik konusunda berrak düşünce ve duygulara sahip olmaları gerekir. "Alevi Müslüman'ım", "Müslüman Aleviyim" gibi söylemlerle Aleviler hiçbir yere yürüyemez. Bu gibi söylemlerle Aleviler kendi ayaklarını kendileri zincirlemektedir."

Yani Alevilerin kendilerinin ayrı bir din olmalarını kabul etmelerinin Alevilerin mücadelesini güçlendireceğini düşünmektedir ve Beşikçi'nin yazısı bu mücadeleyi güçlendirmek için yazılmış bir yazıdır. Bu nedenle yazı bütünüyle Alevilere, Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya dolayısıyla onları Aleviliğin ayrı bir din olduğuna iknaya yöneliktir.

Yazının başlığı da aynı şekilde bu duruşu ifade etmektedir: *"Alevilerde Kafa Karışıklığı"*

Beşikçi'nin yazısının başlığı örneğin *"Alevilerin Aleviliğin İslam'la İlişkisi Hakkındaki Görüşleri"* gibi bir başlık olsaydı, böyle bir başlık hem bir **değer yargısıyla** yüklü olmaz, hem de **konusu** Alevilerin görüşleri olurdu. Ama İsmail Beşikçi'nin yazısının başlığı böyle bir başlık değil, *"Alevilerin Aleviliğin İslam'la İlişkisi Hakkındaki Görüşleri Yanlıştır"* anlamında bir başlık. Yazı da zaten tam da bu anlama uygun olarak, bu yanlışlığı düzeltmeye yönelik.

Yani *"Alevilerde Kafa Karışıklığı",* bir **durumu tanımlayan** bir başlık **değil**, bir **tutumu yansıtan**, **değer yüklü** bir başlık. Zaten *"Kafa Karışıklığı"* sözlerinin kendisi bir değer yüklüdür. Nötral değildir. Aleviler arasında yaygın ama yok olması gereken şeyi tanımlamaktadır.

O halde, Beşikçi'nin yazısının **esas muhatabı**, **hedefi Alevilerdir** denirse yanlış bir şey söylenmiş olmaz. Elbette her yazı gibi bu yazı da bütün okuyuculara yöneliktir. Ama onun bütün olarak ve başlığıyla esas işlevi, Aleviler arasındaki yanlış olduğu düşünülen bir görüşle mücadeledir. Çünkü bu görüşün yaygın olduğu; bu görüş zayıflatıldığı takdirde, Alevilerin daha iyi mücadele edecekleri düşünülmektedir.

O halde bu sonucu da bir kenara koyalım: Beşikçi'nin yazısının **muhatabı Alevilerdir; Alevi inancında olanlardır**.

*

Peki, Beşikçi'nin yazısında yaptığı veya **yapmaya çalıştığı nedir**?

Aleviliğin ayrı bir din, **ayrı bir inanç olduğunu kanıtlamak**, hem de **bilimsel olarak kanıtlamak**.

Beşikçi bütün delillerini tarih ve toplumdan getirmekte ve böylece Aleviliğin İslamiyet'ten ayrı bir din olduğunu **bilimsel olarak** kanıtlamaya çalışmaktadır.

Beşikçi yazısının bir çok yerinde bilim ve bilim yöntemi üzerine değinmelerde bulunuyor, kendisinin o bilim yöntemine göre davrandığını ve davranmaya çalıştığını söylüyor.

Sadece bir örnek aktaralım:

"Bilim olgulardan hareket eder, bilimin hareket noktası olgulardır. Bu olguyu olduğu gibi algılamak, onu değiştirmeye, yok saymaya çalışmamak, çarpıtmamak anlamına gelir. Bu haliyle fizikteki, yani doğadaki olguların ele alınışıyla, sosyal bilimlerdeki olguların ele alınışında fark yoktur. Doğada örneğin bir kaya nasıl "kaya" olarak algılanıyorsa, toprak olarak algılanmıyorsa, sosyal bilimlerde de örneğin Alevi, "Alevi" olarak, Müslüman, "Müslüman" olarak, Kürt ise "Kürt" olarak algılanmalıdır. İşte bu noktada söylemeye çalıştığım çok açıktır."

Bu aktarılan bölümde Beşikçi zımnen kendisinin *"olgulardan hareket"* ettiğini; olguları *"olduğu gibi"* algıladığını, onları değiştirmeye, yok saymaya çalışmadığını, hasılı *"bilim yöntemi"* ile yazısını yazdığını ifade etmektedir.

Yani Beşikçi yazısında **bilimsel olarak Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır an azından kendi yaptığının bu olduğunu düşünmektedir.**

Ve bu sonucu da alıp bir kenara koyalım.

*

Şimdi bu sonuçları bir araya getirelim.

Beşikçi'nin "bilim yöntemi"ne göre. Alevlik bir inançtır. Epistemolojik olarak inanç: bilimsel kanıtlara gerek duymayandır. Beşikçi, yazısını Alevilere, bir inancın, bir dinin taraftarlarına, yani bilimsel kanıtlara gerek duymayanlara yazmaktadır.

Peki bu durumda yazının yapmaya çalıştığı nedir?

Alevilere bilimsel olarak Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamak. Diğer bir ifadeyle, **bilimsel olarak her hangi bir kanıta gerek duymayanlara,** bir inancın taraftarlarına **bilimsel kanıtlarla bir fikri kabul ettirmeye** çalışmaktır.

Bu **kendi içinde bir çelişki** değildir de nedir?

Eğer Alevilik bir inanç ise, niye bilimsel kanıtlar getiriliyor?

Eğer bilimsel kanıtlar getirmenin bir anlamı varsa, Aleviliğin bir inanç olduğu önermesi yanlıştır.

Beşikçi'nin yazısının **temel çelişkisi** budur; bir inancın taraftarlarına, onların inancının kendi ön kabulleriyle değil; bilimsel kanıtlarla bir fikri kabul ettirmeye çalışmak[11].

Görüldüğü gibi, Beşikçi'deki kafa karışıklığı daha bu ilk adımda bile görülmektedir ve bu Alevilerdeki *"kafa karışıklığı"*ndan çok daha büyük bir kafa karışıklığıdır. Aleviler hiç olmazsa bir inancın taraftarlarıdır. İnananların inançlarında bir iç tutarlılık, bilimsellik aranamaz. **İlke olarak bir inançta bilimsel anlamda bir "kafa karışıklığı" olamaz**. Yani Alevilerde, **bir inancın taraftarlarında, bir "kafa karışıklığı"ndan söz etmenin kendisi bir kafa karışıklığıdır.**

Hele bu kafa karışıklığını bilimsel kanıtlarla düzeltmeye çalışmak katmerli bir kafa karışıklığı anlamına gelir. Niçin? Çünkü, Beşikçi bir inancın taraftarı olarak değil, bir **bilim adamı olarak**, bir *"bilim yöntemi"* ile yazan olarak bunu yapmaktadır. Bir Alevi olarak, Alevi inancından biri olarak yapsa, inançta mantık aranamayacağından, bu bir kafa karışıklığı olmazdı, ama bir bilim adamı olarak yapınca bu tam anlamıyla bir kafa karışıklığıdır.

[11] Bütün dinler, Allah'ın varlığının bilimsel olarak kanıtlanamayacağını veya akıl ve deney yoluyla kavranamayacağını, bilimsel olarak veya akla uygun argümanlarla kanıtlamaya çalışırlar. Bu onların temelindeki çelişkidir. Beşikçi de benzer bir çelişki içinde, bir inancı, bir dini, Alevi'yi, kendisinin ne olduğu hakkında bilimsel düşünmeye çağırıyor.

Özetle Beşikçi'nin yaptığı epistemolojik olarak, bilimsel kanıtlara gerek duymayana, bilimsel kanıtlar getirerek bir şeyi kanıtlamaya çalışmaktır. Ve bu kendi içinde çelişkidir.

Teolojik Eleştiri

Sosyolojik Değil, Teolojik Bir Tartışma

Beşikçi'nin bilimsel kanıt ve delillere gerek duymayan bir inancın taraftarlarına bilimsel kanıtlarla bir şeyi kanıtlamaya kalkmasındaki çelişkiyi bir kenara bırakıp, böyle bir çelişki olmadığını var sayalım.

Beşikçi'nin yazısının ne yaptığını, yazısının neye ilişkin bir yazı olduğunu anlamak için, bir önceki bölümde gösterilen **epistemolojik çelişkiyi yok saymak** ve **başka bir soyutlama düzeyine geçmek** gerekmektedir.

Bu nedenle, Beşikçi'nin bir bilim adamı olarak çelişkisini bir kenara koyup, şu soruyu tekrar soralım:

Beşikçi'nin yazısında yaptığı nedir?

Beşikçi'nin yaptığı: **bir inancın taraftarlarının, inançlarıyla iç tutarlılık içinde bulunmalarını sağlamaya çalışmaktır**.

Yani yazısının bütününde, Alevilere şunu demektedir: *'bakın inançlarınız, ritüelleriniz şunlar şunlar, bunlar sizin ayrı bir din olduğunuzu gösterir, o halde kendinizin ayrı bir din olduğunu kabul ediniz; bir tür İslamiyet olduğunuzu söylemeyiniz, tutarsız olmayınız, "kafa karışıklığı"ndan kurtulunuz!'*.

Yani, Alevileri kendi içinde, inançlarıyla **tutarlı** olmaya; inançlarına uygun bir biçimde ayrı bir din olduklarını kabul ettirmeye çalışıyor?

Peki bu **nasıl** bir tartışmadır?

Bu, sosyolojik ya da politik bir tartışma mıdır?

Bu, ne sosyolojik bir tartışmadır, ne de politik bir tartışmadır.

Bu, **teolojik**, **ilahiyata** ilişkin bir tartışmadır.

Bir inancın içindeki kafa karışıklığından sadece ilahiyatçılar, teologlar, din adamları söz edip, bu kafa karışıklığını problem edebilirler.

Bilim adamının veya devrimci demokrat bir politikacının **böyle bir problemi olmaz**.

Niçin olmaz?

Bir sosyolog için, Alevilerde veya başka bir inancın taraftarlarında '*kafa karışıklığı'* diye bir sorun olmaz. İnsanlar neye inanıyorlarsa odurlar. Sosyologlar teologların kriterleriyle inançları değerlendirmezler. Dolayısıyla bir sosyolog zaten yazısına *"Kafa Karışıklığı"* gibi

bir başlık da koymaz ve koymamalıdır. Çünkü böyle bir başlık değer yüklüdür. Böyle bir başlık konuyu değil; kendisine karşı olunan şeyi tanımlar.

Elbette bir inancın taraftarlarının inançlarının otantik biçimleriyle yaşayan ve uygulanan biçimleri arasındaki farklılıklar da bir sosyolojik çalışmanın konusu olabilirler. Tüm inançlarda böyle olgular gözlemlenir. Bu farklılıkların nedenleri üzerine bir çalışma elbette olabilir. Ama bu durumda bile bu farklılıklar değiştirilmesi gereken, kendisine karşı mücadele edilen bir şey değil; bir olgu, **açıklanması gereken bir fenomen** olarak ele alınabilir.

Bilim adamının görevi, aslında, o yüzeysel olarak "kafa karışıklığı" gibi görünen olgunun, hiç de kafa karışıklığı olmadığını; aksine onun, ardındaki nesnel toplumsal nedenlerle tutarlı olarak açıklanabileceğini göstermektir ve bu açıklamayı yapmaktır.

Özetl*e, "Alevilerdeki Kafa Karışıklığı*" Beşikçi'nin bir sosyolog, bir bilim adamı olarak incelemesinin **konusu değildir**. *"Kafa karışıklığ"* bir inceleme **konusu değil**, Aleviler arasında yok edilmesi, ortadan kaldırılması, kendisine karşı **mücadele edilmesi gereken bir durumdur**. Diğer bir ifadeyle Beşikçi'nin yazısının başlığı, yazısının **konusunu değil**, kendisine karşı **mücadele ettiği düşünceyi** tanımlamaktadır.

Bu şu anlama gelir: Beşikçi'nin yazısı sosyolojik bir yazı değil, **teolojik bir yazıdır**.

Aynı noktaya politik bir yazı olması bağlamından da varılabilir. Yani gerçekten tutarlı laikliği savunan devrimci demokrat bir politikacının da *"Alevilerdeki kafa karışıklığı"*nı düzeltmek gibi bir sorunu olmaz, onun sorunu Alevilerde (ve bütün dinlerde**) "kafa karışıklığı" özgürlüğünü savunmak**; "kafa karışıklığı" içinde olanların, "kafa karışıklığı" içinde olmayanlar; veya "kafa karışıklığı" içinde olmayanların "kafa karışıklığı" içinde olanlar tarafından baskı altına alınmasının mümkün olmayacağı koşullar için mücadele etmektir. Yani devrimci demokrat bir politikacının politikacı olarak **konusu** "kafa karışıklığı" değil, **"kafa karışıklığı" özgürlüğü** olabilir. Beşikçi "kafa karışıklığı" **özgürlüğü için değil**, "kafa karışıklığına" **karşı** mücadele etmektedir.

Yani yazı sosyolojik değil, politik bir yazı olarak, **politik amaçlarla** yazılmış bir yazı olarak ele alındığında da aynı sonuç, yani teolojik bir yazı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunu biraz daha yakından görelim[12].

Alevilerin uğradığı baskıya karşı olan ve sorunu politik düzeyde ele elan, tutarlı bir laisizmi savunan bir devrimci ve demokrat politikacı, Alevliğin ayrı bir din olup olmadığı tartışmasına girmez. *"Kendilerinin ayrı din olduğuna inananlar ayrı dindirler. Buna devletin her hangi bir*

[12] Aslında Beşikçi bu politik bağlamı, yazısında çok açık olarak da ifade etmektedir.

Örneğin şöyle yazıyor:

"Alevilerin kafa karışıklığından kurtulmaları gerekir, Alevilerin Alevilik konusunda berrak düşünce ve duygulara sahip olmaları gerekir. "Alevi Müslüman'ım", "Müslüman Aleviyim" gibi söylemlerle Aleviler hiçbir yere yürüyemez. Bu gibi söylemlerle Aleviler kendi ayaklarını kendileri zincirlemektedir."

Bu satırlarda, Alevilerin verecekleri mücadele ile Aleviliğin ayrı bir din olup olmadığı konusundaki kabulleri arasında zorunlu bir ilişki olduğu açıkça ifade edilmektedir. Yani bu kafa karışıklığından kurtulup, Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul ettikleri takdirde Aleviler başarılı bir mücadele verebilirler demektedir. Bu açıkça, yazının politik bir yazı olduğunun ifadesidir.

müdahalesi olamaz ve olmamalıdır” der. *“Devletin görevi, bir din içinde ayrı din olduğunu düşünenlere, onların ayrı din olmadıklarını düşünen dindarların bir baskı yapmasını engellemek olabilir”* der.

Yani, devrimci demokrat politikacı, **inançların kendi içinde çıkacak sapkınlıklara, tutarsızlıklara özgürlük** sağlamaya çalışır. **Devrimci demokrat bir tavır sapkınlıklarla mücadele etmez, sapkınlık özgürlüğü için mücadele eder**.

Ama Beşikçi’nin yaptığı, bir yandan ‘sapkın bir tarikatın’ (yani Aleviliğin, onu Müslüman çoğunluk öyle kabul ettiği için öyle diyoruz) ayrı bir din olduğunu savunarak, yani onun sapkın olmadığını savunmak, yani **sapkınlık özgürlüğünü savunmamak** oluyor. Ama diğer yandan bunu yaparken, **Aleviliğin içindeki bir sapkınlığa karşı**, (çünkü Aleviliğin İslam’ın bir çeşidi olduğunu düşünmek, en azından Beşikçi için, ‘*Kafa Karışıklığı’* dediği için, Alevilik içinde bir ‘sapkınlıktır’) **mücadeleye girmiş** oluyor. Yani Alevilik içinde de sapkınlık özgürlüğünü savunmuyor ve Alevilik içindeki bir sapkınlığa karşı fiilen bir alevi teolog gibi mücadeleye girmiş oluyor.

O halde Beşikçi’nin yazısı, sapkınlık özgürlüğünü savunmayan ve sapkınlığa karşı bir yazı olarak, aslında politik bir bağlamda ve amaçla yazılmış olmakla birlikte, içeriğiyle politik değil, **teolojik** bir yazıdır. Yani yazı politik ise gerici bir yazıdır; politik değil ise teolojik bir yazıdır.

Beşikçi’nin yaptığının, diyanet işleri memurlarından veya Sünni din adamlarının yaptığından hiçbir farkı bulunmamaktadır. Tek farkı, bunu Aleviler açısından yapması, içi dışına çevrilmiş olarak yapmasıdır. Yani sapkın mezhep olarak kabul edilenin içindeki sapkınlıkla mücadele etmektedir[13].

Beşikçi tutarlı olarak laikliği savunmadığı için, devrimci demokrat bir tutum içinde olmadığı için; devletin dinlere karışmasını ilke olarak sorgulamadığı için, davranışının iç mantığı onu,

[13] Gerçek bir laisizm savunucusu açısından, üç kişi bir araya gelip ayrı bir din olduğunu düşünüyorsa ayrı bir dindir. Devletin görevi, onların diğer dinlerin olası baskısına karşı korunmasını sağlamaktır.

Alevilik Sünnilik konusuna bağlarsak, politik bir tartışmada demokratik bir tavrı savunan bir insan, İslam içinde, Alevilerin tamamının veya bir kısmının inançlarını ayrı bir din olarak görmelerini garantiye alacak koşulları savunmalıdır.

Elbette bir inancın veya farklı inançların taraftarları arasında Aleviliğin veya başka bir dinin ne olduğuna dair tartışmalar olacaktır. Devletin görevi, bütün bu tartışmaların **hiçbir politik anlamı ve sonucunun olmamasını** sağlamaktır. Yani inancın **bütünüyle kişisel bir sorun** olmasını sağlamaktır. Devlet zorunun işlevi, inançların kişisel bir seçim olmasını sağlamaya yönelik olmalıdır ve bütün bu farklı inançlar karşısında devlet kesinlikle tarafsız olmalıdır.

Şöyle diyelim. Diyelim ki İslam içinden bir sapkın mezhep çıkıp İslamiyet'in dogmalarını eleştiri bombardımanına tutuyor. Devletin görevi, bu sapkın mezhebin özgürlüğünü savunmak ve sağlamaktır. Bu mezhebin taraftarlarına karşı, çoğunluğu oluşturan Müslümanların bir zor, bir yaptırım uygulamasını engellemektir. Konunun bütünüyle fikirsel tartışma düzeyinde kalmasını sağlamaktır.

Türkiye’de olmayan budur. Bu gün artık, Aleviliğin İslam’ın içinde bir ayrı mezhep olduğunu söyleyen Sünni çoğunluğun baskısına karşı, Sünni bakış açısından söz konusu olan bu sapkınlığın özgürlüğünü savunmaktır demokrat bir bakış açısının görevi. Yani Sünnilere karşı veya devlete karşı, Alevilerin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya kalkmak değil, aksine sapkınlık özgürlüğünü savunmaktır.

Beşikçi, politik olarak bunu yapmıyor. Yani zımnen devletin kimin din olup olmayacağına karar vermesini kabul etmiş oluyor.

bir teolojik tartışmaya sürüklemektedir. Devletin, dinler hakkında söz sahibi olmasını sorgulamadığı için, devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya kalkmakta; ama bu sefer Alevilerin kendilerini İslam'ın bir türü olarak tanımladıklarını görünce; bu sefer Alevilere, ayrı bir din olduklarını kanıtlamaya kalkışmakta ve bunu yaptığı an da, Aleviliğin kendi içindeki sapkınlıklarla mücadele eden ilahiyatçı olarak ortaya çıkmaktadır. Ve bu da onun, bir inancın taraftarlarına bilimsel argümanlar getiren bir ilahiyatçı olması çelişkisiyle sonuçlanmaktadır.

Yani bir politikacı olarak veya politik bir tartışma ve sorun bağlamında devrimci demokrasiyi ve tutarlı bir laikliği savunmadığı için sonuçta nesnel olarak bir Alevi teolog olmaktadır.

Sosyolojik Deliller Getiren Bir Teolog

Ama bu teolog, sosyolojiden delliler getiren bir teologtur. Bunu görelim.

Burada, biçimsel olarak bir alevi teolojisi olup olmadığının önemi yoktur. Beşikçi'nin yaptığı budur. Alevilere kendi inançları ile tutarlı iseler, Aleviliğin İslamiyet'in bir biçimi olduğu yolundaki fikirleri bir yana bırakmalarını söylemektedir. Bir dinin taraftarlarına, o dinin, o inancın saf biçimlerini öğretmek, onun ön kabulleriyle tutarlılık içinde bulunmayı sağlamak her zaman teologların işidir, din adamlarının işidir.

Eğer Beşikçi bir bilim adamı ise, Alevilerin, bir inancın taraftarlarının, iç tutarlılıklarının onun sorunu olmaması gerekir. Bunlar sadece bir veri, bir olgu olarak onun konusu olabilir. Eğer Alevileri iç tutarlılığa çağıran bir Alevi ilahiyatçısı, bir teolog ise, yaptığı bir teolog olarak doğru olabilir ama bu sefer de, yapılan tartışmanın veya getirilen delillerin sosyolojik ya da bilimsel bir anlamı yoktur.

O halde, Beşikçi, sosyolojiden deliller getiren bir teologdur. Yaptığı teolojik bir tartışmadır. Yaptığı bir inancı iç tutarlılığa çağrıdır. Getirdiği delillerin sosyoloji ve tarihten olması, bilim bilim diye sürekli vurgulaması, onun bu özündeki niteliğini değiştirmemektedir. Bütün bunlar sadece ortada bilimsel bir tartışma olduğu yanılgısına yol açmaktadır.

O halde Beşikçi'nin metni, politik ya da sosyolojik bir metin olarak ele alınamaz.

Beşikçi'nin metni **teolojik** bir metindir.

Bu metinle ancak Alevilik inancı içinde olanlar veya teologlar tartışabilir.

Biz ise ne Aleviyiz ne de teolog. Dolayısıyla bu tartışmaya girmemiz mümkün değildir. Biz konuyu sosyolojik ve politik olarak ele almaya çalışıyoruz. Yani örneğin Beşikçi'nin teolog olarak tartışması bizi ilgilendirmiyor ama bu tartışmasının **politik ve sosyolojik anlamı** ilgilendiriyor.

Ama yine de, Beşikçi'nin kendi iç çelişkilerinin, girdiği yolun onu bir teolog olarak da nasıl silahsızlandırdığını görelim. Bir **teologmuş gibi** olaya bakalım. Yani yine bir başka soyutlama düzeyine geçelim.

Beşikçi'nin yaptığının bu teolojik karakterini teslim ettiğimizde, o **teolojik tartışmanın kendi mantığı içinde** nereye varmaktadır? Teolog olarak Beşikçi'nin kendi bindiği dalı nasıl kestiğini görelim.

Teolog Olarak Birici Sonuç: Tutarsızlığa Çağrı

Beşikçi, kendi iç tutarsızlığıyla kalmamakta, muhataplarını, yani Alevileri de bir tutarsızlığa zorlamaktadır. Kendi iç tutarsızlığı, bir inancın taraftarlarına bilimsel argümanlar getirmekti; ya da teolojik bir tartışmayı sosyolojik kavramlarla yürütmekti. Ama bunu yaparken, kendi tutarsızlığını muhataplarına da aktarmaktadır.

Yani Alevilik bir inanç olduğuna göre, bir Alevi, tıpkı Aleviliğin diğer bir sürü inancı gibi, İslamiyet'in bir biçimi olduğuna da inanabilir. Bunların hepsi inançtır eni sonu. İnançlar arasında bir tutarlılık aranmaz. İnancın kendi içindeki bu tutarsızlık, inanç olarak bir tutarsızlık oluşturmaz. Tutarlılık olmaması inançları tutarsız yapmaz. Tam da aksine inançların tutarlılığıdır bu.

Yani Alevi, diyelim ki, olgulara aykırı da olsa, Alevliğin İslamiyet çerçevesinde bir inanç olduğuna, tıpkı on ikinci imam olan Mehdi'nin bir mağarada uyuduğu ve bir gün çıkacağına inandığı gibi inanabilir. Bunların her ikisi de eni sonu inançtırlar. Alevi bunlar için, tıpkı Mehdi'nin mağarada beklediğine ve bir gün çıkıp geleceğine dair bir bilimsel delil aramadığı gibi, İslamiyet'in bir biçimi olduğuna dair de bir bilimsel delil aramamaktadır. Yani Beşikçi'nin kafa karışıklığı içinde olduğunu söylediği Alevi kendi içinde tutarlıdır.

Peki Beşikçi ne diyor ve yapıyor?

Mehdi'nin mağarada uyuduğu ve bir gün huruç eyleyeceği inancına nedense bir itirazı yok, bunun için bilimsel kanıtlar getirmiyor veya istemiyor. Alevilik bir inançtır diyerek bilimsel kanıtlar istemeyeceğini belirtmiş oluyor. Onun itirazı, Aleviliğin İslamiyet'in bir biçimi olduğu inancına. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu?

O inançsa o da inanç. Beşikçi'ye ne? Neye inanacağına Beşikçi mi Alevi mi karar verecek? Beşikçi ise, Mehdi'nin uyumadığına ve bir gün çıkıp gelmeyeceğine; bu inancın bilimsel olmadığına hiç bir itiraz yöneltmiyor da tutuyor, Alevilerin İslamiyet'in bir türü olduğuna inanmalarını, onlarca inançtan bir tanesini sorun ediyor. Böylece Alevi'ye kendi kafa karışıklığını ve tutarsızlığını da bulaştırmaya çalışıyor. Alevi'ye şunu demiş oluyor: *'inancının bazı konularında istediğin gibi inanabilirsin, bilimsel kanıtlara gerek yoktur; ama İslamiyet'le ilişkiler konusunda inancın yeri olmaması gerekiyor. Bilimsel olarak inancının İslamiyet'ten ayrı olduğu kanıtlandığına göre bunu kabul etmen gerekiyor. Yani inancının bazı yerlerinde, inanca ilişkin bazı yerlerinde bilime ilişkin kriterlerle düşünüp davranmalısın. Yani benim gibi tutarsız olmalısın, ya da benim iç tutarsızlığımı sen de yansıtmalısın.'*

Beşikçi'nin teolog olarak yaptığı, nesnel olarak, kendi tutarsızlığını ve kafa karışıklığını Alevilere de bulaştırmaya çalışmaktan başka bir şey değildir.

Teolog olarak ikinci sonuç: Engizisyon Yargıçlığı

Dikkat edilsin, Beşikçi potansiyel olarak, engisizyon yargıçlarına meşruiyet sağlayan bir yoldadır. Çünkü laik bir sistem, dinler içinde sapkınlık özgürlüğünün savunusudur aynı zamanda.

Şu soruyu soralım:

Peki insanlar, Beşikçi'nin kanıtlarına rağmen görüşlerinde ısrar ederlerse ne olacaktır? Çünkü Beşikçi sadece Alevilere ayrı bir din olduklarını kabul ettirmeye çalışmıyor, **esas hedefi** bunu **devlete kabul ettirmek**. Zaten bunu **devlete kabul ettirmenin yolu** Alevilerin bunu kabul etmeleri olduğunu düşündüğü için Alevilere ayrı bir din olduklarını kanıtlamaya çalışıyor ve bir teolog gibi tartışmaya girip onları iç tutarlılığa davet ediyor.

Beşikçi'nin yaptığının politik bir anlamı yoksa, yaptığını yapmasının anlamı yoktur. Varsa ortaya bir sorun çıkar. Alevi otoritelerin veya devletin bu konudaki görüşü ve yaptırım hakkı kabul ediliyor demektir. Yani bir takım Aleviler çıkıp da "biz İslam'ın bir türüyüz" diyemeyeceklerdir. Çünkü bilimsel olarak kanıtlanmış ve devlet tarafından da kabul görülmüştür ki Alevilik İslam'ın bir biçimi değildir. Bunu söylemek sapkınlıktır. Eğer öyle olmasaydı Beşikçi'nin yaptıklarını yapmasına gerek olmayacaktı.

Peki o Aleviliğin İslam'ın bir biçimi olduğunu söyleyenler söylemeye devam ederlerse ne olacak? Onlar Beşikçi'nin ve Beşikçi'nin istediği gibi devletin bilimsel olarak ortaya koyduğu sonuçları kabul etmemekte ısrar ederlerse ne olacak?

Eğer, 'onlar da ona inanıyorlar, öyle inanıyorlarsa öyledirler' denecekse, bu şimdiden niye denmiyor da uzun uzun onlara öyle olmadıkları kanıtlanmaya çalışılıyor?

Ama Beşikçi'nin yaptığının bir anlamı varsa, böyle bir durumda, bu sefer onların yola getirilmesi ve o sapkın fikirlerden kurtarılması gerekir. Elbette Beşikçi bilim adamı olarak, fikir özgürlüğünden yana ve şiddete, zor yoluyla imana getirmeye karşıdır, ikna etmesi gerekir. Ama karşı taraf ikna olmuyorsa ne olacak?

Onlar Aleviliğin İslam'ın bir biçimi olmadığına ikna etmek; ikna olmadıkları takdirde **zorla bu görüşün onlara kabul ettirilmesi gerekecektir**.

Beşikçi'nin açığa çıkmamış potansiyel konumu budur.

Peki nasıl getirilecek? Bilimsel veya teolojik kanıtlar bir işe yaramıyor?

Gelsin işkence ve hapishane.

Beşikçi'nin potansiyel olarak varacağı yer budur. Bir dini iç tutarlılığa çekmeye çalıştığınızda, bir teolojik tartışmaya girdiğinizde ve bunun politik sonuçları olmasını kabul ettiğinizde maalesef varacağınız yer budur. Bunun İfade edilmemiş olması ve ortaya çıkmaması sonucu değiştirmez.

Görüldüğü gibi, bir teolog olarak Beşikçi, aslında inanç özgürlüğünü savunayım, Alevilerin uğradığı baskıya karşı çıkayım derken karşımıza bir engizisyon savunucusu olarak çıkmakta ve onu meşrulaştırmaktadır.

Ama daha da kötüsü var.

Teolog olarak üçüncü sonuç: Sünni Teologlara Silah

Sünni İslam'ın engizisyon yargıçlarına, Alevileri ve kendisini de kurban olarak sunuyor bir teolog olarak. Yani Sünni İslam'ın engizitörlerine de bir zafer bahşediyor.

Eski çağların Alevi babaları Sünni İslam'ın engizitörlerine karşı daha zekice bir savunma bulmuşlardı; Kuran'ın bir *"zahiri"* bir de *"hakiki"* anlamı vardır diyorlardı; hakiki anlamı da herkesin anlayamayacağını söylüyorlardı. Böylece Sünni ilahiyatçının her türlü müdahalesinin yolunu baştan tıkayıp onu dışlıyorlar; onun müdahalesini reddediyorlardı.

Ama Beşikçi, kendi çelişkisiyle, bir Alevi teolog olarak, Sünni İslam'ın müdahalesine ve engizitörlerine tüm kapıları açıyor. Bunu nasıl yapıyor?

Beşikçi, Alevilik inancının bir kısmına inanç olma hakkı görüyor ama o inancın kendisinin ne olduğu konusunu görmüyordu.

Beşikçi karşısında bir Sünni İslam teologu (veya Aleviliğin İslam'ın bir türü olduğuna inanan bir Alevi teologu) çıkıp şöyle diyebilir:

'insanlar kendilerini nasıl kabul ediyorlarsa öyledirler. Madem ki Aleviler kendilerinin Müslüman olduğunu düşünüyorlar, onlar Müslüman'dırlar, sizin onlara karışmaya hakkınız yok. Esas yanlış olan onların kendilerini Müslüman görmesi değil, Müslüman görmelerine rağmen Mehdi'ye inanmaları; namaz kılmamalarıdır. Düzeltilmesi gereken yanlış budur. Onlara Müslümanlığın bu olmadığı gösterilmelidir.'

Böyle bir itiraz Beşikçi'nin yaptığından hiç de daha az mantıklı olmayacaktır.

Böylece Beşikçi, bir teolog olarak tartışmaya girdiğinde, sorunu koyuş yöntemiyle, sadece devleti değil, Müslüman ilahiyatçıları da söz sahibi yapar. Zaten biraz da Müslüman ilahiyatçılar böyle dedikleri için Beşikçi Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Ama ayrı bir din olduğun kanıtlamaya çalışırkenki kendi çelişkisi, kapıdan kovduğunu bacadan içeri almakta ve Sünni karşısında kendisini ve Alevi'yi silahsızlandırmaktadır. Tabii teolojik olarak.

Sonuç

Beşikçi tutarlı bir demokrat olsaydı, şunu derdi Alevilere*: 'Aleviliğin ne olduğu konusunda Aleviler arasında farklı görüşler olabilir. Bu görüşlerin hiçbir politik sonucunun olmadığı koşullar için mücadele edilmelidir.'*

O zaman ne böyle teologluğa soyunur; ne Sünni teologla politik sonuçları olan haklar ve silahlar sunmuş olur; ne inançlara bilimsel argümanlar sunan çelişkilere düşer, ne de Alevileri iç tutarlılığa çağıran bir engizisyon yargıcı durumuna düşerdi.

Alevilerle politik bir sorunu ve Alevi hareketinin politik sorunlarını tartışacak yani program ve strateji tartışması yapacak yerde, Alevilik inancı üzerine tartışmaya girmesi, Beşikçi'yi bir ilahiyatçıya ve engizitöre dönüştürür.

Alevilere yöneldiğinde bir ilahiyatçı, bir engizitör olan Beşikçi, bilim adamlarına/kadınlarına yöneldiğinde ise basit bir ahlakçı olarak ortaya çıkar.

Bilim Özgürlüğü Yerine Ahlak Zabıtalığı

Beşikçi'nin devletin laik olmayan yapısını, anti demokratik yapısını sorgulamaması, Alevilere hitap ettiğinde onu bir **teologa** dönüştürmekteydi. Aynı konum, bilim adamlarına yöneldiğinde, onu bu sefer bir **ahlak zabıtasına** dönüştürmektedir. Karşımıza bilimsel araştırmaların özgürce yapılacağı bir sistemi savunan bir **demokrat değil,** bilim adamlarına en azından toplumsal bilimler alanında özgürce araştırma yapma olanağı tanımayan bu sistemde, onları kendisi gibi tüm sonuçları göze alarak davranmamakla eleştiren bir **ahlakçı** çıkmaktadır.

Kısaca bunu görelim.

*

Beşikçi, yazısının bir yerinde, Alevileri iknayı bırakıp, bu sefer bilim adamlarına yönelmekte ve onlara şu sözlerle yönelmektedir.

"Doğada örneğin bir kaya nasıl "kaya" olarak algılanıyorsa, toprak olarak algılanmıyorsa, sosyal bilimlerde de örneğin Alevi, "Alevi" olarak, Müslüman, "Müslüman" olarak, Kürt ise "Kürt" olarak algılanmalıdır. İşte bu noktada söylemeye çalıştığım çok açıktır. Tarih, sosyoloji, siyaset bilimleri, antropoloji, iktisat gibi sosyal bilimler alanında; hukuk gibi normatif bilimler alanında; psikoloji gibi insan bilimleri alanında çalışan profesörlerdir. Profesörler veya profesörlerin çok büyük bir kısmı böyle yapmıyor. Hakikati araştırmak, duygusuyla, endişesiyle değil resmi görüşe hizmet etmek endişesiyle hareket ediyor. Örneğin Kürt'ü Türk olarak algılıyor, Kürt'e Türk muamelesi yapıyor. Alevi'yi Müslüman olarak algılıyor, Alevi'ye Müslüman muamelesi yapıyor. Böylece olgulardan değil resmi görüşün bilgilerinden hareket etmiş oluyor. Başka bir deyişle resmi görüşü, resmi ideolojiyi bir daha doğrulamak, bu bilgiye meşruiyet vermek, ciddi bir yönelme, ciddi bir hareket noktası oluyor.

Kanımca sosyal bilimlerdeki tıkanmanın, sosyal bilimlerde gelişme sağlanamamasının temel nedeni budur.”

Beşikçi, bilimsel araştırmanın sonuçlarının her türlü politik sonuç ve dolayısıyla kaygıdan azade olarak yapılabilecek koşulları, yani gerçek laikliği ve demokrasiyi savunmadığı için, bilim adamlarının politik kaygılarla sonuçlar çıkarmaları karşısında, bilim adamlarına saldırmakta, onlardan politik sonuçlarına rağmen o politik sonuçlar yokmuş gibi, o sonuçları göze olarak sonuçlar çıkarmalarını istemektedir. Yani onları **üstün ahlaklı insanlar** olmaya davet etmektedir.

Denilenin bu olduğu çok açıktır.

Devletin bir resmi görüşü olması tartışma konusu yapılmıyor, bilim adamlarının bu resmi görüşe karşı durmamaları eleştiriliyor.

Bu tavır ne demokrat bir tavırdır ne de bilimseldir. Bu ahlaki bir tavırdır.

Bilimin bizzat kendisi ortaya koymaktadır ki, eğer bilimsel vargıların politik sonuçları olursa, ortadaki tartışma artık bilimsel değil politik bir tartışmadır. Politik konumlar ise insanların çıkarlarıyla yakından bağlantılıdır. Ve yine bilimsel olarak bilinmektedir ki, insanların çıkarlarına aykırı olursa, matematik aksiyomlar bile tartışma konusu olur.

Bir demokratın görevi, nasıl sapkınlıkla mücadele değil, sapkınlık özgürlüğü için mücadele ise; bilim söz konusu olduğunda da, bilim adamlarının ahlaksızlığıyla, korkularıyla mücadele değil; en ahlaksız bilim adamlarının, en korkak bilim adamlarının bile, her hangi bir konuyu en küçük kişisel ve politik kaygı duymadan, yani politik sonuçlara yol açmayacak şekilde, bilimsel kaygılarla tartışabilme özgürlüğünü elde edeceği koşullar için mücadeledir. Yani **devletin yapısı ve biçimine karşı** mücadeledir. Beşikçi ise bunu yapmıyor, devletin yapısını ve biçimini; örneğin Alevilik üzerine bir tartışmanın politik sonuçları olmasını sorgulamıyor; bilim adamlarını ve onların ahlakını; onların bu sonuçları göze alamamalarını sorguluyor.

Bir biyolog terliksi hayvanın bir bitki mi hayvan mı (çünkü bu tek hücreli aynı zamanda kendi içinde klorofil de bulundurur. Yani aynı zamanda ototroftur, hem bitki hem de hayvan özellikleri taşır) olduğunu tartışırken, ne kadar korkak olursa olsun, ne kadar ahlaksız olursa olsun, bu tartışmanın sonuçları onun korkması için bir neden oluşturmayacağından bu tartışmayı tamamen bilimsel kaygılarla yapabilir. Devrimci demokrat birisi, ya da gerçekten sosyolojinin, toplum bilimlerinin, en azından din; dil, kültür, soy, tarih gibi alanlarda gerçekten bilimsel bir kaygıyla araştırmalar yapmasını isteyen bir bilim adamı da, aynı biyologların koşullarının sosyoloji alanında da geçerli olması için mücadele etmeli onu savunmalıdır. Bunun bir tek koşulu vardır, din söz konusu olduğunda, gerçek bir laiklik. Uluslar, ırklar vs. söz konusu olduğunda da ulusun tanımından her türlü ırk, soy, kan, dil, dinin dışlandığı, bunların politik bir anlamının olmadığı ve hepsinin eşit olduğu bir Demokratik Cumhuriyettir.

Gerçek laik bir demokratik cumhuriyeti savunmayan her muhalefet ister istemez en çelişkili durumlara düşüp en gerici tavırları savunur durumda kalır. Beşikçi'nin başına gelen de budur. O, "*Sosyal bilimlerdeki tıkanmanın, sosyal bilimlerde gelişme sağlanamamasının temel*

*nedeni"*ni, devletin yapısında değil, profesörlerin "*Hakikati araştırmak, duygusuyla, endişesiyle"* hareket etmemelerinde buluyor. Sorunu devletin yapısında, dolayısıyla o devleti ortaya çıkaran sınıf ilişkilerinde ve sınıfların güçlerinde değil, profesörlerin ahlakında veya cesaretinde görüyor.

Ahlaklı ve cesur olmakla bilimsel araştırmaların gelişmesi ve sonuçlar arasında zorunlu bir ilişki de yoktur. İşte sayın Beşikçi, ahlak söz konusu olduğunda, yani ahlaklı olmak ve sonuçlarına katlanmak söz konusu olduğunda, hiçbir bilim adamının eline su dökemeyeceği bir noktada bulunuyor, ama yine bu yazıda görülüyor ki, bu insani yüksek nitelikler, onun sosyolojiden argümanlar getiren bir teolog olmasını; yani dediklerinin aslında zerrece bilimsel değeri olmadığı gerçeğini değiştirmiyor.

Beşikçi aslında devletin *'resmi görüş'*ü veya *'resmi ideoloji'*si **olmasını** sorun **etmiyor**; bunun **bilimsel olmamasını** sorun **ediyor**; Beşikçi'nin eleştirdiği, devletin '*resmi görüş'*ü olması değil, bu görüşün bilimsel olmamasıdır. Bu nedenle **devletin yapısına** yönelecek yerde, Alevilere ve bilim adamlarına yönelmektedir. Alevilere yöneldiğinde, onlardan Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabullenmelerini, bilim adamlarına yöneldiğinde, onlardan kendisi gibi hapislerde çürümelerini istemektedir.

Bu tavır ahlaki bir tavır olabilir ama bu tavır demokratik değil, anti demokratik bir tavırdır. Ve aslında Beşikçi karşımıza bir demokrat olarak değil, bir ahlakçı teolog olarak çıkmaktadır. En iyi engizisyon yargıçları ahlakçı teologlardan çıkar.

Ama bu ahlaki tavır, politik olarak bir ahlakçılıkla sonuçlanmaz sadece, sosyolojik olarak da olguları olduğu gibi ele alıp açıklayamamakla sonuçlanır. Sosyologun görevi, nasıl Alevilerin kendilerini nasıl görmeleri gerektiğini söylemek değil, onları oldukları gibi ele alıp neden öyle olduğunu araştırmaksa, aynı şekilde, bilim adamlarının nasıl davranmaları gerektiğini söylemek değil, onların davranışını olduğu gibi ele alıp açıklamaktır.

Bilim adamları birkaç istisna dışında aynen Beşikçi'nin dediği gibi davranmaktadırlar. Ama neredeyse hepsi böyle davrandığına göre, ortada ahlaki vaazlarla veya eleştirilerle düzeltilecek bir sorun değil, açıklanması gereken, nedenlerinin ortaya çıkarılması gereken bir sorun var demektir. Ancak bu nedenler ortadan kaldırıldıktan sonra, o sonuçlar da ortadan kalkabilir.

Bilim adamlarının bu davranışlarının nedeni araştırıldığında, bilimsel araştırmanın sonuçlarının politik sonuçları olduğu durumlarda bilim adamlarının bilimsel değil kişisel, ideolojik ve politik kaygılarla araştırmalar yapıp, konular seçip, sonuçlar çıkardığı görülür. O halde, bu durumun ortadan kaldırılması gerekir. Bu ise ancak devletin din, dil, soy, kültürü politik alanın dışında bırakmasıyla yani ulusun, dili, dini, tarihi, soyu, ırkı olmamasıyla mümkündür.

Yani bilim adamlarının niye öyle davrandığı sorusunu sorup, soruna bilimsel ve sosyolojik yaklaşsa bile sosyolog olarak çıkaracağı sonuç, bilim adamlarına ahlaki vaazlar vermek değil, devletin sistemini değiştirmek gerektiği olurdu. Diğer bir deyişle, bilim adamlarını eleştirmek,

sadece politik olarak değil, aynı zamanda **sosyolojik olarak** da yanlıştır ve bilimsel araştırmaların geriliği konusunda yanlış bir açıklamanın sonucu olarak var olabilir.

*

Bilim adamlarını suçlayarak, politik olarak devletin yapısını tartışmayarak ve gündemden düşürerek onu olumlayan Beşikçi, bir bilim adamı; bir sosyolog olarak da bindiği dalı keser. Sosyal bilimlerin, sosyolojik tartışmaların politik kaygılardan azade olarak yapılmasının koşullarını engellemiş ve bu günkü sistemi olumlamış olur. Onun eleştirisi sosyologları bilim dışı kaygılarla sonuçlar çıkarmaya zorlayan sisteme değil; bilim adamlarına ve Devlete ahlaki bir eleştiri olarak kalır.

Beşikçi, örneğin bilim adamlarının bilim adına en basit bir olguyu, örneğin Kürtçe'nin ayrı bir dil olmasının inkar etmesini eleştirirken, bunu onların ahlaki olarak dürüst olmadıkları şeklinde bir eleştiriye indirger.

Aslında onların bunu inkar etmelerinin nedeni, tam da devletin din, dil, etni, kültür karşısında tarafsız olmaması, ulusun dile, dine, soya vs. göre tanımlanması ve dolayısıyla bunun politik sonuçları bulunmasıdır. Bilim adamları/kadınları, bu sonuçların var olan egemen sistemle çelişeceğini gördükleri; korktukları, işlerinden olmak istemedikleri; Beşikçi gibi hapiste yatmak istemedikleri için en basit gibi görünen olguları bile inkar etmektedirler. Ancak, örneğin, Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmamasının politik bir sonuca yol açmadığı koşullarda; bütün dillerin eşit olduğu bir toplumda, bilim adamları kişisel kaygılardan azade olarak, (tıpkı bir hayvanın şu veya bu tür içinde sınıflanmasının politik bir sonucunun olmadığı bir biyologlar tartışmasında olduğu gibi) Kürtçe'nin hangi dil ailesinden olduğunu tartışabilirler. Ama bunun için de ulusun dile göre tanımlanmaması gerekir. Yani bilim adamlarının değil, bu sistemin, devletin yapısının değişmesi gerekir.

Bilimsel olarak böyle bir tartışmanın da elbette yeri vardır ve olmalıdır. Biyoloji gibi, türlerin anatomilerinin çok belirgin tanımlar içinde bulunduğu bir bilimde bile, bir çok canlının hangi türe ait olduğu ya da ayrı bir tür mü olduğu yönünde biyologlar arasında bir çok tartışma olur. Özellikle geçiş biçimlerinde bu sınıflama olağanüstü zordur. Bir ornitorenk kuş mudur, memeli midir? Yavruları yumurtadan çıkar ama süt gibi bir sıvıyla besler onları. Ya da öyle ortak yaşamlar vardır ki, ortadakinin bir tek canlı mı yoksa, iki ayrı canlının ortak yaşamı mı olduğu söylenemez.

Biyoloji gibi, sonuçların hiçbir politik anlamının bulunmadığı, yani en azından bu gün için bulunmadığı bir bilim dalında bile bilimin uzak sınırlarında kesinlik böylesine uzak iken, elbet sosyal bilimler alanında veya linguistik alanında bu tür tartışmaların olması son derece olağandır ve de yapılmalıdır[14]. Politik kaygılardan azade böyle bir tartışmada pek ala en

---

[14] Aslında Biyoloji de günümüzde tekrar politik tartışmanın içine girmektedir bir şekilde. Örneğin kürtaj tartışmalarında, ceninin ne zamandan sonra yeni bir canlı olarak sayılabileceği ve dolayısıyla ve onu öldürmenin cinayet sayılabileceği tartışması gibi. Burjuvazi, kiliseyle birlikte aileyi savunmak, çocuk doğumlarını teşvik etmek için bunu olabildiğince aşağı çekme, çocuğun rahme düştüğü ana kadar indirme, buna karşılık feminist hareket geciktirme eğilimindedir. Güçler ilişkisine göre bu süre ilk andan çok uzun bir döneme kadar değişmektedir. Böyle bir tartışmada, yani canlının ne zaman ortaya çıktığı bağlamında aslında Kürtaj hakkı tartışılmaktadır ve bu bilimsel bir

saçma gibi görünen tezler bile, içlerinde belli bir hakikat payı taşıyabilirler ve hakikatin unutulmuş ya da dikkatlerden kaçmış bir yönüne dikkati çekebilir; onun tüm karmaşıklığı içinde kavranmasına katkıda bulunabilirler.

Bu en açık Türkçe, Zazaca ve Kürtçe bağlamında görülebilir. Kürtçe ve Türkçe çok farklı dil ailelerinden oldukları için ortada pek bir sorun yoktur. Ama Zazaca ve diğer Kürt lehçelerinin arasındaki ilişkide bu açıkça ortaya çıkar. Zazaca hem ayrı bir dilin hem de bir lehçenin özelliklerini gösterir. Ama bu tartışmanın bütünüyle, politik sonuçlar dolayısıyla politik kaygılar taşımayan saf bilimsel, linguistik amaçlarla yapılması başkadır, politik sonuçları olacağı düşünülerek yapılması başkadır. Ayrı bir ulus olma hakkının ancak ayrı bir dil ile olabileceğini kabul eden bir anlayış ile bunun bilimsel bir tartışması yapılamaz[15]. Orada artık

---

tartışma değildir. Burada bilim pek ala gerici bir politik pozisyonla çakışabilir. Ama bu tam da bilimin uzak sınırlarında kesinlik kalmadığından hemen hemen olanaksızdır.

Benzer durum ölüm konusunda da geçerlidir. Ölüm ne zamandan itibaren geçerlidir. Suni yaşatma tekniklerinin gelişmesiyle bu ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bakım masraflarını azaltma veya insanların o halde acı çekmesini engelleme gibi kaygılarla bu sınırı aşağı çekmek isteyenler olduğu gibi; Almanya'da olduğu türden, tamamen politik Nazi geçmişin baskısı altında bunun ilerde toplumda iş gücünden yararlanılamayacak olanların elimine edilmesinin aracı olarak kullanılabileceği veya yakınlarının bir insanın mirasına konmak için veya bir hemşire veya doktorun işin yükünden kurtulmak için bunu kullanabileceği gibi korkularla bu sınırı iyice kesin üst bir noktaya çekmek isteyenler de bulunmaktadır. Burada da tartışma aslında bilimsel değil, politik bir tartışmadır çoğu kez. Benzer sorunlar aynı şekilde klonlama, kök hücreler, embriyonla deney gibi konularda da ortaya çıkmaktadır. Bunların hiç biri bilimsel tartışma değildir. Bunların hepsi politik ve ideolojik tartışmalardır. Dolayısıyla politik kaygılardan azade tartışılması olanaksızdır. Tartışıldığında da zaten varılacak sonuç bilimsel olarak böyle bir sınırın çizilemeyeceği olacaktır. Çünkü geçiş tipleri veya süreçleri, ya o ya da o mantığına sığmaz. Hem o hem de o mantığını gerektirir. Bu ise siyasetin mantığına uygun değildir. Hem ölü hem canlıyı kabul eden bir hukukta neyin cinayet neyin insani yardım olduğuna karar verilemez. Bu nedenle bu gibi sorunlar tartışıldığında bunları politik olarak tartışmak gerekir. Bilimsel argümanlar sadece politik hedeflere hizmet eder ve onları gizlemeye yarar. Bu bağlamlarda örneğin Avrupalı biyologların da Türkiye'nin Kemalist devletinin sosyal bilimcilerinden daha farklı davranmadığı ortadadır. Oralarda da bir ilaç firmasının veya bir partinin veya bir ideolojinin, bilim adamlarının ulaştıkları sonuçlarda bilimsel kaygılardan çok daha belirleyici olduğu görülmektedir.

[15] Kürtler ile Zazalar arasında bu tartışma aynen görülmektedir. Zazaların bir bölümü Kürtlerden ayrı bir ulus olduklarını kanıtlamak için Zazaca'nın ayrı bir dil olduğunu, Kürtler de aksine onların ayrı bir ulus olmadıklarını kanıtlamak için Zazacanın Kürtçe'nin bir lehçesi olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Bu tartışmada, tıpkı Türkler ve Kürtler arasında olduğu gibi, her iki taraf da aynı anlayışı savunmaktadır aslında, yani ayrı bir dilin yoksa ayrı bir ulus olamazsın. Yani tam da Türk ulusçuluğunun gerici, ulusu dile, dine soya göre tanımlayan ulusçuluğun, bir kopyası. Türk ulusçuluğu kendi zehrini Kürt ulusçuluğuna akıtmış, onu bir kopyası olarak yaratmıştır. Kürt ulusçuluğu da bunu Zaza ulusçuluğuna akıtmış, onda bir kopyasını yaratmıştır. Kürtlerin Zazalar'a karşı getirdikleri argümanlar, kelimesi kelimesine Türklerin Kürtlere karşı getirdikleri argümanlardır. Halbuki devrimci demokratik bir tavır, linguistik düzeyde bu tartışmanın bilimsel kaygılarla yapılamayacağını, çünkü bunların aslında politik bir tartışmanın argümanları olduğunu söyler. Böyle bir tavır, hem Zazalar ve Kürtler üzerindeki ulusal baskıya son vermek hem de böyle bir tartışmayı bütün politik kaygılardan azade olarak sırf bilimsel kaygılarla yapabilmek için ulusun, yani politik olanın, yani devletin dile (veya soya, etniye, dine vs.) göre tanımlanmasına karşı çıkar ve demokratik bir cumhuriyeti savunur. Bu koşulda devlet isteyene istediği ana dilde eğitim hakkı sağlamakla görevli olar. Devletin veya ulusun dili olmaz. Bir veya birkaç dil, ortak konuşma dili olarak kabul görebilir ama bu bütünüyle teknik bir sorunun çözümü olarak bir ortak konuşma dili olacaktır, politik bir anlamı yoktur ve farklı dillerden insanların ortak kararıyla değiştirilebilir. Hatta o ülkede çoğunluğun konuşmadığı, bambaşka bir dil ortak bir dil seçilebilir. Ayrılmak için kimsenin ayrı bir dili, tarihi olduğuna dair bir kanıt getirmesi gerekmez. Tıpkı İsviçre'de olduğu gibi, isteyen ayrılır. Zazalar da tıpkı Türkler ve Kürtler gibi demokratik bir ulusçuluk anlayışında olmadıklarından, aynı gerici ulusçuluk anlayışına dayandıklarından, enerjilerini ulusun tanımından dilin, soyun çıkarıldığı bir demokratik cumhuriyet için değil, Zazaların ayrı bir etni olduklarını, ayrı bir tarih ve dile sahip olduklarını kanıtlamak uğruna harcıyorlar. Tabii buna karşı Kürtler de bu sefer aynı işi tersinden yapıyorlar. Tıpkı bir süre önce Kürtler ve Türklerin yaptığı gibi.

politik bir tartışma vardır. Bu politik tartışma karşısındaki devrimci demokratik politik tavır ise, ulusun dile ve dine göre tanımlanmasına karşı çıkmak olabilir. Böylece hem ulusal baskıya karşı çıkılmış, hem de bilimsel tartışmanın politik kaygı ve amaçlardan azade olarak yapılmasının koşulları için mücadele edilmiş olur.

Zaten demokratik bir ulusçuluk ve laiklik anlayışı ile sosyal bilimlerde ilerleme arasında korkunç bir ilişki vardır. Din, dil, kültür gibi son derece önemli toplumsal fenomenlerin politik anlamının olduğu bir devlette bu tartışmaların sırf bilimsel kaygılarla yapılması olanaksızdır.

Örneğin, Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğundan söz etmenin politik sonuçların olduğu bir sistemde Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmadığı üzerine bir tartışma bilimsel kaygılarla yapılamaz. Beşikçi ise, eleştirisini bir bilim adamı, bir sosyolog olarak bunun olanaksızlığına yoğunlaştıracak ve ulusun örneğin, dile, dine, etniye ve kültüre göre tanımlandığı bir ülkede, tarih ve sosyal bilimlerin bu konuları sırf bilimsel kaygılarla özgürce tartışmasının koşullarının olamayacağını söyleyecek ve devletin yapısını tartışmaya sokacak yerde; devleti bu konuda baskı yapmamaya; bilim adamlarını da korkmamaya, cesur olmaya çağırmaktadır. Bu demokratik bir tavır değildir. Bu son duruşmada ahlaki bir eleştiriden başka bir şey değildir.

Bir sistem insanların veya bilim adamlarının cesur ve yiğit olmaları gerektiğine göre değil, aksine insanların ve bilim adamlarının herkes kadar namussuz, kurnaz, korkak ve çıkar peşinde olduğu varsayımına dayanarak eleştirilebilir. Bilim özgürlüğünü savunan bir eleştiri, devrimci ve demokratik bir eleştiri olmak zorundadır. Yani o korkak ve çıkar peşindeki sosyologların, tıpkı o korkak ve çıkar peşinde olan ama bir canlı türünün şu veya bu aileden sayılmasının politik bir sonucu olmadığı için fikirlerini korku duymadan savundukları için korkak ve çıkar peşinde oldukları görülmeyen, biyologlar veya paleontologlar gibi, bulgularının sonuçlarının kendileri için, bir sorun yaratmayacak koşullarda çalışmasını sağlamayı hedeflemelidir. Bunun ilk koşulu da dil, din, etni, gibi ayrılıklar karşısında devletin nötral olması; yani ulusun, politik olanın bunlara göre tanımlanmamasıdır.

Somutlarsak, örneğin memurlardan dürüstlük ve keyfi olmama beklenmemeli; aksine onların ahlaksız ve keyfi olacakları var sayılarak böyle davranmalarını engelleyecek bir yapı, yani siyasi biçim hedeflenmelidir. Örneğin, bütün memurlar seçilmeli; gelirlerinin ortalama işçi ücreti ayarında olması sağlanmalı; sürekli örgütlü halk tarafından denetlenmeli; memurların tayin ve terfi işlemlerinde onların amirlerinin ya da devletin gizli servislerinin raporları değil; bağımsız memur sendikalarının tutacakları siciller belirleyici olmalı vs.. Böyle koşullarda, en

---

İşte Beşikçi, bu gerici milliyetçiliğin, yani ayrı dili olmayanın ayrı ulus olamayacağı varsayımının, Türk milliyetçiliğinin dayandığı bu varsayımın, Kürt ulusal hareketine damgasını vurmasına yol açan en önemli kişilerden biridir. Öcalan'ın yaptığının ve yapmaya çalıştığının ne olduğunun Öcalan'ın bizzat kendi örgütünce bile anlaşılamamasının ve bir türlü tutarlı olarak savunulup uygulamamasının en önemli nedenlerinden biri Beşikçi'nin dayandığı bu anlayışın Kürt hareketine de egemen olmasıdır. Ve Öcalan'ın bu çizgiyi koymasıyla Beşikçi'nin onun çizgisine karşı tavır almasının ardında da bu temeldeki anlayış farkı yatmaktadır. Biz de zaten bu yazı serisinde bu derin içsel bağlantıyı göstermeye çalışıyoruz. Çünkü, bu gerici ulusçuluk anlayışıyla kopmadan ve onunla hesaplaşmadan Orta Doğu'nun kan deryasından çıkması olanaksızdır. Ama bu gerici ulusçuluk anlayışının kökleri, pozitivist gerici sosyolojilerdedir.

namussuz ve keyfi memurlar bile namuslu ve kurallara uygun davranmak zorunda olur. Aksine bir sistemde, en namuslu memurlar bile keyfi ve namussuz olmak zorundadır.

Yani bilimselliğin koşullarına da karşı çalışır sayın Beşikçi'nin bir şeyleri kanıtlamak için kabul ettiği gizli varsayımlar. Kendisine karşı mücadele ettiklerini silahlandırdığının; kurbanı olduğu sistemi güçlendirdiğinin farkında değildir sayın Beşikçi, bilim adamlarının korkaklığını veya ahlaksızlığını bilimsel gelişme olmamasının nedeni olarak gösterirken.

Gerçek Laiklik Yerine Devletin Aleviliği Tanıması

Önceki bölümlerde görüldüğü gibi, Beşikçi **Alevilere** yöneldiğinde bir **teolog**, **bilim adamlarına** yöneldiğinde bir **ahlakçı** olarak yazmaktadır.

Ama şimdi var sayalım ki, Beşikçi'nin yazısı ne Alevilere yöneliktir ne de bilim adamlarına, özel bir muhatabı yoktur ve genel olarak topluma yöneliktir.

Dolayısıyla var sayalım ki epistemolojik çelişkileri bulunmamaktadır; var sayalım ki teolojik veya ahlaki bir yazı değildir. Dikkat edilsin, böyle olduğunu var sayıyoruz. Onun politik bir yazı olarak anlamını ve yanlışını gösterebilmek için böyle var saymak, buraya kadar açıkladığımız hatalarından arındırmak zorundayız.

Yine var sayıyoruz ki, yazısında, sosyolojik düzeyde olgusal ve çıkarsama düzeyinde hiç bir yanlış yoktur. Ve yine var sayıyoruz ki, Din ve Alevilik olgusunu da sosyolojik olarak doğru bir biçimde ele almaktadır. Yani Din ve Alevilik hakkında bütün söyledikleri sosyolojik olarak doğru bir teoriye dayanmaktadır.

Ve bütün bunlara rağmen ve bu koşullarda bile Beşikçi'nin yazısı politik bir yazı olarak gerici bir yazıdır.

Niçin?

Çünkü, **sosyolojik bir araştırmanın sonuçlarının politik sonuçları olduğu koşullarda, bu sonuçları politik bir bağlamda öne sürmek, fiilen o koşulları olumlayıp onun sadece biçimini, sonuçlarını eleştirmek anlamına gelir**.

Bu genel ve soyut ifadeyi somutlayalım.

Türkiye'de devletin laik olmadığı, genel olarak Sünni İslam'ı; Sünni İslam içinde de kendi özel yorumunu kayırdığı ve desteklediği açıktır.

Aleviliğe uygulanan bu baskı ve asimilasyon politikasını meşrulaştırmak için, gerek devlet, gerek Sünni din adamları, hatta kimi Aleviler, Aleviliğin İslam'ın bir türü olduğunu söylemektedirler. Aleviliğin İslam'ın bir türü olduğunu söylemek, devlete ve Sünnilere, tıpkı Kürtlerin "*dağ Türkü*" olduklarını söylemek gibi bir işleve sahiptir.

Böyle denerek, nasıl "Dağ Türkleri"ni "normal" Türk yapmak üzere, onlara dillerini yasaklamak ve zorla Türkçe öğretmek rasyonalize edilebiliyorsa; aynı şekilde Aleviliği de

İslam'ın bir çeşidi olarak tanımlamakla, Alevi köylerine camiler açmak, Alevileri Sünniler gibi düşünüp davranmaya zorlanmak rasyonalize edilmektedir.

Bu baskıya karşı **biri demokratik ve özü bakımından ilerici**; diğeri ise ideolojik olarak tıpkı o baskıyı yaratan ilişki gibi **gerici ama** bir baskıya karşı tavır olduğu için **sonuçları itibariyle ilerici**, iki biçimde karşı çıkılabilir.

Birincisi demokratik ve özü bakımından ilerici tavırdır. Bu tavrı dil örneğinde ele alalım.

Demokratik olarak dersiniz ki, **ulusun dili, tarihi, etnisi, soyu, dini olması gericidir**. Bunlar ulusun tanımından dışlanmalıdır. Devlet bütün dillere, etnilere, tarihlere, soylara eşit davranmalı bu eşitliği kollamakla yükümlü olmalıdır. Devlet insanların her hangi bir din, dil, etni, soy, inanç, dinden oldukları için bir eşitsizliğe uğramasını engellemekle yükümlü olmalıdır. Dil, soy, etni, tarih **siyasi değil, kişisel bir sorun** olmalıdır tıpkı bir inanç gibi. Nasıl devletin dini olmaması gerekirse, tarihi, soyu, dili, etnisi olmamalıdır. Devletin, dolayısıyla ulusun nasıl dini yoksa tarihi, dili, etnisi, soyu da olmaz ve olmamalıdır bir Demokratik Cumhuriyet'te.

Bu durumda, böyle bir programı savunan birisi, her hangi bir dilin hakkını savunmak için, o dilin ayrı bir dil olduğuna dair, linguistikten deliller getirmez. Çünkü herkes ana dilini öğrenmek hakkına sahip olmalıdır. İstediği dili ana dili olarak seçme hakkına sahip olmalıdır. İnsanları isterse mahalli bir lehçeyi isterse uluslar arası yaygın bir dili, anadili olarak seçebilmelidir. Devletin görevi **neyin ayrı bir dil olduğuna karar vermek değildir**. Buna **hakkı ve yetkisi olmamalıdır**. Devletin görevi insanlara **ana dillerinde eğitim sağlamak ve dillerin eşitliğini sağlamaktır**. Böyle bir sistem veya böyle bir sistem için mücadelede, bir dilin linguistik olarak ayrı bir dil veya lehçe olmasının politik bir anlamı bulunmaz. Bu bağlamda, pek ala **linguistik olarak** ayrı bir dil olmayan diller **politik ve hukuki** olarak ayrı bir dil imiş gibi, ayrı bir dil olarak ele alınmak zorundadır.

Yani **linguistik olarak ayrı bir dil olmak** ile, **politik olarak ayrı bir dil olma**k **çok farklı** şeylerdir. Devrimci bir demokraside, diğer dillerle eşit olmak için, linguistik olarak ayrı bir dil olmak gerekmez.

Benzer şekilde tutarlı bir laik olarak da, devletin inanç alanına müdahalesine karşı çıkarsınız, devletin görevinin sadece her hangi bir dinin baskı altına alınmasını engellemek olduğunu savunursunuz. Bunu savunan bir insan, **her hangi bir inancın ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya kalkmaz**. Üç kişi bir araya gelip istediği inancı kurabilir. Devletin görevi sadece bu inancın diğer inançlar tarafından baskı altına alınmasını engellemek olur. Bu durumda bir inancın, **sosyolojik olarak ayrı bir din olup olmadığının politik bir anlamı** olmaz. Böyle bir tutarlı laiklik savunucusu, bir inancın politik bir tartışma içinde, ayrı bir inanç olduğunu sosyolojik olarak kanıtlamaya kalkmaz ve **böyle bir kanıtlama girişiminin kendisinin yanlış** olduğunu söyler.

Tıpkı dilde olduğu gibi, demokratik bir cumhuriyette her hangi bir inancın, **diğer inançlarla eşit haklardan yararlanabilmek için sosyolojik olarak ayrı bir inanç, ayrı bir din olduğunu kanıtlaması gerekmez**. Nasıl, linguistik kriterlerle ayrı bir dil olmayan bir lehçeyi,

insanlar eğer ayrı bir dil gibi öğrenmek istediklerinde devletin görevi onlara bu olanağı ve diğer dillerle eşitliği sağlamak ise, her hangi bir inancın taraftarlarının da, diğer inançlarla aynı eşitlikten yararlanmak için, ayrı bir inanç olduklarını kanıtlamaları gerekmez, kendilerini ayrı bir inanç olarak görüyorlarsa ayrı bir inançtırlar, onların hukuksal ve politik olarak öyle ele alınmaları gerekir.

Bu devrimci, demokratik bir talep ve tavırdır.

Ama Beşikçi'nin tavrı bu devrimci demokratik tavır değildir. Dolayısıyla Beşikçi'nin talepleri de devrimci demokratik talepler değildir.

Peki nedir Beşikçi'nin tavrı ve talebi?

Beşikçi, tıpkı dil ve ulus kavramında, dilin linguistik ve politik anlamlarının farkını görmediği ve bunu karıştırdığı gibi, inanç kavramının sosyolojik ve politik (veya hukuki) farklılıkların görmemekte, bunları karıştırmaktadır.

Ama bu karıştırışın ardında, demokratik olmayan bir politik duruş bulunmaktadır din konusunda. Tıpkı ulus konusunda olduğu gibi. Beşikçi gerçekten demokratik, tutarlı laik bir tutum ve anlayış içinde olsaydı, böyle bir karıştırma da ortaya çıkmazdı.

Şimdi bnu görelim.

Örneğin, tanrı tanımazlık veya **ateizm epistemolojik olarak inanç alanına girmez**, inancın reddidir. Ama, **politik veya hukuki olarak, ateizm bir inançtır**. Yani ayrı bir inanç gibi ele alınması gerekir. Devletin görevi ateistlerin de, diğer inananlarla aynı haklardan yararlanmasını sağlamaktır. Örneğin, her dinden taraftarların mezarlığı varsa, ateistlerin de böyle bir talebi varsa, ateistlerin de ayrı bir mezarlığı olması gerekir. İsteyen ateist de oraya gömülebilmelidir. Bunun için ateistlerin ayrı bir dinsel cemaat olduklarını kanıtlamalarına gerek olmamalıdır. Devletin görevi ateistlerin ayrı bir din olup olmadığını tartışmak değil, onları hukuken ve politik olarak ayrı bir dinmiş, ayrı bir inançmış gibi ele alıp, onların diğerleriyle eşitliğini sağlamak olmalıdır.

Aynı şekilde, Alevilik, diyelim ki sosyolojik olarak ayrı bir din değildir. Ama Aleviliğin ayrı bir din olduğunu düşünen Aleviler, politik ve hukuki olarak olarak ayrı bir din olarak diğer dinlerle aynı haklardan yararlanırlar. Devletin görevi zaten bu politik eşitliği sağlamaktır.

Devrimci demokrat veya tutarlı bir laisizm savunucusu, bu inancın politik ve sosyolojik anlamları arasındaki farka dikkati çekip; politik olarak kendine ayrı inanç diyenin ayrı inanç olduğunu savunur; sosyolojik argümanlarla böyle bir tartışmaya girmez, **böyle bir tartışmaya girmenin devletin kimin din olduğunu karar vermesini meşrulaştıran gerici işlevine, politik olarak gerici anlamına dikkati çeker**. Çünkü, **ancak devletin kimin inanç olduğuna karar vermesini sorun etmeyen ve bunu olağan kabul eden bir anlayış, devlete ve Sünnilere veya yurttaşlara Aleviliğin ayrı bir din olduğunu sosyolojik olarak kanıtlamaya kalkar**.

Yani **Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya kalkma eyleminin kendisi**, ne kadar bilimin dolayısıyla ilerici düşüncenin bir savunusu imiş gibi görünürse görünsün, kendisi

gerici bir politik yaklaşımın ifadesi ve sonucudur. Böylece **içeriği doğru bile olsa,** yani Beşikçi gerçekten sosyolojik olarak doğru bir din kavrayışına dayansa ve yine sosyolojik olarak Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlasa bile**, yaptığı, sosyolojik bir tartışmayı politik bir bağlamda yürütmek olduğundan, eylemin kendisi gericidir**; kendisi politik olarak yanlıştır; **sosyolojik doğru, politik bir yanlışa tekabül etmekte ve onun gerici özünü gizlemektedir.**

Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına budur. Ve bu sadece Alevilik konusunda ortaya çıkan bir özelliği değildir Beşikçi'nin. Ortada çok daha temel, derinde bir yanlış bulunmaktadır. Bu nedenle bu yanlış aynen Kürt sorununda da ortaya çıkmaktadır. Beşikçi Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğunu savunmuştur yılarca. Linguistik olarak doğru olan bu önerme, politik bağlamda, devletin ya da ulusun dile göre tanımlanmasını sorun etmeyip zımnen savunduğundan, tıpkı Aleviliğin ayrı bir din olduğunu savunmak gibi, politik olarak gericidir. Aslında Beşikçi'nin yaptığı, Kürt sonunudaki tavrını olduğu gibi Alevilere aktarmaktır dolayısıyla oradaki temel yanlışını da.

Bu tavra göre, denilmektedir ki, Kürtçe ayrı bir dildir veya Alevilik ayrı bir dindir. Kürtçe'de linguistikten, Alevlikte sosyoloji ve tarihten yüzlerce delil getirerek, Kürtçe'nin ayrı bir dil, Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlanmaktadır.

Böyle bir yola girdiğinizde, elbette Kürtler ve Kürtçe; Aleviler ve Alevilik üzerindeki baskıya karşı çıkmış olursunuz, bu anlamda tavrınızın nesnel ilerici bir anlamı olur. Yani var olan bir baskıya karşı duruş, var olan sistemle karşı karşıya geliş demektir bu.

Ama aynı zamanda, Kürtçe'nin ayrı bir dil; Aleviliğin ayrı bir din olduğunu tartışmaya kalkıp, bunu kanıtlamak için deliller getirdiğinizde, zımnen, yani örtük olarak, kurbanı olduğunuz sistemi ve onun dayandığı var sayımları savunmuş olursunuz.

Yani, **şu varsayımları** kabul etmişsiniz demektir:

Birincisi, ayrı bir diliniz yoksa, bunu linguistikten deliller getirerek kanıtlayacak durumda değilseniz, ayrı bir dilin layık olduğu haklardan yararlanma hakkınız olmayacaktır.

İkinci olarak, devletin neyin ayrı bir dil olduğuna karar vermesine, bir dili olmasına bir itirazınız yok demektir.

Yani **yaptığınız nesnel olarak, devletin ulusu dile göre tanımlamasını; kimin dil olduğuna karar vermesini sorgulamamak, bu egemen devletin varsayımlarını kabul etmek ve savunmaktır**. Tam da onun varsayımlarını kabul ettiğiniz için aksini kanıtlamaya kalkmaktasınızdır.

Kürtçe gerçekten ayrı bir dil olabilir. Bu linguistik olarak doğru da olabilir. Ama bu linguistik doğrunun, böyle bir politik bağlamda dile getirilmesinin kendisi yanlıştır ve **doğru burada yanlışa dönüşür**. Tıpkı yanlış bir program içinde doğru bir strateji; yanlış bir strateji içinde doğru bir taktik veya Adorno'nun dediğine ithafla, *"yanlış bir dünyada doğru bir yaşam olamayacağı"* gibi.

Burada politik olarak doğru bir tavır, linguistik bir tartışmanın politik sonuçları olmasının koşullarını ortadan kaldırmak olabilir; bunu olduğu gibi kabul edip, sorgulamayıp, aslında politik bir tartışmayı objektif bir linguistik tartışma mümkünmüş gibi ve linguistik bir tartışmaymış gibi yürütmek değil.

Sorun aynen Alevilere aktarılabilir. Zaten, Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına budur. Kürt sorunu karşısındaki tavrını olduğu gibi Alevilere aktarmaktadır. Kürtler söz konusu olduğunda nasıl Kürtçe'nin ayrı bir dil, Kürtlerin ayrı bir ulus olduğunu kanıtlamaya çalışıyorduysa; şimdi de Aleviliğin ayrı bir din, Alevilerin ayrı bir dinin taraftarları olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Linguistik olarak Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğunun doğru olması gibi; Aleviliğin sosyolojik olarak ayrı bir din olduğu da doğru olabilir. Ama politik bir bağlamda bu linguistik doğru nasıl sosyolojik ve politik bir yanlışa dönüşüyorsa, aynı şekilde Aleviliğin ayrı bir din olduğu yönündeki sosyolojik doğru da, aynı zamanda politik bir yanlışa dönüşmekte ve onu gizlemektedir.

Niçin böyledir?

Çünkü Beşikçi'nin **yaptığı devlete**, **Aleviliğin ayrı bir din olduğun kabul ettirmeye çalışmaktır.**

Yani ayrı bir din olduğunu, sosyolojik olarak kanıtlayamadığı takdirde, ayrı bir din olarak davranılmasını isteyemeyeceği var sayımını kabullenmekte ve savunmaktadır. Aynı şekilde, ulusal sorunda da öyledir. Ayrı bir dil olduğunu kanıtlayamazsa, ayrı bir ulus olduğunu iddia edemeyeceğini düşünmektedir. Ama bunun da ardında devletin bir dili ve dile veya etniye dayanan ulusu olmasının kabulü vardır. Din söz konusu olduğunda, devletin kimin din olduğuna karar vermesinin kabulü vardır.

Beşikçi'nin **itirazı, devletin ve ulusun dile göre tanımlanmasına değil; Kürtçe ayrı bir dil olmasına rağmen Kürtçe'nin ayrı bir dil ve dolayısıyla Kürtlerin ayrı bir ulus olarak tanımamasınadır**; din söz konusu olduğunda Beşikçi'nin itirazı **devletin kimin ayrı din olduğuna karar vermesine değil; Aleviliğin ayrı bir din olmasına rağmen ayrı bir din olarak kabul edilmemesinedir**.

Böylece, Beşikçi'nin trajedisinin nedeni ve mantığı ortaya çıkıyor.

Beşikçi tam da siyasi ve ideolojik bakımdan bir Kemalist olduğu; Kemalizm'in varsayımlarını paylaştığı; onları eleştirmediği; onlara karşı çıkmadığı için; Kürtçe'nin ayrı bir dil; Kürtlerin ayrı bir ulus; Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamakla uğraşmaktadır. Kürtler ve Aleviler ezildiği için; Kürtçe'nin ve Aleviliğin ayrı olduğunu söylemek Beşikçi'nin hapislerde çürümesine yol açtığı için, yapılan iş Kemalizm'in uygulamasına karşı çıktığı için ve dolayısıyla onun tepkisini çektiği için onun **bu gerici ve Kemalist özü, görülmemektedir**.

Halbuki Beşikçi, gerçekten Kemalist sistemin dayandığı varsayımları kabul etmeyip onları sorgulayan bir politik hedefi benimsemiş olsaydı, Kürtçe'nin linguistik olarak ayrı bir dil olduğunu kanıtlamakla uğraşmaz; ulusun dile, soya, tarihe, dine göre belirlenmesine karşı

çıkardı; ulusun dile, soya, tarihe, dine göre belirlenmesine karşı çıkmak, demokratik bir ulusçuluğu savunmak olur; ulusun neden böyle tanımlandığının nedenlerine yönelirdi. Buna yöneldiğinde, burjuvazinin gericiliği; Stalinizm'in egemenliği gibi olgularla karşılaşır, o zaman burjuvazinin ve stalinist bürokrasinin neden gerici bir ulusçuluğu savunduklarını açıklamaya çalışır; gerici ulusçuluğa karşı politik ve ideolojik bir mücadele içinde olurdu.

Aynı şekilde, din söz konusu olduğunda da, Beşikçi gerçekten Kemalist sistemin dayandığı var sayımları kabul etmeyip sorgulasaydı, sosyoloji ve tarihten kanıtlar getirerek Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamakla uğraşmaz, devletin özele, inanca ait alana müdahalesini reddeder; üç kişi bir araya gelip ayrı diniz diyorlarsa ayrı dindirler; devletin görevi onların diğer dinler ve çoğunluk tarafından bir baskıyla karşılaşmasını engellemektir derdi.

Ama Beşikçi'de bütün bunlar yoktur. Niçin yoktur?

Çünkü Beşikçi Kemalizm'in milliyetçilik veya dine ilişkin anlayışını benimsemekte onları sorgulamamakta ve zımnen savunmaktadır.

Beşikçi tam da Kemalist sistemin varsayımlarını kabul ettiği için, zımnen onları savunduğu için Alevilik ve Kürtlük üzerine, bütün yazılarını yazmıştır. Eğer böyle olmasaydı bu yazılar var olamaz ve onların bir anlamı bulunmazdı. Ne yazık ki, Beşikçi'nin bütün çilesi, eseri ve hayatı Kemalizm'in dayandığı var sayımların bilinçsiz bir kabulü ve savunusudur. Eğer bu kabul olmasaydı, bütün o eserlere gerek olmazdı. Bu korkunç bir trajedidir. Beşikçe kemalizme rağmen Kemalizmi savunmakta, ama kemalizmi savunduğunu bilmemekte, ona karşı çıktığını sanmaktadır. "Yanlışlıklar trajedisi" denebilir buna.

Beşikçi'nin anlamadığı şudur:

Kemalizm, Kürtlerin varlığını inkar değildir; **Kemalizm ulusun dile, soya, kana göre tanımlanmasıdır**. Kürtlerin varlığının inkarına karşı çıkmak, Kemalizm'e karşı çıkmak değildir, onun **somut bir biçimine** karşı çıkmaktır.

Kemalizm Alevilerin ayrı bir din olarak tanınmaması değildir; **Kemalizm devletin kimin din olduğuna karar vermesi ve devlet olarak o dinlerle ilişki kurmasıdır**[16]**. Alevilerin ayrı bir din olarak tanınmıyor oluşuna karşı çıkmak Kemalizm'e karşı çıkmak değildir**.

Beşikçi, Kemalizm'in özüne değil, onun somut görünümüne, **somut biçimine**, somut sonuçlarına karşı çıkmaktadır. Ama o somut görünümüne karşı çıkarken onu özünden savunmaktadır.

Savunmaktadır çünkü Beşikçi, Kemalizm'le aynı felsefi ve sosyolojik temelleri paylaşmaktadır: yani pozitivizmi ve metafizik sosyolojileri[17].

---

[16] Elbette Kemalist söylemin ve gerçekliğin kendi içinde de çelişkili bir yapısı vardır. Ulusu vatandaşlıkla tanımladığını söyler ama o vatandaşlığı bir dil, bir soy, bir tarihle yani Türklükle tanımlar. Devletin laik olduğunu söyler ama, bütün Sünni din adamlarının maaşı devlet bütçesinden çıkar okullarını devlet açar vs.. Bunlara Alevilerin de eklenmesiyle Kemalizm veya devletin yapısında bir değişme olmaz.

[17] Beşikçi'nin yaptığı, Kemalizm'in bu gerici özünü, aynen Kürt ulusal hareketine de bulaştırmak olmuştur. Kemalizm kendi lanetini ve gericiliğini, Beşikçi aracılığıyla Kürt Ulusal Hareketine bulaştırmıştır.

Beşikçi'nin Kemalizm anlayışı, aslında Kemalizm'in Kemalizm anlayışıdır. Eğer onun metodolojik temelleriyle ifade edersek: pozitivizmin Kemalizm anlayışıdır. Bu anlayış, Kemalizm'in dayandığı bütün var sayımları savunur, sadece onun somut biçimlerini eleştiri konusu yapar.

Özetle, Beşikçi'nin yazısı, Alevilere veya bilim adamlarına yönelik değil yani teolojik veya ahlaki bir yazı olarak değil; topluma yönelik bir program veya devlete yönelik bir talep olarak okunduğunda, yani politik bir yazı olarak okunduğunda, karşımıza Kemalizm'in var sayımlarını kabul eden ve savunan gerici bir politika çıkmaktadır. Bu gericilik, Kemalizm'in somut biçimlerine karşı çıkış, somut bir baskıya karşı çıkış biçiminde ortaya koyulduğundan onun gerici özü görülmemektedir.

*

Buraya kadar Beşikçi'nin **mantığı bakım**ından gerçek **tutarlı bir laikliği savunmadığını** ve **tam da böyle olduğu** için sosyolojik, epistemolojik, teolojik ve bilimsel çelişkilere yuvarlandığını göstermeye çalıştık.

Ama Beşikçi, yazısının bir yerinde bu **örtük anlayışı açık olarak da** ifade ediyor. Laikliği tarif ettiği yerlerde aslında kendi laiklik anlayışını ifade ediyor. Gerçi yazısında böyle ifadeler olmasaydı da sonuç değişmezdi ama bunlar Beşikçi'nin tutarlı bir laisizm savunucusu olmadığını bizzat Beşikçi'nin kendi ifadeleriyle de ortaya koyuyor.

Örneğin Beşikçi şöyle yazıyor:

"Laiklik her şeyden önce devletin bütün inançlara eşit mesafede bakmasını sağlayan bir ilkedir."

Bu tanım laikliği açıklamaz. Devletin bütün inançlara eşit mesafede bakması, onları **devletin tanımasını** varsayar. Bu laiklik değildir. Bu Kemalizm'in laiklik anlayışıdır. Yani cemevine de camiye davrandığı gibi davranmasını istemek. Beşikçi'nin **itirazı**, devletin camileri 'tanıması'na, yani her hangi bir inancın ibadet yerlerini **tanımasına değil**, 'cemevi'ni tanınmamasınadır. Zaten aynen şöyle yazıyor:

"Cami karşısında cemevinin hiçbir varlığının tanınmaması laiklikle bağdaşan bir durum değildir."

Beşikçi tutarlı bir laisizm savunucusu olsaydı, sorunu cami karşısında cemevinin **tanınmaması değil**, caminin **tanınması** olarak koyardı[18].

Gerici Türk milliyetçiliği, belki böylece Kürtlere olan bir borcunu ödüyor. Türk milliyetçiliğini de bu gerici lanetle şekillendiren bir Kürt'tü: Ziya Gökalp. Ziya Gökalp, aynı zamanda O. Comte, Durkheim sosyolojilerini ve pozitivizmi Türkiye'ye getiren ve Türkiye'de sosyolojinin temelini atan adamdır. Beşikçi de bir sosyolog olarak, bu sosyolojinin bir meyvesidir. Bu gerici Türk milliyetçiliği zehrini, Beşikçi kanalından Kürtlere geri vermektedir. Tarihin çok ilginç bir ironisidir: Türk milliyetçiliğinin babası bir Kürt'tür (Gökalp) ; Kürt milliyetçiliğinin babası da, ya da en azından babalarından bir de bir Türk (Beşikçi). Gökalp, Marksizm'i değil, gerici burjuva sosyolojilerini, pozitivizmi Türkiye'ye getirmiştir. Beşikçi de Marksizm karşısında aynı gerici sosyolojilere dayanmış ve Marksizm karşısında onları savunmuş ve onu Kürt ulusal hareketine bulaştırmıştır. Sosyolojik Eleştiri bölümünde gösterilecek olan da budur.

[18] Bir başka örnek. Beşikçi söyle yazıyor: *"Aleviler her yıl 16 Ağustos'ta Hacı Bektaşi Veli'yi anma törenlerinde devlet ve hükümet yetkilileriyle bir araya gelmektedirler. Bu günlerde bu laiklik anlayışı sorgulanabilmelidir. Aleviler devlet*

Ve Beşikçi, sadece tutarsız bir laisizm savunucusu olmakla kalmıyor; laikliğin tutarlı bir savunucu olmadığı için, Alevilerin mücadelesini de zayıflatıyor. Devletin cemevini de tanıması için mücadele eden bir hareket sadece Alevileri birleştirebilir. Aslında Alevilerin devrimci ve demokrat, tutarlı laiklik savunucusu olmayanlarını birleştirir.

Ama tutarlı bir laisizm savunusu, yani devletin camileri tanımasını, yani inanç yerlerini tanımasını ve onlara karışmasını sorun eden ve buna karşı çıkan bir hareket, tüm ezilen inançları; tüm gayrı memnunları birleştirebilir.

Böylece Beşikçi tutarlı bir laisizmi savunmamakla kalmıyor, Alevileri verdikleri mücadelede yalnız kalmaya mahkum ediyor. Bunu ilerde göreceğiz.

Özetlersek, Beşikçi'nin tutarlı bir laikliği savunmaktan uzak oluşu; Kemalizm'e özünden değil, somut biçiminden dolayı karşı oluşu ve farkına varmadan onun özünü savunuşu; yani devletin dinleri tanıması ve eşit davranmasını istemesi,[19] Beşikçi'yi devlete Alevliğin ayrı bir din olduğunu kabul ettirmek için çabalamaya itmekte. Ama Aleviler kendilerinin İslam'ın bir çeşidi olduklarını söylediklerinden, bu sefer önce Alevilere ayrı bir din olduklarını tanıtlamaya çalışmakta. Alevilere bunu kanıtlamaya çalışınca, bir teologa dönüşüp teolojik bir tartışmaya girmekte; teolojik bir tartışmayı bilim adamı olarak ve bilim adına yapınca da ilk başta ele aldığımız, epistemolojik çelişkiye düşmektedir.

Bütün bu çelişkileri, Beşikçi'nin tutarlı bir demokrasi ve laiklik programını savunmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Eğer Beşikçi, devletin gerçekten laik olmasını savunsaydı, bütün bu tartışmalara girmez, dolayısıyla Beşikçi'nin bu yazısı var olmazdı.

Aslında Beşikçi'nin sadece bu yazısına has bir durum değildir bu. Aşağı yukarı bütün eseri budur. Ezilenden yanadır ama ezenin, kendi celladının varsayımlarını savunmaktadır.

Cehenneme giden yollar iyi niyet taşlarıyla döşelidir.

---

ve hükümet yetkilileriyle tartışabilmelidir. Bu, Alevilerin kaçınamayacakları bir görevdir." Sorun yine yanlış koyuluyor. Tutarlı bir laisizm savunucusu için sorun Alevilerin devlet ve hükümet yetkilileriyle tartışmaları değil; genel olarak bir inancın savunucularının devlet ve hükümet yetkilileriyle tartışmaları olmalıdır. Devletin söz sahibi olmasının sorun olarak görmeyen ancak sorunu böyle koyabilir.

[19] Dinler arasındaki eşitliği sağlamak başkadır; dinlere eşit davranmak başkadır. Biri dinlerin birbirine müdahalesini engellemeye, diğeri dinlere müdahaleye yöneliktir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ OLARAK ALEVİLK

Giriş

Önceki bölümde Beşikçi'nin demokrasi ve laikliği tutarlı olarak savunmaktan uzak oluşunun, yani modern burjuva toplumunu bile en ideal ve mantık sonuçlarına varmış biçimiyle savunmayışının; Kemalizm'in varsayımlarını kabul ederek, Kürtler ve Aleviler üzerindeki baskıya karşı çıkmasının, onu, Alevilere yöneldiğinde bir teologa, bilim adamlarına yöneldiğinde bir ahlakçıya ve topluma yöneldiğinde daha mükemmel bir Kemalizm savunucusuna dönüştürdüğünü göstermeye çalıştık. Bu eleştiri özünde, en ideal burjuva düzeni ve kapitalizm açısından bir eleştiriydi.

Önceki bölüm boyunca, söz konusu olan, Beşikçi'nin yazısının ve yaptığının **bütünsel** anlamıydı. Dolayısıyla Beşikçi'nin din ve Alevilik hakkında söylediklerinin içeriğine girilmiyor, Beşikçi'nin **sosyolojik olarak** din ve Alevilik hakkında dediklerinin doğru olduğunu var sayılıyordu.

Bundan sonra ise tam tersi bir yol izlenecektir. Önceki Bölümde doğru olduğu var sayılanlar tartışılacak ve eleştirilecek, buna karşılık, Önce gösterilen yanlışlıkların ise olmadığı var sayılacaktır.

Yani bu sefer, var sayılmaktadır ki; Beşikçi'nin yazısı teolojik ve ahlaki bir yazı değildir; varsayılmaktadır ki: politik bağlamda da Kemalizm'in varsayımlarını paylaşmamaktadır; varsayılmaktadır ki: Beşikçi'nin yazısı, tamamen sosyolojik amaçlarla yazılmış bir yazıdır. Örneğin, sosyologlar arasında yapılan, Aleviliğin ne olduğu ile ilgili, dinin ne olduğu ile ilgilibir sempozyuma sunulmuş bir bildiridir.

Diğer bir ifadeyle, Örceki bölümde eleştiri **Politikti**. Bu kitapta tamamen **Sosyolojik** düzeyde kalınacak; Beşikçi'nin yazısı sosyolojik olarak eleştirilecektir.

Önceki bölümde Beşikçi'nin din ve Alevilik hakkında söylediklerinin **içeriğine** girilmiyor kullanıldığı **bağlam** ve dolayısıyla bu bağlam içindeki **anlam** inceleniyordu; bu bölümde ise, tam tersi, söylendiği bağlam bir kenara bırakılarak esas eleştiri konusu Beşikçi'nin söylediklerinin **içeriği** olacaktır.

Aynı şekilde önceki bölümde, Beşikçi'nin yazısı, burjuva uygarlığının varsayımları açısından; ideal bir burjuva demokrasisi açısından eleştiriliyordu; bu bölümde ise, önceki eleştirinin dayandığı varsayımlar da sorgulanacak, yani Burjuva demokrasisinin, burjuva uygarlığının kendisi eleştirilecektir. Bu anlamda, Bu ve bundan sonraki bölümler, nceki bölümün bir eleştirisi olarak da görülebilir.

Beşikçi'nin içinde bulunduğu kafa karışıklığını çözümlemek ve gösterebilmek için bu soyutlamayı yapmak zorunludur. Burada farklı soyutlama düzeylerinde ayrı ayrı ele alınan özellikler Beşikçi'nin kafasında ayrılmaz bir bütündür. Bunların analiz düzeyinde birbirinden ayrılması, birbirinden soyutlanmasının nedeni bu **bütünlüğü ve ayrılmazlığı** göstermektir. Tıpkı bir metanın değişim ve kullanım değerlerinin somut metada ayrı değil bir bütün olması; düşüncenin o bütünü göstermek için onları düşüncede ayırmak, birbirinden soyutlamak zorunda olması gibi. Somutun o karmaşıklığını göstermek için soyutlama zorunludur.

Sosyologluk ve Sosyoloji Nedir?

Beşikçi'nin demokrasi ve laikliğin tutarlı bir savunucusu olmamasının; Kemalizm'in varsayımlarını savunmasının, bu **politik** tavrın **metodolojik** kökleri, onun **sosyolojik** görüşlerindedir. Bunlar arasında zorunlu bir ilişki bulunmaktadır. Beşikçi gerici burjuva sosyolojilerinin, pozitivizmin bir savunucusu olduğu için politik düzeyde nesnel olarak ve bilinçsizce Kemalizm'in varsayımlarını kabullenip savunmaktadır. Bu bölümdeki eleştiri bu bağlantıyı göstermeye ve bunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Beşikçi, politik düzeyde nasıl, tutarlı bir laiklik ve demokratik sistem savunucusu değilse, aynı şekilde, sosyolojik düzeyde de, bırakalım Marksizm veya tarihsel maddeciliği bir yana, aydınlanmanın, burjuvazinin devrimci döneminin değil, gerici döneminin tarih ve toplum görüşlerine dayanmaktadır.

Bunu aslında Beşikçi'nin sosyolog kimliği ve sıfatı da gösterir. Beşikçi bildiğimiz kadarıyla hiçbir zaman Marksist olduğu gibi bir iddiada bulunmamıştır. Beşikçi eserlerini bir sosyolog sıfatıyla yazmıştır ve yazmaktadır.

Peki ama şu sosyoloji nedir?

Sosyoloji, gerçek sosyoloji olan Tarihsel Maddeciliğe karşı, "bilim" namı altında, gerici burjuvazi tarafından geliştirilmiş **bir ideolojidir**.

Beşikçi hep bir bilim adamı ve sosyolog olduğunu söylemektedir ya da kendisi hep böyle tanımlanmaktadır. Ama bu ifadenin kendisi bir çelişkidir.

Çünkü sosyoloji, gerçek toplum ve tarih bilimine karşı, burjuvazinin artık gericileştiği dönemde, çıkarlarını savunmak üzere geliştirilmiş ideolojinin adıdır[20]. Dolayısıyla

---

[20] *"Sosyoloji bir bilim olabilir. Tipik burjuva bilimi olarak gönüllü, nesnel, yansız olamaz. Sosyologlar, önlerinde dört kat eğilinerek saygı gösterilen ve ürünleri her gün yeryüzünün dört bucağında göklere çıkarılan kişilerdir. Hepsinin*

sosyologlar, bilim adamı olamaz. Sosyologlar ideologdur. Gerici burjuvazinin çıkarlarını savunan ideolojinin adıdır sosyoloji[21].

Dolayısıyla Beşikçi'nin bir sosyolog olması ve sosyolog olduğunu düşünmesi aslında gerici bir burjuva ideolojisini savunduğunun itirafından başka bir şey değildir.

*

Sosyoloji, burjuvazinin gericileşmesinin ideolojik ifadesidir. Burjuvazinin, Aydınlanma'nın tarih ve toplum anlayışıyla kopuşunun, o dönemin bütün kazanımlarını terk edişinin bir görünümüdür. Aydınlanma'nın kazanımlarına sahip çıkarak, onu içinde taşıyarak aşmaya çalışan ise Marksizm olmuştur. Yani ortada iki farklı damar bulunmaktadır. Biri aydınlanmanın kazanımlarını içinde taşıyarak aşar; diğeri onları inkar eder. Biri **Marksizm**'dir veya Tarihsel Maddeciliktir, diğeri ise **Sosyoloji**.

Pozitivizm ya da metafizik sosyolojiler gerici burjuvazinin bilim boyası sürülmüş ideolojisidirler. Beşikçi'nin bütün kavramsal temeli bu sosyolojidir. Kavramsal temeli bu sosyoloji olan Beşikçi'nin yine aynı kavramsal temeli paylaşan Kemalizm'in varsayımlarını savunmasının hiçbir şaşırtıcı yanı bulunmamaktadır aslında.

Marksizm ve sosyolojinin bu zıt karakteri ve farklı damarları kişiler düzeyinde, sosyoloji ve Marksizm'in soy ağaçlarında bile görülebilir.

Saint Simon, yanlış hatırlamıyorsak, bir zamanlar *Çan Yayınları*'nda çıkan Cemil Meriç'in kitabının alt başlığında değinildiği gibi **"*İlk Sosyalist ve İlk Sosyolog*"tur**[22]. Bu sosyoloji de, sosyalizm de elbette henüz çocuksudur. Onun görüşleri içinde, tıpkı Hegel'in felsefesinde olduğu gibi, devrimci unsurlar kadar ütopik ve hatta gerici unsurlar da bulunmaktadır.

---

kullandığı gözlük burjuvanın dumanlı görüşüdür. Sosyoloji, "büyük sosyologlar"ın göstermeye çalıştıkları gibi, masum, saf ve ne olursa olsun "gerçek arayıcı" bir bilim değildir. Sosyoloji,19. yüzyılda serbest rekabetçi kapitalizmin, 20. yüzyılda tekelci finans kapitalizmin emrindedir ve her ne pahasına olursa olsun, kapitalizmi haklı çıkarmak için kan teri dökenlerin uydurdukları yığınla tarikatlar mahşerine bugün sosyoloji adı veriliyor" (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ***Metafizik Sosyolojiler***, http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/metafiz.htm)

[21] *"Ne var ki kaba kuvvet yetmezdi. Alt sınıflar "kafadan gayrı müsellah" (düşünce bakımından silahsızlandırılmış) olmalıydı. Köylü, nasıl olsa ortaçağdan daha gerilerde bir üretim ve toplum yaşantısı batağına batmıştı. Dünya görüşü açısından kiliseyle derebeyi; din ve dünya ağalığı köylünün iflahını kesebilirdi. Fakat, şehirlere yığılı fabrika işçilerinin kulağına bir sosyalizm suyu kaçmıştı. Sosyalizm bilim ve bilinçti. Bilime ve bilince karşı zorbalık gibi afsun tafsun, papaz nefesi pek sökmeyebilirdi.*

"Düşünce alanında bir şeyler yapılmalıydı ki, kapitalizm rahat etsin. İşçi sınıfı sosyalizm mi diyor? Bütün burjuva bilim adamlarına gizli, açık sıkıca ısmarlandı: Sosyalizmin tekerine odun sokacak bir düşünce akımı uydurmalıydılar. Parlak aydınlar sosyalizmin bir davranış olduğunu, yalnız başına davranışın bir "bilim" olamayacağını söyleyerek, sosyal bilim anlamına gelen sosyoloji sözcüğünü icat ettiler. Bilimsel sosyalizm, işçi sınıfını tuttu. Sosyoloji burjuvaziyi arkaladı. Onun için, iki düşünce atanı birbirine karşıt amaçlara yöneldi.

"Sosyalizmle sosyoloji sözlük anlamıyla birbirlerinden pek az farklı olmalarına karşın, birbirlerine düşman kesildiler. Sosyoloji burjuva bilimi olarak kaldı. İşçi sınıfının sosyolojisine tarihsel maddecilik adının verilmesi gerekti. Onun için, tarihsel maddeciliği gelişigüzel sosyolojiler içinde bir sosyoloji okulu sayıp geçivermek yanlıştır. İşçi sınıfı sosyolojisinin, tarihsel maddecilik adıyla, bütün diğer sosyoloji okullarına karşı kesin sınırlı bir bilim cephesi ve ayrı bir dünya olduğu kavranılmalıdır. Yoksa burjuvazinin istediği bilim kargaşalığına kapı açılır ve beyinler çorbaya çevrilir." (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ***Metafizik Sosyolojiler***,

http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/metafiz.htm)

[22] Kitap daha sonra İletişim Yayınları tarafından, Cemil Meriç'in bütün eserleri arasında da yayınlanmış.

Nasıl Hegel'in devrimci özünü değil, gerici sistemini sahiplenenler sonradan en gerici, faşizme kadar giden akımların temellerini attılarsa, buna karşılık Marks ve Engels, ondaki devrimci özü alıp, aşarak daha ileri gittilerse, felsefedeki bu ilişkinin benzeri Saint Simon'un görüşleri karşısında da görülebilir[23].

Marks ve Engels, kendilerini aynı zamanda Owen, Fourier ve Saint Simon'un bir izleyicisi olarak görmüşlerdi. Bunu Engels, bizzat *"**Ütopik Sosyalizmden Bilimsel Sosyalizme**"* adlı çalışmasında derinliğine açıklar. Yani *"İlk Sosyolog ve Sosyalist"* olarak Saint Simon'un görüşlerinin Marksizm'in kökeninde olduğu, Marksizm'in kurucularınca belirtilmiş ve bu geleneğe sahip çıkılmıştır[24]. Tarihsel Maddecilik bir yanıyla da bu ilk sosyologun görüşlerinin geliştirilmesidir. Sosyolojik olarak, bu köken ilişkisi bile Tarihsel Maddeciliğin gerçek sosyoloji, yani toplum bilim olduğunu gösterir.

Ama daha az bilinen bir şey daha vardır. August Comte da Saint Simon'un bir talebesidir. Ama bu talebenin yaptığı, Marks Engels'in geliştirdikleri tarihsel maddecilik denen sosyolojiye karşı, daha sonra sosyoloji adını alan gerici ideolojiyi geliştirmek olmuştur.

Marks-Engels, Aydınlanma'nın kazanımlarını içeren ama onları aşan bir mirasçıları olduklarını gizlememeleri ve bu mirasa sahip çıkmaları gibi, görüşlerinin kökenindeki ütopik sosyalistlerin görüşlerini de hiçbir zaman gizlememişlerdir. Buna karşılık, August Comte, başlangıçta kelimenin gerçek anlamında, yani bir mürit[25] anlamında, bir Saint Simon'cu olmasına rağmen, sosyologlaştıkça, Saint Simon'daki sosyolojiden ve sosyalizmden, yani aydınlanmadan kalan ne varsa kurtulup gericileştikçe, bu kökeni karşısında gerçek bir inkar ilişkisi içine girmiş ve hatta bu kişisel düzeyde bile kopuşmalar olarak yaşanmıştır[26].

Yani Saint Simon üzerine kitabın alt başlığının da yerinde bir şekilde ima ettiği gibi, genel anlamıyla, toplum bilimi anlamında sosyoloji ve sosyalizm birbirinden ayrılmazcasına birbirine bağlıdır ve ilk sosyologun aynı zamanda ilk sosyalist olması bir rastlantı değildir. Aynı ilişki daha gelişkin olarak Marks ve Engels'te görülür. Sosyalizmi en gelişmiş bir siyasi

---

[23] Buna Cemil Meriç de dikkati çeker. Kitabı tanıtan bir notta şöyle deniyor: *"Meriç'e göre çağımız Saint-Simon'la baslar; o, hem Comte, hem Durkheim hem de Marx'ın hocasıdır. Dolayısıyla, Saint-Simon anlaşılmadan ne Marksizm ne de Sosyoloji tam olarak anlaşılabilir."*

[24] Gerici "***İnkar***" ile devrimci ve diyalektik inkarin (İçinde taşıyarak aşma, "***Aufhebung***") zıtlığı, Tarihsel Maddeciliğin ve Sosyolojinin, ya da burjuvazinin ve İşçi sınıfının, ütopik sosyaistler karşısındaki tavırlarında da görülür. Comte,(Burjuvazi, Metkfizik Sosyolojiler) Saint Simon'a hiçbir borcu olmadığını söylerken, Marks ve Engels (İşçi Sınıfı, Tarihsel Maddecilik) ise, onun tam aksine, Bütün Ütopik Sosyalistlere, olan borçlarını sürekli olarak vurgularlar.

[25] Cemil Meriç de, Comte'un bir ***"Şakirt"*** olduğunu belirtir. *"Yani veren değil, alan."*

[26] Burjuvazinin bu kendi devrimci geçmişini inkarına ve bunun içinde sosyolojinin gerici işlevinin anlamadığı için Cemil Meriç, August Comte'un Saint Simon karşısında, Marks-Engels'in tam aksine olan, inkarını bir tür psikolojiyle açıklamaya çalışıyor. Oudipus Kompleksi ve kişisel bir nankörlük gibi görünen aslında tarihsel bir kayışın, yani burjuvazinin gericileşmesi ve kendi geçmişini unutmak ve unutturmak istemesinin kişilerin hayatında bir yansımasıdır. August Comte, Saint Simon'a karşı, Marks-Engels'in aksine *"hiçbir borcum yok"* diye bir inkara girince, bunu Cemil Meriç şöyle yorumlar:

"Eflatun vefasız şakirdi Aristo'yu, anasının memelerini kuruttuktan sonra, ona tekmeler savuran bir taya benzetir. Benzetiş, Aristo'dan çok Auguste Comte için doğru. Comte, düşünce tarihinde Ödip kompleksinin en şaheser örneği."

program olarak ortaya koyanlar, aynı zamanda gerçek tarih ve toplum biliminin yani gerçek veya diyalektik sosyolojinin (Tarihsel Maddecilik) kurucusudurlar.

August Comte ise, tam tersini yapmıştır. Sosyalizmi de terk eder, sosyalizmsiz bir sosyoloji kurar. Sosyalizmsiz bir tarih ve toplum bilimi olamayacağından, aslında gerçek anlamda, toplum bilimi anlamında sosyolojiyi de terk eder ve onun yerine sosyoloji denen bir **ideolojiyi** ikame eder. Ama bu, bir ideoloji olduğu için, ideoloji olduğunu da gizlemek zorunda olduğundan kendine sosyoloji; gerçek sosyoloji olan tarihsel maddeciliğe ise ideoloji der.

Bu iki damarın aynen Türkiye'de de sürdüğü görülür. Türk burjuvazisi, hiçbir zaman devrimci bir dönem yaşamadığından, bu burjuvazi daha doğarken, batı burjuvazisinin gerici döneminin ideolojisi olan sosyolojiyi, olduğu gibi Türkiye'ye getirmiştir. Türk milliyetçiliğinin babası olan Ziya Gökalp'in aynı zamanda bu gerici sosyolojiyi Türkiye'ye getiren kişi olması bir rastlantı değildir.

İşte Beşikçi, bu gerici sosyolojinin bir meyvesidir. O esas formasyonunu altmışlı yıllarda yaşamasına ve bu yıllarda Türkiye'de Marksizm bütün entelektüel hayata damgasını vurmasına ve ona canlılık veren biricik damar olmasına rağmen, Beşikçi hep bu damara uzak kalmıştır[27]. Beşikçi bu pozitivist, gerici, metafizik burjuva sosyolojisinin bir savunucusu ve uygulayıcısı olagelmiştir. Bu Sosyoloji, Türkiye Üniversitelerinde İkinci Dünya savaşından sonra, ama özellikle ellili ve altmışlı yıllarda etkisi artan Amerikan Sosyolojisinin örnekleme tekniklerinin de izlerini taşır.

August Comte, Ziya Gökalp, yani şu pozitivizm ya da metafizik sosyolojiler çizgisinin karşısında Marks-Engels çizgisinin Türkiye'deki devamcısı, yani Ziya Gökalp'in zıttı, Hikmet Kıvılcımlı'dır. Türk burjuvazisi, gerici sosyolojiler ithal eder ve bununla milliyetçiliği şekillendirirken; genç işçi sınıfı ve hareketi, Tarihsel Maddecilik ve Marks-Engels'ten ilham alır ve gerçek sosyoloji olan Tarihsel Maddeciliği sahiplenir.

Beşikçi bu çizgilerden ikincisinin değil (Marks-Engels-Kıvılcımlı), birincisinin (August Comte, Ziya Gökalp) bir izleyicisidir. Kendisin sosyolog olarak tanımlaması bile bu anlama gelir. Bizim Beşikçi eleştirimiz de, bu ikinci çizginin bir izleyicisinin birinci çizginin bir izleyicisine yaptığı eleştiri olarak da okunabilir. Beşikçi'nin tavrı da bizim tavrımız da bu farklı iki damarın devamını yansıtır.

Formel ya da **mesleki** olarak elbette Beşikçi bir bilim adamıdır, bir sosyologdur, yani alanı toplum olan bir bilim adamıdır. **Öznel olarak** muhtemelen bütün kaygısı, bilim dışı hiçbir kaygı ve amaç gütmeden gerçeğin özünü bulmaktır. Bu anlamda öznel, yani niyetleri bakımından da bir bilim adamı olup olmadığını tartışmıyoruz. Böyle olduğunu var sayıyoruz ve bundan şüphe etmiyoruz. Zaten Beşikçi'nin hayatı bundan şüphe için hiçbir neden sunmaz da.

---

[27] Beşikçi hiçbir zaman Marksist olduğunu iddia etmemiştir. Bu bakımdan elbette Marksist olduğun söyleyip de, o Marksist görünüm içinde en gerici metafizik sosyolojileri savunanlara göre elbette çok daha iyidir.

Ama bütün bunlara rağmen, Beşikçi nesnel olarak, savunduğu ve temsil ettiği sosyoloji ile, kelimenin gerçek anlamında bir bilim adamı olamaz. Çünkü savunduğu sosyoloji bir bilim değil, bir ideolojidir. Biricik toplum bilim vardır: Tarihsel Maddecilik[28].

Beşikçi'nin metodolojisi kendine sosyoloji diyen bu gerici ideolojiden kaynaklandığı için, bu gerici ideolojiyi savunduğu için, kendisi öznel olarak tamamen ezilenlerden yana olma, tamamen gerçeği araştırma kaygısı içinde olmasına rağmen, nesnel olarak bu gerici ideolojiyi savunmakta ve politik alanda da Kemalizm'in devlet yapısının dayandığı var sayımları kabullenmekte ve savunmaktadır.

Bu Beşikçi'nin Kıvılcımlı'ya karşı tavrında da görülebilir. Kelimenin gerçek anlamında Türkiye'de biricik sosyolog vardır, O Marks-Engels'in ortaya koydukları anlamda, Dr. Hikmet Kıvılcımlı.

Yani nasıl Beşikçi August Comte, Ziya Gökalp çizgisinin, kendine sosyoloji diyen gerici burjuva ideolojisinin bir devamcısıysa, bunun karşısında da Marks-Engels ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı çizgisi vardır. Beşikçi'nin bu çizgi karşısındaki tavrı, sadece ve sadece **suskunluktur**.

Ama bu suskunluk **fiili bir karşı çıkış** ve eleştiridir aslında. Beşikçi, ne burjuva sosyolojileri ne de Marksizm lafzıyla örtülü ideolojiler karşısında Marksizm'i savunmamıştır. Bu normal, ama yaptığı, daha da kötüdür. Marksizm'i, yani Kıvılcımlı'nın görüşlerini eleştirmemiştir de. Kendi savunduğu görüşler fiilen bunun eleştirisi olmasına rağmen.

Yani onu gündemden düşürmüştür, tartışma dışına itmiştir, ona karşı Kıvılcımlı'nın deyişiyle "*Susuş Kumkumasına*" girmiştir. Onun bu konumu, yani eleştirmemesi, çoğu kez, tam tersi anlamda, Marksizm'le bir yakınlık anlamında yorumlanmıştır.

Düşünün bir kere, Türkiye'de din konusunda ve hele özellikle Aleviliğin ne olduğunu anlama konusunda Marksizm'e belli bir katkıda bulunmuş eşsiz bir teorisyen var, Dr. Hikmet Kıvılcımlı adlı. Beşikçi, Aleviler üzerine bir yazı yazıyor ve Beşikçi, eserinde bu kişinin ne eserine ne kendisine en küçük bir atıfta bile bulunmuyor ve hiçbir şekilde o kişiden

[28] *"Marx-Engels ve öğrencileri, kendi sosyal görüşlerine sosyoloji adını vermediler. Çünkü: a) Sosyoloji adı verilen bilim, tarihsel maddecilikten sonra icat edilmiştir. b) Sosyoloji salt işçi sınıfına karşı, dolayısıyla da tarihsel maddeciliğe karşı savaşmak için kurulmuştur. c) Sosyologlar tarihle sosyolojiyi birbirinden ayırmakla, hem tarihi hem de sosyolojiyi kısırlaştırmak istemişlerdir. d) Burjuva bilim adamları sosyoloji çabalarıyla tarihi bozmaya ve toplumu her türlü değişiklikten alıkoymaya çalışmışlardır.*

Sosyolojinin bu sayılan ve sayılmayan ana nitelikleriyle işçi sınıfının toplum bilimi olan tarihsel maddeciliği birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü tarihsel maddecilik: a) Sosyolojiden önce yığınlara mal edilmiş nesnel ve halkı yanıltmaz bir bilimdir. b) İşçi sınıfının kapitalizmden daha ileri ve olumlu bir yüce bilim-insanlık amacını savunur. c) Tarihle: sosyal düşünceyi karşılaştırarak her iki bilim çabasını en yüksek sosyal sentezlerine kavuşturur. d) Tarihin gerçek yüzüyle tanınıp yorumlanmasına dayanarak, toplumun kurtarıcı değişikliklerine ışık tutup yol açar.

Buna karşın, irili ufaklı burjuva bilim adamları sosyoloji etiketini taktıkları bir sürü tez, hipotez, teori arasına tarihsel maddeciliği de karıştırırlar. Kendi öznel iddiaları gibi, tarihsel maddeciliği, nereye çekersen oraya gelir bir kuru varsayımlar torbası biçimine sokmaktan hoşlanırlar.

Sosyoloji adı, sözlük anlamı gibi gerçekten "toplumun bilimi" olsaydı, toplumun mâddi temel ilişkilerini örtbas etmeye kalkışmazdı. Sosyologların hemen hepsi, eğer tarihsel maddeciliği bilmezlikten gelemezlerse, onun karşısına dikilirler. Toplumun temel ilişkilerini maskelemekten, gidiş yasalarını bozmaktan kendilerini alamazlar." (Dr. H. Kıvılcımlı, *Metafizik Sosyolojiler*)

yararlanmıyor. Bu açıktan "susuş kumkuması"dır. Zaten bu yok sayışın Beşikçi'yi nerelere götürdüğü bu bölümde ayrıntılarıyla da görülecektir.

İdeolojik mücadele sadece bir görüş eleştirilerek veya ona saldırılarak yapılmaz, ideolojik mücadelenin esas silahı, tehlikeli olan fikirlerden hiç söz etmemek, yok gibi yapmak., gündemden, bilinçlerden ve tartışmadan düşürmektir onu. Beşikçi'nin yaptığı tam da bu olmuştur gerçek sosyoloji karşısında, yani daha somut ifade edersek, Hikmet Kıvılcımlı karşısında.

Başka ülkelerin sosyologları bir ölçüde affedilebilir: Türkçe sapa bir dildir ve Kıvılcımlı diye birisi bilinmemektedir. Ama Beşikçi, Kıvılcımlı'yı bilir. Buna rağmen eğer din üzerine, Alevilik ve İslam üzerine yazıyor ve ondan hiçbir söz etmiyorsa, tam da aslında burjuva sosyolojilerinin yaptığını yapmaya devam etmektedir.

*

İşte bu sosyolojik eleştiri bölümünde, yukarıda genel olarak değinilen Beşikçi'nin dayandığı sosyolojinin gerici karakteri somut olarak ele alınıp gösterilecektir.

Ama bunu yaparken, Alevilik ve din üç farklı düzeyde ele alınacaktır. Beşikçi ayırmamakla birlikte, ki bu ayırmayışı bizzat onun gerici burjuva sosyolojilerine dayanmasının sonucudur ve ilerde bu da ayrıntısıyla görülecektir, üç farklı Aleviliği birbirinden ayırmak gerekmektedir.

Birincisi, kapitalizm öncesinde yüzlerce yıl yaşamış olan, tüm toplumsal hayatı düzenleyen Alevilik. Buna **Otantik** ya da **Tarihsel Alevilik** denecektir.

İkincisi, kapitalizmin ve burjuva sisteminin egemenliği ile birlikte, bir inanç olarak tanımlanmış ve kendini öyle kabul etmiş Alevilik. Buna **İnanç Olarak Alevilik** veya **Burjuva Toplumunun Aleviliği** denecek.

Üçüncüsü, Türkiye'de Aleviliğin uğradığı özgül baskıya karşı, Alevilerin direnişinin ifadesi olan; bir sosyal hareket olarak Alevilik. Buna sosyal bir hareket olarak, veya **yeni sosyal hareket olarak Alevilik** denecektir.

Beşikçi'de birbirinden ayrılmayan bu üç farklı Alevilik üç ayrı bölümde ayrı ayrı sosyolojik olarak ele alınacaktır[29]. Tarihsel veya Otantik olarak Din ve Alevilikten Başlayalım.

Dinler İnanç mıdır?

"Bir şeyi anlamanın en iyi yolu önce onu anlamamakla işe başlamaktır"[30] diye bir söz vardır. Bu özellikle, din, millet (ulus) gibi hepimizin ne olduğunu bildiğimizi düşündüğümüz ama

[29] Beşikçi'nin bu Alevilikleri bir tek şeymiş gibi ele alması, bu gizli varsayım, aslında, burjuva sosyolojisinin ya da pozitivizmin gizli varsayımının ifadesinden başka bir şey değildir.

[30] Ernest Mandel, *Marx'ın İktisadi Düşüncesinin Oluşumu*, s.41. Bu sözü zikrederken bir borcu ödeyelim. Bu sözü ilk kez, Mandel'in zikredilen kitabında okumuştuk, orada Marks'ın emek değer teorisini geliştirirken, herkesin anladığını

konuya giren bütün tarih ve toplum bilimcilerin itiraf etmek zorunda kaldığı gibi, ne olduğunun anlaşılması en zor[31] toplumsal fenomenler söz konusu olduğunda, çok daha doğru ve akıldan bir an için bile çıkarılmaması gereken bir ilkedir.

Beşikçi'nin genel olarak din özel olarak da Alevilik konusundaki davranışı tam da bu sözün aksine bir örnek oluşturuyor.

Beşikçi'ye göre, Alevilik bir dindir. Dinler bir inançtır. Alevilik de bir inançtır[32].

---

düşündüğünü şeyleri bir türlü anlayamayarak o sıçramayı nasıl yaptığını anlatırken kullanıyordu bu sözü. Şöyle yazıyordu:

"*Bir şeyi anlamanın en iyi yolu önce onu anlamamakla işe başlamaktır. Klasik İngiliz ekonomi politik okulunca işlenip kurulan, sonradan da bizzat Marx'ın yetkinleştireceği emek değer teorisine karşı genç Marx'ın aldığı tavır işte bu atalardan kalma sözü yansıtmaktadır.*

"İlk sistematik ekonomi politik incelemesine eşlik eden eleştirel notlarında Marx emeğin, değerin temeli olduğunu açıkça reddeder. Aynı açıklıkla da Felsefenin Sefaletinde onu kabul eder. Bu ikisi arasında üç yıllık bir süre vardır, 1844 başından 1847 başına dek (…) "

Yıllar sonra, Avrupa'da sürgün yaşamında Irkçılıkla yüzleşip bunu bir teorik sorun olarak ortaya koyup bunun çok özgül bir biçimi olan anti-semitizm bağlamında "*Yahudi sorunu*"nu araştırırken, Mandel'in bir anektodunda, bu sözü, henüz bir genç Komünist iken, büyük etkisinde kaldığı ve hayatı boyunca kendisine olan borcunu sürekli belirttiği, **Abraham Leon**'dan öğrendiğini okumuştum. Bu, çok genç yaşta Naziler tarafından öldürülmüş; daha da genç yaşta Yahudiler ve Yahudilik hakkında, halk-sınıf diye tanımlanabilecek çok önemli ve orijinal teori geliştirmiş, (Aslında bu teori, Kıvılcımlı'nın *Tarih Tezi* ve Marks'ın *Kapital*'iyle uyum halindedir) devrimciyi bu vesileyle bir kez daha hatırlatalım.

[31] Bu paradoksu Hobsbawm, şöyle anlatıyor:

"Nükleer bir savaştan sonraki günlerden birinde, galaksiler arası bir tarihçinin, kendi galaksisindeki alıcıların kaydettikleri uzaktaki küçük felaketin nedenini araştırmak üzere artık ölü durumdaki bir gezegene ayak bastığını düşünün. Bu tarihçi gelişkin nükleer silah teknolojisinin eşyalardan ziyade insanları yok edecek biçimde tasarlanması nedeniyle korunmuş bulunan gezegen kütüphaneleriyle arşivlerine başvursun. Gözlemcimiz, bir süre inceleme yaptıktan sonra, yeryüzü gezegenindeki insanın tarihinin son iki yüzyılının, "millet" terimini ve bu terimden türetilen sözcükleri anlamadan kavranamayacağı sonucunu çıkaracaktır. "Millet" terimi insanların ilişkilerinin önemli bir boyutunu anlatır görünmektedir. Ama tam olarak neyi? Sır burada yatar. Tarihçimiz, on dokuzuncu yüzyıl tarihini "milletlerin inşası" tarihi olarak sunan, ama aynı zamanda, her zamanki sağduyusuyla "Bize sormadığınız zaman bunun ne olduğunu bilir, ne var ki hemen açıklayamaz ya da tanımlayamayız" diyebilin Walter Bagehot'u okumuş olsun. Bu gözlem Bagehot açısından ve bizim açımızdan geçerli sayılabilir, ancak, "millet" fikrine inandırıcılık kazandırır görünen insanoğlunun deneyimini yaşamayan galaksiler arası tarihçiler açısından geçerli değildir." (E. J. Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*, s.14-15)

Aynı paradoksu Benedict Anderson, söyle ifade ediyor: "*Olgular açık olmakla birlikte nasıl açıklanacakları uzun zamandır süren bir tartışmanın konusu olmuş. Ulus, Milliyet, Milliyetçilik – çözümlenmek bir yana her birinin tanımlanabilirlik açısından son derece kötü bir şöhreti var. Milliyetçiliğin modern dünya üzerindeki etkisiyle kıyaslandığında, bu konudaki kabul edilebilir teorilerin sayısı çok sınırlı. (...) İngilizce'deki en iyi ve kapsayıcı metni yazan Hugh Seton-Watson, üzüntüyle şunu kaydediyor: "Dolayısıyla, ulus için herhangi bir "bilimsel tanım" yapılamayacağını teslim etmek zorunda kalıyorum; oysa ortada bir fenomen var ve varolmaya devam ediyor." Liberal gelenekten hiç de daha az devasa olmayan Marksist tarihçilik ve toplumsal bilimler geleneğini devralan ve çığır açıcı (...) Tom Narin, büyük bir açık sözlülükle, "Milliyetçilik teorisi Marxizmin büyük tarihsel başarısızlığını temsil ediyor" diyor."* (B. Anderson, *Hayali Cemaatler*, s.17)

Burada çok ilginç bir yan var. Herkes bir ulus ve ulusçuluk teorisi olmadığından söz ediyor ama bir din teorisi de olmadığından söz etmiyor. Aslında ortada bir din teorisi de yoktur ve tam da bu nedenle bir ulus teorisi de yoktur. Çünkü Ulus, modern toplumun dinidir. Dinin bir teorisi olmadan bir ulus ve ulusçuluğun teorisi olamazdı. Ulusçuluğun eleştirisi, ulusçuluk bir din olduğundan dinin eleştirisi olmak zorundadır. Ve Marx'ın dediği gibi, "*dinin eleştirisi, bütün eleştirilerin başıdır*". Yani ulusun ve ulusçuluğun eleştirisi bütün eleştirilerin başıdır.

[32] Beşikçi'nin bütün yazısının temel tezini bir kez daha hatırlayalım:

Burada şu anki konumuz bakımından bizim için önemli olan, **dinlerin bir inanç olduğu** önermesidir[33].

Bu önerme ilk bakışta, kanıtlanmasına gerek bile olmayan apaçık bir gerçeklik gibidir. Zaten Beşikçi'de böyle ele aldığından, dinlerin gerçekten bir inanç olup olmadıkları şeklinde bir soruyu aklından bile geçirmemekte ve bunu kanıtlanmasına gerek olmayan apaçık bir gerçekmiş gibi ifade etmektedir.

En son söylenmesi gereken en başta söylenirse: Ne tarihsel veya otantik dinler ne de bu günkü, kendilerini inanç olarak tanımlayan dinler sosyolojik olarak birer inanç değildir. Dinlerin inanç olduğu önermesi, bilimsel değil, burjuva ideolojisinin ya da pozitivist, metafizik sosyolojilerin bir önermesidir.

Niçin?

Bunun için önce şu soruyu soralım. İnanç nedir? İnanç nasıl bir kategoridir?

İnanç, felsefi, bilgi teorisine ilişkin epistemolojik bir kategori olarak ele alınabilir. Ama Beşikçi'nin yazısı, bilgi teorisine ilişkin, epistemolojik bir sorunu tartışmamaktadır.

İnanç bir de, hukuki, siyasi bir kategori olarak alınabilir[34]. Yani, modern burjuva toplumunda, dinler siyasi ve hukuki olarak inanç olarak tanımlanırlar. **Bu anlamda inanç**, **politik olmayan**, **özele ait olan** demektir.

Bu ideal burjuva toplumunun kabulüdür. Eleştirinin ilk bölümünde de zaten bu kabul açısından Beşikçi'nin dediklerini ele almış ve Burjuva toplumunun bu kabulü açısından Beşikçi'nin bunun tutarlı bir savunucusu olmadığını göstermiştik.

Ama Beşikçi, yazısında dinler bir inançtır derken, bu hukuki veya siyasi anlamda kullanmamaktadır. Beşikçi "*dinler bir inançtır*" derken **inanç kavramını sosyolojik bir kategori** olarak kullanmaktadır ve sosyolojik bir tanım yaptığını düşünmektedir.

"*Alevilik, Yahudilik gibi, Hıristiyanlık gibi, Müslümanlık gibi, Budizm gibi farklı bir dindir, farklı bir inançtır. Yahudilik nasıl Müslümanlık değilse, Hıristiyanlık nasıl Müslümanlık değilse Alevilik de Müslümanlık değildir. (...) Aleviliğin bir mezhep olmadığını, ayrı bir inanç, ayrı bir din olduğunu belirtmeye çalışıyorum*."

Beşikçi'nin yazısının tamamı, bu aktarılan paragraftaki önermelerin delillerle kanıtlanmasına adanmıştır. Bu nedenle yukarıya aktarılan paragraf, Beşikçi'nin yazısının üzerinde yükseldiği kavramsal ve metodolojik temeli ifade etmektedir.

[33] Özel olarak Aleviliğin bir inanç olup olmadığına, tarihteki özgün Alevilik ve bu günkü kendini inanç olarak tanımlamış Alevilik olarak sonra geleceğiz.

[34] Epistemolojik olarak inanç ile, hukuki veya politik olarak inanç arasında hiç bir örtüşme de yoktur. Örneğin Allah'ın varlığına inanmamak, bilimsel olarak varlığının kanıtlanmadığını öyleyse Allah'ın olmadığını söylemek, epistemolojik olarak inanç kategorisine dahil değildir ama bu epistemolojik olarak inanç olmayan anlayış, politik olarak kendisinin bir inanç gibi ele alınmasını, inanç olarak kabul edilmesini talep edebilir. Çünkü, Rasyonel ve bilimsel deliller gösterilmediği için Allah'ın var olmadığını söyleyenler, diyelim ki okullarda din derslerinin olması halinde, laikliğin farklı inançlar karşısında eşit olması gerektiğinden hareketle, Din derslerinin kaldırılmasını veya Beşikçi gibi ters yüz olmuş bir Kemalizm çerçevesinde, Allah'ın varlığına ilişkin din dersleri verilmesi gibi, Allah'ın olmadığına ilişkin Allahsızlık din dersleri verilmesini de talep edebilirler. Böyle bir durumda, epistemolojik olarak inanç olarak tanımlanamayacak bir görüş, hukuki ve siyasi bakımdan bir inançmış gibi; Allah'ın varlığını kabul etmeyenler inancıymış gibi kabul edilmesini ve diğer inananlarla aynı haklardan yararlanmasını talep edebilir. Zaten en ideal anlamıyla laiklik budur: İnancın veya inanmamanın, politik ve hukuksal olarak, özele, ait, inanca ait olduğu varsayımıdır.

Ne var ki **inanç diye sosyolojik bir kategori yoktur**. İnanç, burjuva toplumunun, burjuva ideolojisinin bir kategorisidir toplumu düzenleyen. Bu, burjuva toplumunun ve burjuva ideolojisinin bir kategorisini sosyolojik bir kategori olarak ele almak, tam da, Sosyolojik Eleştiri bölümünün girişinde belirttiğimiz gibi, metafizik sosyolojilerin ve pozitivizmin, Marksizm karşısında burjuva ideolojisini savunmanın bir aracı olduğunun somut bir örneği olarak ortaya çıkar.

Yani, Beşikçi, *"din bir inançtır"* diyerek, burjuva toplumunun siyasi ve hukuki ideolojik bir kategorisine, bilim ve sosyoloji kaftanı giydirmektedir.

Beşikçi'nin dediği şöyle bir şey de değil:

"Modern kapitalist toplumda ya da burjuva toplumunda ve ideolojisinde dinler inanç kategorisi içinde tanımlanmaktadırlar."

Hayır, bunu demiyor Beşikçi ve tam da sorun buradadır.

Burjuva toplumunda, veya daha nötral bir ifadeyle modern toplumda, **dinlerin** özele ait olanla, inanç alanıyla sınırlandığı, hukuki olarak dinlerin **inanç** ve özele ait olan **olarak tanımlandığı**" **sosyolojik** bir önermedir. Ama **dinlerin bir inanç olduğu önermesi ideolojik bir önermedir**, burjuva toplumunun ve ideolojisinin dayandığı **normatif** bir önermeyi, sosyolojik bir önerme olarak ortaya koymak; burjuva ideolojisinin bir kavramını sosyolojik bir kavram gibi ele almak olur. İşte Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına budur.

Sosyolojik olan kavram **inanç kavramının kendisi değil**; **inanç kavramının hukuki ve politik bir kavram olduğu ve modern burjuva toplumunun örgütlenmesinin temel taşlarından biri olduğudur**.

Beşikçi ise, bütün bunları sorgulamaz. Burjuva toplumunun örgütlenmesinin dayandığı ayrımı, sorgusuzca kabullenerek sosyolojik analiz kategorileri haline getirir. Ve bu kategoriler metafizik sosyolojilerin, pozitivizmin kategorileridir, aynı zamanda Kemalizm'in dayandığı kategorilerdir.

Dinlere İnanç Demenin Anlamı

Dinin inanç olduğunu söylemek ne anlama gelmektedir? Bununla söylenmek istenen **sosyolojik olarak** nedir?

Modern toplumda bir şeye "*inanç*" demek, o "***politik olmayan** alana ilişkin*" demektir. Yani inancın politik bir anlamı yok ve olmamalı demektir.

Ama bu anlamın, bu kullanımın **kendisi politiktir**. Yani **inancın politik bir anlamı olmadığı, olamayacağı veya olmaması gerektiği politik, ideolojik, hukuki, normatif bir önermedir sosyolojik bir önerme değildir**.

Dinin bir inanç olduğu önermesi, tıpkı matematikteki önermeler gibi hukuki bir normatif önermedir. Dini inanç olarak tanımlamak, normatif bir tanımlamadır; **hukuki** bir tanımlamadır; burjuva toplumunun hukukunun dayandığı bir **aksiyomdur**.

Sosyolojik bir bağlamda bu normatif önermeyi sosyolojik bir önerme olarak ele almak, yani Beşikçi'nin yaptığını yapmak, bu, burjuva hukukunun ve devlet sisteminin dayandığı normatif bir kavramı, yani "ancak inanç olan dindir ya da dinler inanç olmak zorundadır, inanç oldukları takdirde dindirler" kuralını alıp, dinlerin sosyolojik olarak inanç oldukları anlamında kullanmak olur.

Beşikçi'nin yaptığı, metodolojik olarak, ahlakın kavramlarını sosyolojinin kavramları olarak kullanmaktan farksızdır. Bunu biraz açıklayalım.

"Bir insanı öldürmek cinayettir" dediğinizde bu sosyolojik bir tanım olmaz. Burada hukuki veya ahlaki bir tanım vardır. Sosyolojinin analiz kavramı, cinayet gibi bir kavram olamaz. Cinayet sosyolojik bir kavram değildir. Bir **açıklama aracı değil**, **açıklanması gereken bir olgudur**.

Sosyoloji insanların insanları öldürmeleri olgusunun, ahlaki olup olmadığı ile de ilgilenmez. O insanların birbirlerini öldürmelerinin ne zaman ve hangi koşullarda bir cinayet, ne zaman ve hangi koşullarda bir şeref, ne zaman ahlaki bir yücelik ne zaman insanlık dışı bir davranış olarak tanımlandığıyla veya insanların niçin birbirlerini öldürdükleriyle ilgilenir. Bunun için kavramlar geliştirir, analiz araçları geliştirir. İnsan öldürmeler cinayettir diye söze başlayan ve bir sosyolojik sorunu tartışmaya başlayan bir sosyolog, bu sözleri sarf ettiği andan itibaren, hangi yaftayı takınırsa takınsan bir sosyolog değildir artık. Bir ideolog, bir düzen savunucusu olarak konuşuyor demektir.

"Bu toplumda insanları öldürmek, cinayet olarak tanımlanmaktadır" demek başkadır, *"insan öldürmek cinayettir"* demek başkadır. Birinde bir olguyu ifade etmiş, diğerinde bir değer yargısını savunmuş olursunuz ve bu değer yargısını bilim adına savunduğunuzda bir ideolojiyi savunmuş olursunuz.

Aynı şekilde, *"modern toplumda, dinler bir inanç olarak tanımlanmaktadır"* demek başkadır; *"din bir inançtır"* diyerek bir sosyolojik analize başlamak başkadır. *"Din bir inançtır"* diye bir sosyolog olarak söze başlayanın, insan öldürmek cinayettir diye söze başlayan bir sosyologdan hiç bir farkı yoktur.

Beşikçi'nin dediği şu değildir: *"modern toplumda, inanç diye bir hukuksal ve siyasal bir kategori vardır, bu kategori, siyasal olmayan, özele ait olan anlamına gelir. Yani bu kategorinin ardında da, toplumda, politik, özel, ekonomik gibi, ayrı kuralları olan alanlar olduğu anlayışı yatar. Ve böyle bir bağlamda modern toplumda hukuken ve politik olarak dinler inanç, inançlar da din olarak tanımlanırlar, bu, aslında bunlar özel olana aittirler anlamına gelir."*

Ama Beşikçi, "*din bir inançtır, Alevilik bir inançtır*" dediğinde, **burjuva toplumunu düzenleyen kavramların**, aynı zamanda **toplumları açıklamaya yarayan bilimsel**

kavramlar olduklarını söylemiş ve savunmuş olur. Söyledikleri bu gizli varsayımı içerir; nesnel olarak bu anlama gelir.

İşte Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına budur. O burjuva toplumunu düzenleyen hukuki ya da siyasi bir kavramı, sosyolojik bir kavram olarak kullanarak, tam bu gizli varsayıma göre davranmış olmaktadır. Ama bu gizli varsayım, tamı tamına pozitivizmin varsayımından başka nedir ki? Pozitivizm burjuva toplumun dayandığı ideolojik ve politik kategorileri evrensel sosyolojik kategoriler haline getirmekten başka bir şey değildir. Ve bu pozitivizm, ya da metafizik sosyolojiler Kemalizm'in metodolojik temeli değil midir?

Özetlersek: belli fenomenlere, örneğin dine, modern toplumda inanç denilmesi sosyolojik bir olgudur, ama inanç kavramı bu sosyolojik olguyu açıklamaz. Kendisi açıklanması gereken bir olgu, yani dinlere inanç denilmesi, bir analiz aracı olamaz. **Açıklanması gereken**, bazı şeylere, örneğin **dine niçin inanç dendiğidir**.

Beşikçi'nin yaptığı tıpkı, bir sosyologun, Allah'ın varlığına inananların, Allah hakkında söylediklerine dayanarak, Allah'ı bir sosyolojik analiz kavramı gibi kullanmaya kalkmasına benzer. Allah'ın ne olduğu, Allah'a inananların, Allah hakkında söyledikleriyle anlaşılamaz; dinin ne olduğu da burjuva toplumunun din hakkında söyledikleriyle anlaşılamaz.

*

Modern toplum, yani burjuva toplumu, **politik olanın ulusal olanla tanımlanacağı var sayımına** dayanır. Politik olanın ulusal olanla tanımlanabilmesi için; modern toplum öncesinde, politik dahil tüm toplumsal hayatı düzenleyen "din"ler, bu alanın dışına itilmek, politik alandan dışlanmak zorundadırlar. Yani dinler, inanç olmayı, politik alanda söz sahibi olmamayı kabul ettikleri takdirde, din veya inanç adını almayı hak ederler. Yani bir din veya inanç, politik olanı belirlemeye kalktığı an, bir din veya inanç olmaktan çıkar, bir **isyan** olur.

Örneğin bir yaratıcının varlığına veya üç gün sonra kıyamet kopacağına veya bütün bu dünyanın gerçek değil bir hayal olduğuna inanabilirsiniz; bunlar birer inançtır denmektedir modern toplumda. Dikkat edilsin "inançtır" kavramı, tamamen **siyasi olmayan**, **özele ait olan** anlamındadır.

İdeal burjuva toplumunda, "*bir şey inanç olduğu sürece devlet size karışmaz, tamamen inanç özgürlüğü vardır; böyle düşündüğünüz için her hangi bir yaptırıma maruz kalmazsınız*" denmektedir. Yani Allah'a inanabilirsiniz ama Allah'ın emirlerine değil, ulusun parlamentosunun kararlaştırdığı yasalara uyduğunuz sürece... Böyle yaptığınız sürece sorun yoktur.

Ama *"Madem ki inancıma göre bunlar bir hayaldir ve ben de bunların hayal olduğuna inanıyorum ve üç gün sonra kıyamet kopacağına göre vergi vermeye gerek duymuyorum, ben Allah'ı tanıyorum, kulların yaptığı yasaları tanımıyorum"* dediğiniz an, artık tam da inancınıza uygun davranmanıza rağmen bir inanç muamelesi görmez davranışlarınız. Ya deli diye tımarhaneye atılırsınız ya da terörist bir asi olarak öldürülür veya en iyi halde hapishaneye tıkılırsınız. Yani öyle dediğiniz an, artık inanç alanında, özel alanda, bir yaptırıma uğramadığınız alanda değil; siyasal alandasınız demektir. Siz **inancınıza uygun**

davranmanıza rağmen artık hukuksal ve siyasal olarak inanç değilsinizdir. Çünkü, özel olanla kalmamış, siyasal alana girmişsinizdir. Bu örnek bize inanç kavramının, sosyolojik bir kavram olmadığını, siyasal, ideolojik ve hukuki bir kavram olduğunu çok açık biçimde gösterir.

Burjuvazi, dinleri toplumsal ve siyasal alanın dışına sürmek için, dinlere inanç der. Dinlere inanç demek, onlar politik ve ekonomik alanın dışındadırlar, özele ilişkindirler demektir. Ama dikkat edilsin, bu tanımlamanın kendisi bir inançtır aslında. **Dinlere inanç demek burjuvazinin bu diktatörlüğünü savunmaktan başka bir anlama gelmez**. Bu diktatörlüğün ideolojisidir. Bizzat o diktatörlüğün muhataplarının da kendilerinin inanç olmalarını kabul etmeleri ve siyasal alanda bir hak iddia etmemeleri, burjuvazinin bu ideolojik egemenliğin onlara kabul ettirildiğini ve onların da bu diktatörlüğün araçları ve destekçileri haline geldiğini gösterir ama bu onların da kendi kabullerine rağmen sosyolojik olarak bir inanç oldukları anlamına gelmez. Bu hem zorla hem de burjuva düzeninin sağladığı daha yüksek emek üretkenliğiyle, ama her zaman ideologların, tıpkı uygarlıkların rahipleri gibi, geliştirdikleri ideolojiler, ve her şeyden önce pozitivist sosyolojiler ve sosyologlar aracılığıyla yapılır. Beşikçi dine inanç diyerek, burjuvazinin bu modern rahiplerinin işini yapmaktadır.

Ama rahipler her zaman Cellatların ikinci yüzüdür. İnanç olduğu söylenen dinler inanç olmayı kabul etmedikleri an, celladın, şiddetin sırası gelir. Onlara bunu zorla kabul ettirilmesi, onların inanç alanına koyulmaları gerekir. O nedenle rahipler cellatlardan hiç de daha az günahsız değildirler.

Özel (Politik Olmayan) Niçin ve Nasıl Vardır?

Bir önceki bölümde, inanç denen kategorinin sosyolojik bir kategori olmadığı, inanç sözcüğü ve kavramının **özele ait olan**, **politik olmayan** anlamına geldiği ve bu kategorinin aslında burjuva toplumunun örgütlenmesinin, hukukunun, ideolojisinin, politikasının bir kategorisi olduğu gösterildi.

İnanç demek, **özel olana** ilişkin; özel olana ilişkin de **politik olmayana** ilişkin demektir. Ama bu **bağlantının** ve bunun **sosyolojik bir kategori olmadığının** ve ideolojik işlevinin gösterilmesi, burjuva toplumunda **niçin özel, politik olmayan diye bir hukuki ve politik kategorinin var olduğunu açıklamaz**.

O halde burjuva sosyolojisinin özeli sosyolojik bir kategori haline getirdiğini gösteren bir sosyoloji için (Tarihsel Maddecilik için, Diyalektik Sosyoloji için) **ilk soru**: burjuva sosyolojisinde ve hukukunda **neden özel, politika dışı diye bir kategorinin var olduğudur**.

İkinci soru: **dinin niçin bu kategori içinde** değerlendirildiğidir.

Önceki bölümde, dine inanç demenin anlamı açıklanıyordu. Şimdi ise o anlamın anlamının ne olduğu sorusunun cevabı aranacaktır. Bu cevap, Beşikçi'nin "din bir inançtır" dediğinde niçin

tam da burjuva sosyolojisini savunduğunu, daha doğrusu burjuvazinin dinini savunduğunu daha açık olarak gösterecektir.

*

Toplumsal hayatın özel, politik, ekonomik gibi alanlara ayrılması ve bunların her biri için ayrı yasalar, kurallar ve ayrı ilkeler sadece Modern Toplumda, Kapitalist Toplumda, Burjuva Uygarlığında görülmektedir. Kapitalizmden önce hiçbir toplumda ya da uygarlıkta özel diye bir alanın ayrıldığı görülmez[35]. Zaten toplumun dışında, özel diye bir kavram da yoktur.

Peki niçin kapitalizm öncesi toplumlarda böyle bir ayrım yoktur da modern, kapitalist toplumda, yani burjuva uygarlığında vardır bu ayrım?

Bunun sırrı yine, **kapitalist ekonomi ile kapitalizm öncesi ekonomilerin kökten farklı** karakterindedir.

Kapitalizm öncesinde sömürü ekonomik ilişkilerin ve üretimin kendisinden çıkmaz. *"Ekonomi Dışı Cebir"* yoluyla haraç ya da vergi olarak alınır. Egemen sınıf aynı zamanda devlet olarak örgütlenmiştir. Yani devlet olmasa, artı ürüne el koyulması da mümkün değildir[36].

Uygarlıklarda, devletsiz, silahsız, yani ekonomi dışı cebir olmadan, üretim de sömürü de mümkün değildir. Dolayısıyla politik ve ekonomik ayrımı yoktur sistemin işleyişinde. Politik olan aynı zamanda ekonomik, ekonomik olan da politiktir.

Kapitalizmde ise, durum tam tersinedir. Artı değerin elde edilmesi için devlete ya da ekonomi dışı cebire ihtiyaç yoktur. Modern burjuvazi haraç ya da vergiler aracılığıyla soymaz işçileri[37].

Sermaye ve özgür iş gücü varsa, artı değer üretim sürecinin kendisinde üretilir. Artı değerin ekonomik olarak oluşması için, kapitalizmin devlete ya da politik olana **ekonomik bir faktör olarak** ihtiyacı yoktur[38].

Böylece kapitalizm öncesi uygarlıklarda, **sömürü ile devlet arasındaki bu olmazsa olmaz ilişkinin, kapitalist ekonomide kopması,** modern toplumda, ya da kapitalist toplumda ya da burjuva uygarlığında hukuki, siyasi ve ideolojik olarak ekonomik ve politik olanın ayrılmasının koşullarını yaratır. Ama bu **hukuki, siyasi, ideolojik olarak ekonomik, politik**

---

[35] Aslında kapitalizm veya burjuva uygarlığı aklın egemenliği, teorik tutarlılık gibi görünse de, durum tam tersinedir. Kapitalizm öncesinin "dinleri", ister uygarlığın, ister komünün "dinleri" olsun, kendi içinde çok daha tutarlıdırlar. Tüm toplumsal yaşamı aynı ilkeye göre örgütlerler. Burjuva uygarlığının dini ise her alanı ayrı ilkeye göre: tam anlamıyla eklektik bir yamalı bohçadır burjuva uygarlığının dini.

[36] Kapitalizm öncesinde çok sınırlı bir işlevi olan Tefeci Bezirgan Sermayenin konumu ve işlevini, değer transferine, yani aslında dolandırıcılığa veya soygunculuğa dayanan artı değer elde edilişini kolaylık olması için bir kenara koyuyoruz. Kapitalizm öncesinde meta üretimi kural değil istisnadır.

[37] Vergiler geçmiş toplumun bir kalıntısı gibi, gelirlerin yeniden dağılımında bir işlev görürler ama bu kelimenin gerçek anlamıyla sömürü değil, soygundur. Vergiler olmadan da kapitalist bir toplum ve sömürü mümkündür. Hatta en ideal biçimiyle böyle olurdu. Marks *Das Kapital*'de Değer Yasası ve Artı Değer sömürüsünü anlatırken devlet diye bir kavrama gerek bile duymaz.

[38] Devlete elbette sosyal olarak, ezilenlerin direnişini kırmak için ihtiyacı vardır ama ekonomik olarak, artı değer elde etmek için ihtiyacı yoktur. Devlet kapitalizmde, sömürünün gerçekleşmesi için ekonomik bir faktör değildir. Kapitalizm öncesinde ise devletsiz sömürü mümkün değildir.

ve özeli ayırmak onların sosyolojik olarak ayrıldığı anlamına gelmez, kapitalizmdeki, bu ayrılış olanağının kendisi sosyolojik olarak kapitalist üretimle ayrılmaz bir bütündür[39].

Kapitalizmde sömürü için ekonomi dışı cebire, devlete ihtiyaç duyulmaması nedeniyle politik olan, ekonomik olandan ayrılabilir; böyle bir ayrımın varlığı tasavvur edilebilir hale gelir. Diğer bir ifadeyle politik ve politik olmayan ayrımı, aslında, kapitalizmde sömürünün bizzat ekonomik faaliyetin içinde, üretimde, ekonomi dışı bir cebre gerek olmadan gerçekleşmesinin zihinde bir yansımasıdır[40]. Yine bu mekanizma, eski egemen sınıflardan ayrı olarak, egemen sınıfın aynı zamanda devlet olarak örgütlenmesi zorunluluğunu ortadan kaldırır. Sınıf olarak burjuvazinin dışında ve o sömürünün dışında ayrı bir devletin varlığı mümkün olur. Ve bizzat bu da, politik ve politik olmayan ayrımının aslında sosyolojik bir ayrımın zihinlerde yansımasıymış gibi kavranmasını pekiştirir.

Dikkat edilsin, burjuvazinin dini, **modern toplumun dini veya ideolojisi bizzat bu ayrımın kendisidir**.

Kapitalist sömürünün yani artı değer üretiminin ekonomi dışı cebire, devlete gerek duymadan gerçekleşmesi politik ve politik olmayan ayrımını mümkün ve gerekli kılar ama peki din niçin politik olmayan diye tanımlanır? Aslında sadece din değildir bu politik olmayan olarak tanımlanan. İdeal kapitalizmde soy, kültür, dil, etni, ırk, cins de politik bir anlama sahip değildir[41]. Soru şudur: niçin bunlar politik olmayan kategorisine koyulmaktadırlar kapitalist toplumda veya burjuva uygarlığında?

Bunu mümkün ve gerekli kılan, işgücü denen metaın çok özgül karakteridir. **Bu işgücü denen metaın fiziksel veya manevi özellikleri ile onun kullanım ve değişim değeri arasında bir ilişki yoktur**. Bütün diğer mallarda, bir malın kullanım değeri ile fiziksel veya moral özellikleri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bir malın kullanım değeri onun fiziksel özelliklerinde yoğunlaşmıştır ve onlarla belirlenir. Diyelim ki bir bardağın biçimi yapıldığı madde, bu maddenin özellikleri vs. onun kullanım değerini belirler. Camdan ya da seramikten ya da tahtadan yapılan bardaklar uzun veya kısa, ince belli veya kalın belli bardaklar hep farklı işlevler, farklı yararlılıklar demektir.

---

[39] Burjuva ideolojisinin bütün oyunu da buradadır zaten, bu ayrılışı sosyolojik bir ayrılışmış ve onun ifadesiymiş gibi ele almak. Sadece Marksizm bu oyunu açığa çıkarabilme yeteneğindedir. Ama Marksizm'in bunu açığa çıkarabilmesi için, aydınlanmanın, yani burjuva ideolojisinin etkilerinden ve kalıntılarından kurtulması gerekir.

[40] Böylece, kapitalizm öncesi toplum için tasavvuru mümkün olmayan bir bölünme gerçekleşebilir zihinlerde. Her alan için ayrı kurallar ve yasalar, ayrı hukuklar. Ekonomi alanında kar yasası egemendir. Ama daha çok kar için de araçsal akıl. Aklın egemenliğine ve bilime övgü aslında kapitalizmin bir ideolojisidir de. Çünkü bilim denen son duruşmada araçsal akıldır.

Politik olan ise neye göre belirlenecektir? Politik olan da ulusal olana göre belirlenir.

Yani ekonomi ration (akıl), politika nation (ulus) ilkesine göre düzenlenir. Halbuki kapitalizm öncesinde, dinler her şeyi aynı ilkeye göre düzenlerler. Ticaret de, savaş da, politika da, iş de, aş da sevişme de, her şey aynı ilke için yapılır. Örneğin Allah için. Kapitalizmde ise, ticaret kar için, politika ulus için yapılır örneğin. Hiçbir iç tutarlılık yoktur.

[41] Dinin özellikle böyle tanımlanması kapitalizmin içinden çıktığı toplumlarda dinin tüm üst yapıyı oluşturması nedeniyledir. Kapitalizm bununla savaş içinde egemen olduğundandır. Ama şimdilik bu somut tarihsel hareketi bir kenara bırakıp, dini özel olarak tanımlamanın mümkün ve gerekli oluşunun nedenlerini ele alıyoruz.

Halbuki işgücü denen meta söz konusu olduğunda, iş gücünün bir siyah veya bir beyaz, bir kadın veya bir erkek, bir Alman veya bir Kürt, bir homoseksüel veya bir hetoroseksüel, bir Müslüman veya bir Hıristiyan, bir "asil" veya bir "soysuz" olması; o işgücü sahibinin siyah veya yeşil gözlü olmasından; kuru fasulye veya İskender Kebap sevmesinden daha farklı bir sonuç yaratmaz. Keza bütün bunlar, o işgücünün fiyatı, yani ücret açısından da bir fark yaratmamaktadır.

Yani iş gücü denen metaın kullanım değeri ile onun fiziksel ve moral özellikleri arasında hiçbir ilişki olmadığından, artı değer sömürüsü kapitalizmin özü olduğundan ve de artı değerin üretimi de iş gücü denen metaın kullanım değerinin gerçekleşmesiyle mümkün olduğundan, kapitalizmde bunların hiçbir ekonomik anlamı yoktur, dolayısıyla da politik bir anlamları yoktur.

İş gücü denen metaın bu özelliği, kapitalizm öncesinde adeta her şeyi belirleyen bu özelliklerin politik olmayan olarak tanımlanmasını mümkün ve gerekli kılar.

Kapitalizm öncesinde ise örneğin inancı ya da soyu dışında insanın var oluşu bile tasavvur edilemez. Aforoz (ister komünden ister dinden olsun), an ağır cezadır. Toplumdan dışlanma ve ölüm demektir. Ancak bir komünün (ki komün de aslında bir totemden gelenlerin dinsel cemaatıdır) veya dinsel cemaatın üyesi olarak var olunabilir[42].

Kapitalizmde ise, işgücü denen metanın, kar ve artı değerin kaynağı olan bu biricik metanın, dili, dini, soyu, kültürü, hiçbir şeyi kapitalizmin işleyişini ilgilendirmez. Kapitalizm, kendi içinde ırkçı, milliyetçi, cinsiyetçi vs. değildir. Zaten bu nedenle ideal burjuva toplumunda, tüm dillerin, dinlerin, cinslerin, ırkların eşitliği ilkesi egemen olur[43].

---

[42] Kapitalizm öncesinde zenginliklerin kaynağı esas olarak tarımdır. Tarımsal üretim ise özünde küçük köylülerin üretimidir. Küçük köylü esas olarak komündür. Bu İmece, Rus Mir'i, Alman Mark'ı olarak kapitalizmin doğuşuna kadar bile varlığını sürdürür. Dolayısıyla kapitalizm öncesinde, komünün dışında, komün dağıldığında ve uygarlaşıldığında da dinsel cemaatın dışında insan mümkün değildir. Bu gün bizlere tasavvur edilmez ve boğucu gelen şey; yani özelin olmaması, soyun (ki soy da son duruşmada totem aracılığıyla dindir) dinin tüm toplumsal yaşamı kapsaması. Bu nedenledir ki kapitalizm öncesinde toplumda dinler karşısında tarafsızlık mümkün değildir. Din kapitalizm öncesinde politika dışını değil, kapitalizmin, politik, ekonomik, özel diye ayırıp ayrı çekmecelere ve hukuklara yerleştirdiği tüm alanları kapsar. "*Din bir Üstyapı kurumu*" **değildir**. **Din Üstyapının ta kendisidir. Marksistlerin dini bir üstyapı kurumu olarak tanımlamaları, burjuva ideolojisinin, Marksist bir örtü içinde yeniden ortaya çıkmasından başka bir şey değildir.** Kapitalizmin yarattığı bir yanılsama ve burjuva ideolojisinin egemenliğinin bir yansımasıdır, politika, kültür, aile, din, hukuk, gelenekler vs. gibi "*üstyapı kurumları*" kavrayışı. **Kapitalizmdeki bu hukuki ayrılmanın, sosyolojik bir ayrılmaymış gibi görünüşü ve Marksist bir terminolojide dile gelişidir**. Kapitalizm öncesinde, din dışında ne bir hukuk, ne bir aile, ne bir kültür ne de bir din vardır. Kapitalizmde de aynıdır aslında, sadece **kapitalizmin dini bu ayrımın kendisidir**. Yani özel, politik, ekonomik ayrımı veya dinin özel olduğu; politiğin ulusala göre belirlendiği; ekonominin kara güre belirleneceği, **bütün bu ayrımın kendisi dindir, kapitalizmin dinidir**. **Dolayısıyla bu ayrımın kendisi de, yani kapitalizmin dini de, bu üst yapının ta kendisidir. Bu ayrımın dışında da bir "üst yapı" yoktur**.

[43] Gerçekte teorik sorun kapitalizmin niye dini özel olarak, yani politika dışı olarak tanımladığında değil; somut tarihte kapitalist toplumların politik olanı niye etniye, soya, tarihe, dile göre tanımladıkları; niye her zaman dini tamamen özel bir şey olarak ele almadıkları; niye hiçbir zaman ideal bir laiklik olmadığındadır. Kapitalizmin ideal biçiminde, değer yayası bakımından bunların hiç birine gerek yoktur. Çünkü iş gücünün şu veya bu soydan, boydan, dinden olması sonucu değiştirmez.

Bunun açıklaması elbette, sermayenin gerçek tarihsel hareketi ile olabilir. Sermaye veya değer yasası somut tarihte ne gibi sürtünmelere ve çarpılmalara uğrayarak hareket etmektedir? Marksizm'in gelişim tarihi bu somut hareketin anlaşılması ve tematize edilmesinin tarihidir. Kapitalizm geliştikçe de saf biçimine yaklaştığından, Marks'ın *Kapital*'de

Tam bu nedenle bunlara *"özel"* denir. Bu nedenle burjuva toplumunun bütün anayasalarında herkes inancı, fikri, ırkı, cinsi, soyu sopu, kültürü ile eşittir denir[44]. Bu kapitalizmin temelindeki iş gücü denen meta karşısında sermayenin konumunun siyasi bir ifadesidir. **Bu aynı zamanda kapitalizm öncesinde politik olanı belirleyenin, politik alandan zorla dışlanmasıdır**.

İş gücünün bu özelliği olmasaydı özel (politik olmayanın politikten ayrılması) olmazdı. Bu nedenledir ki (yani hiçbir politik anlamları olmadığı, politik alandan dışlandıkları içindir ki) kapitalizm ideal biçiminde bütün bunlar karşısında tarafsızdır.

Burjuvazi ilk devrimlerini kapitalist olmayan toplumlar içinde yaptığı; bu toplumlar dine göre düzenlendiği için, dinin özel olduğunu ilke haline getirmiştir.Yani dinin politik olan, ekonomik olan alandan dışlanışının ve bunun zorla gerçekleştirilmesinin ifadesidir dinin inanç, politika dışı, yani özele ait olduğu ilkesi.

Bu ilkeyi kabul etmeyen din zorla politik alandan tasfiye edilir. **Kendisini inanç olarak kabul etmiş din ise, artık her ne kadar kapitalizm öncesindeki dinin devamcısı olduğunu iddia etse de, bu sadece görünüştür; dinin inanç olduğunu söyleyen dinler aslında geçmişin kalıntısını değil; modern toplumun, kapitalist toplumun, ulusçuluğun ideolojisini savunurlar ve burjuvazinin egemenliğine hizmet ederler**[45]. Bu bakımdan burjuvazinin egemenliği ile, kendisinin inanç olduğunu, politika dışı olduğunu söyleyen dinler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bunlar artık din değil, burjuvazinin, kapitalizminin dininin bir bileşenidirler[46]. Gösterildiği gibi bu dinin birinci ilkesi politik ve politika dışı ayrımı ise ikinci maddesi dinin politika dışı, yani özel olduğu idi. Bu bakımdan günümüzün bu ayrımı kabullenen ve savunan dinleri, devamcısı olduklarını söyledikleri dinlerin düşmanıdırlar. İkisi bir arada yaşayamaz.

O halde, sayın Beşikçi'ye tekrar dönersek. Sayın beşikçi, "*din bir inançtır*" dediğinde, burjuvazinin dininin bir amentüsünü tekrarlamış olur.

---

ele aldığı biçime yaklaşmış olur ve bu nedenle Marks'ın *Kapital*'i; kapitalizm var oldukça daima artan bir tazelik yaşar.

[44] Bu nedenle bu eşitlikleri sağlamaya yönelik bütün sosyal hareketler, yani ulusal, ırkçı baskıya veya cinsel baskıya karşı hareketler vs. hepsi özünde burjuva karakterde, başarıya ulaştıklarında kapitalizmi ideale yaklaştıran ona bir canlılık ve dinamizm veren hareketlerdir.

[45] Bu kendini inanç olarak tanımlayan ve burjuvazinin ulusçuluk dininin basit bileşenleri haline gelmiş dinlerin ayrıca başka soyutlama düzeylerinde ele alınması gereken bir çok başka işlevleri de bulunmaktadır. İş gücünün yeniden üretilmesinde, özellikle Aile bağlamında; kapitalizmin her şeyi metalaştırmasına karşı yani yabancılaşmaya karşı bir ilaç olarak, ezilenler için bir dayanışma ve savunma, ezenler için bir uyutma aracı olarak gibi ayrıca ele alınması gereken bir çok işlevi vardır. Ama bunlar hem sermayenin gerçek tarihsel hareketi hem de sınıflar ve politika bağlamında ele alınması gereken yanlardır. Bunlar kısmen bir çok Marksist tarafından incelenmiştir. Biz de ilerde yeri geldikçe bu konulara gireceğiz. Burada sorunun özüne yoğunlaşmakla yetiniyoruz. Bir sonraki bölümde bu konu kısmen tematize edilecektir.

[46] Nasıl klasik uygarlıkların dinleri, komün dinlerinin kimi adetlerini ve sembollerini kendi bütünlüğünün bir parçası olarak kullanırlarsa, (örneğin komünün totemleri uygarlık tanrıları olabilir. Topluma kabul merasimi olan acılı imtihanlar, örneğin sünnet gibi komün hayatın düzenleyen kurallar uygarlık dininin bileşenleri olarak kullanılabilir). Klasik dinleri de modern toplumun dini benzer biçimde kullanmaktadır. Bu biraz simbiyoz bir ilişki gibidir. Modern toplumda kendini inanç olarak gören din, kapitalizmin dışında var olamaz artık. Ama Kapitalizmin de varlığın sürdürmesi için böyle bir din bir çok işlevler görür.

Bilim diye diye neredeyse tüm hayatını hapislerde geçiren bir insan, aslında burjuvazinin dininin amentüsünü tekrarlamaktan başka bir şey yapmamaktadır. Metafizik sosyolojilerin insanı getireceği yer başka bir şey olamazdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MARKSİST DİN, ULUS ve ÜSTYAPILAR TEORİSİ

Marksist Bir Din Teorisi Yokluğunun Dolaylı İtirafları

Beşikçi yazısını yazalı aylar olmuş. Beşikçi yazısında *"dinin bir inanç"* olduğunu söylüyor. Ve koca ülkede bir tek Marksist çıkıp da dinin bir inanç olarak tanımlanmasının aslında burjuva uygarlığını, sistemini ve ideolojisini savunmak anlamına geldiğine dair bir tek söz etmiyor.

Bir rastlantı mı bu?

Hayır.

Çünkü kendine Marksist diyen bu Marksistlerin hepsi de aslında aynı metafizik sosyolojilerin önermelerini Marksist bir terminolojiyle savunmaktadırlar. Beşikçi'den farklı düşünmemektedirler ki onu eleştirsinler ve o önermeye itiraz etmeyi akıllarından geçirsinler[47].

Şimdi bunun derindeki nedenlerini kısaca ele alalım. Böylece bu sosyolojik eleştirinin dayandığı teorik temel kısaca da olsa açıklanmış olur.

*

Marksizm'in (Tarihsel Maddeciliğin ya da Diyalektik Sosyolojinin) bir ulus teorisi olmadığı söylenmiştir ve bu şimdiye kadar doğruydu.

Ama, bir din teorisinin olmadığı hemen hemen hiç söylenmemiştir.

Ve Marksizm'in bir din teorisi olduğuna dair bir yerleşmiş yaygın kanaat vardır.

Fakat Marksizm'in bir ulus teorisinin olmadığını söylemek Marksizm'in bir din teorisi olmadığını itiraf etmekten başka nedir ki?

[47] Yani aslında Marksistlerin de din kavrayışı Beşikçi'ninkinden farklı değildir. Aslında Marksistler Birinci Kitapta yapılan Beşikçi eleştirisinin dayandığı anlayıştan ötesine sahip değildirler: O birinci bölümde din bir inanç olarak kabul edilerek, burjuva toplumu bağlamında Beşikçi burjuva toplumunun gerektirdiği tutarlı bir laikliği savunmadığı açısından eleştirilmişti. Bu bölümde ise o tutarlı demokrat din anlayışının kendisi eleştirilmektedir, bir bakıma bu İkinci Kitap, aynı zamanda Birinci Kitabın da eleştirisidir. Tabii Birinci Kitabın eleştirisi olduğu kadar Marksizm biçimindeki burjuva sosyolojisinin ve Marksizm içindeki Aydınlanma kalıntılarının da eleştirisidir. Birinci Kitap devrimci ve tutarlı bir demokrasi ve laiklik açısından Beşikçi'nin eleştirisiydi, bu Kitap o tutarlı demokrasi ve laikliğin eleştirisidir. Dolayısıyla bundan ötesini bilmeyen; kendini Marksist olarak tanımlayan ama özünde öyle olmayanların da bir eleştirisidir.

Tam da bir ulus teorisi olmadığı için bir din teorisinin olmadığı görülmemektedir. Ve tam da bir din teorisi olmadığı için ulus teorisi yoktur.

Bir din teorisi olmadığı sürece bir ulus teorisi olamazdı. Çünkü, tam da dini özel olan, inanca ait olan olarak tanımlamak; veya tersinden ifade edersek politik olanı özelden ayırmak ve politik olanı ulusal olana göre tanımlamak, yani **ulusçuluk modern toplumun dinidir**.

Bir inancın taraftarlarının inançları hakkında söyledikleriyle o inancın ne olduğu anlaşılamaz. Böyle bir davranış, örneğin Allah'ı, Allah'a inananların Allah hakkında söylediklerine göre tanımlamaktan başka bir anlama gelmez.

Marksizm'in şimdiye kadar, gerek ulusun gerek dinin ne olduğuna ilişkin söylediği her şey, ulusçuların, yani politik olanı ulusa göre tanımlayanların ve dinin politik olandan ayrı olduğunu söyleyenlerin, yani burjuva uygarlığının ideolojisinin ve inançlarının ulus ve din hakkında söylediklerini kabul edip tekrarlamaktan başka bir şey olmamıştır.

Ve bunun bir dinin taraftarlarının dinleri hakkında söyledikleriyle o dinin ne olduğunu anlamaya kalkmaktan hiçbir farkı yoktur.

Bu nedenle, "*din bir inançtır*" demek bu modern toplumun dininin, yani ulusçuluğun, yani politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasının, bir amentüsünü tekrarlamaktan başka bir şey değildir. Marksistlerin dini bir inanç olarak tanımlayarak, yani özele ilişkin olarak ; yani politik olmayan olarak tanımlayarak yaptığı tamı tamına budur.

*

Marksizm'in bir ulus teorisinin olmadığı gibi bir **üst yapılar teorisinin** olmadığı söylenmiştir ve bu şimdiye kadar doğruydu.

Ama bu bağlamda da bir din teorisinin olmadığı söylenmemiştir.

Üst yapılar teorisi olmadığını söyleyiş ve din teorisi olmadığını göremeyiş, tıpkı ulus teorisi olmadığını görüş ve din teorisi olmadığını göremeyiş gibi; yani bir ulus teorisi olmadığı için din teorisi olmadığını göremeyiş ve bir din teorisi olmadığı için ulus teorisinin de bulunmayışı gibi, aynı madalyonun iki yüzüdür.

Bir üstyapılar teorisi olmadığı söylenmekte ama bir din teorisi olmadığı için de bir üst yapılar teorisi olmadığı görülmemektedir.

Çünkü, bir din teorisinin ve dolayısıyla onun modern biçimi olan ulus teorisinin olmaması bir üst yapılar teorisinin olmaması biçeminde görünmektedir.

Bir üst yapılar teorisinin olmadığının söylenmesi özünde Marksist bir din teorisinin olmadığının itirafından başka bir şey değildir.

Çünkü, din, ama modern toplumun din deyip hukuken inanç veya özel olarak tanımladığı din değil, kapitalizm öncesindeki **"din" bir "üst yapı kurumu" değil, tümüyle üst yapıdır**. Keza, modern kapitalist toplumda, kendini inanç olarak tanımlayan din de, *"bir üstyapı kurumu"* değil; bütünüyle üstyapıyı oluşturan, modern toplumun dini olan ulusçuluğun bir bileşenidir.

Dinin tümüyle üstyapı olduğu gerçeği, ulusçuluk da dediğimiz veya özü: politik, ekonomik ve özeli ayırmak ve politik olanı ulusal; özel olanı din olarak tanımlayan **modern toplumun dininde** de değişmez. Bizzat hukuki olarak, politik, özel ve ekonomik ayrımının kendisi, modern toplunun dinidir ve bu da "*bir üst yapı kurumu*" değil, tümüyle üst yapıdır.

Diğer bir ifadeyle, dini "*bir üst yapı kurumu*" olarak veya *"inanç"* olarak (yani özele ilişkin olarak) tanımlayan bir Marksizm, özünde modern toplumun dinini, yani burjuva ideolojisini savunan bir Marksizm'dir. Bu Marksizm, bilinçsiz olarak modern burjuva uygarlığının özel, ekonomik ve politik ayrımını sosyolojik kategoriler gibi alıp, burjuvazinin bu ideolojik ayrımını savunuyor demektir. Şimdiye kadar maalesef olan da bu olmuştur.

Burada ayrıca *"ulusçuluğun modern toplumun dini olduğu"* önermesi hakkında kısa bir açıklama daha yapmak gerekiyor. Ulusçulukla ilgilenen bir çok Teorisyen ve Marksist de, "*ulusçuluğun bir din*" olduğunu söylerler. Ancak onlar bunu söylerken, dini bir "*ideoloji*", bir "*üstyapı kurumu*", bir "i*nanç*" olarak tanımlamaktadırlar; yani burjuvazinin dinininin, ulusçuluk dininin din kavramını kabullenip, o anlamda ulusçuluğun bir din olduğunu söylemektedirler. Bu görüş muhakkak ki, ulusu sınıf gibi, bir kategori olarak düşünenlere göre, nispeten daha esnek ulus kavramına dayanır ve politik olarak daha ilerici bir ulusçuluğa olanak sağlar ama; bu önerme yine de burjuva toplumunun dini çerçevesinde, o dinin kabullerine dayanan bir önerme olarak kalır. Biz ise, "*ulusçuluk bir dindir; modern toplumun dinidir*" derken, dinin bir "*ideoloji*", bir "*inanç*", bir "*üstyapı kurumu*" olmadığı, tüm toplumsal hayatı düzenleyen üstyapı olduğu anlamında bunu söylüyoruz. Yani dini burjuvazinin dininin, ulusçuluğun tanımıyla tanımlamıyoruz. Diğerleri ise, ulusçuluğun bir din olduğunu söylerlerken, dini tam da bu ulusçuluk dininin tanımladığı anlamda kullanıyorlar. Bu farkı anlamadan konuyu anlamak mümkün değildir. Burada devrimci olan, yeni olan düşünce, dinin ne olduğudur; Ulusçuluğun da bir din olduğu değil.

*

Dünyayı kasıp kavuran ulusçuluğun böylesine alternatifsiz egemen oluşunun en büyük sorumlusu, sözde ulusçuluğun düşmanı olduklarını söyleyen Marksistler ve Enternasyonalistler olmuştur.

Çünkü onlar burjuvazinin, yani **ulusçuların ulus hakkında söylediklerini**, onların hukuki ve ideolojik kategorilerini **sosyolojik kategoriler haline getirmişler**, onun bilinçsiz savunucuları olmuşlardır.

Dinin tüm dünyada gerek ulusal olanın tanımlanmasında giderek artan ölçüde kullanılmasının; gerek ezilmeye ve yabancılaşmaya karşı tepkinin bir bayrağı olarak yükselişinin en büyük sorumlusu da yine sözde kendilerinin tutarlı ateistler olduklarını söyleyen Marksistler olmuştur.

Çünkü onlar **modern toplumun dininin din hakkında söylediklerini**, burjuvazinin veya ulusçuların hukuki ve ideolojik kategorilerini **sosyolojik kategoriler haline getirmişler**, onun bilinçsiz savunucuları olmuşlardır.

Marksistler, modern toplumun dini olan özel, politik ve ekonomik **ayrımının kendisini değil** bunun uygulamalarını eleştirmişlerdir.

Marksistler politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasını değil, bunun somut gerici biçimlerini eleştirmişler ve onlara karşı çıkmışlardır. En iyi halde, her türlü inancın özel olması için, politik olanın demokratik nitelikte (İnsan haklarına dayalı yurttaşlık kavramına dayanan, dil, din etniyi ulusun tanımından dışlayan) bir ulusçuluğa göre tanımlanması için savaşmışlardır.

Yani ne ulus ne de din konusunda yani üstyapıda, programları burjuva uygarlığının programından başka bir şey olmamıştır.

Bu nedenle bu gün dünyayı kasıp kavuran milliyetçilik ve milliyetçiliğin karşı konulmaz zafer yürüyüşü, **Marksistlerin** burjuva ideolojisinden yeterince kopmamışlıktan kaynaklanan **günahlarının cezasıdır**.

Ama ne var ki, Marksizm'in, aydınlanmanın, burjuva sosyolojilerinin etki ve kalıntılarından kopamayışının cezasını tüm insanlık çekmektedir.

Marksizm'in, ilk yapması gereken iş, önce bu günahlardan arınmaktır.

Bütün büyük dinler, kendi nefsine yani iç güdülere karşı savaşı en önemli görevlerden biri olarak tanımlar.

Sınıfsız toplumların, komünlerin dinlerinde nefsi kontrol altına almayı öğreten acılı sınavlar her zaman bir kuraldır. Örneğin Alevilik *"eline, beline, diline"* der.

İslam, en kutsal savaşı insanın kendi nefsine verdiği savaş olarak tanımlar. Uzak Asya dinlerinde kendi nefsiyle mücadele içinde Nirvana'ya ulaşmak en yüce hedeftir.

Benzer şekilde, insanın insanlaşmak için iç güdülerine savaş açması gibi, Marksizm de kendi içindeki aydınlanmanın ve burjuva ideolojisinin kalıntılarına karşı *"kutsal bir cihat"* açmak zorundadır. Bu kutsal cihadın meydan muharebelerinin verileceği yer de, din, ulus ve üst yapılar teorisi alanlarıdır.

Bu alanlarda burjuva ideolojisinin bilinçsizce benimsenmiş yargılarından kurtulmadan, bir sosyalist uygarlık projesi geliştirilemez, bağımsız bir program koyulamaz, burjuva ideolojisinden bağımsızlaşılamaz, hasıl modern işçi sınıfı, insanlığın karşısına bağımsız bir alternatif olarak çıkamaz.

İşçi sınıfı bu kutsal cihadı başaramadığı sürece de, insanlık için hiçbir yaşama şansı bulunmamaktadır. Kendine *"Eşrefi mahlukat"* diyerek kendini canlıların zirvesine oturtan insan oğlu, ya da Homo Sapiens, yok ederek yerini aldığı Naendertal denen insan türü kadar bile uzun yaşamayı becerememiş, doğa tarihinin en kısa yaşamış türü şerefini kazanacaktır.

*

Marksizm, her zaman içinden çıktığı aydınlanmanın günahlarıyla damgalı olmuştur. Marksizm'in gelişim tarihi bir bakıma aydınlanmanın günahlarından arınmanın tarihidir.

İşçi hareketinin ve tarihsel maddeciliğin tarihinde her ileri sıçrama aydınlanmanın bir günahının daha bilince çıkışı, bir günahından daha arınma demektir.

Bizzat Marx-Engels'in düşüncesinin evrimi, aydınlanmanın günahlarından bir arınmanın tarihidir. Örneğin bu, Hindistan'da İngiliz egemenliği ile İrlanda konusundaki görüşlerinin farklı ve zıt niteliğinde görülebilir. Bu farklılık aslında onların düşüncesindeki gelişimin iki farklı aşamanın, aydınlanma etkisinden bir arınışın ifadesidir.

Geri bir ülkede sosyalist devrim olasılığı ve olanağı (yani önce Troçki'nin 1905'de ön gördüğü, 1917'de *Nisan Tezleri*'nde Lenin'in ayrıca vardığı sonuç ve onun fiili gerçekleşmesi olan Ekim Devrimi) II. Enternasyonal döneminde sosyalist harekete egemen olan, düzgün değişen ve aşamalı tarih anlayışıyla bir kopuşla, yani aydınlanmanın veya burjuvazinin evrim anlayışından bir kopuşla birlikte olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrasının yükselişi, yine II. Enternasyonal döneminde egemen olan, aydınlanma kalıntısı pozitivizm damgalı tek yönlü ve tek uçlu tarih anlayışıyla kopuşmaya karşılık düşmüştür. Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'nun daha ilk satırlarında dile getirdikleri, çöküş ya da devrim gibi[48], "*ya barbarlık ya sosyalizm*" biçimindeki açık uçlu tarih anlayışı yeniden keşfedilmiştir[49].

Faşizmin yükselişi, bu yükselişi açıklama gereği, Marksizm'in yine burjuva aydınlanmanın bir kalıntısı olan, ilerleyen tarih anlayışıyla ve Aydınlanmanın tanrısı aklın, akıl dışına varışının kavranmasını ve burjuva rasyonalizmiyle kopuşunu, yani bir kalıntıdan daha arınmasını gerektirmiştir[50].

Hikmet Kıvılcımlı'nın kapitalizm öncesi toplumları ve tarihi aydınlatma girişimi, en akıl dışı görünen dinlerin ardındaki rasyonel olanın açığa çıkarılmasını; düzgün ve aşamalarla gelişen tarih anlayışıyla ve Avrupa merkezcilikle kopuşmayı[51]; yani Aydınlanmanın kalıntılarından bir arınmayı getirmiştir.

---

[48] "*Bugüne kadarki tüm toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir.*

Özgür ile köle, patrisyen ile pleb, senyör ile serf, lonca ustası ile çırak, kısacası, ezen ile ezilen, birbiriyle sürekli bir karşıtlık içinde bulunmuş, birbirine karşı gizli ya da açık kesintisiz bir mücadele sürdürmüş, bu mücadele ya ***tüm toplum yapısının devrimci bir dönüşümüyle, ya da mücadele eden sınıfların hep birlikte çöküşüyle*** *sonuçlanmıştır.* (a.b.ç.)" *Komünist Manifesto*,

http://www.marxists.org/turkce/marx/1848/manifest/kpm.htm

[49] Bu konuda gayet iyi bir inceleme, Michael Löwy'nin, "*Dünyayı Değiştirmek Üzerine*" adıyla Türkiye'de Ayrıntı Yayınları arasında yayınlanan derlemesindeki "*Rosa Luxemburg'un 'ya Sosyalizm ya Barbarlık' Anlayışı*" adlı makalesine (s. 127-135) bakılabilir.

[50] Bu bağlamda özellikle, Benjamin'in "*Devrimler tarihin İmdat Frenleridir*" önermesi ve "*Frankfurt Okul*u"da denen, "*Eleştirel Teori*"nin katkıları, özellikle, "*Aydınlanma'nın Diyalektiği*" anılabilir.

[51] Kıvılcımlı'nın Eserlerinin en önemlileri, İnternette şu adreste bulunmaktadır: http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/index.htm.

Özellikle, "*Allah-Peygamber-Kitap*" adlı eseri, din hakkındaki burjuva sosyolojisinin din anlayışıyla tam bir kopuşmanın kenarına kadar gelmektedir. Ama bir türlü gereken sıçramayı ve kopuşu yapamaz, çünkü kendisi Ulusçuluğun ulus teorisine sahiptir. Hem de tarihi bile ulusların tarihi olarak görecek ve anlatacak kadar. Örneğin "*Dinin Türk Toplumuna Etkileri*" adlı çalışmanın bizzat adı bile bu sınırlılığı ve açmazı yansıtmaktadır. Yani bir zamanlar bir din bir de Türk toplumu, yani Ulus varmış gibi konuyu tamamen ulusçuluğun penceresinden ele almaktadır.

Marksizm'in şimdiye kadar bir ulus ve din teorisinin olmaması da yine aydınlanmanın kalıntılarıyla ilgilidir.

Marksizm, dini ya klasik aydınlanmanın rasyonalizmi bağlamında, yani akıl mı inanç mı, bağlamında, bir epistemolojik sorun olarak; ya yabancılaşma bağlamında bu yabancılaşmanın bir ifadesi ve ona bir tepki olarak; ya ideoloji bağlamında, yani ezen ve ezilen sınıfların çıkarlarının ifade edilmesi bağlamında; ya bir sosyal hareket olarak, bir siyasi parti olarak, örneğin Hıristiyanlık ve köylüler savaşı örneklerinde olduğu gibi, ele almıştır.

Ama dini bu tarz alışın kendisi, modern burjuva toplumunda dinin koyulduğu inanç alanını tüm kapitalizm öncesi tarihe, sınıflı ve sınıfsız toplumlar tarihine yaymaktan başka nedir ki? Yani burjuva sosyolojisinin ve aydınlanmanın dine yüklediği işlevi, onun politik olan dışında inanç olarak tanımlanmasını ve bir ideoloji olarak gördüğü işlevi, onun tarih boyunca gerçek sosyolojik niteliğiymiş gibi almaktan başka bir şey değildir.

Modern toplumda din, bir inanca ve bu inanca ilişkin tamamen özele ait seremonilere ve de rituelleri düzenleyen din adamlarına indirgenmiştir. Modern toplumdaki bu durum, tüm tarihte de dinin böyleymiş gibi ele alınması yönünde bir yanılsamayı pekiştirir. Sanki kapitalizm öncesinde de din sadece bir inanç, bir takım ritüeller ve din adamlarıymış, tıpkı modern toplumdaki işlevleriyle sınırlıymışlar gibi görünür. Örneğin, eski Yunanlıların veya Azteklerin veya Kürtlerin veya Türklerin inançlarından, dininden söz edilir. Yani bu günün dünyasının kavramlarıyla tarihe bakılır. O zaman Yunanlılar olmadığı ve bu günkü inanç anlamında dinler olmadığı, o dinlerin bu gün modern toplumda ulusun yaptığı her şeyi yaptığı unutulur.

Bu nedenle "din" deyince akla bir takım seremoniler, bir takım boş inançlar ve bir takım din adamları gelir. Bu günün toplumundaki gibi politik alanın dışına itilmiş (ama bu itilişin kendisi politiktir), bir inanç olan dinler gelir. Din deyince akla, bu günkü cem gelir, namaz kılmak gelir, kilisede pazar duası gelir. Dede gelir, imam gelir, papaz gelir.

Tarihte, şu modern kapitalizm doğuncaya kadar, hiç bir zaman din bunlardan ibaret değildi: ister sınıfsız toplumun ister klasik uygarlıkların dinleri olsunlar, onlar tüm toplumsal yaşamın her anını, her momentini, tüm toplumsal örgütlenmeyi ve organizmayı belirliyorlardı. Bu sadece uygarlıklar ve onların dinlerinde böyle değildi; sınıfsız toplumlarda, komünlerde de böyleydi.

Alevilik diyelim, cem, dede veya bir takım inançlar değildi sadece. Doğduğunuz an, adınızla, doğumunuzdaki seremoniyle, soyunuzla bir Alevi olarak doğuyordunuz. Bu andan itibaren tüm yaşamınız, suyu içmenizden insanlarla ilişkilerinize, en mahrem ilişkilerinizden her hangi bir toplulukta, örneğin cem töreninde nerede nasıl oturacağınıza veya giyineceğinize veya dans edeceğinize; cemaate eşit haklı bir üye olarak kabul edilişinizden ölümünüze, eğitiminize, bir suç işlediyseniz cezalandırılmanıza, çocuklarınızı nasıl eğiteceğinize, sizin nasıl eğitileceğinize; ne zaman neyi yiyeceğinize veya neyi yiyemeyeceğinize, yiyeceğinizi nasıl hazırlayacağınıza kadar her şey ama her şey "din" tarafından belirlenir. Yani din sadece epistemolojik bir inanç veya ideoloji değil, hukuktur, eğitimdir, sağlıktır, ekonominin düzenlenişidir, artı ürünün nasıl kullanılacağı ve dağıtılacağıdır, üretimin nasıl

örgütleneceğidir, hasılı her şeydir. Doğmadan önce ve öldükten sonra da o din belirler manevi varlığınızı.

Alevilik dışında bir hukuk, bir ahlak, bir sanat, bir bilgi, bir eğitim yoktur. Alevilik ya da "din", **ahlak, sanat, gibi üstyapı kurumlarının yanı sıra onlar gibi bir şey değil,** bunların hepsidir.

Sadece Alevilik mi böyledir. İster İslam, ister Budizm, ister Hinduizm, ister eski Yunanlıların dini, ister Eski Mısırın dini gibi uygarlık dinleri; ister Şamanizm, Alevilik, Ezidilik gibi sınıfsız toplum dinleri olsun, bütün toplumların bütün dinleri böyledir. **Din toplumun var oluş tarzıdır**. Din ekonomi çekirdeğini saran sitoplazma gibidir. Dinin dışında hiçbir şey yoktur ve var olamaz. Hiçbir "üstyapı kurumu", yani ne devlet, ne sanat, ne hukuk, ne ahlak, ne yaşam ne ölüm, ne sağlık ne hastalık dinin dışında var olamaz. Dinin dışı demek, toplumun dışı demektir. Bu nedenle kapitalizm öncesinde en korkunç cezadır aforoz[52].

İslam'ı ele alalım. Doğduğunuz an Müslüman olarak doğarsınız, hatta doğmadan önce bile Müslümansınızdır. Çünkü hemen her dinde insanlar ancak aynı dinden olduklarıyla birleşebilirler. Yani ancak belli bir dinden anne ve babanın çocuğu olarak doğabilirsiniz. Daha kulağınıza okunan ezan ile birlikte söylenen isminizle o dine, topluma girersiniz. İsminiz bile dinseldir. Keyfi olarak verilemez. O dinin yasaklamadığı bir isim olmak zorundadır. Bu andan itibaren tıpkı nefes aldığınız atmosfer gibi o din tüm hayatınızı ve eylemlerinizi, tüm toplumsal yaşamınızı belirler. En mahrem eylemlerinizden sonra nasıl yıkanacağınızdan, bir suç işlediğinizde nasıl ve neye göre yargılanacağınıza, kime ne kadar vergi vereceğinize, artı ürünü kimlere nasıl dağıtacağınıza (sadaka ve zekat), neyi nasıl üreteceğinize, ne için ve ne zaman savaşacağınıza, ne zaman ve ne için ölmeniz ve öldürmeniz gerektiğine, öldüğünüzde mezarınızda nasıl yatacağınıza, öldükten sonra nasıl anılacağınıza, hatta ruhunuzun nereye gideceğine kadar her şey din tarafından belirlenir. Ahlak, kültür, hukuk, tüm bilgi ve eğitim yani toplumsal ve politik olan her şey dinseldir ve toplumda politik diye bir ayrım da yoktur. Dinsel olan aynı zamanda politik, aynı zamanda özel, aynı zamanda toplumsal, aynı zamanda estetik, aynı zamanda etik, aynı zamanda pedagojik, aynı zamanda ekonomik vs.dir.

Özel yani politika dışı olana ve olmayı kabul edene din diyen; politiği ulusal olana göre tanımlayan ve din olmadığı iddiasında bulunan bu günkü toplumun dini de farklı değildir. Doğduğunuz an modern toplumun dini olan ulusçuluğa göre belirlenmiş bir devletin yurttaşı olursunuz. Dünyada her hangi bir devlete ait olmayan bir tek karış toprak yoktur, ulussuz olarak dünyaya gelmeniz mümkün değildir, tıpkı kapitalizm öncesinde dinsiz olarak dünyaya gelmenizin mümkün olmadığı gibi. Yani doğmadan bile bu dinden olmaya mahkumsunuzdur. Ama bu din kulağınıza ezan okumaz da size bir doğum ilmühaberi ve nüfus cüzdanı verir. Bunlar olmadan varlığınızı bile kanıtlayamazsınız. O andan itibaren tüm hayatınızı bu ulus denen eski toplumlarda şimdi kendisinin yaptığı her şeyi yapanları inanç diyerek politika dışına atan ve kendisinin din olmadığını söyleyen din düzenler. Hangi okula gideceksiniz;

[52] Bu son derece parmağım gözünedir. Bütün eski uyarlık kalıntıları dinseldir. İster Sümer zigurratı, ister Mısır piramidi veya tapınağı; ister Panteon; ister Akropol, İster Gotik Kilisesi; ister Cami; ister Budist veya Hindu tapınağı; ister Aztek, Maya piramidi olsun, hepsinde din, devlet ve toplumsal örgütlenmenin merkezidir bu yapılar. Din, böylesine kör parmağım gözüne tüm toplumsal ve siyasal örgütlenmedir.

neler öğreneceksiniz; neler yapınca toplumun bir üyesi olacaksınız; kime ne kadar nasıl vergi vereceksiniz; nasıl cezalandırılacaksınız; ne zaman öldürecek ve ne zaman öldürüleceksiniz? Ne zaman çalışacak (çalışma saatleri) ne zaman dinleneceksiniz (Tatil günleri)..? Hasılı her şey bu din tarafından düzenlenir. Bu dinin dışında var oluş yoktur. Bu dinin kapitalizm öncesi dinlerden bir tek farkı vardır. Bu dinde politikanın belirlendiği ulus ve ekonominin dayandığı kar ilkesinin kendisinden insanlar arası ilişkileri düzenleyecek, o ilişkilerde gözetilecek bir ahlaki ilke çıkarılamayacağı için[53], eski çağların dinlerini bu eksiğini kapatmak için kullanır[54].

Modern toplumun dini, politik olanı ulusa, ekonomiyi kara dayandırmaktadır.

Karın insanlıkla ne ilişkisi vardır ki? **Kara hizmet eden şeyin insanlığa da hizmet olduğu varsayımı, yani sermayenin çıkarına olanın insanların da çıkarına olduğu varsayımı**, (ki bu bütün kapitalist toplumların varsayımıdır. Bütün politik ve ekonomik kararlar bu varsayıma göre alınmaktadır.) **en akıl dışı ve batıl inanç gibi görünen dinin en batıl ilkesinden daha mı az batıldır?**

Modern toplum, yani şu kapitalist toplum, önce tüm insanlar eşittir deyip sonra politik olanı ulus denen şeye, yani eşit olabilecekleri ulus denen şeye göre belirlemektedir. Ancak bir ulusun bir üyesi iseniz o eşitlikten haklar ve görevlerden yararlanabilirsiniz demektedir. Bu davranışın bizzat kendisi bir çelişkidir. Ama **çelişkiler ve tutarsızlık onun tabiatıdır**.

Peki nedir ulus? En demokratik biçiminde bile belli bir devletin topraklarında doğmuş olmaktır. Bu bütünüyle rastlantısal ve aslında hiçbir insani temeli olmayan seçimin neresi hangi dinden daha rasyonel ve insanidir? Örneğin kapitalizm öncesi bir uygarlık üstyapısı olan İslamiyet, insanlara bir kelimeyi şahadet getirerek Müslüman olma olanağı verirken ve

[53] Politik olanı belirleyen Ulus'tan, ekonomik olanı belirleyen kardan hiçbir ahlaki ve insanlar arası ilişkiyi düzenleyen ilke çıkarılamayacağından, insanların toplum olarak yaşamasının temelini de yok eder kapitalizm. Özellikle, Gelişmiş kapitalist ülkelerde, sık sık görülen çocukların arkadaşlarını hiçbir sorumluluk veya vicdan azabı duymadan öldürmeleri gibi olaylar, inanç olarak tanımlanmış dinlerin desteği olmasa, kapitalizmin, ya da modern toplumun dininin, toplumu bir arada tutacak hiçbir aracı olmadığını gösterir ve bunun bir yansımasıdır. Kapitalizm öncesinde hiçbir dinin insanı, kapitalizmde inancını yitirmiş insan kadar tehlikeli değildir. Çünkü bütün dinlerde insanların davranışlarına yön verecek bir ahlaki ilke, bir referans noktası diye bir sorunları yoktur. Ama kapitalizmde ve onun dininde, özeli (ahlakı), politik ve ekonomikten ayırıp, politiği ulusa, ekonomiyi kara göre belirlediğinizde artık hiçbir referans noktası kalmaz.

Kapitalizm bir yandan dinlerden açığını kapatmak için destek ararken, diğer yandan sürekli onları aşındırır. Eğer kapitalizmin bu aşındırmasına rağmen insanlar hala inanca büyük değer biçiyorlarsa, bu insan olabilmeyi sürdürmek için, kapitalizme karşı mucizevi bir direniştir; ulusun çıkarı ve kardan öte bir şeylere dayanabilmenin arayıştır. Her şeye rağmen, kapitalizmin bu korkunç, toplumu yok eden tahribatına karşı, inanç, ama hukuki bir kategori olarak değil, ontolojik bir kategori olarak, insanların varlıklarına anlam veren bir şey olarak inanç, kapitalizme bir direniş, insani olanı savunmadır. Bu inanç Marksizm de olabilir başka bir din de. Önemli olan yaşama anlam veren bir referans noktasının olmasıdır. Bu referans noktası nesnel olarak kapitalizmi güçlendirebilir de, ama insanların var oluşuna bir anlam ve davranışlarına ölçü sunar. Böyle bir noktaya sahip olmanın, ister bir Müslüman, ister bir Sosyalist veya ister bir Budist olsun, insanları çok daha insan kıldığını herkes hayatındaki ilişkilerde gözlemleyebilir.

[54] Yani modern toplumdaki kendini inanç olarak tanımlayan din de modern dinin, yani politik olanı ulusal olanla ve dini özel olanla tanımlayan dinin bir bileşenidir; ve bu anlamda işlevi bakımından geçmişin bir kalıntısı değildir. Eğer geçmişin kalıntısı dinlerin ilkeleri olmasaydı, akıl ve ulustan insanlar arası ilişkileri düzenleyecek hiçbir ahlaki ilke, insanların hayatlarına anlam veren hiçbir değer çıkarılamayacağından, yine böyle kendini bu alanı düzenlemekle, inanç olmakla sınırlamış bir din yaratılmaya çalışılırdı. Fransız devriminin en radikal günlerinde bile bir akıl ve insanlık dini yaratılmaya kalkılmasının nedeni budur. Bu din ateizm de olabilir, akıl dini de veya geçmişten gelen bir dinin inanç olarak tanımlanmış biçimi, örneğin Alevilik veya İslamiyet de olabilir. Ve tabii bunlar elbette tercih edilir.

bunu insanın kabulüne ve seçimine bırakırken, bu günün hududundan girilmesine karşı bin bir bariyer ören, onları elektrikli teller, mayınlar, silahlı askerler hatta uydularla, enfraruj kameralarla donatan, vatandaşlığına girilmesi ve çıkılması adeta olanaksız veya aşılmaz bürokratik engellerle dolu olan modern uygarlığın dininden daha mı az demokratik ve eşitlikçidir.

Hele bir de, ulusu bir dilden, bir soydan, bir dinden, uydurulmuş bir tarihten olmakla tanımlayan gerici ulusçuluklarda, tutarsızlık ve akıl dışılık; "akıl dışı", "batıl ve tutarsız" denerek lanetlenmiş olan dinlerin hiçbirinin ulaşamayacağı zirvelere çıkar. Bir bozkurtun soyundan geldiğini söyleyen Türkler veya Kava'dan geldiğini söyleyen Kürtler, Adem'in veya Nuh'un oğullarının soyundan geldiğini söyleyen dinlerden daha mı rasyonel ve tutarlıdırlar?

Kapitalizm öncesinde sınıfsız toplumların dinlerinde soy, kandaşlık ve ortak totem tüm üst yapı ve toplumun bir sembolü olarak ister istemez sınırlamak zorundadır. Ama bu koşulda bile kan kardeşliği ve kirvelik gibi biçimlerle açık kapılar bulunur.

Uygarlık dinleri ise esas olarak, dine bağlanmayı herkese bir hak olarak görür ve tüm insanlara bir çağrı olarak evrensel bir karakter taşır.

Ulusçuluk ise, kandaş toplumdaki gibi bir gerekliliği bile olmamasına rağmen o beğenmediği dinlerin evrenselliğinin kenarına bile varamaz. Hiçbir ulusçuluk insanlığa bir çağrı değildir. Bunun neresi insani veya akli olabilir?

Her din, kutsal olan olarak tanımladığında aslında toplumu sembolize eder ve o kutsal için olan her şey aslında toplum içindir. Ama bu kapitalizmin dininde sadece kar ve ulus için olabilir. Bunlardan hangi ahlaki ya da insani ilke çıkabilir ki?

Bu nedenle modern toplumun dini insani ilişkileri düzenleme, insan hayatının anlamı gibi sorulara bir cevap verme hatta böyle sorular sorma yeteneğinde bile değildir.

Bu ise modern toplumun dininin, insanların toplum olarak yaşamasını düzenleme yeteneğinde olmayışının, iflasının ilanıdır. Fransız devriminin en dine karşı günlerinde bile burjuvazi, bunlara bir cevabın kendi dininin, yani ulusçuluk ve karın, içinde bir yeri olmadığını sezmiş, o koşullarda, eski dini bu işlev için kullanmak mümkün olmadığından, bir "*akıl dini*" uydurmak zorunda kalmıştır. Kar ve ulus ilkelerinden insanların toplu yaşamasının hiçbir ilkesi çıkarılamazdı. Ancak daha sonra, dini bir kere politik olanın dışına ittikten sonra, onun kalıntılarını kendi ayıbını örtmekte kullanmanın daha karlı olduğunu görmüştür. Bu nedenle, burjuvazi her yerde o inanç denerek, politika dışına itilmiş dinin en büyük teşvikçisidir. Kendisinin inanç olduğunu kabullenmiş dinler, işlevleriyle eskinin bir kalıntısı değil, modern dinin bir bileşenidirler.

Böylece kapitalizmin dininin tam anlamıyla bir iç tutarsızlık içinde olduğu da ortaya çıkar. Ulus için öl, kar için çalış, Allah için yaşa der örneğin. Allah, kar ve ulus, bunlar hangi ortak ilkede birleşebilirler ki? Ama pratikte, Allah'ın (özelin, inancın) ve ulusun (politik olanın) karın (ekonominin) mihrabında, her an her dakika milyonlarca kez kurban edilmesiyle *"Fena*

*Fillah"*a ("*Nirvana*"ya) ya da *"Ruh ül Kudüs"*e ulaşıp tutarsızlığından kurtulur kapitalizmin dini. Ve geriye bir tek ilke kalır: kar, kar ve yine kar.

Bu kapitalizmin dini, insanı, hasta bir şizofrenik varlığa dönüştürür. Halbuki, kapitalizm öncesi dinler her şeyi aynı ilkeden çıkarıyorlardı: O dinler yemekten içmeye çalışmaktan yaşamaya, ölmekten öldürmeye her şeyin biricik ilkesiydiler ve bu günküyle kıyaslanmayacak bir iç tutarlılıkları vardı. Selamı Allah için veriyor; Allah diyerek yemek yiyor; Allah için aç kalıyor; Allah için yaşıyor; Allah için çalışıyor; Allah için ölüyor ve Allah için öldürüyordunuz. Ve Allah da aslında insanların toplum halinde yaşayışının, toplumun bir sembolüydü.

Örnekler İslamiyet'ten veriliyor ama, bütün dinlerde böyleydi bu.

Arkeoloji gösteriyor ki, gerek sınıfsız toplumlarda gerek uygarlıklarda dinsel olmayan hiçbir şey yoktur. Vücuttaki dövmenin biçimi, rengi, zamanı ve nasıl yapılacağından, giyime, yemeye, müzikten ahlaka, hukuktan üretime, dağılımdan tüketime, bilimden tıbba her şey ama her şey din içindedir. Günümüze kalmış bütün tarihsel eserler veya arkeologların çıkardıkları günlük hayata ilişkin eşyalar, her şey dinseldir. Çanak çömleğin üzerindeki motiflerden, heykellere, Gotik katedrallerinden, Yunan ve Roma tanrılarına; Budist tapınaklarından; Sümer Zigurratlarına; Aztek piramitlerinden Mısır piramitlerine; her şey ama her şey dinseldir. En din dışı görünen saraylar bile dinin dolayımıyla var olmuşlar, onlarda oturanlar aynı zamanda en büyük dinsel otoriteler olmuşlar veya otoritelerini din aracılığıyla kurabilmişlerdir.

Böylesine hayati önemde, tüm toplumun içinde adeta nefes aldığı atmosfer; ya da üretici güçler çekirdeğinin etrafındaki sitoplazma, yani üst yapının kendisi ve somut biçimi olan din, hasılı toplumun tüm örgütlenmesi, Marksizm tarafından, garip bir şekilde, tıpkı aydınlanma filozoflarının yaptığı gibi, aslında sadece felsefenin ve epistemolojinin bir konusu olarak, en ileri gittiği noktada da sınıflar mücadelesindeki partiler ve ideolojiler bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu bütünüyle, burjuva aydınlanma ve ideolojisinin Marksizm içindeki varlığının sonucudur. Çünkü burjuva ideolojisi, dini bir inanç bir ideoloji sorunu olarak görür. Marksizm bunu olduğu gibi almış ve hiçbir eleştiriye tabi tutmadan kullanmaya kalkmıştır. Marksizm nasıl ulusun ne olduğu konusunda ulusçuların tanımına dayanmışsa, dinin ne olduğu konusunda da ulusçuluğun tanımından hareket etmiştir. Dinin bir inanç olduğu önermesinin ulusçuluğun bir önermesi olduğunu hiçbir zaman kavramamıştır. Bu nedenle, bir ulusçuluk ve ulus teorisi olmadığı gibi bir din teorisi de olmamıştır. Çünkü ulus ve ulusçuluk teorisi ancak bir din teorisinin kapitalizmdeki özgül bir biçimi olarak var olabilir. Din "bir üstyapı kurumu" değil, bütünüyle üstyapı olduğundan bir üst yapılar teorisi olmamıştır.

Marksizm'in Doğuştan Günahı

Şimdi, burjuva ideolojisinin, aydınlanmanın günahlarının Marksizm'in din alanındaki görüşlerine nasıl damgasını vurduğunu ve bu günahlardan arınma yönünde niçin ve nasıl pek bir yol kat edilemediğini kısaca görelim[55].

Marksizm veya tarihsel maddeciliğin din hakkındaki görüşleri denince herkesin aklına meşhur *"Din halkın afyonudur"* sözü gelir.

Ne var ki, bu sözü Marksizm'i savunmak veya Marksizm'in zayıflığını göstermek adına temel önerme olarak zikredenlerin bilmediği veya unuttuğu bir şey vardır: Bu söz "Marksist" bir söz **değildir** ve aslında Marks'tan kaynaklanmaz.

Dinin halkın afyonu olduğu fikri, Marks'tan önce de Kant, Herder, Bruno Bauer, Heine gibi burjuva düşünür ve filozoflarınca da çeşitli bağlamlarda ifade edilmiştir[56]. Yani dinin halkın afyonu olduğu fikri, büyük ölçüde, burjuvazinin kapitalizm öncesinin üstyapısını, yani dini özel diyerek politik alanın dışına itip politik olanı ulusal olanla tanımlamak için savaştığı dönemin; modern toplumun dininin eski toplumun dini üzerinde diktatörlük kurup, politik alandan dışlamak üzere kavga verdiği; onu sadece bir düşünce ve ideoloji olmaya ittiği ve indirgediği dönemin bir fikridir.

Burjuvazi, bunu sağladıktan sonra, bizzat kendi yeni dininin bir bileşeni olarak, onu özele, inanca indirgenmiş biçimiyle kendi açığını kapatmak için onu kullanmaya başlayınca, Marks'ın bu sözü bağlamında saldırdığı, aslında **kendi geçmişi**dir. Burjuvazinin Marks'ın bu sözüne saldırısı aslında Marksizm'e değil, onun kendi devrimci geçmişinin anlayışlarına saldırısının; kendi devrimci geçmişini inkarının bir yansıması olarak okunmalı ve anlaşılmalıdır[57].

Bu önermenin Marksist bir önerme olmadığının birinci kanıtı, onun daha önce burjuvazinin devrimci döneminin düşünürlerince ifade edilmiş olması ise, ikinci kanıtı bu önermeyi Marks'ın "Marksist" olmadan önce ifade etmiş olmasıdır.

Marks, bu önermeyi "Marksist" olmadan önce; yani Tarihsel Maddecilik denen Diyalektik Sosyolojinin kimi teorik temellerini keşfetmeden önce; yani henüz bir devrimci demokrat, Sol

---

[55] Aslında bunun ayrı bir incelme, ayrı bir kitap konusu olması gerekir. Böyle bir çalışma yapmaya niyetimiz var ama zaman olur mu bilmiyoruz. En azından başka Marksistlerin böyle bir işi görev edinmeleri harika olurdu.

[56] *"Marksizm'in sayısız yandaşları ve karşıtlarının gözünde dinsel olgunun Marksist değerlendirmesinin ünlü "din halkın afyonudur" formülasyonu özetler görünmektedir. Bu ifadenin hiç de Marksizm'e özgü olmadığını hemen anımsatalım. Bu ifadeyi çeşitli bağlamlarda kant, Herder, Feuerbach, Bruno Bauer ve Heine'nin yazılarında bulmak mümkündür."* Michael Löwy, *Marksizm ve Din*, s.28,

http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/677.htm

Burada ilginç olan şudur. Marksizm'in din hakkındaki görüşlerinin derli toplu özetini yapan Löwy bile, bu önermenin dinin bir açıklaması olarak Marksizm'e ait olmadığını vurgulamıyor, hem Marksizm'in hem burjuva düşünürlerin anlamında sahipleniyor. Yani dinin böyle değerlendirilmesinin pek de yanlış olmadığını söylüyor. Tam da temel yanlış burada. Dinin böyle değerlendirilmesi yanlış, ve bunu görmesi de mümkün değil çünkü bizzat kendisi bu yanlışın içinde.

[57] Sınıflar ve sınıf mücadelesi konusunda da benzer durum vardır. Sanılanın aksine sınıflar ve sınıf mücadelesi de Marksizm'in bir keşfi değil, önce burjuvazi tarafından keşfedilmiş bir fikirdir. Ve burjuvazinin, daha sonra Marksizm'in şahsında sınıfların ve sınıflar mücadelesinin varlığı fikrine saldırısı, onun kendi devrimci geçmişini inkarının bir yansımasıdır.

Hegelci olduğu dönemde, 1844'de *Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisi*'nde zikretmiştir. Tarihsel Maddeciliğin keşfi ve ilk formülasyonları ise, daha sonra 1846'da *Alman İdeolojisi*'ndedir.

O halde, bunu Marks'ın sözü diye benimseyen Marksistler aslında, Marksist olmayan, aydınlanmacı bir önermeyi, burjuva ideolojisini Marksizm diye savunmaktadırlar. Aynı şekilde, buna Marksizm diye saldıranlar da aslında burjuvazinin devrimci döneminin bir fikrine, yani kendi unutmak istedikleri geçmişlerine saldırmaktadırlar.

Ama bir sorun daha var. Bu önerme, bu günkü kuşaklar tarafından da ek bir kültürel kırılma içinde anlaşılmaktadır. Yani bu önermeyi eleştirenler de savunanlar da, onu yanlış anlayarak eleştirip savunmaktadırlar.

Marks'ın bu önermeyi ifade ettiği zamanlarda, afyon, bu günkü gibi insanı eylemden uzaklaştırmak için uyuşturmak anlamında değil, uyuşturucu bağımlılığının çağrıştırdığı olumsuz bir çöküş ve dekadansla ilgili anlamda değil; olumlu, zaten acılar içinde olan için **ağrı kesici ilaç** anlamında kullanılıyordu. O zamanlar afyon ağrı kesici bir ilacı çağrıştırıyordu ve bu anlamda kullanmıştı Marks. Yani günümüzün tartışmalarında, afyon metaforunun, Marks'ın yazısında kullanıldığı zamandakinden farklı bir anlamı ve çağrışımı vardır. Bu nedenle ortada, genellikle her iki taraf için de aynı zamanda bir yanlış anlama bulunmaktadır.

Ağrı kesici ilaç anlamı sözün ifade edildiği bağlam içinde çok açıktır. Marks'ın sözleri aynen şöyledir:

"*Dinsel acı, aynı zamanda gerçek acının da, gerçek acıya karşı protestonun da ifadesidir. Din, ezilen yaratığın iç çekişi, kalpsiz bir dünyanın kalbidir; tıpkı ruhsuz bir durumun ruhu gibi. O, halkın afyonudur*."[58]

Bu alıntıda, çoğu çağdaş yorumcunun anladığı anlamda egemen sınıflar tarafından halkı uyutmak, pasifize etmek için ona verilen bir uyuşturucuyu çağrıştıran hiçbir şey yoktur. Aksine, acı içindekinin acılarını dindirici bir bağlamda söz edildiği çok açıktır. Marks, dini, bir acının dışa vuruluşu, acılara karşı bir protesto ve acılara karşı bir ağrı kesici olarak tanımlamaktadır.

Ama bu otantik, **çarpılmamış anlamıyla bile**, aslında **Marks'ın bu anlayışı, Marksist değildir** ve aydınlanmanın ufku içindedir. Ama onun aynı zamanda aşılmasının ip uçlarını da vermektedir. Dinin diyalektik bir kavranışı vardır: hem acının dışa vurumudur, hem ona karşı bir protestodur, hem de acılara karşı bir ağrı kesicidir[59].

---

[58] Zikreden Michael Löwy, "***Marksizm ve Din: Kurtuluş teolojisi meydan okuyuşu***", *Dünyayı Değiştirmek Üzerine* içinde, 1999, Ayrıntı Yayınları. Ayrıca Yazının İrfan Cüre tarafından yapılmış ve Belge yayınları arasında "*Marksizm ve Din, Kurtuluş teolojisi Meydan Okuyor*" adlı kitapta yayınlanmış, 1990, tarihli başka versiyonu daha bulunmaktadır. Bu metin şu adreste de bulunabilir: http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/677.htm

[59] Aslında, Marks'ın din hakkında bu söyledikleri, bu günün dünyasında, din denenlerin belli işlevlerini anlamak için çok daha aktüeldir ve modern toplumda yabancılaşmış emek ve sömürü altında yaşayanlar içinde "din" denen şeyin gördüğü işlevi anlamak için çok sağlam bir hareket noktası sunar ve söylendiği dönemden çok daha geçerlidir. Marks'ın sözleri, bu gün meta üretiminin ve yabancılaşmanın hayatın her alanını kapsadığı kapitalizmde, özellikle

Modern toplumun dininin din dediklerinin elbet böyle bir işlevi de vardır ama dinin ne olduğunun cevabı değildir bunlar. Dinleri inanç diyerek, ideoloji diyerek kendi basit bileşenine dönüştüren modern toplumun dininin ve genel olarak dinlerin ne olduğudur sorun.

Ama yukarıda da belirtildiği gibi, o dönemde Marks, henüz, sosyolojik olarak dinin ne olduğu sorusunun kenarında bile değildir, çünkü henüz Sosyolojiyi kurmuş değildir, yani Tarihsel Maddeciliği. O aslında din üzerine Marksizm'in görüşü diye çok meşhur olmuş bu satırlarda sosyolojik olarak dinin ne olduğunu değil, **felsefi olarak dinin ne olduğunun nasıl anlaşılacağını** tartışmaktadır.

Marks'ın bu dönemde yazdığı gerek *"Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisi"* [60], gerek *"Feuerbach Üzerine Tezler"* [61] hep dinle ilgili gibi görünür. Ama bütün bu eserlerde, dinin ne olduğu üzerine **sosyolojik bir tartışma değil**, dinin ne olduğunun nasıl anlaşılacağı üzerine **metodolojik** bir tartışma yürütmektedir[62].

Marks'ın bütün bu dönem boyunca söylemek istediği, **dinin ne olduğunun dünyevi olanda anlaşılabileceğidir**. Buradaki **din** daha sonra, **düşünce**, **dünyevi** de **varlık** anlamını kazanarak, '***insanların varlıklarını düşünceleri değil, düşüncelerini varlıkları belirler'*** önermesine varacaktır.

Bu anlamda, Marks'ın bütün bu din üzerine dedikleri, **felsefi sorunun cevabının sosyolojide aranması gerektiği** anlamına gelmektedir. Dikkat edilsin Marks'ın kavramları henüz, sosyolojik kavramlar bile değildir. *"Din"* ve *"dünya"* kavramlarını kullanır. Tartıştığı aslında varlık ve düşünce ilişkisidir. Din hakkındaki o sözler dinin sırrının dünyada aranması gerektiği anlamındadır. Marks'ın dediği esasında, bu felsefi sorunun cevabının sosyolojide bulunabileceği yönünde bir metodolojik ilkeyi ima eder[63].

---

uzak Asya'nın tanrısız dinlerinin yaygınlaşmasını ve üçüncü dünyadaki politik İslam'ın yükselişinin belli veçhelerini anlamak bakımından çok sağlam bir başlangıç noktası, güçlü ip uçları sunmaktadır.

[60] Örneğin "*Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*" şu cümleyle başlar:

"*Almanya için dinin eleştirisi esas olarak bitti, ve dinin eleştirisi her eleştirinin başlangıç koşuludur*."

[61] Örneğin Dördüncü Tez'de aynen şöyle yazmaktadır Marks:

"Feuerbach, dinsel kendine-yabancılaşma olgusundan, dünyanın biri dinsel, biri yersel dünya olarak ikileşmesi olgusundan hareket ediyor. Yaptığı iş, dinsel dünyayı laik temeline oturtmaktan ibarettir. Oysa bu laik temelin kendi kendisinden kopması ve kendisini bağımsız bir diyar olarak hayal alemine yerleştirmesi olgusu, ancak bu laik temelin kendi kendisini bölmesi ve kendi kendisiyle çelişmesi ile açıklanabilir. Dolayısıyla bu sorunun kendisi, ilkin, kendi çelişkisi içersinde anlaşılmalı ve, ardından da, bu çelişkinin ortadan kaldırılmasıyla pratik içersinde devrimcileştirilmelidir. Şu halde, örneğin, dünyasal ailenin, kutsal ailenin gizemi olduğu bir kez keşfedildikten sonra, dünyasal ailenin kendisi de teorik ve pratik olarak yok edilmelidir."

[62] Bu nedenle, ne yukarıdaki alıntıda ne de hemen hepsi yüzeysel bir okumayla din üzerineymiş gibi görünen *Feuerbach Üzerine Tezler*'de henüz hiç **tarih** ve **değişim** yoktur. Din her toplumda, her zaman böyleymiş gibi tartışılmaktadır.

Halbuki Marks, bu tartışmaya bir cevap olarak, sorunu sosyolojik olarak koymaya başladığında, sonuçları bizzat tarihten çıkarmaya ve tarihten başka hiçbir bilim olmadığını söylemeye başlayacaktır Alman İdeolojisi'nde: "*Biz, yalnız bir tek bilim tanıyoruz, o da tarih bilimidir. Tarih iki yönden incelenebilir. Tarihi, doğa tarihi ve insanlar tarihi diye ikiye ayırabiliriz*."

http://www.kurtuluscephesi.com/marks/almanideoloji.html

[63] Bu yaklaşımın kendisi başlı başına devrimcidir. Felsefeden kopuşun ve tarihe yönelişin başladığı yerdir. Aslında Aydınlanma'nın din anlayışıyla bir polemiktir. Aydınlanma dini dünyadan ayırmaya çalışıyordu. Marks'ın sözleri bir

Bu ilke, metodolojik bir ilke olarak yanlış değildi ve muazzam devrimci bir öneme sahipti, ama tam da bunu anlamak için, dünyaya, yani topluma ve tarihe yöneldiğinde ve dini sosyolojik olarak ele alması gerektiği noktada, **düşünce varlık ilişkisi bağlamında**, bir ideoloji veya **bilinç anlamındaki din kavramını** sosyolojik bir kavram olarak kullanmaya devam ettiğinde, tayin edici yanlışı yapar Marks. Marks, topluma yönelip de dini ele aldığında, onu sadece bir düşünce, ideoloji, bir bilinç biçimi olarak tanımlayarak bu felsefi, anlamındaki din kavramını olduğu gibi sosyolojiye aktarmış olur. Aslında yaptığı **farkında olmadan tam da eleştirdiğidir**.

Yani tarihsel maddecilikteki din kavramı aslında sosyolojik bir kavram değil, burjuva aydınlanmasının felsefesinden kaynaklanan felsefi bir kavramdır ve tümüyle burjuvazinin dini politik olmayan olarak tanımlayışının damgasını taşımaktadır. Çünkü burjuva felsefesi, aslında modern toplumun dininin hizmetindedir ve onun şekillendiricisidir. Burjuva felsefesinin dine bütün saldırısının özü, dini burjuva toplumunun dini tıktığı yere tıkmak için ideolojik bir seferdir. Marks, burjuva toplumunun ve aydınlanmanın bu din anlayışını, hiçbir eleştiri süzgecinden geçirmeden; tarihin ve toplumun, yani olguların mihenk taşına vurmadan sosyolojik bir kavram olarak kabullenir ve onu sadece düşünce, ideoloji, bilinç biçimi olarak tanımlar. Halbuki bu tanımın kendisi, dini politik olmayan olarak tanımlayan burjuvazinin, modern toplumun dininin bir dogmasıdır.

Bunu somut olarak görebiliriz. Örneğin "*Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*"nde aynen şöyle yazıyor:

"İnsan, insanın dünyasıdır, devlettir, toplumdur. Bu devlet, bu toplum, dünyanın tersine çevrilmiş bilinci olan dini yaratırlar, çünkü onların kendileri tersine çevrilmiş bir dünyadır."

Bu alıntıda önemli olan, dinin **bilinç olarak** tanımlanmasıdır[64]. Din tarih boyunca aynı zamanda toplum, devlet veya "insanın dünyası" olmasına rağmen, Marks, din diye bunların **düşüncedeki yansımasını** anlıyor. Yani, tam da burjuvazinin dininin din tanımlayışını, politik olanın, dünyasal olanın dışı olarak tanımlayışını, dinin kendisi olarak alıyor. Yani Beşikçi'nin yaptığı yanlışın aynısını, çok daha sofistike olarak Marks da yapıyor.

Daha sonra tarihsel maddeciliğin kuruluşu anlamına gelen *Alman İdeolojisi*'nde, din hakkındaki bu anlayış, yine aynen karşımıza çıkar. Din burada bir *"bilinç biçimi",* bir *"ideoloji"* olarak alınır.

Bir örnek:

"Bu bakımdan, ahlak, din, metafizik ve ideolojinin bütün geri kalanı, aynı şekilde bunların karşılığı olan bilinç şekilleri derhal bütün özerk görünüşünü yitirirler

---

bakıma, bütün o felsefi çabanın bu olduğunu, ama bu ayrılan şeyin kendisinin ve bizzat bu ayrılmanın temelinin dünyada, toplumsal gerçeklikte aranması gerektiği yolunda bir cevaptır. O cevabın bu günkü dünyanın adaletsizlikleri ve acılarında aranması gerektiğini söylemektedir, yani toplumsal gerçeklikte. *"Dünyevi temelin kendi kendisinden ayrılıp, kendisini bağımsız krallık gibi bulutlara yerleştirmesi olgusu, ancak bu dünyevi temelin içten yırtılması ve iç çelişkileriyle açıklanabilir."* (4. Tez)

[64] Aslında her ne kadar dinden söz ediliyorsa da burada sosyolojik değil felsefi bir kategoridir din, düşüncedir. Tartışılan varlık ve düşünce ilişkisidir, somut toplumdaki ve tarihteki dinin ne olduğu değil.

Bu alıntıda görüldüğü gibi, din, ahlak, ideoloji, metafizik **arasında**, **onlar gibi** bir "*bilinç biçimi*" olarak ele alınmaktadır. Halbuki, tarihteki gerçek toplumda, dinin dışında ne ahlak, ne ideoloji, ne politika, ne devlet, hiçbir şey yoktur. Din **tümüyle üstyapıyı** oluşturur. Burjuvazi kendi dinini üstyapı yapabilmek için dini bir düşünceye, ahlakın, ideolojinin yanı sıra bir bilinç biçimine indirger ve onu bu indirgenmiş haliyle kendi dininin bir bileşeni, bir savunucusu yapmış olur.

Tarihsel Maddecilik daha doğarken, dini bir *"bilinç biçimi"* olarak ele alarak tam da burjuva ideolojisinin varsayımını, dinin politik, toplumsal olan olmadığını, sadece, özele düşünceye ilişkin olduğu varsayımını, yani aslında kendisi hukuki normatif bir tanım olan din kavramını kabullenmiş bulunmaktadır. Yani Marksizm ya da Tarihsel Maddecilik, bu din kavrayışıyla. burjuvazinin dininin (özel ve politik diye bir ayrıma gidip, dini özel olarak tanımlayan ve politiği ulusala göre belirleyen dinin) bilinçsiz bir savunucusu olur. Ve tam da bu nedenle Marksizm ne din, ne ulus ne de üst yapı teorisi geliştiremez.

İşte Marksizm'in doğuştan günahı budur[65]. Marksizm'in organik bir unsuru olmayan bu ur, zamanla büyüyerek, bir kanser gibi yayılarak tüm organizmayı ele geçirerek, Marksizm'in tüm devrimci özünü yitirmesine, bu da Marksizm'in ölümüne sebep olacaktır. Marksizm yeniden doğmak, ama bu günahtan, bu urdan arınarak doğmak zorundadır.

Daha sonra Marks'ın ve Marksistlerin hiçbir zaman kurtulamayacakları burjuvazinin ya da aydınlanmanın etkisi tamı tamına budur. Dinin eleştirisi, ki *"bütün eleştirilerin başıdır"* demektedir Marks ona, **Modern toplumdaki dinin eleştirisi, dinin özel olarak tanımlanmasının eleştirisi olmak; politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasının eleştirisi olmak** gerekirken, din hep bu modern toplumun eleştirilmesi gereken anlayışı çerçevesinde anlaşılmıştır. Bu *Alman İdeoloji*'sinde de böyledir ve ondan sonra da hep bu çerçevede kalır. Dinin ne olduğu tüm tarihten değil, yani kapitalizm öncesinden değil, burjuva toplumunda din denen şeyden hareketle anlaşılmaya çalışılır. Din kavramının tümüyle üstyapı anlamında değil üstyapının bir öğesi, bir ideoloji, bir bilinç biçimi anlamında bu kullanılışının ideolojik niteliği, bunun kendisinin modern topluma ait dinsel niteliği hiçbir zaman görülmez.

---

[65] Yani Tarihsel Maddecilik doğarken bu aydınlanmanın günahıyla doğmaktadır. Henüz evrimini tamamlayıp ondan kurtulamamıştır. Onu bir kör bağırsak gibi içinde taşımaktadır. Bu kör bağırsağın iltihaplanması ve o bünyeyi öldürmesi tehlikesi vardır. Sonra olacak olan da budur zaten. Ulusçuluk tam da buradan Marksizm'i esir alır. Bir din teorisi olmadığı için, ulusçuluğun bir din olduğu anlaşılamaz ve dine karşı savaş, hep burjuva aydınlanmasının fikirler alemindeki savaşı olarak ele alınır.

Aslında bu bir geri gidiştir de, bu fikirler olarak, ideoloji, inanç yani politik dışı olarak tanımlanmış dine karşı mücadele, aydınlanmanın yaptığı mücadeleye geri dönmekte, *Feuerbach Üzerine Tezler*'den geriye düşülmektedir. Halbuki *Feuerbach Üzerine Tezler* bu mücadelenin fikirler alanında yapılamayacağını kanıtlamaya yönelikti ve oradan sosyolojiye sıçranıyordu. Bu geri dönüş, Lenin'in *Militan Maddecilik Üzerine* makalesinde çok açıktır. Lenin dine karşı mücadeleyi, tam da aydınlanmanın anlamıyla hurafelere karşı mücadele olarak ele almakta, aydınlanma yazarlarını önermektedir. En büyük hurafenin, modern toplumun dini olan ulus olduğunu, politik, ekonomik ve özelin ayrılmasının bir din olduğunu ve politik olanın ulus denen ne olduğu belirsiz şeye göre tanımlanmasının, dinin tümüyle üstyapı iken sadece, özele ilişkin ve düşünceler olarak tanımlanmasının en büyük hurafe olduğunu görmemekte, ulusçuluğun bir din olduğunu görmediği için ulusçuluğa karşı bir militan materyalizm savunması önermemektedir. Yani böylece sosyalistler modern toplumun dininin militan ve radikal savunucuları haline gelmektedir.

Marks'ın bu yaklaşımı, yani Tarihsel Maddeciliğin doğuşundaki günah, sonra gelen Marksistlerce bir eleştiri ve tartışma konusu yapılmamıştır. Dinin ne olduğu yolunda tarihten bir sonuç çıkarılmaya çalışılmamış, tarihe yönelindiğinde, tarih hep burjuva toplumunun dine yüklediği anlamda kavranmış, bu kavrayış çerçevesinde bazı ilerlemeler kaydedilmiş, bu kavrayışın sınırları zorlanmış ama hiçbir zaman bu kavrayış aşılamamıştır.

*

Bu sınırlılıktan dolayı elbette Marks suçlanamaz. Her fikir doğarken kendi içinden çıktığı dünyanın izlerini üzerinde taşır. Hele bir bilimin tüm alanlarda aynı zamanda ve aynı hızla ilerlemesi beklenemez. Yani, ortaya koyduğu yeni bilimin her alanında mükemmel bir teori kurmasını beklemek, Marks'tan fizik sınırlarının ötesinde bir şey beklemek olurdu.

Bundan sonra Marks, haklı olarak modern toplumun yüzündeki peçeyi kaldırmak için, modern toplum da *"genelleşmiş meta üretimi"* olduğundan, bu genelleşmiş meta üretimini yöneten yasalara yoğunlaşmış ve bu alandaki tasarladığı eserin ancak çok küçük bir bölümünü yazıp daha da çok küçük bir bölümünü yayınlayabilmiştir.

Aslında Marks'ın yaptığı inşa edilecek koca bir binanın temeline ilk taşlarından bir kaçını koymaktan başka bir şey değildir. Kapitalist toplumun ekonomi temelini bile tam anlamıyla bütün somutluğu içinde ele alamaz. Sınıf kavramını bile tanımlayamaz. *Kapital*'in kendisi yarım kalmış bir eserdir. Sınıflar der birkaç paragraf yazar ve biter. Bırakalım kapitalist toplumun üst yapısı, yani kapitalizmin dinini, (yani ulusçuluk, yani dinin inanç olarak, politik olmayan olarak tanımlanması, özel olarak tanımlanması) Kapitalizm öncesi tarihi ise planına bile alamamıştır. Dolayısıyla Kapitalizm öncesi tarihin bütün üst yapısının din olduğunu keşfedip, kapitalist toplumun, dininin yani üst yapısının ne olduğunu sormasının olanağı yoktur.

Bütün bunları Marks'tan beklenemezdi. Bunlar insanın fizik ve moral kapasitesinin üstünde olurdu. Bu tıpkı bir bonzai ağacının birkaç nesil içinde yetiştirilmesi gibi nesilleri kapsayan bir iş olmak zorundaydı.

Kaldı ki, Marks'ın zamanında tarih ve tarih öncesi hakkındaki veriler de çok sınırlıydı. Tarih eski Yunan ve Roma'ya kadar gidiyor ve esas olarak Avrupa tarihiyle sınırlı bulunuyordu. Bu tarih aydınlanma düşüncesinin ışığında kırılmış olarak algılanabiliyordu. Yani dinin tarihte de Aydınlanmanın onu tanımladığı işlevlerle sınırlı olduğu düşünülüyordu. Yine de Marks ve Engels'in yaptıkları iş, yani tarihin ve toplumun çok sınırlı bir bölümüne bakmalarına rağmen, yani topu topu iki bin yıllık bir Avrupa tarihi, bu tarihten insanlığın tarihinin genel gidişine ilişkin çıkardıkları sonuçlar, örneğin Samanyolu içinde yakın yıldızlara kadar bakma olanağı sağlayan kötü bir teleskoptan elde edilen verilere dayanarak, evrenin evrimine yön veren güçler hakkında oldukça doğru bir açıklama yapmaya benzer. Aslında sorun sonra gelenlerin ellerindeki çok daha yetkin olanaklara ve yeni veriler yığınına rağmen, teoride gerekli düzeltme ve gelişmeleri yapamamalarında toplanır.

Ama bunun nedeni yine, düşüncenin evriminin sırrının da yine toplumsal yaşamda olmasıdır. Bilimlerin ilerlemesi için ihtiyaçlar yüz üniversiten daha fazla etki yaparlar. Tarihsel

Maddeciliğin kaderi işçi sınıfına bağlıydı. Dünyada ise ciddi işçi hareketi Avrupa ile sınırlıydı, dolayısıyla Tarihsel Maddeciliğin ilerlemesine yön veren kuvvetler, Avrupa işçi hareketinin mücadelesinin ihtiyaçlarına bağlıydı. Çünkü dünya işçi sınıfının esas çekirdeği ve ciddi işçi hareketi orada bulunuyordu. Avrupa'daki mücadele açısından ise, dinin ne olduğu, tarih gibi sorunlar hiç bir doğrudan çekicilik barındırmıyordu. Bu da Aydınlanmanın etkilerinin giderek onun asli bir unsuru gibi kavranmasına ve giderek onun kökenindeki aydınlanmayla hesaplaşma ve kopuşma anlayışından uzaklaşılmasına yol açıyordu.

Bu nedenle, Marksistler, Avrupa'nın dışına, Avrupa tarihinin dışına çıktığında, ya da tarihin ilerlemeyip çatallandığını hatta gerilediğini, barbarlığa doğru bir gidiş olduğunu gördüğünde daima aydınlanmanın anlayış ve kalıntılarıyla karşılaşmak ve hesaplaşmak zorunda olmuştur. Ve kapitalizm öncesinin üst yapısı da aslında din olduğundan, bu karşılaşma hemen daima din ile bağlantılı olmuştur. İster Bloch, ister Benjamin, ister Kıvılcımlı olsun hemen daima burjuva aydınlanmasının Marksizm'e sinmiş din anlayışlarıyla bir çatışmayı getirmiştir.

Marks Sonrası Din Teorisi

Din üzerine Marks'tan sonra Batı'da yapılan katkıların derli toplu bir özeti, Michael Löwy'nin *Marksizm ve Din* adlı eserinde bulunabilir. Biz burada sadece çok belirgin birkaç noktaya değinelim.

Engels, özellikle *Almanya'da Köylüler Savaşı*[66] eserinde, dinin bir sınıf mücadelesi aracı olarak, bir siyasi parti ve ideoloji olarak işlevi üzerinde yoğunlaşmıştır. Elbette bu yaklaşım, aydınlanmanın dini sadece akıl dışı ve batıl inanç olarak gören anlayışına karşı, keza yine aydınlanmanın dini eski egemen sınıfların halk yığınlarını kontrol altında tutmak ve uyutmak için kullandıkları bir uyuşturucu olarak gören anlayışına karşı, kesin bir paradigma değişikliği anlamına gelir. Engels'in yaklaşımı, en akıl dışı gibi görünen dinin aynı zamanda akli bir özü olduğunu; ezen sınıfların bir komplosu olarak tanımlananın, aynı zamanda ezilen sınıfların bir silahı ve hareketi olduğunu gösterir. Bu kesinlikle, burjuvazinin ve aydınlanmanın o mekanik ve basitleştirici din anlayışının sınırlarının dışında ve onu karşıdır.

Ama zaten bu yaklaşımın kökleri bizzat Marks'ın henüz bir burjuva demokrat iken yazdığı ve diyalektik niteliğiyle burjuva ufkunu zorladığı önceki bölümde ele alınan sözlerde vardır. Engels bir bakıma, bu felsefi bağlamda, düşünce ve varlık ilişkisi bağlamında, metodoloji bağlamında söylenmiş sözlerin, şimdi somut tarihsel bağlam içinde, sosyolojik olarak da öyle olduğunu göstermektedir. Din sosyolojik olarak da bir isyan ve protesto olarak ortaya çıkmaktadır.

---

[66] Engels'in bu kitabı İnternet'te şu adreste bulunabilir: http://www.kurtuluscephesi.com/marks/koyluler.html

İster *Almanya'da Köylüler Savaşı* olsun, ister daha sonra yazdığı ilk Hıristiyanlar üzerine makaleler[67] olsun hep aynı çizginin varlığı görülür. Hepsinde din bir sınıf mücadelesi aracı ve biçimi, ezilenlerin çıkarlarını ifade etmekte kullandıkları bir ideolojidir.

Ne var ki, bütün diyalektik ve aydınlanmacılığın, burjuvazinin din anlayışının sınırlarına sığmayan niteliğine rağmen, Engels, dini hep bir ideoloji, bir sosyal hareketin ifadesi olarak almaktadır. Ama bu, burjuvazinin din tanımını, dini bir inanç olarak tanımlayışını sorgulamaz ve ister istemez onu yeniden üretir.

Ama bu yine de, bir inanç, bir ideoloji olarak bile burjuva aydınlanmasının ve pozitivizmin din anlayışlarının içine de sığmaz. Zaten bu nedenle, daha sonra gelen bütün Marksistler, din konusunu ele alıp bir ilerleme kaydettiklerinde hep bu Engels'in yaklaşımının izinden giderler. Bu Bloch'tan, Kıvılcımlı'ya, Luxemburg'tan Löwy'e kadar değişmez ve hep bir duvarcı sicimi gibi görülebilir.

Lenin'e geçersek; Lenin, zaten kapitalizm öncesi tarihle hemen hemen hiç ilgilenmemiştir. Dolayısıyla bu tarihin üstyapısı olan din de onun teorik ilgisinin dışındadır[68].

Modern toplumda dine ilişkin yazdıkları ise, tipik, devrimci demokrasi çerçevesinin dışına çıkmaz. Örneğin, 1905'de yazdığı *Sosyalizm ve Din* üzerinde makalesinde şunları yazar:

"Din, kişinin özel sorunu olarak kabul edilmelidir. Sosyalistler, din konusundaki tavırlarını genellikle bu sözlerle belirtirler. Oysa herhangi bir yanlış anlamaya yol açmamak için bu sözlerin anlamı kesinlikle açıklanmalıdır. Devlet açısından ele alındığı sürece, dinin kişisel bir sorun olarak kalmasını isteriz. Ancak, Partimiz açısından dini kişisel bir sorun olarak göremeyiz. Dinin devletle ilişkisi olmaması, dinsel kurumların hükümete değin yetkileri bulunmaması gerekir.

Herkes istediği dini izlemek ya da dinsiz, yani kural olarak bütün sosyalistler gibi ateist olmakta tamamen özgür olmalıdır. Vatandaşlar arasında dinsel inançları nedeniyle ayrım yapılmasına kesinlikle göz yumulamaz. Resmi belgelerde bir vatandaşın dininden söz edilmesine de son verilmelidir. Kiliseye ve dinsel kurumlara hiçbir devlet yardımı yapılmamalı, hiçbir ödenek verilmemelidir. Bunlar, devletten tamamen bağımsız, aynı düşüncedeki kişilerin oluşturduğu kurumlar niteliğinde olmalıdır. Ancak bu isteklerin kesinlikle yerine gelmesi halinde, kilisenin devlete Rus vatandaşların ise kiliseye feodal bağımlılıklarının sürdüğü, (bugüne kadar ceza yasalarımızda ve hukuk kitaplarımızda yer alan) engizisyon yasalarının var olduğu ve uygulandığı, insanları inançları ya da inançsızlıkları nedeniyle cezalandırdığı, insanların vicdan özgürlüğünü baltaladığı ve kilisenin şu ya da bu afyonlamasıyla hükümetten gelir ya da mevki sağladığı utanç verici

[67] Friedrich Engels'in özellikle şu iki makalesi anılabilir: *"Bruno Bauer ve İlkel Hıristiyanlık"*. "**Din Üzerine**" içinde, Sol Yayınları, s.191-202. *"Vahiy Kitabı"*, aynı yerde, s.203-210

[68] Ama Lenin aynı zamanda, modern toplumun dini olan ulusçulukla, yani modern toplumun üstyapısını oluşturan dinle en çok ilgilenen, bunu "*Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*" formülasyonuyla, sosyalist hareketin programına sokan en önemli teorisyendir. Bu nedenle Lenin'in Ulus konusunda yazdıkları aslında din konusunda yazılmış olarak kabul edilmelidirler. Bunun nasıl bu ulusçuluk dininin gerici bir versiyonunun egemenliğine yol açtığı ve sosyalistlerin bu gerici dinin savunucuları haline geldiği, ilerde ulusçuluk ve din bağlamında ayrıca ele alınmayı gerektiriyor.

geçmişe son verilebilir. Sosyalist proletaryanın modern devlet ve modern kiliseden istediği, kilise ile devletin birbirlerinden kesinlikle ayrılmasıdır."[69]

Burada Lenin'in dinin sosyolojik bir açıklamasına girmediği, onu ideal burjuva anlamda tartıştığı çok açıktır. Bu kitabın birinci bölümünde, Beşikçi'yi böyle tutarlı bir din politikası savunmadığı açısından eleştirmiştik. Lenin'in yukarıdaki satırları o politik eleştirinin, dini bir inanç, özele ilişkin olarak kabul ederek yaptığımız eleştirinin dayandığı temeli özetler.

Ama bu sosyolojik eleştiri bölümüne gösterdiğimiz gibi, bunun bizzat kendisi, yani dinin inanç olarak tanımlanması, özele ilişkin olarak tanımlanması burjuvazinin din anlayışının bir ifadesidir. Bu talep ideal bir kapitalizmin koşullarını sağlamaktan başka bir anlam taşımaz. Yani dinin sosyolojik bir tanımına girmeyen Lenin'in yaklaşımı aslında, dinin bir inanç olduğu yönündeki, burjuva ideolojisinin bir kabulüdür ve sosyolojik olarak kullanıldığında, burjuva bir din anlayışını dile getirir. Diğer bir ifadeyle Lenin de, burjuvazinin din anlayışını, yani onun sosyolojik olarak da bir inanç, özele ait olduğu anlayışını savunmaktadır.

Burada, din hakkındaki Marksist görüşlere kısaca kuş bakışı bir göz atarken, ilerde Modern toplumun dini olan ulusçuluk bağlamında tekrar dönmek üzere Lenin'i bir kenara koyarak, Lenin sonrasına geçelim.

Luxemburg, Bloch, Gramsci gibilerin din üzerine görüşleri de hiçbir zaman, dini bir ideoloji, bir sosyal hareket olarak ele almanın dışına çıkmaz. Bu çizginin en son örneği, Michael Löwy'dir. Löwy, *Marksizm ve Din - Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor*[70] adlı eserinde, Latin Amerika'da özellikle güçlü bir şekilde görülen *"Kurtuluş Teolojisi"* denen hareketi, bu klasik Marksist geleneğin izleri üzerinden giderek ele alır. Kendisi de bunu zaten açıkça belirtir:

*"Hiç kuşkusuz, bütün bunlar (*yani "*Kurtuluş teolojisi*" başlığı altında toplanan gelişmeler ve olaylar*) "klasik" Marksist din anlayışına, özellikle bu anlayışın on sekizinci yüzyıl burjuva filozoflarının materyalizmine ve anti klerikalizme indirgenen vulgarlaştırılmış türüne bir meydan okuma anlamına gelir. Ancak Marks ve Engels'in yazılarında –ve bazı modern Marksistlerinkinde- günümüzün oldukça şaşırtıcı gerçekliğini anlamamıza yardımcı olabilecek kavramlar ve çözümler bulabiliriz."*

Ve zaten *Marksizm ve Din* adlı çalışması, bu geleneğin, bu kavram ve çözümlerin derli toplu bir ele alınışıdır.

Michael Löwy, klasik Marksist geleneğin bu gün bulunduğu noktayı ele alıp eleştirmek için en ideal örnek sayılabilir.

Gerçekten de Michael Löwy, hem din hem de ulus sorunu üzerine çok yoğunlaşmış; klasik Marksist geleneği Maocu, Stalinist veya II. Enternasyonalci çarpıtmalardan azade bir şekilde savunan ve iyi bilen, Marksizm'in din ve ulusal sorun konusunda yeterli olmadığını sezen ve belirten bir Marksist'tir.

---

[69] Bu yazı şu adreste bulunabilir:
http://www.kurtuluscephesi.com/lenin/dintr.html

[70]Yazının tamamı şu adreste var:
http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/677.htm

Otantik geleneğin tutarlı sürdürücüsü olan ve onu dogmatikçe değil geliştirerek savunmaya çalışan, eksik ve zaaflarına sürekli vurgu yapan bu Marksist bile, Marksist bir din teorisi olmadığını görmemekte, örneğin yukarıda dile getirilen yazısında, Marks'ın *Alman İdeolojisi*'nde din üzerine dediklerinde, yani onu bir **bilinç biçimi** olarak tanımlamasında en küçük bir eleştiri noktası görmeyip bunu aynen kabullenmekte ve tekrarlamaktadır.

Örneğin aynen şöyle yazıyor:

"Toplumsal ve tarihsel bir gerçeklik olarak tam bir Marksist din araştırması, daha sonra, özellikle Alman İdeolojisi'nde (1846) başladı. Başka bir deyişle ideolojinin, bir halkın manevi üretiminin, fikir üretiminin, temsillerin ve bilincin pek çok formundan biri olarak dinin çözümlenmesi, ister istemez maddi üretimle koşullanıyor ve toplumsal ilişkilere denk düşüyordu." (s.47)

Görüleceği gibi, Löwy gibi bir Marksist, bile **dinin** *"İdeolojinin", "fikir üretiminin", "bilincin" "pek çok formundan biri"* olduğunu söylüyor ve bunda hiçbir yanlışlık görmüyor, yani bunun tam da burjuvazinin dininin din tanımı olduğunu görmüyor ve bunu "*tam bir Marksist din araştırması*" olarak tanımlıyor.

İşte tam da bu sınırlılık, bu Marksizm'in doğuştan günahı, onun, Marksist öğretideki eksiklikleri görmesine, bunlara vurgu yapan çok az Marksist'ten biri olmasına rağmen bir türlü çıkış yolu bulamamasını da getirmektedir. Bunu somut olarak görelim.

Örneğin, yine aynı kitapta yer alan[71], *"Marksistler ve Ulusal Sorun"* başlıklı makalesinde., aynen şöyle yazıyor:

"Marks ne sistematik bir ulusal sorun teorisi, ne "ulus" kavramının tam bir tanımını verdi ne de bu konuda proletarya için genel bir siyasal strateji geliştirdi. Konuya ilişkin makaleleri genellikle özgül durumlarla ilgili somut siyasal önermelerdi. Uygun "teorik" metinlere gelince, en bilinen ve en etkin olanı, hiç kuşkusuz, Manifesto'daki cemaatler ve ulusla ilgili oldukça örtülü pasajlardır..." (.85)

Dikkat edilsin, bu gün dünyada Marksizm'in bir ulus teorisi olmadığını söyleyen ve kabul eden Marksistlerin sayısı çok azdır. Yukarıdaki alıntının kanıtladığı gibi, Löwy bunlardan biridir. Ama Löwy bile, ulus söz konusu olduğunda, bir ulus teorisi olmadığını söyleyen Löwy bile, din söz konusu olduğunda, *Alman İdeolojisi*'nden dinle ilgili aktardığı satırlardan sonra, Marksizm'in bir din teorisi olmadığını söylemeyi aklından bile geçirmiyor ve aslında ulusçuluğun din kabulü olan, dini bir bilinç biçimi olarak kabul etmeyi Marksist din teorisi olarak tanımlıyor.

Bu tam da Marksist bir din teorisi olmadığını görmemenin, Marksist bir ulus teorisi olmadığını söylemenin öbür yüzü olduğunun bir örneğidir.

Aynı durum, üstyapılar konusunda da görülebilir. Michael Löwy, bir üst yapılar kuramı olmadığını doğrudan ifade etmemekle birlikte, sosyalizmin başka bir uygarlık tasavvuru geliştirmek zorunda olduğun söylerken, bunu da dolaylı olarak ifade etmiş olur:

[71] Michael Löwy, *Dünyayı değiştirmek Üzerine*, Ayrıntı yayınları.

“Marksizm’in, sorgulanmaya, eleştirilmeye ve yenilenmeye ihtiyacı olduğu kuşku götürmez; ama bize göre bunun, öne sürülenin tam tersi bir nedenden ötürü, onun üretici endüstriyel kapitalizm modelinden, modern burjuva uygarlığının temellerinden kopuşu yeterince radikal olmadığı için yapılması gerekir. Marksistler (Marks’ın kendisi değilse de) çoğu kez, özellikle üretici güçlerin gelişmesinin devrimin nesnel temeli ve sosyalizmin gerekliliğini meşrulaştırmanın ana argümanı olarak gösterilmesi bakımından on sekizinci ve on dokuzuncu yüz yılların tipik ilerleme ideolojisine uygun adımlarla hareket etmişlerdir. Vulger Marksizm’in bazı formlarında, toplumsal devrimin yüce hedefi toplumun kardeşçe ve eşitlikçi bir anlayışla yeniden örgütlenmesi –yani niteliksel olarak farklı yapıdaki üretici güçlerle yeni bir üretme ve yaşama tarzı anlamına gelen bir “ütopya”- değil; sadece üretici güçlerin serbestçe gelişmesine engel oluşturan üretim ilişkilerinin kaldırılmasıdır. Pek çok Marksist, “yasaları”, belirlenimciliği, saf anlamda nesnel “kehanet”i ve çizgisel evrimciliğiyle doğal bilimlerin epistemolojik paradigmasının tarihsel alanına doğru keyfi bir genişlemeyi temel alan burjuva/pozitivist modeli; Plekhanov’dan Louis Althusser’e kadar belirli bir “Ortodoks Marksizm” türü tarafından nihai sonuçlarına itilen bir eğilimi izlemiştir.” (s. 12-13)

Burada *“yeni bir üretme ve yaşama tarzı”* diye ifade edilen aynı zamanda yeni bir üstyapıdan başka bir anlama gelmez.

Ama dayandığı din teorisi, dini sadece bir inanç olarak, bir ideoloji olarak, bir bilinç biçimi olarak tanımlayan, burjuvazinin din teorisi olduğundan, “yeni bir üretme ve yaşama tarzı” dediği şeyin aslında yeni bir “din”, yani yeni bir üstyapı anlamına geldiğinin farkında değildir. Keza bir ulus ve ulusçuluk teorisi olmadığı için, yeni bir üretme ve yaşama tarzının, dinin özel, politik olanın da ulusal olana göre tanımlanmasının içinde olamayacağını görememektedir. Çünkü bütün dinler aynı zamanda tam anlamıyla bir üretme ve yaşama tarzı, bir uygarlık idiler, burjuva uygarlığı ve onun dini de farklı değildir.

Yani Löwy, yeni bir uygarlık tasavvurunun gerekliliğinden söz ederken, yeni bir üretme ve yaşama tarzından söz ederken, dolayısıyla da aynı zamanda bütünüyle yeni bir üstyapı yapılanışından söz etmiş olmaktadır.

Ama dine aydınlanmanın, burjuvazinin onu tanımladığı noktadan, daha doğrusu modern toplumumun dini olan milliyetçiliğin dinleri tanımladığı noktadan baktığından, ne eski dinlerin ne de modern toplumun dininin bütünüyle bu üstyapı olduğunu anlayamamaktadır. Dolayısıyla yeni bir uygarlık tasavvurunu somutlayamamakta, somut bir siyasi ifadeye büründürememektedir.

Aslında, gerek kapitalizm öncesinde, gerek kapitalizmde dinin bütünüyle üstyapı olduğu anlaşılınca, başka bir uygarlık tasavvurunun, başka bir “din” olduğu da ortaya çıkar.

O halde sosyalizm bir “din” olmak zorundadır. Ayrı bir uygarlık tasarısı demek, ayrı bir üretim ve yaşama tarzı, ekonomi ve üstyapının tümüyle ayrı bir örgütlenmesi ve din de tümüyle üst yapı demek olduğundan, ayrı bir “din” olmak demektir.

Yani, sosyalizmin radikalleşmesi, sadece ekonomik ve siyasi bir proje olmaktan çıkıp bir uygarlık projesi olması bir “din” olması demektir.

Ama bu din kavramı, katiyen burjuvazinin dinlere yüklediği ve Marksizm'in şimdiye kadar anladığı burjuva biçimiyle anlaşılmamalıdır. O gerçek, sosyolojik anlamıyla anlaşılmalıdır. Sosyalizmin ayrı bir uygarlık projesi olabilmesi, yani bir din, yani ayrı bir üretim ve yaşama tarzı olabilmesi için, burjuvazinin dine yüklediği anlamda, din olmaktan çıkması gerekmektedir.

*

Bununla ne demek istediğimizi, programatik düzeyde açıklamaya çalışalım.

Dinin tamamen özele ait olması, devletin dine hiçbir şekilde karışmaması, ideal burjuva toplumunun din anlayışı ve programıdır. Bu sadece din için geçerli değildir. Dil, soy, ırk vs. için de aynı şeyler geçerlidir. Yani gerçekten demokratik bir cumhuriyet için mücadele, modern, burjuva toplumunun dini, en ideal biçiminde, sadece dini değil, dili, etniği, ırkı, soyu, tarihi, politik olanın dışına itip, özele ilişkin olarak tanımlama mücadelesidir. Çünkü işgücü denen metaın kullanım ve değişim değerinin, dolayısıyla artı değer üretiminin onun inancı, ırkı, soyu, sopu, kültürü vs. ile ilgisi yoktur.

Bunlardan sadece din kapitalizm öncesinde politik olanı belirlediği ve modern toplumun dini onlarla mücadele içinde egemen olduğu için, laiklik, yani dinin özele ait olması, bunların yanı sıra ayrı bir ilke olarak tanımlanmıştır. Bugün, kana soya dayanan bir ulusçuluğun yaygın egemenliği çağında, çok kültürlü, çok etnili denerek, tıpkı bir zamanların dine dayanan devletlerine karşı laiklik özel bir kriter olarak getirildiği gibi, bugünün etniğe, dile, kültüre dayanan devletlerine karşı da "çok kültürlülük" benzer bir işlev görmektedir.

Ama bu bütünüyle burjuvazinin programıdır. Buna erişildiğinde, modern toplumun dini olan milliyetçilik, ya da başka türlü ifade edersek, politik olanın ulusal olana göre tanımlanması ve dinin yanı sıra dil, soy, ırk, kültür, etni, tarihin de politik olmayan olarak, özele ilişkin olarak tanımlanması; ulusun sadece yurttaşlıkla tanımlanması, ideal bir burjuva uygarlığının koşullarının oluşmasından başka bir şey değildir. Yani en radikal laikliği, en demokratik ulusçuluğu savunduğunuzda, eni sonu yaptığınız iş, burjuva uygarlığının dinini savunmaktır; kapitalizm için en ideal üstyapı koşullarını savunmaktır.

Böyle bir program işçilerin geçici, taktik, minimum programı olabilir ama bu işçilerin programı olamaz.

Hele ayrı bir sosyalist uygarlık projesi böyle bir programla hiç yetinemez, kendini bu programla sınırlamak işçi hareketi için, dolayısıyla insanlık için intihar demektir. Bu program politik özel ayrımına dayanır ve politik olanı, en demokratik biçiminde bile olsa, ulusal olanla tanımlar. Yani modern toplumun dininde, onun üst yapısında en küçük bir değişiklik anlamına gelmez bu.

Peki, işçilerin bunun karşısında ayrı bir üstyapı, ayrı bir din, ayrı bir uygarlık programı ne olabilir?

Bu program, **politik olanı ulusal olana göre tanımlamayı reddetmek** olabilir. Yani ulusal olan da özel gettosuna, ulus dininin önceki dinleri tıktığı gettoya tıkılmalıdır.

Nasıl burjuvazinin dini, kapitalizm öncesi toplumların dinini, inanç deyip, özel olan olarak tanımladıysa, işçi sınıfı da, burjuvazinin dinine aynı şeyi yaparak kendi dinini tanımlamış, farklı bir uygarlığın temelini atmış olur. Ceza suçun cinsindendir. Göze göz, dişe diş. Böylece işçiler, eski toplumların dinlerinin tarihsel intikamını da alırlar, burjuvazinin dininden.

İşçi sınıfı, burjuvaziye, burjuvazinin diğer dinlere yaptığını yapmak zorundadır. Diğer dinler nasıl bütün toplumsal ve siyasal hayatı örgütlerken, tüm üst yapıyı oluştururken, burjuvazi tarafından "özeldir", "politik olmayandır", "inançtır" denerek bir gettoya kapatıldıysa, şimdi bizzat bu anlayışın kendisi de, yani politik olanı ulusla, ekonomiyi karla ve bunların dışını da inançla, özelle, politik olmayanla tanımlayan dinin kendisinin de aynı cezaya çarptırılması gerekmektedir.

O halde, işçi sınıfının programı, Lenin'in ve bütün Marksistlerin ifade ettiği, dinin **özel bir sorun olması**, din ve inançların eşitliği, azınlık inançlarının çoğunluğun baskısına karşı korunması **değil**, dini özeldir diye tanımlamanın dolayısıyla politiği **ulusal olanla tanımlamanın da yani bu modern toplumun dininin de özele ait olarak tanımlanmasıdır**. Bu bambaşka bir üstyapı örgütlenmesi, "*yeni bir üretme ve yaşama tarzı*", başka bir uygarlığın programlaştırılması, yani özetle başka bir "din"dir.

İşte, sosyalizm bir din olmak zorundadır ve bunu başarmak için de burjuvazinin din kavrayışından kurtulmak zorundadır derken demek istediğimiz budur. Sosyalizm, burjuvazinin din kavrayışından kurtulduğu an, dinin bütün tarih boyunca tüm üst yapıyı, *"üretim ve yaşama tarzını"* örgütlediğini ve modern toplumun üretim ve yaşama tarzının da ulusçuluk olduğun görebilir. Modern toplumun üretim ve yaşama tarzının ulusçuluk, olduğunu görünce de o dine karşı başka bir üretim ve yaşama tarzını alternatif olarak koyabilir, yani başka bir din olabilir.

İşte Löwy; Löwy'nin şahsında en otantik biçimiyle bile klasik Marksizm, burjuvazinin din anlayışını aşamadığı için, eksiklerini sezmesine, sınırları zorlamasına rağmen bunu bir türlü başaramamaktadır. Bir ulus teorisi olmadığını söylemekte; başka bir uygarlığı programlaştırmaktan söz etmekte, ama bir burjuvazinin dini inanç, bilinç biçimi olarak tanımlamasına hapis olduğundan, başka bir uygarlığın aslında ulusçuluğa karşı bir program olduğunu, bunun da aslında başka bir din anlamına geldiğini görememektedir.

Klasik Marksist geleneğin din konusundaki durumunu özetler ve eleştirirken Löwy'nin bilmediği ve bilmesine imkan da olmayan Kıvılcımlı'yı ele alarak klasik Marksist geleneğin birikimini özetlemeye ve eleştirisine devam edelim.

Kıvılcımlı'da Din teorisi

Michael Löwy'nin bilmediği ve dolayısıyla özetine almadığı Marksist, ki kendisinin Marksizm'in bütün eksikleri belirtmesine rağmen o eksikleri bir türlü çözememesine neden olan eksik halka, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dır. Kıvılcımlı Türkçe gibi sapa bir dilde yazdığı için dünyadaki Marksistlerce ve dolayısıyla Löwy tarafından da bilinmez ve bu nedenle de çalışmasında yer almaz.

Ama Marksist gelenek içinde, Din üzerine en etkileyici alt üst edici çalışmaları Hikmet Kıvılcımlı yapar. Ve gidilebilecek en ileri noktalara kadar gider.

Niçin?

Çünkü Hikmet Kıvılcımlı'nın esas araştırma alanı **kapitalizm öncesidir**.

Kapitalizm öncesinin üst yapısı ise, ister sınıflı toplum ve uygarlıklar olsun; ister sınıfsız toplum ve komün olsun, bu gün inanç diyerek özel alana tıkılmış, dindir. Kapitalizm öncesi ile meşgul olan birinin din ile karşılaşmaması olanaksızdır.

Marksistler arasında kapitalizm öncesi ile bu kapsamda ilgilenmiş ikinci bir örnek daha yoktur ve tam da bu nedenle Marksistler arasında, din üzerine bu kadar yazmış, kavrayışlarda bu ölçüde alt üst edici ve kapsamlı araştırmalar yapmış ikinci bir örnek daha yoktur.

Marks nasıl *"modern toplumun yüzündeki peçeyi kaldırmak için"*, (modern toplum denen kapitalizm de bir genelleşmiş meta üretimi toplumu olduğundan) **meta,** insan karşısına neredeyse bir doğa yasası gibi dikilen **değer yasası** ve onun somut işleyişleri üzerinde yoğunlaşmak sorunda kaldıysa; Hikmet Kıvılcımlı da, kapitalizm öncesi toplumların yüzündeki peçeyi kaldırmaya çalıştığında, onun temel varoluş ve örgütlenme biçimi, yani üstyapısı olan din üzerinde yoğunlaşmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle, bizzat araştırma alanının kendisi, yani kapitalizm öncesi tarih ve toplumlar, dini onun çalışmasının eksenlerinden biri yapmıştır.

Burada, Hikmet Kıvılcımlı'nın bütün çalışmasını ele almanın olanağı bulunmamaktadır ve bu ayrıca yapılması gereken bir çalışmadır. Ama burada bu kuşbakışı hızlı bakış içinde özellikle belirtilmesi ve alt üst edici niteliğinin gösterilmesi gereken yönler var. Kısaca bunları ele alalım.

*

Hikmet Kıvılcımlı, dini, bir fikir, bir bilinç biçimi olarak ele aldığında bile, burjuva ideolojisinin dini ele alış tarzının **tam karşısında** yer alır, tam anlamıyla bir paradigma değişikliği yapar. Bu nedenle, yüzde doksan dokuzu vulgar olan Marksistler, Kıvılcımlı'nın bu anlayışının tam karşısında yer almışlardır ve yer alırlar[72].

Özellikle vulgar Marksistler dini ve dinlere temellik eden metin ve sembolleri, gerçekliğin çarpıtılması, ideoloji, saçmalık, batıl inanç olarak tanımlarlar[73]. Kıvılcımlı ise, bunlara değişik

[72] Bu Mihri Belli ve Şefik Hüsnü'den Doğu Perincek'e veya Yalçın Küçük'e kadar hiç değişmez. Fakat daha da ilginci, İslamcı teorisyenler de, bu bayağı materyalistlerin şahsında Marksizm'i eleştirmeyi çok severler ve nedense Kıvılcımlı hakkında hiç bir şey söylemeyip tam bir susuş kumkumasına yatarlar. Oldukça canlı bir entelektüel yaşamı olan İslamcı burjuvazinin teorisyen ve entelektüellerinin Kıvılcımlı hakkında hiçbir inceleme yayınlamamış olmaları, onun karşısında yokmuş gibi davranıp onu susuşa getirmeleri de çok anlamlıdır. Böylece sözde Marksist'inin de (yani burjuva sosyalistinin de), politik İslamcısının da (yani burjuva İslamcının da) karşısında suç ortaklığı içinde sustukları Kıvılcımlı, kesinlikle bilinmez ve tartışılmaz kalır.

[73] Bunun Türkiye'deki en tipik örneklerinden biri Turan Dursun'dur. Turan Dursun'u politik İslamcılar öldürdü. Politik İslam ve Aydınlanma çelişkisi aslında, burjuvazinin iki kanadı arasındaki bir çelişkidir. Ulusu dinle tanımlayarak etniği, dili özele ait kategoriye yerleştiren gerici burjuvazi ile, ulusu etniyle tanımlayarak dini özele ait kategoriye yerleştiren gerici burjuvazi arasındaki bir çelişki.

bir ışık altında bakarak, tabiri caiz ise onları *"zahiri"* değil, *"hakiki"* manalarıyla ele alır. Böylece onların aslında gerçeğin oldukça sağlam ve doğru bir ifadesi oldukları sonucuna ulaşır. Burjuva düşüncesinin irrasyonel dediği, karşımıza birden bire son derece rasyonel olarak çıkar.

Örneğin Cennet ve oradan kovulma efsanesini ele alalım. Semitik dinlerin bu temel söylencesi, klasik aydınlanmacı bakış açısından tamamen uydurma bir saçmalık olarak görünür. İnsan maymundan gelmiştir! Nereden çıkmaktadır bu Adem Havva hikayesi? Bunların hepsi batıl inançlardır. Yalandır.

Ama Kıvılcımlı'nın bunu gerçek anlamlarıyla açıklamasında bu bilime karşı ve batıl inançlar gibi görünenlerin birden bire gerçeğin son derece doğru ve dürüst bir anlatımı olduğu ortaya çıkar.

Cennetten kovulma, ilkel sosyalizmin sınıfsız toplumundan uygarlığa, sınıflı topluma geçiş; yılan biçimindeki şeytan; bütün Ön Asya dinlerinin bereket ve toprak tanrısı yılan; yılanın sunduğu meyve veya buğday veya bilgi ağacı; uygarlığın zenginliği veya uygarlığın bilgisi (çünkü uygarlık aynı zamanda bilgi ve yazı demektir) bununla birlikte sınıfsız kandaş toplumun kardeşliğinin ve masumiyetinin yitirilişi olarak anlaşıldığında, aslında bu saçma bir yalan gibi görünen efsanenin gerçeğin son derece sadık ama çocuksu ve masum bir ifadesi olduğu ortaya çıkar.

Elbette Kıvılcımlı, burada klasik Marksist geleneğe dayanmaktadır. Aynı yaklaşımın ip uçlarına Engels'te, onun İlk Hıristiyanlar ve İncil ile ilgili yazılarında bile rastlanır. Kıvılcımlı'nın yaptığı, Marksizm'in özündeki, sonradan vulgar Marksistlerce bastırılıp unutulmuş bu geleneğin ayak izlerinden yola çıkmak ve onları daha ileriye götürmektir.

Bir başka örnek. Kıvılcımlı Allah'ı ve Allah'ın sıfatlarını inceler. Kuran'ı Tarihsel Maddeci bir bakış açısıyla tefsir eder. Böylece, aydınlanmanın modern bilimin karşısında gördüğü Allah ve Kuran, karşımıza, tam zıt nitelikleriyle çıkar. Allah, toplum yasalarının sembolik ifadesi, peygamber bu yasaları sezen ve insanlara anlatmaya çalışan toplum bilimci ve devrimci, yani şimdi Marksistlerin yaptığı veya yapması gereken şeyi yapan insan olarak ortaya çıkar. Kuran ise akla karşı bir hurafeler kitabı değil, akla bir çağrıdır. Ve bu nedenle İslam'ın tanrısının varlığını kanıtlamak için mucizelere ihtiyacı yoktur. En büyük mucize tarih ve toplumun yasaları ve bunun bilgisi değil midir?

Bu dediklerimizin somut olarak görülebilmesi için, zihin tembelliği içindeki okuyucuların araştırmak ve bakmak için üşeneceğini bildiğimizden, Kıvılcımlı'nın bir eserinden bir bölümü aktararak, Kıvılcımlı'nın yaptığı, din kavranışındaki muazzam devrimin çapı hakkında bir fikir vermeye çalışalım. Bunun için özellikle, aydınlanmacılığın din anlayışına dayananların tüylerini diken diken edecek provakatif bir bölümü aktaralım. Unutmayın bu satırlar, dünyadaki sayılı yaratıcı Marksistlerden biri tarafından, bir ateist tarafından yazılmaktadır:

Kıvılcımı, Kuran'ın Tarihsel Maddeci açıdan bir tefsiri olan, *Allah – Peygamber – Kitap*[74] adlı eserinin *"KUTSALLAŞTIRMANIN SON HALKASI: KUR'AN ve HZ. MUHAMMED"* adlı bölümüne besmele ve onun anlamıyla başlıyor:

"1- "BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHİM"

(Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla.)

Rahmân: Ancak, doğanın ve insan toplumunun en temelli diyalektik gidiş kanunlarının yaratabileceği yücelikte bir iyilik - yaratıcılık - sevgi - merhamet (acıma) olumluluğudur. Bu topyekün madde ve mananın akışından çıkmış zenginliklerdir. Tek başına insanlar - sosyal sınıflar - zümreler - uluslar; hatta insanlık bu olumluluğu - zengin yaratıcılığı kapsayamazlar. Bu yüzden "Rahmân " sıfatı sadece Allah' a yakıştırılabilir.

Topyekün doğanın ve insan toplumunun temellerinde bulunan kanunlarının akışındaki, binlerce yıl geçmesine karşın kavranamaz - ele geçirilip yön verilemez zenginlik ve yücelilik; sadece Allah'a yani bu tarihsel akışa denk düşer.

Ve o'nu kavrayamayan - hele yönlendirilemeyen insanlığa da, bu yüce merhametliliği (herşeyi kuşatan iyiliği) sadece Allah'a yakıştırmak düşer.

Peygamberler, Antik Tarih'te kent kurucu; cahiliyetteki barbarlığı medeniyete geçirmeye çalışan önderlerdir. Ve dolayısıyla bu yüce tarihsel determinizmin, az rastlanır (yüzlerce yılda bir çıkabilen) birer yansımasıdırlar. Başka bir anlatımla her peygamber, kendi çağının ve toplumunun lideri olsa bile bu yüce tarihsel akışın özelliklerinin kendisinde yansımış bulduğu için, bu yüce diyalektiğin sözcüsü - yansıtıcısıdırlar. Bu yüzden Allah'ın Resul'ü mertebesini hakkederler.

Ama buna rağmen peygamberler bile "Rahmân" sıfatını kendilerine yakıştıramazlar; "Rahmân"lık ancak doğa ve toplumu (tüm alemleri) kapsayan bu diyalektik oluşundur; yani Allah'a aittir.

Ancak "Rahim" sıfatı peygamberlerin olabilir: "çok merhametli" anlamında kullanılsa da bu başka insanlardan ayrıcalıklı önderlere yakıştırılır. Ki Allah'ın Rahmân'lığınan yansımadır. Yani tarihsel determinizmin önderlerde yansıyıp kendi tercümesi olduğu ölçüde o önderler veya peygamberler "Rahim" (çok merhametli: Fedakar) olabilirler. Ve diyalektik gidişin daha az yansıdığı (diyalektiğin sözcülüğünü daha az yansıdığı insanlara öncülük ederler.

"Modern Peygamberler" diyebileceğimiz burjuva ve proletarya devrimlerinin teorisyen burjuva ve proletarya devrimcileri de, bu ölçüler içinde "Rahim"dirler. Yani "sonsuz hoşgörü" sahibi olmaya eğilimlidirler, yatkındırlar.

Gerçi Marks - Engels - Lenin gibileri dışındakiler daha çok "Rahmân"lığa, hatta Allah'lığa özenirler: toplumun ve sınıfların üzerinde "Allah"lığa özenip kendilerini tapınç konusu yaptırmak istemişlerdir. Stalin bunun en dramatik örneği olmaktan kurtulamayanların

[74] Bu kitap İnternet'te şu adreste bulunuyor: http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/apkicin.htm

başında gelir. Ama hepsinin kendi zayıf paranoyaklıklarını gizlemek için bunu şuuraltılarıyla yaptıkları artık herkesçe sezilmekte ve bilinmektedir. Veya anlaşılmaktadır; anlaşılacaktır...

Marks'ın Mezarında şöyle yazar: "İnsancıl olan hiçbir şey bana yabancı kalamaz"

Ve Marks da örnek yarısı Engels de, yaşamları boyunca bu sözün en derin anlamlarını içlerinde duyarak yaşayıp çiçeklendirmekten geri duramayacak teorik - pratik mücadeleler sunmuşlardır.

Bu örnek yaşamlarının en derin anlamı: "Rahim" olmaklarında toplanır.

Çünkü onlar gerçekten doğanın ve toplumun en temel kanunlarının en yetkin modern "Resul"eri (ellçileri) olmak durumundadırlar. Yüce tarihsel determinizmin yaşayan modern yansıması, temsilcisi - sözcüsüdürler.

Onlarla birlikte bu "Rahim"lik (hoşgörünün sonsuzluğa uzanışı) "Rahmân"lığa dek uzanır - yaklaşır gibi olursa da; tersine diyalektik yüceliğin zenginliği daha çok kavranır ve "Rahman"lığın yani yüce yaratıcılığın sadece evrimin kanunlarına (Allah'a) ait olabileceği anlaşılır.

Evrimin (Tarihsel determinizmin) yani doğa ve insan tarihinin temel kanunlarından kalkarak topyekün akışı karşısında; Marks - Engels gibi evrimin en yüksek yansımaları bile sadece basit bir "Kul" olmaktan öteye gidemezler. Bunu onlar kadar iyi sezen kimse çıkmamıştır.

Unutulmamalıdır ve daima hatırlanmalıdır ki Tarihsel Maddeciliğin kurucuları bu iki insandır.

Bu şu anlama gelir: "Allah"ı en iyi onlar anlamışlar ve onun kurallarına uyarak tarihsel akışı kendi dengesine oturtmak için en yetkin mücadeleyi vermişler ama bunun, ancak "doğum sancılarını ılımlandırmak"tan öte bir şey olamayacağını çok derin anlamlarıyla alçakgönüllüce anlatmışlardır. Yani Allah'a (Tarihsel Determinizm'e) en yakın oldukları halde, O'nun sadece basit birer uygulayıcı - sözcü - elçi durumundaki "kul"ları olduklarını bilmişlerdir.

Bu gelişim tarihsel akış, yeni mecralara girdikçe açılıp daha derin resul örneklerini vermekten geri duramaz.

Yani Marks - Engels' den de daha gelişkin kavrayışlar - Allah'a yakınlaşmalar ve o ölçüde de diyalektik akış karşısında en bilinçli resuller olunsa bile; o derece basit - sade bir "kul" olunmaktan da kurtuluş olamayacağını anlayanlar çıkacaktır.

Çünkü "Kişi" ne derecede Tarihsel Determinizmi: Doğa ve insanın topyekün akışını kavrasa da, tek başına o akış karşısında 'bir "hiç"tir.

Ancak koyduğu teori toplumda kavranıp maddeleşirse "hep" olabilir.

O halde ancak Allah'ın en büyük yansıması, evrimin en son halkası insan toplumudur ve ancak O, evrimi (Allah'ı) anlayıp kendi kanunlarının emrettiği temel dengesine oturtabilir.

Fakat toplum da "Kişi"lerden derlenmiştir. Ve her kişinin bu kavrayışı geliştiği ölçüde toplum bu görevini başarabilir.

O halde tarih her kişi'yi kendisini anlayıp kendi yoluna sokacak açılımlara girmek zorunda kalacaktır.

Ve her kişi deyim yerindeyse peygamberleri anlayabilecek "Rahim"liğe ulaşmak eğilimine girmek zorunda kalacaktır.

Ve Peygamberlikler hatta önderlikler bütünüyle bitmek zorunda kalacaktır.

Hz. Muhammed ile antik peygamberlikler bitmiştir. Ama Modern Sosyal Devrimlerle birlikte peygamber adlarını almasalar da bir çeşit modern peygamberlikler dönemi açılmıştır.

Nasıl kentçil tarihsel devrimler'in bitişiyle antik peygamberlikler de sona ermişse modern sosyal devrimlerin maksadına erişiyle modern peygamberlikler de son bulacaktır.

Ve kişilerin "kendi bacağı"ndan asılacağı, kendisinin ve toplumunun bilmecesini çözeceği veya çözemediğinin anlaşılacağı; toplumca elbirlik yeni baştan çözümler arayacağı açılımlar gelişecektir.

O zaman her kişinin mezarı başında değil ama beyninde ve kalbinde (her hücresinde) iliğine kemiğine işlenmiş olarak şu cümle yazacaktır:

"İnsancıl olan hiçbir şey bana YABANCI KALAMADI"

Çünkü her kişi, hayvanlıktan çıkalı beri bastırdığı hayvanlıklarını sonuna dek yaşarken kanayacak; kendinden nefret ederce kanayacak - acılarla - yaralarla yüklenecek ve yenibaştan insanlaşacak; sosyal hayvanlıktan böylece çıkarak her türlü yabancılaşmasını aşacaktır; "bilinçli" birer "insan" olacaktır.

Ne yazık ki bu, tıpkı vahşet çağına paralel biçimde değil ama kültürel atılımlarla kuşaktan kuşağa adım adım gelişebilecek acılarla dolu bir gelişim olacaktır.

Ta ki bütün antik ve modern peygamberleri derinden kavrayan "insancıl olan hiç bir şey bana yabancı kalamadı" sözcüğünü hakkedene dek...

O zaman peygamberleri de aşacak bir olgunluğa erişecektir. Çünkü peygamberlerin en modernlerinin bile çektikleri acılar, sınıflı toplumun son demlerindeki insanlığın (her kişisinin) çektiği acılar yanında çok az kalacaktır.

Çünkü bu acılar, maddiyatın, maneviyatı her saniye yaptığı işkencelerle yiyip bitiren gidişinin ve maneviyat tükenince yeniden kazanılmasının onlarca yıl alacağı uzun yalnızlıklarla dolu yıllar olacaktır...

Ve bu acılar genellikle erkekli kadınlı manevi yaralanmaları kapsasa da, kadınların anlaşılmasını ve erkeklerin insanlaşmasını sağlayacak kadınların zaferiyle sonuçlanacak daha çok erkeklerin şimdiye dek tatmadıkları acılarla yüklü olacaktır.

Çünkü egemen babahanlık, egemen erkek rejimleri, başka türlü asla yola gelemeyecek derecede (binlerce yıldır) kadınlara karşı efendilikte taşlaşmışlardır. Yeni kuşaklar, ne yazık ki başlarına gelen bu dramları anlayamayacak sığlık içinde gelişiyorlar. Bu yüzden her erkek, kadın üzerindeki ve toplum içindeki erkeksi yüceliğini (dolayısıyla maddi - manevi sömürüsünü) ancak kadınların kapitalist veya sosyalist yoldan olsun, erkeklere karşı

yaptıkları kurtuluş savaşlarıyla alaşağı edip bilinçlere çıkarabilecekler ve kadınlara hak ettikleri saygıyı - sevgiyi - değeri yeni baştan göstereceklerdir.

Belki o zaman gerçek "aşklar" bu kez bilinçli olarak yeni kuşaklarda yeniden filizlenebilecektir.

O gün geldiğinde, herkes "Rahim" (sonsuz toleranslı) olma özelliğini kazanmış olacak ve Allah'ın "Rahmân"lığını (diyalektiğin yüce yaratıcılığını) o güne dek görülmemiş ölçülerde anlamış ve o'nun doğacıl ve insancıl dengelerine "uyum" yapmayı kanına karıştırmış olacaktır. İşte "Bismillâhirahmânirrahim"in çağımızdaki derin anlamları, bu temeller içinde kavranabilirse, o sözcüğün söyleyene ve topluma bir yararı olabilir...”

Bu uzun alıntı, Kıvılcımlı’nın şahsında Marksist geleneğin kat ettiği muazzam ilerleme hakkında bir fikir verir.

Ancak bu uzun alıntının yapıldığı yerde bile Kıvılcımlı’nın hala dini bir ideoloji olarak ele aldığını, yani burjuvazinin din tanımlaması çerçevesinde sorunu tartıştığını bir an için bile unutmamak gerekir. Marksizm’in doğuştun günahı, yani dini bir ideoloji, bir bilinç biçimi, bir kültür olarak ele alma anlayışı varlığını sürdürmektedir. Kat edilen bütün ilerleme bu anlayışın rahminde geçekleşmektedir. Onunla çelişmektedir ama bu kabuğu bir türlü kıramamaktadır.

Bu aynı kitabın Giriş’inin ilk satırlarında bizzat Kıvılcımlı tarafından bile açıkça ifade edilmektedir:

“Konumuz; " Din "; üzerinde en çok spekülasyon: düşünce vurgunculuğu yapılan alan! Oysa tam tersi olması gerekir: öyleyse bilimin en çok kılıç kuşanması gereken alanlardan birisi de din konusu olmalıdır. Bu yüzden bu alanda "İdeoloji" ve "politika" sökemez, sökememelidir. O yavanlıklar ancak bilim ateşiyle durdurulup dönüştürülebilir.

Meselemiz hiç de İkincil-üçüncül kategoriden bir iş sayılamaz. Çünkü din konusu, sadece toplumun çatısında tıkırdayan bir kültür meselesi değil, insan beyninde düşünce mekanizmalarında işleyen adeta sistemleşmiş canlı bir düşünce biçimidir. Ve insan beyninde kolayca sökülüp atılamayacak derinliklere yapışmış köklere sahiptir.”

Dikkat edilsin, din “*Toplumun çatısında”* yani üst yapısında*“sadece bir kültür meselesi değil”*, (yani bir üstyapı kurumu, üstyapının kendi değil ve aynı zamanda bir kültür meselesi, yani politik olmayan, politikadan dışlanmış kültür alanına konulmuş olmayı aynen kabul ediyor Kıvılcımlı) *“sistemleşmiş bir düşünce biçimi”* (Yani *Alman İdeolojisi*’nde Marks’ın *“bilinç biçimi”* dediği) olarak ele alınmaktadır. Yani tamamen burjuvazinin dini kapattığı alanda tartışmakta, din hep özele ait olan alanda kabul edilmektedir. Yani politikanın dışı olarak; yani bir üstyapı olarak değil, üstyapıdan bir bölüm olarak. Marksizm’in doğuştaki günahı aynen sürdürülmektedir. Söylenenler içerik olarak bu kabulün kabuğunu zorlamasına rağmen böyledir.

Bu kabuğu zorlama, özelikle Osmanlı'nın toplumsal sistemini incelediği *Osmanlı Tarihinin Maddesi* [75] adlı kitapta iyice belirginleşir. Din artık sadece bir inanç, bir ideoloji, bir kültür değil, aynı zamanda bir hukuk ve politika sistemi, bir mülkiyet sisteminin örgütlenmesi olarak karşımıza çıkar. Dinin tümüyle üstyapı olduğunu söylemek neredeyse dudağın ucuna gelmiş, dalında olmuş bir meyve gibi küçük bir esintiyi beklemektedir. Ama o esinti bir türlü gelmez.

Osmanlı Tarihinin Maddesi'nin İkinci Kitabı[76], din, mülkiyet ilişkileri, hukuk ve devlet üzerine yoğunlaşır ve bu bağlantıları gösterir. Sadece başlıklar bile bir fikir verir: *"İslam Dünyasında Toprak Problemi"; "İslam Toprak İlişkileri ve Hukuku", "Tarih İçinde İslam Toprak Problemi"; "Hıristiyan Dünyasında Toprak problemi"; "Roma'dan Kiliseye; Barbarlıktan Saltanata"; "Bizans Kilisesinden Osmanlı İmparatorluğuna"; "Franklarda Toprak İlişkileri: Osmanlı İslam Çizgisi"* gibi başlıklar bile, burjuvazinin dini sadece inançla, özel olanla sınırlayan anlayışının kabuklarına sığmazlığı gösterir. Bütün bu başlıklarda din, aynı zamanda bir mülkiyet ilişkisi, bir hukuk, ekonomik ilişkilerin düzenlenişi olarak ele alınmaktadır.

Ayrıca Kıvılcımlı bunu statik, ölgün olarak da ele almamaktadır; komünden uygarlığa geçişler içinde, dinamik, diyalektik bir süreç olarak ele almaktadır.

*

Ve komünü, özellikle de komünün insanın insan oluşundaki muazzam işlevi ortaya çıkardıkça, aslında, din tümüyle toplumun üstyapısı olarak ele alınır. Ama bu şekilde büyük harflerle ifade edilemez bir türlü. Din, Osmanlı veya İslam uygarlığını ele alırken, henüz tümüyle üst yapıyı değil, üst yapının siyasi ve hukuki alanlarını da kapsamaya başlarken, komüne, yani sınıfsız topluma gelindiğinde, tümüyle üstyapı, hatta tümüyle toplum (komün) haline gelir.

Komünün dinini, yani kutsallaştırmayı, yani totemi ve bunun ortaya çıkmasında, yani insanın insan olmasında, cinsel yasakların önemini keşfettikçe, bu giderek netleşir. Büyük harflerle, dini tümüyle üstyapı olarak ifade etmese de artık, fiilen öyle bir kavrayışa ulaşır. İnsan sadece totemi yaratmamıştır, aynı zamanda, insan, totem, yani ilkel komünün Allah'ı, tarafından yaratılmıştır.

Ama Kıvılcımlı bunu böyle bir bağlamda değil, hala felsefi, varlık düşünce, bağlamında ifade eder. İnsan sadece Allah'ı yaratmamış, bizzat kendisi de Allah tarafından yaratılmıştır. Tabii bu Allah, Allah'a inananların dediği Allah değil, İnsanın toplum anlamında yarattığı soyutlama, totemdir. Böylece o idealizm, materyalizm kavgası gibi görünen; daha sonra Aydınlanma tarafından Allah'ı insanın yarattığı biçiminde ifade edilen, çelişki diyalektik bir biçimde çözümünü bulur. İnsan sadece Allah'ı ve tanrıları yaratmamış, bizzat kendisi tanrılar

---

[75] Bu kitap da İnternet'te şu adreste bulunmaktadır:
http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/osman1.htm

[76] http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/osman2.htm

tarafından yaratılmıştır. Çok daha derin anlamda, insan tanrıları yarattığı gibi, kendisi de tanrılar tarafından yaratılmıştır.

Kendisinden okuyalım:

“ *'Allah'ı doğru dürüst çağrışımız şunun şurası Hz. Muhammed'den beridir. Oysa ilk Allahlar, insanlığın neredeyse doğuşundan beridir. Ve değişe gelirler.*
1- Demek bir kutsallaştırma prosesi söz konusudur. Totemizm'e kadar uzanır.
İnsan toplumu, içinde doğup geliştiği evreni yorumlamayı bile düşünemeden, doğrudan doğruya doğanın çocuğu olarak geliştiği anda kendisini kutsallaştırma gidişinin beşiğinde bulmuştur.
Ama yine de, insanın düşünmeden tasarlamadan yaşadığı bu kutsallaştırma davranışı totemcilik, kendi evriminin veya evreninin kendiliğinden yorumunu içermiştir.
İnsan toplumunun ilk totem tanrıları: Ağaçlar ve hayvanlar, insanın nereden geldiğinin ölümsüz belgeleri olmuşlardır. Totemizm ataya inanç dini sayılır.”[77]

Ve biraz aşağıda şöyle devam eder:

“Önce insan toplumu vardır. Allah insan toplumundan çıktı. Sonra insan, Allah'tan yaratıldı gibi oldu. Allah'ı insan yarattığı halde, insanı yaratanın Allah olduğu sanıldı. Neden?

”*Bu sanmanın altında bir gerçeklik: doğa ve insan determinizminin payını aramamalı mı? "Herşeyi insan yarattı" dersek insanı ne veya kim yarattı diye sormamız gerekmiyor mu? İlk totem tanrı bu denli önemlidir. Doğaya uzanır. "İnsanı insan yarattı" sözünde de bir gerçeklik payı var elbette. Ama yine de bu bir kısır döngü olmaz mı? "Doğal eleşim" yasası bu denli önemlidir.*
Genel maddeciler için Allah'ı insanın yarattığı su götürmez bir gerçekliktir. Ama "İnsan nasıl oldu da Allah'ı yarattı?" sorusuna yeterli cevap arandığı hele hele bulunduğu söylenemez, ikincisi: Allah'ı insan yarattıysa (burada rol oynayan sosyal ve zihinsel - psikolojik mekanizmaların ne olduğu bir yana) "İnsanı kimin ya da neyin yarattığı" sorusuna yeterli cevap arandığı, hele hele bulunduğu söylenebilir mi? Buna da göğsümüzü gere gere evet diyemeyiz.
"İşte şu kadar zamandır Darvinizm, şu kadar zamandır Marksizm maddecilik alanında çarpışıyor yetmez mi? denecek elbette... Ancak ne Darvinizm Marksizmle ve Marksizm Darvinizm ile sentez olmayı bıraktık, sentez olma savaşını dürüstçe yalın kılınç başlatmış sayılmazlar. Bu da hoş görülebilir ise de, bunsuz yani sentez olmaksızın yukarıda andığımız soruların cevaplarını doyurucu ölçülerde arayıp bulamayız. Belki buna vakit var, diyebiliriz. Ama ne Darvinizm ne de Marksizm kendi içlerinde kendi mantık buluş teori silsilelerini (daima yükselerek ilerleyen ve bir tek senteze ulaşan gelişimlerini) tamamlamış sayılmazlar. Elbette bu alanda da savaşlar veriliyor. Darvinizm somut bitki-hayvan genelliğinden somut hücre mikro biyolojisine girdi.

[77] http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/apk.htm#Tarih%20Tezi%20Işığında

Marksizm, kendince her yandan her şeyle meşgul pozlarını verse de, bilebildiğimiz kadarıyla bu savaşta Darvinizm'den çok daha geri kaldı. Marks'ın ve Engels'in mantık buluş teori silsilesi bile kavranıp ilerletilemedi. Teorik tapınç hecmeleri (krizcil atakları) içinde teoriye dokunulmaz kutsal tabu kalındı. Biz yıllar yılı bu boşluğu doldurma savaşı içinde olduk. Konu, çok genlikli hatta denebilir ki nükleer verimlilikte oldu. Çünkü maddenin parçalanabilir en küçük parçası Atom'un parçalanış kanunları gibi, canlının en küçük parçası Hücre çekirdeğinin gidiş kanunları gibi, toplumun en küçük parçası Komün'ün parçalanış kanunları üzerinde duruluyordu. Barbar (Komün) insanın işlenmemiş ilk temel cevher filiziydi. O ilk cevher filizinin medeniyetlere çözülüş kanunları veya barbarlarla medenilerin kıyasıya dövüş diyalektiği hemen bütün tarihin gidişini yakalamamıza yardım ediyordu. İnsanlık tarihi, toplum biçimlerinin gelişim tarihidir. Ve bu gidiş ister istemez, tıpkı fizik ve biyoloji kanunları benzeri kanunlara uyar. Bunda şaşılacak bir yan arayışımız, olabildiğine esnek olan sosyal olayların içinde kanunların seçilemez oluşundan ve onları yaşamaktan seçmeye vakit ayırma gücünü bulamayışımızdandır. Hatta o gücü bulanların bile bu yolda sık sık yenik düşmelerinden; yolun sarp oluşundandır"

Kıvılcımcılı, komünü ele alırken, onu kendiliğinden tümüyle üstyapı olarak ele almaya başlamıştır[78], bunun *"nice verimli"* olduğunu[79] görmekte, bunu göremediği için özeleştiri yapmaktadır[80].

Fakat, bütün bunlara rağmen Kıvılcımlı, Kıvılcımlı'nın şahsında Marksizm veya Tarihsel Maddecilik, bir türlü gereken sıçramayı yapamaz. Çünkü, dinin özele, düşünce dünyasına ait olduğu anlayışının damgasından; yani şu milliyetçiliğin, şu kapitalizmin dininin anlayışından kurtulamamaktadır; doğuşundaki laneti üzerinde taşımaktadır. Dini epistemolojik düzeyde, bilim ve inanç bağlamında; ontolojik düzeyde, yani hayatın anlamı var oluşun temel sorunları anlamında tartışmaktadır. En ileri gittiği noktada bile metodoloji düzeyinde, ideoloji düzeyinde, haydi haydi hukuk düzeyinde tartışmaktadır. Dinin tümüyle üstyapı olduğu anlaşılamadığı için, bir türlü modern toplumun dini yani üstyapısı nedir diye sorulamamakta, ulusun ve ulusçuluğun sırrına erişememektedir.

Böylece din üzerine bütün Marksist yazın, bütün ilerlemelere ve kabuğu zorlamasına rağmen, modern toplumun dininin, burjuvazinin dininin din anlayışının bir savunusu olmayı aşamaz. Kendisine karşı savaş verdiği sistemin ve sınıfın dayandığı ideolojinin ve ayrımların bilinçsiz bir savunucusu olur. Böylece Marksizm, başlangıçtaki o devrimci özünü de yitirip tümüyle

---

[78] "*Komün top yekün tek bir organizmadır*" (**Komün Gücü**, s. 188);

[79] Biraz aşağıda şöyle yazıyor:

"*Ancak bu yol sanılan ve umulandan çok daha verimlidir. Sadece toplum biçimlerinin gelişim kanunlarını vermez; din gibi kültürel hukuksal sanatsal edebi zihinsel proseslerin peçelerini de kaldırıp gerçek yüzlerini eleştirerek bu gelişim kanunları uyarınca gereken atılımlara yol gösterici olabilir yenilerini temellendirebiliriz.*"

[80] "*Yıllardır, duraksız ve her vesileyle üzerine eğildiğimiz bir konu olduğu halde; komün'ün bile elemanlarını ayrıntılarına girerek tasnif etmeye; herbir elemanı daha alt elemanlara ayırmaya-iç bağlantılarını kurmaya çalıştığımız halde, ana sentezi özden kaçırdığımızı ve bunu da gayet doğal olarak olarak binyıllardır şuur altımıza bastırmış olduğumuz için yaptığımızı şaşırarak tespit ettik.*" (Dr. H. Kıvılcımlı, Komün Gücü, s.190)

burjuva ideoloji ve politikasının bir aracına dönüşür. Doğuştaki bünyeye yabancı kanser hücreleri, gelişmiş ve tüm organizmayı öldürmüş, onun yerine geçmiştir.

Hem de en gerici biçiminin.

Her dinin, yani üst yapının bir devimci bir de gerici dönemi vardır. En iyi bildiğimiz İslam tarihini örnek alırsak, Muhammet veya Ergin Halifeler devrinin İslam'ı ile, Uygarlıkları ele geçirmiş ve kendisi bir uygarlığın üstyapısı olmuş, örneğin Emeviler veya Abbasiler döneminin İslam'ı arasında dağlar kadar fark vardır. Biri devrimci diğeri gericidir.

Burjuvazinin dini de, ilk ortaya çıktığı zaman, devrimci dönemini yaşarken, dini özel diye tanımlayarak, ulusu tanımlarken yurttaşlık haklarına dayanırken, yani ulusu dile, soya, etniye, kültüre, tarihe göre tanımlamazken; gericileştiği dönemde, ulusu giderek soya, dine, dile, etniye, kana, ırka, kültüre göre tanımlamaya başlar.

Marksizm başlangıçta Demokratik Cumhuriyet biçiminde ifadesini bulan asgari programla bu modern toplumun devrimci döneminin dinini savunurken, bir din ve ulus teorisi olmadığından, modern toplumun dininin ve ulusçuluğun kendisini hiç sorgulayamadığından, yani bir teorisi olmadığından, zamanla kendi öznel niyetlerinin aksine bu dinin en gerici biçiminin bir savunucusu olur.

Bu en açık ifadesini, *"Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı"* denen ilkede bulur. Bu ilke, egemen ulusun sosyalistlerince savunulduğunda, **politik olarak** egemen ulusun veya devletin baskısına karşı ilerici bir anlam taşımakla birlikte, ulusun neye göre tanımlandığı sorusuna cevap vermediği için, giderek **ideolojik olarak** bizzat kana; dile, soya, dine göre tanımlanmış ulusçuluğu desteklemek olur. Yapılan artık ulusun tanımından dil, din, soy, ırk, etninin dışlanarak, dilsel, dinsel, etnik, kültürel, "ırksal" baskıya son verilmesi; yani burjuvazinin devrimci döneminin dininin anlayışının savunusu değil, gerici döneminin anlayışının savunusudur. Böylece, Marksistler modern toplumun dininin doğuştaki devrimci biçiminin, demokratik ve cumhuriyetçi biçiminin değil, en gerici biçiminin savunucuları haline gelirler.

Kıvılcımlı, Troçki ve Lenin gibi büyük Marksistler bile, başlangıçtaki günahın bu lanetinden kurtulamazlar.

Örneğin, Kıvılcımlı, *"Dinin Türk Toplumuna Etkileri"* diye kitap yazar. Kitabın konusu yüzlerce yıl önceki Şamanizm, İslamiyet gibi dinler olmasına rağmen ve o zamanlar bu gün anladığımız anlamda Türk diye bir şey olmamasına rağmen, bu Türk deyişi, bütünüyle ulusçuluğun yarattığı tarihin bir ürünü olmasına rağmen, bunu olduğu gibi kabul ederek, *"Türk Toplumu"*ndan söz etmekte hiçbir sorun görmez.

Devrimci dönemin ulusçuluğu bir tarihe gereksinim duymuyordu. İlk ulusun, Amerika'nın bir tarihe ihtiyacı yoktu bir ulus olmak için, bir etniğe, bir dile vs. ihtiyacı olmadığı gibi.

Fransız devrimi, Fransız ulusunun köklerini Frank krallığının tarihinde değil devrimde ve devrim günlerinde buluyordu. Ulus, tarihe karşı olarak ortaya çıkmıştı.

Ama gerici dönemin etniye, dile, soya, kana dayanan ulusçuluğu, tarihi de ulusların tarihi haline getirmiştir. Ve işte, Kıvılcımlı gibi bir Marksist bile, niyeti ne olursa olsun, hatta Türk

derken, ilkel sosyalizmi, Komünü kastetsin, tarihe bu gerici ulusçuluğun yarattığı tarihin kavramlarıyla bakmakta, o tarihte bir yanda "din" bir yanda "Türkler" görmektedir. Yani **uluslar** ve **onların tarih boyunca farklı dinleri** türünde bir tarih tasavvurunu farkına varmadan savunmaktadır.

Halbuki, **din var ise**, bu ister Şamanizm ister İslam olsun, **ulus yoktu**. Ulus varsa din yoktu. Yani *"din"* ve *"Türk Toplumu"* bir arada ayrı şeyler, karşılıklı ilişki içindeki şeyler olamazdı. Çünkü *"Türk Toplumu"*nun kendisi bir dindi. *"Dinin Türk Toplumuna Etkisi", "dinin dine etkisi"* veya "*modern topumun din dediğinin, modern toplumun dinine etkisi*" anlamına gelebilirdi. Elbette bu da önemli bir inceleme konusudur ama onun ele aldığı bu değildi ve bunu anlayamıyordu.

Hasılı modern toplumun dininin bir teorisinin olmaması, onun kapitalizm öncesi toplumun dininin ne olduğunu anlamasını da engelliyor ve bu kanaldan Marksizm, burjuva ideolojisi tarafından teslim alınıyor; modern toplumun dinin en gerici biçimlerinin bir savunucusuna dönüşüyor ve tüm yaratıcılığını yitiriyordu.

Beşikçi'nin "*din bir inançtır*" sözlerine hiçbir Marksist'ten itiraz gelmemesinin nedeni de buydu. Çünkü onlar da aslında Beşikçi'nin savunduğunu, modern toplumun dininin gerici bir biçimini savunuyorlardı.

Kıvılcımlı bunun trajik sonuçlarından sadece biriydi.

Frankfurt Okulu: Akılcılığın Akıldışılığı

Şimdiye kadar, kimi zaman *"ulusçuluk modern toplumun dinidir"* dedik, kimi yerde ayni içeriği ulusçuluğun özünü de açarak, *"modern toplumun dini, politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasıdır"* dedik; ya da ayni şeyi değişik bir şekilde ifade ederek: *"modern toplumun dini ulusçuluk ise tanrısı ulustur"* dedik.

"*Modern toplumun dini, dinin inanç olarak, özel olarak tanımlanmasıdır*" dedik; veya ayni özü değişik bir şekilde ifade ederek: *"modern toplumun dini, kapitalizm öncesi toplumun dinini (üstyapısını), inanç diyerek politik alandan dışlamaktır"* dedik.

"Modern toplumun dini daha çok kardır" dedik veya halkın deyisiyle *"dini para, Allah'ı kardır"* dedik.

Ya da bütün bu farklı tanımların bağını göstermek için: *"Modern toplumun dini, ekonomik, politik ve özel diye yapılan politik, ideolojik ve hukuki ayrımın kendisidir"* dedik.

Bütün bu farklı gibi görünen tanımların hepsi, aslında ayni şeyin farklı bir yanına vurgu yapar ve bu ifade edilen farklı yanlar, o ifade edilmemişi de içerirler.

Şöyle bir analoji açıklayıcı olabilir. Örneğin, insan sosyal hayvandır, insan alet yapan hayvandır, insan gülen hayvandır, insan düşünen hayvandır, insan konuşan hayvandır gibi tanımlardan birinin kullanılması bile, ifade edilmemiş olmalarına rağmen diğerlerini var

sayar. İnsanin bütün bu nitelikleri birbirinden ayrılamaz. Biri varsa zorunlu olarak diğerleri de var olur. İnsan sosyal bir hayvansa, ayni zamanda konuşan bir hayvan, dolayısıyla düşünen bir hayvan, dolayısıyla gülen bir hayvan vs. olmak zorundadır. Tıpkı bir canlı memeli ise onun ayni zamanda omurgalı bir hayvan, sıcak kanlı bir hayvan, yavrusunu doğuran bir hayvan olması gibi.

Benzer şekilde kah birini, kah diğeri kullanılan bu tanımların temelinde de, kapitalizmde artı değerin bizzat üretim surecinin içinde gerçekleşmesi, ekonomi dışı cebire gerek duymaması bulunur. Modern üretimin bu özelliği, politik, ekonomik ve özel ayrımını mümkün ve gerekli kılmaktadır. Diğer yandan, bu artı değeri üreten metanın, yani is gücünün kullanım değeri ile onun fiziki veya moral özellikleri arasında bir ilişki olmaması da dini, etniyi, soyu, politika dışı, özel olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır. Denebilir ki, bu özellikler onun çekirdeğindeki DNA molekülleri gibidir. Modern toplumun dini olarak sıralanan tanımlar ise, bu DNA'nın sentezlediği proteinlerdir. Örneğin kapitalizm öncesinde, ekonomi dışı cebir olmadan artı ürüne el koyulamayacağından, özel, politik ve ekonomik gibi bir ayrım ne mümkündür ne gereklidir. Dolayısıyla bu DNA'nın ürettiği proteinler de kapitalizm öncesi toplumun, bunları ayırmayan ve ayırması mümkün olmayan dinidir. O dinde her şey ayni ilkeye tabidir[81].

Bu nedenle, modern toplumun dini, yukarıdaki tanımların yani sıra, **akılcılık** olarak da tanımlanabilir. **Modern toplumun tanrısı akıl, dini akılcılıktır**. Bu tanım da en azından diğer tanımlar kadar doğrudur, ayni gerçeğin başka bir yönüne vurgudur. Diğer bir ifadeyle, ekonomik, politik, özel ayrımının kendisi akılıcılık diye de tanımlanabilir.

Ama nasıl, dini bu toplumun dininin dine yüklediği anlamla ele almak bizi bu dinin bilinçsiz bir savunucusu yaparsa; nasıl politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasını sorgulamayıp, ulusçuluk diye belli bir ulusun çıkarlarına göre hareket etmeyi eleştirdiğimizde, yani Enternasyonalist olduğumuzda, politik olanın ulusal olana göre belirlenmesini kabul ettiğimiz için, bir ulusçu olmaktan çıkamaz ve bu ulusçulukla dininin bilinçsiz bir savunucusu olursak;

[81] Burada, can alıcı olan, herkesin ve dolayısıyla Marksizm'in de ipin ucu kaçırdığı yer, modern toplumun dininin yaptığı bu ayrımın, yani özel, politik ve ekonomik ayrımının, sosyolojik, dolayısıyla analitik bir ayrım olmadığı, bunun ideolojik, politik bir ayrım olduğudur. Ekonomik, politik, özel diye ideolojik, politik veya hukuki bakımdan ayrılanlar sosyolojik olarak birbirinden ayrılmadığı, bir bütün olduğu, ayrılamayacağı için, modern toplumun ideolojisinde ayrılmaktadırlar. Bu ideolojik olarak ayırışın kendisi, ayrılmazlığın bir ifadesidir. Zaten modern toplumun dinine ilişkin o farklı tanımlarımız bu sosyolojik ayrılmazlığı yansıtırlar ve vurgularlar; bu ayrımın sosyolojik bir ayrım olmadığını vurgulayıp onun ideolojik karakterini vurgularlar.

Ama bu ayrımı sosyolojik bir ayrım gibi ele aldığınız an, farkına varmadan modern toplumun dininin bilinçsiz bir taraftarı ve savunucusu haline gelirsiniz. Marksizm'in başına gelen tamı tamına budur. Dini hep özele ilişkin, kişisele ilişkin tanımlaması, bir ideoloji olarak ele alması; politik olanın ulusal olana göre tanımlamasını sorgulamayı ve buna karşı çıkmayı aklından bile geçirmemesi, ekonomik, politik ve özel ayrımının kendisini sorgulamaması, bütün bunlar, sonunda onu bizzat modern toplumun dininin bir savunucusu haline döndürmüştür.

Marksizm veya işçi hareketi, hiçbir zaman bu dinin kendisini tümüyle eleştiremediği için, eleştirisi sadece ekonomik temelle sınırlı olduğu için, kara dayanma ilkesiyle sınırlı olduğu için, programı sadece meta üretimini ortadan kaldırmayı hedeflediği için, bu din içinde heretik bir muhalefet olarak kalmıştır. İşçi hareketinin, bu dinin ötesinde başka bir din; yani başka bir üstyapı tasavvuru ve programı olmamıştır. Sonunda, bizzat o eleştirel özünü de yitirerek, onun en gerici biçimine teslim olmuştur.

ayni şekilde, bu akıl dininin akla yüklediği anlamı ve tanımı kabul ettiğimizde de farkına varmadan yine bu dinin bir savunucusu ve taraftarı oluruz. Yani bu dinin akıl kavramına yüklediği anlamın kendisi bizzat bu dindir. Aklı, bilimi bu dinin akla yüklediği anlamda kabul edip kullandığınız andan itibaren, bu dinin bilinçsiz bir savunucusunuzdur. **Bu dinde aklın işlevi, bu dinin akıl dışılığını gizlemektir**. **Yani, politiğin ulusa, ekonominin kara göre şekillenmesini; var oluşa, hayatin anlamına ilişkin, tüm topluma ilişkin en temel sorunların da özel denerek politik alanın dışına itilmesini, toplumsal hayatin ilkeleri olmaktan çıkarılmasını, bu korkunç akıl dışılığı akli göstermektir**. Descartes'ten Kant'a bütün büyük filozofların yaptığı ve yapmaya çalıştığı budur. Bu nedenle onlara bu modern dinin peygamberleri de denebilir[82].

Bu dinin akla yüklediği anlam ise sudur: hayatin anlamı, doğru, iyi, niye varız, doğru ve insanca bir hayat nedir gibi sorular aklin değil inancın konusudurlar. Akıl o andan itibaren amacı değil aracı tartışır. Amacın kendisi akla yasaklanmıştır. İste bu araçsal aklı, akıl olarak kabul ettiğiniz andan itibaren, yani bir rasyonalist olduğunuz andan itibaren, yine bu dinin bilinçsiz bir savunucusu olursunuz. Frankfurt Okulu'nun göstermeye çalıştığı budur[83]. Ama

---

[82] Elbette bu akıl dini ilk çıkışında, tıpkı kapitalizm öncesinin bütün dinleri gibi bir nesnel akıl fikrinden yola çıkıyordu. Akıl, nesnel akıl olarak Tanrı'nın yerine koyuluyordu. Ama kısa bir zaman sonra bu aklın yerini, "Öznel akıl" "araçsal akıl" alır ve amacın kendisi ortadan kaybolur. Frankfurt Okulu'nun esas büyük katkısı bu "akıl tutulması"nı vurgulama ve göstermesinde toplanır. Nesnel Akıl ve öznel ya da "araçsal akıl" farkı, bir bakıma modern toplumun dininin iki farklı aşamasına karşılık düşer; tıpkı insan ve yurttaş haklarına dayanan bir ulusçuluk ile dile, dine, etniye dayanan bir ulusçuluk gibi.

[83] *"(...) Ama akla ygun davranışları sonuçta mümkün kılan kuvvet, özgül içerik ne olursa olsun, sınıflandırma, çıkarsama ve tümdengelme yeteneğidir: düşünme aygıtının soyut işleyişi. Bu tür akla, öznel akıl adı verilebilir; esas olarak, araçlar ve amaçlarla ilgilidir; az çok baştan kabul edilmiş amaçlara ulaşmak için seçilen araçların yeterli olup olmadığı üzerinde durur. Amaçların kendilerinin de akla uygun olup olmadığı sorusunu br yana bırakmıştır. Amaçlarla ilgilenecek olduğunda da, daha baştan, bunların da öznel anlamda akla ygun olduğunu, yani öznenin varlığını (bu, bireyin varlığı da olabilir, bireyin hayatının bağlı olduğu topluluğun varlığı da) sürdürülmesine hizmet ettiklerini kabul eder. Bir hedefin herhangi bir öznel kazanç ya da çıkardan bağımsız olarak, kendi başına taşıdığını sezdiğimiz erdemleriyle akla uygun olabileceği düşüncesi, öznel akla tümüyle yabancıdır; en yakın faydacı değerlerin ötesine geçip, kendini toplumsal düzenin bütünüyle lgili düşüncelere adadığında bile böyledir bu.*

"Bu akıl tanımı ne kadar masum ya da yüzeysel görnürse görensen, batı düşüncesinde son yüzyıllarda meydana gelen derin bir değişmenin belirtisidir. Çünkü uzun bir süre boyunca, akıl konusunda, bunun tam karşıtı olan bir görüş geçerliydi. Bu görüş aklı yalnız bireyin zihninde değil, nesnel dünyada da, yani insanlararası ve sınıflar arası ilişkilerde, toplumsal kurumlarda, doğada ve doğanın görünüşlerinde de var olan bir kuvvet olarak görüyordu. Platın'un ve Aristoteles'in felsefeleri, skolastik düşünce ve Alman idealizmi gibi büyük felsefi sistemler, rnesnel bir akıl teorisi üzerine kurulmuştu. Bu görüş, insan ve amaçları da içinde olmak üzere bütün varlıkları kapsayan bir sistem ya da hiyerarşi oluşturmayı amaçlıyordu. Bir insanın hayatının akla uygunluk derecesini belirleyen, bu bütünlükle arasındaki uyumdu. Bireysel düşünce ve davranışların ölçütü, sadecea insan ve amaçları değil, bu bütünün nesnel yapısı olacaktı. Bu akıl kavramı, öznel aklı dışarda bırakmıyor, ama onu evrensel bir rasyonalliğin kısmi , sınırlı bir ifadsi oarak görüyordu. Her şeyin ölçütü, bu evrensel rasyonllikten çıkarılmalıydı. Ağırlık araçlarda değil, amaçlardaydı." (Max Horkheimer, *Akıl Tutulması*, s.55-56,)

Burada şunu not etmek gerekiyor. Sadece "*Felsefi Sistemler*" değil, bütün dinler de böyledir. Felsefenin yaptığı sadece bu geleneği sürdürmektir. Ama tabii Alman felsefe geleneğinin çocuğu olan Frankfurt Okulu, oldukça eorosentrik bir yaklaşımla bunu bir felsefi gelenek sorunu olarak ve Batı düşüncesindeki bir kırılma gibi görüyor. Halbuki bu özellik bütün kapitalizm öncesi düşüncenin temel gizli varsayımıdır. Allah tam da bu ayrılmazlığın bir ifadesidir. Kırılma kapitalizm öncesi arasındadır. Keza sorunu felsefi bir sorun olarak gördüğü için, bunun tüm üstyapının örgütlenmesine ilişkin karakterini görmüyor ve dolayısıyla niçin böyle bir ayrıma gidildiği sorusunu sormuyor. Bu soruların cevabı kapitalist üretimin çok temel niteliği, ekonomi dışı cebire gerek bırakmayan sömürü özellinde bulunabilir. Dolayısıyla nesnel akıldan öznel akla geçiş ile ekonomi, politik ve özel ayrımı arasındaki ilişkiyi

bir din, dolayısıyla üstyapılar teorisi olmadığını bilmediği için, bunun aslında bu toplumun dininin bir eleştirisi olduğunu göremez. Tüm üstyapıya ilişkin bir sorunu ideolojik bir sorun gibi kavrar. Çünkü kndisi de hala dinin bir ideoloji olduğu şeklndeki brjuva düşüncesine prangelerle bağlıdır. Kıvılcımlı gibi, bunun modern toplumun dini olduğunu, tümüyle üstyapı olduğunu göremez.

Kıvılcımlı, modern toplumun dininin, akıl dışı, inanç dediklerinin, yani antik toplumların dininin, aslında ne kadar akli olduğu noktasına varıyor, bu toplumun dininin din hakkındaki ideolojisinin çeperlerini zorluyor ama bir turlu onun dışına çıkamıyordu.

Kıvılcımlı'nın tarihte yaptığını felsefede, tersinden Frankfurt Okulu yapar. Bu toplumun dininin, yani akılcılığının nasıl akıl dışı olduğunu, nasıl akıl dışına vardığını gösterir. Bu toplumun akılcılığı araçsal bir akıldır; özsel değil. İnsan hayatinin, toplumsal hayatın nasıl daha doğru bir hayat olabileceği sorusunu sormamaktadır. Hayatın kendisi akıl dışına atılmaktadır. Bu akıl dışına düşmüş hayat içinde akılcı bir hayat olamaz. ("*Yanlış bir hayat içinde doğru bir yaşam olamaz*" Adorno)

Bu akıl dini baştan ayağa akıl dışıdır. Bir yandan dinlere, akıl dışı der, sonra en temel soruları da akıl dışına atar. Ama böylece, dinleri, yani akıl dışı, inanç dediklerini, en temel sorunun cevabıyla görevlendirmiş olur. Güya akıl dinidir, aslında akıl dışı dediklerini insan hayatına anlam vermekle görevlendirir. Böylece fiilen, kendini inkar ederek akıl dışına varır.

Sadece bu kadar değil. Akıl dışına attığı dinlere aklın cevap vermesi gereken görevi yükler ama bu dinleri tam anlamıyla özel olarak, yani politik ve ekonomik eyleme ya da düzene yön vermemesi gereken olarak tanımlayarak kendi ekonomk ve politik düzeninin kurar. Böylece, sosyal hayvan olan insan, toplum yaratığı ve toplumu yaratmış insan, toplum dışı olarak akli olmaya zorlanır. Politikanın ulusal olana göre, ekonominin kara göre tanımlandığı bir toplumda, bunlardan bağımsız akli bir hayat mümkün olabilirmiş gibi.

Bu toplumun ekonomisi kar, politikası ulus ilkesine göre düzenlenir. Yani üretimin ve toplumsal yasamın düzenlenmesinde, eski cağların dinleri kadar olsun, toplumsal olanın, insanlar için doğru ve iyi olanın ne olduğunun sorulması ve gözetilmesi yoktur. Böylece tanrısı akıl, dini akılcılık olan modern toplumun dini; akli da akılcılığı da yok eder ve akıl dışına varır. Akıl dini, kar ve ulus tanrılarına toplumsal olanı teslim eder. Toplumsallığın bu akıl dışılığının kurbanlarına da bireysel olarak, din dediği, politik ve toplumsal alandan uzaklaştırarak, özele ait dediği ilacı sunar. Ama bu dinin ayni zamanda aslında akıl dışı olduğunu söyleyen kendisidir. Yani sadece toplumu akıl dışına göre, ulus ve kara göre örgütlemez, o akıl dışının sonuçlarına karşı önerdiği çare de akıl dışı dediğidir. İnanç dediği dindir.

---

göremiyor ve eleştiri buradan giderek sadece felsefi bir düzeyde kalıyor ve politik bir programa dönüşemiyor. Dinin eleştirisi, (yani burjuvazinin dininin eleştirisi) bir yöntemin, bir anlayışın, bir ideolojinin, bir felsefenin eleştirisi olarak kalıyor. Zaten bunu aşsaydı, bu ayrımın kendisini ve politiğin ulusal olana göre tanımlanmasını, yani ulusçuluğu, bu dinin diğer vechelerini de; bir üstyapı olarak onun tamamını da sorgulardı.

Böylece bu günkü toplumun akıl dışılığı, ancak en akıl dışını insanin yüzüne bir tokat gibi çarpan saçma biçimlerde verilebilir hale gelir. Aslında modern sanat, Kafka'dan Becket'e, tamı tamına da budur.

Halbuki kapitalizm öncesindeki bütün dinler, doğru veya yanlış, doğru bir hayat nedir sorusunu sorup bu soruya bir cevap verebiliyorlardı[84]. Kapitalizm öncesinde, en akıl dışı gibi görünen, en saçma gibi görünen cevap bile aslında son derece aklidir. Bilimin görevi bu akıl dışı denendeki akli olanı; bu kendinden öncekileri akıl dışı olarak niteleyip akli olduğunu söyleyenin akıl dışılığını ortaya çıkarmaktır bir bakıma. Farklı hareket noktalarından Kıvılcımlı ve Eleştirel Teori'nin yaptıkları bir yönüyle budur.

Burjuvazinin akıl dini, kendinden önceki dnleri kıl dış göstermeyi çok ince bir hileyle yapar. Sosyolojik olarak ele alınması gereken sorunları, epistemolojik veya metodolojik bir sorunmuş gibi ele alarak metodolojik olarak bir hile yapar.

Örneğin Allah'ı ele alalım. Allah, rasyonalizme göre, deneyle kanıtlanamaz. Akıl dışıdır, inana ilişkindir denir. Ama burada inanç aslında, hukuki, özele ilişkin anlamında iken, birden bire, epistemolojik olarak ele alınmaya başlanıverir. Siyasi bir sorun, sanki ortadaki epistemolojik bir sorunmuş gibi tanımlanmaya ve tartışılmaya başlanır. Ama bunu yapabilmek için, Allah'ın ne olduğunu, sosyolojik olarak tartışmaz, Allah'ın ne olduğunu Allah'a inananların dediklerinden hareketle tartışmaya baslar. Aslında yaptığı teolojik bir tartışmadır, bu teolojik tartışmanın sonuçlarını metodolojik ve politik sonuçlar gibi, sosyolojik sonuçlar gibi koyar[85].

---

[84] Kapitalizm öncesi tüm üstyapılar ya da dinler bir "*Nesnel Akıl*" kavrayışına dayanırlar. İster Komün'ün dini veya üstyapısı olan şamanlık göz önüne getirilsin, ister tek ya da çok tanrılı uygarlık dinleri, üstyapıları. Şamanlığın tüm varlıkları kaplayan ruhları ve onların ilişkileri; tek tanrılı dinlerin tanrısı, bizzat o nesnel aklın kendisidir.

Bu bakımdan, modern toplumun dininin, akıl dininin, akıl dışı, boş inan diye damgaladığı dinler, aslında son derece akli bir çekirdeğe sahiptirler. Burjuva aklından farklı olarak diyalektik aklın görevi, burjuva aklının akıldışı dediğinin bu akli özünü; burjuva aklının akli olmayan özünü göstermektir.

Bu ilişki şöyle bir paralellikle daha iyi çıklanabilir. Daha önceleri bir çok kere, burjuvazinin, kapitalizm öncesinin üstyapısı olan dinleri özel, politika dışı alana attığını ve sosyalizmin ya da işçi sınıfığnın da, burjuvazinin dinine aynı şeyi yapması gerektiğini; onun politik olanı belirlemekte kullandığı ulusal olanı, bütünüyle özel, politika dışı alana atması gerektiğini yazmıştık. Rasyonalizm karşısında da Nasyonalizmin paraleli davranmak gerekir. Burjuvazi nasıl, kapitalizm öncesinin, nesnel bir akla dayanan ve özünde son derece rasyonel bir çekirdeği olan bütün dinlerini nasıl, akıl dışı, boş inan olarak damgaladı ise, diyalektik akıl ya da işçi sınıfı veya sosyalizmn de, burjuvazinin bu dininin kendi akıl dışılığını, boş inan niteliğini göstermek; hatta bunu yaparken, bu dinin akıl dışı veya boş inan diyerek damgaladıklarının son derece rasyonel b.ir çekirdekleri olduğunu göstermek zorundadır .

Böylece boş inanlara karşı ideolojik mücadelenin hedefi ve içeriği, şimdiye kadar alışılmış olanın tam tersine dönmektedir. O bütün oklarını, modern toplumun dininin irrasyonel ve boş inan karakterini göstermeye yöneltmek; yani ekonomik, politik, özel ayrımının kendisine; özelin, yani hayatın anlamı ve ahlakın akıl dışı boş inan denenlere havale edilmesine; politik olanın ulusal olanla belirlenmesine; ekonominin kara göre belirlenmesine yöneltmek zorundadır.

Modern toplumun dini olan akılcılık, elbet doğuşunda tam da bu biçim içinde doğmuş olmasına ve "Nesnel Akıl" olarak tanrının ya da ruhların yerine aklı geçirmiş olmasına rağmen, tam da bunu yaparken, hayatın anlamını ve amacını özel olana, politika dışı olana atması, ve bu atışın kendisini bir akıl dini olarak tanımlaması, kendi ipini çekmesi olmuştur. Amaç, akıl dışı denerek özele edilmiş dinlere terk edilince akla kalan sadece, her hangi bir amaç için seçilen yollar ve yöntemler olur.

[85] Yani birinci bölümde gösterilen Beşikçi'nin kabaca yaptıkları, aslında çok daha ince biçimde, burjuvaznin dinince de yapılır.

Halbuki, örneğin Allah, Kıvılcımlı'nın yaptığı gibi, Allah'a inananların onun hakkındaki tasvirleriyle değil, gerçek tarihsel ve toplumsal anlamı ile ele alındığında, epistemolojik veya teolojik değil sosyolojik bir kategori olarak ele alındığında, yani doğa ve toplum yasalarının soyut ve genel ifadesi olarak ele alındığında; yani "nesnel akıl" olarak ele alındığında, Allah'ın var ve kanıtlanabilir olduğu ortaya çıkar. Allah'ın var olduğunun kanıtı mucizeler değil, bizzat şu doğa ve toplumdur, onun gidişidir. Allah zaten bu gidisin genel yasaları değil midir? İnsan tarihsel ve toplumsal çocukluğu içinde ona öyle demektedir. Böylece akıl dışı, inanç olarak tanımlanan, gerçek eleştirel bakış açsından akli olarak ortaya çıkar.

Ve bu bakış açısından, modern toplumun kendini akli olarak gören dini ise, tam terine akıl dışı olarak, hurafe olarak ortaya çıkar.

Örneğin, daha çok kar için üretim, daha çok karı sağlayan yöntemlerin kendisi pek ala araçsal akıl bakımından akılcı olabilir ama bu daha çok karın neresi akılcıdır?

Modern toplum, politik olanı, yani devleti ulusal olana göre örgütlemekte ve düzenlemektedir. Peki, ulusal olanın neresi akılcıdır. Bir ulustan olmak nedir? Niçin diğer insanlar dışlanmaktadır? Ulusal çıkar için olanın insanlığın çıkarıyla ne ilgisi vardır?

Bütün bu soruların cevabi aslında hayırdır. Yani Marksizm aslında Frankfurt Okulu, Kıvılcımlı gibiler aracılığıyla muazzam bir paradigma değişiminin kenarına gelmiştir. Akıl dini akıl dışı olarak; bu akıl dininin akıl dışı diyerek, inanç gettosuna tıktıkları son derece akli olarak oraya çıkmaktadır.

Atılması gereken artık küçük bir adımdır. Sadece her şeyin değişik bir ışık altında görülmesi, dinin aslında kapitalizm öncesinin tüm üst yapısı olduğu; modern toplumdaki dini özel, politiği ulusal olarak ayırma ve tanımlamanın da modern toplumun dini olduğunu görmek yetecektir. Aydınlanmanın safralarından kurtulan bu sosyoloji, hızla yükselebilecektir.

Ne var ki, bütün bu çabalar, dünya işçi hareketince, Marksistlerce bilinmez kalır. Dolayısıyla ne ulus ne din teorilerinde burjuvazinin dininin dışına çıkılamaz. Hatta, işçi hareketi ve ona egemen partiler, modern toplumun dininin en gerici biçimi tarafından fetih edilip onun savunucuları haline gelirler.

Elbet bunda Marksizm'in ve sosyalist hareketin, giderek köylü ülkelere ve giderek daha köylü bir kitleye doğru kayışının belirleyici etkileri vardır. Köylülük, tıpkı eski çağın göçebe barbarları gibi, başka bir uygarlık kuramazdı, dolayısıyla burjuvazinin dini karsısında ondan daha gelişkin başka bir din de, yani başka bir uygarlık veya üstyapıyı programlaştıramazdı. Bu nedenle en fazla olacağı, bu var olan uygarlık tarafından fetih edilmek veya onun içinde bir radikal muhalefet ya da heretik mezhep olmaktan öteye gidemezdi.

Böylece Marksist **düşünce** ile ve Marksizme Dayanma iddialı **sosyal hareketler** zıt yönde bir evrim geçirirler.

Batı'da düşüncede, Frankfurt Okulu veya Kıvılcımlı gibilerin şahsında, Marksizm'in içindeki aydınlanma kalıntılarından kurtulmaya, onları giderek daha bilince çıkarmaya doğru bir teorik eğilim gelişirken; Doğu'ya doğru yayılan sosyalist harekette, giderek bu dinden daha fazla

etkilenme, hatta giderek bu dinin en gerici biçiminin etkisi altına girme yönünde bir eğilim görülür.

Ama Batı'daki Marksist düşüncede, modern toplumun dini tarafından fethin yolunu açan Lenin, Troçki, Luksemburg gibiler olur. Din karşısında, burjuvazinin dininin, dini özel bir sorun olarak gören programından öteye gidemeyen ve Ulus sorunuyla doğrudan yüzleşen bu Marksistler, farkına varmadan, modern toplumun dinin en gerici biçimlerinin karşısında bile ses çıkaramaz hale gelirler. Onlar Marksizm'in doğuşunda bulunan günahı, yani aydınlanma kalıntılarının özellikle ulusçuluğa ilişkin olanını büyütüp, Marksizm'in giderek bu toplumun dininin en gerici biçimlerinin savunucusu haline gelmesinin yolunu açarlar.

Burjuvazinin Dininin (Ulusçuluğun) İki Aşaması

Dinlerin bir devrimci bir de gerici olduğu dönemler vardır. Burada gericilik ve ilericilik derken, o dinin kendisinin aynı kalmakla birlikte, koşulların değişmesine ayak uyduramayıp gerici bir işlev görmesini kastetmiyoruz. Hayır, burada kastettiğimiz o dinin kendisinde yaşanan gericileşmedir. Yani o dinin ilk ortaya çıkışındaki kurtuluşçu ve eşitlikçi hedef ve kabullerin terkidir.

Örnek olarak daha iyi bildiğimiz İslam dininde bu iki farklı dönemi karşılaştıralım.

Muhammet veya Ergin halifeler zamanında, bütün Müslümanlar silahlıdır; cami, Müslümanların toplanıp karar aldıkları, halifelerin Müslümanlara hesap verdikleri demokratik bir meclis gibidir. En sıradan Müslüman çıkıp, örneğin halife Ömer'e, "sen hırsızsın" der. O da aksini kanıtlamaya çalışır cemaatin içinde. Silahlı özel adamlarına, "bana hakaret etti vurun kellesini" diyemez. Ne böyle silahlı adamlar vardır ne de henüz Müslümanlar silahsız kılınmıştır. Allah doğa ve toplumun yasalarını ifade eden bir soyutlamadır.

Bir de, medeniyetleri ele geçirdikten ve de medeniyet tarafından ele geçirildikten sonra, Muaviye ile başlayan ve bütün İslam uygarlıkları boyunca sürüp bu güne kadar gelen İslamiyet'i göz önüne getirelim[86]. Halife, silahlı adamlardan oluşan bir devlet cihazının başıdır. Buna karşılık, Müslümanlar silahsızdır. Halife seçilmez, soydan geçer. Halifeye hesap sormak ne kelime, kimsenin böyle bir şey aklından bile geçemez olur. Tüm demokrasi yok olmuştur. Cami, bütün temsili ve demokratik işlevini kaybetmiş, devlete egemen olanların çıkarlarının ve dogmaların Allah adına insanlara tekrarlandığı yer olmuştur; demokrasinin değil, demokrasiyi yok etmenin, insanları Allah diye yeryüzü efendilerine kulluk yaptırmanın bir aracı olmuştur. Allah, doğa ve toplumun yasaları değildir artık, mutlak egemen devletin, yani sınıf egemenliğinin, bezirganlığın sembolü ve hizmetindedir.

---

[86] Elbette burada kolaylık olsun diye böyle bir basitleştirmeye gidiyoruz. Tarihte çok daha karmaşık bir gidiş söz konusudur. Örneğin Oğuzların Müslümanlaşması ve İslam uygarlığını ele geçirmesi, komün geleneklerinin yeniden canlanması, Muhammet dönemi Müslümanlığına geri dönüş gibi bir etki yapar. Ama onun kendisi de Müslümanlığın yaşadığı uygarlaşma ve gericileşme sürecini yaşar.

Bu iki İslamiyet birbirine galaksiler kadar uzaktır. Benzeri bütün tarihte görülür. Hıristiyanlığın kaderi de daha farklı olmamıştır. Burjuvazinin dini de, yani akılcılık veya ulusçuluk da, benzer bir değişim geçirir. Bu değişim, devrimci ve demokratik bir ulusçuluktan, insan haklarına ve yurttaşlığa dayanan bir ulusçuluktan dile, soya, ırka, dine, etniye dayanan bir ulusçuluğa; demokratik bir devlet örgütlenmesinden, demokrasinin budanmasına; nesnel akıldan öznel ya da araçsal akla; aydınlanma ve öncesi filozofların rasyonalizminden pozitivizme doğru evrimde görülebilir.

Burjuvazinin dininin ilk devrimci biçiminde, ulus yurttaşlarla tanımlanmaktadır. Yurttaşlar ise bu gün anlaşıldığı anlamda, etni, dil veya soyla hiçbir ilişki içinde değildir. Yurttaşlık insan hakları ve diğer insanlarla birlikte yaşamanın gerektirdiği görevler ile tanımlanmaktadır. Dil, bir ulusu tanımlamanın değil, halkın iradesini gerçekleştirmesinin, bilgiye ve bilime ulaşmasının aracı olarak görülür. Dini, cinsi, ırkı, soyu, siyasi görüşü ne olursa olsun insanların eşit oldukları, bunların politik bir anlamının olmayacağı söylenir. Bu nedenle, bu ilk uluslarda, bu ilk burjuva devrimlerinde, bu modern toplumun dininin ilk devletlerinde, dile, soya, "ulusal tarih"e hiçbir gönderme yoktur. Amerika ulusu, aynı soydan ve dilden İngilizlere karşı savaş içinde kurulur. Tarihi yoktur ulus olmak için bir ulusal tarihi olması gerektiği fikri tasavvur bile edilemez[87]. Ulusun aynı soydan ve dilden olanlarca ya da "tarihi olan uluslarca" kurulabileceği gibi bir ulus anlayışı egemen olsaydı, yani bu gün dünyada yaygın olan görüş, Amerikan ulusu; yani dünyanın bu ilk ulusu, hiçbir zaman var olamazdı.

Aynı durum Fransız Devrimi'nde de görülür. Fransız Devrimi bir tarihe dayanmaz. O, tarihe karşı gerçekleşir. Kendisi yine Frankların soyundan gelen bir krala karşı yapılan devrimde, ortak bir dil veya kökene göre yapılan tanımlamanın bir anlamı olamazdı. Bu Fransız Devrimi'nin ulusu oluşturanlar için seçtiği sözcükte de görülür: Yurttaş. Bu sözcük ne etnik ne dilsel ya da dinsel bir gönderme ve çağrışım içermez. Sadece aynı toprak parçasını, yurdu paylaşmaya bir göndermedir. Bu yurt da özgür komünlerin kendi iradeleriyle oluşturduğu bir birlik olarak anlaşıldığından, belli bir tarih, kültür vs. ile sınırları önceden belirlenmiş bir yurdu ima etmez; yani bu günkünden tamamen farklı bir anlam ve içeriğe de sahiptir.

Her hangi bir dile, dine, soya, tarihe, etniye dayanmadan ulusu yurttaşlıkla tanımlama, yani insan hakları ile tanımlama, modern toplumun dininin, burjuvazinin dininin devrimci dönemidir.

Bütün bu özellikler bu modern dinin, akıl dininin peygamberleri olan, Descartes'tan, Kant'a kadar bütün burjuvazinin devrimci çağının filozoflarında görülür. Hiçbiri kendini bir soy, dil veya bu gün anladığımız anlamda bir ulusla tanımlamaz. Vatanları yeryüzü, milletleri insanlıktır[88].

---

[87] Bu tarihsiz ulus aslında, tarihi en eski olan ulustur. Tarihi olan ulusların hepsi, sonradan, ulusçuluğun gerici döneminde ortaya çıktıklarından daha tarihsizdirler. Örneğin, tarihten önce bile var olduğunu iddia adan Türk ulusu, topu topu 70 veya seksen yıllık bir tarihe sahiptir. Tarihsiz Amerikan ulusu ise, 200 yılı aşkın bir tarihe sahiptir.

[88] Modern toplumun dini de tıpkı kapitalizm öncesi toplumun dini gibi, tüm üstyapıyı kapsar. Onun dışında var oluş mümkün değildir. Nasıl kapitalizm öncesinde dinsel olmayan hiç bir şey olmaz ise, modern toplumun dininde de bu dinin dışında olan hiç bir şey yoktur. Hatta kendi dışında olduğun söylediği ve inanç olarak tanımladığı dinler bile

Ama burjuvazinin ya da modern toplumun dini de, tıpkı antik tarihin dinleri gibi değişmeye, örneğin Muaviye dönemi İslam'ına benzemeye başlar. Peki kapitalizmde bu nasıl olmaktadır ve niçin olmaktadır.

Daha önce, sorunun, dil, din etni, soy, cins ayrımının her türlü politik anlamdan azade olmasında değil, (çünkü bu iş gücünün kullanım değerinin onun fiziksel özellikleriyle bir ilişki içinde olmamasıyla ilgiliydi) niçin bütün burjuva toplumlarında böyle olmadığını açıklamakta olduğu söylenmişti. Yani sorun burjuvazinin niçin ulusu, yani politik olanı dile, dine, soya, etniye, kültüre göre tanımlamadığı değildir; niye sonradan bunlara göre tanımlamaya başladığıdır.

Burada burjuvazide, tıpkı toprak rantı ve toprak sahipleri karşısında olduğu gibi bir değişim görürüz. Burjuvazi esas olarak, soyut tarihsel çıkarları bakımından veya saf ekonomik bakımdan, toprak sahiplerine rant haracını vermekten çıkarlı değildir. Yani toprakların kamulaştırılması aslında burjuvazinin bir talebidir ve radikal burjuvazi bu talebi ortaya koymuştur. Ama somut tarihte, sınıf mücadelesinin sonucu olarak, sınıf çıkarı, soyut ekonomik çıkar karşısında üstün gelir ve İşçilere ve halka karşı, burjuvazi, egemenliğini korumak veya kurmak için, toprak sahipleriyle iş ve güç birliğine girip, onlara verecekleri destek karşısında rant haracını ve hatta politik iktidarı vermeyi kuzu kuzu kabullenir.

Benzeri bir değişim de ulusun tanımlanmasında olur. Gerçekten bir demokratik cumhuriyet olduğunda, yani din, dil, etni, kültür, ırk vs. politik olanın dışına koyulduğunda ve bunlar için gerçek bir eşitlik olduğunda, bu hem işçilerin birleşmesi için ideal koşulları yaratmaktadır, hem de böyle devrimci ve demokratik bir ulusçuluk için harekete geçen yoksulları sonra yeniden eski kovuklarına tıkmak zor olmaktadır. Bu açmaza burjuvazinin bulduğu çözümdür, dile, dine, soya, ırka, kültüre, tarihe dayanan ulusçuluk. Bunun için, burjuvazi gerici bir ulusçuluğa geçer, ulusu insan haklarıyla değil, dile, soya , dine göre tanımlamaya başlar; İnsan haklarının yerini ulusların kaderini tayin hakkı alır. Ancak belli bir ulustan, yani etniden, dilden, dinden, kültürden olabilenler bu haklardan yararlanabilirler demektir bu.

Burjuvazinin, daha önce savaş içerisinde olduğu kapitalizm öncesinin devletlerine karşı artık demokratik ve devrimci idealleri savunmasına gerek olmaz. Osmanlı, Avusturya-Macaristan veya Rus İmparatorlarına karşı, Fransız Devrimi benzeri, insan haklarıyla ve demokrasiyle tanımlanan bir hareket gereksizdir artık. Demokrasi ideallerinin yerini, toplum sözleşmelerinin yerini, tarihe gönderme yapmayan, aksine tarihe karşı çıkan bu ulus

---

onun içindedir. Çünkü eski toplumun dinlerinin özele ait olduğu düşüncesi bizzat bu dinin bir kabulüdür. Dinler bunu kabul ettiklerinde bu dinin bir unsuru haline gelirler.

Romancılar bu dinin vaizleridir. Müzisyenler bu dinin ilahilerini yazarlar. Ressamlar bu dinin ikonalarını yaparlar. Nasıl kapitalizm öncesinde dinsel olmayan hiç bir resim bile mümkün değil iken, aynı şekilde bu dinde de dinsel olamayan hiç bir şey mümkün değildir. Her hangi bir natürmort, ya da manzara resmi bile ister kübist ister ekspresyonist ister soyut stille yapılsın, bu dinin kabullerini gizli bir varsayım olarak içinde taşır. Tıpkı eski toplumlardaki en din dışı gibi görünen saray hayatını anlatan minyatürlerin bile, o dinin insanlara verdiği bakış açısını yansıtmaları gibi. (Bu bağlamda Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanı hatırlanabilir.) Şunu bir an bile akıldan çıkarmamak gerekiyor; laiklik, yani dinin inanç sorunu olduğu anlayışı bu dinin bir ilkesidir. Bütün laik sanat da dolayısıyla bu dinin çerçevesindedir.

anlayışlarının yerini; dile, etniye, kültüre, tarihe göre tanımlanmış bir ulusçuluk anlayışı almaya başlar. Burjuvazinin dini artık gerici bir dindir[89].

Burjuvazi, demokrasi isteyip ezilen kitleleri silahlandırıp onlarla ittifak yaptığında, onların bunu ciddiye aldıklarını ve mantık sonuçlarına kadar götürmeye niyetli olduklarını Fransız Devrimi'nde görmüştü. Demokratik Cumhuriyet, pekala işçi sınıfının iktidarının da özgül bir biçimi olabiliyordu. Hem iktidarın kendisine geçmesini sağlayacak, hem de ezilenleri bölüp devrimci ve demokratik ideal ve gelenekleri unutturacak bir biçim bulunması gerekiyordu. Bu, dile, soya, kana, dine dayanan bir ulusçuluk oldu. Böylece modern toplumun dininin o kısa süren devrimci biçiminin yerini, bu güne kadar süren gerici biçimi aldı[90].

Ulus, artık yurttaşlığa ve insan haklarına göre değil, bir tarih, dil, soy ortaklığına göre tanımlanmaktadır. Ulus artık özgür bireylerin bir toplumsal sözleşmesi değil, tarihten, soydan, dilden referans gösterebilenlerin yapabileceği bir sözleşmedir. Eski ulusçuluk bütün insanlar eşittir diyordu, yeni ulusçuluk, şu dilden, şu soydan, şu ortak tarihten gelenler eşit olabilirler demektedir[91]. Eşitlik ancak uluslar arasında olabilir demektedir. İnsanların eşitliğinin yerini, her biri tarihe, dile, soya, dine, etniye veya kültüre göre tanımlanmış ulusların eşitliği almaktadır. İnsanlar ancak böyle ulusların birer üyesi olarak ve onlar aracılığıyla ve onların içinde eşit olabilir denmektedir.

Bu dramatik dönüşüm, ulusçuluk dininin ilerici biçiminden gerici biçimine dönüşüm, Orta Avrupa'da, yani öncelikle Almanya'da gerçekleşir.

Bugün soya, dile dayanan Alman ve yurttaşlığa dayanan Fransız ulusçuluğu diye metafizik bir şekilde birbirinden ayrılan ulusçuluklar, aslında, modern toplumun dininin iki farklı aşamasına karşılık düşerler. Bunları sadece iki farklı ulusçuluk olarak tanımlamak, onların özünü yok eder. Bu, Emeviler İslam'ı ile Asrı Saadet İslam'ının, Mekke İslam'ı ile Şam İslam'ı olarak, iki farklı İslam diye ele alınmasına benzer. Bunların zıt karakterleri, birinin ilerici diğerinin gerici karakteri görülmez olur. Gericiliği gizlemenin aracıdır ve onu meşrulaştırır.

---

[89] Burjuvazi gericileşmesine rağmen, İşçi hareketi bu eski ideallere bağlılığı sürdürür. Bu nedenle bu dinin gerici biçimine gidiş de, Antik çağın dinlerindeki gibi, düz bir yol izlemez ve çok karmaşık bir süreçtir. İşçi hareketinin demokratik karakterli kazanımları, burjuvazinin dinine, antik uygarlıklarda "*barbar akınları*"nın, yani Komün'ün etkisinin yükseldiği dönemlerinkine benzer bir gençlik aşısı etkisi yapar.

[90] Bu değişim her alanda, örneğin Müzikte bile görülebilir. Mozart'ın Türk Marşı. Bu gün anladığımız anlamda Türkler için bir marş değil, Osmanlı'ya onlar Türk dediği için, Osmanlı müziğinin motiflerini kullandığı için Türk Marşı'dır. Yani bu günkü gibi bir anlamı da yoktur Türk sözcüğünün. Hiçbir etnik, bu günkü anlamıyla ulusal gönderme içermez. Başka bir uygarlığın, başka bir müzik sisteminin başka seslerini, yeni insanın yaşam sevinci ve dünyaya bakışının bir ifade aracı olarak kullanmasıdır. Yani modern toplumun dininin devrimci döneminin fikirlerinin ifadesinin aracıdır. Orada, Osmanlı müziğinin motifleri, hiç bir etnik veya bu gün anlaşıldığı anlamda ulusal çağrışım ve gönderme içermeden, teknik bir olanak olarak kullanılmaktadır.

Halbuki, burjuva devrimlerinin doğuya doğru kayışı, yani gerici milliyetçiliğin yükselişiyle birlikte, klasik müzik alanını, Macar Rapsodileri, Slav Dansları, Finlandiya'lar, Smetana'nın Moldavya'ları kaplar.

[91] Demokratik Cumhuriye'tin İşçi hareketinin programından kaybolması ve bundan Ulusların Kaderini Tayın Hakkı'na geçiş tam da bujruvazinin dininin devrimic döneminin programından gerici döneminin programına geçiş, yani Burjuvazinin dininin en gerici biçimi tarafından Marksizmin ve İşçi Harketinin teslim alınması anlamına gelir.

İşte, Marksizm tam da bu dönüşümün olduğu dönemde, hatta bu değişimin ayak izleri üzerinde ve bu değişime karşı olarak doğar. Komünist Manifesto'nun yazıldığı günler aynı zamanda, gerici ulusçuluğun da burjuvazinin dinine damgasını vurduğu günlerdir. Yani ulusun insan haklarına göre değil, dile, soya, tarihe göre tanımlanmaya başladığı günlerdir.

Marksizm burjuvazinin dininin devrimci döneminin çocuğudur, dolayısıyla onun ideallerini benimsemişti. Hangi dinden, dilden, soydan, kültürden, ırktan, cinsten olursa olsun insanların eşit olduğu, hiç birinin baskı altına alınmadığı bir toplumun sosyalizme gidişin ön şartı olduğun düşünüyordu. Bunun için, bayrağına her zaman için asgari program olarak Demokratik Cumhuriyet'i yazdı. Yani burjuvazinin bile pratik olarak hiç bir yerde tam gerçekleştirmediği ve gerçekleştiremediği, dini, dili, soyu, kültürü, ırkı, cinsi politik olamayan olarak tanımlamayı, yani burjuvazinin dininin devrimci döneminin ilkesini yazdı bayrağına asgari program olarak.

Ama Marksizm aynı zamanda, Almanya'daki ulusu dile, soya, etniye, kültüre göre tanımlayan bu gerici milliyetçiliğin de izlerini taşır. Bu milliyetçiliğin somut politik ifadeleriyle her zaman karşı karşıya gelse de, bu milliyetçiliğin kendisini hiçbir zaman sorgulamayı aklından geçirmedi. Çünkü onlarca prensliğe parçalanmış Almanya'da burjuva devrimi Almanya'nın birliği, şiarıyla tanımlanıyor Almanya'nın birliği ise; Alman denenlerin birliği olarak anlaşılıyordu. Bunun için siyasi birlikten önce bir Alman ulusu, bir Alman tarihi yaratmak gerekiyordu. Alman ulusçuluğunun feodal prensler karşısındaki bu nesnel ilerici niteliğinden ötürü, onun gerici özü, Marks ve Engels'in bile oklarının hedefi olmadı. Onlar, Alman Birliği'nin bir savunucusu oldular.

Halbuki Alman birliği demek, Alman ulusu demekti ve Alman ulusu, Alman soyundan, kanından, dilinden veya kültüründen olanların politik birliği anlamına geliyordu. Kendileri hiçbir zaman bir Alman ulusçusu, hatta bir Alman bile olmamalarına, ulussuz, kozmopolit sosyalistler olmalarına ve bununla övünmelerine rağmen, belki de tam bu nedenle, hiçbir zaman bu çelişkiyi sorgulamak akıllarından geçmedi. Elbette onlar Alman Birliği'ni isterken, bunu Alman oldukları için, ulusçu bir kaygıyla değil, işçilerin birliğine giden yolun bu olduğunu, sosyalizme bu yoldan daha iyi gidilebileceğini düşündükleri için istiyorlardı. Ve bunu isterlerken diğer etni, dil, kültürden olanların baskı altına alınmasını akıllarından bile geçirmiyorlardı. Ama niyetler ne olursa olsun, karşı çıkmayarak, nesnel olarak, ulusun dile, soya, dine göre tanımlanmasını da, yani bu gerici ulusçuluğu da desteklemiş oluyorlardı.

Gerçekten kendilerinin bununla kastettikleri, Alman dilinden ya da soyundan olanların oluşturduğu ulusun birliği değildir, yani etniye, dile dayanan bir ulusçuluk değildir. Bu örneğin, Engels'in *Erfurt Programının Eleştirisi*'nde çok açıktır[92]. Orada, bize lazım olan şey,

---

[92] *"Birincisi. Mutlak olarak kesin olan bir şey varsa, o da, partimizin ve işçi sınıfının, egemen duruma, ancak demokratik cumhuriyet şekli altında gelebilecekleridir. Hatta, demokratik cumhuriyet, Büyük Fransız Devrimi örneğinin gösterdiği gibi, proletarya diktatörlüğünün özgül biçimidir de. Örneğin Miquel'in yaptığı gibi, en iyi adamlarımızın bir imparatorun altında bakan olmasının akla sığar bir şey olmadığı besbelli değil mi? Cumhuriyet istemini programa doğrudan doğruya koymak, hukuksal bakımdan olanaksız gibi görülmektedir, oysa bu, Fransa'da, Louis-Philippe zamanında yapılabildi, ve bugün de İtalya'da yapılmaktadır. Ama bugün Almanya'da açıkça cumhuriyetçi bir parti programının kaleme alınmasının olanaksız oluşu, bu ülkede barış yoluyla bir cumhuriyet*

tıpkı Fransız Devrimi dönemindeki gibi, komünlerin gönüllü birliğidir der. Ama bütün bunlara rağmen hiçbir zaman, Alman ulusçuluğunun bu karakterini de eleştirmemişlerdir. Tam anlamıyla bir tutarsızlık vardır. Yani gerici ulusçuluğun ulus tanımı susularak kabul edilmektedir. Ortadaki çelişkili durumu görememektedirler.

Bu çelişki, özellikle Engels'in *"tarihsiz halklar"* (ki burada tarihsiz uluslar demek ister) kavramında bile yansımasını bulur. Sanki, tarihi olan bir ulus varmış ve tarihsizlik bir ulus için olumsuz bir nitelikmiş gibi koymaktadır sorunu Engels, Hegel'den aldığı bu kavramda.

Özetle, Marksizm esas olarak, burjuvazinin dininin devrimci döneminin ideallerini en radikal biçimde savunduysa da, yani demokratik bir cumhuriyetin en tutarlı biçiminin bir savunucusu olduysa da, içinde ulusun dile, soya, etniye göre bu tanımlamasına karşı bir itiraz yöneltmemenin çelişkisini taşıdı.

---

kurulabileceği, ve yalnızca cumhuriyet değil, bir komünist toplum yaratılabileceği hayalinin ne büyük bir gaflet olduğunu tanıtlar.

Bununla birlikte, zorunluluk karşısında gene de cumhuriyet sorunu, susarak geçilebilir. Ama bence programda yer alması gereken ve yer alması mümkün olan şey, bütün iktidarın halk temsilcilerinin elinde toplanması istemidir. Eğer daha ileri gidilmek istenmiyorsa, şimdilik, bu kadarı yeterli olabilir.

İkincisi. Almanya'nın ulusal birliğinin gerçekleştirilmesi. (sayfa 528) Bir yandan küçük devletlere bölünmeye son verilmelidir; - Bavyera'nın ve Würtemberg'in özel hakları[262] devam ettiği sürece, örneğin Thüringen'in haritası bugünkü yürekler acısı durumunu koruduğu sürece, varın Alman toplumunu devrim yoluyla değiştirin! Öte yandan özgül olarak Prusyalı zihniyetin Almanya'yı ezmesine son verilmesi için, Prusya ortadan kalkmalıdır ve özerk eyaletlere bölünmelidir. Küçük devletlere bölünme, ve Prusya zihniyeti, işte Almanya'nın içine hapsedilmiş bulunduğu çelişkinin iki yönü; bunlardan biri, ötekini haklı göstermenin her zaman mazereti olacaktır.

Bunun yerine ne konmalı? Benim görüşüme göre, proletarya, bölünmez tek bir cumhuriyetten başka bir biçimden yararlanamaz. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri'nin o muazzam toprakları üzerinde federatif cumhuriyet, Doğu'da şimdiden bir engel teşkil etmeye başlamakla birlikte, bugün de bir zorunluluktur. Böyle bir şey, iki adada dört ulusun yaşadığı ve tek bir parlamentoya karşın, bugün bile hâlâ üç ayrı yasanın yan yana uygulanmakta bulunduğu İngiltere'de bir ilerleme olurdu. Küçük İsviçre'de federatif sistem, ancak bu ülke, Avrupa devletler topluluğu içinde tamamen pasif bir üye olmakla yetindiği için hoşgörüyle karşılanabilir bir engel oluşturmaktadır. Almanya için, İsviçre'ninkine benzer bir federalist örgütlenme, önemli bir gerileme olurdu. Federal bir devleti, bütün halindeki devletten, iki nokta ayırt eder; birincisi, federasyonun üyesi olan her devletin, her kantonun kendi medeni hukukuna ve ceza yasasına sahip bulunması, kendi adli örgütlenmesine sahip bulunmasıdır; ikincisi, halkın meclisi yanında, her kantonun, büyük olsun, küçük olsun, oyunu kullanabildiği bir devletler temsilcileri meclisinin bulunmasıdır. Ne mutlu ki, biz, birinci noktayı aşmış bulunuyoruz ve onu yeniden kabul ettirmek için harekete geçecek kadar safdil değiliz. İkinci noktaya gelince, buna da federal konsey biçiminde malik bulunmaktayız ve bu olmadan da yapabiliriz, - üstelik bizim "federal devletimiz" daha şimdiden merkezi tek devlete doğru geçişi ifade etmektedir. Ve 1866'da ve 1870'te yukardan yapılmış olan devrimi geriletmek bize düşmez; tam tersine, biz, buna aşağıdan bir hareketle (sayfa 529) gerekli tamamlamayı ve iyileştirmeyi sağlamalıyız. (Demek ki, tek bir cumhuriyet. Ama, 1798'de kurulmuş olan imparatorluğun imparatorsuz şekli olan bugünün Fransız Cumhuriyeti anlamında değil.[272] 1792'den 1798'e kadar her Fransız ili, her belediye, Amerikan modeline uygun olarak kendi tam özerk yönetimine sahip bulundu, bize de böyle bir şey gerek. Böyle bir özerklik nasıl örgütlendirilebilir ve bürokrasisiz nasıl edilebilir, Amerika ve Birinci Fransız Cumhuriyeti, bunun nasıl olacağını bize gösterdi; Avustralya, Kanada ve öteki İngiliz kolonileri de bugün bize bunu göstermektedirler. Böyle bir eyalet ve belediye özerkliği, örneğin kantonun konfederasyona göre pek bağımsız bulunduğu, ama bu bağımsızlığın, ilçeye (Bezirk) ve belediyeye karşı da olabildiği İsviçre federalizminden çok daha özgürdür. Kanton hükümetleri, ilçe mülki amirlerini (Bezirkesstatthalter) ve valileri tayin ederler; oysa İngilizce konuşulan ülkelerde böyle bir şey yoktur, ve biz de, gelecekte, bunlardan, Prusyalı il ve hükümet müşavirlerinden olduğu gibi (Londrat ve Regierungsrat) kendimizi kurtarmalıyız."

http://www.kurtuluscephesi.com/marks/erfurt.html

Alman ulusunun Almanlığa göre tanımlanmasına itiraz etmezlerken, tutarlı demokratlar olarak Amerikan İç Savaşında, güney eyaletlerinin, ulusu ırka göre tanımlamasına karşı en radikal savaşı da öneriyorlardı. Ama bu radikal savaş önerisinde bile, bunun ulusçulukla, yani politik olanın neye göre tanımlanacağıyla ilgili bağlantıyı göremiyorlardı. Kuzey-Güney savaşını sadece köleliğe karşı bir savaş, bir toprak düzeni için savaş olarak görüyorlar; bunun ulusal karakterini, bu savaşın aslında ulusun neye göre tanımlanacağına ilişkin bir savaş olduğu anlamını göremiyorlardı. Kuzey-Güney savaşı, aslında, ilerici dönemin ulusçuluğunun gerici ulusçuluğa karşı son zaferi ve kuğu çığlığıydı.

Bu tam bir kör nokta oluşturuyordu. Bu kör noktanın **metodolojik temelleri** de, modern toplumun üst yapısının örgütlenmesinde özel, politik ve ekonomik ayrımının ve politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasının tayin edici, modern toplumun üst yapısını belirleyici niteliğini görememelerindeydi. Bunun ardında da, kapitalizm öncesindeki toplumların üstyapısının ne olduğunun bilinmemesi, yani dinin ne olduğunun bilinmemesi yatıyordu. Bunun ardında da bizzat dinin inanç olduğu, politik olmayan olduğu yolundaki burjuvazinin dininin din kavrayışı.. Böylece daire kapanıyordu.

Dolayısıyla Marksizm aslında, ancak burjuvazinin dini içinde güçlü bir heretik mezhep olabildi. O dinin içinde, o dinin devrimci döneminin ideallerini korumaya çalışan eşitlikçi bir muhalefetti ama o dine karşı başka bir uygarlığın dini olarak kendini koyamadı. **Hiçbir zaman programına, nasıl olursa olsun politik olanı ulusal olana göre tanımlanmasını reddetmeyi; ulusal olanı kişisel bir sorun olarak koymayı veya ekonomik, politik, özel ayrımını aşmayı koyamadı.** Dolayısıyla ayrı bir din çağrısı (üstyapı projesi) olamadı. Burjuvazinin diniyle böyle kökten kopuşamadığı için de sonunda onun tarafından, hem de en gerici biçimleri tarafından teslim alındı.

Özetle Marksizm bir yandan burjuvazinin dininin devrimci döneminin ideallerini en son noktasına kadar savunuyordu, ama diğer yandan, nesnel ilerici niteliğine bakarak, bu dinin gerici biçiminin ulusçuluk anlayışını ve ulus tanımını da hiç eleştirisiz kabul ediyordu.

Marksizm gemisi bu delikten aldığı sularla batacaktır. Ve gemi bu suları daha doğarken, *Alman Birliği*'nden söz etmenin gerici niteliği üzerine bir tek söz etmemekle; "*tarihsiz halklar*" gibi, tam da en gerici ulusçuluğun kavramlarını içinde taşımakla almaya başlamıştı. En radikal olduğu noktada bile, kendini **a-nasyonalist olarak değil**, **enter-nasyonalist** olarak tanımladı. Yani ulusal olanla politik olanın çakışmasını reddedip bunun karşısında ulusal olanı da diğer dinler gibi bir inanç ve özel olarak tanımlamayı hedeflemedi; yani **ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini kabul ederek** kendi hedefini ifade etti. Bu bile Marksizm'in sadece burjuvazinin dini içinde heretik bir mezhep olduğunu, ama o dinin karşısında başka bir din, başka bir uygarlık tasavvuru olamadığını gösterir.

Burjuva devrimlerinin doğuya kayışına paralel olarak burjuvazinin gerici milliyetçiliği de yayıldı. Bu burjuva hareketler, Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi antik ve gerici devletlerin egemenliğine karşı olduğundan, nesnel bir ilericilikleri vardı, ama bunlar aynı zamanda gerici bir milliyetçiliğin ifadesiydiler. Çünkü artık ulus, belli bir dil, etni, tarih hatta dine göre tanımlanmaya başlamıştı.

Sosyalistler eğer doğru dürüst bir ulus teorisine sahip olsalar, bu gerici **ulusçulukları nesnel ilerici sonuçları nedeniyle politik olarak** desteklerken **aynı zamanda bunların ulusu, dile, tarihe, soya göre tanımlamalarına karşı, devrimci bir ulusçuluğu da savunurlar ve bu ulusçuluğa karşı kesin bir ideolojik mücadele yaparlardı**. Burjuvazinin bu dininin gerici versiyonuna karşı bir tek bile eser yoktur. Böyle bir problem bile yoktur.

Ayrıca Marksistler ve işçi hareket sadece gerici ulusçuluğa karşı devrimci demokratik ulusçuluğu savunmakla da yani asgari programla da yetinemezdi, politik olanın nasıl tanımlanırsa tanımlansın ulusal olanla belirlenmesine de karşı çıkıp, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, ulusal olanın da özel bir sorun olarak tanımlanmasını, yani burjuvazinin dinini de diğer dinlerin yanına atmayı programına koymak zorundaydı.

Bunların hiçbiri olmadı. Ne burjuvazinin dininin gerici versiyonunun dayandığı ulusçuluk anlayışına karşı bir ideolojik savaş verildi; ne de bu dinin temel ilkesi olan, politik olanın ulusal olana göre belirlenmesi ve onunla çakışması ilkesine karşı bir ideolojik ve programatik savaş verildi. Bu ikincisine karşı bir program hiç olmadı. Birincisine karşı bir demokratik cumhuriyet programı savunuldu ama, giderek bu programın yerini, gerici ulusçuluğu ve onun ulus tanımını meşrulaştıran ve destekleyen, "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" programı aldı.

Luxemburg, Lenin, Troçki: Marksizmin Ölümü

Sosyalistler modern toplumun dininin bilinçsiz savunucuları olduğu için ona karşı bir program koyamadılar ve sonunda onun en gerici biçimi tarafından ele geçirildiler. Bu ele geçiriliş, "u*lusların kendi kaderini tayin hakkı"* ilkesi aracılığıyla oldu.

Cehenneme giden yollar iyi niyet taşlarıyla döşelidir. Her biri aslında ulusçuluğun her biçiminin gerçek düşmanları olan, Lenin, Luxemburg, Troçki gibi büyük Marksistler, bizzat bu gerici milliyetçiliğe teslimiyetin yolunu açanlar oldular. Özgür komünlerin biriliği olan, politik olanı her hangi bir din, dil, soy, kültür ile değil, haklarla tanımlayan *"Demokratik Cumhuriyet"* projesi, Fransız ve Amerikan devrimlerinin ulusçuluk anlayışı gitti, onun yerini, *"ulusların kendi kaderini tayin hakkı" aldı.*

"Ulusların kendi kaderini tayin hakkı" deniyordu. Peki ulus neydi? Ulusu bütün orta ve doğu Avrupa'da burjuvazi, yani gerici ulusçuluk, bir dil, soy, kültür, tarih ortaklığına göre tanımlıyordu. Böylece ulusların kaderini tayin hakkı, aslında, gerici ulusçuluğu dayanan burjuvazinin ulus anlayışının kabulü ve desteklenmesi anlamına geliyordu.

Eğer bu ilke geçerli olsaydı, Amerikan iç savaşında, ayrılan güney eyaletlerine karşı hiçbir şey denemeyeceği görülmüyordu. Bir ulusu bir dile veya bir soya göre tanımlamanın da bir ırka göre tanımlamakla aynı gericiliği başka bir biçimde üretmek anlamına geleceği düşünülmüyordu.

Böylece gerici ulusçuluğun ulus tanımı da bilinçsizce benimsenmiş oluyordu. Bu gidiş, bizzat Lenin, Troçki ve Luxemburg gibi, büyük Marksistlerin eliyle gerçekleşti. Bunların hiç biri, ulusun dile, soya, tarihe göre tanımlanmasını sorgulamayı aklından bile geçirmedi.

Elbette bunlar ölünceye kadar devrimci demokrasiyi savundular. O dile göre tanımlanmış ulusların, bütün dillere, kültürlere eşit davranacaklarını var sayıyorlardı. Ama eğer öyle ise de, ulusun niye bir etni, dil veya tarihe göre tanımlandığı sorusunu bile sormayı akıl edemiyorlardı.

Örneğin, Balkanlar'da, her biri politik olanı, her hangi bir dile, soya, dine, etniye dayandırmayı reddeden, insan haklarıyla tanımlayan ulusların, yani devrimci döneme göre tanımlanmış ulusların ya da özgür komünlerin birliği değil; *"Balkan Federasyonu"* savunuluyordu. Yani dile, soya, dine dayanan gerici ulusçuluklara dayanan devletlerin ilerici bir federasyonunu istiyorlardı. III. Enternasyonal bile bunu savunuyordu. Ulusların birer etniye, ya da dile göre tanımlanmasını ise sorun bile etmiyorlardı. Çünkü, farkına varmadan, burjuvazinin ulusçuluk anlayışını paylaşıyorlardı; ulusçuluğun nasıl tanımlanırsa tanımlansın, politik olanın ulusal olana göre tanımlanması olduğunu anlamıyorlar, ulusçuluğu, bu tanımlananın çıkarlarını önde tutmak olarak tanımlıyorlardı. Ulusçuluğun, dini özel olarak tanımlamak anlamına geldiğini anlamıyorlardı; ulusçuluğun ulusal ve özel ayrımı yapmanın kendisi olduğunu anlamıyorlardı.

Tabi bu süreç öyle hemen bir anda gerçekleşmedi. Bu iki anlayış uzun süre bir arada ve çelişki içinde yaşadı. Örneğin Lenin, bir ulusu büyük ölçüde insanların sübjektif kabullerine bağlı olarak anlıyordu. Tüm dillerin ve kültürlerin eşitliğini, bir tek çocuk için bile ana dilde eğitimi savunuyordu. Ulusların kaderlerini tayin hakkını demokratik bir cumhuriyetin fiili sonucu olarak anlıyordu. Ama bunu savunduğu devletlerin kendilerini bir etni veya dile dayanarak bir ulus olarak tanımlamalarını da aynı şekilde olağan kabul ediyordu.

Ne var ki, ulusların tanımının burjuvazinin gerici ulusçuluğuna veya ulusçulara bırakılması ve bunun dünyanın aslında artık sadece gerici ulusçulardan oluştuğu bir dönemde yapılması, fiilen gerici ulusçuğun ulus tanımlarını kabul etmek anlamına geliyordu. Sonunda bu fiili kabul, bir teorik kabul haline de dönüştü.

Bu Lenin'in övdüğü Stalin'in tanımında veya Otto Bauer'in ulus tanımında açıkça görülür. Orada ulus tam da ulusçuların, hem de gerici ulusçuluğun ulusçularının anladığı biçimde tanımlanır. Ulusçuluğun aslında, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, politik olanı ulusal olana göre tanımlamak olduğu yönünde; ulusları ulusçuların yarattığı şeklinde bir kavrayışın izine bile rastlanmaz[93].

---

[93] Bugün de durum farklı değildir. Örneğin bu Lenin, Luxemburg, Troçki geleneğinden bir Michael Löwy bile, hala şöyle yazabilmektedir:

"*Böyle bir sınıflayıcı teorik çerçeve kurmak için yapılan en sistematik çaba, hiç kuşkusuz, Stalin'in 1913'ten beri ünlü Marksizm ve Ulusal Sorun adlı denemesidir. Bütün "nesnel" ölçütleri (dil, toprak, ekonomik yaşam ve "ruhsal biçimlenme" birliği) tek bir tanım içinde birleştirerek, Stalin, "bütün özelliklerin bir arada bulunması halinde bir ulus vardır" görüşünde ısrar etmiştir. Bu katı ve dogmatik çerçeve, tam bir ideolojik Procrustrean yatağıydı ve Yahudiler, Birleşik Devletler'deki Siyahlar vb. gibi "hetorodoks" ulusal toplulukları anlamanın önünde on yıllar boyunca dikilen büyük bir engel haline geldi. Bu tanım, Gümrük Birliği yoluyla ekonomik birliğini kurmadan çok önce de Almanların bir*

Troçki veya Luxemburg da farklı değildir. Örnek olarak Troçki'nin bir tanımını alalım:

"Ulus insan kültürünün sürekli ve canlı bir faktörüdür. Ulus sadece şu andaki savaşı değil kapitalizmi de mezara gönderecektir. Ve sosyalist bir rejimde, politik ve ekonomik bağımlılık zincirlerinden kurtulan ulus, tarihi gelişmede uzun süre temel bir rol oynayacaktır." (Troçki, *Ulus ve Ekonomi*, 1915, zikreden, Enzo Traverso, *"Marksistler ve Yahudi Sorunu"*, s.187)

Troçki'nin bu satırlarının altına hangi gerici milliyetçi imza atmaz ki. Ulus hem tarihe hem de geleceğe ait bir *"insan kültürünün sürekli ve canlı bir faktörü"* olarak tanımlanmaktadır, milliyetçi hiçbir öznel güdüsü olmayan Troçki tarafından bile. Ulusun kapitalizmin üstyapısı, dini olduğunu anlamamaktadır. Onun tarihsizliğini anlamamaktadır.

*

Ama bu dönemde bile hala, bu gerici ulusçuluk, Marksizm içinde henüz bir hastalıktır ve bütün vücudu ele geçirmemiştir.

Ama Rusya'da devrimin tecrit olması ve bir süre sonra bürokrasinin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, Stalinizm'in egemenliğiyle birlikte, gerici ulusçuluğun ulus tanımı ve anlayışı tüm dünya işçi ve sosyalist hareketine damgasını vuracak; demokratik cumhuriyet; özgür komünlerin birliği ve ulusal baskının ulusun tanımından her türlü etnik, dilsel, tarihsel, dinsel belirleyiciyi dışlayarak ortadan kaldırılması anlayışı terk edilecek ve unutulup gidilecektir. Böylece sosyalistler ve işçi hareketi gerici ulusçuluğun ulus anlayışlarının fiili bir savunucusuna dönüşecektir.

Böylece, burjuvazinin dininin en gerici biçimi, sosyalizmi kendi içinden teslim almıştır artık. Bundan sonra dünyadaki, soya, dile, dine, etniye, tarihe yani gerici bir ulusçuluğa dayanan ulusların çoğunu bizzat Sosyalistler, Marksistler kuracaktır. Ulusları ve ulusçuluğu yok etmek için çıkmış bu öğretinin taraftarları gerici bir ulusçuluk anlayışına dayanan ulusların kurucuları olurlar.

Bir rastlantı değildir, Sosyalistlerin kurdukları bütün uluslar, bir etniden ya da dilden kaynaklanan ada sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri kadar olsun, yani burjuvazinin devrimci dönemindeki kadar olsun, demokratik isimler bile almamışlardır, savundukları gerici ulusçuluğa uygun olarak. Örneğin Doğu Avrupa veya Balkan Demokratik Cumhuriyetler Birliği gibi; Orta Asya ve Sibirya Demokratik Cumhuriyetler Birliği; Hindiçin Demokratik Cumhuriyetler Birliği gibi. Bir coğrafya adıyla sınırlı, hiçbir etnik, tarihsel göndermede bulunmayan uluslar kurmamışlardır. İster Vietnam, ister Özbekistan, ister Azerbaycan, ister Bulgaristan, ister Polonya veya Çekoslovakya, ister Slovenya, ister, Sırbistan olsun, hepsi bir etniye, bir dile, bir soya, bir tarihe gönderme yapan, devrimci demokratik karakteri olmayan gerici bir ulusçuluğa dayanan uluslardır bunlar. Bu nedenle bir rastlantı değildir, Tito ile

---

ulus haline nasıl geldiklerini, ya da Fransızca konuşan Belçikalı veya İsviçrelilerin Fransız ulusunun neden bir parçası olmadıklarını açıklayamaz."

(Löwy, *Vatan mı Yeryüzü mü?* http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/49.htm)

Yani daha esnek bir ulusçuluk tanımını daha sert bir ulusçuluk tanımına karşı savunuyor. Böylece, esnek ya da katı bu tür ulus tanımlarının ulusçuların tanımları olduğunu,bunun kendisinin yanlışlığını görmüyor.

Enver Hoca'nın, Çin ile Vietnam'ın; Kamboçya ile Vietnam'ın; savaşları ve buradaki ulusal nefretler.

Marksistlerin hiçbiri hiçbir yerde, ne ulusu dile, soya, dine, tarihe göre tanımlayan devletlerde, ne de bu devletlere karşı başka dile, soya, dine, göre ulusu tanımlayarak çıkan ulusal hareketlerde, bu tanımlamaların kendisini sorun yapıp ona karşı çıkmamıştır. Siz hiç, Türk devletinin adının Türk, ülkenin Türkiye, tarihinin Türk tarihi, dilinin Türkçe olmasına karşı çıkan bunu gerici bir ırkçılık olarak tanımlayan; bu topraklarda yaşayan insanların, özgür yurttaşlar olarak bir ulus oluşturmalarını ve ulusun tanımından tüm bu göndermelerin atılmasını, bütün bunların hiçbir politik anlamı olmamasını talep eden bir sosyalist gördünüz mü? İşin kötüsü bu sadece Türkiye'de böyle değil, bütün dünyada sosyalist ve işçi hareketinde böyleydi. Aynı şey, bu devletlerin ulusal baskılarına karşı hareketleri içinde de yoktur.

Böylece Marksistler sadece ulusçuluğun değil, gerici ulusçuluğun savunucuları ve bu ulusçuluğa dayanan ulusların kurucuları olunca, burjuvazinin, yani gerici ulusçuların Marksist olmaması için bir neden de kalmaz. Böylece Marksizm veya sosyalist hareket bir süre sonra, gerici ulusçuluğun kendini ifadesinin ve gerici özünü gizlemesinin bir aracı olur.

Ama Marksizm ulusçuluk haline dönüşünce, ona artık sadece o gerici ulusçuluğa hizmet etme dışında ihtiyaç da kalmaz. Böylece, Sovyetler'in yıkılışında ve sonrasında görüldüğü gibi, aslında gerici ulusçular olan sosyalistler böylece sosyalizm kabuğunu da atarak en gerici milliyetçiler olarak ortaya çıkarlar; asıllarına rücu ederler.

Sadece bu Marksist ve sosyalist görünümün egemen ulusun çıkarlarını ve egemenliğini korumaya hizmet ettiği yerlerde, örneğin Türkiye, Sırbistan, Rusya gibi ülkelerde, bu ulusçular birer Marksist olduklarını iddia ederek varlıkların sürdürürler. Örneğin, Türkiye'deki bütün sosyalist hareketler, aslında Kürtlerin ezilmesi karşısında bir suskunluğun, egemen ulusun pozisyonunu korumanın bir örtüsü olduğu için hala Marksizm ya da sosyalizm sıfatına sahip çıkmaktadırlar. Türkiye'deki sosyalizmin hala bu kadar yaygın olmasının nedeni, sosyalizmin ya da Marksizm'in değil, gerici milliyetçiliğin yaygınlığının bir yansımasıdır.

Eğer bunlar, bırakalım sosyalist olmayı bir yana, bir parça devrimci ve demokratik bir ulusçuluğu savunsalardı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ulusun, bir dilin, bir etninin adıyla tanımlanmasına; bir tarihin bir kültürün devamı olarak tanımlanmasına karşı mücadeleye girer, ulusun tanımından tüm etnik, dilsel, dinsel, kültürel ve tarihi göndermeleri dışlamak için mücadeleye girerlerdi. Yani dilsiz, dinsiz, tarihsiz, etnisiz, soysuz bir ulus tanımına geçmeye çalışırlar, bu yoldan ulusal baskıları ortadan kaldırmaya çalışırlardı.

Bugün dünyada Marksist kalmamış bulunuyor. İleri ülkelerdeki Marksistler bile, ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini sorgulamadığı; nasıl tanımlanırsa tanımlansın ulusal olanın da, yani burjuvazinin dininin de, özel olan olarak tanımlanması, yani bütün ulusal sınırların ve devletlerin reddi gibi bir programa sahip olmadıkları için, yeryüzü ölçüsündeki artık ırkçılığa

dönüşmüş, dünyanın yoksullarını bir Bantustan'da**Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** tutmanın aracı olmuş bir ulusçuluğun fiili savunucularıdırlar. Geri ülkelerdeki Marksistler fiilen etniye, dile, tarihe dayanan gerici ulusçuluğu savunmaktadırlar; böyle bir sorunun pek olmadığı Amerika ve Avrupa gibi ileri ülkelerdeki Marksistler ise, ulusal olanın politik olana göre tanımlanmasını sorgulamadıklarından, yeryüzü ölçüsündeki bir ırkçılığı savunur durumdadırlar. Düşüncelerin kendi mantığı vardır. Ve bu mantık kişilerin niyetlerinden bağımsız olarak işler.

Eğer Marksizm doğuşunda, bir ulus ve din teorisine sahip olsaydı; daha doğarken, **"bütün ülkelerin işçileri birleşin** tarzındaki stratejik, güce ilişkin çağrısına; **"ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini kaldırın; burjuvazinin dinini de diğer dinleri tıktığı yere tıkın"** diye söze başlasaydı bu gün çok başka bir yerde olurdu dünya. Bu gün, ulusçuluk dini, modern toplumun dini, savunmada olur, milyonlarca insan bu dine karşı, bu dini diğer dinlerin yanına tıkmak için mücadele ediyor olurdu. Böyle bir dünyada belki faşizmler, ulusal katliamlar yaşanmazdı.

Bu gidişin en büyük suçlusu, burjuvazinin dininin gerçek yüzünü göremeyen ve onu diğer dinlerin yanına atmak yönünde bir program geliştiremeyen sosyalistler, Marksistler olmuştur. Marksizm eski gücünü tekrar kazanabilmek için, modern toplumun dininin kabullerinden kurtulmak, bunun için de çok köklü bir arınma ateşinden geçmek zorundadır.

*

Marksizm'in nereden nereye geldiği, bir türlü çözemediği ulusçuluk hayaleti tarafından nasıl çarpıldığı, en iyi Yahudilerin durumunda görülebilir.

Fransız Devrimi'nin Yahudileri özgür yurttaşlar haline getirmesi ve onları gettodan kurtarması, Avrupa'daki Yahudileri derinden etkiledi, onlar üzerlerindeki baskıya karşı, dini, dili, etniyi politik olanın tanımından dışlayan demokratik bir cumhuriyet aracılığıyla ulaşabileceklerini gördükleri için, devrimci demokrasinin dolayısıyla da bunun en tutarlı savunucusu olan sosyalist hareketin kurucu ve öncüleri oldular.

En tipik örnek Marks'tır. Bir çok meşhur hahamlar yetiştirmiş olan bir soydan gelen Marks'ın babası, Fransız devriminin bu çekiciliği ve sonuçları nedeniyle bir Aydınlanmacıdır.

Bundan sonra bütün Orta ve doğu Avrupa'nın Yahudileri birkaç kuşak boyunca en iyilerini sosyalist harekete verir. Kautsky'den, Bebel'e, Luxemburg'tan Troçki'ye, Benjamin'den Mandel'e kadar, Marksist ve sosyalist öğretinin hemen hemen bütün büyük teorisyenleri Yahudi'dir. Yahudilerin olmadığı bir orta Avrupa kültürü düşünülemez bile. Bütün bunlar, Fransız Devrimi'nin Yahudileri özgür yurttaşlar olarak gettodan kurtarışının yol açtığı sonuçlardır.

Ama yüzyılın ortalarından itibaren, gerici ulusçuluğun yükselişiyle birlikte hem bu gerici ulusçuluğun Yahudilere karşı tavrı değişir hem de Yahudiler içinde aynı şekilde, aynı gerici ulusçuluğa dayanan anlayışlar gelişmeye başlar. Devrimci demokrasi aracılığıyla baskıdan

---

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı. Güney Afrika'da siyahların kapatıldığı ve beyazlarla tüm temaslarını kesildiği etrafı duvarlarla çevrili yerleşim yerleri, hapishaneler.

kurtulma, yani ilerici ve devrimci demokratik ulusçuluğun yerini, Siyonizm denen, ulusu dil, din, dil, soyla tanımlayan gerici ulusçuluk almaya başlar. Baskıdan kurtuluş artık, Fransız Devrimi'nde olduğu gibi, ulusun tanımından dili, dini, soyu dışlama yolunda değil; böyle tanımlanan, yani dile veya dine hatta ırka göre tanımlanan Yahudi ulusunun da ayrı bir devleti olmasında görülmeye başlanır.

Marksizm devrimci demokrasinin tutarlı bir savunucusu olduğu sürece yine de Yahudilerin en iyi beyinleri, Siyonizm'e değil, sosyalizme aktı. Aslında Siyonizm ve Marksizm arasındaki çelişki ve polemik biçiminde, özellikle Yahudiler içinde yaşanan mücadele, iki farklı ulusçuluğun mücadelesiydi.

Burada yine o fasit daire ortaya çıkmaktadır. Devrimci ve demokratik bir ulusçuluğu savunmak, burjuvazinin dinini savunmak olduğundan, bu dinin kavranmasını, yani ulusun ve ulusçuluğun, dinlerin kavranmasını olanaksızlaştırmaktadır. Ulusçuluğun ne olduğu kavranamadığı için, ulusçuların ulus tanımına dayanılmakta, uluslar ulusçular tarafından yaratılmış olarak değil; tıpkı sınıflar gibi sosyolojik gerçekler ve analiz kavramları gibi görülmektedir. Böyle görüldüğü için de etniye soya dayanan ulusçuluk karşısında hiçbir şey yapılamamakta, ona teslim olunmaktadır. Yani Marksizm, hem de bizzat çoğu da devrimci demokrasiyi savunan Yahudi önder ve teorisyenleri eliyle, gerici ulusçuluk karşısında silahsız kaldıkça, hem Yahudileri baskı altına alan gerici ulusçuluk hem de aynı eğilimin Yahudiler içindeki özgül biçimi olan Siyonizm giderek yükseldi. Sonunda Yahudiler kurbanı oldukları gerici ulusçuluğa dayanan bir devlet kurarak, kendilerine yapılanları Filistinliler'e aynen yapmaya başladılar.

Bu fasit dairenin vardığı yer Troçki'de çok açıktır. Ömrünün sonlarına doğru, Yahudiler için dünyanın hiçbir halkını rahatsız etmeyecek bir yerde bir yurt bulmanın tek çözüm olduğu anlayışlarına kadar gelmiştir. Devrimci demokrasiden bir Yahudi devletine. Yani ulusun tanımından dini, dili, etniyi dışlayan bir Demokratik Cumhuriyet'ten, dine, dile; soya dayanan bir ulusçuluğa ve böyle bir devlete.

Örneğin bir konuşmasında şöyle der: *"gençken Yahudi sorununun neredeyse kendiliğinden ortadan kalkacağını söylemeye eğilimliydim. Yüzyılımızın son çeyreğindeki gelişmeler ne yazık ki bu öngörüyü doğrulamadı."* (Zikreden Traverso, *Marksistler ve Yahudi Sorunu*, s. 258)

İsrail'deki, milliyetçilik, ırkçılık nedeniyle kapitalizmi ve emperyalizmi suçlamak adet olmuştur. Elbette kapitalizmin ve emperyalizmin niteliği veridir. Ama biz Marksistler soruyu şöyle sormalıyız: Biz yapmamız gerekeni yaptık mı? Eğer Marksizm ve işçi hareketi gerçekten bir din ve ulus teorisine sahip olsaydı; bir programı olsaydı, bu gün insanlık bulunduğu yerde mi olurdu?

Bizim buna cevabımız: "hayır"dır. Eğer bu gün burada söylediklerimizi, 150 yıl önce *Komünist Manifesto* satırlarında, veya daha sonra örneğin Ekim Devrimi sıralarında veya daha sonra, İkinci Dünya Savaşı sonrasında veya daha sonra 1968'de bile söylüyor olsaydık, şu ulusçuluğun yüzündeki peçeyi kaldırmış olsaydık, şimdi çok başka bir dünyada yaşıyor olurduk.

İnsanlık bizim günahlarımızın kefaretini ödüyor, onun cezasını çekiyor. Bu günkü durumun en büyük suçlusu, burjuvazinin dini içinde heretik bir mezhep olmaktan çıkamayan, onunla yeterince derinden kopuşamayan Marksizm'dir,

Biz yapmamız gerekenleri yapamadık, yapabileceklerimizi yapmadık. Bunun için insanlığın çektiklerinin en büyük suçlusu biziz. Bugünkü dinin ve milliyetçiliğin böylesine yükselişi, bizlerin günahlarının cezasıdır. Modern toplumun dininin esiri olduğumuz için ne bir din ne de ulus teorimiz oldu. Bunlar olmadığı içinde yeterince radikal bir kopuş başaramadık ve sonunda bu din tarafından tümüyle teslim alındık.

Ve bu gün bizim yanlışlarımızın sonuçları, tutarlı devrimciler olamayışımızın sonuçları adeta aşılmaz nesnel koşullar olarak karşımıza çıkmış bulunuyor. Kendi günahlarımızın sonuçları günahlarımızın kefaretini ödemeyi bile engelliyor.

Din, Ulus, Üstyapılar Teorisi ve Programatik Sonuçlar

Buraya kadar önce burjuva toplumunun inanç, özele ilişkin anlamında "din" dediğinin, hiç de inanç, özele ilişkin olmadığını, kapitalizm öncesi toplumda tümüyle üstyapıyı oluşturduğunu; inancın burjuva toplumunu **analiz etmeye ilişkin değil** bu toplumu **örgütlemeye ilişkin** dolayısıyla **ideolojik** bir kavram olduğunu, Marksizm'in en büyük hatasının, kapitalizm öncesine ve dine burjuva toplumunun din kavramıyla bakmasında olduğunu göstermiştik. Sonra aynı durumun ulus ve akıl için de geçerli olduğunu; yani bu kavramların da aslında burjuva toplumunun örgütlenmesine ilişkin kavramlar olduğunu göstermeye çalıştık.

Burjuva toplumunun dini inanç olarak tanımlamasının kendisinin modern toplumun dininin bir görünümü, bir bileşeni olduğunu gösterince, Marksizm'in burjuva aydınlanmasının kalıntılarından kurtulamamasının ortaya çıkardığı **fasit daire** daha açık görülüyordu.

Örneğin Marksizm, dini inanç veya ideoloji olarak tanımlayarak, tüm tarihi de burjuva toplumunun dininin kategorilerine anlamış oluyordu; ama tarihi böyle anlayınca, dinlerin inanç olmadığını; tümüyle üstyapı olduğunu göremiyordu. Dinlerin tümüyle üstyapı olduğunu göremediği için de, modern toplumun dini ya da üstyapısı nedir sorusunu soramıyor; bu soruyu soramadığı için de, dinleri inanç olarak tanımlamanın; toplumsal yaşamı özel, politik, ekonomik diye kategorilere ayırmanın ve böyle örgütlemenin aslında modern toplumun dini olduğunu göremiyordu. Tabii dini inanç olarak tanımlamanın burjuva toplumunun dini olduğunu görmediği için, dinin ne olduğunu anlayamıyor ve daire tekrar başladığı yere dönüyordu.

Yani tam anlamıyla bir fasit daire.

Denebilir ki Marksizm bu fasit dairenin dışına çıkmayı, bu çemberi kırmayı bir türlü beceremedi. Kıvılcımlı ile kapitalizm öncesi toplumları ve tarihi ele alırken; Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu) ile araçsal aklı ve aydınlanmayı eleştirirken ve 80'li yıllardan sonra da Uluslar ve Ulusçuluk üzerine, kısmen Marksist gelenek dışında (Gellner), o muazzam

Kopernik Devrimi (B. Anderson, E. Hobsbawm vs.) gerçekleşirken bu çemberin sınırları zorlandı ama bir türlü kırılıp dışına çıkılamadı.

Bu fasit daire kırılıp da dışından bakıldığı an bir çok temel sorun birbiri ardınca çorap söküğü gibi çözülmektedir: sadece tarih ve sosyoloji alanında değil, programatik ve politik olarak da. Bu, aynı zamanda, bu yaklaşımın Marksist teorinin programatik temelleriyle kesin bir uyum içinde olduğunu göstermektedir.

Böylece birbiriyle ilgisizmiş gibi görünen sorunların aslında bir ve aynı sorunun farklı görünümleri olduğu da açıkça ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Marksizm'in bir üstyapılar teorisi olmadığı bir çok Marksist tarafından belirtiliyordu ama bu üstyapılar teorisinin tam da din ve ulus teorisi olması gerektiği görülmüyordu. Ya da bir ulus teorisi olmadığından söz ediliyordu ama, tam da bir üstyapılar, dolayısıyla bir din teorisi olmadığı için bir ulus teorisi olmadığı görülemiyordu.

Doğa bilimlerinde, yeni bir teorinin aslında eski teorinin tutarlı bir gelişmesi olduğu aynı sonuçlara başka yollardan varılmasıyla gösterilebilir. Örneğin Einstein Fiziği, Newton Fiziği'nin açıkladıklarını da aynı tutarlılıkla açıklamaktadır. Bu bakımdan böyle bir uyum, aynı zamanda bu yaklaşımın Marksizm'in iç tutarlılığı olan bir gelişmesi olduğunun bir kanıtı olur. Biz bu uyumu programatik sonuçlar olarak göstermeye çalışalım.

Bu çalışmada kısaca bir başlangıç olarak da olsa, bu üç teorinin (din, ulus ve üstyapılar) bir ve aynı teori olduğunu göstermeye çalıştık. Şimdi bunun programatik sonuçlar olarak da Marksist öğretiyle tam bir uyum halinde bulunduğunu ve onu tamamladığını gösterelim.

*

Marksizm'in kapitalizmden sonrasının üstyapısı bağlamında söyledikleri çok sınırlıdır. Söylenenler sadece ekonomi ve devlet sorununa ilişkindir. Tümüyle üstyapıyı kapsamaz. (Bu kapsamayış, aslında yukarıda değinilen, dinin üstyapı olduğunu, ulusçuluğun da modern toplumun dini olduğunu görememenin sonucudur.)

Programatik bağlamda temel kavramlar şunlardır Demokratik Cumhuriyet, Proletarya Diktatörlüğü (geçiş dönemi), Sosyalizm (Komünizmin alt aşaması), Komünizm (Komünizmin üst aşaması)[94]. Bunlar en genel ekonomik ve politik özellikleriyle Marks, Engels ve Lenin'in eserlerinde ele alınmaktadır. Dikkat edilsin, "**ekonomik** ve **politik özellikleriyle**" dedik. Yani devlet cihazının nasıl olacağına veya olup olmayacağına ilişkin özellikleriyle.

Bu bölümde Marks-Engels ve Lenin'in dediklerini ayrıntılı olarak aktarmayacağız. Okuyucunun bunları bildiğini ve kafasının karışık olmadığını var sayıyoruz. Kısaca en önemli kaynakları şöyle belirtebiliriz:

Demokratik Cumhuriyet konusunda en ayrıntılı değinmeler *Erfurt Program Eleştirisi'nde,* Engels'te bulunabilir:

[94] Burada Türkiye Sosyalist hareketindeki çok yaygın bir yanlış anlamayı da kısaca analım. Türkiye'de kapitalizm ile sosyalizm arasındaki "*geçiş dönemi*" olan "*proletarya diktatörlüğü*" sosyalizm ile karıştırılır ve aynı şey sayılır. Dolayısıyla Türkiye'nin sosyalistleri aslında hiçbir tartışmayı anlamazlar. Örneğin "*tek ülkede sosyalizm*" gibi. O nedenle burada söylenenleri de anlamayacakları tahmin edilir.

(http://www.kurtuluscephesi.com/marks/erfurt.html)

Proletarya Diktatörlüğü konusunda *Fransa'da İç Savaş*'ta, Marks'ta bulunabilir.:

http://www.kurtuluscephesi.com/marks/icsavas.html)

Sosyalizm ve Komünizm konusunda *Gotha Programının Eleştirisi*'nde yine Marks'ta bulunabilir:

(http://www.kurtuluscephesi.com/marks/gotha.html)

Lenin, *Devlet ve Devrim*'de bunları ve diğer bazı dağınık değinmeleri bir bakıma bir tek çalışmada toplar ve yorumlar:

(http://www.kurtuluscephesi.com/lenin/devlet.html)

Şimdi bütün bu yazıları okuyan şunu görür. Özellikle geçiş dönemi, sosyalizm, komünizm söz konusu olduğunda, sadece ekonomi temeline ilişkin olarak bazı değinmeler vardır bir de devletin biçimine ilişkin.

Yani geleceğe ilişkin olarak söylenenler sadece **politika** ve **ekonomiyle, ya da mülkiyet ilişkileriyle** sınırlıdır.

Ama örneğin ulus konusunda veya bir bütün olarak üstyapının örgütlenmesi konusunda, en azından kapitalist toplumun üstyapısının alternatifinin ne olacağı konusunda **hiç bir değinme yoktur, tam bir suskunluk vardır**.

Niçin vardır böyle bir suskunluk?

Yaklaşımımız bizzat bu suskunluğu da açıklamaktadır. Bu suskunluğun nedeni tam da dinin, ulusun, modern toplumun dininin ne olduğunun anlaşılamaması ve **hedefelenen topluma da tarihe olduğu gibi, modern toplumun dininin bakış açısından bakılmasıdır**.

Yani, modern toplumun dini, Marksizm'in sadece **tarihe** (dolayısıyla dinin tümüyle üstyapı olduğunu anlamasını) ve **günümüze** (dolayısıyla modern toplumun dininin kendisinin, ulusçuluğun ne olduğunu anlamasını) bakışını değil; **geleceğe** bakışını da esir almış ve onu **programsızlaştırmıştır**.

Marksizm, programını sadece ondan (modern toplumun dininden) özgürleşebildiği ekonomik tahlil alanıyla sınırlı kılabilmiştir. Ama örneğin, **burjuva toplumun devletinin temel var oluş biçimi olan ulusa karşı** veya **özel, politik, ekonomik ayrımının kendisine karşı** bir tek sözün varlığı bir yana, böyle bir sorunun **problematize edilmesi bile yoktur**.

Halbuki, burada dile gelen yaklaşımla, sadece din, ulus, üstyapılar teorisi bir bütün olarak ortaya çıkmamakta; aynı zamanda bütün burjuva toplumunun üstyapısına karşı bir program geliştirme ve **bir uygarlık tasavvuru anlamında da program anlayışını** genişletme olanağı ortaya çıkmaktadır.

Ama burada, ilerlemeci ve açık uçlu tarih anlayışları ile program anlayışları ilişkisine kısaca değinelim.

Marksizm ilerlemeci tarih anlayışının yani aydınlanmanın etkilerinden kurtulup açk uçlu bir tarih anlayışına yöneldikçe, klasik program anlayışının yetersizliği sorunuyla da karşılaşmış ve başka bir uygarlık tasavvuru sorunuyla yüz yüze gelmiştir.

Tarihsel Maddeciliğin en temel önermelerinin kısa ve özlü bir şekilde ifade edildiği, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi'ne Katkı'ya Önsöz*'de, Marks, şöyle yazar:

"*Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder.*" (K. Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi'ne Katkı'ya Önsöz,*

http://www.kurtuluscephesi.com/marks/katki.html)

Bu bakış açısından, işçi sınıfının ya da sosyalist hareketin görevi, üretici güçlerin gelişmesine engel olan üretim ve mülkiyet ilişkilerini yeni gelişmişim düzeyine uydurmak, yani bu toplumsal yasanın bilinççli bir uygulamasına geçmek olur.

Burada konumuz açısından önemli olan fikir, gelişimin önündeki engelleri kaldırmak, yani bu hedefe yönelik olarak mülkiyet ilişkilerini yeniden düzenlemek olarak ortaya çıkar. Böyle bir yaklaşım ve paradigmada, programatik görev, tarihsel görev: ilerlemenin önündeki engelleri kaldırmak olarak tanımlanır.

Ama Tarihin açık uçlu olduğu, hatta ilerlemediği, bir çöküşe doğru gittiği gibi bir tarih ve toplum anlayışı, programını ilerlemenin önündeki engelleri kaldırmak olarak tanımlayamaz. Böyle bir yaklaşımla programı belirlemek, uçuruma doğru gidişin önündeki engelleri kaldırmak anlamına gelir. Dolayısıyla açık uçlu bir tarih anlayışı, aynı zamanda program anlayışında köklü bir değişim demek; tarihsel gidişin önündeki engeli kaldırmak değil, onu onu gittiği yoldan çevirmek, başka bir yola sokmaya yönelik olmak zorundadır. Artık emek üretkenliğinin yükselmesi değil; neyin, niçin ve nasıl üretileceği esas sorun olarak ortaya çıkar.

Böyle bir anlayışta, üretici güçlerin gelişmesine tekrar bir hız verecek, onu engel olmaktan çıkacak bir mülkiyet ilişkilerini programlaştırmakla yetinilemez. Çünkü örneğin Üretici Güçlerin daha hızlı gelişmesi, doğanın daha hızlı tahribi anlamına da gelmektedir. O aydınlanmanın, teknik gelişmelerin kendiliğinden bütün sorunları çözeceğin dair varsayımı çoktan berhava olmuş bulunmaktadır. Sorun gelişmenin önündeki engeli kaldırmak değil, aksine o gelişmeyi durdurmak veya başka yöne sevketmek olarak ortaya çıkar. Ama bu da toplumsal yaşamın nasıl örgütleneceği sorusuna; bu örgütlenmenin hangi amaca bağlı olacağı sorusuna bağlıdır. Yani araçsal akıldan nesnel akla doğru bir geriye dönüş gerekmektedir.

Program, hedef: gelişmenin önündeki engeli kaldırmak değil, başka yöne sevketmek, yolu değiştirmek, toplumsal yaşamın nasıl örgütleneceği olarak ortaya çıkınca, sadece artık üretici güçlerdeki gelişmeyle çelişen üretim veya mülkiyet ilişkilerini değiştirmek olarak koyulamaz. Sorun toplumu artık bir doğa yasası gibi kendisine tabi kılmayacak, aksine toplumun karar alma ve uygulamasına olanak sağlayacak üretim ve mülkiyet ilişkileri, yani meta üretiminin ortadan kaldırılması olarak ortaya çıkar. Ama bu da henüz sadece bir önkoşulun yerine getirilmesidir.

Bu noktada da şu soru ortaya çıkar: bu kararlar hangi hedefe yönelik olarak alınacaktır?

Ama toplumsal yaşamda kararlar alırken gözetilecek bir ilkeden, bir hedeften söz ettiğiniz an, burada artık ahlaki bir ilkeler alanına girmişiniz demektir. Ahlak, bir kişisel sorun olmaktan çıkar, programatik bir sorun, siyasi bir sorun, üstyapının nasıl örgütleneceğine ilişkin bir sorun haline gelir.

Yani başka bir uyarlık sorunu; ilerlemeci tarih anlayışı ve burjuva uygarlığının, ahlakı, inancı kişisel bir sorun olarak tanımlayıp toplumsal örtgütlenmenin dayanacağı bir ilke olmaktan çıkarması ile daha baştan çatışmaktadır.

Yani, sosyalist program, modern toplumun örgütlenmesindeki, özel, politik, ekonomik ayrımının kendisini sorgulamak; yani "nesnel akla" geri dönmek zorundadır. Bunu ise ancak, özel, politik, ekonomik olanı ayıran burjuva toplumunun bu ilkesini; bu ayrımın kendisini politika dışına atarak, bu ayrımın kendisinin politik anlamını yok ederek yapabilir. Ama bizzat bunun kendisi, başka bir uygarlık projesidir.

*

İlerleyen tarih ve kendini sadece başka üretim ve mülkiyet ilişkilerini düzenlemekle sınırlayan program anlayışıyla; açık uçlu tarih ve tüm üstyapıyı diğer bir deyişle başka bir uygarlığı taslaklaştırmak zorunda olan program anlayışları ve bu başka bir uygarlık anlayışının özel, politik ve eknomik olanı ayıran burjuva toplumunun üstyapısıyla çelişmesi ve buna karşı karakterine değindikten sonra, şimdi, bu yeni kavrayışın, tıpkı Einstein fiziğinin Newton fiziğini aynı zamanda içermesi gibi, klasik olarak program konuuna söyleenleri nasıl içerdiğini görelim.

Önce Demokratik Cumhuriyet'ten ve *"ulusların kendi kaderini tayin hakkı*"ndan başlayalım.

İş gücünün ırksal, dinsel, dilsel niteliklerinin onun kullanım değerini etkilemediği, dolayısıyla ideal bir kapitalizmde veya burjuva devletinde, bunların politik bir anlamının olmaması gerektiği noktasından hareketle, burjuva toplumunun en ideal biçimi olan demokratik bir cumhuriyet, aynı zamanda, sadece dinsiz değil, dilsiz, tarihsiz, etnisiz bir devlet olmalıdır ve olabilir sonucunu ele alalım.

Burjuva toplumunun bu en ideal biçiminde, **ulus** ne bir din, ne bir tarih, ne bir etni, dil, soy vs. ile tanımlanamaz; bütünüyle bunlara hiç bir göndermede bulunmayan bir yurttaşlıkla, insan haklarıyla tanımlanır.

Böyle bir Demokratik Cumhuriyet'te, ulusun bir dili, dini, soyu, ırkı, kültürü, tarihi olmadığından, her hangi bir dinsel, etnik, dilsel, kültürel vs. baskı mümkün değildir. Devlet bir tek insan için bile anadilde öğrenim olanağı sağlamak zorundadır. Tüm diller, kültürler eşittir.

Tabii bu aynı zamanda *"ulusların kendi kaderini tayin hakkı"* ilkesinin, yani bu günkü somut anlamıyla: dile, soya, dine vs. dayanan ulus tanımlamalarının reddidir. Çünkü **bu hak ulusların dile, dine, soya vs. göre belirlendiği gerici bir ulusçuluğu var saymaktadır**. Ama ulus, bir dile, dine, soya, kültüre, etniye göre tanımlanmıyorsa, bu anlamda hiçbir baskı yoksa, durum tıpkı ideal bir laiklikte olduğu gibiyse, ulusların kendi kaderini tayin hakkı demek, aslında, ulusu bunlara göre tanımlama hakkı, yani gerici ulusçuluğun demokratik ulusçuluktan ayrılma hakkı demektir. Tıpkı ABD'de köleci eyaletlerin Kuzey'den ayrılma hakkı gibi olur bu hak. Bu bir hak değildir ve demokratik ulusçuluk buna karşı savaşmakla yükümlüdür.

Elbette ayrılma hakkı olmalıdır ama bu ulusun nasıl ve hangi etniye veya dile göre tanımlanacağına ilişkin bir hak olarak değil; her hangi bir köyün bile ayrılma hakkı olarak. Yani merkezi yapının ancak gönüllü bir birleşmeye dayanması ve isteyen bir köyün bile ayrılması anlamında. Yani aslında ayrılma hakkı, devletin yapısına, nasıl örgütleneceğine ilişkin bir sorundur. Ulus olmakla bağlantılı değildir.

Elbette bu Demokratik Cumhuriye'te, her hangi bir bölgenin, köyün, hatta mahallenin ahalisi isterlerse ayrılabilirler. Ama bu ayrılmak isteyenler, politik olanı bir dil, ulus, din, kültü vs. ile tanımlamadıkları takdirde ve sürece. Böyle bir tanıma gidildiği an, gidenlere karşı, tıpkı, kuzey eyaletlerinin güney eyaletlerine karşı savaşı gibi savaş gerekir. Çünkü, bir ulus, bir tarih, dil, etni, dil vs. göre tanımlandığı an, bu otomatikman bu tanımın dışındakiler için baskı demektir. O halde en azından devrimci demokrasinin sloganı, gerici *"Ulusların kendi kaderini tayin hakkı"* **değil**, *"isteyen bir tek köyün bile ayrılma hakkı; komünlerin özgür birliği olarak Demokratik Cumhuriyet"*tir. Ulusal olanın, dile, dine, soya, etniye, tarihe göre tanımlanmasının reddidir.

Böylece Marks; Engels, Lenin'lerdeki bir türlü netliğe kavuşmamış sorun, bir tek darbede çözülmektedir[95].

Yani sadece ulusun ve ulusçuluğun ne olduğunu bir parça olsun görmek; bu burjuva toplumun dininin gerici ve demokratik biçimlerini ayırmak bile, Marksizm'in ve işçi hareketinin, demokrasi ve uluslar konusundaki programsızlığını ve konfüzyonu bir vuruşta dağıtmaktadır. Hem de bunu bir yan ürün olarak yapmaktadır.

Böylece Lenin sonrasının gerici ulusçuluğu destekleyen programından kopulmakta, tekrar Marks, Engels'lerin döneminin demokratik ve cumhuriyetçi biçimine dönülmektedir.

---

[95] Bu konuda ilerde imkanımız olursa, yukarıda sözü edilen metinlere dayanarak bu karmaşıklığı ve aslında burada söylenenlerin o karmaşıklığı nasıl çözdüğünü göstermek istiyoruz: ya da biraz dikkatli bir okuyucu bunu kendisi de yapabilir. Bu aslında tıpkı Lenin'in *Devlet ve Devrim*'i gibi bir sklolstik çalışmadır. Normal olarak akademik eğitim almış birinin yapabileceği bir çalışmadır.

Ama bu yaşanan tecrübelerin dersiyle ve bu yaşanan gerici milliyetçiliğinin sonuçlarının kendisiyle mücadele edilecek koşullar olarak ortada bulunması nedeniyle, ulusun tanımından her türlü etnik, dilsel, dinsel, ırksal, tarihsel gönderme ve referansların reddi, onların da tıpkı din ve inanç gibi özel alanına koyulması talebinin netleştiği bir Demokratik Cumhuriyet'tir. Marks, Engels, Lenin'in bu konularda yazdıkları, birdenbire anlam ve netlik de kazanmaktadır.

Bu ilk sonuçta bile, yani henüz minimum program sonucunda bile hemen görüldüğü gibi, bu yaklaşım, gerici ulusçuluğun ulus tanımlarına göre örgütlenmiş ülkelerdeki işçi sınıfının demokratik stratejisi bakımından, muazzam bir netlik ve sağlamlık sunmaktadır. Böyle bir program, işçi sınıfının, sıradan ekonomik mücadeleden kafasını kaldırıp, tekrar tüm ezilenlerin önüne geçmesini sağlar; demokrasi ve özgürlükler bayrağının burjuva liberallerinin (örneğin Türkiye'de İkinci Cumhuriyetçilerin) elinden alıp onların gerçek niteliklerini görmeyi sağlar. Aynı şekilde, işçiler, politik İslam altında örgütlenen burjuvaziye karşı da muhalefetin başına geçebilir ve onun etkisinden çıkabilir.

Ama bu muazzam politik mücadele olanakları bile, sadece bir yan üründür ve geçer ayak yapılacak işlerdir aslında işçi sınıfı açısından.

Çünkü bütün bunlar, **ulusçuluğun, yani burjuva toplumunun bu temel var oluş ve örgütlenme tarzının reddi anlamına gelmez, sadece onun gerici biçimlerinin reddi anlamına gelir**. Bu demokratik cumhuriyet programı, gerici ulusçuluğa karşı demokratik ulusçuluk, burjuva toplumu ve kapitalizmle çelişmez, her hangi bir ülkede onun için en ideal biçimi ve olanakları yaratır.

Bu program, özel diye bir alanın varlığını sorgulamaz. Ekonominin, politiğin ve özelin ayrılığını sorgulamaz. Politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasını sorgulmaz. Aksine bunları en tutrl biçimlerde, en ucuna varmış biçimiyle savunur. Sadece gerici milliyetçiliğin politik anlam verdiklerini; ulusun gerici tanımlarını, politikadan dışlayıp özele atar. Derki, "devlet, dil, etni, kültür, tarih konusunda tıpkı din gibi olmalıdır. Bunlar da özeldir. Devletin nasıl dini olmazsa, dili, soyu, etnisi, kültürü, tarihi de olamaz. Ulus böyle özelliklere göre tanımlanamaz, onu böyle tanımlamak gericiliktir." Ve bir köyün bile ayrılma hekkı, "özgür komünlerin birliği" olarak demokratik cumhuriyet ile, bürokratik, militer, pahalı olmayan bir devlet yapısı örgütler.

Dünyanın bir çok ülkesinde demokratik cumhuriyet hiç olmadığı için, hemen hepsinde ulus bu gerici özelliklere göre tanımlandığı için, işçiler ülke çapında politika yaparken, bu program yararlı ve gereklidir.

Hatta etnilere, dinlere vs. göre gerici ulusçuluklara bölünmüşlüğe karşı, bölge çapında ortak bir direniş için de son derece gereklidir. Örneğin Orta Doğu'da ABD'ye karşı ortak bir direniş örgütlemek için, böyle bir program, olmazsa olmazdır.

Tekrar edelim, ulusun tanımından her türlü din, dil, etni ve soyun dışlanması devrimci demokrasinin programıdır ve direniş için, kendileri bu gerici ulusçuluğa karşı oluşmuş devletlerin baskısı altındaki uluslar için bir yoldur. Demokratik ve cumhuriyetçi bir taleptir.

Sosyalist değildir. Yeni bir din değil, var olan dinin gerici öğelerinden arındırılması; ona bir gençlik aşısı yapılması; devrimci geleneklerin canlandırılmasıdır. Antik tarihteki barbar akınlarının yaptıklarına benzetilebilir. Örneğin Türklerin veya Berberlerin Müslümanlaşmasının, İslamiyet'e yaptığı gençlik aşılarına benzetilebilir. Demokratik geleneklere bir dönüştür. İşçi hareketi şimdiye kadar, modern toplum karşısında biraz antik çağın bu gençlik aşısı yapan barbar kavimleri gibi bir işlev görmüştür. Genel oy hakkı, sosyal devlet, demokratik özgürlükler vs. hep burjuva toplumun dininin demokratik yönde bir gençleştirilmesi, bir "barbar aşısı"dır. Ama tam da bu nedenle, tıpkı o medeniyeti fetih edip ona gençlik aşısı yapan barbarların bizzat o medeniyet tarafından derhal fetih edilip, medeniyetin çürümüşlüğüne batması gibi; işçi hareketi de bizzat gençlik aşısı yaptığı medeniyet tarafından fetih edildi ve ona benzedi.

Halbuki işçi hareketinin ihtiyacı olan başka bir dindir (Üstyapıdır, uygarlıktır). Bu din var olan dini sorgulayıp yıkmayı hedeflemelidir. Bu somut olarak, ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesine inancı, yani ulusçuluğu kişisel bir sorun olarak, bir inanç sorunu olarak ele almak ve politik alandan dışlamaktır. Bu olabilir yeni bir din, eski dini tasfiye eden bir din.

*

Demokratik cumhuriyet ve gerici ulusçuluğun reddi programı, aynı zamanda, bu günkü dünyanın global problemleri karşısında tutucu hatta gericidir. Çünkü bu günkü **dünyanın genel problemleri** göz önüne alındığında onlara hiçbir çözüm sunmadığı gibi, var olan sorunların kangrenleşmesine de yol açar.

Örneğin bugünkü globalleşmenin çapı göz önüne alındığında, bu program ulusal devletin ve sınırların savunusudur. Somutta yeni savaşlar demektir. Somutta bu dünyanın siyah ve beyaz bölünmesinin meşrulaştırılması demektir. Bu programda sınırlar sorgulanmamaktadır.

Yani Demokratik Cumhuriyet ya da ulusun tanmından dini, dili, etniyi dışlamak programı, dünyanın global sorunlarına karşı bir cevap gibi ortaya koyulduğunda, dünya çapında bir program ve strateji olarak fiiliyatta apartheit sistemini savunmak anlamına gelir.

Bunu şöyle bir formülasyonla ifade edebiliriz. Ulusun tanımından dili, dini, etniyi, soyu, kültürü, tarihi dışlamak ve bunları tıpkı din gibi özel alanına atmak, yani demokratik bir ulusçuluk ve demokratik bir cumhuriyet, bir ülke veya bölgedeki sorunlara cevap olabilir ama dünya çapındaki sorunlar söz konusu olduğunda hiçbir işe yaramaz, aksine sorunları sürdürür.

Bu sorunlara ancak, politik olanla ulusal olanın çakışması ilkesinin reddi bir cevap olabilir. Ama bu fiilen bir sosyalist devrimdir. Çünkü politik olan ulusal olana göre belirlenmeyecekse bu fiilen, ulusal sınır ve devletlerin yıkılması çağrısıdır.

Böylece sosyalist devrim programı ayakları üzerine oturmaktadır. Bu muazzam alt üst oluşu kısaca anlatmayı deneyelim.

Eskiden, sosyalist harekette ve işçi hareketinde ya da Marksistler arasında, tahrifatlarından arınmış biçiminde bile, şöyle bir anlayış vardı: bir veya birkaç ülkede sosyalist devrimler olur,

işçi sınıfının iktidarları kurulur, bunlar ülke ülke yayılarak tüm dünyayı kaplar, sonra da bu ulusal ilkeye göre örgütlenmiş devletler ilerde bir tek dünya cumhuriyeti halinde birleşir[96].

Bu yaklaşımın milliyetçiliğin, yani ulusal olanın politik olanla çakışması anlayışının esiri olduğu; onun ötesine gitmediği çok açıktır. Bunda dünya uluslarının, işçilerinin ulusal olanla politik olanın çakışmasını reddetme; yani burjuva toplumunun üstyapısını reddetme yoktur.

Halbuki din, ulus ve üstyapılar teorilerini sentezleyen yeni yaklaşımda, bu ilişki kökten değişmekte ve tam tersine dönmektedir. Orada sonra ulaşılacağı düşünülen, burada hareket noktasıdır. Tüm insanlara, politik olanın ulusal olanla çakışması ilkesine karşı çıkılması, yani daha baştan bu devletlerin yıkılması çağrısı yapılmaktadır. Bunları yıkmak için yapılan girişimin sonunda ortaya çıkacak olan sosyalist devrimdir.

Bu aynı zamanda, bu günün dünyasına problemlerine acil bir cevaptır da. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın uluslara göre tanımlanmış bir dünya ne bugünkü üretici güçlerin gelişmişliğine denk düşmektedir, ne insanlığın sorunlarına ulusal devletlere göre bir çözüm bulmak mümkündür. Keza, bu günkü gelir farklılığı düzeyinde bu fiilen apartheit olduğundan, bu dünyanın siyahlarının beyazlara karşı da acil programıdır.

Eski ve yeni yaklaşımın farkını bize Muhammet örneği daha iyi gösterebilir. Muhammet'in kabilelere (kan ve soy kardeşliğine) göre örgütlü bir dünyada İslamiyet'i egemen kılması gibi düşünülebilir bu süreç. Bu süreçte, kandaşlığa dayanan aşiretler içinden parçalanmış; kan kardeşleri birbirine düşman olarak başka kan kardeşlerinin içindeki din kardeşleriyle birleşebilmiştir; kan kardeşliğine dayanan toplumsal örgütlenme yıkılarak toplum bu din kardeşliği ilkesine göre örgütlenmiştir.

Bu günün uluslara bölünmüş dünyasını, tıpkı cahiliye döneminin aşiretler, kan ve soy kardeşleri dünyası gibi görebiliriz. Tıpkı aşiretlerin soy kardeşliği karşısındaki Müslümanların din kardeşliği gibi, ulus kardeşliğini kabul edenlere karşı, her ulusun içinde politik olanın ulusal olana göre belirlenmesini reddedenlerin kardeşliğini savunan; ulusları parçalayan ve politik olanı bu ilkeye göre, yani ulusal olanın özel olduğu, politik olmadığı ilkesiyle örgütleyen ve ulusal devletleri yok etmeyi hedefleyen bir hareket gerekmektedir.

İslamiyet nasıl soy ve kan kardeşliğine karşı savaş içinde, soy ve kan kardeşi aşiretleri yok ederek, parçalayarak oluştuysa, işçi sınıfının dini de, ulus kardeşliğine karşı savaş içinde, ulusları yok ederek, parçalayarak oluşabilir. Nasıl İslamiyet'te bu savaşta insanların kabulü ve inancı temel belirleyici idiyse, bu gün de insanların kabulleri ve bilinçleri bunda hayati önemdedir.

Muhammet nasıl bütün putları, yani o kabilelerin tanrılarını, sembollerini parçaladı ve onları bir tek Allah, yani toplum kardeşliğinde birleştirdiyse, işçi hareketi de, Marksizm de, ulusların tanrılarını, bunun sembolleri olan ulusal bayrakları, parçalamak, onlara karşı kutsal cihat

[96] Bir Dünya cumhuriyeti ideali, Klasik programda da vardır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adı bile bu programatik hedefin ifadesidir. Oradaki Cumhuriyetler Birliği, aslında aslında dünya çapında bir Cumhuriyetler Birliği'ni ifade ediyordu. O dünya çapında olacak olan için geçici bir adlandırmaydı bu sonradan anlamındaki değişmenin tersine.

açmak; hepsini bir tek insanlık bayrağı altında birleştirmek zorundadır. Yani tıpkı İslamiyet'te olduğu gibi, ulusçuluğa ve ulusal devlete karşı mücadele hayati önemdedir. Ama bu ulusçuluktan, ulusçuluğun anladığı ulusçuluk değil, sosyolojik anlamda, burjuva toplumunun üstyapısının ve örgütlenmesinin ilkesi anlamında ulusçuluk anlaşılmalıdır. Ulusal devlettens de, bu gün egemen olan, ulus dine, dile, etniye göre tanımlayan devletler değil, bunları bile özel kategorisin atmış, en demokratik devletler anlaşılmalıdır.

Yine bu analojiye bağlı kalırsak, şimdiye kadar işçi hareketinin programı ve yapmaya çalıştığı şöyle özetlenebilir. Kabile yapısını, yani kan kardeşliğini hiçbir şekilde hedef almadan, parçalamadan ve onun yerine yepyeni kalitede bir şey koymadan; kabileler içinde kabilelerin kardeşliğini savunanların (yani işçi sınıflarının) iktidarı ele geçirmeleri ve sonra yine bu kan kardeşliği ilkesine göre örgütlenmeye devam eden ama artık kabilelerin kardeş olduğu anlayışının egemen olduğu kabilelerin zamanla bir tek büyük kabilede birleşmeleri. İşçi hareketinin, sosyalist hareketin programı aşağı yukarı buydu, bir siyasi üstyapı olarakr ulus ilkesine gör örgütlenmiş devletleri yıkmayı hedeflemiyor. Bu devletlerin dayandığı ilkeyi sorgulamadan bu devletlerde iktidarı alarak, ondan sonra zamanla bu ulusal sınırları ortadan kaldırmayı hedefliyordu. Bu hedefe ulaşılsa, bir tek dünya cumhuriyet olsa bile, bu cumhuriyet politik olanın lusal olana göre tanımlanmasını sorgulamamaktadır. Yani burju a uygarlığının ilkesini sorgulamamamktadır.

Bu eski programdı ve çocuksuluğu ve yeni bir uygarlık yaratma yeteneğinden uzaklığı çok açıktır. Çünkü var olan üstyapıyı aynen almakta, kan kardeşliğini; kan kardeşlerinin başka kan kardeşleriyle de kardeş olduğunu savunmaktadır. Toplumu böyle örgütleme iddiasındadır.

Yeni program ise kan kardeşliği yapılarını yıkıp, bir din kardeşliği yapısı kurmayı hedeflemektedir. Ulus kardeşliği yerine, insanlık kardeşliği. Bu başka bir ilke, başka bir uygarlık demektir. Yeni Program ise, daha baştan bunu sorgulayarak yola çıkmaktadır. Ulusal olanı özele ait sayacağım; bu özel, politik, ekonomik ayrımını kaldıracağım demektedir. Yani aynı zamanda daha baştan başka bir üstyapı, başka bir uygurlık tasavvuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Yani işçi sınıfı ve modern toplum Muhammet'in yolundan gitmelidir. Tüm insanlara tıpkı Muhammet'in yaptığı gibi bir çağrı yapmalıdır. Burada dayanılan teori, dünya işçilerine Muhammet'in yolunu önermektedir. Ulusları parçalayalım. O ulusların putları olan bayrakları yakalım. Biricik Allah gibi biricik insanlıkta birleşelim. Putlara (uluslara ve ulusal bayraklara) değil, Allah'a (insanlığa) tapalım. Sosyalizm bu anlamda da bir din olmak zorundadır.[97]

---

[97] Burada Öcalan'a ilişkin bir gözlemde bulunalım. Bilmiyoruz ama son görüşmelerinde sarf ettiği kimi sözler onun da bizden bağımsızca benzer noktalara ulaşmış olabileceği kanısını uyandırmaktadır. Son görüşme notunda şöyle diyor:

"Son savunmamın dünya çapında etkisi olacaktır. Marks'ı aşan bir çizgiyi Öcalan başarıyla tamamlamıştır deyin. Marksizm'in yüz elli yıllık çözümsüzlüğünden çıkış buldu deyin. Bundan büyük mutluluk duyabilirsiniz deyin". Öcalan önemli bir şeyler keşfettiğinin farkındadır. Bir önceki görüşme notunda da yanlış hatırlamıyorsak "bütün dinleri çözdüm" anlamında bir şeyler söylüyordu. Keza daha önceki görüşme notlarından birinde, bir İrlandalıya yazdığı şu satırlar da manidardır:

"Benim durumumu kısmen kavradığınızı sanıyorum. İçinde bulunduğum koşullarda bilimsel bir yapıt hazırlayamayacağım açıktır. Biraz daha iyi anlamanız için, verdiğiniz Mevlana örneğinden de cesaret alarak

Dikkat edilirse bu, tamı tamına, Marks'ın Paris Komünü'ne bakarak *"proletarya diktatörlüğü"* dediği, Paris Komünü tipi devlete de uyar. O "devlet olmayan devlet" (Engels) bile hala bir sınıf mücadelesi aracıdır, bir diktatörlüktür. Bu din de, politiği ulusal olana göre tanımlayan karşısında bir diktatörlüktür ve bir devlettir. Böyle proletarya diktatörlüğü kavramının somut anlamı açığa çıkarmaktadır. Diktatörlük diktatörce yönetim değildir. Diktatörlük, tıpkı modern toplumun dininin dinlere inançtır diyerek onları özel dediği alanda zorla tutması gibi; burjuvazinin bu inancını da inanç olarak oraya tıkmak ve tutmaktır.

Böylece Proletarya Diktatörlüğü ve Burjuva Diktatörlüğü kavramlarının; veya aynı şey olan Proletarya Demokrasisi[98] ve Burjuva Demokrasisi kavramlarının sosyolojik içerikleri de netlige kavuşmaktadır. Burjuva demokrasisi veya diktatörlüğü; politik olanın ulusal olana göre tanımlanmasını zorla kabul ettirmektir. Yani örneğin din özel değil deyip, politik veya hukukidir dediğinizde, verginizi devlete değil de cemaate verdiğinizde; ulusa göre tanımlanmış devlette değil de cemaatte askerlik yaptığınızda bu demokrasinin aynı zamanda bir diktatörlük olduğunu görürsünüz. Demokrasi bunu kabul edenler için geçerlidir. Proletarya demokrasisi de, biz politik olanı ulusal olana göre tanımlamak istiyoruz diyeceklere karşı; tıpkı burjuva demkokrasininin, bir politik dolanı dinmize ör tanımlamak istiyoruz diyenlere dayandığı gibi davranacaktır. Demokrasi ulusal olanın özel bir sorun, inanca ilişkin, politika dışı bir sorun olduğunu kabul edenler için geçerli olacaktır.

Yani sınıflar ve sınıf mücadelesi olduğu sürece, burjuvazi üzerindeki diktatörlük, namı diğer Proletarya Diktatörlüğü, tıpkı burjuvazinin kapitalizm öncesi sınıflar üzerindeki diktatörlğü gibi, o uygarlıkların ya da toplulukların dini üzrindeki bir diktatörlük olacaktır; tek farkı bunun burjuvazinin dini zerindeki bir diktatörlük olmasıdır. Böylece, Proletarya Diktatörlüğü kavramı aynı zamandabaşka bir uygarlık programı içinde bir anlam da kazanmaktadır. Kavram reddedilmemekte, ama anlamı ve içeriği gelişmekte, içeriği netleşmektedir.

*

söylemeliyim ki, benim üslubum çağdaş olamaz. Becersem bile tercih etmeyeceğim. Bilimci softalığından ciddi kuşkularım var. Kendimi yanlış anlamamanızı dileyerek belirteyim ki, üslubum biraz peygamberce veya bilgecedir. Şunu demek istiyorum: Mitolojik, felsefi, dini, bilimsel ve estetik-ahlaki realiteyi iç içe vermeyi daha insancıl buluyorum.

Çağımız bilimi korkunç ölçüde kadavrasaldır. Sınırsız parçalayarak incelemeyi ahlaken de tehlikeli buluyorum. Bana göre insanlığın kuruluş geleneği sonuna kadar belirleyici olmak durumundadır. Bu yüzden totemik, mitolojik anlatımı küçümseyemeyiz, küçümsersek kökünden koparılmış insanı kabul etmiş oluruz. Bu tehlikelidir. Kutsal kitabın -Kur'an da dahil- insanlık öyküsü günümüz bilimince rahatlıkla çürütülebilir. Fakat ondaki asla saygısızlık edilmemesi gereken yanı geleneğe iman derecesinde değer vermesidir.

Gelenekten şunu anlıyorum; evrensel oluşumun insanlaşmasına ve oradan günümüze kadar yaşanan her şey aynı zamanda KAOS aralığına, yani özgünleşme, yaratıcılık olgusuna da inanıyorum. Yani geleneği değiştirebiliriz. Tanrısallığın özü de budur. Bu tanrısallığın yaratıcı insan olduğu açıktır. Toplumsal anlamda bu sözcüğü kullanıyorum."

Bütün bunlar, Öcalan'ın da bizim tartıştığımız alanlarda dolaştığını ima etmektedir. (Ek not: Daha sonra bu yazıları Avukatları aracılığıyla kendisine ilettik. Yankısı henüz aynı dalga boyundan çok uzak olduğunu gösteriyordu.)

[98] Sosyalist Demokrasi de deniyor yanlış olarak, sosyalizm sınıfsız toplumdur. Orada Proletarya yoktur. Sosyalist Demokrasi, çalışmayana ekmek yok ilkesini, burjuva hakkını ve eştiliğini sağlamaya yönelik topluma karşılık düşer.

Evet ama bu da aslında işçi sınıfının amacı değildir. İşçi sınıfının amacı egemen sınıf olmak değil, sınıfları ve devleti ortadan kaldırmaktır. Yani kendini yok etmektir.

Modern toplumun dinine ilişkin tanımlamalarımızdan çıkan program bu hedef ve dönüşümle de tamı tamına uyuşmaktadır. Modern toplumun dinini, politik, ekonomik ve özel ayrımıdır ve toplumun bu ayrıma öre örgütlenmesidir diye tanımlamıştık.

Proletarya diktatörlüğü, ya da işçilerin, ulusal olanın politik olanla çakışması ilkesini de bir inanç olarak özel alana atmasından söz ettik. Ama özel alana atmak, özel diye bir alanın ayrılığının toplumsal örgütlenmede veri olması demektir. Yani burjuva toplumun dininin tam anlamıyla dışına çıkılmış olmamaktadır, sadece onun politik örgütlenme ilkesi özele atılmaktadır. Bu değişim bile hala burjuva toplumunun ufku içindedir. Tıpkı herkese emeğine göre ilkesinin, burjuva toplumunun ufku içinde bir ilke olması; Marks'ın deyişiyle, bunun burjuva hak eşitliğini sağlamak anlamına geleceği gibi.

Sosyalizmin ya da işçilerin hedefi ise, nasıl sınıfsız bir toplum ise, aynı şekilde bizzat bu ayrımın yok edilmesi, özel, politik ve ekonomik ayrımının ortadan kalkması olabilir. Ancak o zaman, burjuva toplumunun **ötesinde** ayrı bir uyarlığa varılabilir.

Peki özel, politik ve ekonomik ayrımına nasıl son verilebilir, sosyalist bir uygarlığa nasıl ulaşılabilir?

Politik ve ekonomik yok edilerek, özel, politik, ekonomik ayrımı yok olabilir.

Bu ne demektir?

Politiğin yok olması devletin yok olmasıdır.

Devletin ya a politiğin yok olması iki farklı anlamdadır.

Proletarya Demokrasisi veya Geçiş toplumu'nda olduğu gibi, bir sınıf mücadelesi aracı olarak Devlet vardır. Bunun karşılığı, ulusal olanın zorla özel olarak tutulmasıdır.

Ama bir de, sınıfların olmadığı, sosyalizmdeki, hak eşitliğini sağlayan devlet vardır. Yani kıtlığın zorunlu kıldığı; özgürlükler alemine geçilemediği için demokrasiyi uygulayan; hala bir yaptırım gücü olan devlet vardır.

İşte böyle bir devlet olduğu sürece bile, artık bir sınıf mücadelesi aracı olarak devlete gerek olmasa bile, bolluk olmadığı için var olan devlete gerek olduğu sürece, hala politik olan var olmaya devam edecektir. Ancak, Devlet yok olduğunda, yani Herkese ihtiyacına göre ilkesi geçerli olduğunda; zenginliklerin gürül gürül aktığı bir toplumda, devlet, yani politik yok olur. Ama bu aynı zamanda ekonominin de yok oluşuna denk düşer.

Ekonominin yok olması önce meta üretiminin ama son duruşmada emeğin yok olmasıdır. Yani değer yasasının bir doğa yasası gibi insanların kaderini belirlemekten çıkması; yok olması.

Marks'ın temel eseri olan Kapital'in alt başlığının *"Ekonomi Politiğin Eleştirisi"* olmasının derin anlamı da budur zaten. Kapital, kendi konusunu dolayısıyla kendini yok etmeye yönelik

bir eserdir. Sosyalist hareket de kendi konusunu ve kendisini yok etmeye yöneliktir. İşçi sınıfı da burjuvazi ve sınıflarla birlikte kendini yok etmekle yükümlüdür.

Elbette meta üretimi ortadan kaldırılıp, planlı ekonomiye, toplumun ve insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kullanım değerlerinin üretimine geçildiği andan itibaren, yani ekonomik kararlar toplum tarafından belirlendiği andan itibaren burjuva toplumunun üstyapısının bu ayrımı, yani ekonomi ve politik arasındaki ayrım en ağır darbelerden birini almış olur. Ama ancak, bir bolluk ekonomisinde, burjuva hak eşitliğini sağlama gereği hissetmeyen bir ekonomide, ekonomi yok olur. Yani sadece sınıfların değil, iş bölümünün de olmadığı bur toplumda, politik gibi ekonomik olan da yok olur.

Ama politik ve ekonomik yoksa onlardan ayrı bir özel de var olamaz.

Böylece özel, politik ve ekonomik, yok olurlar. sosyalizmin programı budur. Sosyalizmin programı, ulusal olanı özele atkmak değildir kendi başına, bu sadece özel, politik ve ekonomik'in yom edilmesi için geçilmesi gereken zorunlu bir aşamadır.

Burjuva toplumu karşısında, işçi hareketi, örneğin meta üretimine son verip ekonomiyi toplumun kararlarına tabi kıldığında zaten bu burjuva toplumunun ekonominin ayrı, politikanın ayrı, inancın ayrı ilkeleri kuralını aşmış olur. Ama, ekonomi diye, devlet diye bir sosyal gerçeklik ve bunlara karşılık düşen sosyolojik kategoriler var olmaya devem eder.

Sınıflar ile birlikte bir sınıf egemenliği aracı olarak devlet ve işbölümünün ortadan kalkması ve zenginliklerin gürül gürül akmasıyla da burjuva hak eşitliğini sağlamanın aracı olarak devlet yok olur.

Bunun ekonomideki karşılığı, meta üretiminin son bulması, **değer** yasasının egemenliğinin sonu, zenginliklerin gerçek kaynağının "boş zamanlar" olduğu toplumda da **emeğin** yok olmasıdır[99]. Bu kategorilerle birlikte ekonomi de yok olur[100].

---

[99] *"Kelimenin tarihi anlamıyla emek, yani alnının teri ile kazanmaya mahkum edilmiş acılı ve yoksul insanlığın bu güne kadar yaptığı iş, beşeri praxis'in en sefil, en "gayri insani", "en hayvani" şeklidir. Friedrich Engels'e göre de, sosyal sınıflara ayrılmış insanlığın bükün tarihi nasıl sadece insanlığın bir tarih öncesi ise, tıpkı bunun gibi geleneksel emek de artık nesneler değil, fakat ahenkli bir şekilde gelişmiş şahsiyetler üreten yaratıcı, evrensel beşeri praxis'in tarih öncesi şeklinden başka bir şey değildir. Metanın, değerin, paranın, sınıfların, devletin ve sosyal işbölümünün ortadan kalkmasından sonra, tam olarak gelişmiş sosyalist toplum, kelimenin geleneksel anlamıyla, emeğin ortadan kalkmasına yol açacaktır."* (Ernest Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, cilt 3, s.370-371)

[100] *"Her bilim bir bilgi aracıdır. Sorulan sorular bir cevaptır. Demek ki, ekonomi politiğin cevaplandırmaya çalıştığı sorular – Değer nedir? Sermaye ve Artı Değer nerden gelmektedir? Ücretler nasıl belirlenmiştir? Para tedavülünün fiyatlar ve konjonktür üzerindeki etkisi nedir? Tekrar-üretim nasıl işlemektedir?- Ekonomi politik, Emtia ve para üretimi ile birlikte doğduğuna göre, onlarla birlikte ortadan silinecektir. Marks'ın Kapital'e "Ekonomi politiğin Eleştirisi" alt baylığını koyması, Kapital için Hazırlık çalışması olan eserine. "Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Ana Hatları" (Grundrisse der Kritik der Politischen Ekonomie) demesi tesadüf değildir. Marks'a göre, ekonomi politik özü bakımından ideolojidir. "Marksist felsefe" olmadığı gibi, "Marksist ekonomi politik" de yoktur. Marks'ın eseri, devrinin bu iki büyük ideolojisinin aşılmasının bir eseridir. (...)*

"Ekonomi politik, keşfetmeye çalıştığı ekonomik kategorilerle aynı zamanda ortadan silinir!" (E. Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, Cilt:3, S.436-437,)

Böylece, ekonomi politiğin konusu bir sosyolojik kategori olarak ekonomik yok olduğunda; tıpkı işçi sınıfının burjuvaziyi yok ettiğinde kendisinin de yok olması gibi, “özel” de yok olur.

Buraya kadar söylenenler, yani Marks’ın dedikleri, bir uygarlık programı, burada ifade edilen, din ve ulus teorilerinin uyumunu göstermek için şöyle bir şemalaştırma da işe yarayabilir.

Tablo buraya gelecek

*

Marks, dinin eleştirisi bütün eleştirilerin başıdır diye başlamıştı henüz bir devrimci demokrat olarak Hegel'in *Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*'nde söze. Şimdi bu söze tekrar geri dönülebilir. Ama elbet bir üst düzeyde. Yine Marks gibi diyebiliriz, dinin eleştirisi bütün eleştirilerin başıdır. Ama buradaki din kavramımız artık burjuvazinin dininin din kavramı değil; burjuvazinin din kavramnın kndisinin bir din olduğunu da gösteren bir kavramdır. Buradaki eleştiri artık tıpkı Kapitalin alt başlığındaki gibi bir eleştiridir, kendi konusunu yok eden bir eleştiri. Yani somutlarsak, dinin eleştirisi, ulusçuluğun eleştirisi, yani politik olanın ulusal olana göre tanımlanması ilkesinin eleştirisi; dinlere inanç demenin eleştirisi; rasyonalizmin eleştirisi; inanç (özel), politik, ekonomik ayrımının eleştirisi olmak zorundadır. Ve bu anlamda eleştiri henüz başlıyor.

*

Okuyucu ilk bakışta bütün bu sosyolojik eleştiri bölümünün İsmail Beşikçi'nin eleştirisiyle bir ilişkisi olmadığını düşünebilir. Ancak bu doğru değildir. Bu bölümde, Marksist geleneğin eleştirilmesi ve geliştirilmesi çerçevesinde, Beşikçi'nin eleştirisine temel olan, tarihsel maddeci yaklaşım olumlu bir biçimde sergilenmeye çalışılmıştır. Bunu yapmak zorundaydık çünkü, bu on yıldan fazla bir süredir dağınık olarak çeşitli yazılarda yer aldıysa da, bilinmemektedir ve dolaysıyla eleştirinin dayandığı görüşlerin, bilinen çekmecelerin içine sokulup anlaşılmaması tehlikesi bulunmaktadır.

Ama dikkatli bir okuyucu için, bizim yine bir Marksist olarak yaptığımız, Marksizm'e ve özellikle vülger Marksizm'e yönelik eleştirilerin aynen Beşikçi için geçerli olduğunu fark etmek hiç de zor olmasa gerektir.

Bölümün başında sosyalistlerin niçin Beşikçi'nin *"din bir inançtır"* demesine bir eleştiri getirmediği sorusunu sormuştuk. Bütün bölüm, aslında sosyalistlerin de Beşikçi gibi dinin bir inanç olduğunu düşündüklerini göstermektedirler ve onlar da Beşikçi gibi burjuvazinin dininin bir amentüsünü söylemektedirler.

Ne var ki, Beşikçi, sadece burjuvazinin dininin kabulleriyle iş görmüyor. Bu dinin gerici biçiminin kabulleriyle iş görüyor, tıpkı bu günkü sosyalistler gibi.

Devletin tümüyle inanç alanından çıkmasını değil, bütünüyle özel bir sorun olmasını değil; Aleviliğin de bir din olarak devlet tarafından tanınmasını savunuyor. Yani devletin dinleri tanımasını değil, Aleviliği tanımamasını sorun ediyor. Gerçek ve tutarlı bir laikliği savunmuyor.

Aynı şey ulus ve ulusçuluk için de geçerlidir.

Beşikçi, devletin bir dile, dine, soya, etniye, tarihe göre tanınmasını değil, belli bir dile dine soya göre tanımlanan bir ulusun tanınmamasını sorun ediyor. Yani gerici dönemin ulusçuluğuna, burjuvazinin dininin gerici dönemine dayanıyor, onu savunuyor. Gerici ulusçuluğa karşı demokratik ulusçuluğu savunmuyor.

Bu Türkiye ve dünyadaki işçi hareketinin ve ezilenlerin direnişlerinin içinde bulunduğu perspektifsizliğin ve çıkışsızlığın bir yansımasıdır. Onun hali pür melalini göstermektedir. Ama aynı zamanda Beşikçi, buna karşı mücadele edecek yerde onu güçlendirmektedir.

Beşikçi, Kemalizm'in ulus ve ulusçuluk anlayışını, yani, dile, dine, soya, tarihe dayanan bir ulusçuluk anlayışını aynen paylaşmaktadır, onun eleştirisi, aynı ilkelere dayanan başka bir ulusun tanınmamasıdır. Onun da Kemalizm'in dayandığı ilkelere göre ulus olduğunu kanıtlamak ve çelişkisini göstermeye çalışmaktır bütün çabası.

Beşikçi sadece gerici egemen Türk ulusçuluğunun kurbanlarını desteklediği için ilerici ve demokratik bir işleve sahiptir. Aynı şekilde, resmi devlet dinine karşı Alevileri desteklediği için ilerici ve demokrat bir işlev görmektedir ama, programı ve dayandığı anlayış itibariyle, kurbanlarını savunduğu sistemin bütün varsayımlarını ve kabullerini paylaşmakta ve savunmaktadır. Bu nedenle Beşikçi'nin görüşleri, içi dışına çevrilmiş Kemalizm'dir; tersinden Kemalizm'dir.

Şimdi artık Beşikçi'nin Alevilik, İslam, din vs. üzerine somut görüşlerine ve dayandığı bu anlayışın ve pozitivizmin ayrıntılı bir gösterimine geçilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

OTANTİK YA DA TARİHSEL OLARAK DİN VE ALEVİLİK

Giriş

Önceki bölümde, politik ifadesi devrimci demokrasi olan, burjuva aydınlanmasının eleştirisi yapıldı. Bu anlamda önceki bölüm kendisinden önceki bölümün bir eleştirisi gibi de okunabilir. Diğer bir ifadeyle önceki bölüm, sosyalizmin devrimci demokrasiyi eleştirisidir. Tarihsel Maddeciliğin burjuva rasyonalizmini eleştirisi ve aynı zamanda Tarihsel Maddeciliğin burjuva rasyonalizminin kalıntılarından bir arınma çabasıdır; yani özeleştiridir.

Bu bakımdan, aslında Beşikçi'nin eleştirisi burada bitirilebilir. Eleştirinin metodolojik temelleri koyulmuştur. Bundan sonrası olgular ve ayrıntılardır. Her hangi bir kişi, küçük bir çabayla bunları sonsuz kere deneyip sağlayabilir.

Fiziksel bir yasayı ifade eden bir formül düşünelim. Örneğin meşhur $E=m.c^2$ formülünü ele alalım. Bu formülde kütle ve enerjinin çeşitli nicelikleri ele alınarak bu formülde dile getirilen bağıntının doğru olup olmadığı sonsuz kere kontrol edilebilir. Yıldızlar, atom bombaları vs. bu formülün doğruluğunu ölçmekte kullanılabilir. Bundan sonrası artık teknik ve ayrıntılı çabaya ilişkindir. Enerjinin farklı biçimlerini toplamak, aynı enerji türüne dönüştürmek öyle hesaplamak, kütleyi tam olarak bilmek, ışık hızının büyüklüğünü hassas deney ve ölçerlerle tam olarak hesaplamak gibi işleri yapmak herkesin yapabileceği işlerdir. Burada artık o görünmez ilişkiyi keşfederkenki yaratıcı çabaya gerek yoktur.

Aynı şekilde, buraya kadar ifade edilen din, ulus, üstyapılar teorisine dayanarak, bundan sonra insanlık tarihinde ya da günümüzde bu teori sonsuz biçimler içinde tekrar tekrar kontrol edilebilir. Bu nedenle sosyolojik eleştiri burada bitirilebilirdi. Dinlerin inanç olmadığı; dinlere inanç demenin bir inanç olduğu ve bunun modern toplumun dininin bir bileşeni olduğu gösterilmiş bulunuyor.

Ne var ki, tarihsel bir gericilik döneminde yaşıyoruz. Gericilik dönemlerinde insanlar genelleme yeteneklerini yitirirler; görünmeyen, derinden işleyen ilişkilere, yani toplumsal yasalara daha az ilgi gösterirler. Ayrıntılar, aslında burjuva dünyasının ufkunu aşmayan eleştiriler, daha büyük ilgi görürler. İnsanlar olgular ve bu olguların yüzeydeki, görünür nedenleriyle ilgilidirler. O nedenlerin ardındaki nedenlere pek kimse kafa yormaz olur.

Bunun elbette bir iç mantığı vardır. Toplumda kökten bir değişime yönelen veya böyle bir değişim gereğinin ortaya çıkardığı her hareket, temel nedenleri araştırmaya, dolayısıyla daha

metodolojik, daha genel sorunlara ilgi duymaya eğilim gösterecektir. Ülkedeki sistemi bölgeyi hatta dünyayı değiştirmek istiyorsanız, elbette günün olaylarına birkaç bin yıllık mesafeden bakmanız; en derindeki nedenlere inmeniz gerekir.

Bu nedenle devrimci yükseliş dönemlerinde, bu günün tam tersi bir eğilim görülür. Genel yasalar, nedenlerin ardındaki nedenler esas dikkatlerin ve ilginin merkezine gelir. Bu nedenle, devrimci yükseliş dönemlerinin tartışılan konuları, doğrudan yaşanan olaylarla tamamen ilgisizmiş gibi görünür.

Örneğin altmışlı yılları göz önüne getirelim. O dönemde, Osmanlı toprak düzeninden, diyalektiğin ne olduğuna; doğa yasalarından sanat teorilerine kadar son derece soyut konuların gündemi doldurduğu görülür. Somut veya güncel olaylar, genel metodolojik sorunların, genel yasaların ve tarihsel eğilimlerin tartışılması bağlamında gündeme gelir.

İçinde bulunduğunuz dönemde ise, eğilim tam tersinedir. Metodolojik sorunlar bile olgulara ilişkin bir tartışmaymış gibi ele alınmaktadır. Yani şimdi olduğu gibi, var olan sistem içinde, küçük, sıradan değişikliklerin peşinde iseniz veya her türlü değişikliği reddediyorsanız, elbette genellemelere ihtiyacınız olmaz.

Bu nedenle yazdıklarımızın bu günün dünyasıyla, bu günün ruhuyla hiçbir ilişkisi yoktur. Onlar unutulmuş ve bilinmeyen bir dünyanın ruhunu korumaya ve yaşatmaya çalışırlar.

Bu günün dünyasında bir yankı bulma şansları yoktur. Ama devran hep böyle gidecek diye bir kural da yoktur. Gün gelir ruh hali derinden derine değişmeye başlar, o zaman küçük bağlantılar bile büyük önem taşırlar.

Bu nedenle kuluçkada da olsa beklemek üzere tohumları saçmaya devam etmek gerekiyor. Ve yine bu nedenle *“zaman sana uymuyorsa, sen zamana uy”* deyişine uygun olarak, buraya kadar genel olarak söylenenleri, Beşikçi’nin metnine ve tartıştığı konulara bağlı kalarak, somut olgular ve çıkarsamalar düzeyinde ele alalım.

Yani bundan sonra eleştirinin daha somut, zamane ruhunun ihtiyaçlarına daha uygun bölümü başlıyor.

Bir bakıma şimdiye kadar, dinin ne olduğunu tartışıyorduk, şimdi, o genellemeleri, somut Alevilik bağlamında, ele alıp tartışacağız.

Üç Farklı Alevilik

Daha önce de değinildiği gibi, Aleviliğin üç farklı biçimini kesinlikle birbirinden ayırmak gerekiyor[101]. Beşikçi’nin temel yanlışı, tam da modern toplumunun dininin kabulüne uygun olarak, bu üç farklı Aleviliği bir ve aynı Alevilik gibi ele almasıdır.

[101] Aynı durum elbet İslam için de geçerlidir. Tarihsel ya da uygarlığın üstyapısı olarak İslam; kendini bir inanç olarak tanımlayan İslam ve sosyal bir hareket olarak İslam. Ayrıca bu sosyal hareket olarak İslam farklı karakterlere de sahiptir. Bir çok yerde, dinsel değil, ulusal baskıya karşı veya sınıfsal sömürüye karşı direnişin bayrağıdır.

Bu vesileyle yazının başında yaptığımız ayrımı tekrar hatırlatalım.

Üç farklı Alevilik vardır.

1) Aleviliğin Türkiye'de özgül olarak baskı altında bulunuşuna bir tepki olarak, modern bir sosyal hareket olarak Alevilik.

2) Bu günün, kendini bir inanç olarak gören, aslında rasyonalizm ya da ulusçuluk dininin bir bileşeni olan Alevilik.

3) Tarihte var olmuş, otantik, komünün üstyapısı olan Alevilik.

Bu farklar çok önemlidir. Örneğin, günümüzün Aleviliğin inanç olduğunu söyleyen Alevi'si, gerçekte Alevi değildir artık. Çünkü, **dinlerin bir inanç olduğu modern toplumun inancıdır**. Kendisinin Alevi inancından olduğun söyleyen aslında bununla, modern toplumun dinleri inanç olarak tanımlayan inancından olduğunu; modern toplumun dininin bir amentüsünü söylemiş olur.

Aynı şey İslam için de geçerlidir. **İslam inancından olduğunu söyleyip, kelimeyi şahadet getiren, artık gerçekte Müslüman değildir**; bu eylemiyle İslamiyet'e olan inancını değil; İslamiyet'in de diğer dinler gibi bir inanç olduğunu söyleyen modern toplumun dinine olan inancını ve bağlılığını ifade etmiş olur.

Yani bugünün Alevi'si de, Sünni'si de, Hıristiyan'ı da, Budist'i de, hatta Ateist'i de, hep aynı dinin müminleridirler. Onlar, **dinlerin inanç olduğunu söyleyen dindendirler**; yani rasyonalizm dininden, yani ulusçuluk dininden, yani özel, politik ve ekonomik olanı ayırarak toplumu örgütleyen modern toplumun dinindendirler.

Aslında durum tıpkı kapitalizm öncesinde olduğu gibidir. Kapitalizm öncesinde nasıl var olan dinlerin dışında bir var oluş mümkün değilse; bu günün toplumunda da, bu toplumun dininin dışında var oluş mümkün değildir. Yani Ateistler bile bu toplumun dinindendirler. Dinin bir inanç olduğunu söyleyen bir Ateist ile bir Müslüman ve bir Alevi, aynı ortak inançta olduklarını ifade etmiş olurlar.

Bu günkü dinler tartışması, yani Aleviler, Sünniler, Ateistler arasındaki tartışma, eski çağın dinlerinin içindeki mezhepler tartışması gibidir. Modern toplumda hangi inancın, modern toplumun ihtiyaçlarına daha uygun bir inanç olduğu tartışmasıdır.

Bu günün toplumunda kendilerinin inanç olduğunu söyleyen dinler, tarihteki dinlerin devamcısı olduklarını söylemektedirler ve kimsenin bundan en küçük bir kuşkusu bulunmamaktadır. Ama bu baştan aşağı yanılgıdır; dinleri onların kendi haklarındaki iddialarıyla değerlendirmedir.

Tarihteki dinler tüm toplumsal yaşamı belirliyorlardı; tümüyle üstyapıydılar. Bu günkü dinler ise, modern toplumun üstyapısı içinde, onun politik olmayanla, özelle sınırlı, organik bir bileşenidirler. Onlar modern toplumun organik bir parçasıdırlar, bir zamanlar var olmuş dinlerle (üstyapılarla) özden bir ilişkileri kalmamıştır.

Bunu şöyle bir benzetmeyle açıklamak mümkün olabilir.

Modern biyoloji ve evrim teorilerine göre, hücre içindeki organellerin bir çoğu, önceleri bağımsız canlılardı. Bunlar sonradan başka tek hücreli canlılarla simbiyoz bir yaşama girdiler ve sonunda bu günkü hücrenin olmazsa olmaz bir organik bileşeni; yapıtaşı haline dönüştüler. Örneğin hücre içindeki mitokondriler böyledir. Virüsler hariç günümüzde bütün hücreler, içlerinde mitokondrileri barındırırlar.

İşte dinlerin bu günkü durumları biraz bu örneğe benzer, mitokondrilerin eskiden bağımsız canlılar olmaları gibi; bu günün din denen ve modern toplumun sitoplazması içinde bir mitokondri gibi işlev gören inanç olarak dinler; bir zamanlar tümüyle bağımsız başka canlılar gibiydiler; yani bağımsız birer üstyapıydılar. Bir zamanların bağımız yaşayan canlıları olan motokondriler ile bu günün artık hücre dışında bağımsız bir varlığı olmayan; hücrenin organik bir bileşeni olmuş mitokondriler arasındaki ilişki gibidir, bu günü toplumundaki din ile bir zamanların dinlerinin ilişkisi.

Beşikçi öncelikle bu farkı görmüyor ve yok sayıyor. Ama hemen anlaşılabileceği gibi bu görmeyişin ve yok sayışın nedeni, tam da modern toplumun dini açısından tarihe bakması; tüm tarihi inanç olarak dinlerin tarihi ve ulusların tarihi olarak görmesinin sonucudur.

Ama sadece bu ikisini karıştırmıyor Beşikçi. Bugün baskı altına alınmaya karşı bir sosyal hareket olarak Alevilik ile tarihteki Alevilik ve inanç olarak Aleviliği de bir ve aynı Alevilik olarak görüyor[102].

Aleviliğin özgül olarak baskı altında olmasına karşı, yani modern toplumun dininin saf ve ideal biçimde egemen olmaması nedeniyle ortaya çıkan, bir hareket olarak Alevilik ile, bir inanç olarak Alevilik arasında da hiçbir özdeşlik ilişkisi bulunmamaktadır. Eğer Alevilik üzerinde özgül bir baskı olmasa, yani modern toplumun dinine uygun olarak, tüm inançlar aynı eşitliği ve özgürlüğü yaşasaydı, Alevilik biçimindeki modern sosyal hareket olmazdı. Yani devlet camilere imam yetiştirmese, Alevi köylerine cami açmasa; camileri desteklemese, Sünni çoğunluğun Alevilere yapacağı ayrımcılığa karşı duran tedbirler alsa, Aleviler de cem evi açmak ihtiyacını duymaz, Alevi gençleri göğüslerine Zülfikar madalyonları asmazlardı. Yani, bir sosyal hareket olarak Alevilik, sermayenin gerçek tarihsel hareketinin bir ürünü ve sonucu olarak ortaya çıkar ve başarıya ulaştığı takdirde nesnel sonucu, bir inanç olarak Aleviliğin ve sermayenin ideal var oluş koşullarını yaratmaktır. Yani kimse inancından dolayı bir baskı altında olmaz, din tamamen kişisel bir sorun olur.

Bu sosyal hareket, kendisini ne kadar gerçek Alevi kimliğine dönüş olarak tanımlasa da özünde, modern toplumun dininin ideal biçimin savunan, yani her hangi bir inanç üzerinde baskı olmasına karşı çıkan bir harekettir. Kendi iddiası olan gerçek otantik Aleviliğe bir dönüş olduğu iddiasının aksine, bir inanç olarak Aleviliği savunur; aslında Aleviliğin de bir inanç olması için bir harekettir; yani modern toplumun dinini en ideal haliyle egemen kılmak için bir harekettir. Diğer bir deyişle modern toplumun dinine bir gençlik aşısıdır.

102 Zaten tam da bu farkı göremediği için, bir sosyal hareket olarak Aleviliğin program ve strateji sorunlarını, teolojik bir tartışmaya dönüştürmektedir.

Beşikçi'nin yapmak istediği, bu sosyal hareket olarak Aleviliğe nasıl başarılı olacağına dair bir program, strateji ve ideoloji önermeye çalışmaktır. Bu niyet elbette, ezilenlerden yana soylu bir niyettir.

Ama bu soylu niyet, onun nasıl epistemolojik, politik ve teolojik olarak çelişkiler içine düşmesini engellemiyorduysa; sosyolojik olarak da bu üç Aleviliği karıştırmasını engellemiyor.

Ama biz şimdi tarihsel Alevilik hakkında Beşikçi'nin görüşlerini ele alırken, bu yanlışı yapmadığını veya bu üç Alevilik arasında bir fark olmadığını var sayacağız.

Yani Beşikçi'nin Alevilik hakkındaki önermelerini tarihsel, otantik veya üstyapı olarak Alevilik hakkında sosyolojik önermeler olarak ele alıp, sosyolojik önermeler olarak tartışacağız.

Tekrar edelim. Sosyolojik eleştiri için:

1) Beşikçi'nin tarihsel, inanç olarak ve sosyal hareket olarak Aleviliği doğru olarak ayırdığını veya bunların gerçekten Beşikçi'nin varsaydığı gibi bir ve aynı şey olduğunu varsayıyoruz.

2) Beşikçi'nin önermelerinin politik veya teolojik bir tartışmadaki önermeler değil; doğrudan sosyolojik önermeler olduğunu var sayıyoruz.

Şimdi tekrar Beşikçi'nin temel önermesini hatırlayalım:

"Alevilik, Yahudilik gibi, Hıristiyanlık gibi, Müslümanlık gibi, Budizm gibi farklı bir dindir, farklı bir inançtır. Yahudilik nasıl Müslümanlık değilse, Hıristiyanlık nasıl Müslümanlık değilse Alevilik de Müslümanlık değildir. (...) Aleviliğin bir mezhep olmadığını, ayrı bir inanç, ayrı bir din olduğunu belirtmeye çalışıyorum."

Şimdi, bir sosyolojik önerme olarak, sosyologlar arası bir tartışmada, Aleviliğin ne olduğu üzerine bir tartışmada, bu önermeler doğru mudur ve ne anlama gelmektedir? Onu görelim.

Yukarıdaki alıntıda tarihsel Alevilik hakkında örtük olarak şu önermeler ifade edilmektedir:

1) Alevilik bir inançtır,

2) Alevilik Müslümanlık, Hıristiyanlık, Budizm gibi bir dindir.

3) Alevilik İslamiyet içinde bir mezhep değildir.

Bu üç önermenin üçü de sosyolojik önermeler olarak; tarihsel, otantik Aleviliğe ilişkin önermeler olarak yanlıştır.

Yani sosyolojik olarak ele alındığında:

1) Alevilik bir inanç değildir; tümüyle üstyapıdır.

2) Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Budizm gibi, aynı kategoriden bir din değildir.

3) İslamiyet içinde bir mezheptir.

Yani Beşikçi'nin Aleviliğin ne olduğuna dair bütün önermeleri sosyolojik olarak yanlıştır. Niçin ve nasıl yanlıştırlar? Bunları görelim.

Tarih, Toplumlar ve "Din"ler

Eğer kafanız, hiçbir bilimsel değeri olmayan *"Prokrutes Yatağı*" ya da "deli gömleği" gibi *"ilkel toplum, köleci toplum, feodal toplum*" gibi şemalar ve ilerleyen bir tarih anlayışıyla çorbaya dönmemişse, var olan tüm insanlık tarihi ve toplumlar üç başlık altında toplanabilirler.

Kandaşlığa Dayanan Sınıfsız Toplum:

Biz buna *komün* diyeceğiz. Akılda kalması için yuvarlak hesap 50.000 yıl önceden beri, yani en az Homo Sapiens[103]'in ortaya çıkışından beri var olmuştur.

Artık sadece coğrafi olarak tropik ormanlar, çöller, tundralar; erişilmez okyanus adaları ve dağ başları gibi uygarlığın pek giremediği yerlerde son örnekleri yaşamaktadır.

Ayrıca, yaşayan son izleri modern toplumun gözeneklerinde (mesanelerinde) çekirdek aile olarak son savunma mevziine çekilmiş; modern toplumun organik bir bileşeni haline gelmiş; işgücünün yeniden üretiminin sosyal masraflarını düşürerek kar oranının düşmesine karşı bir işlev gören, toplum.

Yazı, sınıflar, devlet yoktur.

Artı Ürüne Ekonomi Dışı Cebir ile El Koyan Sınıflı Toplumlar ya da Klasik Uygarlıklar:

Bunlar da, birer sıfır atarak ve yuvarlayarak kolayca akılda kalması için 5.000 yıl önce Aşağı Mezopotamya'da doğmuş ve 500 yıl öncesine kadar Mağripten Çin'e uzanan bir kuşak boyunca yayılmıştır.

500 yıldan beri tam bir geri çekiliş içindedir. Artı ürünün zorla, yani ekonomi dışı cebirle ele geçirildiği; artı değerin genellikle, malların eşitsiz bir değişimine yani değer transferine dayandığı (Tefecilik ve Bezirganlık), dolayısıyla toplumun genel bir zenginleşmesine yol açmadığı, esas olarak tarım üretimine dayanan uygarlıklar.

Dünyadaki köylük bölgelerin ve kasabaların büyük bölümünde bu toplumun ve yaşamın son kalıntıları vardır.

Yazı, sınıflar, devlet vardır. Yazı egemen sınıflarla sınırlıdır

Modern Kapitalizm ya da Burjuva Uygarlığı:

Yine akılda kalması için yuvarlak hesap 500 yıl önce, Kuzey Avrupa'da, İngiltere'de doğmuş toplum. Bu gün bütün dünyayı egemenliği altına almıştır.

---

[103] *"Homo Sapiens",* yani *"Akıl İnsanı".* Bu adlandırma bile, modern toplumun dininin, rasyonalizmin damgasını taşır. "*İnanç İnsanı*" demek daha az doğru olmazdı.

Sömürünün kaynağı üretimden edilen artı değerdir, dolayısıyla sömürü sonunda bir bütün olarak toplum zenginleşir.

Ekonomi dışı zor, yani vergiler ve ganimet, belirleyici değildir artık. Vergiler aracılığıyla gelirlerin yeniden dağıtımında belli bir etki olarak varlığını sürdürür. **Eşitsiz değişim** ise birinci ve üçüncü dünya arasındaki ticarette büyük bir değer transferine yol açsa da, bunların ikisi de onun kendine has, onu o yapan özellikler değildir, kapitalizm bunlar olmadan da var olabilir. En belirgin karakteristiği, genelleşmiş meta üretimi olmasıdır. Her şey metalaşır, yani değer yasası her şeyi belirler tüm toplumsal süreçleri kendine tabi kılar.

Yazı, sınıflar, devlet vardır. Yazı genelleşir.

*

Bunların her biri kendi içinde de bir evrim geçirir. Yani elli bin yıl önceki komün ile bu gün yaşayan ve bir çok uygarlık ve kültürlerin etkisi altında belli bir değişim geçirmiş komün elbette farklılıklar gösterir ama bunlar temeldeki özdeşliği değiştirmez. Aynı şey uygarlıklar için de geçerlidir. İlk Sümer uygarlığı ile örneğin Grek veya İslam uygarlığı arasında da büyük farklar vardır. Ama özdeki ortaklıkları aynıdır. Keza, kapitalist toplumlar da doğduklarından bu yana değişirler; ticari, manüfaktür, sınai, fordist, post fordist kapitalizmler birbirinden çok farklıdır ama onları özdeş kılan nitelikler varlığını sürdürür.

Ve bu toplumlar sadece zaman içinde birbirlerini izlemezler; sadece zaman içinde temel karakteristikleri çerçevesinde bir evrim geçirmezler, aynı çağda da bir arada bulunurlar.

Ve bu bir arada bulunuş basit bir toplam gibi, birbirine su sızdırmayan kaplar gibi bir arada bulunuş değildir. Komün ve tefeci bezirgan ilişkiler, kapitalizmle ve ona tabi olarak, tıpkı insan ve bağırsaklarındaki bakteriler gibi bir simbiyoz ilişki içine de girebilirler ve böylece tıpkı karmaşık eko sistemler, hayat birlikleri gibi toplumsal bir sistem de oluştururlar. Örneğin komünün son kalıntısı aile, iş gücünün yeniden üretilmesinin bir aracı olarak bir işlev görüp yaşamını kapitalizme bağlı olarak sürdürebilir. Veya tefeci-bezirganlık modern finans kapitalle et ve tırnak gibi olabilir. Toplumsal ilişkilerin hiçbir kitaba sığmayan karmaşıklığını yaratan bu simbiyoz ilişkilerdir.

Dünya tarihine ve toplumlara, onun en ayırıcı karakteristiklerini ve bütünsel karmaşıklığını içeren böylesine bir bakış olmadan, ne tarih ne modern toplum ne de bugünkü politik ve sosyolojik gelişmeler anlaşılamaz.

Şimdi bu alfabetik sınıflamadan ve açıklamalardan sonra bu toplumların diğer karakteristiklerine gelelim.

Komünün Üstyapısı Olarak Alevilik

Komünde uygarlığın temel ayırıcı çizgileri olan **sınıflar, devlet, yazı yoktur**.

Komünde yazı yoktur. Bilgi, yani toplumun binlerce yıldır biriktirdiği tecrübeler sentezi, yazı bilinmediği için kuşaktan kuşağa, söz ve davranışla aktarılır. Bu bilginin korunması için ona dokunulmalık kazandıran kutsallık ve akılda kalması ve kuşaktan kuşağa aktarılması için, ritim ve kafiye, yani müzik, şiir ve dans hayati önemdedir ve henüz birbirinden ayrılmamıştır.

Yazı olmadığı için okullara gerek yoktur. Sınıflar olmadığı için, belli bir sınıfın imtiyazlarını ve sömürüsünü koruyacak ve sağlayacak silahlı adamlar, hapishaneler, mahkemeler, bunların yetiştirilmesi için okullara ve bütün bunların giderlerini karşılamak üzere vergi memurlarına gerek yoktur. Yönetici otoritesinin kaynağını silahlı güçlerde değil, bilgisinde ve tecrübesinde, insanların onu gönüllü kabullenişinde bulur.

Devlet yoktur ki sosyolojik bir kategori olarak siyasi olan olsun ve özel ondan ayrı olarak tasavvur edilebilsin. Burjuva toplumu, inancı kişisel, özel alana ilişkin olarak tanımlar. Ama komünde özel yoktur ki inanç diye özele ait bir şey olabilsin. Dolayısıyla her şey bir tek toplumsal içindedir. Burjuva sosyolojisinin “din” diyerek inanç ve siyasal olmayan olarak tanımladığı şey, aslında komünün tümüyle üstyapısından yani kendisinden başka bir şey değildir. Vülger Marksizm’in aydınlanmanın ve burjuva sosyolojisinin etkisi altında “bir üstyapı kurumu” olarak tanımladığı din, aslında tüm üstyapıdır. Dinin dışında hiçbir şey yoktur.

İster Alevilik, ister Şamanizm, ister Ezidilik veya başka bir biçim veya adlandırma olsun, bunların hepsi özünde komünün örgütlenişi, üstyapısı, ya da kendisinden başka bir şey değildirler. Yani Şamanizm, Alevlik, Ezidilik veya dünyanın başka yerlerinde başka adlar ve biçimlerde var olmuş diğer “din”ler, inanç anlamında din değil, komünün farklı çağ ve biçimlerde örgütlenişi, komünün kendisi, tüm üstyapısıdır.

Burada Şamanizm ile ilgili kısa bir açıklama yapmak gerekiyor. Şamanizm’in Türklerin İslamiyet öncesi dini olduğu yönünde yaygın bir yanlış anlama olduğundan, Şamanizm “Türklerin otantik dini” gibi anlaşılmaktadır[104].

Bu baştan aşağı yanlış bir önyargıdır. Şamanizm evrenseldir. Afrika’daki kabile büyücüsü, engizisyonun yaktığı cadılar; Alevi dedeleri; Kızılderili kabilelerinin büyücüleri, ilk mağara diplerine resimleri yapanlar vs. hepsi Şamandır. Animizm, Totemizm, Şamanizm aynı olgunun farklı etnolog ya da antropologlarla yapılmış farklı adlandırmalarıdır. Şamanizm yerine, totemizm, ruhçuluk vs. de denebilir. Önemli olan adlandırma değildir. Biz burada, uluslar arası yazında yaygın olarak kullanıldığı ve yerleştiği için Şamanizm’i kullanıyoruz ama bunun Türklükle hiçbir ilgisi yoktur. Tamamen sosyolojik bir kategori olarak, sınıfsız toplumların üstyapısını, “din”ini adlandırmak için kullanıyoruz.

Hemen görüleceği gibi, sınıf, devlet, yazı olmaması, bir çok farklı biçimlere rağmen bütün Alevi toplumlarının ortak karakteristikleridir. Alevilik üzerine bütün araştırmalar, Alevliğin “kitapsızlık” olduğunu, yani yazı, yani uygarlık olmadığını; Dedenin önemini; müzik, şiir ve dansın birliğini ve önemini; toplumda silahlı adamların yeri olmadığını, kadının toplumdaki

---

[104] Bu yanlış anlama ve önyargıya Beşikçi’den bir örnek: “Fakat Alevilik sanıldığının tersine Orta Asya kökenli, Şamanizm kökenli bir inanç değildir.”

yüksek yerini vurgular. Bütün bunlar Aleviliğin komünün "din"i olduğunu göstermektedir. O komünün orta doğudaki uygarlıklarla ilişki içinde, komün niteliği çerçevesinde ortaya çıkmış ve gelişmiş bir üstyapısıdır. Diğer bir ifadeyle Şamanizm'in (sınıfsız toplumun dininin, üstyapısının) gelişmiş bir biçimidir.

Bu gelişmeyi şöyle anlamak gerekir. Örneğin, birkaç milyar yıl önceki ilk tek hücrelilerin veya bakterilerin, oldukça "ilkel" bir yapıları vardı. Ama evrim sadece tek hücreliler, süngerler, yumuşakçalar, omurgalılar vs. şeklinde bir yol izlememiştir. Aynı zamanda tek hücrelilik çerçevesinde de bir evrim yaşanır ve ortaya çok kompleks tek hücreli canlılar çıkar.

Örneğin, terliksi hayvan bir tek hücrelidir. Muhtemelen evrimin çok ileriki bir aşamasında ortaya çıkmıştır. Karmaşıklık bakımından belki bir meduza veya bir süngerden daha gelişmiş olabilir. Ama bütün gelişmişliğine ve karmaşıklığına rağmen bu onun tek hücreli olduğu gerçeğini değiştirmez.

Alevilik de, belki Sümerlerin veya Eski Mısır'ın diniyle karşılaştırıldığında, tıpkı bir terliksinin, bir sünger ya da deniz anasından (meduza'dan) çok daha kompleks bir yapıya sahip olması gibi, çok gelişkin bir yapıya ve felsefeye sahiptir muhtemelen. Ama daha gelişmiş görünmesine rağmen, bu, Sümer veya Eski Mısır'ın dininin bir "uygarlık dini"; Aleviliğin bir "komün dini" olması gerçeğini; yani birilerinin çok hücreli diğerinin tek hücreli olduğu gerçeğini değiştirmez.

Aleviliği de böyle kavramak gerekir. O da bir tür terliksi hayvan gibidir. Komünün kendini örgütleyişidir, ama, elli bin yıl önce, mağaraların derin kuytu köşelerine hayvan resimleri çizen Şamanların bulunduğu komüne göre çok gelişmiş ve karmaşıklaşmış bir komündür; çok gelişmiş ve karmaşıklaşmış bir Şamanizm'dir. Ama tıpkı o çok gelişmiş terliksi hayvanın, ne kadar karmaşık olursa olsun yine de tek hücreli olması gibi, Alevilik de bir komünün dinidir; o dinin bir biçimidir. Nasıl bir terliksinin çekirdek, sitoplazma ve zardan oluşan tek hücreli bir canlı olma niteliği değişmez ise, Alevi toplum da komündür[105]. Yazı, sınıflar, devlet yoktur.

Dağlar Orta Doğu ve Akdeniz'de, uygarlığın etkilerinden kendini en çok koruyabilmiş, komünün en uzun yaşadığı yerler olmuşlardır. Bu nedenle, İslam aleminin neredeyse bütün dağları, aşağı yukarı Alevi'dir. Arnavutluk dağları Alevidir. Balkan dağları Alevidir, Anadolu'nun dağları Alevi'dir, Kürdistan dağları Alevidir, Lübnan dağları Alevidir: Atlas dağları Alevidir. Himalayalar Alevidir. Elbette bu Alevilikler bir çok farklılıklar da taşır. Çok farklı tarihleri, dilleri gelenekleri vardır. Ama bir şey ortaktır. Devlet, sınıflar, yazı yoktur.

Alevilik, bir inanç değil, komünün kendisidir, komünün örgütlenişidir. Komünün ayrı, kendi var oluşu dışında bir inancı yoktur ki ona ilkel toplumun "inancı" denebilsin. Alevilik, bugünkü, politik olanın dışı olarak tanımlanmış, inanç olarak tanımlanmış anlamıyla, yani pozitivist burjuva anlamıyla din değildir. Aleviliğin olduğu bir toplumda, modern toplumun

[105] Ya da ahtapotlar, oldukça yüksek bir zekaya, çok gelişmiş gözlere sahip olmalarına rağmen yine de bir yumuşakçadırlar, balık değildirler. Omurgasızdırlar. Bir çok balıktan daha başarılı olmalarına rağmen böyledir bu. Yani salyangoz, midye ve istiridyelerle aynı ailedendirler. Alevilik de böyledir. O çok gelişmiş bir komündür ama yine de komündür, uygarlık değildir, ahtapotların balık ya da omurgalı olmaması gibi ve evrimde daha önceki bir aşamaya denk düşer.

anladığı anlamda inanç veya din denen bir kavram yoktur ki Alevlik bir din veya inanç olsun. O kendini, “ben kendimi siyasi olmayanla sınırlıyorum” dememektedir ki din olsun, inanç olsun. Bir “siyasi olan” kavramı bile yoktur ki böyle bir ayrımı yapabilsin.

Toparlarsak, Aleviliği, sosyolojik olarak bir din veya inanç olarak tanımlamak, burjuvazinin ya da modern kapitalizmin silah, üretkenlik ve ideoloji zoruyla onu olmaya zorladığı tanımın içine hapsetmeyi kabullenmek ve onu savunmak demektir ve hiçbir bilimsel değeri yoktur. İsmail Beşikçi ise, tamı tamına bunu yapmaktadır.

Dersim “Ayaklanması”: Aleviliğin Bir İnanç Olmayışının Kanıtı

Aleviliğin bir inanç olmadığı ve kendisinin inanç olduğu düşüncesiyle bir arada bulunamayacağı ve Aleviliğin bir inanç olduğu düşüncesine göre örgütlenmiş bir toplumun Alevilik üzerinde diktatörlük olduğu, yani kapitalizmin üst yapısının komünün üstyapısı üzerinde bir diktatörlük olduğu, en açık biçimde, Aleviliğin veya komünün “dini”nin komünün örgütlenmesi ve kendisi olarak varlığını sürdürmeye çalıştığı noktada ortaya çıkar.

Örneğin Aleviliğin otantik biçiminde, şeriata ya da modern hukuka dayanan mahkeme diye bir şey yoktur. Ne cumhuriyetin ne de şeriatın mahkemeleri vardır. Tüm komün kendisi bir mahkemedir. Dara çıkan sanık hakkındaki kararı tüm komün verir ve uygular. Bu çoğu kez, fiziksel bir acıyı bile gerektirmez. Sadece toplumdan dışlanmış olmak bile yeter. İnsan komün dışında, cemaat dışında var olamayacağı için; yani ortada henüz bir birey bile olmadığı için; komünün dışında bir var oluş mümkün olmadığı için; komün üyesi için bu dışlanma (aforoz) ölüme eş değer bir cezadır. Tabii bu cezayı uygulayacak kadılara ve onları yetiştirecek bilim adamalarına, öğretmenlere veya mahkemelere ve hukuk fakültelerine gerek yoktur. Dolayısıyla bütün bunlar için vergilere, ödemeyenleri içeri tıkacak polislere ve hapishanelere de.

Ama en demokratik, en “inanç özgürlüğü”nden yana devlet bile, Aleviliğe, kendi din ya da inanç tanımı ve sınırlamasını ona kabul ettirebilmek için, sözde özgürlük adına, en büyük şiddeti uygular.

Sadece Alevilik böyle değildir. Bütün dinler böyledir. Dinler inanç olduklarını, özele ilişkin olduklarını kabul etmedikleri takdirde, bu onlara zorla, şiddetle kabul ettirilir, eğer üretim ve ideolojinin gücüyle bu başarılamıyorsa. Çünkü sorun hangi hukuk geçerli olacaktır sorunudur. Aleviliğin ya da komünün darı mı, burjuva cumhuriyetin mahkemesi mi? Sınıfsız toplumdaki gibi vergi olmayacak mıdır? Yoksa vergiyi devlet mi alacaktır? Sınıfsız toplumda herkes silahlı olduğundan askerlik diye bir şey yine bilinmeyecek midir? Yoksa, burjuva devletin ordusunda askerlik yapılıp, silahlar teslim mi edilecektir?

Yani Alevilik veya dinler bir inançtır demek, gerçek dinler üzerinde bir diktatörlüğü, bir şiddeti savunmaktır. Dinlerin bir inanç olduğunu söyleyenler, dinlerin kendilerinin inanç olduklarını kabul etmeyip, tüm toplumsal ve siyasal hayatı eskisi gibi düzenlemeye devam

etmeleri karşısında ne yapacakları noktasında susmaktadırlar. Beşikçi'nin yaptığı da tamı tamına budur. Bir yandan İslamiyet'in şiddetinden, yayılmacılığından söz eder modern hümanist bir özgürlükçü olarak, diğer yandan Alevilik de, dinler de bir inançtır der. Bu, o din inanç olduğunu kabul etmediği takdirde zorla böyle yapılması için bir fetvadır aynı zamanda.

Sadece inanç olmayı kabul etmeyen bir dine inanç olmanın nasıl kabul ettirildiğinin en son ve tipik örneklerinden biri *"Dersim Ayaklanması"* denen olaydır.

Binlerce yıl boyunca Dersim, Fars, İslam (Orta Doğu) ve Bizans (Akdeniz) uygarlıklarının ortasındaki dağlık bölge olarak, tıpkı Afrika veya Amazon ormanları veya fethedilmemiş Avustralya ve Amerika kıtaları gibi, uygarlığın fetih edemediği, komünün varlığını sürdürdüğü bir özgürlük adası olarak kalmıştır. O zamanki askeri araçlar hiçbir zaman bu dağlık bölgenin fetih edilmesini; oralarda yaşayan komünün uygarlıklarca boyun eğdirilmesini mümkün kılacak bir düzeye erişmemiştir. Dolayısıyla komün, Dersim'de 1930'lara kadar varlığını sürdürmüş, oralara uygarlık ne İslam uygarlığı olarak ne de burjuva uygarlığı olarak girememiştir[106].

1938'de ortada bir "ayaklanma" veya "isyan" da yoktur . Devlet tarafından başlatılan ve bahane yaratılan bir cezalandırma, ezme, boyun eğdirme söz konusudur. Aslında, binlerce yıl antik uygarlığın fetih edemediği bu bölgeyi, uygarlık, burjuva uygarlık olarak uçaklarla nihayet 1938'de fetih etmiştir.

Bugünkü, ulusal hareketlerin ve o ulusların kendileri için bir tarih yaratma çabalarına bağlı olarak savunduklarının, kendileri için bir tarih yaratma ve gelenek inşa etme çabalarında ifade edilenin aksine bir "Zaza" veya "Kürt" ayaklanması da değildir. Olay Alevilik biçiminde yaşayan, komünün zorla parçalanması ve "din" ve "inanç" haline getirilmesi için bir şiddet kullanılmasıdır. Modern burjuvazinin ve kapitalizmin komünü yok edişidir. Elbette, Kürt milliyetçisi, Nuri Dersimi gibi kimi aydınlar bunu ulusal bir ayaklanmaya çevirmek yolunda girişimlerde de bulunmuşlardır. Ama bunlar onun gerçek niteliğini değiştirmez.

Olay, devleti, askerliği, vergiyi bilmeyen ve tanımayan, bilmek ve tanımak istemeyen Dersim'e, vergi, askerlik, mahkemeler, yazı, okulların sokulması ve sonunda onların da kendilerini *"inanç"* olarak tanımlamayı kabul etmek zorunda kalmalarıdır. Bugün hiçbir Alevi artık, devletin mahkemelerini tanımıyorum bizim geleneksel yargılarımız yeter diyerek mahkemelere gitmezlik ve devlet mahkemelerinin kararlarını tanımazlık etmemektedir; askerliğe gerek yok, biz hepimiz silahlıyız diyerek askerliğe gitmemeye kalkmamaktadır; bizim kültürümüzde yazı yok diyerek okula gitmemeye kalkmamaktadır. Kalkarsa yine silah zoruyla hepsini yapmak zorunda kalacağını bilmektedir. "İsyan", denen şey tam da bu vergi ve askerliği kabullenmemeydi. Dersim bunları tanımıyor ve tanımak istemiyordu.

Artık bugün Dersim'li Aleviler de kendilerini sadece bir "inanç" ile sınırlı, politik olanın dışıyla, kişisel olanla sınırlı olarak tanımlamayı kabul etmiş bulunmaktadırlar. Ve bu kabul

[106] O zamanlar Dersim bugünkü TC idari bölümlemesiyle yaratılan uydurma Tunceli denen ilin çok ötesinde, Sivas, Bingöl, Elazığ gibi illerin bir kısmını da içine alan çok geniş dağlık bir bölgeyi tanımlıyordu.

edilmiş ve fiili biçimiyle Alevilik, artık bir "inanç" bir "din"dir. Ama Alevilerin bunu, gerek zorla, gerek ideolojik egemenlikle, gerek modern toplumun sağladığı emek üretkenliğiyle (örneğin okula giderek ilerde daha iyi bir yaşam) kabul etmiş olması, gerçek otantik, tarihsel Aleviliğin bir inanç olduğu anlamına gelmez. Bu gün bütün Aleviler, eski Aleviliğin de bugünkü Alevilik gibi bir inanç olduğuna inansalar da, bu onların inancından bağımsız olarak Aleviliğin inanç olmadığı gerçeğini değiştirmez. Bu sadece, burjuva ideolojisinin zaferini, kendi kurbanlarının bile onun ideolojisinin bilinçsiz savunucuları olduğunu gösterir.

Toparlarsak, sayın Beşikçi'nin, "bilimsel" diyerek savunduğu, Aleviliğin bir "inanç" olduğu tezi, Kemalizm'in Alevilere, ya da burjuvazinin komüne zorla kabul ettirdiği anlayışı ideolojik planda savunmaktan başka bir şey değildir. Tek fark, binlerce Dersimli'nin ölümünden sonra, artık bunu yaşamaya kalkacak ve savunacak Alevi kalmadığı ve hepsi "inançtır" dedikleri için, Beşikçi'nin bu şiddete gerek duymaması ve o şiddetin mirasını yemesidir. Maalesef çok acıdır ama gerçek tamı tamına budur. Beşikçi'nin trajedisi, kendisine karşı savaşı, hele özellikle ideolojik savaşı yürüttüğü Kemalizm'in ideolojik savunusunu yapıyor olması ve bunun farkında olmamasıdır. Ama daha da kötüsü, onun dostları ve düşmanlarının da bunun farkında olmayışlarıdır. Dolayısıyla onun farkında olmasının önünde bir engel olmalarıdır.

Diktatörlük Kavramının Anlamı

Burjuvazi devrimci çağında kendisinin insanlara daha büyük mutluluk ve refah getirdiğinden yola çıkarak, yaptığının bir şiddet olduğunu reddetmiyor ve bunu bir şiddet olarak savunuyordu. Burjuvazinin bu devrimci döneminin geleneği daha sonradan işçilerce sahiplenilmiştir. Bu nedenle, sosyalistler burjuva demokrasisinin bir diktatörlük olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle proleter demokrasisinin aynı zamanda bir proleter diktatörlüğü olacağını gizlememişlerdir. Sonradan, bürokrasinin diktatörlük kelimesine yüklediği, politik anlamda, diktatörce bir yönetim anlamında bir diktatörlük değildir bu. Sosyolojik olarak diktatörlüktür. Her sistem bu anlamda bir diktatörlüktür.

Bunu en iyi Alevilik, İslam ve ulusçuluk arasındaki ilişkide görebiliriz. Sadece, diğer "din"leri "inanç" olmaya zorlamak bir diktatörlük değildir. Alevilik, İslam ve burjuva toplumu; İslam da Alevlik ve burjuva toplumu karşısında bir diktatörlüktür.

Klasik Alevi bir toplumda, varsayalım ki, birileri cemlere katılmamaya, örneğin İslam'a inanmaya başlasınlar. Ya dışlanır ve aforoz edilirler ya da yok edilir. İkisi bir arada yaşayamaz. Bugün bile, Aleviler Sünnilerle evlenmezler, evlenen dışlanır. Bu da bir baskıdır. Ki bugünkü Aleviliğin eski Alevilikle ilgisi de yoktur. Bugünkü Alevlik artık kendinin inanç olduğunu kabullenmiş bir Aleviliktir. Buna rağmen böyledir.

Ya da İslam toplumunda Aleviler biz kadının emrini dinlemeyeceğiz diyemezler, bizim memura ihtiyacımız yok vergi vermeyeceğiz diyemezler. Dedikleri an bu onlara zorla kabul ettirilir. Yani İslam da Alevilik karşısında diktatörlüktür. Ama bunların her ikisi de aynı

zamanda, onları inanç olarak tanımlayan modern toplum karşısında da diktatörlüktürler; tıpkı modern toplumun da onların karşısında diktatörlük olması gibi.

Ya biri ya diğeri geçerlidir. Ya kadının hükmü, ya laik yargıcın ya da darın hükmü geçerlidir. Biri geçerli ise diğerleri geçerli olamaz. Olmaya kalkarsa zorla geçersiz kılınır.

Örneğin bu gün, siyasal olanı ulusal olana göre tanımlamış devlette Müslüman, "ben inancım gereği kadının kararına göre yargılanmak istiyorum" diyemez. Derse, isyan etmiş sayılır ve yok edilir. Alevi, benim okula ihtiyacım yok, topluluğumun binlerce yıl boyunca yaşamını sürdürmesini sağlayan kutsallığı ve birikmiş bilgileri öğrenmek için, okula gerek yoktur veya ben mahkemelerin değil bizim ortak mahkememiz olan darın kararlarına uymak istiyorum; dolayısıyla beni ilgilendirmeyen okullar, silahlı adamlar ve kadılar için vergi vermek istemiyorum diyemez. Bunu dediği an, tıpkı şeriatı isteyen Müslüman gibi, isyan etmiş sayılır ve imha edilir. Burjuvazinin, dini sadece inançla sınırlayan tanımı içine zorla sokulur. Yani aslında, dini inançla sınırlayan burjuvazinin anlayışı, klasik Aleviliğin veya İslamiyet'in kendini tanımlayışı üzerinde kesin bir diktatörlüktür. İnanç özgürlüğü denen şey, inanç olmama özgürlüğü üzerinde bir diktatörlüktür; bu özgürlüğün reddidir.

Ama bunun tersi de doğrudur, yani devleti, siyaseti, kişiseli tanımayan bir Alevilik de, dini siyasi ve toplumsal olanla tanımlayan İslamiyet de aynen bugünkü, dini bir vicdan sorunu olarak gören anlayış üzerinde bir diktatörlüktür.

O halde biri varsa diğeri yoktur. Yani, "din"i vicdanla ve kişisel olanla; politika ve kamusal alan dışıyla tanımlayan varsa, artık "din" yoktur. Ama "din" varsa, yani Alevilik veya İslamiyet varsa, modern toplumun tanımladığı anlamda, "özel"e, "inanç"a ilişkin anlamında "din" ve ulus yoktur.

Beşikçi ise bir sosyolog olarak sorunu böyle almıyor. Bir yandan örneğin, İslam'ın zorlayıcı ve şiddete dayanan karakterinden söz ederken, diğer yandan İslam ve Aleviliğin inanç olarak tanımlanmasının şiddete dayanan karakterini ve bu şiddeti onayladığını gizliyor. Alevilik ve İslam bir inanç olmayı reddettikleri an, onları inanç olarak tanımlayan bugünkü modern toplumun ya da ulusçuluğun onlara İslam'ın Aleviliğe davrandığından daha az şiddetle davranmayacağını görmezden geliyor.

Biz ise, Aleviliği ya da İslamiyet'i bir inanç olarak tanımlamanın onlar üzerinde bir diktatörlük olduğunu gizlemiyoruz. Ama onların birbiri karşısında ve kendilerini bir inanç olarak kabul eden sistem karşısında bir diktatörlük olduklarını da gizlemiyoruz.

Ve sadece bu kadar da değil, bugünkü toplum sadece geçmişin siyasal ve toplumsal sistemleri karşısında bir diktatörlük değildir. Bugünkü toplum, siyasal olanın ulusal olanla tanımlanmasına dayandığından, ulusal olanın tıpkı diğer dinler gibi inanca, kişisel alana atılmasını savunan sosyalist anlayış karşısında da bir diktatörlüktür. Ve nihayet bizim programımız olan, ulusun da bir inanç olması gerektiği, yani onun da diğer dinlerin yanına yollanması; siyasal olanın ulusa değil, tüm insanlığa göre belirlenmesi ve siyasal, özel, ekonomik ayrımlarının kaldırılmasına dayanan önerdiğimiz sistem de, siyasal olanın ulusal olana göre belirlenmesine dayanan bugünkü sistem üzerinde bir diktatörlük olacaktır.

Bu diktatörlük, tıpkı bu günün, kendilerinin inanç olduğunu kabul etmiş dinlerinin özgürlüğünü garanti etmesi gibi; özele ilişkin olduğunu kabul etmiş ulusların özgürlüğünü garanti edecektir. Herkesin istediği ulustan olma özgürlüğü olacaktır ve tıpkı devletin dini olmadığı gibi ulusu da olmayacaktır. Ceza suçun cinsinden olacaktır. Göze göz, dişe diş. Madem ki, kendisi eski toplumların sistemlerini "inanç" veya "özel" gettosuna tıkmıştır; kendisi de, modern toplumda politik olanı belirleyen ulusal olan da; yani modern toplumun dini olan milliyetçilik de; siyaset dışı olanla tanımlanıp "inanç", "özel" gettosuna, gerçekte ait olduğu yere tıkılmalıdır. Bu da pratik olarak tüm sınırların kalkması demektir.

İslam ve Diğer Uygarlık Dinleri Bir İnanç mıdır?

Beşikçi'nin önermesi sadece Aleviliğin değil, İslamiyet'in de bir "inanç" olduğu varsayımına dayanıyor. Ve bu varsayım da yanlıştır, çünkü sadece Alevilik değil, sadece Şamanizm veya diğer komün "din"leri değil; İslamiyet de veya diğer uygarlık "din"leri de inanç değildirler.

İnsanların sınıflı topluma geçişiyle birlikte, devlet, sınıflar, para, yazı yani tarıma ve ticarete dayanan klasik kapitalizm öncesi uygarlıklar ortaya çıkar. Çok tanrılı Sümer dininden İslamiyet'e kadar bütün bu uygarlıklarda ortak olan **yazı, devlet ve sınıflardır**. Sadece Ön Asya ve Akdeniz alanında böyle değildir bu. Pers-İran (ki bugünkü Kürdistan'dan Çin ve Hint uygarlıklarına kadar olan alanı kaplar), Hint ve Çin uygarlıkları gibi bütün büyük uygarlık alanlarında ortaktır bunlar. (Amerika kıtasında Aztek, Maya ve İnka uygarlıkları bu kategoriye girerler. Daha doğrusu uygarlıklara geçiş karakteri daha ağır basar.)

Bu orijinal uygarlık bölgelerinin her birinin, belli bir tarihsel dönemden sonra çıkmış kendi "dini" vardır. Çin uygarlık alanında Konfüçyüs veya Taoculuk; Hindistan'da Hinduizm (Brahmanizm) ve Budizm[107], Pers uygarlık alanında Zerdüştlük ve sonra İslam formu altında Şiilik; Orta Doğu ve Akdeniz uygarlık alanında Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet. Hatta bu uygarlıkların içinde bile uzun yıllar sürmüş imparatorluklar, alt bölünmelerin sınırlarını çizerler; yani dinin ve politikanın ayrılmazlığı görülür. Doğu Roma (Bizans) ve Batı Roma'nın sınırları, Ortodoksluk ve Katolikliğin sınırlarıdır. Roma İmparatorluğu'nun kuzey sınırları Protestanlıkla, Katolikliğin sınırlarını çizer. Benzeri Şiilik ve Sünnilik biçiminde İran ve Ön Asya uygarlıkları arasında da görülür. Pers uygarlık alanı Şiilik; Arap uygarlık alanı Sünnilik üstyapısındadır.

Bu "din"lerin veya "felsefe"lerin egemen olduğu toplumlarda, ister Budizm gibi tanrısız olsun; ister Hinduizm gibi arkaik biçimlere dayanıyor olsun; ister Semitik gelenekte olduğu gibi bir yaratıcının varlığını var sayıyor olsun; ister Sümer, Mısır veya Yunanlılarda olduğu gibi çok tanrılı olsan, hepsinde ortak olarak: **yazı, kitap rahipler, devlet, vergiler, sınıflar** vardır. Yani bunlar uygarlık "dini"dir. Ama burada da "din" kelimesini tırnak içinde yazmak gerekir. Çünkü bunlar da, Beşikçi'nin ya da pozitivist sosyolojinin ona verdiği anlamla din

[107] Hint uygarlık alanında doğmasına rağmen, genellikle daha az uygarlaşmış uzak Asya alanlarında, medeniyete daha az bulaşmış alanlarda etkili olmuştur. Biraz Uzak Asya'nın Protestanlığı gibidir

değildir. Bunlar hem siyasal hem de toplumsal alanı örgütlerler. Yani bu dinler uygarlıkların, siyasi ve toplumsal örgütlenmeleridirler.

Devlet ve sınıflar varsa, siyasi olan da var demektir. O halde bu dinler de burjuvazinin ona atfettiği din tanımının aksine, kendilerini sırf inançla tanımlamaz ve sınırlamazlar. Onlar böyle tanımlama diye bir problemleri olmadan, fiilen o uygarlık alanlarında tüm toplumsal ve siyasal hayatı düzenlerler. Gerisi, tıpkı her yerin Aleviliğinin yazı, devlet, sınıf olmaması ortaklığı temelinde farklı olması gibi; farklı uygarlık alanlarını ve çağları yansıtan, özü değiştirmeyen farklılıklardır.

Bu bakımdan, İslamiyet de, tıpkı, bütün antik uygarlıkların "dinleri" gibi, bir "din" değil, tüm toplumsal ve siyasi hayatı düzenleyen bir uygarlık ve sınıflı toplum örgütlenmesi ve siyasi biçimidir; yani tümüyle üstyapıdır. O sınıflı toplumlarda kişisel olan yoktur. Bugünkü anlamda, özele ait anlamında inanç olarak tanımlanabilecek bir alan yoktur. Dolayısıyla inanca, özele ilişkin değildirler.

Bugün, toplumsal hayatı, insanlar arası ilişkileri düzenleyen, kamu hukuku ya da medeni hukuk denen alanı da kapsarlar. Bugün bu ilişkileri, yani nasıl evlenileceğini, bir evliliğin geçerli olması için ne yapmak gerekeceğini vs. burjuva yasaları tanımlamaktadır; eskiden bu dinler tanımlıyorlardı. Kiliseler, camiler, tapınaklar, manastırlar her zaman, insan hayatının en temel, doğum, ölüm, evlenme, cemaate kabul gibi alanlarında söz sahibiydiler sınıflı toplumlarda. Bugün ise, evliliğin geçerli olması için, medeni hukuka göre bir belge, doğduğunuzu kanıtlamak için doğum kağıdı; öldüğünüzü kanıtlamak için doktor raporu vs. gerekir. Ve bütün bunları ancak, o burjuva uygarlığının okullarında okumuş, burjuva devletinin memurlarından elde edebilirsiniz.

Antik uygarlıkların dinleri, bugün burjuva uygarlığının onları tanımladığı anlamda dinler değil; burjuva uygarlığının kendisi için hak gördüklerini yapan, siyasi ve toplumsal ilişkileri düzenleyen kurumlar ve ideolojilerin bütünüydü. Kendilerini hiçbir zaman bir inanç olarak tanımlamıyorlardı. En böyle tanımaz görünenleri bile fiiliyatta devlet ve kamu hayatını belirliyorlardı[108].

Örneğin İslam, kendini kişisel ve vicdani bir toplumsal kurum olarak mı tanımlamaktadır? Hayır. Böyle tanımlaması mümkün değildir, çünkü kendisi zaten vicdani olanın siyasi olandan ayrılmadığı bir dönemin ve anlayışın ürünüdür. Örneğin, İslam bir hukuka sahiptir. Hukuk ise her şeyden önce, ilişkiyi düzenleyen kurallar demektir. Bu kurallara uymayana müeyyide (yaptırım) demektir. Hangi düşünce ve davranışa hangi yaptırımın uygulanacağına karar verecek kadılar; bu kadıların kararlarını uygulayacak silahlı adamlar; bu silahlı adamlar ve kadıların iaşe, ibadesi için mal veya para olarak vergileri toplayacak memurlar; bütün bunların yetiştirilmesi için okullar ve bu okullar, öğretmenler için de yine vergiler vs. demektir. İslam

[108] Sık sık Hıristiyanlık için, İslam'dan farklı olarak tüm toplumsal hayatı düzenlemediği söylenir. Bu doğru değildir. Burjuva aydınlanmasının kafalara yerleştirdiği bir önyargıdır. Bizans İmparatorları, Osmanlı padişahlarından zerrece farklı değildiler. Eğer Kuzey Avrupa Hıristiyanlığı kast ediliyorsa, Anadolu'ya akan Oğuz boylarının Müslümanlığı da onlardan farklı değildi. Statik bir İslamiyet veya Hıristiyanlık yoktur.

bir uygarlık dini olduğu için, din aynı zamanda siyasi, yani devlet iktidarına ilişkin düzenlemeler demektir.

Halbuki, Beşikçi, İslam'ı bir "din", bir "inanç" olarak tanımlarken, onu çarpıtmakta, bütün dünya tarihine ve toplumlara burjuva toplumunun gözlüğüyle bakmaktadır.

Burjuva Uygarlığının Devrimci ve Gerici Biçimi

Beşikçi, "dinleri" bir inanç olarak tanımlayarak burjuvazinin ideolojik egemenliğine hizmet ediyor dedik. Ama bu sadece burjuvazinin ideolojik egemenliğinin değil, onun en gerici biçimlerinden birinin egemenliğidir. Yani pozitivizmin.

Burjuvazi, ya da onun dini, henüz devrimci olduğu dönemde bir bakıma şöyle diyordu aydınlanmacı filozofların diliyle:

"*Evet eski dünyada din hiç de inanca ilişkin değildi, bu nedenle de insanlığa bir mutluluk getiremediler. Krallara, asillerin imtiyazlarının ve baskılarının dayanağı oldular. Tam da bu nedenle, onların politik alandan dışlanmaları, özele, inanca ait alana yollanmaları gerekmektedir. Bu günün dünyasında siyasal olan kendini Allah'a veya kana, asalete veya başka bir şeye göre tanımlayamaz, böyle bir tanımlama insanlığın yararına bir işlev göremez, bu nedenle, dinler bugünkü toplumda ancak inançla, özel olanla kendilerini sürdürdükleri takdirde var olabilirler. Aksi takdirde onlara karşı şiddet uygulanır. Evet bu onlar üzerinde bir diktatörlüktür, ama bu diktatörlük meşruiyetini insanlara sağlayacağı daha büyük refah, özgürlük ve eşitlikten alır. Ve unutmayalım ki onlarınki de bizim üzerimizde diktatörlüktür."*

Ne var ki daha sonra, burjuvazi, ezilenlerden korkusu, gericileşmesi ve bunun ideolojik ifadesi olan pozitivizm ile birlikte bu demokratik ve devrimci karakterini bırakır, artık onların bir inanç olmadıklarını, inanç olmaya zorlandıklarını gizlemeye başlar, sanki hep inançmışlar, tüm toplumlar burjuva toplumunun çeşitli biçimleriymişler, aynı kategori ve kurumlara sahipmişler gibi bakar bütün tarihe.

Aslında pozitivizmin ya da metafizik sosyolojilerin bütün işlevi de budur, tüm toplumu ve tarihi bu açıdan bir bilimsellik maskesi takarak yeniden yazmak ve başkalarını unutturmak. Bu anlayış bir kere ortaya çıktıktan ve yerleştikten sonra, yani tüm tarihte ve toplumlarda da din politik ve toplumsal olandan dışlanıp inanç alanına tıkıldığında artık tüm insanlık tarihini ulusların tarihi olarak yazmak için yol açılmış olur. Böyle bir tarihçilik üzerinden de, dile, soya, kana dayanan bir tarihin ve dolayısıyla dine, dile, soya dayanan gerici ulusçuluğun ve ulusların yaratılmasının yolu açılmış olur.

Yani burada aynı zamanda, artık politik olanın, yurttaşlıkla ve onun haklarıyla belirlemekten ve ulusu yurttaşların haklarına göre tanımlamaktan vazgeçilmiş; ulusal olanı da dil, etni, soy, kültür, din ile belirlemeye, yani bir gerici milliyetçiliğe, devrimci demokratik karakterini yitirmiş bir ulusçuluğa geçilmiş olur.

Bu nedenle Aydınlanma burjuvazinin devrimci döneminin düşüncesiyken, pozitivizm ya da son duruşmada hepsi de pozitivist olan metafizik sosyolojiler, burjuvazinin gerici döneminin; aydınlanma ulusun yurttaşlıkla, yurttaşlığın haklarla tanımlandığı dönemin düşüncesiyken; pozitivizm ulusun dinle, dille, soyla, kanla tanımlandığı bir dönemin yöntemi, toplum ve tarih anlayışı olarak ortaya çıkar.

Aydınlanma ulusçuluğunun bir tarihe ihtiyacı yoktur, o aksine tarihsiz olduğu yeni bir başlangıç olduğunu, tarihte kökleri olmadığı onun anti tezi olduğunu iddia eder. Bu nedenle, tarihteki toplumları modern toplumun geçmişteki benzerleri gibi ele almaz. Ama pozitivizm söz konusu olduğunda, bütün tarihte ve toplumlarda da dinler şimdiki gibi siyasal, özel ayrımı varmış gibi ele alınarak, o etniye, soya, dile, dine dayanan uluslara bir tarih yaratmanın koşulları ve yöntemi yaratılır

Pozitivizmin temel ideolojik ve teorik işlevi budur. Bunun için gerici burjuvazinin, demokratik geleneklerin terkinin; yurttaşlık haklarına dayanan tarihsiz bir ulus tanımından etniye, dile, dine dayanan tarihli bir ulus tanımına geçişin ideolojisidir. Bu nedenle Pozitivizm Kemalizm'in ve Türk milliyetçiliğinin de dayandığı sosyoloji ve metodoloji daha doğrusu ideoloji olmuştur. Türkiye'ye pozitivizmi getiren Z. Gökalp'in aynı zamanda Türk milliyetçiliğinin babası ve İttihat Terakki'nin ideologu olması bir rastlantı değildir.

Ama Kürt milliyetçiliğinin şekillenmesinde, Ziya Gökalp'in Türk milliyetçiğinin şekillenmesinde oynadığından hiç de daha az rol oynamayan Beşikçi'nin bir pozitivist olması da rastlantı değildir. Hatta Ziya Gökalp'in ruhunun Beşikçi'nin bedeninde yaşamaya devam etmesinden başka bir şey değildir bir bakıma.

Beşikçi bu gerici geleneği reddedecek yerde, aynen kabullenmekte, sahiplenmekte ve yeniden üretmektedir. Ama onu daha tehlikeli yapan, onun politik sonuçlarına karşı çıkarken bunu yapmasıdır. Bu onun gerici özünün görülmesini engellemekte, bu gerici özün ilerici ve özgürlükçü bir kabuk içinde yayılmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle, ezilen ulusun hareketinde, onun bütün plebiyen niteliğine rağmen devrimci ve demokratik bir yöntem ve program gelişememektedir. Kürtler ulusal baskıya ulusun tanımından etniyi, soyu, dili; yani Türklüğü, Kürtlüğü, Araplığı politik olanın tanımlanmasından çıkaran bir programla değil; ulusu Kürtlüğü, Türklüğe, Araplığa göre tanımlayan bir programla mücadele ediyorlar. Bir ulusal baskıya karşı haklı olan bu mücadele, kendisine karşı mücadele ettiği ve kurbanı olduğu ulusçuluğun tüm özelliklerini, tıpkı bir DNA molekülünün kopyası gibi kendi içinde taşıyor.

Ve tam da bu nedenle Beşikçi, Öcalan'ın bu yöndeki el yordamıyla yürüttüğü çabalara ve sonuçlara karşı tavır alarak, gerici milliyetçiliğin güçlenmesine, bu çabaların akim kalmasına hizmet ediyor. Aleviler üzerine bu yazısı ise, aynı gerici yaklaşımı bu sefer Alevi hareketine aktarmaya çalışıyor.

Toparlarsak, Beşikçi aslında komünün örgütlenişini, üstyapısını ve kendisini (örneğin Aleviliği); antik uygarlıkların üstyapısını, yani tüm politika ve toplumsal hayatı düzenleyen "din"lerini (örneğin İslamiyet'i) inanç olarak, din olarak tanımlayarak ve bu anlayışı bütün

toplumlara ve tarihe yayarak, sadece sosyolojik olarak yanlış bir önermeyi savunmamakta, o kendisine karşı mücadele ettiğini söylediği Kemalizm'i de en özünden savunmaktadır.

Alevilik, İslam ve Diğer Dinler

Beşikçi, Aleviliğin Müslümanlık, Hıristiyanlık, Budizm gibi farklı bir din olduğunu söylemektedir:

"*Alevilik, Yahudilik gibi, Hıristiyanlık gibi, Müslümanlık gibi, Budizm gibi farklı bir dindir, farklı bir inançtır.*"

Günümüzün Aleviliği anlamında, yani bir inanç olarak Alevilik anlamında, sosyolojik olarak bu önerme doğru bir önermedir. Çünkü günümüzün Budizm'i, günümüzün İslam'ı, günümüzün Hıristiyanlığı ya da günümüzün Yahudiliği de kendilerinin bir inanç olduklarını söylemektedirler. Bu anlamda, yani bunların hepsi farklı inançlardır; modern toplumun dinleri inanç olarak gören dininin farklı tarikatlarıdır anlamında, doğru bir önermedir[109].

Ama, inanç olarak Alevilik ve dinler söz konusu olduğunda sosyolojik olarak doğru olan bu önerme, tarihsel ve otantik olarak; üstyapı olarak alevilik söz konusu olduğunda, sosyolojik bir önerme olarak, yanlış bir önermedir. Çünkü sosyolojik bir önerme olarak Alevilik ile Yahudilik, Hıristiyanlık, Müslümanlık ve Budizm arasındaki **temel farkı** yok etmektedir.

Aleviliğin İslamiyet ile farkını, Yahudilik, Hıristiyanlık, Budizm'in İslamiyet'le farkı gibi, aynı kategoriden bir fark olarak ele almak, onun bütün bu dinlerle olan temel farkını yok etme, görmeme anlamına gelir.

Bunun ardında ise, tarihin ve toplumun bir süreç olarak anlaşılmaması; durgun, statik şeyler olarak anlaşılması anlayışı yatar.

Alevilik, defalarca belirtildiği gibi, sınıfsız toplumun, komünün üstyapısının bir biçimidir. İslam'ın egemen olduğu yerlerdeki bir biçimidir. Kolay anlaşılması için şöyle diyelim: Alevilik İslam uygarlığının egemen olduğu alanlardaki komünün, sınıfsız toplumun dinidir. Alevilik kitapsızlıktır.

---

[109] Ama günümüz Aleviliği, yani bir inanç olarak Alevilik anlamında sosyolojik olarak doğru olan bu önerme, ifade edildiği politik bağlamda yanlış bir önermedir.

Bu önermenin politik bir önerme olarak yanlışlığını Birinci Kitapta göstermiştik. Çünkü, bu önerme, gizli bir varsayım olarak, devletin kimin farklı bir din olduğuna karar vermesinde bir sorun görmüyordu. Sadece devletin bu karara bilimsel ölçülerle varmasını talep ediyor ve bu bağlamda bilimsel ölçülerle de Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Bunun ardında da, bilimsel olarak ayrı bir din olduğunu kanıtlayamayanların, diğer dinlerle eşitliği talep hakkı bile olmayacağı gizli varsayımı bulunmaktaydı. Bütün bu akıl yürütmenin tutarlı ve radikal bir demokrasiyle ilgisinin bulunmadığı; aslında tamı tamına Kemalizm'in din ve toplum ilişkileri anlayışını paylaştığı görülmüştü.

Politik bağlamda doğru olan anlayış, devletin kimin farklı din olduğu konusunda söz ve yetki sahibi olmasını reddeden ve politik bir bağlamda ayrı bir din tartışmasına girmeyi reddeden anlayıştır.

Yahudilik, Hıristiyanlık. Budizm ise uygarlıkların, sınıflı toplumların üstyapısının bir biçimidir. Yani yine kolay anlaşılması için, uygarlıkların dinleridirler, sınıflı toplumların, devletli, yazılı toplumların dinleridirler. Hepsinin kitapları vardır.

Hatta bu uygarlık dinleri içinde, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam ile Budizm de farklı uygarlık alanlarının dinleri olarak ayrılırlar. İlk üçü Orta Doğu, Budizm Uzak Doğu uygarlığının dinidir.

Sınıfsız bir toplumun dinini, sınıflı toplumların dinleriyle aynı kategoriden bir dinmiş gibi koymak, onun özünü yok etmek, ne olduğunu anlaşılmaz kılmak demektir. Mürekkep balığı da suda yaşar, o da bir balıktır demekten farklı değildir. Mürekkep balığı nasıl balık değilse; Alevlik de Budizm veya İslam gibi bir din değildir.

Aleviliğin, diğer dinler gibi bir din olmadığını onun yaygın olduğu bölgeler bile gösterir.

Alevilik ayrı bir din olsaydı, genellikle İslamiyet'in yaygın olmadığı alanlarda yayılmış olması gerekirdi. Yahudiliğin özel kast konumu bir yana bırakılırsa, Hıristiyanlık, Budizm, Hinduizm, İslamiyet, farklı yayılma alanlarına sahiptir. Elbette sınır bölgelerde bu geçişler böyle net değildir ama her birinin diğer dinlerin dışında esas olarak belirleyici ve egemen olduğu alanlar vardır. Örneğin Hindistan alt kıtasında Hinduizm, Orta Doğu'da İslam, Avrupa'da Hıristiyanlık egemendir.

Ama Alevilik söz konusu olduğunda Aleviliğin İslam, Hıristiyanlık veya Budizm'den ayrı bir egemenlik alanı yoktur.

Hatta aksine, Alevilik sadece İslam'ın egemen olduğu yerlerde görülür. Budizm'in, Hıristiyanlığın egemen olduğu yerlerde Alevilik görülmez. Eğer Alevilik Budizm veya Hıristiyanlık gibi, onlarla aynı kategoriden bir din olsaydı, İslam'ın dışında da (örneğin Yahudilik gibi) görülmesi gerekirdi. Halbuki İslam'ın yayılmadığı, egemen olmadığı yerlerde Alevlik görülmez.

Demek ki Alevilik ile İslam arasındaki ilişki, Yahudiliğin, Hıristiyanlığın, Budizm'in İslam'la ilişkisi gibi bir ilişki değildir. İslam'ın yayılmadığı yerlerde Alevilik yoktur. İslam nerede egemense ise orada Alevilik de görülür. Yani İslam ve Alevilik arasında çok yakın bir ilişki vardır.

Ama öte yandan, Alevlik, İslam'a Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan değil, Budizm ve Hinduizm'den bile çok daha uzaktır. Bunu en basit bir gözlem bile gösterir. Gotik katedralleri, camiler, Budist ya da Hindu tapınakları, hepsi, belli devletler ve uygarlıklar tarafından inşa edilmiş, devasa yapılardır. Ama böyle devasa bir tek anıtsal eser bile yoktur Aleviliğe ait. Aleviliğin tapınağı yoktur zaten. Tapınak demek uygarlık demektir.

Aleviliğin İslam'a Hıristiyanlık'tan, Budizm'den bile daha uzak olması ama aynı zamanda onun sadece İslam'ın yaygın olduğu yerlerde görülmesi ilk bakışta bir çelişki gibi görünür. Ama ortada bir çelişki yoktur, sadece tarihe ve toplumlara metafizik, tarih ve toplum üstü kategorilerle değil, bir süreç olarak; üretim ilişkileri ve onların belirlediği üstyapılar olarak; sınıflar mücadelesi olarak bakmak gerekir.

Beşikçi ise tarihe bu kategorilerle bakmıyor. Gerici milliyetçiliğin kategorileriyle, pozitivizmin kategorileriyle bakıyor. Kürtlük, Türklük gibi tarih ve toplum üstü düzeye yükseltilmiş kategorilerle bakıyor. Aleviliğin bir Kürt veya Türk dini olduğu gibi, son derece gerici bir tarih anlayışına dayanan tartışmalara giriyor. Getirdiği argümanların aslında, Aleviliğin, İslam uygarlığının yayıldığı yerlerde, komünün dini, üstyapısı olduğunu kanıtladığını bile göremiyor.

Beşikçi'nin önermelerini tersine çevirirsek: paradoksal bir ifadeyle, Alevilik Beşikçi'nin iddiasının aksine, İslam'ın bir biçimidir. Ama İslam'a da Budizm'den bile daha da uzaktır. Yani Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık gibi bir din değildir.

Şimdi tarihsel maddeciliğin kavramları ve bakışıyla bu paradoksun paradoks olmadığını görelim.

Bir Politik Parti Olarak Alevilik

Çok yaygın bir yanlış kanının aksine[110], Marx'ın da açıkça vurguladığı gibi[111]; tarihte ve toplumlarda sınıfların ve sınıf mücadelesinin varlığının gösterilmesi ve kabulü Marksizm'in ayrıcı fikri ve ön koşulu değildir. Sınıflar ve sınıf mücadelesi Marks'dan çok önce henüz devrimci barutunu yitirmemiş burjuvazinin düşünür ve tarihçilerince bulunmuş ve kabul edilmiştir.

Burjuvazi devrimci barutunu yitirince, sınıf mücadelesini, sınıfları ve sınıf mücadelesinin varlığını inkar ederek sürdürmüş; kabul etmek zorunda olduğunda da sınıfları üretim münasebetleri içindeki konumlarıyla ve çıkarlarıyla değil, gelir düzeyleriyle tanımlamıştır. Yani sınıf kavramının içeriğini boşaltmıştır. Hele sınıfların tarihsel ve kültürel konumlanışları gibi daha derine giden çözümleme araçları burjuvazinin susuşunu ve düşmanlığını çekmiştir her zaman.

Sınıflar ve sınıf mücadelesi konusunda gerici burjuvazinin yönteminin, pozitivizminin bu özellikleri, aynen İsmail Beşikçi'de de görülmektedir.

---

[110] Bu yanlış fikrin yayılmasında *Komünist Manifesto*'nun ilk satırlarının, "*Bugüne kadarki tüm toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir.*" sözleriyle başlamasının belli bir payı vardır. Halbuki bu önerme, burjuva ufkunun ötesine geçmeyen burjuva tarihçiliğinden gelen bir önermedir. Paradoksal olarak *Komünist Manifesto* tarihsel maddeciliğin sözleriyle değil, tarihsel maddeciliğin de sahiplendiği, burjuva tarihçiliğinin sözleriyle başlar.

[111] "*Ve bana gelince, modern toplumdaki sınıfların ya da bunlar arasındaki savaşımın varlığını keşfetmiş olma onuru bana ait değildir. Burjuva tarihçileri bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik anatomisini benden çok önce açıklamışlardır. Benim yeni olarak yaptığım: 1) Sınıfların varlığının ancak üretimin gelişimindeki belirli tarihsel evrelere bağlı olduğunu; 2) Sınıf savaşımının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne vardığını; 3) bu diktatörlüğün kendisinin bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız bir topluma geçişten başka bir şey olmadığını tanıtlamak olmuştur.*" (**MARX'TAN NEW YORK'TAKİ J. WEYDEMEYER'E**, http://www.kurtuluscephesi.com/marks/mektuplar1.html)

Yukarıda, Beşikçi'nin 'Aleviliğin İslam'dan ayrı bir din olduğunu' söylemesi, sadece onun diğer dinler gibi bir uygarlık dini olmadığını örtme, dolayısıyla bir tarihsel evrim fikrinin reddi anlamına gelmez; aynı zamanda, Aleviliğin sınıfsal karakterini de görmemek anlamına gelir. Çünkü Alevilik, antik uygarlıklar karşısında komünün üst yapısı olduğu gibi, aynı zamanda bir siyasi partidir. Yani belli bir sınıf mücadelesinin, belli bir sınıfın eğilimlerinin ve çıkarlarının korunmasının aracı olma işlevi görür.

İlk bakışta burada bir çelişki varmış gibi görülür. Sınıfsız bir toplumun, yani komünün örgütlenişi ve üstyapısı olan Alevilik nasıl olmaktadır da aynı zamanda sınıflı bir toplumda bir sınıfın çıkar ve eğilimlerini yansıtan bir siyasi parti işlevi de görmektedir? Bu bir çelişki değil midir? İlk bakışta öyle gibi görünür ama değildir. Çünkü sınıflar aynı zamanda sadece ekonomik değil, çoğu kez, somut tarihte, tarihsel bir konumlanışı da yansıtır. Yani devlet ve egemen sınıflar karşısında iktisadi konumlanış bakımından köylülük aynı zamanda, tarihsel konumlanış olarak komündür, uygarlık öncesidir, sınıfsız toplumdur. Yani bir bakıma evrimin farklı iki aşaması aynı zamanda iki farklı sınıf olarak var olur. Bu ne demek? Bunu biraz açalım.

Sınıflar ve sınıf mücadelesi, sosyolojik bir olgudur. Yani, bizim isteklerimiz, irademizden, niyetlerimizden, onun varlığını kabul edip etmememizden bağımsız olarak vardır. Öylesine vardır ki, sınıf mücadelesinin varlığını reddetmenin kendisi de sınıf mücadelesinin bir görünümünden başka bir şey değildir.

Sınıfların eğilimleri daima, bir şekilde kendilerini ifade edecek kanallar bulurlar. Bu kanallar buluş hem egemen sınıflar hem de ezilen sınıflar açısından geçerlidir.

Örneğin, egemen sınıflar, bir köle partisi olan Hıristiyanlığın bayrağını alıp, onu başka yorumlardan geçirerek, bir devlet ve egemen sınıf partisi ve ideolojisine dönüştürüp, ezilenlerin bayrağını onlara karşı kullanırlar.

Benzeri İslam tarihinde de görülür, Kureyşli particilere karşı bir Plep partisidir İslam. Mekke eşrafı tarafından, en sembolik ifadesiyle; Muaviye'nin askerlerinin mızraklarına Kuran yaprakları asmasıyla, pleplerin bayrağı pleplere karşı zengin sınıfların bir bayrağı haline getirilir.

Benzeri modern tarihte de görülür. Marksizm'e karşı en büyük katliam, Marksizm bayrağıyla yapılır. Sovyetlere egemen olan bürokrasi ve onun teorisyeni Stalin tarafından, "Marksizm Leninizm" diye diye; işçi sınıfı, proletarya diktatörlüğü diye diye, Marksizm yok edilir; işçi sınıfı üzerinde bir diktatörlük kurulur.

Burjuva devrimlerinde de farklı olmaz. Napolyon imparatorluğunu, Fransız Devrimi'nin üç renkli bayrağıyla ilan eder. Örnekler çoğaltılabilir. Yani egemen sınıflar çıkar ve eğilimlerini, ezilenlerin en zafer kazanmış bayrakları ve parolaları içinde bile ifade etmenin ve onları tümüyle kontrol altına almanın yollarını ararlar ve bulurlar.

Ama bu sadece egemen sınıflar açısından böyle değildir, yani sadece onların sınıfsal eğilim ve çıkarları, en zıt görünen biçimlerin içinde bile kendini ifade edecek bir kanal bulmakla

kalmaz; ezilen sınıfların eğilimleri de, ezen sınıfların bayrakları ve ideolojileri içinde kendilerini ifade edecek kanalları bulurlar ve yaratırlar.

Bir süre sonra, artık egemen sınıflarla özdeşleşmiş bir ideoloji olmuş Hıristiyanlık içinde, başlangıçta Hıristiyanlığı yaratan ezilenlerin eğilimi, bu sefer kilisenin resmi Hıristiyanlığını yeniden yorumlayarak, kendine akacak damarlar bulur. Daha saf ve özgün bir Hıristiyanlık parolası örneğin, reformasyon ve köylüler savaşı döneminde olduğu gibi bu eğilimleri ifadenin aracı olur.

Benzeri sosyalist harekette de görülür. Aslında, dünyaya gözlerini Stalin ile açmış ve gerçek devrimci Marksizm hakkında ön yargılarla dolu yeni radikal kuşaklar, Stalin'in adını dokunulmazlaştırıp, onu radikal yorumlara tabi tutarak devrimci eğilimleri bir şekilde yeniden üretmenin yolunu bulurlar. Bütün Arnavutluk çizgisindeki en hızlı Stalinist parti ve örgütlerin yaptığı tamı tamına budur. O sınıfsal çıkar ve eğilimler bir şekilde akacak kanallar bulur ve bu kanalları yaratır.

İslam tarihinde de öyle olur.

Peki İslam gibi, zaten kitabı yazıya geçirilmiş ve Allah sözü diye dokunulmaz kılınıp şeriat alimlerinin elinde en gerici yorumları resmileştirilmiş bir sistemde bu eğilimler nasıl kendileri için bir kanal yaratacaklardır?

Çok basit. Nasıl, İbni Haldun, daha sonra, *"akli bilimler, nakli bilimler"* ayrımı ile, "din alimlerinin" müdahalesini, *"nakli bilimler"* alanına sokup *"akli bilimler"* alanını bu müdahale ve kaygılardan azade kılarsa; nasıl daha sonra burjuvazi toplumu özel ve siyasi gibi alanlara bölerek ve dini özele atarak aynı şeyi politik alanında yaparsa öyle, aşağı yukarı aynı mantık ve mekanizmayla.

Ezilenlerin eğilimleri de, Kuran'ın bir *"zahiri"* bir de *"hakiki"* anlamı vardır deyip, Kelam'ı bir kenara atarak, onu her türlü yoruma açık hale getirirler. Bundan sonra o zahiri olmayan anlamın, hakiki anlamın ardına gizlenerek her türlü muhalif eğilim kendini ifade ve örgütlenme olanağı bulur.

Böylece bütün şehir üretmenleri, hem meslek örgütleri hem de sınıfsal partileri olan tarikatlarda örgütlenirler. Bu tarikatların hepsi kendini bir şekilde getirir Ali'ye bağlar-ki bu da rastlantı değildir.

Muhammet'in ölümünden sonra, "Ergin Halifeler" dönemi boyunca İslam içindeki mücadelenin tarihi, aslında bir plep partisi olan Müslümanlığın, Kureyşli particilerce tekrar ele geçirilmesinin tarihidir.

Ama bu mücadele ve ele geçiriliş esnasında İslamiyet'in yayılışı sonucunda tarafların nitelikleri de değişir. Artık dünün Kureyşli particileri, Mekke kentinin Tüccar asilleri olmaktan çıkmış, bir uygarlığın, bir imparatorluğun devlet sınıfları; bezirganları olmuşlardır. Aynı şekilde, Mekke'nin Plepleri de, artık klasik orta doğu uygarlık alanının ezeli sömürülen köylüleri olmuşlardır. Başlangıçta, plepler silahlı iken ve onların üzerinde yükselen bir silahlı adamlar topluluğu yokken; artık bu uygarlaşma prosesinden sonra onların devamcısı olan

sömürülen köylüler silahsızdır. İslam'ı ele geçirmiş Kureyş'li particilerin elinin altında ise silahlı adamlar, yani devlet bulunmaktadır.

Ama madem ki dünün particileri, uygarlığın egemen sınıfları olarak şeriat aracılığıyla sınıfsal eğilimini İslam'a dayatır; dünün pleplerinin eğilimleri de uygarlığın üretmenliğinin eğilimleri olarak tarikatlar biçiminde kendine akacak bir kanal yaratır. Böylece pleplik de kendi damarını klasik uygarlıkların muhalif partilerine Batıni tarikatlara aktarır.

Başlangıçtaki uygarlığa geçiş aşamasındaki Mekke kentinin Kureyşli - Müslim (Partici - Plep) savaşının yerini şeriat (bezirgan uygarlığı, devlet) ve tarikat (ezilen emekçi sınıflar) kavgası alır. İslam'ın ilk yıllarındaki çatışmaların tarihi bu dönüşümün tarihidir. Kökeninde, pleplik bulunduğu için, bütün ezilen partileri, kendilerini ilk İslam döneminde particilere karşı pleplerin önderi olan Ali'ye bağlarlar[112].

Ve Mekke'nin gönlü uzlaştırılarak yani parayla satın alınarak Müslüman olmuş Kureyşli zenginleri ve eşrafı nasıl feth ettikleri Bizans ve Sasani uygarlıklarının kurum ve gelenekleriyle kendi egemenliklerini silahlandırdılarsa, ezilenler de aynı şeyi onlara karşı yaparlar. Binlerce yıllık Orfeusçuluktan, Mazdekçiliğe, Katarlardan, Maneizme ezilenlerin partilerinin bütün gelenekleri de, kendi birikim ve tecrübeleriyle bu muhalif, hakiki anlamın ardına gizlenmiş İslam tarikatlarını silahlandırırlar, birikimi onlara aktarırlar.

Aslında, dünün Hıristiyanlık içindeki kafiri olan Katar ya da Bogomil, Zerdüştlük içindeki kafiri olan Ezidi, ya da Maneizm, bu sefer Müslümanlık içinde bir kafirlik ve kitapsızlık olarak varlığını sürdürmeye devam eder. Bütün tarihçilerin ve sosyologların ayrıntılar arasında kaybolmasına yol açan, bu canlı süreci, sınıf mücadelelerinin ve geleneklerinin bu sürekliliğini kavrayamayışlarıdır.

Şimdi Aleviliğin nasıl olup da hem bu geleneklere dayanan ezilenlerin yoksul köylülerin partisi olduğu (şehir üretmenlerinin partisi de esas olarak Bektaşilik denebilir) hem de sınıfsız toplumun, yani komünün örgütlenişi, üstyapısı olduğu, bu birbiriyle çelişirmiş gibi görünen olguya gelebiliriz.

Burada antik uygarlıkların yapısı ve **sınıfların tarihsel konumlanışını** iyi kavramak gerekir. Köylülük sadece köylülük değildir, o **zaman içinde bir konumlanışı da** ifade eder. Köylü, **aynı zamanda**, komün olarak yaşayan, uygarlığa geçmemiş olandır[113]. Bu gün bile, dünyanın köyleri hala uygarlık öncesi, kasabaları klasik antik uygarlık, şehirleri modern kapitalizm

[112] Beşikçi bu süreci de anlamıyor ve olaya bir sosyolog olarak açıklanması gereken bir olgu olarak değil; Alevi'lerdeki bir yanılgı ya da kafa karışıklığı olarak bakıyor. Diğer bir deyişle teolog olarak. Alevi niçin Ali'ye dayandığını bilmeyebilir; bunun için tutarlı olmayan çelişkili gibi açıklamalar yapabilir. Sosyologun görevi, o tutarsızlığın ardındaki tutarlılığı bulmak ve göstermektir. Beşikçi ise Alevi'leri tutarlılığa davet ediyor. Bakın siz Müslüman değilsiniz şu Ali'ye bağlılığı da bırakın diyor. Böylece Alevilerin kendin Ali'ye bağlamalarının ardındaki nedeni anlamadığı gibi; Ali ile diğer halifeler arasındaki garkı ve çatışmayı da anlamadığını gösteriyor. Ama Müslümanlığın da ne olduğunu anlamadığı için; aslında dinin de ne olduğunu anlamadığı için; bunlar Beşikçi'nin mantığının zorunlu sonuçları olarak ortaya çıkıyor.

[113] Hikmet Kıvılcımlı, *Kadın Sosyal Sınıfımız* adlı çalışmasında Türkiye'nin *"çok katlı sosyal ehramı"*nı tam da böyle ele alır. Benzer Yaklaşım Abdullah Öcalan'da da görülmektedir. Örneğin o da bu gün bile Kürdistan'da neolitik toplumun köylerde yaşadığını ifde etmektedir.

gibidir, gören göz için. Klasik uygarlıklarda bu çok daha böyleydi. Kapitalizm öncesinde sermaye, her zaman toplumun yüzeyinde kalır. Onun ardında bir kapalı ekonomilerin köylülük denizi vardır. Sömürünün, artı ürüne el koymanın temel biçimi Haraç, yani vergilerdir. Haraç komünün parçalanmasını zorunlu kılmaz. Köylülük aynı zamanda haraç ödeyen, sömürülen köylü; ama aynı zamanda komün, sınıfsız toplum olabilir.

Haraççı ekonominin temel sermayesi olan bezirgan sermaye de ancak böyle bir temel üzerinde, yani köylülük ve komünlerin kapalı ekonomiler denizi üzerinde var olabilir. Çünkü bezirgan ticaretinde artı değerin kaynağı, ucuza alıp pahalıya satmaktır. Ucuza almak ise, onun değerinin bilinmemesini, yani kapalı ekonomiyi var sayar büyük ölçüde[114]. Kapalı ekonomi ise komünün yaşamasını olanaklı kılar.

Ama komün aynı zamanda, "*kavimler göçleri*" ya da "*barbar akınları*" ya da "*tarihsel devrimler*" ile tekrar tekrar güçlenir tarih boyunca.

Antik, kapitalizm öncesinde artı değer üretimden değil, değer transferinden elde edildiğinden, yani sonunda toplum genel olarak zenginleşmiş olmayacağından, sadece birinin zenginleşmesi diğerinin yoksullaşmasıyla olacağından, sermaye sahibinin zenginleşmesi (tefeci ve bezirganlığın gelişmesi) üretmenlerin yoksullaşmasıyla olabilir. Bu da üretimin gerilemesine yol açar. Bu da uygarlığın çürümesine ve ticaret yollarının tıkanmasına.. Antik tarihin çıkmazı da tam buradan doğar[115]. Bu çıkmazı, barbar kavimlerin akınları çözer. Ama barbar kavimlerin akını demek aynı zamanda, komünün tekrar güçlenmesi de demektir[116].

Kaldı ki, klasik uygarlıkta, ticaret esas olarak lüks tüketim mallarıyla, egemen sınıfların tüketimiyle sınırlıdır. Egemen sınıfların varlığı ise, büyük ölçüde haraca dayanır. Artı ürün,

---

[114] Bütün dünyada nerede kapalı ekonomi varsa misafirperverlik de vardır. Misafirperverliğin ekonomi politiği, Değişim Değerlerine dayanmayan bir ekonomidedir. O Türklerin veya Kürtlerin değil, bütün dünyada kapalı köy ekonomisinin veya onun kültürel mirasının hala yaşamasının ortaya çıkardığı bir özelliktir. Burada da ulusların tarihi çalmasıyla karşı karşıyayızdır. Türklerin, Kürtlerin veya her hangi bir milletin özelliği değildir misafirperverlik. komünün, kapalı ekonominin, kullanım değerleri üreten bir ekonominin özelliğidir. Çünkü insanlar ürettiklerinin "değerini" bilmezler. Çünkü ürettikleri mal, meta değildir.

[115] Kapitalizmde ise, mekanizma bundan farklıdır. Artı değer üretimden kaynaklanır. Artı değer elde edildiğinde, işçi fakirleşse bile, bir bütün olarak toplum zenginleşmiş olur. Kapalı ekonomilerin varlığı, bezirgan ticaretinde karın koşulu iken, kapitalizmde onların parçalanması ve meta üretimi ilişkilerine çekilmesi koşuldur. Bu nedenle komün uygarlıkların yanında bütün köylük alanlarda yaşar. Aynı durum devletin aldığı artı üründe de geçerlidir. Devlet klasik uygarlıkta, haracını alır ve gerisine karışmaz bu da komünün varlığını sürdürmesini hem olanaklı hem de gerekli kılar. Yani örneğin Aleviler, kendi mahkemeleri, dedeleri, cemleri ile yaşamaya devam edebilirler. Kapitalizmde ise devlet onu parçalamak zorundadır burjuvazinin bir aracı olarak. Ancak o zaman, işgücü satıcıları ve malların alıcıları olabilirler. Bu sayede komün, binlerce yıllık uygarlıklardan geçerek kapitalizme kadar yaşamını sürdürür. Ama kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte, tıpkı bu gün onlarca türün hızla yok olması gibi, sadece kültive türlerin kalması gibi, komün korkunç bir hızla yok olur. Biz bu yok oluşun son şahitleriyiz.

[116] Böylece, her tarihsel devrim, her uygarlık veya imparatorluk yıkılış ve kuruluşları, komünün ve geleneklerinin tekrar güçlendiği, köyün şehre üstün geldiği bir döneme de denk gelir. Feodalizm ya da "Orta Çağ" denen tam da budur. Avrupa'yı farklı kılan şudur. Avrupa uygar değildir. Avrupa'da komün öyle güçlüdür ki, Kuzey Avrupa'nın uygarlaşması Roma ile kapitalizm arasında bin yıl sürer; eski uygarlık beşiklerinde birkaç on yıl bile sürmez bu ortaçağlar. Avrupa'da bile, Roma'nın, yani uygarlığın fazla bulaşmadığı yerlerde geçilebilir kapitalizme, Roma'nın bulaştığı yerlerde, örneğin Fransa'da Sen Bartelmi katliamlarıyla komün gelenekleri ve kapitalizme geçiş olanakları yok edilir.

vergilerle, çoğu kez doğrudan ürün olarak, ayni olarak ele geçirilir. Dolayısıyla haraca dayanan bir ekonomi, komünün yaşamasının koşullarını sunar[117].

Haraç, komünün dağılmasını zorunlu kılmaz. Aksine, onun daha da güçlü olarak yaşamasını destekler. Komün veya komünü oluşturan köylüler, devlete belli bir vergiyi ödedikten sonra, devlet onlara karışmaz. Köylüler, komünü yaşamaya devam edebilirler.

Böylece antik uygarlıklarda köylüler, devlet karşısında köylü sınıfı, ama kendi içinde bir komündürler. Yani aralarındaki sorunları bütün komünlerdeki gibi kan davalarıyla veya kendi mahkemeleri olan darlarla çözebilirler. Kendi içlerinde bunu uygulayacak askerlere gerek yoktur. Özetle, **komün, bir uygarlık alanında artı ürününün bir kısmına veya tamamına el koyulan köylüdür aynı zamanda**. Yani **sınıfların tarihsel ve kültürel konumlanışı denen olgu nedeniyle, köylülük aynı zamanda komündür, uygarlık öncesidir**. Bu nedenle, **Alevilik hem komündür hem de köy üretmenlerinin partisidir**. Çok kaba olarak, Bektaşiliğin şehir üretmenlerinin, Aleviliğin köy üretmenlerinin partisi olduğu söylenebilir.

Alevliği diğer dinler gibi bir din olarak ele almak, onun bu sınıf mücadelesi aracı olma; siyasi parti olma niteliğini görmeme sonucunu verir. İsmail Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına budur. Alevliliğe Budizm veya Hıristiyanlık gibi bir dindir demek, sadece onun komüne has bir olgu olduğu gerçeğinin ve böylece tarihsel değişim, evrim fikrinin gizli bir reddi olduğu anlamına gelmez; aynı zamanda onun kapitalizm öncesinin bir partisi, yani bir mezhep olduğu gerçeğinin; ve böylece sınıflar ve sınıf mücadelesinin de gizli bir reddi anlamına gelir.

Özetle; Beşikçi Aleviliği diğerleri gibi bir din olarak tanımlarken, hem evrim hem de sınıf mücadelesini sosyolojik analizin bir kategorisi olarak kullanmamakta ve onları reddetmektedir. Bu en gerici, tipik, Kemalizm'in dayandığı metodolojiden, pozitivizmden başka nedir ki?

Komünün Kendini Savunma Aracı Olarak Alevilik

Alevilik İslam uygarlığının egemen olduğu yerlerde, hem komünün üstyapısı hem de köy üretmenlerinin partisidir dedik. Peki ama bu komünün üst yapısı niye doğrudan Şamanizm biçiminde varlığını sürdürmemektedir de böyle bir değişime gerek duymaktadır? Bunu zorlayan nedir?

Bu soruyu sorduğumuzda, Aleviliğin bir başka işleviyle karşılaşırız. Alevilik sadece komünün örgütlenmesi değil aynı zamanda uygarlığa, İslam'a karşı bir savunma mekanizmasıdır. Alevilik olmasa komünün- İslam'ın egemen olduğu yerlerde, uygarlığın maddi ve manevi baskıları karşısında yaşaması mümkün olmazdı. Bu anlamda Alevilik İslam'a karşı

[117] İşte bu mekanizmayla Kapitalizm doğuncaya kadar Komün çok yaygındır. Alman *Mark*'ından, Rus *Mir*'ine kadar. Her yerde komün yaşamaktadır. Hatta modern burjuva demokrasisine ve kapitalizme geçişi bile bunlar sağlar. İsviçre demokrasisi, Alp dağlarında henüz komünü yaşayan özgür köylülerin hareketinde kaynağını bulur. İngiliz Püritenliği'nden Protestanlığa her yerde komün vardır. Stalin'in yaptığı zorla kolektifleştirme bile komünün gelenekleri sayesinde ayakta durabilmiştir.

şerbetlenmiş; bağışıklık oluşturmuş komündür ya da Şamanizm'dir. Tam da böyle olduğu için onun yayıldığı yerler sadece İslam'ın yayıldığı yerlerdir.

Orta Asya'daki komün, diyelim ki, Oğuz Kaan Destanı'ndaki İslamiyet öncesi biçimiyle -ki bu biçimin kendisi de otantik biçim değildir[118]- kalsaydı, hem açık bir kafirlik ve kitapsızlık, bir cahilliye olarak İslam'ın şiddetini daha çok çekerdi ve ona dayanamazdı; hem de ona ideolojik olarak dayanabilecek araçlardan yoksun olurdu. Bu da otomatikman komünün yok oluşunu; dağılışını getirirdi.

İslam uygarlığı tarafından boyun eğdirildiklerinde, bu kabileler ister Kürdistan dağlarının ister Orta Asya steplerinin göçebeleri olsun, artık o eski Şaman kabilelerin dinlerini sürdürmesi olanaksızdır. Ya kitapsız kafir olarak; Allah'ın varlığını ve tekliğini tanımayan puta tapar olarak kılıçtan geçirileceklerdir, ya da Müslüman olacaklardır. Ama zorla Müslüman yapıldıklarında öyle hemen Müslüman olmazlar. Görünüşte bir uygarlık dinini kabullenmişlerdir ama komünün temeli olan küçük üretmenlik ya da göçebelik varlığını sürdürmektedir. Bu yeni kabul edilmiş dinin kabuğu altında; onun görünümü içinde eski üstyapıyı da aynen sürdürürler. Yine aralarındaki sorunlarda kadıya gitmeyeceklerdir. Yine kabilenin şamanı hastaları iyileştirecektir vs.. Ama ortada bir çelişki, biçim ile içerik arasında bir çelişki varlığını sürdürecektir[119].

İşte Alevilik bu çelişkiyi giderir; ona hem içeriğe ilişkin bir biçim sunar hem de onu İslam uygarlığına karşı korur. Böylece komün, örneğin 'şeriat Kuran'ın zahiri manasıdır; yüzeyidir; Tarikat yolu şeriattan yüksektir' diyerek kadıyı bir kenara atabilir. 'Kuran'ın hakiki

---

[118] Örneğin, Oğuz Kağan Destanı'ndaki Oğuz, muhtemelen öküzden gelmektedir. Öküz ise, uygarlığın geliştiği her yerde tanrıdır. Eski Mısır'daki Apis öküzünden, Hindistan'ın kutsal öküzlerine veya Asur ve Pers uygarlıklarının öküz tanrılarına ve sütun başlıklarına kadar her yerde tanrılaşmıştır. Çünkü, öküz olmadan tarım ekonomisi adeta olanaksız gibidir. Bu nedenle, Oğuz Kağan destanı muhtemelen, Pers etkisi altında yeniden şekillenmiş bir komün örgütlenmesini yansıtır. Keza İslamiyet öncesi Oğuz örgütlenmesi ve toplum yapısını yansıtan Dede Korkut hikayelerinde, Tepegöz gibi motiflerde, Hint yolunun destanı Sinbat veya Karadeniz, Akdeniz yollarının destanı Odyssseus'dan çok açık etkiler görülür. Yani İslam öncesi Oğuz Şamanlığı da, orijinal bir Şamanlık değil, uygarlıkların etkisiyle biçim değiştirmiş, onlardan etkilenip onlara direnecek şekiller almış bir Şamanlıktır. Oğuzların esas yurdunda bulunan Siriderya nehrinin adı Öküz Nehri'dir. Oğuz Kaan'ın ayakları öküz ayağı, göğsü ayı göğsü vs.'dir. Aslında bu farklı hayvanların bileşimi olan Oğuz Han, farklı totemleri olan kabilelerin bir birliğini; bir kabile konfederasyonunu ima etmektedir. Oğuz Han Destanı'nın Tarihsel Maddeci bir yorumu, İslamiyet öncesi Orta Asya komünlerinin toplumsal örgütlenmeleri ve üretim biçimleri hakkında çok zengin malzemeler sunabilir.

[119] Bu süreci 70'lerde Türkiye'de sosyalist hareketin yayılması ile bir kıyaslama yaparak daha kolay anlamak mümkün olabilir.

Sosyalizm modern toplumun ürünüdür. Ama dünya tarihinde o bir çok kez geniş köylü kitleler tarafından da sahiplenilir. Köylülerin kendilerini sosyalist olarak tanımlamaları Köylülerin sosyalist olmasıyla değil; onlar arasında yaygın sosyalizmin köylüleşmesiyle son bulur; bir sosyalist terminoloji içinde, örneğin eski Alevi gelenekler aynen yaşamaya devam eder. Türkiye'de "Halkın Sülalesi" denen Maocu kökenli radikal hareketlerin hepsi aşağı yukarı böyledir. Bu gün bile, Avrupa'da, yaşayan bir fosil durumundaki, bu gibi hareketlerin derneklerine gittiğinizde; sosyalist bir form altında eski Alevi kültürün olduğu gibi yaşadığını görürsünüz.

Düşünün ki, artık bir modern toplum söz konusudur. Artık şehirlerde yaşayan modern üretim ilişkileri içindeki insanlar söz konusudur. Buna rağmen onlar sosyalist olmamış; sosyalizm Alevilik olmuştur; köylülük olmuştur. Antik tarihte ise, hala göçebeliğe ya da küçük üretmenliğe devam eden topluluklar söz konusudur. Modern şehre göç etmiş bir Alevi bile, şiddete dayanmadan gönüllü olarak sosyalist olurken sosyalist olmayıp, sosyalizmi köylü veya Alevi kültürünün bir biçimi haline getirirken, antik tarihte, kılıç zoruyla Müslüman olan göçebelerin veya köylülerin, toplumsal ilişkileri aynen devam ederken ne kadar Müslüman olabilecekleri tasavvur edilebilir.

manasında her şey Tanrı'dır' diyerek puta taparlıktan kurtulabilir. 'Dede denen şaman Ali soyundan gelmektedir' diyerek koruma altına alınabilir. Uygarlığın bütün müdahale yolları kapatılmış; o resmi biçim ve içerik arasındaki uyumsuzluk aşılmış olur. Tutarlı bir ideolojik bütünlük sağlanır.

Eski Şamanlık sürdürülememektedir ama Müslümanlığın ekonomik temeli de yoktur, Alevilik bu çelişkinin çözümüdür. Hem İslam'ın şiddetinden korunmaktadır; hem onun ideolojik saldırısına karşı sağlam bir iç mantığı vardır hem de bu yeni koşullarda komünün üstyapısını sürdürmeye olanak sağlamaktadır.

Alevi olmak, İslam'ın şiddetinden korur. Artık Alevi komüne kolayca puta tapar denemez. Onlar da Müslüman'dır, hatta en hakikisi olduklarını söylemektedirler. Diğerleri zahiri Müslüman'dırlar. Böylece uygarlığın silahı etkisizleştirilmiştir. Yani Alevilik İslam'ın şiddetinden; kafir, puta tapar olmaktan kurtulmuştur.

Ve bu sadece onun şiddetinden korunma değildir. İslam ne de olsa bir uygarlık dinidir. Çok gelişkin kurumları ve kavram sistemi vardır. Şamanizm'in, ortada bir şiddet olmasa bile İslam öncesi biçimleriyle buna dayanabilme şansı yoktur. Ama Alevilik, Budizm'den; Kabalacılık'tan, Maneizm'den, Bogomillik'ten süzüp aldığı kavramlarla oldukça gelişmiş kavramsal araçlar ve kurumlar sistemi sağlar. Örneğin Şamanizm'de olduğu gibi dağların, ovaların, hayvanların, bitkilerin ruhundan değil; Allah'ın tüm varlıklarda olduğundan söz eder artık.

Dağların, hayvanların, bitkilerin ruhundan söz eden; Allah'a eş başka tanrıları tanıdığı için hem İslam'ın fiziksel saldırısının hedefi olur ve ideolojik olarak buna dayanma şansı yoktur. Ama varolan her şeyde Allah gören bir Şamanizm, yani Alevilik, hem puta taparlıktan kurtulur, hem de İslam'ın Allah'ına karşı gelişmiş bir felsefi ve kavramsal temele sahip olabilir. Yüzlerce tanrının, ruhları olan dağların, nehirlerin, hayvanların, bitkilerin İslam'ın her şeye kadir biricik Allah'ına karşı durma şansı yoktur ama ne yerde ne gökte her yerde ve hiçbir yerde olan İslam'ın Allah'ına karşı; tüm varlıklarda kendini dışa vuran; tüm varlıkların onun bir görünüşü olduğu bir Allah pekala İslam'ın Allah'ı ile baş edebilir.

Bu uygarlık ve komün ilişkisi biraz mikroplarla antibiyotiklerin ilişkisi gibidir. Yeni antibiyotiklere karşı mikroplar yeni savunma mekanizmaları geliştirirler. Yeni uygarlık etkilerine karşı da komün yeni savunma mekanizmaları geliştirir. Alevilik, bu anlamda komünün İslamiyet'e şerbetlenmiş, bağışıklık oluşturmuş bir biçimi gibidir. İslam'ın ideolojik ve kültürel üstünlükleri karşısında komüne direnecek ve yaşayacak bir ideoloji ve kültürel temel sağlar. Komünün yaşanmasını ve sürdürülmesini mümkün kılar. Aleviliğin felsefi arka planı olmadan, Oğuz Kağan destanlarının veya ilk mağara resimlerini yapanların Şamanlığı ile komünün İslam'a dayanması olanaksız olurdu.

Bu bağışıklık, yani savunma mekanizmalarını geliştirememiş veya geliştirmeye zaman bulamamış bir komün, uygarlık tarafından yok edilir ve kendisine benzetilir. Tıpkı bir salgın hastalık karşısında bağışıklık ve aşı geliştirememiş canlıların durumundadır komün. Ya da ani bir çevre değişiminde türlerin bu değişime ayak uyduracak zaman bulmamaları ve yok olmaları ile karşılaştırılabilir. Ama koşullarda yavaş yavaş gerçekleşen bir değişime karşı türü

koruyacak değişiklikler başarılabilir. Aleviliğin ortaya çıkması epey zaman almıştır bu nedenle.

İslam'ın İran üzerinden Orta Asya'yı ve Kürdistan'ı egemenliği altına alması kısa zamanda gerçekleşmiştir. Ama Aleviliğin ve Batıni tarikatların ortaya çıkması epey bir zaman alır ve birkaç yüz yıl sonrasına gelir. Bu dönem boyunca bu araçlar gelişmiştir.

Benzeri bir örnek Kuzey Avrupa'dan verilebilir. Roma İmparatorluğu'nun feth edemediği yerler; yani yeterince uygarlaşmamış yerler de sonradan Hıristiyan olurlar.Ama bu Hıristiyan oluş dış kabuktadır, içinde komün ve onun üst yapısı olduğu gibi yaşamaya devam eder. Örneğin, Robin Hood efsanesi tam anlamıyla Hıristiyan bir görünüm altında, Şamanizm'in, yaşadığı bir toplumu anlatır.

Bütün bu dönem boyunca, o komün geleneklerine uygun, kilisenin resmi Hıristiyanlığına şerbetli bir "Hıristiyan Aleviliği" çıkması zaman almıştır. Bu noktaya ancak birkaç yüz yıl sonra Luther, Kalvin zamanında varılabilmiştir. Britanya adalarının komünleri, Püriten olmadan önce, bir yandan komün olarak yaşıyorlar; bir yanan Papa'nın çağrısıyla inanmış Hıristiyanlar olarak Kudüs'ü fethetmeye gidiyorlardı. Orta Asya'nın komünleri de, Alevi olmadan önce, Eba Müslim'ler; Selçuk Beyler, Gazneli Mahmut'lar oldular. Aleviliğin ortaya çıkması için, uzun bir zaman gerekti.

Aleviliğin, yani İslamiyet'e karşı bu ideolojik ve kurumsal savunma araçlarının geliştirilmesinde Horasan Erleri'nin büyük bir önemi olduğu görülmektedir[120]. Horasan ise, İpek yolu aracılığıyla Budizm'den Maneizm'e bütün uygarlıkların ve uygarlığa karşı direniş deneylerinin bir potası gibidir. Hem Orta Asya'nın komünlerine yakındır; hem de uygarlığa giden yollar ve bağlantılar üzerindedir. Horasan muhtemelen, bu özgül konumu nedeniyle, İslamiyet'e karşı bizim burada kısaca Alevilik dediğimiz şerbetin, bağışıklığın geliştirilmesinde büyük bir öneme sahip olmuştur

Ama bu Horasan Erleri'nin geliştirdiği Alevilik bir kere ortaya çıkınca, kendi bağımsız dinamizmi harekete geçer. Artık, sadece İslam'a karşı bir savunma aracı olmaz; nesnel olarak İslam uygarlığını gençleştirmenin ve dolayısıyla onun yayılmasının bir aracı haline gelir. Bu gün milliyetçi tarihçiliğin Türklerin Anadolu'yu fethetmesi dediği, aslında Bizans'ın, yani Doğu Roma'nın bir tarihsel devrimle yıkılması ve bir rönesansa uğraması gerçekleşir. Yani Alevilik, bir Ortodoks Hıristiyanlık uygarlık alanını, Müslüman uygarlığın ele geçirmesinin aracı olur.

---

[120] Horasan ve Horasan Erleri hakkında Hikmet Kıvılcımlı'nın, *Şeyh Bedrettin Manakıbı*'nı yorumladığı çalışması çok önemli değerlendirmeler içermektedir. (İnternette şu adreste bulunabilir:

http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/bedreddin.htm.

Horasan'ın bu yerinin önemini şöyle vurguluyor:

"*Uzak Doğunun Çin ve Hint medeniyetleriyle Yakın Doğunun Irak, Mısır ve Akdeniz medeniyetleri arasında en istikrarlı geçit İran yaylâsıdır. Çin ve Hint'ten kalkacak kervan, Akdeniz kıyılarına inmek için, İran yaylâsından aşıp gelirdi. Bu tarihsel karayolunun en işlek kuzey kestirmeleri üstünde Horasan ve Hvarzim(?) ülkeleri gelişmişti.*"

İslam'ın Yayılmasının Bir Aracı Olarak Alevlik

Tıpkı Gotların ve Germenlerin Batı Roma'yı yıkmaları ve ele geçirmeleri gibi, Orta Asya'dan gelen komünler de çürümüş Doğu Roma'yı, yani Bizans'ı feth ederler. Ama bu fetih sadece silah zoruyla olmaz; anı zamanda "Horasan Erleri" denen "profesyonel devrimciler" aracılığıyla olur.

Bizans uygarlığının egemen olduğu alanlarda da, onun baskısı altında yaşayan komünler bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, uygarlık komünü hemen yok edemez. Şehirlerden, yollardan biraz uzaklaşınca komün, yani sapkın mezhepler ve köylü muhalefeti yaşamaya devam eder.

Düşünün bundan çok değil yarım yüzyıl önce bile, hatta bu gün bile bu komünün izleri Ege gibi Türkiye'nin en gelişmiş bölgesinde bile dağlarda yaşamaktadır. Bin yıl önce çok daha güçlüydü bu. Yani Bizans, Bizans değildi sadece. Onun da "Alevileri" vardı. Katarlar, Bogomiller ve diğer sapkın mezheplerdi bunlar. Hem de tamı tamına bu gün Alevilerin yaşadığı yerlerde yaşıyorlardı[121].

Bizans sadece doğudan, İran üzerinden değil, kuzeyden de, yani Karadeniz üzerinden de Balkanlar yoluyla gelen sürekli komün akınlarına maruzdur. Bunların bir kısmı Hıristiyanlaşmakta ama bu sefer Hıristiyanlığın "Alevilikleri" biçiminde; Bogomiller, Katarlar ve diğer sapkın mezhepler olarak, tıpkı bu günkü Anadolu, Kafkaslar ve Balkanlarda olduğu gibi yaşamaktadırlar.

Ve bu sapkın mezhepler biçiminde yaşayan komünlere Bizans, Bizans'ı feth edip Bizans tarafından feth edildikten sonra, Osmanlı'nın Alevilere ve sapkın mezheplere davranacağı gibi davranmaktadır.

Anadolu'ya gelen Oğuz boylarının sayısı ve gücü aslında bu gün abartılmaktadır. Modern teknikle yapılan bütün araştırmalar kavimler göçünün öyle büyük nüfus değişimlerine yol açmadığını göstermektedir. Fatihler genellikle sanıldığından çok daha küçük bir oranını oluşturur nüfusun. Bu gün Türk ve Müslüman olanların fizyonomileri de bunu kanıtlar zaten. Bunların ezici çoğunluğu, Alevileşmiş ya da Müslümanlaşmış yerli ahalidir.

Bizans'ı ele geçiren Oğuzlar, artık Karadeniz üzerinden gelen Gagavuz ve Bulgarlar gibi şaman boylar değildir. Bunlar daha önceden İslam uygarlığı ile karşılaşmış Horasan Erleri aracılığıyla İslam içinde bir muhalefet veya komünün gelişmiş bir biçimi olarak örgütlenmiş boylardır. Bu nedenle, Karadeniz üzerinden gelenlerden farklı olarak Hıristiyanlığa karşı da zırhlıdırlar. Feth ettiklerinin diniyle dinlenmeyecektirler. Doğudan gelenlerden, ancak

[121] Örneğin şimdi Kazdağ'da tahtacı Aleviler yaşamaktadır. Bizans'ta aynı yer, sürekli Bizans'ın başına bela olan, boyun eğdirilemeyen bir sapkınlık yatağıdır. Bu olgulara dayanarak, şimdi Kürt ve Türk milliyetçilerinin Aleviliğin Türk dini mi Kürt dini mi olduğunu tartışmaları gibi; yirminci yüzyıl başında da; yani henüz Kürtlerin ve Türklerin milliyetçiliği bilmediği dönemlerde, onlardan çok önce milliyetçiliği keşfetmiş Rum ve Ermeniler, Alevilerin aslında otantik Rumlar veya Ermeniler olduğunu söylüyorlardı.

Karamanlar gibi, yeterince uygarlığa ve İslamiyet'e bulaşmamış olanlar, Hıristiyanlaşmaktan kurtulamayacaklardır.

Bu boylardan devlete egemen olanlar ve devlet kuranlar Sünni'nin Hanefi'si olur. Ama bu bile bir süreçtir. Başlangıçta, bu Sünnilik de, komün gelenekleri ve yorumlarıyla doldurulmuş, yani uygarlıktan oldukça arınmış, komüne daha yakın bir Sünniliktir. Dolayısıyla, Alevlik ile ilişkisi, sonra uygarlaşmış Osmanlı'nın Alevilik ile ilişkisinden çok farklıdır. Örneğin Orhan Gazi, aslında bir Şaman olan Geyik Dede'ye hediyeler alkollü içkiler yollar ve onunla iş birliği içindedir. Diğer tekke ve babalarla ilişkilere yüzlerce örnek verilebilir.[122]

Burada toprak ilişkileri batmış; köylülerin isyan ve sürekli baskı halinde olduğu bir Bizans'ı göz önüne getirmek gerekiyor.,

Yeni gelen, komün gelenekleri hala yaşayan (henüz yeterince uygarlaşmamış; yani Müslümanlaşmamış veya Hıristiyanlaşmamış anlaşıla) fatihler ile Bizans'ın ezdiği köylüler ve komünler nesnel bir çıkar ortaklığı içindedir. Yeni fatihler daha az vergi almaktadır, Hıristiyan bile kalındığında Bizans'a verilenden daha az bir vergidir bu; Müslüman olunca daha da azdır. Hele ortada hem komünü sürdürecek ve hem Bizans'a karşı Osmanlı ile ittifakı sağlayacak; hem Osmanlı'ya karşı savunma mekanizmaları sağlayacak, hem de Müslüman tarifesinden vergi vermeyi sağlayacak Aleviliğin nasıl bir çekiciliği olacağı tahmin edilebilir.

Bizans Ortodoksluğunun en çok baskısı altında kalmış en Bogomil bölgelerin, yani bu günkü Bosna, Arnavutluk ve Mekodonya'nın, Bulgaristan'daki dağların, yani Balkanlar'da medeniyete en uzak, en dağlık bölgelerin; komünün en güçlü olduğu yerlerin sonradan Ortodoks denizindeki Müslüman adaları olması bir rastlantı değildir. Bu sapkınlar ve Osmanlı ittifakı, tıpkı Anadolu Alevilerinin birkaç yüz yıl sonra Şah İsmail ile kuracakları ittifak gibidir. Yani Bizans karşısındaki, Bogomiller ile Müslüman, ama uygarlıktan epey arınmış ve henüz yeterince uygarlaşmamış bir Müslüman olan Osmanlı bir çıkar ortaklığı içindedir. Bu çıkar ortaklığı ve yakınlaşma, sonradan bunların büyük ölçüde Müslümanlaşması sonucunu doğurur. Çünkü Bizans'ın baskısı ve ağır vergiler altında inleyen komün ve kır üretmenleri Müslüman olduğu takdirde, bu sefer Hıristiyan ahaliden de daha az vergi verecektir.

Ama Bizans egemenliği altında yaşayan komünler için, bundan da daha iyi bir başka alternatif vardır. Hem komün örgütlenmesini koruyabilir, hem de Müslüman taifesinden vergi verebilir. İşte burada Horasan Erleri'nin işlevi ortaya çıkar. Onların getirdiği öğreti, hem komünün üstyapısını korumayı sağlamaktadır, hem bu Müslüman devlet ve fatihlerle ilişkiyi sürdürmeyi sağlamaktadır hem de Müslüman tarifesinden vergi vermeyi sağlamaktadır.

Böylece, Horasan Erleri, Anadolu'yu ve Balkanları Alevileştirir. Yani bu Alevileşme sadece Alevi Türkmen ve Oğuz kabilelerinin gelişiyle olmamaktadır; Bizans egemenliğinde yaşayan komünler de, daha önce Katar, Manici, Bogomil olan komünler de hızla Alevileşir.

---

[122] "*Padişah Orhan'ın (14. yy.'ın ilk yarısı) yararlıklarından dolayı Geyikli Babaya vakfetmiş olduğu emlak yanında "Baba Mayhordur" diye iki küp rakı ve iki küp şarap gönderdiği de belirtilmektedir.*" İki *küp rakı ve iki küp şarap olgusu, Geyikli Baba'nın bunları tüketiyor olması irdelenmesi gereken bir konudur."* (Beşikçi, *Alevilerde kafa Karışıklığı*)

Bu nedenle Balkanlarda eski Bogomilliğin yaygın olduğu yerler aynı zamanda Bektaşiliğin güçlü olduğu yerler olarak ortaya çıkar. Anadolu'da da nerede Hıristiyan sapkın mezhepler, yani komün varsa, orada Müslüman sapkın mezhepler görülür, yani Alevilik.

Bu gün bile, milliyetçilerin, Anadolu'nun Türkleşmesi gibi gördükleri ve görmek istedikleri olay, aslında bir yandan göçler ile komünün yükselişidir, ama aynı zamanda Hıristiyan uygarlığın komününden (Bogomillikten), Müslüman uygarlığın komününe (Aleviliğe) kabuk değiştirmedir.

Bu kabuk değiştirme anlaşılamaz ise, Alevilik diğer dinler gibi yayılan bir şey olarak anlaşılır. Hayır, Alevilik yayılmaz. Uygarlık dinleri yayılabilir uygarlıkla birlikte. Ama Alevilik komün olarak giderek daha az alanda etkili olur; sadece sürekli mevzi kaybeder; uygarlık ise yayılır. Aleviliğin yayılması gibi görünen, var olan ve giderek azalan komünlerin, bir görünümden diğer görünüme geçişidir. Hıristiyanlığa şerbetli biçimden, Zerdüştlüğe şerbetli biçimden Müslümanlığa şerbetli biçime geçiştir.

Dersimli Kürt veya Zazalar'ın veya Rumeli'deki Bektaşilerin kendilerinin Horasan'dan geldiklerini söylemeleri, onların Horasan'dan geldiklerini değil, Horasan'dan gelen bir Pir aracılığıyla bu örgütlenmeye geçildiğini gösterir. Çelişki gibi görünende çelişki yoktur. Onlar elbette binlerce yıllık Ezidilik, ki onun kendisi de Şamanizm'in değişmiş bir biçimidir, geleneklerini sürdürmektedirler. Ama bu gelenekleri İslam'ın egemen olduğu bir uygarlık alanında yaşatmayı ve korumayı sağlayacak örgütlenme ve kavramsal araçları sunan babalar, yani profesyonel devrimciler Horasan'dan gelmektedir. Aslında onlar da belki Horasan'dan gelmemektedirler fiziksel olarak. Belki Horasan'dan gelen bir öğreti ya da Pir'den ilham almaktadırlar, demektir bütün bunlar.

Ama böylece Alevilik, Bizans'a karşı Hıristiyan bir uygarlık alanında İslam'ın yayılışının bir aracı işlevi görür; yani bir tarihsel devrimin aracı olur. Denebilir ki, Osmanlı Bizans'ı, Alevlik aracılığı ile feth etmiştir.

Alevilik ve Şiilik, Sünnilik, Şafilik, Hanefilik

Beşikçi, hem genel olarak dini, hem de özel olarak Alevilik ve İslam'ı ne kapitalizm öncesinde ne de bugün gerçek toplumsal işlevleriyle ve dinamik süreçler olarak ele almadığı için, Alevilik, Şiilik, Sünnilik ilişkilerini ve bunların gerçekte ne olduklarını da anlamamakta, sorunu Aleviler'deki bir kafa karışıklığıymış gibi koymaktadır.

Beşikçi'nin olgu ve çıkarsamalara ilişkin yanılgılarını, yazının sonunda, onun metninin dip notları biçiminde göstereceğimizden, burada tekrarlara yol açmamak için söylediklerinin ayrıntısına girme gereği görmüyoruz. Ama sadece bir örnek verelim. Beşikçi, bir yandan şöyle diyor: *"Şiilik her şeyden önce bir Araplık olayıdır."* Birkaç satır aşağıda da şöyle yazıyor: *"Şiiliğin iktidar biçiminde kurumlaşması, devlet dini olarak kurumlaşması, İran'da Farslarda gerçekleşmiştir."*

Şiiliğin ne olduğunu hiçbir şekilde açıklamış olmamaktadır bu sözler. Ama bununla da kalmamakta, tarihe Arap ve Fars gibi ulusçuluğun kavramlarıyla bakmaktadır. Şiilik eğer bir Arap olayı ise, niçin İran'da bir devlet dini oluyor? Bunun bir açıklaması bir yana böyle bir soru bile bulunmamaktadır.

Şiilik, Pers uygarlık alanının İslam'ıdır. Pers uygarlığının binlerce yıl etkisinde ve egemenliğinde kalmış, genellikle Arapların yaşadığı bölgeler de bu günkü Irak'ta olduğu gibi, elbette Şii'dir. Ama bu da Şiiliğin Arap olayı olduğunu değil, Pers uygarlık alanına ait üstyapı olduğunu gösterir. O uygarlık alanı içindeki Araplar elbette o uygarlığın üstyapısıyla dinlenirler. Örneğin, Hırvatlar ve Slovenyalılar da Slav'dır ama Sırplar ve diğerleri gibi Bizans (Doğu Roma) değil, Batı Roma egemenlik alanı içinde kaldıklarından Ortodoks değil, Katolik'tirler. Aynı şekilde Pers uygarlık alanı içinde kalan Araplar da Şii'dirler. Bu Şiiliğin "Araplık olayı" olduğunu değil, tam da İran olayı olduğunu gösterir. Ve burada İran denince bu günün ulusçuluğunun İran'ını değil, binlerce yıllık, Orta Doğu ve Çin-Hint uygarlıklarının yolları üzerindeki İran uygarlığının İran'ını anlamak gerekir.

Ancak eleştiriyi sonraya bırakıp Şiilik, Şafilik, Hanefilik gibi bölünmeler ve bunların anlamları üzerinde duralım.

Şiilik, Pers-İran uygarlık alanına has, tıpkı Zerdüştlük gibi, zaten aynı üstyapının İslam görünümü altındaki biçimidir. Yani bir uygarlık dini ve/veya mezhebidir. Bu bakımdan, Şiiliğin Alevilik karşısındaki konumu, kendisi gibi bir uygarlık dini/mezhebi olan Sünnilikten farklı değildir. Şiilik, İran; Sünnilik Orta Doğu ve Akdeniz uygarlıklarının İslamlarıdır. Alevilik ile onları ayıran ise, uygarlık ve komün ayrımıdır. Bunların uygarlık dinleri veya aynı uygarlık dininin temel mezhepleri olarak, komün (Alevilik) karşısında aynı düşmanlığı göstermelerinde şaşılacak bir şey yoktur.

Ama bundan Beşikçi'nin çıkardığı sonuç, Aleviliğin komünün üstyapısı olduğu değil, bir Kürt veya Mezopotamya dini olduğudur. Kemalistler de aynı mantıkla bunun bir Türk dini olduğunu söylemektedirler[123].

Peki Şiilik ve Alevilik ilişkisi nedir? Niçin karıştırılmaktadır ve niçin aralarında yakınlıklar oluşmuştur? Örneğin niçin Şiiler ile Aleviler karıştırılırlar. Niçin Anadolu'nun Pir Sultan'ı Şah İsmail için öyle övgüler düzer. Niçin Şah İsmail Anadolu Alevilerinde böyle büyük bir yankı bulmuştur? Beşikçi bunu bir sosyolog olarak açıklayacak yerde, bunda bir kafa karışıklığı; Aleviliğin bir *"bozulma"*sını görüyor ve sapkınlıklara ve tahrifatlara karşı bir Alevi teologu olarak yazmaya başlıyor yine[124].

---

[123] Yüzyılın başında Ermeni ve Rum milliyetçileri de Aleviliğin aslında otantik Rum veya Ermeni dini olduğunu söylüyorlardı. Aleviliği her hangi bir ulusa mal etmek, aynı gerici milliyetçiliğin, tarihi çalan ve ulusların tarihi olarak yeniden inşa eden milliyetçiliğin farklı görünüşleridir.

[124] "*Alevi inancına Şii unsurlarının nasıl karıştığı incelenmeye değer bir konudur. 15. yüzyılın sonları, 16. yüzyılın başları İran'da Şah İsmail'in yönetime gelmesi, Safevi Hanedanlığı'nın kurulması, Osmanlı'da Şah Kulu Ayaklanması (1509-1510) Yavuz Sultan Selim'in padişahlığı ve Çaldıran Savaşı (1514) ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken bir süreçtir. Alevi inancına Şii unsurların karışması kanımca bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönemden önce Alevi inancında acaba "dördüncü halife Ali'ye bağlılık", "On İki İmam'a bağlılık" var mıydı?*

“Bu konu incelenmelidir” diyor ama bunu derken bir sosyolog olarak değil; bir teolog olarak, nasıl tahrifatlar yapıldığı anlamında bir incelemeden söz ediyor.

Halbuki tarihe dinamik, komün ve uygarlık ilişki ve çelişkileri açısından bakıldığında çelişik veya tahrifat gibi görünen olayların tutarlı bir açıklamasına kolaylıkla ulaşılabilir.

Oğuzlar komün olarak, tıpkı Germenlerin veya Gotların Roma İmparatorluğunu tarihsel devrimle yıkması gibi, Bizans ve Pers uygarlıklarını tarihsel devrimlere uğrattılar.

Ama bunları yıkar ve sülaleler kurarken aynı zamanda, feth ettikleri uygarlıklar tarafından feth edildiler.

Pers uygarlığını feth edip onun tarafından feth edilen Oğuzlar (Ak Koyunlu, Kara Koyunlu, Safevi) Azeriler oldular. Doğu Roma-Bizans uygarlığını feth edip onun tarafından feth edilenler de Osmanlılar ve bugünkü Türkler oldular. Azerice ve Anadolu Türkçe’sinin ayrılması fatihlerin bu feth edilişin kesinleştiği 16. yüzyıllarda gerçekleşir. Bu, farklı uygarlıklarca feth edilişin, kültürel farklılaşmanın yansımasıdır Azerice ve Anadolu Türkçe’si ayrımı.

Bizans’ı feth eden Oğuzlar da, İran’ı feth eden Oğuzlar da, komündüler ve her ikisi de Alevi idi esas olarak. Osmanlı bile, başlangıçta doğrudan Alevi olmasa da Alevi Batıni gelenekleriyle iç içeydi ve onlardan kesin çizgilerle ayrılmıyordu.

Aynı şey İran için de geçerlidir. İran’ı feth eden Oğuzlar da, başlangıçta Alevidirler. Feth ettikçe Şiileşirler. Örneğin Şah İsmail, bir Türkmen Alevi’dir henüz, ama hemen bir nesil sonra artık Şiileşmiş bir Safevilik ortaya çıkar. Orhan Gazi, Geyik Dede’ye, yani komün önderi Şaman’a hediyeler yollar. Birkaç kuşak sonra, Yavuz bütün Alevileri kesmeye başlar.

Osmanlı Bizans’ı feth ettikçe, daha Sünnileşmiştir. Ama bu Sünnilik bile, örfi hukuka çok geniş bir alan taşıyan Sünniliktir. Ahalisinin çoğu Hıristiyan olan ve bu ahalinin yüksek bir uygarlığa sahip olduğu bir bölgenin Sünniliğidir. Bu nedenle de, Hanefilik için, Bizans uygarlık alanının, devlet dini diyebiliriz. Hanefilik, hukuki bakımdan gelenekte yaygınlığı esas aldığından daha esnektir.

Örneğin Şafilik çok daha tutucudur. Şafilikte gelenekte eskilik önemlidir. Belki ilk bakışta paradoksal gelebilir ama Şafilik de aslında komünün kendini savunma mekanizmasıdır. Şafiliğin **yaygın olanı değil eski olanı** icmanın ilkesi olarak alması; komünün medeniyet etkilerine karşı kendi yapısını ve kutsallığını korumasını hedefler. Yine Şafiilik, bu tutuculuğuyla çelişkili gibi görünse de, tam da komün ile bu ilişkisi nedeniyle, daha kısa ve hızlı namazlar gibi, göçebe komün yaşamının ihtiyaçlarına uygun olarak kuralları düzenler.

Yukarıda Hacıbektaş Dergâhı’ndaki caminin 1826 yılında yapıldığını belirtmiştim. Örneğin bu tarihten önce Alevi köylerinde, Alevi yerleşim birimlerinde cami olup olmadığı araştırılabilir. Alevilik, Osmanlı toplumunda özellikle İmparatorluğun yükselme döneminde dışlanan bir inançtı. Aleviler de hep dışlanan bir grup olmuştur. Şiilik de genel İslam anlayışı içinde hep muhalefette kalmıştır, muhalefette kalan, dışlanan grupların birbiriyle ilişki kurması doğaldır. Ama Şiiliğin Alevi inancı ve anlayışı içinde, Alevi gelenekleri içinde kurumlaştığı görülmektedir. Bu kurumlaşmanın Alevi inancının geleneklerini bozduğu da görülmektedir."

Muhtemelen Kürtlerin, ya da Kürdistan'daki komünün uygarlıkla fazla iç içe olup ondan daha fazla etkilenenleri, Alevilikten daha başka bir mekanizmayla, Şafilik aracılığıyla komünü korumaya çalışırlar. Şafiilik, bu korumayı artık bir uygarlık dininin mezhebi biçiminde yapmaktadır.

Kürdistan'ın Dersim gibi daha az uygarlık etkilerine maruz kalmış kısımları Alevi iken, uygarlıkla daha sıkı bir ilişki içinde olmuş bölümleri Şafii'dir[125].

Şafilik bir Sünni mezhebi olarak, Kürdistan'daki komüne kendi varlığını Sünni İslam biçiminde sürdürme olanağı sağlar. Şafiilik gibi aynı zamanda tutucu bir mezhep, Orta doğu gibi, uygarlıkların ve dinlerin kat kat, üst üste yığıldığı bir alanda bir devlet kurmaya uygun bir mezhep değildir. O aşiret yapısını korumaya uygun bir dindir ya da mezheptir. Hanefilik ise Şafilikten farklı olarak, eskiliği değil yaygınlığı temel alan esnekliği ile, gerek Hıristiyan ahalinin nüfusça güçlü olduğu; gerek komünün çok yaygın olduğu bir alanda, Bizans İmparatorluğu gibi bir alanda önceden İslam ile zırhlanmış fatihlere egemenlik ve devlet kurma olanağı sağlar. Bu nedenle devletleşen, beylik kuran Oğuzlar Hanefi olurlar; göçebe Oğuzlar veya kapalı köy ekonomisinde yaşayanları Alevi kalırlar.

Hanefiliğin bu esnekliği bile Osmanlı'ya başlangıçta yetmemiş, Osmanlı **örfi hukukun** alanını **şeri hukuk** aleyhine sürekli genişleterek; yani Hıristiyan ahaliye ve Komüne belli bir özerklik sağlayarak egemenliğini kurup sürdürebilmiştir.

Şimdi Şiilik, Hanefilik, Şafilik hakkındaki bu açıklamalardan sonra, Şii, Alevi, Şafi, Sünni ve Hanefi ilişkileri bir dinamik içinde kolayca anlaşılabilir olur.

Ne bir tek, hep aynı karakterde bir Osmanlı vardır, ne de İran Oğuzları ve Türkmenleri. Her ikisi de bir uygarlaşma, buna bağlı olarak bir Şiileşme ve Sünnileşme projesi yaşamaktadır. Bu dinamik bakış açısı içinde, Pers uygarlık alanındaki Oğuzlar ile Bizans uygarlık alanı içindeki Oğuzların ilişkileri daha iyi anlaşılabilir. Osmanlı uygarlaştıkça, Alevilerde bir düşman görmeye başlar. Ama aynı sırada, İran Safevilerle bir tarihsel devrim yaşamaktadır. Orada henüz süreç başındadır. Yani daha Alevi'dir, komüne daha yakındır İran'da iktidara gelen Safeviler. Anadolu Aleviliği yani komünü ile İran'da tarihsel devrimi başaran komünün yakınlığıdır bu. Ama Safeviler de da nihayet bir devleti ele geçirmiştir ve bir süre sonra da kendileri ele geçirdiklerince ele geçirilecektir. Zaten öyle de olur; Safeviler Şiileşir. Yani Pers uygarlığınca feth edilirler.

Anadolu Aleviliği ile Şah İsmail bağlantıları; Şah İsmail'in Alevi olarak bir tarihsel devrimle Pers uygarlığını ele geçirdiği dönemin bağlantılarıdır. Aynı sırada ise, Osmanlı artık iyice uygarlık tarafından ele geçirilmiş bulunmaktadır.

Biri çoktan uygarlaşmış (Osmanlı), diğeri uygarlaşmanın başındaki (Şah İsmail) de olsa bunlar artık devlettirler ve elbette Pers ve Bizans uygarlıkları arasındaki çatışmada elbette bu

[125] Şafilikte bu geçmişin dokunulmazlığı, esnekliği ortadan kaldırmakta ve muazzam bir tutuculuk yaratmaktadır. Ama bu tutuculuk ve komünü savunma, Alevilikten farklı olarak, yazılı ve kitaplı bir uygarlık dini içinde gerçekleştiğinden, analitik düşünme, soyut düşünme için daha elverişli bir temel sağlar. PKK'nın kimi özellikleri ile Şafilik ilişkisi incelenmeye değer bir konudur.

yakınlıklardan her iki taraf da yararlanmak isteyecektir. Nasıl Sovyetler, Ekim Devrimi'ne olan sempatileri, dünyadaki sosyalist parti ve hareketleri, aslında kendi dış politikasının araçları olarak kullandıysa öyle. Anadolu'daki komünün yani Alevilerin Şii devleti ile iş birliği yapması gibi; Kürdistan'daki komünün, (ki o zamanlar Kürdistan, Bizans-Osmanlı değil, İran uygarlık alanındaydı) yani Şafiiliğin, kendisine daha çok esneklikle yaklaşan Osmanlı Hanefiliği ile iş birliği söz konusudur. Bunlar şimdi ulusal tarihçilerin anlattığı gibi, Kürtler ve Türkler veya İranlılar arasında değil, farklı uygarlıklar ve komünler arasındaki ilişkilerdi.

Zaten savaşların sonucunu, bu komünlerin tavrı belirler. Yavuz, yeniçerilerin kararsızlığını kullanır ve Kürt aşiretleri ile ittifak yapar. Bu savaş iki uygarlık alanı arasındaki savaştır ve bundan, Bizans-Osmanlı alanı karlı çıkar. O zamana kadar Pers uygarlık alanının batı sınırları, Kürdistan dağlarının batı sınırına uzanırken, bu gün neredeyse 500 yıldır aynı kalan Türkiye'nin ve Irak'ın doğu sınırı olan bölgeye doğru gerilemiştir[126]. Ulusal tarihçilerin Kürdistan'ın paylaşılması dedikleri; aslında, İran uygarlık alanının batı sınırının doğuya kayması, gerilemesi, Akdeniz ve Ortadoğu alanının doğuya doğru bir genişlemesi demektir. Osmanlı gençlik döneminde, yani henüz tam Sünnileşmediği dönemde, Bizans topraklarında batıya yayılışını nasıl Alevilik biçimindeki komünün desteğiyle sağladıysa; Sünnileştiği dönemde, doğuya yayılışını da Şafilik (Sünniliğin bir mezhebi olduğundan otomatikman ittifak haline giriyordu.) biçimindeki komünün desteğiyle sağlamıştır.

Osmanlı henüz uygarlaşmadığı dönemde, yani henüz Anadolu ve Balkanlarda yayıldığı dönemde Alevilikle ittifak yapmaya uygundu ve bu ittifak aracılığıyla yayıldı; uygarlaştığı dönemde ise Şafiilikle ittifak yapmaya uygundu ve bu ittifak aracılığıyla yayıldı. Bu nedenle, devlet olduktan sonra Osmanlı, Türkmen ve Alevileri sürekli katlederken, Şafii Kürtlerle genellikle iyi ilişkiler içinde olmuş ve Alevi komüne karşı, Şafii komünü (yani ulusçu tarihçilerin Türkmenlere karşı Kürtler diye anladığı) desteklemiştir. Bu gün bile, Şafiler arasında etkili PKK'nın, Alevi bölgelerde daha sınırlı bir etki göstermesinin ardında bu tarihsel arka plan yatmaktadır. Aynı şekilde, gerçekten laik olan Kürtlerin mücadelesi kendilerine muazzam bir müttefik sunmasına rağmen Alevilerin, Kürtlerin mücadelesine soğuk ve düşmanca davranışlarının ardında da bu tarihsel arka planın belli bir payı bulunmaktadır.

Tarihsel Alevilik bölümünü bitirirken toparlarsak; Alevilik, Şiilik, Sünnilik gibi olgular, ancak üretim biçimiyle doğrudan bağlantılı olarak, komün, uygarlık, dinin tümüyle üstyapı olması gibi tarihsel maddeciliğin kavramlarıyla ve tarihin dinamik bir süreç olarak ele alınmasıyla anlaşılabilir.

Beşikçi'nin yazısında Aleviliğin bir Kürt veya Mezopotamya dini olduğunu kanıtlamak için kullandığı bütün olgular burada ifade edilen bizim yaklaşımımızın kanıtlarıdır. Onlar

[126] Ama bu gerileme daha önceden beri sürmektedir. Milattan önce Perslerin, Yunanistan'a kadar sefer yaptığı ve sahil kesimleri hariç Anadolu'nun Perslerin etki alanında olduğu göz önüne getirilsin. Akdeniz uygarlığı, zamanla, Pers uygarlığını epeyce doğuya doğru geriletmiştir. Bu uzun vadeli geriletme muhtemelen, Pers uygarlığının karasal ve daha az kıvrak ve buna karşılık Akdeniz ve Orta Doğu uygarlığının bir deniz uygarlığı, dolayısıyla daha kıvrak olmasıyla ilgisi olsa gerektir

Beşikçi'nin tarihi inanç olarak dinler ve uluslar olarak gören yaklaşımı içinde sürekli çelişkilere yol açarlar.

Beşikçi, bizzat kendi zikrettiği ve değindiği olgulardan ne sosyolojik, ne de politik olarak çıkarılabilecek ve çıkarılması gereken sonuçları çıkarmamaktadır. Çünkü, metafizik sosyolojilerin, pozitivizmin, diğer bir deyişle, burjuva toplumunun dininin, ama bu dinin gençliğini yaşayan biçiminin değil, gerici biçiminin bir rahibidir.

Ancak modern toplumun gericileşmiş dininin engizitörleri, dinlerin sadece bir inanç olduğunu söylemekle kalmazlar, tarihi de ulusların ve inanç olarak dinlerin tarihi olarak görürler. Beşikçi'nin yaptığı da bundan başka bir şey değildir.

ALTINCI BÖLÜM

MODERN SOSYAL HAREKET OLARAK ALEVİLİK

Giriş

Önceki bölümde, "*Tarihsel" ya da "Otantik Alevilik"* dediğimiz, **kapitalizm öncesinde komünün üst yapısı** olarak Aleviliği ana hatlarıyla ele aldık.

Ondan önceki bölümde, Marksist Din, Ulus ve Üstyapılar Teorisinin (daha doğrusu teorisizliğinin) eleştirisi ve geliştirilmesi biçiminde **dinlere inanç denmesinin modern toplumun dini** olduğunu göstermiş; bu modern toplumun dininin diğer veçhelerini (rasyonalizm -politik, özel, ekonomik ayrımının kendisi- ve ulusçuluk -politik olanın neye göre tanımlandığı-) ana hatlarıyla ele almıştık. Yani modern toplumda, modern toplumun dininin din dediklerinin bu dindeki yerini ana hatlarıyla göstermeye çalışmıştık[127].

Bu bölümde de bir *"yeni sosyal hareket"* ya da *"sosyal hareket"* olarak Aleviliği ele almaya çalışalım.

Bir *"yeni sosyal hareket"* olarak Aleviliği ele almak için yine başka bir soyutlama düzeyine geçmek gerekiyor. Şimdi de Beşikçi'nin gerek kapitalizm öncesi toplumların dini; gerek modern toplumun dini hakkında söylediklerinin doğru olduğu ve dehe önce eleştirilen yanlışlarının ve çelişkilerinin olmadığı var sayılacak.

Aslında Beşikçi'nin yazısı, bir bütün olarak göze alındığında, ne tarihsel Aleviliğin ne olduğunu tartışan bir metindir ne de bir inanç olarak Aleviliğin kendi iç tartışmalarına ilişkin teolojik bir metindir. Beşikçi'nin yazısı, ayrıntılar, yanlışları, iç çelişkileri bir yana itilerek ele alındığında, **bir sosyal hareket olarak Aleviliğin nasıl başarıya ulaşacağı üzerine bir yazıdır**. Yani bir **özne** açısından, **Aleviler** açısından, bir **strateji tartışması** yapmaktadır. *"Alevilerin ezilen bir inanç durumundan kurtulmaları için ne yapmaları gerekir?"* sorusuna cevap aramaktadır Beşikçi'nin yazısı.

---

[127] Bu çalışmada, gerek kapitalizm öncesinin gerek kapitalizmin dinlerini (üstyapılarını) tüm karmaşıklıkları ve değişimleri içinde ele almak söz konusu değildir. Bunun ne yeri burasıdır ne de bunun için bir olanak vardır. Burada yapılmaya çalışılan, Beşikçi'nin görüşlerinin eleştirisi bağlamında, bu esas konuyla bağlantıyı koparmadan eleştirinin dayandığı teorik temelleri açıklamak; ilerde yapılacak çalışmalar için temel taşları koymak; bu çalışmalar için bir teorik çerçeve oluşturmaktır.

Beşikçi'nin yazısına ilerici ve demokratik karakterini veren bu problematiğidir; ezilenlerden **yanadır** ve ezilenleri **özne olarak** ele almakta ve bundan kurtuluş için ezilenlerin **ne yapması gerektiği** sorununu tartışmaktadır. Yazının somutunda bu ezilenler Alevilerdir. Ne var ki, bu soruyu tartışırkenki akıl yürütmeleri; dayandığı varsayımlar; verdiği cevaplar, hasılı geri kalan her şey, yanlış ve gericidir.

Ama Beşikçi'nin bu yanlışları, bu temeldeki, öze ilişkin doğrusu nedeniyle; yani cephenin ya da gişenin bu tarafında olması nedeniyle, örneğin Alevilerin bu ezilmişlikten nasıl kurtulacağı gibi bir derdi olmayan veya Alevliği baskı altında tutan bu sistemin nasıl güçlendirileceğini tartışan ama bu tartışma gerek din, gerek Alevilik; gerek olgular, gerek çıkarsamalar, gerekse varsayımlar düzeyinde çok daha genel doğrulara dayanan görüşlerden bin kat daha doğrudur. Çünkü temel sorunu doğrudur. Bu baskı nasıl ortadan kalkacak; bizzat bu baskıya uğrayanlar bir mücadele öznesi olarak neler yapmalıdır? Temel sorun budur Beşikçi'nin yazısında. Soru doğru sorulmuştur? Cevapların yanlışlığı ikinci planda gelir. Buna karşılık, sorunu böyle koymayan, ama Aleviliğin ne olduğu üzerine en doğru fikirleri içeren cevaplar bile yanlış olmaktan kurtulamazlar. Çünkü onların sorusu doğru değildir.

Bizim Beşikçi'yi eleştiri hedefi olarak seçmemizin nedeni de, onunla temeldeki bu özdeşliktir. Çünkü biz de aslında aynı soruya cevap arıyoruz: Aleviler nasıl bir strateji izlerlerse, üzerlerindeki bu baskıya karşı başarılı bir mücadele verebilirler? Alevilerin ne yapmaları gerekir?[128]

Eleştirinin çok geniş alanlara yayılmasının bir sonucu bu temel özdeşliğin gözden yitmesi olabilir. Ama bu hareket noktasını, bu temeldeki özdeşliği hiç unutmamak gerekmektedir.

*

Beşikçi'nin yazısının bu özünde doğru olan yanını göz önüne aldığımızda, onun, bunun bilincinde olmasa ve verdiği cevaplar karşı tarafa hizmet etse de, **bir sosyal hareket olarak Alevi hareketinin** sorunlarına bir cevap aradığı görülür. Beşikçi, bir sosyal hareket olarak Alevilik ile, bir inanç olarak Alevilik ve üstyapı olarak Aleviliğin çok farklı karakterlerini görmediği; ve hepsini aynı şey olarak ele aldığı için, *"bir sosyal hareket olarak Alevilik nedir?"* diye bir soru sormamakta ve bu soruya cevap aramamaktadır. Ama, kendisi bu ayrımın bilincinde olmasa bile, yazısı bir sosyal hareket olarak Aleviliğin sorunlarını tartışmaktadır.

O halde Beşikçi'nin yazısının neye cevap aradığını daha iyi anlamak için; bir sosyal hareket olarak Aleviliğin ne olduğunu anlamak gerekmektedir önce. Ama bu aynı zamanda, Beşikçi, bir sosyal hareket olarak Aleviliği diğer üstyapı ve inanç olarak Aleviliklerden ayırmadığı için, bu ayırmayışın da bir eleştirisi olur.

---

[128] Daha doğrusu bizim öznemiz işçi sınıfıdır. Hem işçi sınıfı, bir Alevi hareketini hasıl değerlendirmeli ve onunla nasıl ilişki kurmalıdır sorusuna, hem de Alevi hareketi içinde işçi sınıfı neyi savunmalıdır, Alevi hareketi içinde İşçilerin program ve stratejisi ne olmalıdır sorularına cevap arar. Bu elbette önemli ve temel bir farktır. Zaten bütün eleştiri de bu farktan doğmaktadır bir bakıma. Ama en azından her ikisi de ezilen açısından ele almaktadır sorunu.

Tekrar edersek, Beşikçi'nin yazısında bütünüyle tarihsel Alevilik tartışılıyormuş gibi görünmekle birlikte, aslında onun tartıştığı tarihsel Alevilik, otantik Alevilik ya da kapitalizm öncesinde bir üstyapı olarak Alevilik değildir; öyle gibi görünmektedir ama gerçekte tartıştığı, **bütün dinlerin gerçekten inanç ya da özele ait olduğu modern toplumun dininin ideal biçimine ulaşmak için bir sosyal hareket olarak Alevilerin ne yapması gerektiğidir**.

Bir Yeni Sosyal Hareket Olarak Alevilik Nedir?

Bugün artık, komünün üstyapısı olarak bir Alevlik yok. En azından 1938 Dersim'den beri yok. Bunun ne ekonomik temeli var, ne de her hangi bir Alevi bu eski üstyapı olarak Aleviliği korumaya kalkıyor. Hiç bir Alevi'nin veya bir Alevi köyünün veya Alevi göçebe bir kabilenin *"biz vergi vermeyeceğiz; askere ve okula gitmeyeceğiz; mahkemelere çıkmayacağız ve onların kararlarını tanımıyoruz"* dediğini duymadık. Bunu bilinçsizce 1938'lere kadar Dersimliler yapıyordu. En azından Askere gitmiyorlar, vergi vermiyorlar hasılı modern burjuva devletini ya da modern toplumun dinini tanımıyorlardı. Şiddetle parçalandılar ve yok edildiler[129].

---

[129] Burada artık bir pratik anlamı olmamakla birlikte, teorik olarak bir soruna kısaca değinmek gerekiyor. Var sayalım ki, Türkiye'de veya her hangi bir ülkede, 1938 Dersim'inde olduğu gibi, sınıflı toplumun, devletin girmediği, komün yaşamının sürdüğü toplumlar var ve bunlar modern devletin egemenliği altına girmeyi reddediyorlar. Yani vergi vermiyorlar; askerliğe gitmeyi reddediyorlar vs.. Bunlara karşı tavır ne olacaktır? Tarihsel deneyin bize gösterdiği nedir?

Marksizm ve işçi hareketi, başlangıçta ilerlemeci tarih anlayışı ve Aydınlanma'nın iyimserliğinin etkisi altında bu toplumların zorla veya barışçı biçimlerde modern ilişkiler içine çekilmesinden yanaydı. Bunun en klasik örneği Marks'ın Hindistan'da İngiliz egemenliği konusunda söyledikleridir. Keza dünyanın her yerindeki sosyalistler burjuvazi tarafından yapıldığında da genellikle bu tür boyun eğdirme hareketlerini tarihsel ilericilik adına desteklemişlerdir. ABD'deki veya Avustralya'daki Yerlilerin (yani Komün'ün) zorla imhası karşısında pek ses çıkarmamışlardır. Bunu tarihsel bir zaruret gibi görmüşlerdir.

Bu tavrı kökten değiştirmek gerekmektedir. Ama bu değişiklik burjuva toplumunun çözümü gibi olmamalıdır.

Burjuva toplumu, artık boyun eğdirecek bir şey olmadığından, zaten parçaladığı komünü, yine politik olmayan anlamında kültür olarak tanımlamakta, rezervata kapatmakta, kısmen sübvansiyonlarla, çok kültürlülüğün bir göstergesi olarak sözde korumaktadır.

Burada tam anlamıyla bir dolandırıcılık söz konusudur.

Çünkü bir yandan komünün ekonomik temeli yok edilmekte, onların topraklarına el koyulmakta; bunun karşılığında rezervatlara tıkılmakta ve sosyal yardımla yaşar duruma düşürülmektedirler. Ekonomik temeli ve üstyapısı parçalanmış bu insanlar hızla yok olmaktadırlar.

Diğer yandan, onların üstyapısı, dini de; kültür denerek politik alanın dışında tanımlanmaktadır. Yani çok kültürlülük aslında, dinin inanç olduğunun, laikliğin, yani modern toplumun dininin, post modern versiyonundan başka bir şey değildir. Hiç kimse, benim kültürümde devlete vergi vermek yok, askerlik yok, devletin mahkemeleri yok, okul yok diyememektedir.

Yani aslında, çok kültürlülüğün göstergesi gibi koyulan rezervatlar vs. tıpkı laikliğin modern toplumun diktatörlüğünün bir görünümü olması gibi, modern toplumun diktatörlüğünün bir görünümünden başka bir şey değildirler.

Sosyalistlerin tavrı tamamen farklı olmalıdır.

1) Bu halkaların yaşadıkları alanlar, ulusal devletlerin sınırları dışında kabul edilmelidir. Yani oraların alanı küçültülmemeli ve her hangi bir şekilde özel mülkiyetin oraları ele geçirmesi engellenmelidir. Ne gibi doğal zenginlikler olursa olsun, bu savunulmalıdır.

2) Bu halklar ulusal devletin sınırları dışındaki alanlarda kendi komün yasalarına göre yaşamalıdır. Ancak kendi kararlarıyla ve gönüllü olarak yaşamlarını ve yasalarını değiştirmelidirler.

3) Ne var ki bir tek dünyada yaşanıyor. Çevre kirliliği bile bu halkaların yaşam alanlarını etkilemekte ve eski yaşam biçimlerini sürdürmelerine olanak tanımamaktadır. Diğer yandan uygarlığın etkilerine karşı durmak da olanaksızdır.

O zamandan beri bütün Aleviler bu gibi iddialarda bulunmadan kendilerinin bir inanç olduğunu söylemektedirler ve öyle davranmaktadırlar. Alevilerin bu gün artık bir inanç olmakla, yani modern toplumun diniyle bir sorunları yok. Onların sorunu modern toplumun niçin bütün inançlara inanç olarak davranmadığı noktasında. Yani Aleviler aslında modern toplumun dininin ideal biçiminin savunucuları. Onların sorunu bu ideal biçime olan uzaklıktan kaynaklanıyor.

Bugünün kişisele ait olduğunu kabul eden **inanç olarak** Aleviliği ile kapitalizm öncesinin, **komünün üstyapısı olarak** Aleviliğin farkı her alanda görülebilir.

Örneğin cem toplumsal örgütlenmedeki hukuk, öğrenim, topluma kabul vs. gibi esas işlevlerini yitirmiş, politik olmayan işlevlerle, tam da modern toplumun ihtiyaçlarına uygun işlevlerle kendini sınırlamıştır. Aleviler artık eğitimlerini cemlerde dedeler aracılığıyla sözlü olarak değil; cumhuriyet okullarında laik öğretmenler aracılığıyla alıyorlar. Doğduklarında ya da topluma kabullerinde Alevi ritüallerinin hiç bir politik önemi ve anlamı bulunmuyor. Bir doğum ilmühaberi, bir nüfus kağıdı yoksa, 18 yaşını doldurmamış ve askerliğini yapmamışsa, Alevi cemaatince doğuma ve topluma kabule ilişkin ritüallerin eksiksiz yapılmış olması hiç bir anlam ifade etmiyor. Her Alevi'de devletin sadık bir yurttaşı olarak bunları yapıyor. Yani modern toplumun dinini kabul etmiş bulunuyor; arada cem yapmak, semah dönmek, dedenin elini öpmek, tavşan eti yememek, bıyık bırakmak, camiye gitmemek, evin baş köşesinde bir Ali veya On İki İmam resmi asmak vs. gibi politik anlamı olmayan düşünce ve eylemler, zaten tam da modern toplumun dininin din dediklerinden bekledikleridir. Yani bütün bunları yapan Aleviler, her ne kadar kendilerine Alevi demeye devam etseler de, artık Aleviliğin değil; modern toplumun dininin gereklerine uygun davranışlar içinde bulunmaktadır. Gerçek tarihsel Aleviliğe; üstyapı olarak Aleviliğe uygun davranış, vergi vermemek, mahkemeleri tanımamak, askere gitmemek, okula gitmemek, nüfus kağıdı çıkarmamak vs. olurdu. Açık ki böyle bir davranış yok. Aleviliğin özüne dönme iddialı veya Alevistan kurma gibi hedefleri olan hareketler ya da gruplar bile komüne ve onun üstyapısına dönüşü istemiyorlar; onların istedikleri ve Aleviliğin özünden anladıkları Aleviliğe dayanan modern bir devlettir. Bu devlet ulusu Alevilik ile tanımlayacaktır. Yani gerici ulusçuluğa göre bir devlet.

Özetle üstyapı olarak Alevilikle, modern toplumun üstyapısının bir bileşeni olarak alevilk arasındaki ayrım çok açıktır. Ama bir yeni sosyal hareket olarak Alevilik ile modern toplumun dini içinde Aleviliğin işlevlerini de karıştırmamak gerekir.

Bir inanç olarak Alevilik, modern toplumda bir çok işlev görür. Metropollerde yaşayan insanın yalnızlığına bir cevap olmaktan; bir ağrı kesici ve kalpsiz dünyanın kalbi olmaya; ontolojik sorunlara bir cevap olmaktan insanlar arası günlük hayatı düzenleyen ahlaki ilkelere kadar bir çok işlev görür. Ama bunlar modern toplumun dinine ait işlevlerdir. Bir inanç olarak

---

Bu durumda zaten bu komünlerin çözülüşü uzun vadede kaçınılmazdır. Yapılması gereken, onların özerkliğini veri kabul ederek, onların temsilcileriyle ve kendileriyle müzakere içinde, bu ilkel komünizmden modern topluma geçişin en sancısız ve kolayca nasıl olabileceğini araştırmak ve deneme yanılma yoluyla da olsa böyle bir biçimi benimsemek olabilir.

Bu yaklaşım hem klasik ilerlemeci anlayıştan hem de bu günün post modern çok kültürlülük anlayışından tamamen farklı, tarihsel deneyin ışığında Marksistlerin benimsemesi gereken anlayıştır kanımızca.

Aleviliğin işlevleridir. Yeni sosyal hareket olarak Alevilik başka bir fenomendir. O tam da modern toplumun dinin ideal biçimine ulaşmak için bir harekettir. Bu modern toplumun dininin görünüm ve işlevlerinden farklıdır.

Bu farkı yine cem örneğinde görebiliriz. Modern toplumun dininin bir yönü olarak Alevilikte cem, politik olmayan olarak varlığını sürdürür. Bir **inanç** olarak Aleviliğin, politik olmayanla sınırlı yanlarının aktarılmasının aracıdır.

Bir **sosyal hareket olarak Alevilik** ise, Alevilerin yoğun olduğu mahallede bir cemevi ya da bir Alevi derneği açar. Cem artık, Aleviliğin bir inanç olarak rituallerinin öğretildiği bir eylem olmaktan büyük ölçüde çıkar, politik bir anlam kazanır. Cem merasimleri artık gizli olmaktan çıkar. Bir folklorik ve politik gösteri olur. Alevilikte ibadet için Müslüman'ın camisine karşılık düşen bir cemevi yokken, cemevi diye yepyeni bir fenomen ortaya çıkar. Boynuna Zülfikar madalyonu takmış alevi genç bu sosyal hareket olarak Aleviliği sembolize eden en iyi örnek sayılabilir.

Ortada dernekleri, gazeteleri, radyo ve televizyonları ya da bu yönde girişimleriyle, klasik alevi dedelerinden çok farklı olan Alevi derneği yöneticileri ile, kendi bürokrasisi ve aydınları ile gerek kapitalizm öncesinin bir üst yapı olarak Aleviliğinden, gerek modern toplumun politik olmayan, inanç olarak Aleviliğinden tamamen farklı, bilinçli veya bilinçsiz politik hedefleri olan, modern bir fenomen vardır. Ve bunun en önemli özelliği politik olmasıdır.

Ne var ki, bu politik karakter, kapitalizm öncesi toplumda bir politik parti olarak, kır üretmenlerinin partisi olarak Alevilikle karıştırılmamalıdır. O zamanlar **bir sınıf hareketinin ifadesidir Alevilik**.

Halbuki bu modern sosyal hareket, her şeyden önce bir kır hareketi, kapalı ekonomiye dayanan bir yapının direnişi değil, **bir şehir hareketidir** ve **sınıfsal konum ortaklığından değil inanç ortaklığının, inanç nedeniyle uğranan baskı ortaklığından doğmaktadır**.

Bir siyasi parti olarak Alevilikte, insanlar ortak sınıfsal konumları ve çıkarlarının nedeniyle bir araya geliyordu ve Alevilik bunun ifadesiydi; modern yeni sosyal hareket olarak Alevilikte, onu oluşturanlar sınıfsal bakımdan birbirine zıt toplumsal kesimlerden olmalarına rağmen, Alevi inancından olarak ezildikleri için bir araya gelmektedirler.

Bu hareket modern bir hareket olmakla birlikte, modern toplumsal sınıfların eğilimlerinin veya çıkarlarının ifadesi olan partilerden ve hareketlerden de farklıdır. Ortada tamamen modern topluma has bir fenomen, bir sosyal hareket var ama bu hareket aynı zamanda bir siyasi parti karakteri de göstermiyor, yani bir sınıfsal konumdan; bir iktisadi konumlanıştan kaynaklanmıyor. Bu hareketin içinde bu farklı sınıfsal eğilimler, farklı siyasi partilerin eğilimleri de kendi ifadesini buluyor.

Çok açık ki, bu hareket, Aleviliğin uğradığı özgül baskının bir ürünüdür. Eğer, diyelim ki Türkiye, gerçekten laik olsa, yani devlet gerçekten dini kişinin özel bir sorunu olarak görse, hiçbir inanca imtiyaz tanımasa ve hiç birini özel olarak desteklemese; azınlık inançlarına karşı çoğunluk inancınca yapılabilecek baskılara karşı azınlıktaki inançları korusa bir yeni sosyal hareket olarak Alevilik olmazdı. Bu hareket özgül baskının bir ürünü olarak vardır. Ve bu

Alevilik hem tarihsel Alevilikten hem de modern toplumdaki din ve inanç olarak Alevilikten farklı bir olgudur. Bu hareketin hedefi aslında Alevilik üzerideki özgül baskıyı kaldırmaktır.

Ama Alevilik üzerindeki özgül baskıyı kaldırmak demek, modern toplumun dininin ideal biçimi için bir mücadele demektir. Yani bir Yeni Sosyal Hareket olarak Alevilik her ne kadar **Alevilik için** ve **Alevilerin** bir hareketiymiş gibi görünse de bir Alevi hareketi değil, **rasyonalizm dinine, ulusçuluk dinine, dinleri inanç olarak tanımlayan dine ilişkin, bu dinin kabullerine dönüşü savunan bir harekettir**. Yani özünde burjuva ve demokratik bir harekettir. Hedefine ulaştığında, din, gerçekten burjuva toplumunun dinindeki ideal işlevine kavuşmuş; tüm politik anlamından soyutlanıp ve tamamen özele ait bir konu olur.

Bu çalışmanın başlarında, modern toplumun dininde dinin niçin özel olarak tanımlandığını ele alırken**, zorluğun** bunu açıklamakta değil, **niçin her zaman böyle olmadığını açıklamakta** olduğunu söylemiştik. Bunun anahtarının da **sermayenin gerçek tarihsel hareketi** kavramında olduğunu belirtmiştik.

Bu yaklaşımı özelleştirirsek, Alevilik söz konusu olduğunda sorun şudur: bir yeni sosyal hareket olarak Aleviliği anlamak için, Aleviliğin Türkiye'de niçin özel olarak baskı altında olduğunu açıklamak gerekir. Bu anlaşılmadan, alevi hareketinin neden var olduğu anlaşılamaz.

Ama özel olarak Alevilikte görülen çok daha genel bir fenomenin özgül bir görünümüdür.

Yani sadece Türkiye'de ve sadece Alevilik değil, bir çok ülkede bir çok inançlar da baskı altındadır.

O zaman önce soruyu genel olarak sormak gerekmektedir: *"İş gücünün dili, dini, ırkı, cinsi vs. onun kullanım değerini etkilemediğine göre, niçin bir çok kapitalist ülkede belli dinler özel bir baskı altındadır?"*

Dinlerin baskı altında olması demek, aynı zamanda uluslar ya da politik olan dinlere göre tanımlanıyor demektir. Yani bir ulus belli bir dine göre tanımlanmasa; din tamamen politik alanın dışında, özel olarak tanımlansa, yani gerçekten laiklik olsa o zaman belli dinler baskı altında olmazdı.

O zaman daha genel ve dakik olarak soru şöyle de formüle edilebilir: *"ulusun tanımında niçin belli dinler kullanılmaktadır. Kapitalizmin mantığı açısından böyle olmaması gerekirken ve ülkelerin hepsi de kapitalist ülkelerken, niye böyledir?"*

Ne var ki, bu bizi daha genel bir sorunla yüzleştirir: uluslar aynı zamanda dile, etniye, ırka göre de tanımlanmaktadır. Aynı şekilde kapitalist üretimin mantığı bakımından böyle bir tanımlama da yanlıştır?

O zaman şu soruyla karşılaşıyoruz: *"kapitalizmin mantığına göre, sermaye dil, din, cins, ırk, etni vs. karşısında tamamen nötral iken, somut kapitalizmde niçin burjuva devletler politik olanı, yani ulusal olanı belirlerken belli din, dil, ırk, etni, kültüre dayanmaktadırlar?"*

Ama sadece dil, din, ırk, etni karşısında böyle bir durum bulunmamaktadır, cinsler karşısında da aynı durum söz konusudur. O zaman çok daha genel bir eğilim karşısındayız demektir.

Demek ki, **sermayenin gerçek tarihsel hareketi** ile Marks'ın Kapital'inde analiz ettiği saf ve soyut hareketi arasında belli bir fark bulunmaktadır. İdeal ya da soyut biçiminde değer yasasına göre, iş gücünün dili, cinsi, dini, ırkı artı değer üzerinde hiçbir etkide bulunmamasına rağmen, soyut olarak dil, din, cins ve ırklar karşısında sermaye tamamen nötral olmasına rağmen, niçin kapitalist ülkelerde politik olan bunlara göre tanımlanmaktadır. Nçin bu fark vardır?

Bu farkın açıklaması, sadece bizim somut var olan kapitalizmi daha iyi anlamamızı sağlamaz; aynı zamanda bu açıklama politik mücadele için de gereklidir. Çünkü, ister dinsel, ister ırksal, ister ulusal, ister cinsler arası baskıya karşı olsun, bütün "*yeni sosyal hareketler*" hep bu sermayenin gerçek tarihsel hareketinin ürünü olarak ortaya çıkmaktadırlar.

O halde, işçi hareketinin bu hareketleri anlaması ve ilişkisi ile bu hareketleri yaratan nedenler arasında içsel bir bağ vardır. Bu hareketler ve onları yaratan nedenler hakkında tutarlı bir açıklama olmadan, işçi hareketi devrimci bir strateji de geliştiremez.

Bir sosyal hareket olarak Aleviliğe gelirsek. İşçi hareketinin bir sosyal hareket olarak Alevilik ile ilişkisi veya Alevi hareketi içinde işçi hareketinin veya sosyalistlerin nasıl bir program ve strateji izlemesi gerektiği gibi bir sorunun cevabı, ancak genel olarak Yeni sosyal hareketler ve onlarla ilişkilerin derslerinden hareketle anlaşılabilir.

Bir sosyal hareket olarak Aleviliğe gelirsek. İşçi hareketinin bir sosyal hareket olarak Alevilik ile ilişkisi veya Alevi hareketi içinde işçi hareketinin veya sosyalistlerin nasıl bir program ve strateji izlemesi gerektiği gibi bir sorunun cevabı, ancak genel olarak Yeni sosyal hareketler ve onlarla ilişkilerin derslerinden hareketle anlaşılabilir

Yani, Beşikçi'nin yazısının asıl konusu olan, Alevilerin üzerindeki baskının son bulması için Alevi hareketinin nasıl bir program ve strateji izlemesi gerektiği sorununu tartışabilmek için, Aleviliğin ne olduğu vs. üzerinden, buraya kadar yapılan tartışmaların bir anlamı yoktur aslında. Böyle bir tartışma için gerekli önermeler, benzer nedenlerle ortaya çıkmış hareketlerin tarihinden çıkarılabilir. Yani bu sorunu tartışmak için örneğin, kadın hareketinin, ulusal baskıya karşı hareketlerin, siyahların hareketlerinin, dinsel baskıya karşı diğer hareketlerin tarihsel deneylerini tartışmak gerekir aslında.

İşte bunun için, önce Alevi hareketinden ve Alevilik üzerine şimdiye kadar yürüttüğümüz tartışmalardan uzaklaşmak gerekiyor.

Yeni Sosyal Hareketler ve Marksizm

1960'lardan sonra işçi hareketinin politik bir hareket olarak yok oluşu ile ters orantı içinde o güne kadar daha önceden hiç öngörülmemiş ve var olmamış yeni **özneler** ve **toplumsal hareketler** ortaya çıkmaya başladı: Siyahların hareketi, kadın hareketi, ekolojik hareketler, barış hareketi gibi hareketler. Gerek Marksizm ve gerek işçi hareketi o zamana kadar ne böyle hareketlerin varlığını öngörmüş, dolayısıyla bunları bir strateji sorunu olarak tartışmıştı, ne de

bu hareketleri yaratan problemlere özel bir önem vermişti. Ve şimdi bu hareketler işçi hareketinin ve Marksizm'in yok olduğu Avrupa, Amerika ve Japonya gibi gelişmiş batı ülkelerini derinden derine sarsmaya başlıyordu. Bu hareketlerin ortaya çıkışı, sadece bir sosyal harekelenme değildi ayrıca bir entelektüel canlılık, bir paradigma değişimi anlamına da geliyordu.

Ekoloji hareketi, teknik, hayranlığını, ilerleme anlayışını, tekniğin tarafsızlığını sorguluyor; kadın hareketi tarihe ilişkin bütün bilinenleri kadının gözünden yeniden yazıyor; sömürü ve baskının çok daha derinlerdeki nedenlerine yöneliyor; kapitalizmin devamı ile kadının baskı altına alınmışlığı arasındaki bağları açıklıyor; ırkçılığa karşı hareket milletler ve milliyetçiliğe ilişkin teorilerle birlikte ulus ve ulusçuluğa ilişkin çığır açıcı tartışmalara katkılarda bulunuyordu. Yani nasıl ırklar olduğu için ırkçılar değil; ırkçılar olduğu için ırklar vardıysa, aynı şekilde uluslar olduğu için ulusçular değil; ulusçular olduğu için uluslar vardı. Ulus ve ulusçuluk teorilerinin bu noktaya varmasında, bu ilişkinin daha kolay görüldüğü ırkçılığın analizi önemli bir köşe taşıydı.

Buna karşılık işçi hareketi ve Marksizm, en eleştirel ve devrimci geleneği sürdüren radikal akımlarda bile 60'larda tekrar kazandığını umduğu eleştirelliğini, teorik dinamizmini ve yaratıcılığını yitirmiş bulunuyordu. En iyilerinde bu, yeni sosyal hareketlerin içinde ve yanında yer alarak; onların teorik katkılarıyla beslenerek canlılığını bitkisel hayatla sürdürmekten öteye gitmiyordu.

Bu durum, bir çok teorisyenin ve sosyalistin, bir yandan bu hareketleri yeni bir özne olarak selamlamasını ve klasik Marksist konumlara veda etmesini getirirken, diğer yandan bir çok dogmatik sosyalistin de, yeni sosyal hareketlerden söz etmeyi bile bir affolunmaz günah gibi görmelerini getirdi ve her zaman görülen o dogmatik-revizyonist açmazı bütün tartışmalara damgasını vurdu.

Aslında bu hareketleri selamlayanlar da lanetleyenler de, Marksizm kavrayışlarının yüzeyselliğine ve yanlışlığına bağlı olarak, aynı ortak varsayımdan hareket ediyorlardı: Bu hareketlerin varlığının Marksizm'le, onun öngrü ve analizleriyle bağdaşmadığı.

Her iki taraf da bu ön kabulü benimsedikleri için, bir taraf Marksizm'den kurtulmak için bu hareketleri yeni özneler olarak selamlıyor, diğer taraf Marksizm'i savunmak adına bu hareketlerden söz etmeyi bile affedilmez bir günah olarak lanetliyordu.

Marksizm dememiş miydi *"tarih sınıflar mücadelesidir"* diye? Sınıflar da **üretim ilişkileri** içindeki **konum** ve **çıkar** farklılıklarıyla belirlenmiyor muydu? Ama artık işçi sınıfının bir sınıf mücadelesi yaptığı bile görülmüyordu. Buna karşılık cins, ırk, ulus hatta kuşak farklarına göre sosyal hareketler ortaya çıkıyordu. Artık en azından bundan sonra tarihin sınıflar mücadelesi olduğu görüşünü bir gözden geçirmek gerekiyordu. Göründüğü kadarıyla artık tarih ezilen sınıfların değil de ezilen cins, ulus, ırkların mücadelelerine sahne oluyordu. Üretim ilişkileri içindeki konum ve çıkar belirlemiyordu mücadeleleri. Marks'ın Kapital'i bütünüyle işlevsiz görünüyordu.

Zaten Marksistlerden hiç biri de bu özneleri görmemişti. Bu bir rastlantı da olamazdı. Marksizm'de bir şeyler eksik ve yanlış olmalıydı. Marksizm'in bir ulus teorisi zaten yoktu. Engels kadınların sorunlarının kapitalizmin gelişmesiyle bir şekilde kendiliğinden çözüleceğini düşünmüş ve kadınları bir özne olarak görmemişti. Şimdi bizzat o özne olarak görülmeyen kadınlar bir sosyal hareket, bir özne olarak ortaya çıkıyor ve kapitalizmin sürdürülmesinde kapitalizmin ödenmemiş emeğinin yerini ve önemini açıklıyordu. Hele bunlardan daha farklı olan ekolojik hareket Marksizm'deki bu eksik veya yanlışlığı iyice göze batırıyordu. Marks'ın temel eseri olan Kapital **değişim değerinin** incelenmesine ayrılmıştı ama bu ekoloji sorununu da, hareketini de yaratan Marks'ın bir kenara attığı **kullanım değeri** oluyordu.

Aşağı yukarı böyle özetlenebilecek bu itirazlar karşısında kendine Marksist diyenlerin yaptıkları, bütün bunlara gözlerini kapamak ve bu sorunları gündeme almamak biçiminde oluyordu. Yani bir yanda olaylara olgulara vurgu yaparak teorinin yetersiz veya yanlış olduğunu söyleyenler, diğer yanda olgulara gözlerini kapayarak özünde bir şeyin değişmediğini söyleyerek teoriye olan imanlarını sağlam tutanlar. Her bölünmede, her yeni durumda görülen o tipik birbirini yaratan ve besleyen iki ucu boklu değnek. Bu gün de örneğin globalleşme konusunda aynı kutuplaşmayı görebilirsiniz. Aktörler değişmiştir. Bu gün bir yanda Negri, diğer yanda Türkiyeli sosyalistlerin çok sevdiği James Petras.

80'li yılların ortasına doğru, Avrupa'da sürgün yaşamına başladığımızda bir yandan Avrupa'daki Türkiyeli göçmenler arasında bir hareketlenmenin ve radikalleşmenin başlangıç dönemiyle; diğer yandan özellikle Almanya'da hala zirvesinde bulunan barış, ekoloji ve kadın hareketleri ile karşılaşmıştık[130].

Bu durum bizi, bu hareketler niçin var ve nedirler sorusuyla yüz yüze getirdi[131]. Biz, sözde Marksizm savunucularından farklı olarak, bu hareket ve sorunların varlığı ile yüzleşiyor ve bunların ciddi bir teorik meydan okuma olduğunu söylüyorduk[132]. Bu nedenle, Marksizm'i savunan imanı bütünlerce bir post Marksist veya bir post modern gibi görülüyorduk.

Ama biz bu hareket ve sorunların varlığına Marksist teorinin temelleri içinde ve onları geliştirerek cevap verilebileceğini söylüyorduk ve kendimize göre geliştirdiğimiz teoriyi açıklıyorduk.

Ama bu sefer de Marksizm'i savunmaya devam ettiğimiz için, bu olgulara dikkati çekerek Marksizm'in bittiğinden dem vuranların gözünde bir dogmatik Marksist olarak kalıyorduk.

---

[130] Bu evrimin daha ayrıntılı bir açıklaması şu yazıda bulunuyor: Hamburg Dersleri'ne Önsöz (http://www.comlink.de/demir/biyograf/hamburg/hamburg.htm)

[131] Bu yüz yüze geliş Devrimci Marksist Tartışma Defterleri'nde yayınlanan Sesli Düşünmeler başlıklı yazıda ele alınmıştı. Yazı şu adreste bulunabilir. (http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/234.htm)

[132] Yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkardığı teorik meydan okumayı görme ve bununla yüzleşme şu yazıda görülebilir: Marksizm ve Günümüz Dünyası (http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/235.htm).

Bu yazı Türkçe'de yayınlanamadı, ama Almanca bir çevirisi, Dördüncü Enternasyonal'in Almanya Seksiyonunun teorik organı olan SOZ Magazin'de yayınlandı (http://www.comlink.de/demir/deutsch/ceviri/marxismus.htm)

Her ikisi de, böyle bir tavrın varlığı, onların dayandıkları varsayımları sorguladığından, tavrımız karşısında kesin bir susuş kumkuması ve suç ortaklığı içinde bulunuyorlardı.

İşte bu yeni sosyal hareketlere ilişkin olarak, o zamanlar, yani onların hem mahiyetini, hem var oluş nedenini hem de Marksizm'in onları niye öngörmediğini, yani aynı zamanda kendini açıklayan bir teori geliştirdik. Aslında geliştirdik bile denemez zaten var olan elemanları bir araya getirdik. Bu teorik açıklamanın temel kavramı: **Sermayenin Gerçek Tarihsel Hareketi** idi.

Sermayenin Gerçek Tarihsel Hareketi ve Yeni Sosyal Hareketler

Modern toplumda **meta üretimi** ve **değer yasası** bir kara delik gibi var olan her şeyi kendi çekim alanına aldığı, kendine tabi kıldığından, modern toplumun yüzündeki peçeyi kaldırmak; onun özünü kavramak için, Marks **Kapital**'de saf bir kapitalizmi analiz ediyordu. Bu analiz için gerekli bir soyutlamaydı.

Sonra gelen Marksistler değişik etki ve değişkenlerle bu sermaye hareketini daha bir karmaşıklığı içinde inceleyecek yerde, Marks'ın saf kapitalizme dayanan soyut analizinden toplumsal hareketi anlamaya çalışıyorlardı[133]. Yanlış olan buydu.

Bizzat Marks bile eserinin ileriki bölümlerinde, özellikle toprak rantında olduğu gibi analizini örneğin kapitalizm öncesinden kalan toprak üzerindeki özel mülkiyet ve bunun sermayenin hareketi üzerindeki etkileriyle daha somutlaştırarak bunun nasıl bir şey olduğunun örneğini vermişti. Yapılması gereken buna devam etmekti.

Elbette insanların cinsiyetsiz olduğu bir toplumda veya kadın erkek eşitsizliği diye bir farkın bulunmadığı bir toplumda kapitalizm en mükemmel şekliyle işlerdi. Ama kapitalizm bu eşitsizliğin var olduğu bir toplumda doğuyor ve yayılıyorsa tıpkı toprak üzerindeki özel mülkiyet tekelinin kapitalizm üzerinde bir etki yapıp onu çarpıtması ve bizzat kendisinin de bir değişime uğraması gibi bir ilişki ortaya çıkıyordu.

Aynı sorunla Kıvılcımlı da yüzleşmiş, tıpkı toprak sahipleri ve kapitalistler ilişkisi gibi, Türkiye'de finans kapital, tefeci bezirgan kaynaşmasının varlığından söz etmişti.

Yani sermayenin saf ve soyut hareketi başka, gerçek tarihsel hareketi başkaydı. **Bütün bu hareketler sermayenin gerçek tarihsel hareketinin** bir ürünü olarak ortaya çıkıyorlardı[134]. Marks'ın Kapital'i bu saf ve soyut hareketi ele aldığı için, bu sosyal hareketleri, sorunları ve

[133] Marksizm'in ve Tarihsel Maddeciliğin bu gidişi hakkında daha ayrıntılı bilgi şu yazıda bulunabilir. Tarihsel Maddecilik ve Sosyalizmin Sorunlarını Ele Alacak Bir Site (http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/6.htm ve http://f50.parsimony.net/forum202260/messages/7.htm)

[134] Sermayenin gerçek tarihsel hareketi ve yeni sosyal hareketler İlişkisi ve bu hareketlerin burjuva karakteri hakkında şu yazıya bakılabilir: *Sermayenin Gerçek Tarihsel Hareketi, Politika ve Kültür*, http://f22.parsimony.net/forum41888/messages/2951.htm

özneleri konu etmiyor ve ön görmüyordu. Sorun Sermaye'nin Gerçek tarihsel hareketini incelemekte toplanıyordu. O zaman bu hareketleri yaratan mekanizmalar anlaşılabilirdi.

"Sermayenin Gerçek Tarihsel Hareketi" kavramı bize ait değildi. Aslında ifade edilmese de gizli olarak Marks'ta bulunan bir kavramdır. Özellikle metodunu anlattığı, soyutlamanın işlevinden, araştırma ve açıklama metotlarının farklılığından söz ettiği önsözlerinde bu çok açıktır. Biz bu kavrama bir analiz aracı olarak, Mandel arcılığıyla, Rosa Luxemburg'un Marks'ın yeniden üretim şemalarını eleştirmesi bağlamında ulaşmıştık.

Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı'*nda, Rosa Luksemburg'un Marks'ın yeniden üretim şemalarına yaptığı, kapitalizmin prekapitalist bir çevre olmadan kendini yeniden üretemeyeceği itirazını (ki bu itiraz, Rosa'nın Kautsky'lere karşı radikal bir eleştiri ve tavrın teorik arka planı olma kaygısını yansıtıyordu) eleştirir. Kapitalizmin kendini yeniden üretmesi için kapitalist olmayan bir çevre ve o çevreye doğru bir yayılmanın gerekli olmadığını söyler. Soyut olarak böyledir ama, Mandel aynı zamanda, Rosa'nın itirazında ortaya koyduğu yeniden üretim şemalarının **kapitalizmin gerçek tarihsel hareketinin** bir ifadesi olduğunu belirtiyordu. Yani Rosa'nın itirazı yöntemsel olarak yanlıştı ama olgusal olarak var olan durumu ifade ediyordu.

Mandel bu bağlamda aynen şöyle yazıyordu:

"Rosa Luxemburg'un sermaye birikiminin (artı değerin gerçekleşmesinin) pre-kapitalist bir çevre dışında mümkün olmadığını ispatlamak için giriştiği teşebbüs bilinmektedir: Bu teşebbüsün boşa gittiğine inanıyoruz. Fakat aynı zamanda Rosa'nın, SERMAYENİN BİLFİİL kapitalist bir "merkezden", kapitalist olmayan bir "çevreye" doğru başlayan GERÇEK HAREKETİNİ açıklayıp tahlil ettiğine inanıyoruz." (biz majiskülledik. *Marksist Ekonomi El Kitabı*, Cilt 3, s:448-49)

Mandel biraz ilerde, pratik faaliyeti izin verdiği takdirde teorik çalışmasının yoğunlaşacağı alanları sıralarken, yine bu gerçek tarihsel hareket bağlamında anlaşılabilecek ve Kıvılcımlı'nın büyük ölçüde Mandel'den bağımsızca yaptığı, şu görevden söz eder:

"Pratik faaliyetimiz elverdiği ölçüde, araştırmalarımız üç hedefe yönelecektir: "Üçüncü Dünya" denilen ülkelerin azgelişmişliğinin ve (kapitalist dünya piyasasının çerçevesi içinde aşılması imkansız olan) para sermayesinin ilkel birikiminin sınai sermayelerin ilkel birikimine dönüşmesini önleyen engellerin daha derin bir tahlili (...) Yazmayı düşündüğüm bu üç eser, Marksist ekonomi Kitabı'nda girişilen bu çabayı böylece devam ettirecektir. Fakat bizden başkaları bu meseleye sarılırlar ve Marksist araştırma metodunu bizden daha iyi uygularlarsa, bundan memnunluk duyacağız. Yaratıcı Marksizm'in rönesansının ancak ve ancak kolektif bir eser olabileceğine, son tahlilde devrimci sınıf mücadelesindeki ilerlemenin kolektif bir ürünü olacağına her zamankinden daha çok inanıyoruz . 1. Mayıs. 1969" (S.451-52)

Aradan geçen otuz beş yılda, Mandel bir daha o dediği konuya dönemedi, esas olarak, *"Geç Kapitalizm"* ve "*Uzun Dalgalar"* ile Kapitalizmin yeni safhasının tahlilinde yoğunlaştı.

Ne var ki, Mandel’in yapmayı düşündüğü ama yoğunlaşamadığı şey, tam da aynı problematikten hareketle, Kıvılcımlı tarafından, prekapitalist sermaye ve modern sermaye ilişkileri bağlamında, finans-kapital ve tefeci bezirgan kaynaşması olarak daha önceden yapılmış bulunuyordu. Daha sonra, Üçüncü Dünyacılar ya da Merkez-Çevreciler denen teorisyenler de, yani azgelişmişliğin gelişmesini ele alanlar da (Andre Gunder Frank, Wallernstein, Samir Amin vs.) benzer konularda yoğunlaştılar ve benzer sonuçlara yaklaştılar.

Bir bakıma, Mandel’in dediği kolektif geliştirilim bir anlamda gerçekleşmiş oluyordu.

Ama sermaye gerçek hareketini sadece prekapitalist ilişkiler bağlamında gerçekleştirmez. Aynı zamanda bu cinsel eşitsizliklerin olduğu bir dünyadır bu dünya. Bu dünya sınırlı büyüklüğü olan bir dünyadır. Malların fiziksel özelliklerinin üretim koşulları üzerinde bir etkide bulunduğu bir dünyadır vs..

Yani bu gerçek tarihsel hareketi sadece kapitalist olmayan bir çevreye doğru yayılış bağlamında değil, tüm bu bağlamlarda ele almak gerekmektedir. Bu kapitalist olmayan çevreye doğru yayılış bu gerçek ve somut tarihsel hareketin sadece bir yönüdür. Tüm yönlerini ele almak gerekmekteydi.

İşte bunu, bizzat bu gerçek tarihsel hareketin ürünü olan hareketler yaptılar.

Yeni sosyal hareketler ile sermayenin gerçek tarihsel hareketi arasında doğrudan bir ilişki bulunuyordu. Bu hareketler kendilerini yaratan somut ilişkileri açıklamak için ister istemez sermayenin gerçek tarihsel hareketini incelemiş oluyorlardı. Böylece Mandel’in beklediği teorinin kolektif olarak geliştirilmesi gerçekleşiyor ama hemen her zaman olduğu gibi başka bir yoldan, işçi ve sosyalist hareket içinde değil; Marksizm’in geliştirilmesi bağlamında değil; çoğu kez de Marksizm’e karşı eleştirel bir söylem içinde. Yeni sosyal hareketler Marksizm’i eleştirirlerken Marksizm’i geliştiriyorlardı.

Cinslerin olmadığı ya da cinsel ayrımın sosyal bir ayrıma tekabül etmediği bir kapitalizm ideal bir kapitalizm olurdu ve orda bir kadın hareketi olamazdı elbette. Sermayenin gerçek tarihsel hareketindeki çarpılmalar sonucunda bu yeni öznelere ortaya çıkıyordu. Ve işçi hareketinin, sınıf mücadelesinin yok olması gibi görünen de bizzat bu çarpılmanın sonucu olarak ortaya çıkıyordu. Örneğin geri ülkelerle eşitsiz bir değişim olmasa, kadın emeğinin sömürüsü olmasa batı işçi sınıfının kendi burjuvazisiyle böyle bir uzlaşması olmazdı. Yani işçi hareketinin yok oluşu ile yeni sosyal hareketlerin var oluşu aslında ayrılmaz bir bağ vardı; bunlar aynı madalyonun iki yüzüydüler

Tabii yeni sosyal hareketlere sermayenin gerçek hareketi bağlamında, bu ortaklık içinde bakıldığında, sadece ortak bir kavramsal çerçeve sağlanmış olmuyor, aynı zamanda yeni sosyal hareketlerin **yeni olmadığı** da görülüyordu. Çünkü ulusal kurtuluş savaşları da bu “yeni sosyal hareketler’ gibi sermayenin gerçek tarihsel hareketinin bir ürünüydü. Hiç de yetmişlerde ortaya çıkmamışlardı.

Ve Marks-Engels'in ulusal kurtuluş savaşları ve işçi hareketi ilişkisi konusundaki başlangıçtaki yanılgıları ve sonraki evrimleri aynı şekilde bütün diğer hareketler karşısında da görülüyordu ve aynı evrim diğerleri karşısında da gerçekleştirilmeliydi.

Yani onlar başlangıçta, sermayenin saf hareketinden hareketle, İngiliz işçilerinin kurtuluşunun Hindistan'ı ya da İrlanda'yı kurtaracağını düşünürlerken; sonradan sermayenin gerçek hareketinden hareketle; Hindistan veya İrlanda baskı altında olduğu ve sömürge durumu sürdüğü takdirde İngiliz İşçisinin burjuvalaşacağı ve kurtulmayı düşünemeyeceği; İrlanda veya Hindistan'ın sömürgelikten kurtuluşunun İngiliz işçisini kurtuluşa yöneltebileceği noktasına gelmişlerdi. Aynı durum bütün hareketler, kadınlar, siyahlar vs için de geçerliydi. Yani Marksizm'in yapması gereken, Marks ve Engels'in bu değişimlerini her alanda yapabilmekti. Bu hareketler farkına varmadan bunun teorik açıklamasını da sunuyorlardı kendi var oluş nedenlerini açıklarken.

Kadın hareketi, aile ve kadının ödenmemiş emeğinin iş gücünün yeniden üretimindeki; bunun iş gücünün fiyatının (ücretlerin) düşük tutulmasındaki ve dolayısıyla da kar oranlarının düşmesine karşı işlevini ortaya çıkarıyordu. Böylece saf kapitalizmin mantığı bakımından, sermayenin kadının ezilmesinden özel bir çıkarı olmaması gerekirken, somut ve gerçek tarihsel harekette, bu baskıyı yeniden üretiyor ve böylece kadın hareketinin var oluş koşulunu da yaratmış oluyordu.

Üçüncü Dünyacılar ekolü, az gelişmişliğin gelişmesinin mekanizmalarını açıklıyor; böylece aynı zamanda düzgün ilerlemeci tarih anlayışı ve ilerlemeci modernleşme ekollerine karşı da gelmiş oluyordu.

Çevre hareketleri kullanım değeri ve üretim koşulları ile kapitalizmin ilişkileri bağlamında bu somut tarihsel gelişimi inceliyorlardı. Keza bu toplumsal hareketten güç alan biyoloji araştırmaları, dolaylı bir yoldan ilerlemeci tarih anlayışını doğa bilimlerinden sürüp atıyorlar; Gould gibi paleantologlar evrim teorisinde bir devrim gerçekleştiriyorlardı. Bu da toplumun tarihinin kavranışında, ilerlemeci anlayıştan kurtuluşa yeni bir destek sunuyordu.

Bütün bu katkılarda yanıltıcı olan, Marksizm'e bu katkıların, Marksizm'e karşı ya da soğuk bir biçim içinde yapılmasıydı. Aslıda marksistlerce teorik olarak yapılması gereken çaba kendiliğinden, bilinçsizce, bunun yapıldığı bilinmeden yapılmış bulunuyordu.

Yapılması gereken sadece bu yapılan ve yapılmış olanın anlamını ve bir bütünün parçası olduğunu göstermekti. Bu nedenle ortaya koyduğumuz: sermayenin gerçek tarihsel hareketi kavramının, yeni sosyal hareketlerin var oluş nedenlerini ve karakterlerini anlamak için temel olduğu düşüncesi, yeni bir teori olmaktan ziyade, bir "Puzzle" parçalarını bir araya getirmekti. **sermayenin gerçek tarihsel hareketi** kavramı, **yeni sosyal hareketlerdeki** ortak olanı ortaya çıkarıyordu.

“Yeni Sosyal Hareketler”in Sorunları ve Dersleri

Yeni sosyal hareketler saf bir kapitalizmde olmayacak; kapitalist üretimin kendi iç mantığının ürünü olmayan hareketlerdir; onlar sermayenin saf hareketinin somut tarihte uğradığı çarpılmaların sonucu olarak ortaya çıkarlar.

Örneğin atmosferin olmadığı bir ortamda da bir taş bırakıldığında artan bir hızla düşer. Taşın böyle her türlü sürtünmeden, o saflığı bozucu etkilerden azade olarak düşmesiyle kıyaslanabilir saf bir kapitalizm. Ama hareket, bir gaz içinde gerçekleştiğinde bir çok çarpılmalar ortaya çıkar. Atmosferin direnciyle taşın düşüş hızında değişmeler olur. Öte yandan taş da düşerken atmosferde bir çok girdapların oluşmasına yol açar. Bu girdaplar da bizzat yine taşın düşüşü üzerinde ek bir karşı etki yaratırlar vs.. Diğer yandan cıva buharından bir atmosferde bu direnç farklı olur; oksijen ve azottan bir atmosferde farklı.

İşte Marks’ın Kapital’deki analizi, sermayenin hareketini incelemesi, atmosfersiz bir ortamda yere bırakılan bir taşın hareketini incelemek gibidir. Bu nedenle Marks’ın analizi hiçbir şekilde, yeni sosyal hareketleri öngörmez.

Ama gerçek tarihsel hareketi içinde sermaye de tıpkı atmosferi olan bir ortamda bir taşın düşmesi gibi, bir takım sürtünmelere uğrar. Hareket çarpılır ve öte yandan tıpkı taşın da atmosfer üzerinde etkilerde bulunması gibi, kendisi üzerinde çarpıtıcı etkide bulunan koşullar üzerinde de bir karşı etkide bulunur.

Saf kapitalizmin mantığı açısından sadece iki temel sınıf vardır ve bu kapitalizmin olmazsa olmaz koşuludur: sermaye sahipleri ve işgücünü satan özgür işçiler.

Halbuki gerçek tarihsel harekette bir çok başka özneler de görülür.

İlk elde kapitalizm öncesi üretim ilişkilerinin ürünü olarak veya modern üretimle dolaylı ilişkiler içinde ortaya çıkan tabakalar. Bunlara bir bütün olarak küçük burjuvazi denmektedir. Köylüler, esnaflar, zanaatkarlar gibi, geçmiş üretimin yadigarı olan küçük üretmenler ile; memurlar, denetleyiciler gibi modern üretim sürecinin doğrudan ürünü olmayan küçük burjuva tabakalar. Bir de kapitalizm öncesine ait egemen sınıflar, tefeci-bezirganlar ile toprak ağaları da zikredilebilir.

Klasik Marksist literatür, esas olarak bu ilişkileri inceler. Burjuvaziye karşı, küçük burjuvaziyle ittifak, bu ittifakın mekanizmaları, ilişkileri, programı vs.. Klasik Marksizm’in strateji tartışmalarının özü budur.

Ama dikkat edilirse bütün bu literatürde, farklı sınıfların ilişkileri söz konusudur. Yani işçi sınıfının dışında başka bir güç vardır; küçük burjuvazi ve köylülük. Sorun bu güç ile işçi sınıfı ve hareketinin ilişkileridir. Bu özneler, sermayenin hareketinin çarpılmasının sonucu olarak, modern kapitalist ilişkilerin sonucu ortaya çıkmazlar. Sermaye olmadan önce de vardırlar. Bir bakıma birbirinin yanı sıra var olan iki farklı üretim ilişkisindeki, egemen ve ezilen sınıflar ilişkisiyle ilgilidir bunlar.

Yeni sosyal hareketlerde ise, bu klasik literatürde tartışılan, farklı sınıflar arasındaki ittifak ilişkileri değildir söz konusu olan. Çünkü bu yeni sosyal hareketin özneleri, geçmiş bir üretim biçiminin yadigarı olarak değil; sermayenin çarpılması dolayısıyla ortaya çıkarlar. Tamamen modern hareketlerdir bunlar, sermaye dolayımıyla, onun gerçek hareketi dolayımıyla ortaya çıkarlar.

Örneğin kadınlar binlerce yıldan beri ezilirler, ama bir sosyal hareket olarak bir kadın hareketi, kapitalizmin geliştiği ülkelerde ortaya çıkmıştır.

Benzer şekilde, örneğin Alevilik tarih boyunca hep ezilen sınıfın partisi de olmuştur. Ama bir sosyal hareket olarak Alevi hareketinin, tarihteki bu ezilmeyle bir ilgisi yoktur. Bu hareket, modern toplumdaki ezilmenin bir ürünüdür. Modern sosyal hareket olarak Aleviliğin, tarih boyunca ezilmekle ilişkisi tamamen tesadüfi bir ilişki ve çakışmadır. Pek ala tarih boyunca hiç de ezilenlerin bayrağı olmamış, aksine egemen sistemin ifadesi olan bir din de bugün pek ala ezilenlerin bir sosyal hareketinin bayrağı olabilir. Bir yeni sosyal hareket olarak politik İslam bir çok yerde böyledir örneğin. Pekala Alevilik de Sünnilik gibi devletin desteklediği ve imtiyazlı bir din durumunda da olabilirdi. Örneğin Suriye'de Aleviler bu durumda sayılabilirler.

Ya da, tarih boyunca, kavimler başka kavimleri baskı altına almıştır. Ama bunlar hiç bir zaman ulusal kurtuluş hareketlerine yol açmamıştır. Modern ulusal kurtuluş hareketlerinin kendilerine tarihten kaynaklar aramaları, onları yaratmaları ve onlara bugünkü anlamlarını vermeleri bu gerçeği değiştirmez.

Açıktır ki, yeni sosyal hareketler denen özne, gerek program, gerek strateji, gerek örgüt bakımından, örneğin bir köylülükten tamamen farklı özellikler taşımaktadır.

Bunlar saf kapitalizmdeki çarpılmanın ürünleri olduğundan, hedeflerine ulaştıklarında sermayenin hareketini saf biçimine daha yaklaştırmış, yani kapitalizme bir tazelik ve dinamizm kazandırmış olurlar. İster ulusal kurtuluş hareketleri, ister siyah, ister kadın, ister gençlik hatta ekoloji hareketleri göz önüne alınsın, bunların belli başarılar kaydettiği her yerde, kapitalizm daha dinamik, daha modern, daha esnek olmuştur. Gençlik aşısı yemiş gibi olmuştur.

Aynı şey Alevilik için de geçerlidir. Diyelim ki Alevi hareketi, devletin Aleviliği de tanıması gibi laiklikle ilgisi olmayan ve ona çok uzak bir hedefi değil de gerçekten laiklik, yani devletin inançlara hiçbir şekilde karışmaması hedefine ulaştı. Bu Türkiye'deki kapitalizme bir gençlik aşısı olur ve canlılık verir.

Ne var ki, bu hareketler bir kere ortaya çıktıklarında bir başka dinamizmi de harekete geçirirler: radikalleşme ve anti-kapitalist hedeflere doğru yönelme eğilimi gösterirler. Hedefleri hiç de radikal olmasa bile, özünde kapitalizmi sorgulamasa bile, yolun kendisinde, mücadelenin içinde bir radikalleşme ve kapitalizmi sorgulama eğilimi gösterirler.

Niçin ve nasıl böyle bir eğilim gösterirler?

Birincisi, bu hareketleri yaratan, kapitalizmdeki çarpılmaydı. Bu çarpılmaya karşı hareket ister istemez, kapitalizmle de karşı karşıya gelir; onun somut çarpılmış biçimine karşı çıkış,

somutta var olan egemen sınıfa bir karşı çıkış halini alır. Bu özellik onların, kapitalizm dolayımıyla var olmalarından kaynaklanır. Soyut olarak kapitalizme karşı olmamalarına rağmen, somut ilişkiler içinde böyle bir eğilim gösterirler.

Ama bu sosyalizme doğru eğilimi yaratan onların yapısı ve mücadelenin bu yapı temelinde gelişen dinamiğidir. Bunu biraz açıklayalım.

Yeni sosyal hareketleri yaratan neden, iktisadi ilişkiler içindeki konum değildir. Bu nedenle bu hareketler sınıf hareketi değildir ve bu hareketlerde bütün sınıflar bulunurlar. Kadın hareketinde bütün sınıflardan kadınlar yer alır. Ulusal harekette bütün sınıflardan o ulusal baskıya uğrayanlar yer alır. Bu klasik Marksist[135] ve işçi hareketinin yüzleşmediği ve tartışmadığı, yeni bir durum ve olgudur.

Klasik bir örnek olduğu için kadın hareketini göz önüne getirelim. Bu hareket içinde, bütün sınıflardan kadınlar yer almaktadır. Çünkü ister işçi, ister küçük burjuva, ister işveren olsun bütün kadınlar kadın oldukları için bir şekilde baskı altında bulunmaktadırlar.

Bu olgu, daha önce yüzleşilmemiş bir sorunu gündeme getirir. Klasik farklı sınıflar ilişkisinde, sosyalistlerin ya da işçi hareketinin görevi, diğer sınıfı örgütlemek değildir. Onunla ayrı bir özne olarak ilişki kurulur ve bunun sorunları tartışılır.

Yani sosyalistler ya da işçi sınıfı, örneğin bir köylü hareketi örgütlemek gibi bir hedef ve çaba içinde olamaz (bunu zaten köylüler kendilerine sosyalist diyerek yaparlar). Köylüleri sosyalist yapmaya çalışmak, köylülerin sosyalist olmasıyla değil, sosyalizmin köylü sosyalizmi olmasıyla sonuçlanır. Zaten köylüleri sosyalist yapmaya kalkan sosyalistler de köylü hareketini örgütlemiş olurlar nesnel olarak.

Halbuki yeni sosyal hareketlerde tamamen farklı bir ilişki söz konusudur. Örneğin kadın hareketinin, ulusal veya ırksal baskıya karşı hareketlerin önemli bir bölümü, hatta esası işçilerden oluşur. Bu nedenle, işçi hareketinin veya sosyalizmin bu hareketle ilişkisi klasik işçi köylü ittifak ilişkisi gibi ele alınamaz. Sosyalist hareketin, işçi hareketinin kendisi bizzat bu hareketin içindedir ve içinde olmak zorundadır.

Böylece klasik sosyalist ve işçi hareketinin karşılaşmadığı başka bir durum ortaya çıkar. Sosyalistler ya da işçi hareketi, bu hareketleri örgütlemek; onlar içinde sosyalist bir eğilim oluşturmak; bu hareketlerin öncüsü olabilmek için çalışmalıdırlar. İşçi hareketi ya da sosyalist hareket kendisine böyle bir görev koymasa bile, sınıfların eğilimleri her zaman kendini ifade edecek bir damar bulduklarından, bu hareketler içinde bütün sınıfların, dolayısıyla işçilerin eğilimleri de bir şekilde ifadesini bulur. Ama bu hareketlerin içinde işçilerin eğilimleri de ifadesini bulunca, o giderek kapitalizmi sorgulama; sosyalizmi yeniden keşfetme eğilimi gösterir.

[135] Aslında Yeni sosyal hareketlerin yeni olmadığını, ulusal kurtuluş hareketlerinin de yeni sosyal hareketlerle aynı ortak karakteristiklere sahip olduğuna önceden değinmiştik. Bu anlamda farkına varmadan ulusal kurtuluş savaşları bağlamında, bilincinde olmadan yeni sosyal hareketlerde bütün sınıfların olmasının ortaya çıkardığı sorunları ele alma elbette Marksist gelenekte vardır. Ama düşüncenin akışını bozmamak için şimdilik bunu bir kenara bırakıyoruz.

Ama bu kapitalizmi sorgulama eğilimi, kendini genellikle, o yeni sosyal hareketin mücadelesinin mantığı aracılığıyla ortaya koyar ve radikalleştikçe bu noktaya doğru gelişir.

Mekanizma aşağı yukarı şöyle işler: başlangıçta o özgül baskı biçimin karşı bir direniş ve sosyal hareket ortaya çıkar. İçinde bütün sınıflar ve onun eğilimleri henüz kristalize olmamış ve ayrışmamış bir biçimde vardır.

Bu sınıfların eğilimleri giderek farklı programlar ve stratejiler biçiminde ortaya çıkmaya başlar. Bir tarafta genellikle, hareketi sırf kendi sorunları ve reformist karakterdeki talepleriyle sınırlayanlar, diğer tarafta, yeni müttefikler ve güçler bulmak için diğer toplumsal baskı biçimlerine de yönelenler ve böylece giderek bütün sistemi sorgulayan bir programa doğru eğilim gösterenler. Ve giderek bir süre sonra bu eğilimler arasında bir ayrışma başlar. Benzer eğilimler her hareketin içinde gerçekleştiğinden, her hangi bir sosyal hareketin içinde, diğer hareketleri yaratan sorunları sorun edenler ve sistemi sorgulama eğilimi gösterenler, diğer hareketlerdeki benzer eğilimi gösterenlerle bir ortaklık ve beraberliğe; giderek başlangıçta o özgül baskıya karşı olarak yola çıktıklarıyla kopuşa doğru giderler.

Bu eğilim bütün hareketlerde görülür. Sadece somut tarihsel tecrübede hepsinde aynı ölçüde gelişmemiştir. Ama Siyah hareketi gibi, gerçekten modern bir toplumda, Amerika'da doğmuş ve büyük ölçüde işçilere dayanmış bir harekette işçilerin, işçi sınıfının bu eğilimi, tam da bu biçimde ortaya çıkar.

Kuzeyin sanayi bölgelerinin Malcolm X'i ile, Güney'in köleci geleneklerinin güçlü olduğu bölgelerin Martin Luther King'i başka yollardan bu noktaya, tam da bu sonuca gelmişlerdir. Bir bakıma, biri İslamiyetten, diğeri Hıristiyanlıktan hareketle sosyalizmi yeniden keşfetme noktasına gelmişlerdir.

Malcolm X radikalleştikçe, sırf siyahların sorunlarına hapsolmayı aşmış, tüm ezilenlere hatta dünya çapında ezilenlere ilişkin bir program ve strateji noktasına yaklaşmış, bu da onun siyah Müslümanlar hareketinden dışlanması ve sonunda öldürülmesini getirmiştir.

Benzerini King de yaşar, o da giderek, tüm ezilenlerin mücadelelerini birleştirme ve onların taleplerini kendi bayrağına yazmaya doğru bir evrim geçirir. Örneğin öldürüldüğü gün, siyahların önderi olarak bir işçi grevini desteklemeye gitmekte, yani siyah hareketi olarak işçi hareketinin taleplerine de sahip çıkma noktasında bulunmaktadır[136].

---

[136] Benzer eğilimler bütün yeni sosyal hareketlerde görülür. Altmışlardaki gençlik hareketi başlangıçta üniversitelere ve öğrencilere ilişkin taleplerle başlamış bir süre sonra, tüm toplumdaki ezilenlerin mücadele hedeflerini bayrağına yazmıştır. Hatta Türkiye'deki altmışlardaki işçi hareketi ve Türkiye İşçi Partisi bile bu eğilimi doğrular. O işçi hareketi, tüm ezilenlere yönelik bir program ortaya koyduğunda, yani İşçi Partisi'ni kurduğunda, toplumdaki tüm gayrı memnunlar için bir çekim merkezi olabilmiştir.

Aslında Türkiye'de altmışların bütün dinamizmini yaratan da, yeni sosyal hareketlerin ve işçi hareketinin, bilinçsiz bir biçimde, tüm diğer ezilenleri kapsayan demokratik karakterli programlara sahip olmasıydı.

Altmış ve yetmişlerdeki Türkiye sosyalist hareketinin hemen sadece Kürt, Alevi ve kadınlardan oluşması bir çok kişinin dikkatini çekmiştir. Bunlar bu hareketin içinde sonradan oldukları gibi, Kürt, Alevi ya da kadın kimlikleriyle değil sosyalist olarak yer alıyorlardı. Kendilerini sosyalist olarak tanımlamalarına rağmen, onlar aslında bu özgül baskılara karşı tepkinin bir ifadesiydiler.

Bu hareketler o zaman doğrudan devrimci ve demokratik programlar etrafında birleştiğinden, yani bir Kürt, bir Alevi, bir kadın olarak mücadelesinin sonunda varacağı yere daha başlangıçta varmış olduğundan, tüm bu yeni sosyal

Özetle, yeni sosyal hareketler tüm sınıflardan insanları kapsadıkları için, bu sınıfların eğilimleri o hareketlerde ifadesini bulur ve o hareketlerin içinde bir sınıf mücadelesi de var olur. Bu sınıf mücadelesinde işçilerin eğilimi, radikal taleplere yönelme, yeni ittifaklar kazanma dinamiği ile, tüm toplumdaki ezilenlere ilişkin bir program oluşturma dinamizmi aracılığıyla kapitalizme karşı olma karakteri gösterir.

Ama sorun sadece sınıfların eğilimlerinin yeni sosyal hareketler içinde ifadesini bulması değildir, bu hareketler de sınıfların veya sınıf hareketlerinin içinde aynı zamanda ifadelerini bulurlar.

Örneğin köylü hareketi işçi hareketinin içinde olmaz. Dolayısıyla, işçi hareketinin içindeki köylü hareketiyle ilişkiler gibi bir sorun da olmaz. Ama yeni sosyal hareketlerde bütün bu hareketler işçi hareketinin içinde de vardırlar. Örneğin kadın hareketi aynı zamanda sendikalar, işçi partileri içinde de ortaya çıkar. Kadınların uğradıkları özgül baskılara ve bu baskılar karşısındaki körlüğe karşı kadınların ayrı talepleri, özerk örgütlenmeleri ortaya çıkar.

Ve nihayet sadece sınıflar ve hareketleri içinde yeni sosyal hareketler; yeni sosyal hareketler içinde sınıfsal eğilimler değil; aynı zamanda yeni sosyal hareketler içinde, yine bizzat yeni sosyal hareketlerin eğilimleri ortaya çıkar.

Yani örneğin kadın hareketi içinde bu sefer Siyah hareketinin ifadesi, Siyah kadınların beyaz kadınlara karşı duruşu olarak; veya Siyah hareketi içinde, kadın hareketinin, onun erkek ve seksist karakterine karşı Siyah kadınların direnişi olarak ortaya çıkması gibi.

Görüldüğü gibi, yeni sosyal hareketlerin birbirleri ve işçi hareketiyle, bir ağ gibi kesişen ilişkileri söz konusudur. Ve bütün bunlar hep, bu hareketlerin kendi içine kapanma, kendilerini sırf kendi sorunlarıyla sınırlama eğilimine karşı; tüm toplumsal baskı biçimlerine karşı olma gibi bir eğilimi beslerler. Bu ilişkiler de ister istemez, bu hareketler özünde bütünüyle sermayenin gerçek tarihsel hareketinin ürünü olmalarına ve kapitalizmi değil, onda kendilerini yaratan çarpıklığı sorgulama karakterinde olmalarına rağmen, fiilen anti kapitalist bir eğilimi güçlendirir.

İşçi hareketi veya sosyalist hareket, sermayenin gerçek tarihsel hareketini anlayamadığı gibi, bu yeni sosyal hareketler karşısında da tam anlamıyla anlayışsız ve düşmanca bir tavır içinde olmuştur. Ama bu da bizzat işçi hareketinin, devrimci karakterini yitirmiş olmasıyla, yani tüm toplumdaki gayrı memnunların sorunlarını sorun etmemesiyle ilgilidir; işçi hareketine damgasını vuran ekonomizmin bir yansımasıdır[137].

---

hareketler bir tek sosyalist hareket biçiminde ortaya çıkıyordu. Bu nedenledir ki, sosyalist hareket dağılınca, yani bu ortak ve devrimci demokratik program kaybedilince hepsi aslına rücu ettiler. Bu günün görevi, aynı sentezi bu sefer bir üst düzeyde, her biri hareketin içinden yola çıkarak gerçekleştirmektir. Yani kadınlar, Kürtler, Aleviler, işçilerin devrimci demokratik bir programa sahip olarak diğer sosyal hareketlerle ittifak kurmak isteyenleri, kadın, Kürt, Alevi, işçi hareketi içindeki, Alevici, Kürtçü, işçici ve kadıncılarla kopuşmak, onlara karşı mücadele etmek ve diğer hareketlerde aynı şeyi yapanlarla ortak bir program etrafında birleşmek zorundadır.

[137] Lenin'in *Ne Yapmalı*'da dediği anlamda Ekonomizm. Yoksa Ekonomizm kavramı son yıllarda, Stalinizme karşı açık bir tavır almaktan kaçınan merkezcilerin muz gibi ne niyetine yenirse o anlama gelen bir kavramı anlamında değil.

İşçi hareketi, kadın hareketinin, siyahlar hareketinin sosyalist ve işçi hareketini böldüğünü; onu hedeflerinden saptırdığını düşünmüştür. Kendi içindeki kadın ve siyahların özerk örgütlenmelerini bölücülük girişimleri olarak algılamıştır.

Daha sonra bu hareketler güçlenip de, artık tehdit ve yasaklarla onları engellemek mümkün olmayınca, bu sefer tıpkı egemen sınıflar gibi taktik değiştirilmiş, bu hareketlerin entegrasyonu ve kısırlaştırılmasına gidilmiştir. Sendika veya partilerde kadınlara özerk bölümler açılmış, kadın üyeler için kotalar ayrılmıştır örneğin. Artık bildirilerin dilleri değişmiş, cins ayrımcısı ifadeler terk edilmiş, "politik korrekt" olunmuştur. Ama özünde değişen bir şey de olmamıştır. Sadece ayrımcılık çok daha ince biçimlere bürünerek devam etmiştir.

İşin kötüsü bu sadece işçi hareketinde böyle olmadı. Bizzat bu hareketlerin kendileri de işçi sosyalist hareketin tüm zaaf, körlük ve bürokratikleşmesini çok daha hızlı ve derin olarak yaşadılar. Yani bütün bu hastalıklar bizzat bu hareketlerin içinde de ortaya çıktı. Bu hareketin kazanımları veya organlarından yaşayan bir bürokratlar tabakası işçi örgütleri veya burjuva toplumuyla ilişkiler içinde sistemin dayanakları haline dönüştü.

Ne var ki, bütün bu bu nareketler vekazanımlarına rağmen, ne işçilerin sömürüsü, ne kadınların ezilmesi, ne ırkların ve ulusların ezilmesi ne çevrenin tahribi durmuş veya azalmış değildir. Bu günkü durgunluk, toplumsal mücadeleler tarihinde her zaman görülen med ve cezirlerden biridir ve nesnel nedenler ortadan kalkmadığından yarın öbür gün bu hareketler bugünden ön görülemeyecek biçimlerde yine ortaya çıkacaklardır.

Bu günkü iniş dönemi bu hareketlerin tarihsel deneylerinin sistemleştirilmesi ve sorunlarının tartışılması için değerlendirilmesi gereken bir boşluktur aslında.

İşçi hareketi ve sosyalist hareket, bu hareketlerle ilişkileri ele alan, bütün programatik, stratejik ve örgütsel sorunları gözden geçiren bir strateji tartışması yaşamış değildir. Bugün hareketlerin kendisi ortada görülmediğinden bir sorun yokmuş veya sanki sorunlar çözülmüş gibi görünmektedir ama aslında sorunların hepsi olduğu yerde durmaktadır.

*

İşçi ve sosyalist hareketin bu hareketlerin tarihsel deneyinden çıkaracağı dersler nelerdir? En önemlileri şöyle sıralanabilir:

1) İşçi hareketi veya sosyalistler, bu hareketlerin içinde ve oluşumunda yer almalı ama aynı zamanda bu hareketler içinde devrimci ve sosyalist bir eğilimin program, strateji ve taktiklerini şekillendirmelidirler.

2) İşçi hareketi bu hareketleri yaratan sorunlara ilişkin programı kendi bayrağına yazmalı ve kendi içinde bu özgül baskıya karşı körlüklere karşı otonom hareketleri desteklemelidir.

Bu iki temel ders ve yol aslında birbirini tamamlamaktadır. Tarihsel deney bunlardan biri olmadığında diğerinin olmadığını da göstermektedir. Aslında bütün bunlar devrimci işçi hareketinin unutulmuş bir ilkesinin yeniden hatırlatılmasından başka bir şey de değildir.

Bu şöyle özetlenebilir: işçi hareketi, devrimci bir işçi hareketi olabilmek için, işçi hareketi olmaktan kurtulmak; işçi hareketi olmaktan çıkmak; toplumdaki tüm gayrı memnunları toplayacak bir hareket olmak zorundadır.

Yani işçiler, köylülerin, kadınların, ezilen ulusların, ırkların, cinslerin taleplerini kendi bayraklarına yazıp onlar için mücadeleye girmedikleri takdirde, işçi hareketi bir sendika ve parti bürokratları hareketi olarak kalır; bir reformist burjuva hareket olmaktan öteye gidemez.

Ve diğer ezilenlerin taleplerini kendi bayrağına yazmayan bir hareket, aynı zamanda sırf kendi sorunlarına yoğunlaştığından, toplumun diğer ezilenlerinin mücadelesiyle kendi mücadelesini birleştiremez, dolayısıyla tecrit olur ve yenilgiye mahkum olur.

Ama yeni sosyal hareketlerin tarihine baktığımızda, aynı şeyin yeni sosyal hareketler için de geçerli olduğu görülür. kadın hareketi, kadın hareketi olmak için, kadın hareketi olmaktan çıkmak zorundadır; ezilen ulusların, dinlerin, ırkların hareketleri gerçekten öyle olmak için ezilen ulus, din ve ırk hareketleri olmaktan çıkmak, toplumdaki tüm gayrı memnunların taleplerini bayraklarına yazmak zorundadır. Yani nasıl işçi hareketi, işçi hareketi olmaktan çıkmak zorundaysa ve ancak işçi hareketi olmaktan çıktığı takdirde işçi hareketi olabilirse, aynı şekilde örneğin Kürt hareketi, Kürt hareketi olmaktan; kadın hareketi, kadın hareketi olmaktan; Alevi hareketi, Alevi hareketi olmaktan çıkmak zorundadır. Ve ancak bunu yaptıkları takdirde Küt, kadın ya da Alevi hareketi olabilirler.

Ve tarihsel deney tam da şunu göstermektedir: bu hareketlerin her birinin içinde, burjuva kanatlar, tıpkı işçi hareketi içindeki burjuva sosyalist kanat gibi, yani sendika ve parti bürokratları kanadı gibi, bu hareketlerin taleplerini sırf kendileriyle sınırlamak, farkı toplumsal ve sınıfsal eğilimlerin varlığını bölücülük olarak; hareketin hedeflerinden saptırılması olarak görmek eğilimindedirler.

Yani bir sosyalist bir yandan işçi hareketi içinde, örneğin bağımsız bir kadın hareketini ve onun otonom örgütlenmelerini ve kadınların mücadelesinin taleplerini işçilerin kendi bayraklarına yazmalarını savunurken; diğer yandan bu bağımsız kadın hareketi içinde, kadın hareketinin, gerçekten hedeflerine ulaşmak için, mücadelesini değir ezilenlerin mücadelesiyle birleştirmek gerektiğini; kadın hareketinin diğer ezilenlerin sorunlarını kendi programına alması gerektiğini savunmalıdır.

Böylece, diyalektik olarak birbirini tamamlar bu çabalar. Kadın hareketi içinde işçilerin ve diğer ezilenlerin taleplerini savunduğunuzda, işçiler, ezilen uluslar, dinler vs. sizin yanınıza geleceklerdir. Böylece kadın hareketi içinde bütün ezilenleri toplayan devrimci bir kanat oluşacaktır. Kadın hareketi içinde bir kopuşma yaşanacaktır.

Aynı gidiş tersinden işçi hareketi içinde de olur: işçi hareketi içinde, kadınların, ezilen ulusların, dinlerin taleplerini savunduğunuzda, işçi hareketindeki sendikalizm ve ekonomizmle karşı karşıya gelirken bu sefer o hareket içinde ve dışında bunlar sizleri destekleyeceklerdir.

Bunlar her zaman o hareketler içinde burjuvaziyle kopuşma demektir; o hareketlerin bürokrasisiyle kopuşma demektir. Yeni sosyal hareketlerin tarihi, işçi hareketinin bu eski ilkesini aynen doğrulanmasının ve yeniden keşfedilmesinin tarihidir.

Ama dediğimiz gibi, bütün bu talepler aslında, kapitalizm için ideal koşullar demektir. Bu da fiilen şu anlama gelir: Yeni sosyal hareketleri yaratan taleplerin bütün bu hareketleri birleştirecek bir program içinde birleştirilmesi, fiilen ideal bir kapitalizm talebidir başka bir şey olmaz.

Yani gerçek bir laiklik; kadınlara tam bir eşitlik; ulusun tanımından her türlü, dili, dini, soyu, kültürü dışlamak; tam bir demokrasi, fikir ve örgütlenme özgürlüğü gibi tüm talepler özünde demokratik cumhuriyet ve ideal bir kapitalizm programından başka bir şey değildir.

Şimdi kısaca böşyle bir ideal kapitalizm ve Demokratik Cumhuriyet programının bu farklı sosyal hareketlerin taleplerini birleştirme imkan ve gereği üzerinde kısaca duralım.

Örneğin işçi hareketi içinde, işçileri sırf işçilere ilişkin ekonomist mücadeleyle sınırlayanlara karşı mücadele edip, Kürtlerin, Alevilerin, kadınların hakları ve uğradıkları özgül baskıya karşı işçileri mücadeleye çağırdığınızda ve bunlar için bir program ortaya koyduğumuzda; bu aynı zamanda, bir demokratik cumhuriyet programından başka bir şey olmaz. Çünkü ulusun tanımından her türlü dili, dini, etniyi dışlamak otomatikman bu özgül baskıları ortadan kaldırır. Kürtler içinde işçilerin, kadınların, Alevilerin mücadelesinin hedeflerini bayraklarımıza yazalım diyenlerin konumu güçlenir. Aleviler içinde de aynısı olar.

Aleviler içinde Kürtlerin taleplerine; Kürtler içinde Alevilerin taleplerine sahip çıkalım diyenlerin konumunun güçlenmesi, aynı zamanda hem karşılıklı olarak hem de diğer hareketler içinde devrimci demokratik programın gücünü ve etkisini yükseltir. Yani ortaya kendini besleyen bir süreç çıkar.

Ama bütün bunların, bu dereciklerin bir tek nehirde birleşmesi ve birbirini desteklemesi, ancak tüm bu farklı öznelerin taleplerini **bir tek sistematik** bütün içinde toplayan bir **programla** mümkün olur.

Böylece demokratik cumhuriyet olarak ifade edilebilecek parola ve programın, bu hareketler içindeki dar görüşlülüğe karşı mücadele için muazzam pratik ve hayati önemi ortaya çıkar. Yani işçi hareketi içinde, Alevilerin, Kürtlerin, kadınların, haklarını savunmak aslında, demokratik cumhuriyeti savunmak olabilir. Ayın şekilde, Kürt ya da Alevi hareketi veya kadın hareketi içinde, demokratik cumhuriyeti savunmak aynı zamanda bunların içinde diğerlerinin talep ve mücadelelerini savunmak demektir.

Böylece, birbirine karşı kullanılan bütün muhalif hareketlerin bir tek bütün içinde, bir tek siyasi hareket içinde birleşmesinin temel şartı ortaya çıkar.

Bütün bu farklı baskı biçimlerini yaratan ortak şeyin ne olduğu sorununa gelince, sermayenin gerçek tarihsel hareketine, yani başlangıçtaki çıkış noktasına geliriz. Demokratik cumhuriyet ise, sermayenin ya da kapitalizmin ideal siyasi formudur soyut olarak.

Ama demokratik cumhuriyet de tıpkı bu yeni sosyal hareketlerin tüm baskı biçimlerine karşı bir dinamik taşıması gibi, içinde bunu aşacak bir dinamik taşır[138].

Beşikçi'nin Görüşlerinin Alevi Hareketi İçindeki Anlamı

Şimdi, tekrar Beşikçi'nin yazısının aslında tartıştığı konuyu tekrar hatırlayalım.

Beşikçi'nin yazısı, Alevilerin üzerindeki baskı ve ayrımcılığın kalkması için Aleviler veya Alevi hareketi ne yapmalıdır sorusunu tartışmaktadır ve bu soruya verilmiş bir cevaptır.

Onun doğru yanı bu soruya bir cevap arayışı olmasıdır. Ama bunun haricinde, verdiği cevapların tamamı yanlıştır.

Şimdi ağaçlardan ormanı görememe durumunda olmamak; ayrıntılar arasında kaybolmamak için, bu soruya Beşikçi'nin programatik cevabını hatırlayalım.

Beşikçi'nin programatik cevabı şudur: Aleviler devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul ettirmelidirler.

Bu programatik cevabın kendisi, gerçek bir laikliği değil, içi dışına çevrilmiş bir Kemalizm'i savunmak olduğunu daha önce görmüştük. Çünkü, gerçekten laikliği hedefleyen bir program, devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kanıtlamaya ya da kabul ettirmeye kalkmaz; böyle bir çabanın, devletin dinler hakkında söz söylemesini kabul etmek anlamına geldiğini söyleyerek sorunun böyle koyuluşunu reddeder ve hedefini, inançların ve dinlerin özel bir sorun olduğu, kimin din veya ayrı bir din olduğuna devletin her hangi bir şekilde karışamayacağı; üç kişinin bir araya gelerek istediği dini ve inancı kurabildiği; devletin görevinin sadece bu inançlar arasında eşitliği sağlamakla yükümlü olduğu bir sistem veya devlet olarak açıklar.

Sorun böyle koyulduğunda, Alevilerin üzerlerindeki baskıya son vermek için ne yapmaları gerektiği sorusu bağlamında, Aleviliğin ne olduğunu tartışmanın bir anlamı yoktur ya da daha doğrusu bir çok kereler gösterildiği gibi gerici bir anlamı vardır.

Sorunu gerçek laiklik düzeyinde koyan bir program için, tartışılacak konular: Alevilerin gerçekten laik bir devlete ulaşmak için, hangi güçlerle ittifak yapabilecekleri; hangi mücadele ve örgüt biçimlerini geliştirecekleri gibi konular olur. Konular bunlar olunca da, benzer mücadelelerin deneyleri, örneğin yeni sosyal hareketlerin deneyleri; toplumdaki temel sınıf ve partilerin çıkar ve eğilimleri gibi sorunlar gündeme gelir. Yani Aleviliğin üzerindeki baskılara karşı ne yapmak gerekir sorusuna cevaplar, tarihte ya da Aleviliğin din mi mezhep mi olduğunda değil; toplumsal hareketlerin deneylerinde; var olan toplumsal güçlerin çıkar, eğilim ve karakterlerinde aranmalıdır.

---

[138] Çünkü Engels'in de dkkati çektiği gibi, Demokratik bir Cumhuriyet aynı zamanda İşçi Sınıfının iktdarının özgül bir biçimi de olabilir.

Dikkat edilirse Beşikçi'nin yazısı, bütün bu sorunları tartışmamaktadır. Sosyal hareketlerin dersleri; toplumdaki sınıfların ve çeşitli hareketlerin eğilimleri, çıkarları ve karakterleri gibi sorunları Beşikçi'nin yazısında aramak boşuna bir çabadır.

Niçin?

Çünkü Beşikçi'nin programı, yani devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunun kabul ettirilmesi hedefi, kendi iç mantığıyla devlete bunu kabul ettirebilmek için, önce Alevilerin Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabullenmelerini gerektirmekte; buradan da Beşikçi Alevilere bunu kabul ettirmek için Aleviliğin ne olduğu üzerine yazmakta ve tam da bu nedenle yazısının başlığı *"Alevilerde Kafa Karışıklığı"* olmaktadır. Beşikçi'nin programı ve mantığına göre, devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul ettirebilmek için Alevilerin kafa karışıklığından kurtulması; önce kendilerinin ayrı bir din olduklarını kabullenmesi gerekmektedir. Ama bunun kendisi Alevi hareketine önerilmiş bir programdır, bir stratejidir. Ve Alevilere önerilmiş bir program ve strateji olarak, bir politika olarak yanlıştır.

Var sayalım ki, gerek kapitalizm öncesinde komünün üstyapısı olarak; gerek kapitalizmde, rasyonalizm veya ulusçuluk dininin bir bileşeni, yani inanç olarak, bütün bu yazı boyunca eleştirdiğimiz yanlışları Beşikçi yapmamış olsa ve yazısı bütün bu konularda doğru önermeler içerseydi, yani yazısındaki bütün yazdıkları doğru olsaydı bile, bütün bu doğrular yine yanlış olurdu. Çünkü Alevilerin üzerindeki baskının kalkması için ne yapmak gerekir konusundaki yanlış bir politik ve stratejik cevabın; yani ayrı bir din olduğunu kabul ettirmek ve önce bunu kabul etmek cevabının, araçları olurdu onlar.

Buna karşılık, var sayalım ki Alevilik içinde şöyle bir eğilim var: Aleviliğin ayrı bir din olduğunu değil de, İslamiyet'in bir mezhebi olduğunu veya bir din değil de bir felsefe, bir kültür olduğunu düşünüyor (ki Aleviler içinde böyle diyenler de var) ama öte yandan, devletin Aleviliğin ayrı bir din olup olmadığına karar vermesini prensip olarak reddedip gerçekten laik bir sistemi savunuyor ve bunun için Alevilerin izlemesi gereken stratejileri tartışıyor. Böyle bir eğilim, Aleviliğin İslam'ın bir biçimi olduğuna ilişkin cevabı ne kadar yanlış olursa olsun, politik olarak doğru bir cevap vermiş olur. Çünkü bu cevabın yanlışlığının, savunulan program bakımından bir anlamı yoktur. Çünkü o program gerçekleştiğinde, ayrı din veya bir dinin mezhebi olmanın, pratik ya da siyasi bir sonucu olmaz. Devletin her hangi bir inancın din mi mezhep mi olduğuna karar vermesi ve davranış farklılığında bulunması söz konusu olmaz.

Özetle, içindeki tüm önermeler doğru olsaydı dahi, Beşikçi'nin yazısı, Alevilerin ne yapması gerektiği sorusuna verilmiş yanlış bir cevaptır. Onun biricik olumlu yanı, ezilen bir inancın taraftarlarının bu durumdan nasıl kurtulacaklarını; onların ne yapmaları gerektiğini sorun etmesidir. Ama bunun haricinde verilen cevaplar, bütün bu eleştiri boyunca gösterildiği gibi, her düzeyde yanlıştır.

Ama bu en doğru olduğu noktada bile çok köklü bir yanlışı daha vardır. Beşikçi soruna sınıflar açısında bakmamaktadır.

Devrimci ve sosyalist bir bakış açısı, sorunu Aleviler veya Alevi hareketi ne yapmalıdır diye sormaz; Alevi hareketi içindeki işçiler, bu hareket içinde ne yapmalıdır ve nasıl bir program ve stratejiyi savunmalıdır diye sorar. Veya, Alevilerin üzerindeki baskıya karşı işçi hareketi ne yapmalıdır ve nasıl bir program ve stratejiyi savunmalıdır diye sorar. (Önceki bölümde, sorunun Alevi hareketi içindeki işçiler ve sosyalistler ya da işçi hareketi içindeki devrimciler veya sosyalistler biçiminde koymanın hiçbir farkı bulunmadığı gösterilmişti.)

Ama sorunun böyle koyulmaması; yani bir sosyal hareket olarak Alevi hareketi içinde sınıflar, onların eğilimleri, farklı programları ve stratejileri olacağını veri olarak kabul etmemenin kendisi de bizzat burjuvazinin çıkarlarının, egemen sınıfların eğilimlerinin, gericiliğin bir dışa vurumudur. Tıpkı gerici burjuvazinin bir ulus içinde farklı sınıfların, çıkarların ve eğilimlerin varlığını kabul etmemesi gibi Alevi burjuvazisi de Alevi hareketinin içinde bu farkların varlığını sürekli inkar eder. Çünkü ancak bu farklılıkların farklı sınıfların eğilimlerinin ifadesi olduğunun örtülmesi ve gizlenmesi sayesinde burjuvazi önerdiği çizginin kendi eğilimlerinin ve çıkarlarının ifadesi olduğunu gizleyebilir ve hareket içinde hegemonyasını kurup sürdürebilir.

Yani, Aleviler ne yapmalıdır sorusunun kendisi, Alevi hareketi içindeki farklı sınıf ve eğilimleri görmediği bunu gündemden düşürdüğü için gerici bir öz taşımaktadır. Bu, Alevi hareketi içindeki sınıf mücadelesini; farklı program ve stratejilerin aslında farklı sınıfların eğilimleri olduğunu göstermeyi görev olarak önüne koymaz. Bunun, sözlerin ve davranışların ardında gizlenmiş sınıf çıkarlarını açığa vurma gibi bir derdi yoktur. Gerici olan budur.

Alevi hareketinin ne yapması gerektiğini, işçiler açısından tartışan birisi, "Alevilerde Kafa karışıklığı" gibi görünenin aslında, hiç de kafa karışıklığı olmadığını, bunların farklı sınıfların eğilimlerinin kendilerini çeşitli varsayımlara göre artiküle edişleri olduğunu; bunların nasıl bir mantıkla bu sınıf eğilimlerini ifade ettiğini göstermeye çalışır. Alevilerde kafa karışıklığından söz etmenin kendisinin, sadece bir kafa karışıklığı değil, ama aynı zamanda egemen sınıfın çıkarlarını savunmanın ve bunu gizlemenin aracı olduğunu göstermeye çalışır.

Beşikçi'nin yazısını ve yaklaşımlarını göz önüne getirdiğimizde, onun yaklaşımının sadece yanlış değil, Alevi hareketi içinde, nesnel olarak, egemen sınıfların, yani burjuvazinin çıkarların bir savunusu olduğu ortaya çıkar.

Ve bu savunu, stratejik olarak, Alevilerin hareketini tecrit etmekte, bölmekte ve başarısızlığa mahkum etmektedir.

Bunu görelim.

Beşikçi, Tam bir laikliği değil de devletin Alevilerin ayrı bir din olarak tanımasını hedeflediği için, daha baştan Alevileri diğer ezilen din ve mezheplerden ayırmaktadır. Gerçek bir laiklik mücadelesi yerine devletin tanıması hedeflenerek, gerçek bir laiklik mücadelesinde yer alabilecek önemli bir güç, hatta en önemli güç olan Aleviler, bu mücadeleden koparılmakta, çok özel ve sınırlı bir mücadeleye çekmektedir.

Ama aynı zamanda bu, Alevilerin mücadelesini de zayıflatır. Çok açıktır ki, Alevilerin ayrı bir din olarak tanınması, onlar üzerindeki baskıyı; devletin dinler hakkında karar vermesini

ortadan kaldırmayacağından bir Hıristiyan'ı, bir Ezidiyi, bir ateisti, hiç ilgilendirmez. Dolayısıyla , bütün bu baskı altında olan inançların bir arada güçlerini birleştirmesine hizmet etmez böyle bir talep. Yani Alevilerin mücadelesini en yakın müttefiklerinden tecrit eder.

Ama sadece bu kadar değildir, diğer ezilen dinlere de, kendisi kötü bir örnek sunmuş olur. Onlar da kendilerinin devlet tarafından tanınması için mücadele etmelidirler demektir bu. Yani her bir baskı altındaki inanç kendi baskı altında oluşuna karşı; devletin kendisini ayrı bir din olarak tanıması için mücadele etmelidir demektir bu. Böyle bir mücadelede belki Alevilerin bir şansı olabilir ama diğerlerinin böyle bir şansı bile olamaz.

Aleviler Türkiye'de inanç olarak ezilen en büyük kitleyi oluşturduklarından, başarıya ulaşmaları, yani devlet tarafından ayrı bir din olarak tanınmaları halinde, Türkiye'de laiklik mücadelesi en büyük gücü kaybedecek demektir. Diğer ezilen dinlerin böyle bir şansı bulunmamaktadır. Ne Ezidilerin, ne Ateistlerin ne Hıristiyanların sayısı etkili bir toplumsal hareket yaratacak büyüklükte değildir.

Yani pratik sonucu bakımından, Beşikçi'nin hedefi benimsendiği takdirde, aslında Türkiye'deki demokrasi mücadelesini bölünür ve zayıflar. Ve demokrasi mücadelesi zayıfladığında da Alevilerin konumunda bir değişme şansı olmaz. Çünkü nasıl reformlar devrimci mücadelenin yan ürünleriyse, ancak güçlü ve radikal bir hareketin varlığında nispi olarak bazı hedeflere ulaşılabilir.

Buraya kadar sadece açıkça ezilen inançları ele aldık. Ama aslında Türkiye'de daha özgül bir durum bulunmaktadır. Devlet bir yandan Sünniliği her biçimde desteklemektedir ama diğer yandan özel bir İslam yorumundan oluşan resmi bir devlet dini vardır Türkiye'de. Bir inanç olarak İslam'ın çeşitli biçimleri de bu baskı altındadır. Alevilere yönelik, onları devletin tanımasına yönelik bu mücadelenin gerçekten bir laiklikten yana olabilecek geniş Sünni kitleleri kazanma şansı da yoktur; onlarla bir ittifak da kurmaz,

Halbuki gerçek bir laiklik için mücadele, gerçekten bir inanç olarak Sünni İslam'a inananları da bu laiklik mücadelesine çekebilir. En azından onları tarafsızlaştırabilir. Sünnilerin içindeki burjuvazinin egemenliğini sarsabilir hatta ortadan kaldırabilir. Ama Aleviliği devlete ayrı bir din olarak kabul ettirme programı, bunu da engeller.

Tabii bunlar programın kendisinin sonuçları. Sadece bu düzeyde Alevi hareketin vereceği zararlar bunlar. Zararlar burada kalmıyor. Alevi hareketini de çıkmaz skolastik tartışmalar içinde sektler olmaya mahkum ediyor yaklaşımı.

Beşikçi'nin Alevilere önerdiği, Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul etmeleriydi. Yani bu bir stratejik görevdir. Hedefe ulaşmak için bir yoldur. Ama bu mücadele yolu, Alevi hareketinin tam anlamıyla iç teolojik tartışmalar içinde kendini yitirmesinden ve sektler oluşmasından başka bir sonuç vermez. Çünkü, kimi Aleviler bir din, kimileri Şamanizm, kimileri bir mezhep, kimileri bir felsefe, kimileri bir kültür olarak görmektedirler Aleviliği. Böylece, Aleviliğin ne olduğu üzerine bir tartışma, gerçek bir laiklik için politik mücadelenin yerini alır. Bu farklı Alevilik yorumları aynı zamanda farklı sınıfsal eğilimlerin ifadesi olduğundan ve bunların birbirini ikna etmesi söz konusu olamayacağından, aleviler içindeki sınıf

mücadelesi, tıpkı ortaçağ manastırlarındaki tartışmalar gibi, Aleviliğin ne olduğu üzerine ayrıntılı ve skolastik bir tartışma haline dönüşür. Bu ise bir çok sektlerin oluşmasına; modern, somut hedefleri olan bir hareketin oluşumunun engellenmesine yol açar. Çünkü modern toplumda sadece somut işler ve hedefler etrafında birlikler kurulabilir. Bir takim ilkeleri kabuller etrafındaki birlikler her zaman sektlerin oluşmasıyla son bulur.

Hasılı, Beşikçi'nin programı ve stratejisi, sadece Alevi hareketini müttefiklerinden tecrit etmez; aynı zamanda kendi içinde de sonu gelmez skolastik tartışmalara çeker ve bütün gücünü tüketmesine yol açar.

Halbuki, gerçek bir laiklik hedefini öne alan bir Alevi hareketi, otomatik olarak bugünkü Kemalist sistem altında ezilen bütün dinlerle hatta Sünnilerin önemli bir kesimiyle bile gerçek bir laiklik için birleştirme olanağı bulur. Sadece bu değildir, Aleviliğin ne olduğunun politik bir anlamı olmayacağı için, Aleviliğin ne olduğu üzerine Aleviler arasındaki tartışmalar, bu politik mücadeleyi bölücü, onun gücünü tüketici bir etki yapmazlar. Yani gerçek laiklik hedefi olduğunda, Alevilerin güçlerini birleştirmesi ve politik bir hedef etrafında birleşmeleri mümkün olur. Bunun mümkün olması için ise, Alevilerin içinde Beşikçi'nin program ve yaklaşımının etkisi olmaması gerekir.

Yani bizim bu Beşikçi eleştirimiz de, Alevi hareketinin başarısı ve gerçek hedef ve müttefiklere yönelebilmesi için bir çabadır. Alevi hareketinin nasıl bir strateji izlemesi, nasıl bir program izlemesi gerektiğine dair bir karşı görüştür. İşçilerin Alevi hareketi içindeki programı ve stratejisidir.

Ama biz Beşikçi'den farklı olarak, Alevilerin, Aleviliğin aynı din olup olmadığında anlaşmalarının bir önemi olmadığını ve tartışmanın bu noktada yoğunlaşmasının da yanlış olduğunu söylüyoruz. Alevi hareketi, Aleviliğin ayrı bir din olup olmadığını değil, daha geniş ittifakların nasıl kurulabileceğini; bu konudaki başka hareketlerin deneylerini incelemelidir diyoruz.

Bu nedenle, Beşikçi'de örneğin yeni sosyal hareketlerin dersleri gibi bir sorun bulunmazken bu bizim metnimizde önemli bir yer tutuyor. O kendi stratejisi içinde Aleviliğin ne olduğunu tartışırken, biz yeni sosyal hareketlerin deneyleri, Alevilik içindeki toplumsal eğilimlerin farklılığı ve bunların programları, bunların metodolojik kökleri üzerine yoğunlaşıyoruz. Aleviliğin ne olduğu üzerine burada yazdıklarımız, stratejik bir görev değil; Alevi hareketi ve işçi hareketi içinde burjuvazinin ideolojik etkisine karşı mücadelenin ve onun programı ile metodolojik kökleri arasındaki ilişkinin açığa çıkarılmasının bir aracıdır.

Peki, sosyal hareketlerin mücadele tarihi neyi göstermekteydi?

Bu hareketler kendi hedefleriyle kendilerini sınırladıkları sürece, bunun onlar içinde burjuvazinin egemenliğine yol açtığı ve ayrıca bunun onları da müttefiklerinden ve daha büyük güçlerden tecrit ettiği için de hedeflerine ulaşmalarını güçleştirdiği idi.

Bu durumda biz, Alevilere şunu öneriyoruz: Aleviler sadece tam bir laiklik talebiyle yetinmemelidirler, çünkü bu talep sadece ezilen inançları kazanmayı sağlayabilir. Nüfusun

büyük bir çoğunluğu Sünni olduğu için, Sünnilerin büyük bir bölümü bu mücadeleye çekilemez.

Geniş toplum kesimlerini kazanabilmek için, Alevilerin başka ezilenlerin taleplerine de sahip çıkması gerekir. Örneğin, ezilen bir ulus olan Kürtlerin talepleri var. Başka ezilen uluslar var. Bunlar için, ulusun tanımından tüm dil, din, etni, ırk, soy, tarih göndermeleri atılmalı; ulus dilsiz, dinsiz, ırksız, tarihsiz, etnisiz soysuz olmalı ve yurttaşlık ve haklarıyla tanımlanmalıdır talebi öne sürülmelidir. Devlet, bütün diller, dinler, etniler karşısında tıpkı gerçek bir laiklikte dinler karşısında olduğu gibi olmalı, bütün bunlar özel bir inanç veya kabul sorunu, politik olmayan olarak tanımlanmalıdır.

Böyle bir talep örneğin, Alevilere, Kürtlerin ve diğer ezilen dil, etni, kültürlerin mücadelesini kendi mücadelesiyle birleştirme olanağı sağlar.

Elbette sadece bu değildir. Bütünüyle iktidarın gerçek temsilcilerin elinde bulunacağı tam bir özgürlük; pahalı, baskıcı, bürokratik devletin tasfiyesi gibi bir yığın somut talep ile birlikte, hem işçilerin hem işsizlerin, hem şehir orta sınıflarının isteklerine yönelik bir program ortaya çıkarılabilir. Bu güç karşısında hiçbir güç duramaz. Bugün birbirine karşı kullanılan güçler güçlerini birleştirmiş olurlar.

Görüldüğü gibi, Alevilerin ezilmekten kurtulmasının yolu, Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul etmelerinden veya devlete bunu kabul ettirmeye çalışmalarından değil; kendi mücadelelerini diğer ezilenlerin mücadelesiyle birleştirmelerinden geçmektedir. Çok daha radikal bir demokrasi programına yönelmelerinden geçmektedir.

Tüm ezilenlerin mücadelesini birleştirecek bir sistematik programın kısa ve özlü ifadesi ise, demokratik bir cumhuriyetten başka bir şey değildir. Yapılması gereken Aleviliğin ne olduğu üzerine skolastik veya sosyolojik tartışmalar değil; Alevilerin bir sosyal hareket olarak hangi güçlerle en geniş cepheyi kurup tüm gayrı memnunların mücadelesini nasıl birleştirebilecekleridir.

Beşikçi ise, Alevilere böyle bir yol önermiyor: Alevilere ayrı bir din olmalarını ve bunu devlete kabul ettirmelerini öneriyor. Bu ise tam da Alevi burjuvazisinin talebidir. Alevi burjuvazisi, bunu sadece farklı bir ön kabulden hareketle yapmaktadır. Onlar Aleviliğin İslam'ın bir türü olduğunu söyleyerek, devletin Aleviliği tanımasını istemekte; Beşikçi ise bunu Aleviliğin ayrı bir din olduğu gerekçesiyle istemektedir. Talep aynıdır, sadece gerekçeler farklıdır. Bu gerekçe farkı, Beşikçi'nin talebini daha radikal; stratejisini daha doğru yapmamaktadır.

Beşikçi aslında Alevi hareketi içinde, kendi öznel niyeti ne olursa olsun Alevi burjuvazisinin çıkar ve eğilimlerini yansıtmaktadır yazdıklarıyla. Ama bu burjuvazinin devrimci ve demokrat bir versiyonunu değil gerici versiyonunu..

Metodolojik olarak Aydınlanmanın rasyonalizmi değil pozitivizmi..

Marksizm'i değil; Kıvılcımlı'yı değil; O. Comte'u, Ziya Gökalp'i..

Gerçek bir laikliği değil; devletin Aleviliği tanımasını..

Demokratik bir cumhuriyeti değil; içi dışına çevrilmiş bir Kemalizm'i yansıtmaktadır.

Ağacı tohumundan tanımıyorsanız meyvesinden tanıyın.

Bunun nasıl bir tehlikeli yaklaşım olduğun görmek istiyorsanız Kürt hareketine bakın. Bugün Alevi hareketinde tohum olarak görülen Kürt hareketinde meyve vermiş bulunuyor. Beşikçi Kürt hareketi içinde, devrimci demokratik eğilimlere karşı Kürt burjuvazisiyle; Öcalan'a karşı Okçuoğlu yani Barzani ile; ulusun dile dine soya göre tanımlanmasını reddeden demokratik ve cumhuriyetçi bir ulusçuluğa karşı; onu dil, din etni ile tanımlayan gerici ulusçulukla birlikte saf tutuyor.

Öznel niyetleri ne olursa olsun nesnel olarak böyle bu.

Programların, yöntemlerin kendi mantığı vardır.

Cehenneme giden yollar iyi niyet taşlarıyla döşelidir.

YEDİNCİ BÖLÜM

BEŞİKÇİ'NİN TRAJEDİSİ

Beşikçi'nin Dayandığı Ulus Teorisi

Marksist ya da tarihsel maddeci ulus teorisinin temel önermesi Marksist olmayan bir sosyolog tarafından (E. Gellner) formüle edilmiştir: ***"Uluslar olduğu için ulusçuluk değil, ulusçuluk olduğu için uluslar vardır".*** Bu önerme, modern toplumun dinini, üstyapısını anlamak bakımından, gerçek bir *Kopernik Devrimi* başarmıştır.

Bu önermeye bağlı ikinci önerme de; ulusçuluğun ***"ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesine"*** dayandığıdır.

Pozitivist ulusçuluk ve uluslar teorisi ise[139], ulusların yeni bir fenomen olduğunu bir noktaya kadar kabul eder. Ama onun esas yanlışı, ulusçular olduğu için ulusların olduğunu değil; uluslar olduğu için ulusçuların olduğu, yani bilincin dışında, tıpkı sınıflar gibi ulus diye bir şeyin var olduğu varsayımına dayanmasındadır.

Bu anlayışa göre nasıl sınıflar olduğundan dolayı sınıf bilinci varsa, uluslar olduğundan ulus bilinci oluşmaktadır. Ulusçunun görevi bu uyuyan bilinci uyandırmaktır.

İşte İsmail Beşikçi bu teoriye dayanmaktadır. Yani, tipik pozitivist ulusçuların ulus teorisini, bilim olamayacağından ideolojisini bilimsel bir teoriymiş gibi savunmaktadır. Ulusçuların ulus tanımından hareketle ulusun ne olduğunu anlamaya çalışmak, Tanrıya inananların Tanrı hakkındaki tanımlarından hareketle tanrının ne olduğunu anlamaya çalışmaktan farksızdır.

Beşikçi hep bilimden söz eder. Bilim ise Beşikçi'de adeta sırf olgulara indirgenmiştir. Yani Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğu veya Aleviliğin ayrı bir din olduğu gibi olgulara indirgenmiştir. Halbuki bilim sadece "olgular" değildir. Varsayımlar, teorik genellemelerdir de, çünkü o olguları da bizler bilinçli veya bilinçsizce kabul ettiğimiz o varsayımlara, teorilere göre görebilir, değerlendirebilir veya sorun edebiliriz. Diğer bir ifadeyle, bilim sadece Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmadığı değildir. Bilim aynı zamanda ve daha çok, örneğin ulusun, ulusçuluğun, dinin ne olduğudur.

Örneğin, ulusların ulusçular tarafından yaratıldığı; ulusçuluğun ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini savunmak olduğu teorisine dayanırsanız, o politik olanla çakışması gereken ulus denen şeyin, bir çok farklı biçimlerde tanımlandığı ve tanımlanabileceğini ve bu farklı

[139] Gellner öncesi tarihsel maddeci diye bilinen ulus teorisi de bu pozitivist karakterdedir ve bu nedenle sonunda Marksizm pozitivizm tarafından teslim alınmıştır

tanımlar ile toplumsal sınıflar ve sınıf mücadelelerinin evrimi arasında çok yakın ve derinden işleyen ilişkiler olduğunu görürsünüz.

O zaman bu farklı ulus tanımlarına ve ulusçuluklara bakıldığında, burjuvazinin devrimci döneminde ulusu, dil, din, etni, soy ile tanımlamadığını, devrimci barutunu yitirdikten sonra, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından sonra gerici, ulusu dile, dine etniye göre tanımlayan bir ulusçuluğun ortaya çıktığını görürsünüz.

İşte, burada, Beşikçi'nin o bilim bilim diye savunduğunun[140], aslında hiç de öyle bilimle ilgili olmadığı, aslında Beşikçi'nin tıpkı din konusunda, bilim derken pozitivizmin din kavramına dayanması gibi, ulusçuların hem de en gericilerinin ulus kavramına dayanarak bütün çabasını kurduğu ortaya çıkar.

Beşikçi, tıpkı devletin dine hiç karışmaması, yani inanca ait olana hiç karışmamasını savunacak yerde, nasıl Aleviliğin de bir din olduğunu kanıtlamaya çalışarak, aslında dayandığı varsayımlar ve ideolojik bakımdan gerici ama var olan somut ilişkiler içinde ilerici nesnel sonuçları olabilecek bir çizgi içindeyse, ulusal sorunda da aynı durumdadır. Devletin dil, din, soy karşısında tamamen tarafsızlığını, devletin dini nasıl olmuyorsa, dili, soyu, etnisi de olamayacağını (ortak konuşma dili teknik bir sorundur. Ulusun dile göre tanımlanması başka, bir devletin bir veya bir çok dili, ortak anlaşma dili olarak seçmesi başka bir sorundur.) yani demokratik bir devlet yapısını savunacak yerde; devletin varsayımını kabul ederek, ve o varsayım çerçevesinde devletin politikasına karşı çıkma çizgisi izlemiştir.

Dolayısıyla Beşikçi, ulusal sorun karşısında da, tıpkı din ve Alevilik konusunda olduğu gibi, devrimci demokratik bir programı savunmamakta; burjuvazinin gerici döneminin ulusçuluğunu, dile, dine, etniye, tarihe, soya dayanan bir ulusçuluğu savunmakta ve devletin yapısını tartışma konusu yapmamaktadır.

---

[140] Beşikçi'nin bu bilim bilim diye olguları anlaması yaklaşımında, sadece toplumsal olaylara pozitivist bir yaklaşım değil, bilimin ve bilginin kendisi hakkında da pozitivist bir anlayış vardır. Bilimi sadece olgulara indirgemektir bu. Politikanın sadece kimi olguların kabulüne indirgenmiş sonuçlara göre belirlenebileceği ve belirlenirse bilimsel olacağı türünden bir anlayıştır bu. Böylece gerçek tarihsel hareketin analizinin yerini; tarih ve toplum üstü bir bilim, gerçekler ve doğrular kavrayışı alır. Bilim tarih ve toplum üstü bir kategoriye dönüşür. Bir tür tanrı olur.

Halbuki, tarih, insan çıkarlarına aykırı ise, matematik aksiyomların bile tartışma konusu olacağını gösterir. Beşikçi ise bir sosyolog olarak, o olguların niye böyle olduğu, yani somut toplumsal ilişkiler ve tarihsel süreçle ilgilenmez. Niçin resmi ideoloji böyle yapıyordur, niçin Kemalizm böyle davranmaktadır sorusunun cevapları Beşikçi'de yoktur. Beşikçi'de hep, bilimi kabul etseydi böyle olmazdı cevabı vardır. Peki o "bilimi niye kabul etmemektedir"in cevabı yoktur. Çünkü bu soru yoktur.

Bu soru, Kemalizm'in sosyolojik bir açıklamasını zorunlu kılar. Beşikçi'de Kemalizm'in bir açıklaması da yoktur aslında. Hangi tarihsel ve toplumsal ilişkilerin sonucu olarak vardır Kemalizm. Bu soru ve cevabı da yoktur Beşikçi'de. Hatta Beşikçi'de Kemalizm bir toplumsal ilişki bile değildir, bir ideolojidir. Beşikçi'nin konusu sadece onun görünümleri ve sonuçlarıdır. O ideolojiyle mücadele edildiği takdirde, yanlışları gösterildiği takdirde sorun çözülecektir. Bütün mücadele bir ideolojik mücadeleye indirgenmiştir.

Ama bu ideolojik mücadelede, bizzat o kendisine karşı mücadele ettiğini düşündüğünün tüm varsayımlarını kabullendiği ve yeniden ürettiği için tüm yaptığı kendi bindiği dalı kesmektir Beşikçinin.

Beşikçi ve Öcalan

Böylece, Beşikçi'nin, Abdullah Öcalan'ın demokratik cumhuriyet talebine niye karşı çıkıp mesafe aldığı konusunun anahtarına, metodolojik köklerine geliyoruz. Beşikçi, bütün o radikal görünümüne rağmen, Kemalizm'in dayandığı, ulus anlayışına dayanmakta, onu kabullenmekte, bu anlayışı sorgulayacak yerde olgulara dayanarak onun Kürtler karşısındaki konumunu sorgulamaktadır ama, onun varsayımlarını paylaşmakta ve yeniden üretmektedir. Ve tam da bu nedenle, Öcalan'ın ortaya koyduğu anlayışı kavramamakta ve ona karşı çıkmaktadır. Çünkü Öcalan'ın yaklaşımı, bir bakıma, Beşikçi'nin bütün çabasının dayandığı varsayımları anlamsızlaştırmaktadır bir yanıyla.

Bütün o görünüşteki uzlaşmacı, hatta kimilerince teslimiyet gibi değerlendirilen görünümüne rağmen, Öcalan, aslında Beşikçi karşısında radikal bir konumda bulunmaktadır. O Kemalizm'in dayandığı ulus anlayışını sorgulamaktadır; aynı soydan, aynı dilden olmadan da, bütünüyle hukuki bir tanıma dayanarak, devletin bütün dillere eşit davranması temelinde ulusu yeniden tanımlamayı programlaştırmaktadır. Öcalan, Kemalistlerin ve Beşikçi'nin dayandığı ulusçulukla bölünmektedir ve onları sorgulamaktadır.

Şimdi denecek ki, Öcalan böyle demiyor.

Aksine, savunması okunduğunda, Öcalan'ın bütün teorik çabasının özünün burjuvazinin gerici döneminin dile, dine, etniye dayanan ulusçuluğundan, tekrar devrimci demokratik döneminin, yurttaşlığa dayanan ulusçuluğuna dönüş olduğu görülür.

Ne var ki, bu teorik, programatik ve stratejik çaba, bu hedefi, bu devrimci ve demokratik ulusçuluğu reddedenler tarafından, onun ifade edildiği olağanüstü zor koşullar, sınırlı kavramsal araçlar, diplomatik ve taktik manevralarının zorunlu kıldığı görünümler nedeniyle, kasıtlı olarak, bunlar onun özüymüş, Kemalizm'e teslimiyetmiş gibi gösterilmektedir[141].

---

[141] Örneğin, Öcalan, '"Mustafa Kemal'i örnek alıyorum" diyor. Buradan hemen, 'işte ihanet etti, bakın Kemalizm'ini itiraf ediyor' haykırışları çıkıyor, Kemalizm'le aynı milliyetçiliği paylaşanlardan. Halbuki Öcalan'ın yapmaya çalıştığı, böyle derken bazen bir taktik manevra veya diplomatik mesajdır. Çünkü pekala karşı tarafın bir önderinin politikacı veya taktisyen olarak bir özelliğini örnek alabilir. Ve belli bir diplomatik yakınlık oluşturmak için, böyle bir vurgu yapıyor olabilir. Bu onun programını kabul ettiği anlamına gelmez. Ezilenler çoğu kez ezenlerin bayraklarının ardına gizlenerek hedeflerine ulaşmaya da çalışırlar; tıpkı ezenlerin, ezilenlerin bayraklarının ardına gizlendikleri gibi.

Sanki tarihte ve toplumsal mücadeleler tarihinde bütün bunlar yokmuş gibi; sanki bütün dünyadaki tecrit olmuşluğu ve olağanüstü koşullar PKK'yı son derece kıvrak hareket etmeye, ince manevralar yapmaya ve yok olmaktan kurtulmaya zorlamıyormuş gibi davranılmaktadır.

Öcalan'ın bütün çabasının özü görülmemektedir. O ulusun tanımından dili, dini, soyu, etniyi dışlayarak, tüm dillerin, etnilerin, dinlerin, soyların, kültürlerin eşitliğine ulaşmayı ve bu temelde Orta Doğu gibi bir alanda bütün halkların devrimci demokratik bir ulusçuluktan yana olanlarını birleştirmek istemektedir.

Buna karşılık Öcalan'ı Kemalizm'le uzlaşmakla, ihanetle suçlayanlar, bizzat kendileri Kemalizm'in dayandığı ulus ve ulusçuluk anlayışlarını savunmaktadırlar.

Bunlar sadece milliyetçi Türk sosyalistleri ve etniye dayanan bir ulusçuluk anlayışına dayanan Kürtler değildir. Aynı zamanda kendi örgütüdür. Aynı zamanda pek az kalmış, Kürtlerin mücadelesini destekleyen üç beş Türk sosyalistidir. Hiç birisi, Öcalan'ın ne yaptığını, hem de el yordamıyla yaptığını anlamamaktadır. Anlayamazlar da, çünkü hepsi, burjuvazinin ulus ve din anlayışlarını paylaşmaktadırlar. Hem de en gerici biçiminin.

Aslında onlar, böyle yaparak kendilerinin Kemalizm'le özdeş olan ulus anlayışlarını savunmaktadırlar.

Beşikçi, bir bilim adamı olarak, bütün bunları, bu özlerin kendi zıtları biçimindeki görünüşünü göstermesi gerekirken, bizzat kendisi bu görünüşün ardına sığınarak, aslında, devrimci demokratik ulusçuluğa karşı, kendi Kemalizm'le özdeş gerici ulusçuluk anlayışını savunmaktadır.

Öcalan'ın anlayışını olağanüstü zor koşulların dayattığı bir biçimde ifade etmesi, yeni özün eski biçimlerde ortaya çıkması gibidir. İlk otomobiller, at arabalarına benzerlerdi. Ama tüm benzeyişlerine rağmen bu onların tamamen başka bir nitelikte oldukları gerçeğini değiştirmezdi. Buna karşılık Beşikçi, görünüşte Kemalizm'e ve resmi ideolojiye karşıdır, ama özüyle onun içi dışına çevrilmiş biçimidir. Yani otomobile benzeyen bir at arabasıdır.

Böylece, Kemalizm'e karşı en uzlaşmaz görünen, hatta bu nedenle Öcalan için "Kemalizm'le uzlaştı, ideolojik taviz verdi" diyen Beşikçi aslında o bütün radikal söyleminin ardında Kemalizm'in dayandığı ideolojik varsayımları ve ulusçuluk anlayışını yeniden üretmekte, onun egemenliğine, Kürtler arasında, Kemalizm'in dayandığı ulusçuluk anlayışının gücünü korumasına ve arttırmasına hizmet etmektedir.

Buna karşılık Abdullah Öcalan, bütün o görünüşteki teslim olmuşluk, Kemalizm'le uzlaşmışlık görüntülerinin ardında, Kemalizm'in dayandığı var sayımları, ulus anlayış ve tanımlarını reddetmektedir[142].

Dostların Günahı ve Özeleştiri

Bir mücadelede belli bir hedef ya da düşman üzerine yoğunlaşmak bir süre sonra belli ölçüde sizi de düşmanınıza benzetir. Bu benzeyişi kaba bir biçimde, biçimsel ve görünüşteki kimi

---

Öcalan'ın bu anlaşılmazlığı ile, ulus ve din teorisi konusundaki Tarihsel Maddecilik teorisinin bilinmezliği at başı gitmektedir. Bu gün Öcalan'ın ne yaptığını anlamak için, bizim özellikle son on yıldır çeşitli yazılarımızda tekrar tekrar anlattığımız ulus ve ulusçuluğa ilişkin teorileri anlamak ve tartışmak gerekir. Halbuki bu güne kadar bunlarla ilgili bir tek yazı bile çıkmış değildir.

Öcalan'ın kendisi bile kendisinin nasıl bir atılım yaptığının; yaptığının tarihsel ve nesnel anlamının farkında değildir. Olamaz da, çünkü o uluslararası sosyalist hareketin birikimlerini bilmemektedir. Bütün bu atılımı, çok elverişsiz ideolojik ve teorik araçlarla berbat bir ideolojik iklimde yapmaktadır. Önemli olan, böylesine olağanüstü olumsuz koşullarda bunun bile yapılabilmiş olmasıdır. Önemli olan, hala belli bir gücü temsil eden, dinamik bir toplumsal hareketin önderinin bunu yapmış olmasıdır. Bu günün karanlık dünyasında, Orta Doğu'da daha büyük karanlıklar gelirken, küçük de olsa bir umut ışığıdır.

Tarih ona bu şansı verir mi? Şimdiden bir şey söylenemez. Sonucu mücadele belirler. Şu an verecek gibi görünmüyor.

Belki adı bile hatırlanmaz biri olarak uzun yıllar unutulabilir. 1917'de Ekim devrimi patlamasaydı, Lenin, adı bilinmez, binlerce sürgün Rus devrimcisi gibi tarihin karanlıklarında unutulmuş olarak kalırdı.

[142] Keza, Beşikçi, devletin yapısı sorununu ne Alevilere ne de Kürtlere ilişkin olarak sorun yapmamaktadır, buna karşılık Öcalan, devletin yapısını sorun yapmaktadır. Beşikçi'nin dayandığı anlayış, sırf Alevilerin birliğine, Kürtlerin birliğine dayanır. Öcalan'ın anlayışı ise, Türlerin ve Kürtlerin bölünmesine ve soya, dile dayanan ulusçuluğu reddedenlerin birliğine dayanır.

benzerlikler biçiminde anlamamalı. Bu benzeyiş, derinden, öyle kolay görülmeyen, hatta tam da kendisine karşı savaşılana zıt görünüşlerde ve biçimlerde ortaya çıkar. Bu benzeyiş, daha ziyade düşmanın problematiklerine, paradigmasına hapsolma olarak anlaşılmalı. Tarafları belirleyen paradigma içinde, bu ortaklık ve benzeyişler görülemez, aksine orada birbirine zıt olarak görülürler. Başka, kapsayıcı bir bakış açısından bakıldığında bu özdeki benzeyiş görülebilir[143].

İşte Beşikçi'nin de durumu biraz böyledir. Onun bütün enerjisini alan, hayatının büyük bölümünü hapislerde geçirmesine yol açan şey, Türkiye'ye egemen bürokratik oligarşinin Kürtleri baskı altına alması ve onların varlığını inkar etmesidir. Beşikçi'nin bütün çabasının özü şu önermelere indirgenebilir: Kürtler vardır; ayrı bir ulusturlar ve Kürdistan bir sömürgedir. Bunu inkar etmek bilim yöntemiyle çelişir.

Beşikçi için bu tartışma hep **sosyolojik bir tartışmadır**. O hep bir **sosyolog** olarak tartışmaktadır. Ne var ki, bu tartışmadaki önermelerin sonuçları **politiktir**. Ve politik bir tartışmanın varsayımlarına göre yürütülmektedir. Ama sadece devlet tarafından değil, Beşikçi tarafından da. Beşikçi, devletin var sayımlarını kabul ederek ona karşı çıkmaktadır. Yani Kürtlerin ayrı bir ulus, Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğunu kanıtlayamasa, devletin çıkardığı sonuçları kabul etmesi gerekecektir. Beşikçi, devletin ya da kendi deyimiyle *"egemen ideolojinin"* dayandığı varsayımı tartışmamaktadır.

Yani ayrı bir etnin, kültürün, dilin yoksa ayrı bir ulus da olamayacağın. Ulusların ancak dil (din, etni) temelinde var olabileceği. (Kemalizm tam da bu varsayıma dayandığı için, Kürtçe'nin *"Türkçe'nin bir lehçesi"*; Kürtlerin *"dağ Türkü"* olduğunu savunmak zorundadır.) Beşikçi ise bu varsayımı sorgulayacak yerde, onu kabul ederek, yeniden üreterek Kürtlerin üzerindeki baskıya karşı çıkmaktadır. Ya da tersinden ifade edelim; Kürtçe'nin ayrı bir dil; Kürtlerin ayrı bir ulus olduğunu kanıtlamaya çalışır ve Kürtler üzerinde baskıya politik olarak karşı çıkarken Kemalizm'in dayandığı ulus anlayışına dayanır ve onu savunur.

Yani hiçbir zaman sorun şöyle koyulup şunlar söylenmemiştir:

"Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmaması önemli değildir; Kürtlerin ayrı bir ulus olup olmaması önemli değildir; kendilerini Kürt olarak tanımlayan insanlar ayrı bir ulusuz diyorlar ve

---

[143] Bu benzeyiş bir yanıyla, bir tür aşırı uzmanlaşma gibidir. Belli bir organizmanın belli bir işlev üzerinde olağanüstü özelleşmesi gibidir. Doğa'da bu tür aşırı özelleşmiş bir çok canlı türü bulunmaktadır. O koşullarda olağanüstü başarılı olan bu canlılar, koşulların ortadan kalkmasıyla, bu aşırı uzmanlaşmanın cezasını yeni koşullara uyamamakla çekerler. Doğa hiçbir şeyi karşılıksız vermez.

Ama toplum ve tarih da öyledir, o da hiçbir şeyi karşılıksız vermez. Bu aşırı uzmanlaşmanın veya karşı tarafın paradigmasına hapsolmanın tipik bir örneği olarak, Marksist hareket içindeki Troçkist gelenek gösterilebilir. Sovyetler'e egemen olan Bürokrasi ve onun ideolojisi olan Stalinizm ile mücadeleye öylesine yoğunlaşmıştır ki, tezlerinin hepsinde haklı olmasına ve doğruluğu olaylarca kanıtlanmasına rağmen, Stalinist bürokrasinin yıkılmasıyla birlikte, kendisine karşı mücadele ettiğiyle birlikte kendi var oluş koşulunu da yitirmiştir. Sorun olaylarca "çözülmüştür" veya olaylarca kanıtlanmıştır ama kanıtlama gerçekleştiği an o muazzam çaba birden anlamsızlaşmıştır. Örneğin "tek ülkede sosyalizm" olamayacağı, tarih tarafından kanıtlanmış, ama bu kanıtlama, bir zamanlar, üç kuşak boyunca, Devrimci Marksizm'in temel tartışma konularından birinin bu olduğunun, artık kimsenin ilgisini çekmediği bir dünyayı ortaya çıkararak gerçekleşmiştir.

kendilerini eziliyor olarak görüyorlarsa öyledirler. Bunun için tarih, linguistik ve sosyolojiden kanıtlar getirmeleri gerekmez. Burada tartışılması gereken, Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmadığı veya Kürtlerin ayrı bir kültür ve etniye sahip bulunup bulunmadıkları değil; devletin bunlar karşısında tarafsız olması, hiçbir dilin ya da etninin; kültürün veya tarihsel ortaklığın ulusun ve politik olanın tanımında yer almamasıdır. Çünkü ulusun bunlar olmadan olamayacağı bizzat ulusçuluğun gerici döneminin bir uydurmasıdır ve gerici bir ideolojidir."

Beşikçi hiçbir zaman sorunu böyle koyup tartışmaz. Tartışmamasının nedeni, tam da politik veya uygulamadaki sonuçlarını reddettiği Kemalizm'in varsayımlarını kabul ediyor oluşudur. Bu kabul ediş, sosyolog olarak bir tartışma biçiminde ortaya çıkmaktadır. Varsayımlarını tartışmadığı için, Kemalizm'e bütün eleştirisi olgular düzeyindedir. Bu nedenle bilimi adeta sırf olgular ve onların varlığını kabul etmeye indirger. Çabaları, Kemalizm'e karşı belli olguların varlığını, yani örneğin Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğunu, kanıtlanmaya adanmıştır. Ama burada o olgulara böylesine bir vurgu ve bilimin neredeyse sadece olguları tespit etmeye indirgenmiş pozitivist bir anlayışı ile Kemalizm'in dayandığı var sayımlara dayanmak ve onları savunmak arasında ayrılmaz bir ilişki vardır. Eğer, Kemalizm'in var sayımlarını kabullenmeseydi; bu varsayımları sorgular; olgulara böyle takılmaz; bilimi adeta sırf olgulardan ibaret görmezdi.

İşte böylece politik bir sorunu (devletin diller karşısında eşit olması gerektiği; dile veya etniye göre tanımlanan bir ulusu olmaması gerektiği veya neye göre tanımlanacağı sorunu), bilimsel bir sorunmuş gibi (linguistik olarak Kürtçe'nin ayrı bir dil olup olmadığı; sosyolojik olarak Kürtlerin ayrı bir ulus olup olmadığı) tartışmak, devletin yani politik olanın, yani ulusun dile, etniye göre tanımlanmasını olağan kabul edip, böylesine bir ulus, politika ve devlet anlayışına ve yapısına karşı mücadeleyi gündemden düşürmek, egemen bürokratik oligarşinin varsayımlarının ve ulusçuluk anlayışının kabulü ve yeniden üretilmesi sonucunu doğurur[144].

O bu politik tartışmayı, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, politik bir tartışma olarak götürecek yerde, sanki ortada bilimsel bir tartışma varmışçasına tartışmaya girer. Ve girdiği an, artık kazansa da kaybedecektir. Kürtlerin ayrı bir ulus olduğunu kanıtlasa da, Kürtçe'nin ayrı bir dil olduğunu kanıtlasa da, ayrı bir dili olmayanların ayrı bir ulus olamayacağı; ayrı bir ulus olduğunu kanıtlayamayanların ayrı bir devlet kurma hakkı olmayacağı gizli varsayımlarını, yani kendisine karşı mücadele ettiği güçlerin varsayımını kabullenmiş ve yeniden üretmiş olur.

İşte Beşikçi'nin en büyük handikabı tam da buradadır.

Ama sadece karşı tarafın ideolojik egemenliğine hizmet etmiş olmaz, aynı zamanda Kürtler, yani ezilen ulus içinde de aynı ideoloji ve varsayımların egemenliğinin güçlenmesine ve yayılmasına; Kürtlerin ulusal kurtuluş hareketinin egemen ulusun ulusçuluğunun ters yüz olmuş biçimi olmasına; bir tür "Kürt Kemalizm'i"nin egemenliğine hizmet eder. Yani Kemalist resmi ideolojinin ve devletin kurbanları arasında da, ancak ayrı dili ve tarihi olduğunu kanıtlayabilenlerin ayrılma hakkı olabileceği şeklindeki anlayışın oluşup

[144] Kemalizm'in hala bunca güçlü olmasının önemli nedenlerinden biri, Beşikçi gibi, Kürt direnişinin de büyük ölçüde, Kemalizm'in varsayımlarına dayanması ve onu yeniden üretmesidir.

gelişmesine yol açmış olur. Ve böylece Kürt ulusal hareketi de, kendisine karşı mücadele ettiği Türk ulusçuluğunun içi dışına çevrilmiş bir biçimi olarak ortaya çıkar. Onunla aynı varsayımları paylaşır, ayrılık olgulara ilişkindir.

İşte Beşikçi'nin yaptığı ve trajedisi tam da budur. O kurbanı olduğu devletin yapısını, ulusçuluk anlayışını savunmaktadır. Ve daha kötüsü bunu bilim adına yapmaktadır. Ve böyle yaptığının farkında değildir. Ve bunu yaparken gerçekten en küçük bir kariyer, maddi veya manevi bir imtiyaz peşinde değildir[145]. Trajedi tam buradadır

Beşikçi'nin uğradığı bunca baskı, onun sosyoloji ve tarih alanında, bilimin kendi evrimi bakımından, doğru teorik bir temele dayandığı; olayların daha derin ilişkilerini kavradığı veya büyük katkılar yaptığı anlamına gelmez ya da bunun bir kanıtını oluşturmaz. Bilimsel düşüncenin, araştırmanın asgarinin asgarisi bir koşulunu yerine getirdiğini gösterir sadece. Ama, her bilimsel çabanın alfabesi olan, Marks'ın da dile getirdiği, araştırmanın kendi sonuçlarından korkmaması ve var olan güçlerle karşı karşıya kaldığında onların karşısında geri çekilmemesi, öylesine az bulunmaktadır ki, bilimsel düşüncenin bu alfabesini yerine getirmiş olmak, dayanılan varsayımlar ve teorik temelleri gölgede ve gündemin dışında bırakmaktadır.

Elbette bu dediklerimizden apriori olarak Beşikçi'nin sosyoloji teorisine bir katkı yapmadığı; ya da en gelişmiş teorilere dayanmadığı sonucunu çıkarmak da yanlıştır. Tartışma hiçbir zaman bu düzeyde olmamıştır ki, bu anlaşılabilsin. Bu hiçbir zaman, saf bilimsel kaygılarla, örneğin, bütün bilim adamları için, Kürtlerin varlığının veya Kürtçe'nin ayrı bir dil veya Kürdistan'ın sömürge olduğunun tüm sosyologlarca, tartışılmasına bile gerek görülmeyen bir ortak kabul gördüğü bir ortamda veya politik kaygılardan azade olduğu bir ortamda tartışılmamıştır ki, Beşikçi'nin çalışmalarının sosyolojik bakımdan dayandığı teorik temellerin ne olduğu anlaşılıp tartışılabilsin.

Bu noktada onun dostlarının günahı gündeme gelir. Bir söz vardır, *"ben düşmanlarımdan kendimi korurum, Allah beni dostlarımdan korsun"* diye. Beşikçinin dostlardır ona en büyük kötülüğü yapanlar.

Türk devletinin en basit olguları dile getirdiği için zindanlarda çürüttüğü bu insana, olguları yorumlarken dayandığı teoriler ve yöntemin daha derin ve temel konularında kimsenin bir şey söyleyecek hali kalmamıştır. Bunun devlet tarafından kullanılma ve yanlış anlaşılma olasılığı vardır. Devletin zaten vurduğuna bir de sen vurur duruma düşmek istemezsin.

Ama bu iyi niyetli ve dostça kaygılar bile aslında Beşikçi'ye karşı çalışır uzun vadede. Onlar da tıpkı, Beşikçi'nin iyi niyetle Kemalizm cehennemine giden yolun taşlarını döşemesi gibi, Beşikçi'yi cehenneme götüren yolların taşlarını döşerler. Hem devletin inkarı ve baskısı hem dostların koruması, üzerine bir kabus gibi çöker Beşikçi'nin.

---

[145] Trajedi buradadır, sanki Grek trajedi kahramanlarının kehaneti gerçekleştirmemek için mücadele ederken o kehaneti gerçekleştirmeleri; kaderlerine karşı çıkarken o kaderi gerçekleştirmeleri gibi, gizil olarak savunduğu ulus ve dile ilişkin yaklaşımları, ulus veya din üzerine sosyolojik bir tartışmanın, politik kaygılardan azade olarak tartışılamamasının koşullarını yeniden üretmektedir

O aşırı uzmanlaşma pekişir, yeni ufuklar ve yeni alanlar açmaz. İyilik yapayım derken kötülük yapılır. Halbuki düşünce, olabildiğince farklı alanlarda, çok farklı yönlerden gelen eleştiri ve çelişkiler içinde bir ufuk genişliği kazanıp kendini geliştirebilir.

İşte biz bu duruma son vermek için küçük bir deneme ya da başlangıç yapmaya çalıştık. Beşikçi'nin Türk devletinin inkarcılığına karşı mücadele ederken dayandığı var sayımları, bunların politik sonuçlarını ele almaya çalıştık. Beşikçi'nin politik tavırları ile dayandığı metodolojik derin dip akıntılarının bağını ve bunların aslında yeterince radikal olmadığını; büyük bir kopuşu yansıtmadığını, aksine kendisine karşı mücadele ettiklerinin mantığını kabullendiğini ve onu yeniden ürettiğini göstermeye çalıştık.

Eleştirimizin doğru veya yanlış olmasının bile önemi yoktur. Eleştirinin böyle bir yaklaşımla olması kendi başına önemlidir. Beşikçi'nin en büyük talihsizliği, yukarıda anılan nedenlerle, görüşlerinin hiçbir zaman bu tür bir eleştirinin konusu olmamasıdır.

Bu eleştirilerimiz Beşikçi'nin alnının bu kara yazısına bir son verme girişimi olarak kavranmalıdır.

Dolaysıyla, bu eleştirimiz, Beşikçi'ye şimdiye kadar bu eleştiriyi yapmamış olmamız nedeniyle kendimize yönelik bir eleştiri, yani bir özeleştiri olarak da okunmalıdır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

BEŞİKÇİNİN METNİNE KENAR NOTLARI

Sunuş

Buraya kadar Beşikçi'nin yazısını farklı soyutlama düzeylerinde, tarihsel ya da üstyapı olarak Alevilik; inanç olarak Alevilik ve sosyal hareket olarak Alevilik bağlamında metodolojik, sosyolojik, politik, hatta teolojik vs. olarak ele aldık ve ayrı ayrı yanlışlarını göstermeye çalıştık. Bütün bu eleştiriler boyunca pek alıntıya baş vurma gereği duymadık. Çünkü yazı boyunca Beşikçi'nin dayandığı temel önermeler veya varsayımlar, Beşikçi'nin yazısının görünen yüzü değil, görünmeyen yüzü, özü ele alınıyordu.

Ne var ki, Beşikçi'nin yanlışları sadece bunlardan ibaret değildir. Beşikçi'nin yazısı olgular, çıkarsamalar, araştırma teknikleri vs. gibi bir çok alanda da bir çok yanlış içeriyor. Bu yanlışlara, düşüncenin akışını bozmamak için hiç girmedik ve bu yanlışların yapılmadığını var saydık. Yani bütün eleştiri aynı zamanda olgulara, çıkarsamalara, araştırma tekniklerine ilişkin yanlışları bakımından da bir soyutlamaydı.

Şimdi, bu bölümde, Beşikçi'nin bu tür yüzeysel, görünür yanlışlarına değineceğiz. Elbet Beşikçi'nin bütün yanlışlarına tek tek değinmek; bütün kavram ve çıkarsamalarını mantık yanlışları bakımından göstermek mümkün değil, gerekli de değil. Çoğu kez kısa değinmeler veya örneklerle yetinilecektir.

Bu eleştiriler metnin içinde kısa kenar notları biçiminde yapılacak. Teknik olarak bu "kenar notları" dip notlar şeklinde metinde yer alacak. (Bunun nedeni Kenar Notu tekniğinin bütün bilgisayar ve basım sistemleri için mümkün olmamasıdır. Buna karşılık dipnotu tekniği bu gün bir standarttır.)

Ayrıca böyle yaparak, bütün bu yazı boyunca eleştiri konusu yapılan Beşikçi'nin metnini de eleştiri ile beraber sunmuş olacağız. Böylece okuyucu, eleştiri konusu olan Beşikçi'nin metnini başka kaynaklarda arama zahmetinden de kurtulmuş olacaktır.

Bütün bu bölüm boyunca, buraya kadar eleştiri konusu yapılmış konulara tekrar girilmemeye çalışılacaktır. Örneğin "Alevilerde Kafa karışıklığı" başlığı, daha önce eleştirildiğinden ayrıca eleştirilmeyecektir.

Şimdi, Beşikçi'nin metni ve ona ilişkin "Kenar Notları".

ALEVİLERDE KAFA KARIŞIKLIĞI

İsmail BEŞİKÇİ

Bir Alevi'ye "Neden namaz kılmıyorsun, neden oruç tutmuyorsun, neden Hicaz'a gitmiyorsun?" şeklinde sorular sorduğumuzda, "Biz Alevi'yiz, bizim inancımızda, bizim geleneğimizde namaz, oruç vs. yok" diyor. "Alevi isen o zaman dördüncü halife Ali'ye bağlılık nedendir, 'Hüseyin çileleri' nedendir, on iki imama bağlılık nedendir?" diye sorulduğu zaman ise Alevi epeyce şaşırıyor. Dördüncü halife Ali'ye bağlılığın Müslümanlık olduğu, 'Hüseyin çileleri' çekmenin, on iki imama bağlılığın Müslümanlık olduğu, Şiilik olduğu, Müslümanlığın da namaz, oruç, Hicaz'a gitmek vs. gibi şartları olduğu anlatılıyor[146]. Aynı Alevi'ye "Sen hem dördüncü halife Ali'ye, on iki imama bağlı olduğunu söylüyorsun 'Hüseyin çileleri' çekiyorsun hem de Müslüman olmadığını Alevi olduğunu, Alevilikte namaz, oruç, hac olmadığını söylüyorsun bu bir çelişki değil midir?" şeklinde yeni bir soru soruyorsun... Alevi olduğunu söyleyen buna vurgu yapan kişinin kafası iyice karışıyor, ne diyeceğini bilemez oluyor. Ama yine de, Alevilik'ten de, dördüncü halife Ali'den de, on iki imamdan da vazgeçmiyor.

Kafa karışıklığı, düşüncelerde duygularda bir berraklık olmaması günümüz Alevilerinde çok sık rastlanan bir durum oluyor[147]. Bazı gazetelerin son yıllarda Alevilerle, Alevi gençlerle

---

[146] Beşikçi, İslam'ın şartları ile Müslüman olmak arasındaki farkı görmediğinden, (ki bu göremeyiş onun din hakkındaki pozitivist-Kemalist bakış açısının sonucudur, o şartları yerine getirmeyenin Müslüman olamayacağı gibi bir sonuç çıkarıyor) Alevilere Aleviliğin ayrı bir din olduğuna dair güçlü bir silah verdiğini düşünüyor. Halbuki durum pek öyle değil. Aleviler de, Allah'ın varlığını ve birliğini ve Muhammet'in onun kulu ve elçisi olduğunu kabul ederler. Zaten tam bu nedenledir ki, Osmanlı hukukunda Müslüman taifesinden vergi verirler. Bu nedenle, formel olarak, Beşikçi'nin itirazına pek ala bir Alevi veya Müslüman, bu dediklerinin onların Müslüman olmadığını değil, görevlerini yerine getirmeyen Müslümanlar olduklarını gösterdiğini; yani ortada bir çelişki olmadığını söyleyebilir ve hiç de haksız sayılmaz.

Beşikçi'nin karıştırdığı şudur: Müslüman olmak için, islamiyetin beş şartını uygulamak gerekmez. Sadece Kelimeyi şahadet getirmek yeter. Yani Alleh'in birliğine ve Muhammedin onun elçisi olduğuna inanç bildirimi. Bu andan itibaren müslümansınızdır. Namaz kılmasanız da müslümansınızdır. Ama görevlerini yapmayan bir müslüman. Tıpkı örneğin bir devletin vergisini vermeyen yurttaşı gibi.

Aleviler ilke olarak Muhammet'in Allah'ın resulu olduğunu reddetmezler. Allah'ın bir olduğunu da söylerler. Yani bu anlamda Müslümandırlar formel olarak. Beşikçi bu farkı bilmediğinden, aslında karşı tarafın eline bir argüman verdiğinin farkında bile değildir.

Ama burada ilginç olan Beşikçi'nin niçin bu temel basit hatalar yaptığıdır. Beşikçi'nin kendisi her ne kadar Kemalizm'e çok karşı çıkar görünüyorsa da, kendisi Kemalizm'in bir ürünüdür ve o nedenle sıradan bir Müslüman'ın veya Alevi'nin çürütebileceği türden deliller getirmektedir. Beşikçi'nin kendisi, Kemalizm'in ya da gerici burjuva dininin, pozitivizmin bu toplumda yaptığı kültürel tahribatın çapı hakkında bir fikir veren somut örnektir. Elbette bu satırların yazarı da bu hastalıktan azade değildir. Tek fark onun Marksizm sayesinde bunun bilincinde olmasıdır. Hepimiz, Kemalizmin doğu ve batı kültüründen, yani klasik uygarlıkların kültüründen kopardığı ve burjuva uygarlığının kültürüne kapadığı hilkat garibeleriyiz.

[147] *"Bilim adamı"* Beşikçi, Alevilerin düşünce ve duygularına *"berraklık"* getirmeyi görev ediniyor. Sosyologların görevi ne zamandan beri teologluk oldu? Beşikçi tarafından fiilen yapılan ve savunulan bilimsel bir Alevi teolojisi.

ilgili röportajlar yayımladıkları, anket sonuçları yayımladıkları görülüyor, bu röportajlarda, anketlerde Alevilerin, özellikle Alevi gençlerin çok karışık düşünceler ve duygular aksettirdikleri görülmektedir. Alevilere kendilerini nasıl algıladıkları, kimlikleri hakkında sorular sorulduğu zaman, dinleri, inançları sorulduğu zaman "Müslüman bir Alevi'yim" veya "Alevi bir Müslüman'ım" gibi cevaplar verdikleri görülüyor. İçten çelişkili olan bu kavramları, bu ibareleri Aleviler gayet rahat bir şekilde kullanabilmektedirler[148]. Halbuki Alevi ise Müslüman değildir, Müslüman ise Alevi değildir. Alevilik, Yahudilik gibi, Hıristiyanlık gibi, Müslümanlık gibi, Budizm gibi farklı bir dindir, farklı bir inançtır. Yahudilik nasıl Müslümanlık değilse, Hıristiyanlık nasıl Müslümanlık değilse Alevilik de Müslümanlık değildir. "Yahudi bir Müslüman'ım", "Müslüman bir Yahudi'yim", "Hıristiyan bir Müslüman'ım", "Müslüman bir Hıristiyan'ım" birbirleriyle çelişen ibarelerse, içten çelişkili kavramlarsa "Alevi bir Müslüman'ım", "Müslüman bir Alevi'yim" kavramları da içten çelişkili kavramlardır. Aleviliğin bir mezhep olmadığını, ayrı bir inanç, ayrı bir din olduğunu belirtmeye çalışıyorum.

Alevilerin büyük kısmı "Ali'yi sevmek, on iki imama bağlılık Aleviliktir. Ali sevgisini on iki imam sevgisini yüreğimizden hiçbir güç çekip çıkaramaz..." diyorlar. Müslümanlar da, örneğin Selamet Partisi veya Fazilet Partisi de "Ali'yi sevmek Alevilikse biz Ali'yi herkesten daha çok severiz. On iki imamı da..." diyordu. "Öyleyse biz de, Aleviyiz" diyordu. Alevinin kafası bu sözlerle bir defa daha karışıyordu. Alevi bu akıl yürütmeler karşısında bocalayıp duruyordu.

Ahmet Şık ve Hatice Yaşar 7-13 Nisan 2002 tarihleri arasında Radikal gazetesinde bir röportaj yayımladılar. Röportaj, "Alevi Gençler Konuşuyor" başlığı altında yayımlandı. "Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Sizce etnik kimlik mi daha önde yoksa dinsel kimlik mi?" "Alevi olduğunuzu gizleme ihtiyacınızı hissettiniz mi? Alevi olduğunuz için baskı ya da farklı

Eh Adnan Hoca olduğu söylenen Harun Yahya da, modern bilimin sonuçları ışığında aynı şeyi yapmaya çalışıyor sayılır. (Her hangi bir dinin bilimsel doğruluğunu veya Allah'ın varlığını, hatta cinlerin perilerin varlığını kanıtlamaya çalışanlar da aynı şeyi yapmaya çalışıyorlar.) Beşikçi'nin onlardan farkı nerede? Tek fark onlar doğa bilimlerinden, Beşikçi sosyoloji ve tarihten kanıtlarla bunu başarmaya çalışıyor. O tarih ve sosyoloji ise, tam anlamıyla ulusçuluğun uydurması bir tarih ve gerçekliği çarpıtan bir pozitivizm.

[148] Beşikçi'nin kendisinin kafası karışık o Alevi gençlerin değil. Sosyolojik bakımdan Aleviliğin İslamiyet'ten çok farklı bir "din" olması başkadır; İslam inancı ve hukuku bakımından Aleviliğin formel olarak İslam içinde kabul edilmesi başkadır. Alevi inancı bakımından onların kendilerini İslam içinde ifade etmeleri başkadır. İsmail Beşikçi bu gerçek anlamları ayıracak ve neden öyle olduğunu araştıracak yerde, tutarsızlıktan söz ediyor.

Kaldı ki, her şey bir yana, Alevilerin kendilerinin bir çeşit Müslüman olduklarını söylemeleri hiç de tutarsızlık bağlamında ele alınamayacak bir taktik mücadele biçimidir aynı zamanda. Çok açıktır ki Türkiye'de halkın çoğu Müslümandır ve bunlar arasında Aleviler hakkında bilinen mum söndü hikayelerine kadar bir yığın yargılar ve düşmanca duygular vardır. Azınlıkta olan Alevilerin, her şey bir yana, Müslüman çoğunluğun tepkisini çekmemek için bir tür Müslüman olduğunu söylemelerinin anlaşılmayacak bir yanı yoktur. O tutarsızlık gibi görünen, sırf bu kaygı göz önüne alındığında bile, Sünni çoğunluğun şiddetinin nesnesi olmamak için yapılan kendi içinde tutarlı bir taktik savunmadır.

Eğer Alevilere, *"bu taktikler tutmaz, böyle bir çeşit Müslüman olduğunu söylemek seni o şiddetin nesnesi olmaktan korumaz, açıktan Müslüman olmadığını savun bu seni daha iyi korur"* denmek isteniyorsa bu denir. Ama o zaman da sorun zaten tutarsızlık sorunu değil, hangi mücadele biçiminin ve taktiğinin Müslüman çoğunluğun şiddetinden daha iyi koruma sağlayacağıdır. Burada şiddet derken günlük hayattaki manevi şiddeti, çoğunluğun kendi normlarına uymayanı ayıplayan, dışlayan şiddetini kastediyoruz büyük ölçüde.

muamele ile karşılaştınız mı?", "Kendinizi Alevi olduğunuz için farklı görüyor musunuz?" gibi sorulara gençlerin verdiği cevapların bazıları şöyle:

"Alevi'yim, demokratım. Elbette İslami inanış içindeyim. Kürdüm ama kendimi tanıtırken bunu ön planda tutmam. Mezhep kimliğim ön planda gelir."

"Alevi'yim Müslüman'ım."

"Alevi'yiz Müslüman'ız. Biri soracak olursa Türküm ve Alevi'yim. Aleviliğimi gizleme ihtiyacı içinde olmadım."

"Alevi'yim. Aleviliği seviyorum. Hoşgörü, sevgi gibi birçok şeyi Alevilikte öğrendim. Müslüman'ım ama yobaz değilim."

"Kendimi Alevi olarak düşünüyorum. Dinsiz insan düşünemem. Alevilik Müslümanlıktan ve Anadolu'dan çıkma... Bazı ortamlarda Aleviliğimi gizledim."

"Müslüman'ım ama herkesle barışık biriyim. Ayrımcı değilim. Aleviliğimi gizleme ihtiyacı duymadım. Baskı da görmedim."

"Alevi'yim, Alevilik Müslümanlık içinde bir mezhep."

"Alevi'yim, Erzincanlı'yım, bunu hemen söylerim. Kur'anı Kerim'de belirlenen İslamın şartları var. Yardımlaşma, dayanışma içinde yaşıyorum. Bence bunlar namazın yerine geçer. Kız lisesinde din hocamla tartışmaya girdim. 'Aleviler Ali'ye inanır Muhammed'i tanımaz'dedi. 'Cem'de Allah, Muhammet, Ali diye başlarız' dedim... Sünnilik Alevilik ayrımı yapmak doğru değil... Yanlış bir şey söylenirse sessiz kalmam. Ama Alevi'yim diyorsam bunu iyi bilmek zorundayım."

"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım. Kendimi İslam içinde tanımlarım ama Taliban da Müslüman diyorlar, Recep Tayyip Erdoğan da... Allah, Muhammet, Ali üçlemesi içinde Ehlibeyt içinde görüyoruz kendimizi. Özetle Türküm Alevi'yim. Beş yıl öncesine kadar Aleviliğimi gizledim."

"Alevi'yiz, Müslümanım."

"Ailemden gördüğüm kadarıyla Alevi'yiz, Müslümanız, Aleviliğimi asla gizlemedim."

"Dinle çok fazla alakam yok ama uzak da değilim ama Alevi'yim."

"Köken olarak Alevi'yim. Alevi kültürü ile yetiştirildim. Bunun içinde Kur'an da var. Sünnilik ve Aleviliğin zamanla ayrıldığı düşünülüyor. Ama ikisi de Müslümanlığa girer."

"Kendimi Alevi olarak tanımlıyorum. Müslümanlık? Derine inersek çok karışır..."

"Alevi'yim, mezhep ya da dini anlamda demiyorum. Bir kültür, bir felsefedir bana göre. Peygamberimiz Hz. Muhammet. Biz de Allah, Muhammet, Ali üçlüsüne inandığımız için, ben de kesinlikle Müslümanım. Etnik kimlik geri planda kalmalı bence. Aleviliğimi gizlemem."

"Alevi'yim, tabii ki Müslüman'ım."

“Ehlibeyti bilen Müslüman’dır. Alevilik de onun bir parçası. Benim için ne etnik kimlik, ne dinsel kimlik önemli. Alevi olan artık bu niteliklerini gizlemiyorlar.”[149]

Ahmet Şık ve Hatice Yaşar yüz gençle konuştuklarını söylüyorlar. Bunlardan yirmi dördü ile yaptıkları konuşmaları yayımlamışlar. Bu gençlerin yaşı 18-29 arasında değişiyor. Gençler arasında lise öğrencisi olanlar da var, üniversite öğrencisi olanlar da var. İşçi, müzisyen, özel şirket elemanı, muhasebeci, terzi, elektrik kaynakçısı, makine mühendisi, eczacı kalfası, turizmci olan gençler de var. Bu gençler arasında semah hocaları olanlar da var. Gençlerin bir kısmı erkek, bir kısmı kadın. Bu küçük bir soruşturma bile Alevi gençlerin duygularında ve düşüncelerinde ne kadar büyük bir karışıklık olduğunu gösteriyor. Bu durumda kafa karışıklığının Alevi gençleri belirleyen temel bir niteleme olduğu söylenebilir. Konuşmaları yukarıda belirtilen on yedi kişiden sadece ikisinde kuşku var. Bu kuşku Aleviliği, Müslümanlığı sorgulamaktan kaynaklanıyor olabilir.

Şiilik şüphesiz Müslümanlıktır. Bu çok açıktır ama Alevilik de Şiilik değildir. Bu da çok açıktır. Türkiye’nin toplumsal yapısını ve sorunlarını izleyenlerin ve gözleyenlerin bir kısmının çok basmakalıp bazı ibareler ortaya koydukları görülmektedir. “Türk-Kürt çelişkisi”, “Alevi-Sünni çelişkisi” gibi bazı çelişkilerden söz edilir. Buradaki “Alevi-Sünni çelişkisi” çok yanlış kurulmuş bir kavram çiftidir. Doğru kurulmuş kavram çifti[150] “Alevi-Müslüman çelişkisi” olmalıdır. “Şii-Sünni çelişkisi” yine doğru kurulmuş bir kavram çiftidir. Şiiliğin Müslümanlıkla ilgili bir olgu olduğunu söyledik. 7. Yüzyılın ortalarında İslamiyet’teki iktidar mücadelelerinin Şiiliği ortaya çıkardığını görüyoruz. Şiilik her şeyden önce bir Araplık olayıdır[151]. Araplardaki iktidar mücadelesinde daha doğrusu peygamberin ölümünden sonra yerine geçecek halifenin tayini konusunda gerçekleşen mücadelede muhalefeti temsil edenlerdir. Ama Şiiliğin iktidar biçiminde kurumlaşması, devlet dini olarak kurumlaşması, İran’da Farslarda gerçekleşmiştir. Şiiliğin dinsel ibadetlerinde, dinsel inançlarında Kur’an, cami, namaz, hac vs. elbette vardır. Ama Alevilikte cami, namaz, hac vs. yoktur. Kur’an da yoktur. Örneğin Alevi inancından olan, Aleviliği yaşayan köylerde camiye rastlanmaz. Aleviliğin en önemli özelliklerinden biri de Alevilikte sazın, sözün olmasıdır. Sazın, sözün olmadığı bir cem düşünülemez. Müslümanlıkta ise müzik yoktur. Örneğin Müslümanlıkta saz/bağlama hiç yoktur. Müslümanlıkta Alevi semahlarını andıran hiçbir figür yoktur. Ama bazen ilahiler def, davul gibi bazı vurmalı çalgılar eşliğinde okunmaktadır. Alevi cemlerinde de vurmalı çalgılar yoktur. Gerek dördüncü halife Ali, gerek on iki imamlar İslamiyet’i yaymak için çok büyük çaba içinde olmuşlardır. Örneğin Halife Ali’nin bölgenin yerli

[149] Bütün bu cevaplar aslında cevapları verenlerin Alevi olduklarını değil, modern toplumun dininden, Aleviliği bir inanç, özel sorun olarak gören dinden olduklarını gösteriyor, hepsi de Aleviliği ve İslamiyet’i bir inanç olarak görüyor. Beşikçi öncelikle bunu anlamıyor. Bunu gösterecek yerde, yani onların aslında Alevi olmadığını; Aleviliği inanç olarak gören dinden olduklarını, bu din çerçevesinde Alevi inancından olduklarını gösterecek yerde, bizzat kendisi de aynı dinin, yani dinleri inanç olarak, özele ilişkin olarak tanımlayan dinin bir üyesi olduğundan, ne bunu görüyor ne de gösterebiliyor.

[150] Doğru kurulmuş kavram çifti, komün ve uygarlıktır. Bu özden bir ilişkiyi yansıtır. Alevi-Müslüman çifti onların özdeki ayrılığını vermez.

[151] Şiilik bir “*Araplık olayı*” değildir. Şiilik, bir “*Farisilik olayı*”dır. Pers uygarlığının olayıdır.

halklarına İslamiyet'i kabul ettirmek için çok yoğun baskıların uyguladığı bilinir[152]. Alevi inancında olanların, Kızılbaşların ise böyle bir sorunu yoktur. Yani İslamiyet'i yaygınlaştırarak bütün halkları İslamiyet'e katmak gibi bir sorunu yoktur. Alevilerde Aleviliğin propagandasını yapmak, herkesi Alevi yapmak gibi bir uğraşda yoktur, böyle bir inançda Alevi geleneklerine aykırıdır.

Alevilik İslamiyet'ten önce Mezopotamya'da yaşayan bir inançtır[153]. Zerdüşt kökenli bir inançtır. Örneğin Ezidilik ile Alevilik arasında çok sıkı bir bağ vardır. Her iki inancın da Zerdüşt kökenli olduğu söylenebilir[154]. İkinci halife Ömer, üçüncü halife Osman ve dördüncü halife Ali döneminde İslamiyet'in çevredeki halklara kabul ettirilebilmesi için çok yoğun bir baskı uygulandı. Bu baskı Mezopotamya'da da gerçekleşti. Örneğin Kürtlere İslamiyet'in kabul ettirilmesinde çok ağır bir şiddet kullanıldı. İşte bu ağır baskı karşısında bazı yerli halklar İslamiyet'i kabul ediyor göründüler[155]. Dağların zirvelerine, gözden ırak yerlere çekilerek, içten, kendi inançlarını yaşamayı sürdürdüler[156]. Ama dağların arkalarında,

---

[152] Tipik, İslam, Alevilik ve Ali'yi pozitivist bakış açısıyla yorumlama, bu günün dünyasının kriterleriyle yorumlama. Kendisi Alevilik veya dinler bir inançtır derken, inanç olduğunu değil de bir üstyapı, toplumsal örgütlenme olduğunu düşünen dinler üzerinde İslam veya Ali'den çok daha büyük bir şiddeti savunduğunu görmüyor. Dinlere inanç demek antik çağın ve komünün dinlerine modern toplumun dinini zorla kabul ettirmek değil midir?

Kaldı ki, Aleviliğin de uygarlık karşısında belli bir "*yayılma*"sından söz edilebilir. Barbar akınları, komünün yayılmasından başka nedir ki?

Soruna böyle burjuva ahlakının kavramlarıyla bakılamaz, şiddetten veya yayılmacılıktan yana olmak gibi. Bunlar bu günün dünyasında çok modadır ve revaçtadırlar ama zerrece bilimsel ve açıklayıcı değerleri yoktur.

[153] Aleviliği bir ulusa, bir bölgeye bağlama. Şamanizm'i de Türklere ve Orta Asya'ya verdi. Peki Ezidilik Şamanizm değil midir? Beşikçi tipik Kemalist tarih ve sosyoloji yazımının kavramlarıyla düşünüyor. Ortaokul tarih kitaplarında, Türklerin Orta Asya'daki İslamiyet'ten önceki dini Şamanizm'dir denir ya, Beşikçi'nin kafasında da Şamanizm ile Türklük otomatikman özdeşleşir. Sonra bu Kemalist tarihçiliğin kavramlarıyla ona karşı çıkacaktır aklınca.

Kürdistan'daki Alevi dedesi de Şaman'dır, Afrika'daki kabile büyücüsü de şamandır; yakılan cadı da Şaman'dır; Ege'nin dağ köylerindeki Kadın Ana'lar da Şaman'dır. Bu, komünün dünyanın her yerinde görülen evrensel biçimidir.

[154] Yine yanlış. Zerdüştlük bir uygarlık dinidir. Ezidilik muhtemelen, uygarlığa bulaşmamış komünün dinidir. Büyük bir olasılıkla, Ezidiliğin Zerdüştlükle ilişkisi, Aleviliğin İslamlıkla ilişkisi gibidir. Çünkü Kürdistan binlerce yıl boyunca Pers uygarlık alanında kalmıştır. Bu uygarlığın dinine karşı komünün var oluş biçimi olsa gerektir Ezidilik. Elbette, bu alana Zerdüştlük egemenken komün kendini Ezidilik biçiminde örgütlerken, İslam egemen olduğunda, İslam'ın Ezidiliği olan Alevilik biçiminde örgütleyecektir. Aynı şey Orta Asya'da da, Anadolu ve Balkan Hıristiyanlarında da görülür. Hıristiyanlığın Alevileri olan, Bogomiller, Katarlar İslam altında Alevi olurlar. Beşikçi ise, sorunu böyle ele alacak yerde, Kemalist tarihçilerin aynı bakış açısını ters yüz ederek Aleviliği anlamaya çalışıyor. Eh Aleviliğin Orta Asya kökenli olduğu söylenmiyor mu? Bu da Türk gericiliğine ve şovenizmine hizmet etmiyor mu? Ezilenden yana olan Beşikçi, derhal Aleviliğin Kürt kökenli olduğunu kanıtlamaya giriyor. Aynı gerici anlayışı, ters yüz ederek ezilenden yana kullanılmaya çalışıyor. Aynı gerici anlayışı yeniden üreterek ve o laneti savunduğu ezilenlere de bulaştırarak.

[155] "*İslamiyet'i kabul ediyor göründüler*". Peki o tutarsız olduğu söylenen gençler de aşağı yukarı aynısını yapmıyor mu? Onlar da İslam içinde görünmek istemiyorlar mı? Ayrıca bu bizzat Aleviliğin İslam ile ilişkisinin örneğin bir Budizm'in İslam ile ilişkisinden farklı olduğunu, örneğin İslamiyetin olmadığı yerde Alevilik olmadığını göstermiyor mu? Beşikçi'nin zikrettiği olgular, Alevilik üzerine kendi dediklerini değil, bizim ifade ettiklerimizi kanıtlıyor. Kendisi çelişkili açıklamalar yaptığını görmüyor. Örneğin, Aleviler İslamiyet'i kabul ediyor görünüyorsa, bu onların İslamiyet'le ilişkisinin Budizm'in veya Hıristiyanlığın İslamiyet'le ilişkisi gibi bir ilişki olmadığını gösterir.

[156] Bu Alevilerin baskıdan kaçarak dağlık bölgelere yerleştikleri yargısı bazı özel doğru durumları ifade edebilir ama genel olarak doğru değildir. Aleviliğin komünle, uygarlığa ve yollara uzaklıkla bağını görmemenin sonucudur. Doğan Avcıoğlu'ndan yayılmış bir fikirdir. Aleviler zaten o dağlık bölgelerdeydiler. Zaten orada oldukları, uygarlığa uzak yaşadıkları için Alevi idiler. Alevi oldukları için dağlara gitmiyorlardı. Dağlarda yaşadıkları için Alevidirler. Elbet binlerce yıllık mücadeleler, yolların yer değiştirmesi vs. sonucunda tersi durumlar da olabilir, yani insanlar Alevi oldukları için, baskılardan kurtulmak için dağlara de gidebilirler. Ama bu temel olarak yanlıştır. Düşüncenin varlığı

zirvelerinde hiç bir zaman İslam'ın gereklerini yerine getirmek gibi bir çaba içinde olmadılar. Kendi inançlarını, geleneklerini yaşamayı sürdürdüler.

Alevilik Mezopotamya kökenli, Zerdüşt kökenli bir inançtır[157]. Ezidilik ile çok yakın bir benzerliği vardır. Fakat Alevilik sanıldığının tersine Orta Asya kökenli, Şamanizm kökenli bir inanç değildir. Alevi semahının, figürlerinin incelenmesi Orta Asya'nın, örneğin Türkmenistan'ın folkloruyla karşılaştırılması bunu açıkça ortaya koyar. 2002 yılı başlarında Kanal 7'de "Ekonomi Vizyon" isimli bir program yayınlanıyordu. Bu programda Türkmenistan'daki ekonomik gelişmeler, ekonomik atılımlar dile getiriliyordu. 6 Ocak 2002 tarihinde öğleden sonra yayınlanan programda, Türkmenistan Devlet Başkanı'nın "Büyük Safar Murat Türkmenbaşı"nın "Ruhname" ismiyle hazırladığı ve yayınladığı kitaptan söz ediliyordu. Devlet başkanı Türkmenbaşı'ndan "Büyük Safar Murat Türkmenbaşı" diye iltifat içeren ibarelerle söz ediliyordu. Ruhname isimli kitabın içeriğinde Selçuklular, Oğuzlar, Alparslan, Tuğrul Bey, Dede Korkut, Köroğlu gibi konular vardı. Seyfullah Türksoy isimli muhabirin hazırladığı ve sunduğu bir programdı bu. Ruhname isimli kitabın yazılması, basılması, dağıtılması kutlanıyordu. Sık sık Tükmen-Türk kaynaşmasından söz ediliyordu. Devlet kurmak-millet kurmak sık sık dile getirilen kavramlardı[158]. Programa Türkiye'den Kutlu Aktaş, Yalım Eralp, Saffet Arıkan Bedük gibi emekli bürokratlar, TRT Genel Müdürü Yücel Yener de katılmıştı. Tekstil fabrikaları sahibi Ahmet Çalık da oradaydı.

Bir saate yakın süren programda sık sık folklor ekipleri de ekrana geldi. Erkekler ayrı, kadınlar ayrı oynuyorlardı. Oyunlarda daha çok Hint etkisi, Çin etkisi göze çarpıyordu. Çok

---

belirlediği anlamına gelir. Toplumlar Alevi oldukları için dağlarda yaşamazlar; dağlarda yaşadıkları için Alevidirler. Yani komündürler, yani uygarlığa fazla bulaşmamışlardır.

[157] Alevilik Mezopotamya'da da İslamiyet'ten önce de var olan komünün İslam uygarlığı içindeki biçimidir.

[158] Bir diğer yanlış da Türkmenleri Türk kabul etmek. Beşikçi, nedense tıpkı etnik milliyetçiliğe dayanan Türk tarihçiliğinin Orta Asya halklarının Türk olduğu tezini, pan-Türkizm'in tezini benimseyip öyle karşı çıkıyor. Yani Kazaklar şöyle değildi, Türkmenler böyle değildi derken, aslında, onların da Türk olduğu yolundaki pan-Türkist Türk tezini de kabullenmiş oluyor.

Yani modern bir Türk milliyetçisi çıkıp, '*Türkmenler Oğuz ya da Türk değildir ki, sizin onlarda Alevilik'ten izler bulunmadığı yolunda getirdiğiniz argümanlar Aleviliğin bir Oğuz dini olmadığını kanıtlıyor olsun*' dese Beşikçi'nin vereceği cevap kalmayacağı gibi, bu kişi karşısında; zımnen, pan-Türkizm'in iddialarını kabul etmiş duruma düşecektir.

İşin daha da ilginci, bizzat kendisinin anlattığı yayıncıyla sohbet ve yayıncının dedikleri, yani Azerbaycan'da durumun farklı olduğu, Beşikçi'nin bütün dediklerini çürütmüş olur.

Kazaklarda, Türkmenlerde Aleviliğe benzer hiçbir şeyler olmaması, Oğuzlarda olmadığını göstermez. Zaten, konuştuğu gazeteci, "*Azerilerde farklı*" diyor. Azeriler Oğuzların Pers uygarlığında tarihsel devrimler yaparak onlar tarafından feth edilenleri; Türkler, Oğuzların Bizans uygarlığında tarihsel devrim yaparak onun tarafından feth edilenleridir. Yani esasen kendi anlattığı olgular, bilinçsizce kabul ettiği ve kabul ettiği için de karşı bir delil olarak kullandığı pan-Türkist tezi çürütmektedir. Oğuzlar ayrıdır, Türkmenler ayrıdır. Oğuzlar, Pers uygarlığının etkisinde yüzyıllarca kalmışlardır. Bu anlamda, Doğu Anadolu'nun dağlık bölgelerinde komün yaşamını sürdüren ve yüzyıllarca Pers Uygarlığının etkisinde kalan Kürtler ile paralellik gösterirler. Belki, Kürtlerin Pers ve Araplarla kaynaşmayıp, Oğuzlarla kaynaşabilmelerinin ardında bu tarihsel arka plan yatmaktadır. Her ikisi de uygarlaşmamıştır ve her ikisi de farklı dil ve coğrafya koşullarına rağmen binlerce yıl aynı uygarlığın, Pers uygarlığının etkisi altında kalmışlardır. Keza her ikisi de, Pers uygarlığı üzerinden İslam'ın etkisine girmişlerdir. Türkmenler ise, muhtemelen daha çok, bizzat yine Beşikçi'nin anlattığı gözlemlerin gösterdiği gibi, Çin uygarlığının etkisi altındadırlar. Keza bir tür Asya Protestanlığı sayılabilecek Budizm aracılığıyla da İslamiyet'ten önce güçlü bir Hint etkisi altında kalmış da olabilirler

yumuşak dönüşler, çok yumuşak eğilişler, yumuşak hareketlerle sağa sola savrulmalar, süzülüp elips çizmeler göze çarpan hareketlerdi. Folklor ekipleri sık sık ekrana getirildi. Her defasında kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı oynadıkları görülüyor[159]. Bu oyunlarda Alevi semahını andıran hiçbir figür olmadığı gibi[160] gerek kadınların, gerek erkeklerin giyim kuşamlarında da Alevi giyim kuşamını andıran, hiçbir şekil, hiçbir figür yoktur. Alevilerde kadınlar-erkekler karışık bir şekilde semah yürürler. Kadınların ve erkeklerin karışık oynamaları Alevi semahlarının önemli bir özelliğidir. Yaşlı kadın ve erkeklerin de semah yürümeleri Alevi semahlarının diğer önemli bir özelliğidir. Çocuklar da semah yürüyebilir. "Büyük Safer Murat Türkmenbaşı"nın Ruhname'sinin kutlandığı eğlencelere ise folklor gösterilerine[161], oyunlara ise hep gençlerin katıldığı gözlenmektedir.

---

[159] Şimdi Aleviliğin orta Asya kökenli olmadığının kanıtını inceleyelim. Beşikçi'nin burada bir sosyolog olarak, en basit örnekleme tekniklerinin ilkelerine bile aykırı davrandığı görülüyor. Var sayalım ki, Aleviliğin Orta Asya'daki Şamanlarla hiçbir ilgisi yok. Peki Beşikçi'nin delilleri bunu kanıtlar mı? Hayır. Niçin?

Sosyolojide örnekleme tekniklerinde, örneğin toplumdaki sağırların oranı veya ortalama gelir düzeyleri hakkında bir fikir edinmek için telefon rehberinden tesadüfen isimler seçilerek yapılacak bir anket ve örneklemenin baştan yanlış olacağı öğretilir. Çünkü sağırların evlerinde muhtemelen telefon olmayacağından hiç sağıra rastlamayacaksınız demektir; evlerinde telefon varsa da telefon sesini duymayacaklar ve sizin anketinize çıkmayacaklar demektir veya sadece telefonu olabilecek bir gelir düzeyindekileri kapsıyorsunuz demektir. Beşikçi'nin kanıtları da aşağı yukarı böyle.

Türkmen devletinin muhtemelen Türk devleti ile birlikte ve yine muhtemelen her iki devletin en gerici ve faşistlerinin hazırladığı bir programdaki görüntülere bakarak, Orta Asya Türkmenlerinde Alevilik ile hiçbir ilişki bulunmadığını söylemek, baştan yanlıştır.

Türk televizyonunun spikerlerine veya şarkıcılarına bakarak Türklerin çoğunlukla sarışınlardan oluşan bir ırk olduğuna kanaat getirebilirsiniz. Türkiye devlet radyolarında arabesk çalınmaz ama halkın yüzde doksanı arabesk dinler. Gerçek satış rekorlarını Radyo ve Televizyonda çalışan sanatçılar değil, Müslim Baba'lar Orhan Abi'ler kırar. Diyelim ki TRT, Kazakistan için devlet eliyle Türkiye'yi tanıtıcı bir program hazırladı. Bu programda bırakalım arabeski bir yana, Alevilik veya Alevi müziği hakkında bir tek ima bile bulamamanız yüzde doksan dokuzdur. Peki Türkmenbaşı gibi bir diktatörün egemen olduğu; muhtemelen Türkiye'nin Atatürk'ü gibi işler yapan bir adamın egemen olduğu bir ülkenin hazırladığı resmi tanıtma programında durumun farklı olması için bir neden var mıdır? Böyle olmayacağını bizzat Beşikçi adeta alay ederek anlattığı olgularda ifade ediyor.

Şimdi bırakalım Türkmenistan'da Aleviliğe benzer bir şeyler olup olmadığını bir yana, varsayalım ki yoktur. Ama bütün yukarıda söylenenler veri iken öyle bir programa bakarak, Türkmenistan müziğinde Alevi müziğine ilişkin hiçbir yakınlık olmadığı yönünde bir sonuç çıkarmak, Telefon rehberinden yapılan bir anketten hareketle şehirde sağır bulunmadığını söylemek gibi bir şeydir.

Yani Beşikçi'nin iddiası, olgu olarak doğru olsa bile, deliller yanlıştır ve hiçbir geçerliliği yoktur. Beşikçi, sadece yanlış bir metodolojiye dayanmıyor; araştırma teknikleri alanında bile, sıradan bir sosyoloji talebesinin bile yapmayacağı türden yanlışlar yapıyor.

[160] TRT de Klasik sanat müziği korosu, Muzaffer Sarısözen stili türküler ve çiftetelli örneklerini Kazakistan veya Türkmenistan'a yayınlasaydı, Türkmenistan veya Kazakistan Beşikçi'leri de Türkiye'deki Alevi Semahının varlığı ile ilgili en küçük bir izlenim bile edinemezlerdi. Türkmenbaşı'nın devlet radyosu veya televizyonunun yayınladıkları Türk devletininkinden farklı mı olur? Onlar da Türkmenistan'ın Muzaffer Sarısözen'lerini, Türk sanat müziği korolarını çıkarırlar.

[161] Yine aynı şey. Hangi televizyon programındaki folklor gösterisinde çocuklar veya yaşlılara yer verilir? Onlar seçme devlet okullarında eğitim görmüş folklorculardır. Türkmenistan'da gerçekten kadın erkek ayrı dans ediliyor olsa bile; hep aynı ritim sürse bile kanıtlar yanlış.

Kaldı ki, Türkmenistan'ın da şehirlere ve medeniyete uzak bölgelerine, köylerine gidildiğinde, Tıpkı Kürdistan, Türkiye veya dünyanın her hangi bir yerinde olduğu gibi yaşayan komün geleneklerine, kadın ve erkeğin birlikte dansına; değişen ritimlere rastlanacağı kesindir.

Alevi semahları Alevi cemleriyle çok yakından ilgilidir. Cem her şeyden önce bir araya geliş demektir. Dinsel ve inançsal bir tapınma durumudur. Ama cem sadece bu değildir. Cem toplumsal belleği nesilden nesile taşıyan bir kurumdur. Paylaşımın, direnişin, suçlardan ve kötülüklerden arınmayı, kendi kendini yönetmeyi hedefleyen bir mekanizmadır. Semah yürümek cemlerin sonunda gerçekleşen bir oyundur. Semahın ağır semah, orta semah, hızlı semah olmak üzere bölümleri vardır. Cemlerde söylenen nefesin ritmine göre semah yürümenin hızı da ağırdan hızlıya doğru değişir. Türkmenbaşı'nın Ruhname'sinin kutlandığı gösterilerde sergilenen oyunlar ise orta kararlılıkta bir hızda sürüp gidiyordu. Semahlarda semah yürüyenlerle, semaha katılan öbür Aleviler arasında yoğun bir iletişim vardır. Duygu, düşünce ve ruh olarak semah yürüyenlerle, ceme katılan öbürleri arasında yoğun bir bütünlük vardır. Ceme katılan herkes semah yürüyenlerin bir parçasıdır. Türkmenistan'da yukarıda anlatmaya çalıştığımız gösterilerde ise oyuncuların dışındakiler sadece onların seyircisidir. Burada sadece bir eğlence söz konusudur. Alevi semahlarında ise duygu, düşünce, kutsal bir varlığa sevgi sunma ön plandadır. Büyük Safer Murat Türkmenbaşı'nın 62. yaş yıldönümü de 2002 yılına rastlıyordu. 62. yaş yıldönümünde de büyük kutlamalar yapıldı, aynı oyunlar bu kutlamalarda da sergilendi.

2001 yılında TRT'de "İpek Yolu" belgeseliyle ilgili bazı gösterimler olmuştu. Bu TRT'nin de katkılarıyla çekilen bir belgeseldi. Bu çekimi yapanlar Çin'den başka, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan gibi ülkelerde de çekimler yapmışlardı. Bu çekimler sırasında da bu ülkelerin folklor zenginlikleriyle ilgili programlar ekrana getirilmişti, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan gibi ülkelerdeki halk oyunları da Türkmenistan'daki halk oyunlarına benziyordu. Bu oyunlarda da, örneğin Turnalar Semahı'nı, Kırklar Semahı'nı andıran hiçbir figür yoktu. Bu semahlarda keskin dönüşler, kırık adımlar, örneğin sağa dönüyormuş gibi yaparken sola sıçramalar kutsal bir varlığa saygı sunma hali önemli figürler olarak görülüyor. Yeldirme, Alevi semahlarının çok önemli bir figürü oluyor. Türkmenistan'daki "İpek Yolu" adlı belgeseli izlediğimde, hep Alevi semahları aklıma geliyordu[162]. "Alevilik Orta Asya kökenlidir, Şamanizm kökenlidir, Türklerin Orta Asya'dan getirdiği bir inançtır, gelenektir" diyenler acaba bu programları izlemişler midir? İzleyenler acaba neler düşünüyor? Alevi semahlarının köklerini bu oyunlara, bu gösterilere bakarak bulabiliyorlar mı? Orta Asya'ya bakarak Alevi semahlarının kökenleri hakkında hiçbir şey öğrenilemez, ama Ezidilerin ibadetlerine bakıldığında Ezidilerin güneşe yüzlerini çevirip dua etmeleri izlendiğinde, kutsal günlerde gerçekleştirdikleri rakslara bakıldığında Alevi semahının kökenleri hakkında çok sağlıklı bilgiler elde edilebilir[163]. İpek Yolu programı yapımcılarından Ali Atila Erdem'e bu izlenimlerini anlatmıştım. "Türkmenistan'da, Kazakistan'da, Kırgızistan'da öyle olabilir ama Azerbaycan'da öyle değil demişti." Aslında,

[162] Yine aynı yanılgı. Ama bu sefer katmerli. Çünkü Program İpek yolu ile ilgili. Yani binlerce yıl boyunca uygarlıklar arasındaki en büyük yol ile ilgili. Yol demek ticaret demektir, yol demek uygarlık demektir. Oralarda Alevilik yani komün kalıntıları aramak tarih ve toplumun gidiş yasaları hakkında en küçük bir kavrayışa uzak olmak demektir.

[163] Beşikçi'nin bir karıştırdığı da Türkiye'de çok farklı Alevilikler bulunduğunu göz önünden uzak tutması. Alevilik diye Dersim Aleviliğini örnek alıyor. Başka bölgelerin Alevilerinde hiç de Dersim Alevilerinde görülen Güneş'e tapma yoktur. Bunun açıklaması da çok basittir. Her bölgenin Alevi'si, Alevi olmadan önce başka bir dinin Alevi'siydi veya Şamandı da ondan.

örneğin üç fotoğraf bu düşünceleri açık bir şekilde ortaya koyabilir. Türkmenistan folklorunu gösteren bir fotoğraf, herhangi bir Alevi semahını gösteren bir fotoğraf ve Ezidilerin güneşe durup dua etmelerini gösteren bir fotoğraf.

Orta Asya'dan Horasan'a, Mezopotamya'ya, Anadolu'ya gelen Oğuzların önemli bir kesiminin Alevi inancını benimsemeleri çok doğal[164]. Çünkü göçebe olup at sırtında dolaşanlar için, yerleşik olmayanlar için Alevi inancı çok elverişlidir. Günde 5 vakit namaz buyuran, oruç, hac buyuran İslamiyet'in ise göçebe yaşamı karşısında benimsenmesi çok zordur.

ALEVİLER-KÜRTLER

Alevilerin yaşadıkları, karşı karşıya oldukları en büyük tehlike asimilasyondur[165]. 19. Yüzyılın ikinci çeyreğinden beri Alevilere uygulanan politika, asimilasyondur[166]. 1826'dan

---

[164] Beşikçi'nin anlamadığı diğer bir konu. İlkel komuna dinleri yayılmaz. Onlar vardır biçim değiştirir. Hiçbir zaman bir uygarlık dininden, bir İslamiyet'ten, bir Hıristiyanlıktan Aleviliğe dönüş olmaz. Çünkü, o komünün üstyapısıdır. Uygarlıktan komüne dönüş olmaz. Yani "Türkler" veya "Kürtler" Alevi "İnancını" benimsemez. Onlar zaten, kolayca Alevilik biçiminde artiküle olabilecek "inanç"tadırlar.

Alevilik inanç olarak ele alınınca elbette böyle inanç değiştirmekten söz edilebilir. Alevilik de Dinler de İnanç değildirler. Onlar tümüyle üstyapıdırlar. Toplum uygarlaşmadıkça, kapalı köy ekonomisi olarak kaldıkça, o üstyapı da kalır sadece, Zerdüştlük egemense Manicilik veya Ezidilik, Hıristiyanlık egemense Katarlık veya Bogomillik; Müslümanlık egemense Alevilik gibi biçimler alır ve öyle devam eder.

Beşikçi ise, bütün bunları tam bir Kemalist gibi Türk ve Kürt olarak ve bir inancın edinilmesi ve terki olarak anlıyor. Kendi sıraladığı olguların anlamını bile düşünmüyor. Göçebe olup at sırtında dolaşmak komünden başka nedir ki? Peki bizzat bu Aleviliğin Kürtlük veya Türlükle ilgisi olmadığını, Alevi inancını benimsemek, Türklerden veya Kürtlerden çıkan bir dini diğerlerinin benimsemesi diye bir durumun söz konusu olmadığını göstermez mi? Beşikçi'nin bir çok yerde zikrettiği olgular aslında çıkarsamalarının zıddını kanıtlıyor.

[165] Asimilasyon kendi başına niye bir tehlike olsun? Zorla, baskıyla yapılan bir asimilasyon bir sorundur. Zaten ortada bir zor olmadığında kendiliğinden asimilasyon olur.

Bir diğer nokta, asimilasyon "tehlike" değil, bitmiş bir süreçtir. 1938'de Aleviliğin rasyonalizm-nasyonalizm dini tarafından asimile edilişi bitmiştir.

Bu gün artık Alevilik diye bir şey yoktur. Alevilik burjuva toplumunun dini tarafından asimile edilmiş bulunmaktadır. Aleviler inanç olduklarını söylüyorlar ve inanç olmak istiyorlar diğerleri gibi. Bundan daha büyük hangi asimilasyon olabilir? Beşikçi'nin savundukları da Aleviliği burjuva toplumunun dinine asimile etmek değil mi? Beşikçi bu asimilasyon için, Alevilerin ayrı bir din olmalarının daha iyi olacağını savunmaktan başka ne yapıyor aslında?

Eğer Alevilerin zorla burjuva toplumunun dini çerçevesinde, o dinin din dediklerinden başka bir dine geçmeye zorlanmaları kastediliyorsa, ki bunun kastedildiği açık, aksine bu çabalar, asimilasyona karşı bir direnç yaratıyor tıpkı Kürtlerde olduğu gibi. Nasıl fiilen Kürtçe'yi unutmuşlar bile, Kürt ulusal hareketinin başlaması ile Kürtlüğünü keşfedip Kürtçe öğrenmeye başladıysa; bir yığın ateist ve sosyalist de, Alevi hareketinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Alevi olduğun hatırlayıp, Aleviliği yeniden keşfetti. Hatta bir sosyal hareket olarak Aleviliğin esas kadrolarının bunlar olduğu söylenebilir.

Hasılı Aleviler için, Beşikçi'nin dediği anlamda ve nedenlerle asimilasyon diye bir tehlike yoktur. Eğer Alevilik üzerinde bir baskı olmasaydı, Türkiye gerçekten laik olsaydı, işte o zaman bir asimilasyon "tehlikesinden" söz edilebilirdi. Çünkü, İslamiyet, bir uygarlık ve bezirgan dini olarak, kapitalist toplumda, modern toplumun dinden beklediklerini yapmaya en uygun dindir. O zaman modern şehir hayatı içinde, Alevilerin, Sünni İslam'ın da yine kendisini bu işlevlere uydurmuş biçimi tarafından, veya ateistler tarafından, hızlı bir asimilasyonu mümkün olabilirdi.

Ama bu gün baktığımızda, durum; Alevilerin ateistleri asimile etmesi biçimindedir. Alevi geleneklerinin Türkiye sosyalist hareketinin önemli bir bölümünü fiilen asimile ettiğinden bile söz edilebilir bugün.

beri Vak'a-i Hayriye'den beri Alevilere asimilasyon politikası uygulanmaktadır. Bu tarihte Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte Bektaşi dergâhları da yıktırılmıştır. Sultan Mahmud bundan sadece Hacıbektaş'taki dergâhı istisna kılmıştır. Hacıbektaş'taki dergâh yıktırılmamış, kilerevinin karşısına cami yaptırılmıştır. Bu camiye de bir Nakşibendi şeyhi gönderilmiştir. Dergâh cemaati artık Nakşibendi terbiyesiyle yetiştirilecektir. Asimilasyon başlamıştır.

Alevilerin Müslümanlığa asimile edilmeleri, aynen Kürtlerin Türklüğe asimile edilmeleri gibi bir süreçtir. Alevi köylerine cami yapılması 20. yüzyılın başında Jön Türklerle birlikte iyice gelişmiştir. Cumhuriyetle birlikte ise sistematik bir politika olmuştur[167]. Her Alevi yerleşim birimine cami yaptırmak, camiye bir imam tayin ettirmek, Alevileri Müslümanlaştırmanın etkin bir yoludur. Dr. Cemşit Bender'in, On iki İmam ve Alevilik (Berfin, 5. Baskı, 2003) kitabında "Resmi İdeoloji ve Alevilik" başlığı altında yer alan bir bölüm var. (s. 141-145) Bu bölümde Dr. Cemşid Bender 1992 yılında Ankara'da Diyanet İşleri Başkanlığı'nda yaptığı bir görüşmeyi anlatıyor. Görüşme konusu Alevilik. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Said Yazıcıoğlu'ndan randevu alınıyor, fakat son anda Said Yazıcıoğlu tartışmaya girmeme gibi bir ilkesi olduğunu belirterek, görüşmeyi kendi adına Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan Vekili İrfan Yücel'in yapmasını istiyor. İrfan Yücel de Aleviler'in Müslüman olduğunu, camileri olduğunu, namaz kıldıklarını, oruç tuttukların söylüyor. Alevilerin Müslüman olduğunu, Alevilerin köylerinde de cami olduğunu sık sık dile getiriyor. Dr. Bender Alevi köylerine zorla cami yapıldığını, örneğin Dersim'de Vali Kenan Güven'in vatandaşlardan toplanan paralarla cami yaptırdığını bu konudaki düşüncelerini soruyor. Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan Vekili yine Alevilerin Müslüman olduğunu, her Müslüman köyünde cami olmasının istenen bir şey, güzel bir şey olduğunu söylüyor.

Osmanlı, Alevileri Müslüman bir grup olarak görmüyor, Alevi'yi Kızılbaş'ı, Alevi olarak, Kızılbaş olarak görüyor ama yok edilmesi gereken, Müslümanlar içinde yaşamaması gereken bir grup olarak görüyor. Bunun için vahşete varan uygulamalar da yapıyor. Bu vahşetten korunmak için de Alevilerin dağların yüksekliklerinde, anayolların çok uzağında kendilerine

---

[166] Yani burjuva dönüşümler ile birlikte. Bu zikrettiği olgudan çıkarılabilecek sonucu çıkarmıyor Beşikçi.

[167] Burada modernleşme ve Alevilik ilişkisi söz konusudur. Burada politikanın özel alana müdahale etmesi ve onu politikleştirmesi söz konusudur. Aslında açıklanması gereken, Cumhuriyet ve Meşrutiyet'in Aleviliği böyle baskı altına almaması gerekirken niye aldığını açıklamaktır. Bunun sırrı, Hıristiyan halkların ve burjuvazinin tasfiyesinde, tefeci bezirganlığın güçlenmesinde, ve kendi yarattığı canavarı kontrol altına almak isteyen modernleşmeci ve kendi egemenliğinin sürdürmek isteyen devlet sınıflarının bu nedenle resmi bir İslam'ı teşvik etmelerindedir. Yoksa kişi olarak, öznel olarak, Atatürk bir Allahsız olarak, Aleviliğe daha yakındır. Keza, Melamilik, Bektaşilik ve İttihat Terakki arasındaki bağlantılar da ideolojik olarak yakınlıklar sunmaktadır. Hasılı Aleviliğin baskı altında olmasıyla, devletin Sünni İslam'ın özgül bir yorumunu , Alevi köylerine cami yapımını teşvik etmesi arasında içsel ve zorunlu bir bağ yoktur. Zaten Suriye örneği böyle bir zorunlu bağ olmadığını gösterir. Suriye'nin Kemalizm'i Alevilere dayanmaktadır. Ama orada bile, Alevi Esat, tıpkı Allah'a inanmayan Kemal'in Müslüman görünmesi gibi Müslüman görünmeden yapamaz. Devlet sınıfları da boşlukta hareket etmezler, egemenliklerini korumak için güç ilişkilerini gözetirler. Ermeni ve Rum katliamları, sürgünleri ile, burjuva ilişkiler tasfiye edilip pre kapitalist egemen sınıflar güçlenince, onları kontrol altına alabilmek; onların halkın memnuniyetsizliğini kendi yedeklerine alışını dengeleyebilmek için, bir resmi sünniliği, öznel olarak buna hiç bir yakınlık duymasa da destekler devlet sınıfları. Kendi egemenliğini sürdürmek için, Alevileri Sünnilere yem eder. Sonra da yem ettiklerine karşı onun koruyucusu olarak çıkar. Böylece Alevileri kendi yedeğine alır. Bonapartizmin ezeli numarasıdır bu.

yer aradıkları, yerleşim birimleri oluşturdukları biliniyor. Buysa toplumun Alevi/Kızılbaş olarak kalmasını inançlarını, geleneklerini yaşamasını, iç özerkliğini korumasını sağlıyor. Cumhuriyetle birlikte düşüncede ve duyguda tek tip insan yaratma politikası doğrultusunda Kürtler Türklüğe asimile edilirken, Alevilerin de Müslümanlığa asimile edilmesine gayret ediliyor. Aleviler inançlarını, geleneklerini, iç özerkliklerini bu şekilde yavaş yavaş yitirmeye başlıyor. "Müslüman'ım ama Aleviyim", "Aleviyim ama Müslüman'ım", "Müslüman Aleviyim", "Alevi Müslüman'ım" ibareleri bu şekilde ortaya çıkıyor. Osmanlı'nın Alevi'ye karşı tutumunun daha dürüstçe olduğunu düşünüyorum[168]. Çünkü Osmanlı Alevi'yi Alevi olarak görüyor, ama fiziki olarak onu yok etmeye çalışıyor. Aleviler de yok olmamak için kendilerince önlem alıyorlar. Cumhuriyet ise Alevi'yi Müslüman olarak görüyor, fiili olarak Müslümanlaştırmaya, Aleviliği yok etmeye çalışıyor. Alevi kurumlarını, Alevi inançlarını, geleneklerini bozuyor, etkisiz kılıyor.

Asimilasyon şüphesiz sadece Kürtlere, Alevilere uygulanan bir politika değildir. Asuriler, Ezidiler, Çerkesler, Lazlar vs. de bu politikanın etki alanı içindedir. Bir zamanlar Kürtler "en iyi Türk biziz, esas Türk biziz, has Türk biziz" derlerdi. 1960'larda böyle bir slogan vardı. Bunun gibi zaman zaman "en iyi Müslüman biziz, esas Müslümanlar Alevilerdir" diyen Alevilere de rastlanmaktadır. Bu asimilasyonun yoğunluğu ve yaygınlığıyla ilgili bir göstergedir.

1994'den önceki, yani Nelson Mandela'nın cumhurbaşkanlığına seçilmesinden önceki Güney Afrika yönetimini düşünelim. Yerli halkın ve beyazların ayrı ayrı mahalleleri, ayrı ayrı okulları vardı. Lokantaları, sinemaları, otelleri hep ayrıydı. Nüfusun % 20 kadarını oluşturan beyazlar, yerli halkı kendi içlerine almak istemiyorlardı[169]. Yerliler "Bantustan"[170] denilen dikenli tellerle çevrili çok geniş alanlarda, çok büyük bir mağduriyet içinde yaşıyorlardı.

---

[168] Osmanlı'nın Alevi'yle ilişkisi sadece düşmanca değildir. Osmanlı'nın kendisi bir uygarlaşma sürece dolayısıyla Aleviyle düşmanlaşma süreci geçirir. Burada dürüstlük değil, uygarlık komün çelişkisidir önemli olan.

Cumhuriyet'e gelince sorun dürüstlük sorunu değil, bu farkı açıklamak gerekiyor. Çünkü, normal olarak, güçlenen "İrtica"ya karşı, Kemalizm'in, (ki kendisinin dinle, İslam'la pek ilgisi yoktur, hatta ittihat terakki, Bektaşilik, Melamilik kanalından bir çok yakınlıklar vardır), Alevilikle bir ittifak yapması beklenirken, bunu yapmaz, açıklanması gereken budur. Bunun açıklamasına nedense girmiyor. Soruyu böyle de sormuyor.

Bunun nedeni Hıristiyan katliamlarıdır. Başına topladığı cinleri dağıtamayan durumundadır Kemalist Bürokrasi, Müslüman tefeci bezirganlığın yükselişi karşısında. Açıktan karşı direnecek gücü yoktur. Onu vesayet altına almak ve egemenliğini öyle sürdürmek zorundadır, bunun sonucu olarak Türkiye'de Alevilik baskı altında olur. Yoksa kendisinin Aleviliği özel olarak baskı altına almasında bir çıkarı yoktur. Aleviliğin ezilen muhalefeti olmasıyla falan içsel bir bağlantı yoktur. Öyle olsaydı, Aleviliği koruması, imtiyazlı yapması gerekirdi. Tek tek Kemalistler Alevilere çok sempatiyle bakarlar. Aslında Beşikçi'nin tavrı tam da bu Kemalistlerin Alevi değerlendirmelerinin bir ifadesidir.

[169] Asmilasyona karşı olmak adına, neredeyse Apartheid'in övgüsüne varıyor. "*İçine almak istemiyor*" mu?, "*Ayrı ayrı*"mı? Bu kavramlar onu insanileştirir. Sorun ayrılık, içine almamak değildi. Birinin bütün hakları varken diğerinin yoktu. Ayrı yaşam bunu örten bir ideolojik kavramdır. "**Ayrı"** denen **bir hapishanede tutmaktı**. Etnilere dayanan bir milliyetçiliğin varacağı yer bu oluyor anlaşılan. En acı meyve burada: Apartheit'a neredeyse bir övgü.

[170] *Bantustan*'ların özerkliği efsanesi, geleneklerin sürdüğü efsanesi bir yana, Güney Afrika'da Siyahların mücadelesinin başarısında esas merkez *Bantustanlar* değil, *Township*'lerdir. Yani o kukla devletler değil; modern proletaryanın yaşadığı, büyük şehirlerin kenarında siyah işçilerin bölgeleridir. Oralarda ise Beşikçi'nin sözünü ettiği ve Bantustanlar'da var olduğunu söylediği özerkliğin ve geleneğin zerresi bulunmuyordu. Buna karşılık Bantustanlar, Siyahların mücadelesinde genellikle bölücü ve gerici bir işlev gördüler. Hem de tam da Beşikçi'nin yaklaşımına benzer yaklaşımlarla. Yani Beşikçi'nin dediği olgularla da uyuşmamaktadır.

Kanalizasyon, elektrik, su, konut gibi temel hizmetler çok yetersizdi. Ama toplum kendi geleneklerini, kendi inançlarını yaşıyordu[171], Güney Afrika toplumu[172] iç özerkliğe sahipti, işte bu iç özerklik giderek iktidarı yarattı. 1994'de yapılan ilk demokratik seçimlerde "Afrika Ulusal Kongresi" iktidara geldi. Nelson Mandela cumhurbaşkanlığına seçildi[173]. Nelson Mandela'yı uzun yıllar cezaevinde tutan, Afrika Ulusal Kongresi'ni terör örgütü ilan eden beyaz yönetimin Cumhurbaşkanı, De Klerk ise Nelson Mandela'nın yardımcısı oldu. 1990'ların ortalarında "Dünyanın en ırkçı devleti" denen Güney Afrika'da böyle bir süreç yaşandı[174].

---

[171] Hangi inancı yaşıyormuş? Dine inanç derseniz öyle. Kaldı ki çoğu da Hıristiyanlaşmıştı. Hangi gelenekmiş bu? Kendi mahkemeleri mi vardı. Av alanları mı vardı? Gelenekler kendi başına bir hedef midir? Onlar insanlara mutluluk verirse bir anlamları olur. Ama Beşikçi'de artık geleneği korumak kendi başına bir hedef ve ideal haline geliyor. (Kaldı ki o da gelenek değil.) Aç da kalsan, suyun da olmasa da Bantustan denen hapishanede yaşıyorsun ve geleneklerini koruyorsun ya gerisi önemli değil. Temiz bir su içme, insan gibi beslenme geleneklere dahil olmuyor her halde.

Sonra nasıl bir iç özerklikmiş bu? Hiçbir şeye karar verme yetkisi olmayan, mahkumların, akşam sayımını kimin vereceğini seçmeleri özerkliği gibi bir özerklik. Ama önemli değil. Gelenekleri koruyoruz ya.

[172] "*Güney Afrika Toplumu*" mu? **Apartheit rejimi**, *"Siyahlar, Beyazlar"*, değil. Yine yumuşatıcı bir ifade. Kürtleri ve Alevileri şu Kemalist iktidar da böyle Bantustan'lara kapasa iyi olacak. Onlar böylece asimile olmaktan kurtulacaklar. Özerk olarak geleneklerini yaşayacaklar ve bu özerklikten kendi iktidarlarını yaratacaklar. Halbuki bu Kemalizm Güney Afrika'nın apartheit rejiminden bile daha kötüdür. O hiç olmazsa Kurtuluş için Siyahlara olanak sağlamıştı onları Bantustan'a tıkarak. Kemalizm bu olanağı bile vermiyor. Şaka bir yana Beşikçi'nin dediği aşağı yukarı bu anlama geliyor.

Sorunu baskının ortadan kaldırılması ve demokrasi değil, asimilasyona engel olmak koyunca, bunun kendisi başlı başına bir hedef haline gelince, Beşikçi ırkçılıkta bile iyi bir şeyler bulabilir hale geliyor. Engizisyon yargıçlığı; Apartheit övgüsü. Yaşarsak daha neler göreceğiz bakalım.

[173] Burada, Beşikçi'nin Öcalan'a karşı tavrına da değinmek gerekir. Eğer uluslar arası baskı olmasaydı, Güney Afrika ekonomisinin Siyahlara bağlılığı olmasaydı, Mandela veya o özerkliklerle bir yere ulaşılacağı yoktu. Kürt hareketinin ise maalesef böyle bir desteği yok. Bu gün Öcalan, tıpkı Mandela'nın yaptığını yapmaya çalışıyor çok daha kötü koşullarda. Başarısızlığın nedeni, geleneklerin korunacağı Bantustanlar'da yaşamamak değil. Gücün yetmemesi. Siyahlar Güney Afrika'nın yüzde doksanıydı. Kürtler ve Aleviler ise, Türkiye'de azınlık. Türkiye'nin dünya dengelerindeki yeri, İran ve Arap ülkelerinin dünya dengelerindeki yeri, Güney Afrika rejimine yapıldığı gibi bir baskı yapılmasına olanak vermez. Bütün bunları ele alacak tartışacak ve bu güçsüzlükten nasıl çıkılacağını tartışacak yerde, niye Bantustan'da yaşayıp, gelenekleri koruyup oradan özerk hareket yaratıp oradan da özgürlüğü kazanamıyoruz diye hayıflanmak. Beşikçi'nin yaptığı tamı tamına bu. Bunu yapmaya çalışan Öcalan'a karşı Beşikçi tavır alıyor.

Mandela, beyaz yönetim kendisiyle görüşmeye oturduğunda, en yakın arkadaşlarına bile uzunca bir süre söylemiyor. Yani örgütünün bilgisi olmadan Beyaz yönetim ile birlikte görüşmeleri örgütten gizleyip görüşmeye girdiği için, biçimsel olarak, örgütten atılması veya ihanetten cezalandırılması gerekirdi. Türk solu haklı olarak Kürtlere karşı çifte standart izlemekle suçlanmıştır. Peki etnik milliyetçilik, Öcalan'a karşı, PKK'ya karşı çifte standart uygulamıyor mu? Öcalan'ı ihanetle suçlayanlar, bütün dünyadaki kurtuluş savaşlarını benzer işler yaptıkları için, örneğin Mandela'yı da mahkum etmelidirler. Keza Saddam'la öpüşen Talabani'leri de unutmamalıdırlar. Gerçek güç ilişkileri ve bunları değiştirmek için politik program ve stratejiler üzerine yazıp tartışacak yerde, bunlardan hiç söz etmeden, bu konulara hiç girmeden, çünkü bu konular bilim adamı kimliğini sürdürmeyi sağlamaz, özerk bölge dediği Bantustanlar'ın, gelenekleri sürdürmenin kurtuluşu getirdiğinden söz etmek, her anlamda akıl almaz bir gericiliği savunmaktır.

Eğer bu eleştirilerimiz etkili olmaz ve Beşikçi bütün görüşlerini gözden geçirmez ise, Beşikçi'nin varacağı yer, herkeste korkunç hayal kırıklıklarına yol açacaktır. O zaman onun döndüğünü kimse söylemesin. Hayır o bugünkü çizgisini sürdürürse oraya varacaktır. Bu çizgiden dönmesi, Marksizm'e ve hiç olmazsa politik ve programatik olarak devrimci demokrasiye varması; etniye, dile, tarihe, dine dayanan ulusçuluktan kurtulması; ters yüz olmuş Kemalizm'ini aşması gerekmektedir.

[174] Asimilasyona karşı olmak, özerklik adına iyice gericiliğe, Apartheit'e bir övgü noktasına sıçrıyor Beşikçi.

Ali Yıldırım'ın Alevi Öğretisi (İtalik, 2000) kitabında çok ilgi çekici bir bölüm var. Bu bölüm "Ya siz Sünnileştirin, ya biz Şiileştirelim" başlığını taşıyor. (s. 176-183) İranlı dini liderlerden Şeriat Medari, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Süleyman Ateş'le yaptığı resmi bir görüşmede Türkiye'deki Alevilerden şikayet ediyor, Alevilerin ateistleştiklerini söylüyor. "Ya siz ilgilenin Sünnileştirin, ya da bize bırakın Şiileştirelim" diyor. Bu sözün başbakanlığı döneminde Tansu Çiller için hazırlanmış Alevilik Raporu'nun ilk sayfasında yer aldığı belirtiliyor. "Türkiye'de Alevilik, Aleviler ve Alevilerde Siyasal Yapı, Siyasal Kültür" başlığını taşıyan 107 sayfalık raporun 24 Aralık 1995 seçimleri öncesinde Tansu Çiller'e sunulduğu belirtiliyor. Raporun bir bölümünün de, Diyanet İşleri Başkanlığı Baş Müfettişi, Abdülkadir Sezgin'in hazırladığı not ediliyor. İranlılara verilen cevap açıktır. "Biz Alevileri Sünnileştiriyoruz" buradaki Sünnileştirme Müslümanlaştırma anlamına geliyor. Her Alevi köyüne cami yapılması, cemevi yapılmışsa bile muhakkak bir de cami yapılması, camiye bir de imam, müezzin tayın edilmesi asimilasyonu yaygın bir yolu oluyor. Cemevlerinde resmi ideolojiyi güçlendirici konuşmalar yapılması, bu yönde programlar oluşturulması yine kararlı bir şekilde yaşama geçiriliyor. İran'la yapılan böyle bir pazarlık Alevi kitlelerde nasıl bir düşünce, nasıl bir duygu yaratıyor acaba. "Ya siz Sünnileştirin, ya biz Şiileştirelim" ne anlama geliyor. Sünniliğin ve Şiiliğin Müslümanlığın iki yorumu olduğunu düşünürsek, asimile edilmek istenen kitlenin Müslüman bir kitle olmadığı açık değil mi?

Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi çöktükten sonra Şii Araplar çok büyük bir hareketlilik içine girdi. Nisan, Mayıs aylarında (2003) İmam Hüseyin'in şehit edilmesinin yıldönümünde on binlerce Şii Kerbela'da toplanmaya başladı. Şiilerin çoğu buraya yürüyerek gitmeye çalışıyordu. Yüzlerce Şii demir zincirlerle sırtını, başını dövüyordu. Sırtından başından kan çıkarıyordu. Binlerce Şii sürüne sürüne İmam Hüseyin'in Kerbela'daki türbesine, dördüncü halife Ali'nin Necef'deki türbesine varmaya çalışıyordu. Bütün Şiilerin "Hüseyin Çileleri" çekmediği söylenebilir. Ama bu süreçte olan, bu çileleri çeken on binlerce Şii'nin olduğu da gerçektir. Şiiler, "Hüseyin Çileleri" çekerken, insan ister istemez Alevileri hatırlıyor. Aleviler şüphesiz Kerbela'ya, Necef'e filan gitmiyor. Alevilerde böyle bir hac anlayışı, geleneği yok. Yukarıda belirtildiği şekilde "Hüseyin Çileleri" de çekilmiyor. Tüm bunlara rağmen bazı Alevilerin kendilerini on iki imama bağlı hissetmeleri, bunu sık sık vurgulamaları, her Alevi evinde dördüncü halife Ali'nin resimlerinin asılı bulunması irdelenmesi gereken bir durumdur. Halife Ali'ye, Hüseyin'e, on iki imama bağlılık tamamen Şiilikle ilgili bir olaydır. Aleviliğin bu açıdan Şiilikle hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, Aleviler neden bunu açıkça ifade edemiyor. Aleviler elbette tarihte yaşanmış bir zulümle ilgilenebilir, böyle bir ilgi Alevi inancıyla, Alevi yaşam biçimiyle de uyuşur. Hatta bir gereklilik olarak da ortaya çıkar. Ama sanki Alevi cemaatinin bir üyesiymiş gibi, Halife Ali'ye, Hüseyin'e, on iki imama bağlanmak şaşırtıcıdır. "On iki imam çileleri" çeken Aleviler acaba tarih boyunca sırf Alevi oldukları için kendilerine gösterilen şiddeti biliyorlar mı? Ali Yıldırım'ın "Osmanlı Engizisyonu" (Öteki, 1998) kitabı bu şiddetin, işkencenin, katliamın boyutların irdeleyen değerli bir çalışmadır.

2 Temmuz 1993'te, Sivas'ta Alevilere karşı çok ağır bir katliam gerçekleştirildi. Mart 1995'de de İstanbul'da Gazi Mahallesinde ve Ümraniye'de bir kırım gerçekleştirilmişti. Daha önce de Çorum'da (Temmuz 1980), Maraş'ta (Aralık 1978) yine Alevilere dönük zulümler,

katliamlar oldu. Bu katliamların Alevilerin yüreklerinde ağır yaralar açtığı da bir gerçektir. Acaba Alevilerin yüreklerini yaralayan bu olaylara İranlı Şiiler, Iraklı Şiiler ne kadar üzüldüler? Veya İranlı Şiiler, Iraklı Şiiler bu katliamları kendilerine dert ettiler mi? Aleviler tamamen Araplıkla, Şiilikle ilgili bir olay olduğu halde, 'Hüseyin Çileleri' çekerek 1400 yıllık bir davayı günümüzde de sürdürmeye çalışıyorlar. Acaba Alevilerin Sivas'ta, Maraş'ta, Çorum'da uğradıkları zulümler Şiileri dertlendirmiş midir?

Şiilerin Kerbela'daki çile çekmelerini izlerken, insan ister istemez şu konuyu da düşünüyor. Kerbela törenlerinde Alevi semahlarını andıran hiçbir bölüm, hiçbir gösteri yok. Aleviler bunları karşılaştırarak, Alevilik, Şiilik konusunda Aleviliğin Şiilik olmadığı konusunda neden berrak bir düşünce oluşturamıyor. Şurası çok açıktır dördüncü halife Ali hiçbir zaman Alevi olmamıştır. O, İslam Sünneti'ne sıkı sıkıya bağlıdır, kendinden önceki halife Osman, halife Ömer, halife Ebubekir gibi... Burada, acaba bilmediğimiz bir "sır" mı vardır?[175]

Örneğin Hasan Sabbah Alamut'ta yaptığı çeşitli konuşmalarda bu sırrı açıklıyor. (Wladimir Bartol, Fedailerin Kalesi Alamut, Çeviren Atilla Dirim, Yurt Kitap-Yayın, s. 166-173; s. 441 vd., s. 452-454) Burada bu "sırrı" açma gereğini duymuyorum. Ama Hasan Sabbah'ın kavrayışının çok dikkate değer olduğunu düşünüyorum. Kanımca Tapınak Şövalyelerinin de böyle sırları vardı. Acaba Alevilerin de benzer sırları var mı? Bu sır ne olabilir? Şurası çok açıktır ki Alevilerin Ali'siyle tarihsel kişilik olan Ali, yani dördüncü halife olan Ali çok farklı kişilerdir. Alevilerin Ali'si halktan herhangi bir kişidir, Alevilerin Ali'si Doğa-Tanrı-İnsan bütünlüğünde yer alır. İnsan Ali doğanın-Tanrının kendisidir. Dördüncü halife Ali ise yeryüzünü, gökyüzünü, bütün canlı ve cansız varlıkları yaratmış Allah'ın bir temsilcisi olarak kavranılmaktadır. İslamiyet'i yaymak için çevre halklara çok ağır şiddet gerçekleştirmiştir. Alevilerde böyle bir tanrı anlayışı yoktur. Doğa-Tanrı-İnsan bir bütün oluşturmaktadır. Doğayı gören insan, tanrıyı da görür, tanrı her insanda ayrı ayrı tecelli eder. Müslümanlardaki yani Sünnilerdeki ve Şiilerdeki tanrı anlayışıyla, Alevilerdeki Tanrı anlayışının çok farklı olduğun belirtmeye çalışıyorum. 19 yüzyılda yaşamış Hilmi Dede'nin

Ayine tuttum yüzüme

Ali göründü gözüme

Nazar eyledim özüme

Ali göründü gözüme

Şiirinde sözü edilen örnek insan Ali'dir. Tanrı Ali'nin kişiliğinde gözlere insan niteliğinde görünür. (Bu şiir için bak. İsmet Zeki Eyüboğlu, Türk Şiirinde Tanrı'ya Kafa Tutanlar, Okat Yayınları, İstanbul 1968, s. 119)

---

[175] Anlattığı bütün olgular, Aleviliğin komünün üstyapısı olduğunu; Şiilik ve Sünniliğin farklı uygarlıkların İslam'ı olduğunu gösterir. Olgulardan gereken sonucu çıkaramıyor. Çünkü tarihin ve toplumun bir süreç olarak ele alınışı yok. Ali konusu da aynı, O İslam içinde Mekke eşrafına karşı pleplerin eğilimlerini ifade ettiği için bütün İslam Aleminde, sadece Aleviler değil, bütün Batıni ve Rafızi tarikatlar, yani bütün halk muhalefeti ve komün kendini Ali'ye bağlar. Burada Beşikçi'nin sandığının aksine bir yanılgı yok, belli bir geleneğe eğilime bilinçsiz de olsa bir sahiplenme vardır.

ALEVİLİKTE ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Alevilik ile Müslümanlık arasında çok derin bir fark vardır. Bu doğanın, toplumun ve insanın kavranması sürecinde ortaya çıkan bir farktır. Müslümanlıkta Kur'an her şeye egemendir. Doğa, toplum, tarih insan hakkında en doğru bilgilerin Kur'anda yazıldığı kabul edilir. Kur'an eleştirilemez. Kur'andaki bilgilerin doğruluğundan kuşku duyulamaz. Bu bilgiler tartışılamaz. Halbuki Alevilikte sınırsız bir tartışma özgürlüğü vardır. Alevilikte doğa, tarih, insan, Ali (dördüncü halife Ali değil) her şey tartışılır. İslam teolojisinde varoluş tanrının yoktan var etmesidir. Yaratan-yaratılan ikilemi Müslüman teolojisinin en önemli unsurudur. Alevilikte ise yaratanla yaratılanın birliği vardır. Alevi inancında varoluş Tanrı'nın kendi özünden fışkırmasıdır. Alevi Tanrı'yı kendi içinde bilir. Alevi inancında yer, gök, deniz, her şey Tanrı ile doludur. Alevilikte Doğa-Tanrı-İnsan birdir, bütündür. İnsan Ali doğanın ta kendisidir. Hallac-ı Mansur'un (9-10. yy.), Yunus Emre'nin (13. yy.), Nesimi'nin (14-15. yy.), Süruri'nin (16. yy.), Hilmi Dede'nin (19. yy.), Edip Harabi'nin (19. yy.) şiirlerinde bu niteliği görmek mümkündür. Kaygusuz Abdal'ın,

Hakkı ister isen Âdem'de iste

Irak'ta, Mekke'de, Hac'da değildir

deyişi yine aynı anlama gelmektedir. Tanrı'nın bir parçası olması nedeniyle insan kendi geleceğini kendi belirler. Fiillerinden sorumlu, her biri Tanrı'nın bir parçası olan insan şüphesiz özgürlükçü bir düzeni seçecektir[176]. İslami teolojide ise insanın kaderi Allah tarafından belirlenir. İslam inancında insan Tanrı anlayışı içinde kaybolur, yok olur. İnsan Tanrı'nın varlığında eridiği için artık insandan eser kalmaz. Alevi inancındaysa insan Tanrı'yı kendi içinde yoğurur, Tanrı'ya yeni bir ruh ve şekil verir. Alevi ozanlar her zaman yeri, göğü, insanı, her şeyi yaratan Tanrı anlayışına karşı direnmişler "senin karşında ben de varım, senden ayrı ben de varım..." demek istemişlerdir.

Alevilikte dogmatizm yoktur[177]. İslam'daysa yoğun bir dogmatizm vardır. Kaygusuz Abdal'ın şu şathiye/yergi'sine bakalım.

Kıldan köprü yaptırmışsın

Gelsin kullar geçsin deyu

---

[176] Beşikçi'nin bu satırları Aleviliğin tipik pozitivist ele alınışının örneği. Onları bu günkü burjuva toplumunun kavramlarıyla ve hedefleriyle değerlendiriyor. Halbuki Aleviliğin kendisi için, yani sınıfsız toplumun üstyapısı için, bir düzeni seçmek değildir sorun, var olanı devam ettirmektir. Özgürlük veya özgürlükçü düzen değildir.

Alevi teolojisinin kavramlarıyla da Aleviliğin ne olduğu anlaşılamaz. Beşikçi, komünün İslam'a (yani uygarlığa) karşı kendini savunabilmek için niye böyle bir tanrı kavrayışını geliştirmek zorunda olduğunu açıklayacak yerde bir Alevi propagandisti gibi yazıyor. Bir sosyolog değil bir teologun satırları Beşikçi'nin satırları. Bir pozitivist teolog.

[177] Bu da Aleviliğin bir idealizasyonu. Nasıl olmaz? Geleneğe dokunmamak, onun kutsallığıdır bütün Komün üstyapılarının özü. Bugünün Aleviliği, Aleviliği modern toplumun dininin bir bileşeni, bir inanç olarak gören Alevilerin, Alevilik hakkında söyledikleriyle mi değerlendirilecektir?

Hele biz şöyle duralım

Yiğit isen geç a Tanrı

Kaygusuz Abdal'ın 14. yy. sonu 15. yy. başında yaşadığı bilinir. Bu şiirde din ve Tanrı eleştirisi vardır. Tanrı'nın var olduğu varsayılan gücünü göstermesi istenmektedir. Böyle bir eleştiri ancak Alevi şairlere has bir eleştiridir[178]. Müslüman bir kişinin böyle bir Tanrı eleştirisinde bulunması olası değildir. Bu şiir 1950'lerdeki lise edebiyat kitaplarında şiirin ruhuna aykırı bir yorumla değerlendirilmektedir. Örneğin "şair,Tanrı'ya ulaşmak için insanların nefislerini yenmeleri gerektiğini belirtiyor. Tanrı'ya ulaşmak için nefsini yenme zahmetine katlanmayan insanları yeriyor. İnsanların Tanrı'ya ulaşmak için kıldan ince kılıçtan keskin sırat köprüsünden geçmeleri gerektiği anlatılıyor..." (Ağuh Sırrı Levent, Türk Edebiyatı, Lise II, İnkılap Kitabevi, 1951, s. 63-64; Nihat Sami Banarlı, Metinlerle Türk Edebiyatı, Lise II, Remzi Kitabevi, 1951, s. 54-55; Abdurrahman Nisari, Metinle Türk Edebiyatı, Lise II, İnkılap, 1955, s. 55-56; Cevdet Kudret, Türk Edebiyatından Seçme Parçalar, İnkılap ve Aka, 1973, s. 72-73)

Böyle ters, şiirin ruhuna hiç uygun olmayan bu yorumlara rağmen bu şiir, bu şatiye/yergi 1950'lerde liselerde okutulan Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarına konabilmiş. Günümüzdeki kitaplarda da bu şiire, şatiye/yergiye yer veriliyor mu acaba.

16. yy.'da yaşadığı söylenen Azmi Baba'nın

Yeri göğü ins-ü cin-i yarattın

Sen ey mimar başı eyvancı mısın?

Ayı, günü çarhi, burcu varettin

Ey mekan sahibi rahşancı mısın?

Şeklinde başlayan şiiri de şatiye/yergi kabul etmek mümkündür. (Bu şiir için bak. İsmet Zeki Eyüboğlu, a.g.e., s. 78-84)

Yunus Emre'ye veya Müridi Molla Kasım'a atfedilen bir şiir de, şatiye/yergi kabul etmek mümkündür. Bu şiir şöyledir.

Sırat kıldan incedir kılıçtan keskincedir

Varıp anın üstüne evler yapasım gelür

Altında gayya vardır içi nâr ile pürdür

Varup ol gölgesinde biraz yatasum gelür. (Nihat Sami Banarlı, a.g.e., s. 55)

---

[178] Tipik Turan Dursun yaklaşımı. Turan Dursun da İslam'ın ne olduğunu anlamayıp, tabiri caiz ise onun hakiki değil zahiri anlamı üzerinden onu çürütmeye kalkmıştır. Allah'ın Allah, Cennet'in Cennet olmadığını hiçbir zaman anlamamıştır ve Allah'ın veya Cennet'in yokluğunu kanıtlamaya kalkmıştır. Halbuki, Allah'ı doğa ve toplum yasaları; Cennet'i ilkel sınıfsız toplum olarak anlaşıldığında onların var olduğunu anlarsınız.

Beşikçi'nin yaklaşımı aslında tipik Kemalist yaklaşım olmaya devam ediyor. Tek tek her Kemalist Alevilere özel sempati besler. Ama Kemalizm onları ezmek zorundadır. Beşikçi'nin sempatisi, Kemalizm'in Alevileri baskı altına almasıyla çelişmez. Reason de Etat

Yunus Emre'nin de, "Ya ilahi ger sual etsen bana" diye başlayan "kıl gibi köprü gerersin geç deyi" diye devam eden bir şiiri vardır. Bu şiirde de örneğin Tanrı'nın terazi tutması, kötülükleri tartıya vurması, eleştirilmektedir. Terazi tutmak tacirlerin, bakkalların işidir, denilmektedir.

"Terazi korsun hevesat dartmağa

Kastedersin beni oda atmağa

Terazi ana gerek bakkal ola

Ya bazergan, tacir-ü aktar ola" (İsmet Zeki Eyüboğlu, a.g.e., s. 42-43)

Doğanın, tarihin, toplumun, insanın kavranışındaki bu çok farklı bakışlar, birbirlerine çok zıt olan anlayışlar elbette Alevilik-Müslümanlık farkının temelinde duran bir konudur. Bütün bunlara rağmen şunu da belirtmekte yarar vardır. Dördüncü halife Ali'ye bağlılık, on iki imama bağlılık gibi konular Alevileri de dogmatik bir düşünceye doğru çekmektedir[179]. Aleviler bu konuları kolay kolay tartışamamaktadırlar. Buysa Aleviliğin temelindeki düşünce ve kavrayışa zıttır. Bu bağlılıklarla Alevilik kendi öz değerlerinden yavaş yavaş kopmaktadır.

Aleviler çocuklarına Ebubekir, Ömer, Osman gibi isimler vermezler. Bunu birinci halife Ebubekir'in, ikinci halife Ömer'in, üçüncü halife Osman'ın, dördüncü halife Ali'nin haklarını yemelerine, Ali'nin haklarını vermek için mücadele etmelerine bağlarlar. Bu suretle Aleviler tarihsel bir davayı 1400 yıla yaklaşan bir davayı günümüzde de sürdürürler. Halbuki İslamiyet'in kavranması konusunda, dördüncü halife Ali ile önceki üç halife arasında hiç fark yoktur[180]. Nitekim halife Ali'nin çocuklarının içinde isimleri Ebubekir, Ömer, Osman olanlar da vardır. Halife Ali'nin kızlarından önceki üç halife ile Ebubekir'le, Ömer'le, Osman'la evlendirilenler de vardır. Bu konuda Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" (Doruk 1997, daha sonra Berfin) kitabı önemlidir. Faik Bulut'un "Yol" dergisinde Şakir Keçeli'yle yaptığı tartışmalar da dikkate değer. (Yol, sayı:5/2000, sayı:9/2001, sayı:10/2001)

Alevi inancına Şii unsurlarının nasıl karıştığı incelenmeye değer bir konudur. 15. yüzyılın sonları, 16. yüzyılın başları İran'da Şah İsmail'in yönetime gelmesi, Safevi Hanedanlığı'nın

[179] Burada aslında biraz önce söylediği Alevilikte dogmatizm olmadığı önermesinin olgulara uymadığını itiraf etmektedir. Ama bunun Alevi'lerdeki Ali'ye bağlılıkla izah edep Aleviliği bundan tenzih etmeye kalkmaktadır. Ali'ye bağlı olmayan bir Alevilik var mıdır ve mümkün müdür? Beşikçi, Aleviliği Sünni İslam'la ilgili her şeyden kurtardıkça onun özüne, o özgürlükçü ve demokratik ideale döneceğini düşünüyor. Ama bir yaratıcı inancının kendisi de yine İslam ve uygarlıklardan alınmıştır. En iyisi onlardan da kurtulmaktır. Otantik biçimde, bütünüyle bütün varlıkların birer ruhunun olduğu Şamanizm'e niye dönmeyelim ki? O daha da özgürlükçü kılmaz mı Aleviliği.

[180] Yani İslamiyet'in içinde sınıf mücadeleleri olmamıştır demektir bu. Yine aynı şeyler. Bir inancın iç tutarlılığını sağlamaya çalışma. Ama bunu Beşikçi gibi bir pozitivist yapınca bu iç tutarlılığın kaybı olur. Tutarsız olan Aleviler değil, Beşikçi'dir. Ne yapıp edip Alevileri İslam ile ilgili her sembolden kurtarmalı ki Aleviliğin ayrı bir din olduğunu hiç itiraz edilemez bir biçimde kabul ettirebilsin ve de aynı zamanda bütünüyle özgürlükçü bir Aleviliğe ulaşılabilsin. Bunun için de Alevilik içinde önce bu reformu yapmaya çalışıyor. Aslında yapmaya çalıştığı, Jakobenler'in Fransız Devrimi günlerine yarattığı türden bir akıl dini. Beşikçi, Aleviliği orasından burasından yontarak, bir akıl dini haline getirmeye çalışıyor.

Tabii bütün bu yaptıkları hep bir inanç olarak Aleviliktir. Yani burjuva toplumunun dininin ihtiyacı olan bir Aleviliktir. Eğer o Alevilik vergi vermemeye, okula ve askere gitmemeye kalkarsa, başına Dersim'de olduğu gibi gaz bombaları yağacaktır. Özgürlükçülüğün özgürlükçülüğü bu kadardır.

kurulması, Osmanlı'da Şah Kulu Ayaklanması (1509-1510) Yavuz Sultan Selim'in padişahlığı ve Çaldıran Savaşı (1514) ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken bir süreçtir. Alevi inancına Şii unsurların karışması kanımca bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönemden önce Alevi inancında acaba "Dördüncü halife Ali'ye bağlılık", "On iki imam'a bağlılık" var mıydı?

Yukarıda Hacıbektaş Dergâhı'ndaki caminin 1826 yılında yapıldığını belirtmiştim. Örneğin bu tarihten önce Alevi köylerinde, Alevi yerleşim birimlerinde cami olup olmadığı araştırılabilir. Alevilik, Osmanlı toplumunda özellikle İmparatorluğun yükselme döneminde dışlanan bir inançtı. Aleviler de hep dışlanan bir grup olmuştur. Şiilik de genel İslam anlayışı içinde hep muhalefette kalmıştır, muhalefette kalan, dışlanan grupların birbiriyle ilişki kurması doğaldır. Ama Şiiliğin Alevi inancı ve anlayışı içinde, Alevi gelenekleri içinde kurumlaştığı görülmektedir. Bu kurumlaşmanın Alevi inancının geleneklerini bozduğu da görülmektedir[181]. İşte Şiiliğin Alevi inancı içindeki bu kurumlaşma sürecinin incelenmesi gerekir. Bu süreçte, Velayetname, Menakıpname gibi eserlerin tahrip edildiği, bozulduğu, bu eserlere yeni bölümler eklendiği, bu eserlerden bazı bölümler çıkarıldığı çok büyük bir olasılıktır. Yine bu süreçte Alevi ocaklarına, yeni Silsilenameler düzenlendiği çok büyük bir olasılık dahilindedir. "Menakıb-i Hacı Bektaş Veli", Hacı Bektaş Veli'yi on iki imamlardan Musa el Kazım'a bağlamaktadır. Halbuki Musa el Kazım 798 tarihinde ölmüştür. Hacı Bektaş Veli ise 1207 tarihinde doğmuştur. Hacım Sultan Velayetnamesinde ise Hacı Bektaş'ın doğrudan doğruya Ahmet Yesevi'nin öğrencisi olduğu yazılmaktadır. Halbuki Ahmet Yesevi 1166 yılında ölmüştür. Hacı Bektaş ise yukarıda değindiğimiz gibi 1207 de doğmuştur. Velayetnamelerin veya menakıpnamelerin 1481-1501 yılları arasında derlenip toparlandığı, yazıya geçirildiği söylenmektedir. (Nejat Birdoğan, Anadolunun Gizli Kültürü Alevilik, Hamburg Alevi Kültürü Merkezi Yayınları, 1990, s. 73-74, 96-97)

Bu noktada Alevilerdeki bu "sır" kavramının değerlendirilmesinde de yarar vardır. Alevi sırrı nedir? Bu sır kimde saklanmaktadır. Her durumda şu söylenebilir: Şiiliğin temel kavramlarının Aleviliğe aşılanması, Alevilerde giderek çok büyük bir kafa karışıklığının yaratılmasına neden olmuştur. Bu kafa karışıklığı sadece Anadolu Alevilerinde görülen bir durum değildir. Mezopotamya Alevilerinde, İran Alevilerinde, Suriye Alevilerinde, Nusayrilerde, Kafkasya Alevilerinde de rastlanan bir durumdur[182].

Alevi inancına bazı Şii unsurların karıştığını söylüyoruz. "Ya siz Sünnileştirin, ya biz Şiileştirelim" önerisiyle ilgili bazı somut gelişmelere de dikkat çekmekte yarar vardır. Örneğin Çorum merkezindeki Alevilerin Şiilere benzemeye başladıkları, kendilerine ait bir

[181] Beşikçi Aleviliği bozulmaktan kurtarmayı iş edinmişken bari şu İslam'a da el atsa da onu da bozulmuşluğundan kurtarsa. İslam da çok bozulmuştur. Hemen Muhammet'in öldüğü gün başlar bozulma. Yoksul Ali Muhammet'i gömerken, Mekke Eşrafı alel acele Bekir'i halife seçer örneğin. Hele Dördüncü Halife'den sonra, Emeviler ile birlikte, o yıkmaya çalıştığının kendisi haline gelir İslam. Bu bozulmalardan kurtulmuş İslam da epey "özgürlükçü" dür.

[182] Bütün dünya Alevilerinin kafası karışık. Bir sosyolog ile mi yoksa bir teolog ile mi, öğretinin saflığını korumaya çalışan bir teolog ya da peygamber ile mi karşı karşıyayız? Alevilik şu Şiiliğin ve İslamiyet'in etkisi olan şeylerden bir kurtulsa hem çok özgürlükçü olacaktır, hem de onun ayrı bir din olduğunu kabul ettirmek çok daha kolay olacaktır. Bir sosyolog için ise, bir politik mücadele yürüten için ise, bu tutarlılığın veya tutarsızlığın bir anlamı olmaması gerekir. O neyse o olarak öylece ele alınmalıdır. Beşikçi, 'sen öyle olmamalısın' diyor.

cami yaptıkları, camiye gittikleri gözleniyor. Şiilerin Hüseyin'in Kerbela'daki, dördüncü halife Ali'nin Necef'teki türbesine sürünerek vardıklarını belirtmiştim. Türbelere, dergahlara sürünerek girme geleneğin bazı yerlerde, bazı Alevilerde de görüldüğü gözlenmektedir. Bunları Şiileşmenin bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Aleviler-Türkler ilişkisi ile Aleviler-Kürtler ilişkisinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir kanısındayım. Ahmet Şık'ın ve Hatice Yaşar'ın "Alevi Gençler Konuşuyor" röportajına yine işaret etmek gereğini duyuyorum. Bazı gençler Kürt olduklarını ama Alevi kimliklerinin her zaman etnik kimliğin önünde olduğunu söylüyorlar. İşte bu kavrayışa, bu düşünceye, bu duyguya ve bu tutuma işaret etme gereğini duyuyorum. Bu anlayışın, bu sürecin gelişiminin incelenmesinde yarar vardır. Kürt sorunu söz konusu olduğu zaman bu anlayış egemen güçler tarafından yönlendiriliyor olabilir. Etnik kimliğin ön plana çıkarılmaması, gerilerde tutulmasını egemen değerlerle uyuşan bir düşünce ve tutum olduğu açıktır. Mehmet Bayrak'ın "Alevilik ve Kürtler" (Özge, 1997) kitabı bu konuda değerli bir inceleme, araştırma ve belgeler kitabıdır. Ali Ülger, 1990'ların başında yayınladığı "Yeni Divan", 1990'ların sonunda yayınladığı "Pir" dergilerinde Alevi/Kızılbaş Kürtlerin sorununu dile getirmeye çalışmıştır. Haşim Kutlu "Alevi Kimliğini Tartışmak, Kitap 1, Alawiydiler, Hem de Kızılbaş" (Belge, 1997) ve "Temel Özellikleriyle Kızılbaş Alavilik, Talib'in El Kitabı" (Tarihsiz) isimli kitapları Alevilik ve Kürtler konusunda dikkate değer incelemelerdir.

TÜRKİYE LAİK BİR DEVLET MİDİR?

Yukarıda, Türkiye'nin Alevilere karşı asimilasyon politikası uyguladığı, Alevileri Müslümanlaştırmak için çok yoğun bir çaba içinde olduğunu belirtmiştik. Laiklik ise devletin en önemli söylemlerinden biridir. Alevi inancını, geleneklerini yok etmek, Alevileri Müslüman yapmak laiklik ilkesiyle örtüşen bir davranış mıdır? Hiç değildir. Laiklik her şeyden önce devletin bütün inançlara eşit mesafede bakmasını sağlayan bir ilkedir. Cami karşısında cemevinin hiçbir varlığının tanınmaması laiklikle bağdaşan bir durum değildir[183]. İran devlet yetkilileri Aleviler için "ya siz Sünnileştirin, ya biz Şiileştirelim" diyorlar. Bu laiklik ilkesiyle bağdaşan bir süreç midir? Burada dikkate değer bir örnek vermek gereğini duyuyorum. Yol dergisi 4. sayısında (Mart-Nisan 2002) Hacı Bektaş Dergahı'nın krokisini yayınladı. (s. 96) Hacı Bektaş Dergâhı'nda cemevi yanında bir de cami var. Dergahı ziyaret edenler veya her yıl 16 Ağustos'ta Hacı Bektaş Veli'yi anma törenine katılanlar, caminin her zaman açık olduğunu görürler. Dergâh, cemevi ise müze gibidir, resmi çalışma saatleri dışında kapalıdır. Bunun ötesinde müzelere giriş ücretli olduğu gibi, dergâh ve cemevi de ücretlidir. Hacı Bektaş Dergâhı'na bu caminin 1826 yılında yapıldığını yukarıda belirtmiştik. Bu, camiye ve cemevine bakışın çok farklı bir örneğidir. Türkiye'nin laik bir devlet olmadığını tek başına bu örnek bile göstermektedir. Türkiye laik bir devlettir diye konuşanlar,

[183] Bunun neresi laiklik? Cemevini tanıma laiklik olmaz. Sadece Alevliği de tanımış bir resmi "laiklik" olur. Laiklik, her ikisini de tanımamamdır. Tanıma diye bir durumun olmamasıdır. İsteyen istediği mabedi kurar. Devlet bunlara zerrece karışmaz.

Alevileri Müslüman kabul edenlerdir. Yani resmi ideolojinin Aleviler karşısındaki düşüncesini sorgusuz sualsiz kabul edenlerdir. Resmi görüşün başka bir çabası da Aleviliği Türklerin dini, Türkmenlerin dini olarak kabul ettirmeye çalışmasıdır. Açık bir şekilde bilindiği gibi Kürtler arasında da Alevi olan önemli bir kitle vardır.

Laiklik Türkiye'de çok sık konuşulan bir ilkedir. Fakat bu konu daha çok türban, baş örtüsü gibi, İmam Hatip okulları gibi konularda dile getirilen bir ilkedir. Bu konuda yapılan tartışmaların, konuşmaların daha çok teorik düzeyde yapıldığı da görülmektedir. Alevilik-Müslümanlık-Devlet ilişkisi ise somut bir konudur. Ama bu konuda bir değerlendirme yapılmamaktadır. Halbuki sosyal bilimler ancak somut sorunların irdelenmesi sürecinde gelişir. Türkiye'de teorik konularda çok geniş tartışmalar yapılabiliyor. Ama somut konulara girmekten kaçınılıyor. Somut konulara girmek kaçınılmaz olduğu zaman da bu ancak resmi ideoloji çerçevesinde yapılabiliyor. Bütün bunlar düşün özgürlüğü olayı ile çok yakından ilgilidir[184].

Aleviler her yıl 16 Ağustos'ta Hacı Bektaşı Veli'yi anma törenlerinde devlet ve hükümet yetkilileriyle bir araya gelmektedirler. Bu günlerde bu laiklik anlayışı sorgulanabilmelidir. Aleviler devlet ve hükümet yetkilileriyle tartışabilmelidir[185]. Bu, Alevilerin kaçınamayacakları bir görevdir[186].

Alevilerin kafa karışıklığından kurtulmaları gerekir[187], Alevilerin Alevilik konusunda berrak düşünce ve duygulara sahip olmaları gerekir. "Alevi Müslümanım", "Müslüman Aleviyim" gibi söylemlerle Aleviler hiçbir yere yürüyemez. Bu gibi söylemlerle Aleviler kendi ayaklarını kendileri zincirlemektedir[188]. Kafası karışık olanın sadece Aleviler olmadığı; basının, sivil toplum kurumlarının da kafasının karışık olduğu da söylenmelidir. Örneğin, Ord. Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken, Sosyoloji Sözlüğü'nde Aleviliği şöyle tarif etmektedir.

---

[184] Yine her cümlenin yanlış olduğu bir paragraf. Laikliğin İmam hatipler, türban bağlamında gelmesi ve bu bağlamda tartışılmasının neresi teorik? Tamamen politik bir tartışma olarak yürütülmektedir bu. Burada Beşikçi'nin kafasındaki bir kavram çifti çıkıyor ortaya. Teorik, soyut oluyor. Çünkü, türban tartışmaları teorik düzeyde kalıyor diyor sonra buna karşı Müslümanlık, Alevlilik, devlet ilişkisi konusunun somut olduğunu söylüyor. Teoriğin zıddı somut değil pratik olduğuna göre, ilk kullanımdaki teorik soyut anlamına sahip. Yok eğer teorik anlamı geçerliyse, somut pratik anlamında kullanılmaktadır. Bu bizlere Beşikçi'nin kafasındaki teori ve pratik; soyut ve somut ilişkisinin ipucunu vermektedir. Teorik ve soyut olumsuz; pratik ve somut olumlu bir anlama sahiptir. Olumsuzluk türban, imam hatip konularının tartışmasına aittir. O halde Alevliğin devlet ve İslam'la ilişkisi ise olumlu olduğundan ona da somut düşmektedir. Bu bir yanı.

Aslında bunların hepsi politik tartışmalardır ve politik olarak tartışılmaları gerekir. Aksine politik sonuçların, yani Beşikçi'nin deyişiyle somut veya pratik tartışmaların olduğu yerlerde sosyal bilimler özgürce tartışamaz. Bu konuya eleştiride uzun uzun değinmiştik.

[185] Aksine gerçek bir laiklik mücadelesini yürütenler din cemaatlerin veya temsilcilerinin devlet ile bir araya gelmesine, oraya devlet görevlilerinin gelmesine karşı çıkmalıdırlar. Bunu ayrıca bütün inançlar için talep etmelidirler.

[186] Aleviler bu görevden kaçsalar iyi olur.

[187] Alevi teolog Beşikçi Aleviliği yabancı maddelerden arındırma savaşında gene.

[188] Beşikçi'nin temel düşüncesi: 'Devlete Aleviliğin ayrı bir din olduğunu kabul ettirmek için önce Alevilerin kendilerinin ayrı bir din olmalarını kabul etmesi gerekir. Bunun için de kafa karışıklığından, İslam ve Şiilikle ilgili göndermelerden kurtulmaları gerekir. O zaman, kendilerinin ayrı bir din olduğunu kolayca kanıtlayabilirler ve kimse de onlara ayrı bir din değilsiniz diyemez.'

"Peygamberin damadı Ali ve nesline üstün değer verenleri gösteren isimdir ki, genel olarak Şiy'i mezhebinden olanlar bunu benimser. Fakat Sunni tarikatlarında da manevi nezheplerin (inabe) bir kısmı Ebubekir'e, bir kısmı Ali'ye ulaştığı için onlara özel anlamda "Aleviye", "Bekriye" tarikatları denir. Yaygın olanı birinci anlamdır. Anadoluda Kızılbaş, Tahtacı, Saraç, Sürek vb. adlarla tanınan çeşitli kapalı cemaatleri "Alevi" dirler. Fakat bunlardan İzmir yakınındaki Dede doğrudan doğruya Esterabad'a bağlı olduğu halde, ötekiler Hacvı Bektaş'da Çelebiler'e bağlıydılar. (Sosyoloji Sözlügü, M.E.B. Yayınevi, Devlet kitapları, 1969, s.14)

Profesör Hilmi Ziya Ülken, Aleviliği, peygamberin Ali nesline yani Müslümanlığa bağlayarak büyük bir hata işlemektedir[189]. Alevilik ile Şiiliği karıştırması yine büyük bir hatadır. Halbuki profesörün bir de 1924 tarihinde "Mihrap" mecmuasında yayınladığı bir yazısı vardır. (Sayı 13-14, 1924) Bu yazının başlığı, "Anadolu'da Dini Ruhiyat ve Müşahadeleri"dir. "Yol" dergisinin 8. sayısında (Kasım-Aralık 2000, s. 43-53) yeniden yayımlanmıştır. "Anadolu Tarihinde Dini Ruhiyat Müşehadeleri, Barak Baba ve Geyikli Baba" (Latin harflerine çeviren Ahmet Taştan)

Profesör Ülken bu yazıyı kaleme alırken Şakaik-i Numaniye isimli bir eserden söz etmektedir. Bu eserde Padişah Orhan'ın (14. yy.'ın ilk yarısı) yararlıklarından dolayı Geyikli Baba'ya vakfetmiş olduğu emlak yanında "Baba Mayhordur" diye iki küp rakı ve iki küp şarap gönderdiği de belirtilmektedir." İki küp rakı ve iki küp şarap olgusu, Geyikli Baba'nın bunları tüketiyor olması irdelenmesi gereken bir konudur[190]. 1924'de bu tür olguları dile getiren Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken'in 1969'da bunlara hiç değinmemesi Aleviliği Müslümanlığa bağlaması dikkate değer bir konudur. 1924'den, 1969'a olguların ele alınmasında ve değerlendirilmesinde ilerleme mi var, gerileme mi?[191]

Alevilerdeki kafa karışıklığını, yazarlarda ve yayın organlarında da izlemek mümkündür. Örneğin bu yazarlar, bu yayın organları Prof. Dr. İrene Melikof'u vazgeçilmez bir Alevi uzmanı olarak değerlendirmektedirler. Halbuki Prof. Melikof Alieviliği Müslümanlık içinde değerlendiren, Müslümanlık dışında bağımsız bir Alevi kategorisinden hiç söz etmeyen bir araştırmacıdır. Prof. Melikof'a göre Şaman gruplar Orta Asya'dan Horasan'a, İran'a, Anadolu'ya gelmişler. Burada İslam'la karışarak yeni bir din yaratmışlardır. Yeni dinlerinden, eski kültlerini de sürdürmüşlerdir. Prof. Melikof, yeni din oluşturulurken, Maniheizm gibi bir takım inançların etkilerinin de olduğunu söylemektedir. Ama Maniheizm'i Orta Asya kökenli bir inanç gibi sunmaktadır. Prof. Melikof Aleviliğin Kürtlerle, Yezidilikle, Zerdüştlükle bağını kurmamaya özen göstermektedir. Bu bakımdan resmi görüşe çok yakın bir profesördür.

---

[189] Aleviler bitti şimdi de diğerlerini düzeltiyoruz.

[190] Bütün bunlar Osmanlı'nın Alevilik ile ilişkisinin de değiştiğini, henüz Bizans'ı feth etmediği zamanlarda onunla iş birliği içinde olduğunu gösteriyor. Tabii aynı zamanda Babaların birer Şaman olduğunu; Aleviliğin Şamanizm'deki köklerini de. Ama Beşikçi bu sonuçları çıkaracak yerde, tamamen başka bir sorun bağlamında, Ülken'in ideolojik evrimi bağlamında örnek olarak zikrediyor. Ama onu da bu biçimde değil, sanki bir ilerleme ve gerileme meselesiymiş gibi ele alıyor.

[191] Sorun ilerleme gerileme değil, Ülken'in ideolojik değişimidir. Bu ise Alevilik ile ilgili bir konu değil, aydınların evrimi ile ilgili bir konudur. Bir zamanlar Ekim Devrimi'nin etkileriyle Sosyalizmle flört eden bir genç Ülken vardır, sonraları Tarihsel Maddeciliğe Reddiye'ler yazmış bir Ülken vardır.

Prof. Melikof bu görüşlerini "Uyur İdik Uyardılar, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları" Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, isimli kitabında açıklamaktadır.

Hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisi profesörü Dr. Niyazi Öktende "Orta Asya ve Alevilik" yazısında (Cem dergisi, 1993) Prof. Melikof'un görüşlerini benimsediğini belirtmektedir. Prof. Ökten "Laiklik, Din ve Alevilik Yazıları" (Der Yayınları, geliştirilmiş 2. basım, 1995) isimli kitabında Aleviliğin İslam'ın Anadolu yorumu olduğunu söylemektedir. Prof. Ökten şöyle demektedir. "... yanı başımda olan, halka yayılan, yüzyıllardır süre gelen Anadolu Aleviliğini görememiştim. Anadolu Aleviliği sanki bana sadece bir folklor gibi gelmişti. Güzel türküler, anlamlı şiirler, arada sırada isyan etmiş 'Kızılbaş'ların İslam'ın özgürlükçü, liberal, sevgiye dayalı yorumu içinde olduğunun bilincine varamamıştım" (s.6) O zaman Prof. Melikof'a ve Prof. Ökten'e sormak gerekir. Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) Şeyhülislamı Müftü Hamza'nın, Kanuni Sultan Süleyman'ın Şeyhülislamı Ebusuud Efendi'nin fetfaları İslam'ın veya özgürlükçü İslam'ın neresinde durmaktadır. Osmanlı engizisyonu en çok kimlere karşı çalışmıştır. 1978'de Maraş'ta, 1980'de Çorum'da, 1993'de Sivas'ta , 1995'de İstanbul'da Gazi Mahallesi'nde ve Ümraniye'de gerçekleşen Kızılbaş/Alevi katliamı İslam'ın veya özgürlükçü İslam'ın neresinde durmaktadır? İran ile Irak 1980'lerde sekiz yıl savaşmışlardır. Bunlardan hangisi İslam'ı veya Özgürlükçü İslam'ı daha iyi temsil etmektedir.

Prof. Ökten, yukarıda belirtmeye çalıştığımız ifadesinde 'yanı başımızda' olan Anadolu Aleviliği'ni tanımadığını, bunu sadece folklor gibi algıladığını, daha sonra ise Anadolu Aleviliği'nin İslam'ın özgürlükçü yorumu olduğunun, sevgiye dayalı yorumu olduğunun bilincine vardığını, tanıdığını söylüyor. Bu nasıl tanımadır? İslam'da veya özgürlükçü İslam'da saz-söz var mı? Semah yürüyüşüne benzer bir ibadet biçimi var mı? Şarap içmek, rakı içmek var mı? Kadın erkek eşitliği var mı? Ama buna benzer ibadet biçimleri Yezidilik de var. Prof. Ökten Yezidileri fark edebiliyor mu, tanıyabiliyor mu?[192]

Prof. Mümtaz Turhan, "Mecburi Kültür Değişmeleri" konusunu incelerken, "..mesela İspanyollar Meksika'da yerlileri kiliseye gitmeye, Hıristiyan merasimine iştirake mecbur ederken, aynı zamanda putperest dinlerini de terk etmeye zorluyorlardı." demektedir. (Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1951, s. 102) Prof. Mümtaz Turhan, Meksika yerlileri ile ilgili düşüncelerini Ralph Linton isimli bir Amerikalı antropologun "Amerikan Yerlisi Yedi Aşirette Kültürlenme" isimli kitabına dayandırmaktadır. Bu araştırma da 1940 yılında yayımlanmıştır. (Bak. Emre Kongar, Türk Toplum Bilimcileri, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, Emre Kongar tarafından hazırlanan Mümtaz Turhan'la ilgili bölüm, s. 239)

Profesörlerin bu tutumu karşısında insan şaşırıyor. Prof. Mümtaz Turhan, "Mecburi Kültür Değişmeleri", konusunu incelerken Meksika yerlileri ile ilgili bir çalışmayı dayanak yapıyor. Peki, böyle bir konu irdelenirken her Alevi köyüne cami yapılarak, camiye imam tayin edilerek ve bütün bunlar zorla yapılarak, Alevilerin Müslümanlığa asimile edilmeleri neden incelenmiyor. Türkiye'de bu konu dinamik bir şekilde yaşanırken, neden Meksika yerlileri

[192] Sorun Yezidilik değil, bunlar bütün komünlerde vardır.

söz konusu ediliyor. Amerikalı bir antropologun Meksika yerlileri ile ilgili bir çalışması, yerlilerin zorla Hıristiyanlaştırıldığı konusu, yani sadece bu konu inceleniyor.

Bütün bunlar bilimin kavramlarıyla, siyasetin kavramlarıyla, bilim yöntemiyle eleştirilebilmelidir. Eleştirilmeye en çok ihtiyacı olanlarda kanımca profesörlerdir. Bilim sınırsız bir düşün özgürlüğü ortamında gerçekleştirilebilen bir düşünce yöntemi. Örneğin profesörlerin tutumları, yazıları, kitapları ayrıntılı bir şekilde eleştirilebilmelidir. Ama bu eleştirilerden dolayı herhangi bir idari veya cezai bir yaptırım gündeme gelmemelidir. Bu eleştiriler elbette Kürt sorunu, odak noktası yapılarak gerçekleştirilen eleştiriler olacaktır. Bu noktada özgür eleştiri dinamik bir şekilde çalışabilmelidir. Çünkü gizlenen, karanlıklarda bırakılan, açıklığa kavuşturulması istenmeyen o dur. Ermeni ve Asuri soykırımı, Alevi sorunu, Alevilik-Müslümanlık-Laiklik ilişkisi yine bu çerçevede ele alınması gereken sorunlardır. Çünkü bilimin temel görevi gizleneni, karanlıklarda bırakılanı, bilinmeyeni, bilinmesi istenmeyeni aydınlığa kavuşturmaktır. Kanımca profesörlerin tutumları hakikati araştırmak çerçevesinde değerlendirilemez. Profesörlerin tutumları kafa karışıklığını daha da artıran, yaygınlaştıran bir doğrultuda gelişiyor. Bu ise ancak resmi görüşe hizmet olarak algılanabilir. Halbuki bilim hakikati araştırmak tutumunda, endişesinde olan bir düşün yöntemidir. Bütün bunlar birinci planda resmi ideolojinin, resmi görüşün eleştirilmesini gerekli kılar[193].

Deniyor ki sınırsız bir düşün özgürlüğü olmaz, kişilere hakaret olmadığı sürece, şiddet özendirilmediği sürece, her düşünce, daha doğrusu her düşüncenin açıklanması özgürce yapılabilir. Biz bilim yönteminden söz ediyoruz. Bilim yöntemiyle düşünenler neden

---

[193] Bunların politik sonuçlarının olduğu yerde bilimsel olarak tartışılamazlar. Bilim adamlarının tutarsızlığı korkaklığı veridir. Herkesin Beşikçi gibi hapislerde çürümesi istenemez. İstenebilecek ve uğrunda mücadele edilebilecek talep; bunların politik sonuçlarının olmamasıdır. Bunun politik ifadesi ise, gerçekten laiklik ve ulusun tanımından dil, din, tarih, etninin dışlanmasıdır. O zaman bütün bunları bilim adamları hiçbir bilim dışı kaygı gütmeden tartışabilir hale gelirler.

Beşikçi ise ne tutarlı bir laikliği savunuyor ne de ulusun tanımından dilin, soyun, tarihin, dinin, etninin dışlanmasını. Bunları kabul ediyor ve ondan sonra da bilim adamlarından bunların politik sonuçlarının olduğu koşullarda hiç korkmadan gereken sonuçları çıkarmalarını bekliyor. Bir demokrat değil, bir ahlakçı karşısındayız. Bakın ben böyle yaptım ve yıllarca yattım siz yatmadınız, yapmadınız, buna cesaret edemeyen korkaklarsınız diyor. Bütün bu dedikleri doğrudur da ama biz korkaklara korkak olduklarını söylemek ve onları aşağılamakla görevli olmamalıyız: biz en korkakların bile korkmadan fikirlerini söyleyebilecekleri; korkmaları için hiçbir neden olmayacağı bir sistem için mücadele etmeliyiz. Beşikçi ise bunun için mücadele etmiyor somut politik tavrıyla. Alevilerden ayrı bir din olduklarına inanmalarını; bilim adamlarından kendisi gibi hapislerde çürümeyi göze almalarını istiyor.

Beşikçi çok ahlaklı olabilir, bir evliya da olabilir. Muhtemelen de öyledir. Ama bize evliyalar değil, tutarlı demokratlar lazım. Beşikçi politik olarak bir demokrat değildir. İçi dışına çevrilmiş bir Kemalist'tir. Devletin kimin din olduğuna karar vermesine değil, Aleviliği ayrı bir din olarak tanımamasına karşıdır.

Ulusun dine, dile, soya, etniye, tarihe göre tanımlanmasına değil; Kürtlerin ayrı bir dilleri olmasına rağmen niye ayrı bir ulus olarak tanınmadıklarına karşıdır.

Kemalizm'i eleştirirken onun bütün anlayışlarını savunmaktadır. Ve bunları ezilen Alevi ve Kürtler içinde yaygınlaştırmaktadır.

Beşikçi, Kemalizm'in laiklik ve ulusçuluk anlayışının, Kürtler ve Aleviler içindeki, Türkiye'de demokrasi mücadelesinin bu iki önemli gücü içindeki, en büyük savunucusudur. Beşikçi'nin temsil ettiği politik program ve anlayışla kopuşmadan Alevi ve Kürtler gerçek bir devrimci demokrasi programı geliştiremez ve mücadelelerini birbiriyle ve işçilerin demokrasi mücadelesiyle birleştiremezler.

başkalarına hakaret etsinler? Düşüncelerini, duygularını bilimin kavramlarıyla, siyasetin kavramlarıyla ifade edenler, “hakaret etmek” gibi bir endişe içinde olmazlar. Karşısındaki kişiye hakaret; bilimin, siyasetin kavramını kullanamamaktan doğan bir endişenin yarattığı gerginlik sürecinde ortaya çıkan bir duygu açıklamasıdır. “Terör” iddialarına gelince, insanlar elbette sırf kişisel keyifleri için dağa çıkmazlar, silahlı mücadelelere girişmezler. İşte “terör” denen bu olayın, maddi alt yapısının da bilimin ve siyasetin kavramlarıyla ilgilenmesi gerekiyor. İnsanları, grupları öyle bir mücadeleye sevk eden temel etkenler nelerdir? Mücadeleye kimler katılıyor, toplumun hangi kesimleri katılıyor? Katılanların yaş ortalamaları nedir? Bu kişiler, gruplar kendilerini nasıl tanıtıyorlar? İsteklerini nasıl ifade ediyorlar? Mücadeleye kadınlar da katılıyor mu? vs.

Bilim olgulardan hareket eder, bilimin hareket noktası olgulardır. Bu olguyu olduğu gibi algılamak, onu değiştirmeye, yok saymaya çalışmamak, çarpıtmamak anlamına gelir. Bu haliyle fizikteki, yani doğadaki olguların ele alınışıyla, sosyal bilimlerdeki olguların ele alınışında fark yoktur. Doğada örneğin bir kaya nasıl “kaya” olarak algılanıyorsa, toprak olarak algılanmıyorsa, sosyal bilimlerde de örneğin Alevi, “Alevi” olarak, Müslüman, “Müslüman” olarak, Kürt ise “Kürt” olarak algılanmalıdır. İşte bu noktada söylemeye çalıştığım çok açıktır. Tarih, sosyoloji, siyaset bilimleri, antropoloji, iktisat gibi sosyal bilimler alanında; hukuk gibi normatif bilimler alanında; psikoloji gibi insan bilimleri alanında çalışan profesörlerdir. Profesörler veya profesörlerin çok büyük bir kısmı böyle yapmıyor. Hakikati araştırmak, duygusuyla, endişesiyle değil resmi görüşe hizmet etmek endişesiyle hareket ediyor. Örneğin Kürt’ü Türk olarak algılıyor, Kürt’e Türk muamelesi yapıyor. Alevi’yi Müslüman olarak algılıyor, Alevi’ye Müslüman muamelesi yapıyor. Böylece olgulardan değil resmi görüşün bilgilerinden hareket etmiş oluyor. Başka bir deyişle resmi görüşü, resmi ideolojiyi bir daha doğrulamak, bu bilgiye meşruiyet vermek, ciddi bir yönelme, ciddi bir hareket noktası oluyor. Kanımca sosyal bilimlerdeki tıkanmanın, sosyal bilimlerde gelişme sağlanamamasının temel nedeni budur.

Bütün bunlara rağmen iyi olan gelişmeler de var. Pir Sultan Abdal dergisinin, Yol dergisinin, Munzur dergisinin yayınlarını sürdürüyor olmaları iyi bir gelişmedir. Bu dergilerde bilim, kültür, sanat konularında araştırmalar yayımlanmaktadır. Munzur dergisinde Dersim yöresiyle ilgili etnografya çalışmaları da yer almaktadır. Pir Sultan Abdal derneğinin, Hüseyin Gazi derneğinin, Kalan kültür grubunun faaliyetini sürdürüyor olmaları da önemlidir. Ayrıca Haşim Kutlu, Ali Ülger, Mehmet Bayrak gibi birçok yazar Alevilik konusunda kayda değer yayınlar yapmaktadır.

Üçüncü Bölüm - Son zamanlarda Yazılmış Politik Yazılar

Türklerin Müslümanlaşması mı? Müslümanların Türkleşmesi mi?

(Erdoğan Aydın'ın "Nasıl Müslüman Olduk" Kitabına Eleştiri)

Daha önce "*Biz*" i Türkler, Türklük, Türk Ulusu vs. olarak ele almanın sosyalizmle ve sosyalistlikle uzlaşmayacağını, bunun en gericisinden milliyetçilik olduğunu ele almıştık. (Bakınız: "*Murat Belge, "Biz", "Toplum", Ulus ve Marksizm*" http://www.koxuz.biz/index.php?option=com_content&task=view&id=717&Itemid=360)

Şimdi bir başka somut örnekte, bunun nasıl gerici, tarihi allak bullak eden bir tarih anlayışına yol açtığını veya onunla bir arada bulunabileceğini görelim.

Aslında bu konuyu, daha önce, *Tersinden Kemalizm* adlı kitapta, Kıvılcımlı'yı eleştirdiğimiz bölümde, onun "*Dinin Türk Toplumuna Etkileri*" başlıklı yazısını eleştirirken kısaca ve dolaylı biçimde ele almıştık. Burada bu eleştiriyi biraz daha detaylandıralım, ete kemiğe büründürelim.

Örnek olarak ele alacağımız kitap, Erdoğan Aydın'ın *"Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmi Olmayan Tarihi – Nasıl Müslüman Olduk?"* (Başak Yayınları, 1994)

Dikkat edelim. Erdoğan Aydın'ın kitabının adı, "*Türkler Nasıl Müslüman Oldu?"* gibi bir isim değil. "*Nasıl Müslüman Olduk?".* Yani **biz** zamiriyle soruluyor soru. Soruyu soran özne, yani "*biz*": **Türkler'**dir. Diğer bir ifadeyle, Erdoğan aydın bir **Türk olarak** konuyu tartışmaktadır.

Halbuki daha önce görmüştük ki, klasik Marksist bakış açısından, bir sosyalistin, bir Marksist'in "*biz*"i ancak ve ancak, **dünya işçi sınıfı** olabilir. Marksist veya Sosyalist, tüm olayları bu **öznenin** bakış açısından ele alır ve almalıdır. Bu nedenle "biz" olarak bir ulusun, hele hele bu "*biz*"in, son derece gerici; kendini bir dil, tarih, soy ile tanımlamış bir ulus, yani Türklük olması, hiçbir şekilde kabul edilemez.

Peki, Erdoğan Aydın bir Marksist mi? Ya da öyle olduğunu mu iddia ediyor?

Böyle bir iddiası yoksa, elbette sorun yoktur. Türkler Türklerin nasıl Müslüman olduğu üzerine yazabilirler.

Çünkü daha sonra görüleceği gibi, **Türklerin nasıl Müslüman olduğu, ancak Türklerin sorabileceği bir sorudur**. Marksist açıdan böyle bir soru olanaksızdır veya saçmalıktır. Bir Marksist böyle bir soru soramaz çünkü bu sorunun kendisi ideolojik ve yanlış bir sorudur ve **yanlış sorulara doğru cevaplar verilemez**.

Ama bir Marksist'in, Marksist olduğu iddiasındaki birinin, "*biz*" zamiriyle, Türklüğü özne olarak kabul ederek böyle bir soru sorması katmerli bir yanlıştır.

Bu nedenle önce bakalım Erdoğan Aydın Marksist mi? Ya da böyle bir iddiası var mı?

Evet, Erdoğan Aydın kendisinin bir Marksist olduğu iddiasındadır. Örneğin aynen şöyle yazıyor:

"*Tarihsel Materyalist bir dünya görüşünün savunucusu olarak..."* (sayfa: 18)

Marksizm, Tarihsel Materyalizmin kısaltılmış bir ifadesinden başka bir şey olmadığına göre, Erdoğan Aydın bir Marksist olduğu iddiasındadır.

(Burada Tarihsel Materyalizmin bir "*Dünya görüşü*" değil, bir **bilim**, ama her şeyden önce bir **yöntem** olduğu konusunu ise, konuyu dağıtmamak için bir kenara bırakıyoruz.)

O halde, bir yandan kendisinin **Marksist olduğunu iddia eden**, hatta kitabını Marksist açıdan yazdığı iddiasında olan ama diğer yandan, kendisini **Türk olarak tanımlayan**, olaylara Türkler açısından bakan; Türk ulusçusu olarak yazan bir yazar karşısındayız.

Bu ikisinin bir arada bulunamayacağı, ortadakinin Marksizm postuna bürünmüş bir milliyetçilik, hem de **ilkel ve gerici bir milliyetçilik** olduğu açıktır.

Ama haydi yine bir kredi daha açalım. Denebilir ki, "bu yargı çok acımasız. Onun biz olarak Türklüğü kastetmesi, Türk olarak yazması, Türk milliyetçisi olduğu anlamına gelmez. İnsan pek ala Türk olabilir de Türk milliyetçisi olmayabilir."

Bu doğru değildir. Çünkü bu günkü Türk ulusunun, Orta Asya'dan gelmiş Türkler olduğunu soya, ırka, tarihe dayanan bir milliyetçiliğin taraftarları savunabilir. Erdoğan Aydın'ın kitabının adı ve içeriği, nasıl Müslüman olduk sorusuna, Orta Asya'da cevap arıyor. "Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmi Olmayan Tarihi"dir kitabının adının ilk bölümü. Yani bu "biz", Orta Asya'da 1000 yıldan önce Müslümanlaşanları içeriyor. Burada var olan gizli varsayım, bu günkü Türk Ulusunun, Orta Asya'dan gelen Türklerin ahfadı olduğu varsayımıdır. Bütün Emin Oktay Tarih kitapları, bütün Türk Dil ve Tarih Kurumu, bütün üniversiteler, bu hikâyeyi anlatır ve inşa ederler.

Bu günkü Türklerin, Orta Asya'dan gelen Türklerin ahfadı olduğu iddiası, ırka, soya dayanan bir milliyetçiliğin iddiasıdır. Ve bizim "*Tarihsel Maddeciliği dünya görüşü*" olarak benimsemiş, "Türk-Marksisti" Erdoğan Aydın ("Türk-Marksist", "Kapitalist-Sosyalizm" gibi bir saçmalıktır ve kendi içinde çelişir. İkisi bir arada olmaz.) ırkçı Türk ulusçuluğunun bu yalanını olduğu gibi kabul edip, fiilen bu yalanın yayılmasına hizmet ederek, onu yayarak ırkçı Türkçü ve Marksist nasıl olunabileceğinin bir örneğini bizlere sunuyor.

Bunun nasıl bir Irkçı Türkçülük olduğunu gösterebilmek için, başka tür bir Türk ulusçuluğunun, örneğin "kültürel ve Anadolucu" bir Türk ulusçuluğun da bu soruyu sorabileceğini ve buna bambaşka bir cevap verebileceğini gösterelim.

Pek ala şöyle bir Türk Ulusçuluğu da mümkündür: (ki böyle bir Türk ulusçuluğu Türk burjuvazisinin bu günkü ihtiyaçlarına ve tarihsel olaylara daha denk düşer.)

"Bizans topraklarını feth eden Oğuzlar geldiğinde, Anadolu'da şehirler ve köyler boş değildi. Orada binlerce yıldır yaşamış insanların torunları yaşıyordu. Keza bu fatihler de bu insanları katledip sürmediler. Onların üzerine egemen oldular. Ve bu egemen fatihler, fethettikleri yerlerin ahalisine göre çok küçük bir azınlıktılar.

Bütün dünyada bu böyledir. Fatihler fetih ettikleri ülkelerin nüfusunun çok küçük bir yüzdesini oluştururlar. Ve kısa bir süre sonda, ya fetih ettikleri ülkenin daha gelişmiş kültürü tarafından fetih edilirler, yani onun dili ili dillenir ve diniyle dinlenirler veya o yerli ahaliden daha gelişmiş bir uygarlık ve kurumlar sistemine sahipseler, yerli ahali fatihlerin dili ve dinini benimser. Bu da kısa zaman içinde, fatihlerin genetik olarak çoğunluktaki yerli ahaliyle karışmaları, bir süre sonra onların fiziksel özelliklerine de sahip olmaları sonucunu doğurur.

Anadolu'da da tarih boyunca defalarca böyle olmuştur. Son arkeolojik kazıların ve antropolojik araştırmaların da kanıtladığı gibi, örneğin Hitit kalıntılarının bulunduğu yerde bu gün yaşayanlar Orta Asya'dan gelenler veya daha önceki tarihlere gelmiş akıncıların ve fatihlerin torunları değil, bizzat o Hititlilerin torunlarıdır. Bu bütün dünyada da böyledir.

Bu şöyle bir benzetmeyle daha iyi anlaşılabilir. Eskiden üzerine yazı yazılabilecek papirüs, kağıt, deri gibi malzemeler az bulunuyordu ve pahalıydı. Bu nedenle, aynı papirüs üzerindeki yazılar silinerek, veya zamanla silindiği için, defalarca farklı uygarlıkların farklı yazılarıyla bile kullanılabiliyordu. (Hiçbir silinme tam olmadığından, bu gün çok özel tekniklerle, bir papirüsün üzerindeki farklı yazılar okunabilmektedir.) Böylece, bir papirüs hep aynı olmasına rağmen üzerindeki yazılar, dil vs. zamanla değişiyordu. İşte bu günkü Anadolu da böyledir. İnsanlar hep aynı insanlardır. Onların dilleri ve dinleri sürekli değişmiştir, tıpkı bir papirüsün üzerine başka yazılar yazılması gibi.

Bu yaklaşımdan hareketle, bu günkü Türk ulusu da, böyle bu tarihin ürünüdür, bütün bu halkların ve uygarlıkların kültürünün mirasçısıyız bir Türkler. Bu Kültürün içinde Orta Asya'dan gelen fatih Oğuz'ların oranı, onların küçük bir fatih azınlık olarak genetik oranından daha fazla değildir."

Böyle bir Türk ulusu ve biz tanımında okullarda Orta Asya Türkleri bu Türk ulusunun tarihi olarak değil; Hititler, Yunanlılar, Romalılar, Bizans vs. tarihleri okutulur; Türklük bu tarihin devamı olarak tanımlanır. Böyle bir ulus tanımı da yine ulusu bir tarihle tanımlamış gerici bir ulusçuluğa dayanır ama bugünkü Tarih gibi kafatasçı değil de kültürel kriterleri ulusun tarihini oluştururken kullanmış olur.

Böyle bir milliyetçilik de Türk milliyetçiliğidir, ama 1920-30'ların ideolojik atmosferine göre şekillenmiş kana, ırka dayanan bir Türklükle değil, daha günün ihtiyaçlarına uygun, globalleşmenin ve post modernitenin çokluğu ve çeşitliliği zenginlik gören yaklaşımlarına uygun daha "çağdaş", daha kültüre göre tanımlanmış bir milliyetçilik olur.

Yani böyle bir Türk milliyetçiliği de mümkündür ve bu gün, ilk örnekleri Halikarnas Balıkçısı'nda görülen, böyle bir Türk milliyetçiliğini savunanlar da vardır.

Ve böyle bir milliyetçilik, olgulara daha denk düşer görünen bir milliyetçiliktir de.

Şimdi böyle bir milliyetçilik açısından, "*Nasıl Müslüman Olduk?*" sorusu, bu günkü Türk ulusunu, Orta Asya'dan gelenlerin ahvadı olarak gören ırkçı ve kana dayanan Türk milliyetçiliğinden farklı bir anlama ve içeriğe sahip olurdu. O zaman bu soru, Anadolu'da binlerce yıldır yaşayanların, fatihler küçük bir egemen azınlık olmalarına rağmen nasıl Müslüman olduğunu; ya da Balkan, Kafkas göçleri ve katliamlarla Anadolu'nun nasıl

Müslüman bir çoğunluğa ulaştığını araştırırdı.

Yani kültüre dayanan bir Türk milliyetçisi için "*nasıl Müslüman olduk?"* sorusunun cevabı, Anadolu'nun, İslamiyet zırhıyla kuşanmış göçebe fatihlerce fethi ile daha sonraki dönemlerde ahalinin nasıl Müslüman olduğu (örneğin, Haraçtan kurtulmak için, daha az vergi vermek için) ve nihayet yirminci yüzyılın başlarında, yerli Hıristiyanların katledip sürülmesi ve Balkan ve Kafkaslardan gelenler vs. gibi noktalarda yoğunlaşırdı.

Yani Erdoğan Aydın'ınkinden çok **farklı bir yer ve zamanda** arardı böyle bir milliyetçilik "*Nasıl Müslüman olduk*?" sorusunun cevabını. Erdoğan Aydın'ın kitabı, yani ırka, soya dayanan bir Türk milliyetçisinin cevabı, **yer** olarak **Orta Asya** ve **zaman** olarak **7-13. yüzyıllar** arasında yoğunlaşırken, kültüre dayanan bir Türk milliyetçisinin cevabı, **yer** olarak **Anadolu** (**Balkan ve Kafkaslar**)ve **zaman** olarak da diğerinin bittiği yerde, **12-13 yüzyıllar sonrasında** başlardı.

Erdoğan Aydın bu sorunun cevabını Orta Asya'da ve 13 yüzyıl öncesinde aradığından, Irkçı, kana dayanan Türk milliyetçiliğinin bütün yalanlarına ve varsayımlarına dayanmakla, onları kabul etmekle kalmıyor, aynı zamanda onları yayıyor ve pekiştiriyor.

Sanırız bu örnek, Türkiye'de ilerici, demokrat ve hatta "*tarihsel maddeci dünya görüşünü benimsemiş*" solcu, aydın ve de Komünistlerin nasıl saf kan gerici milliyetçiler olduklarını; onların ilerici ve demokratlığının ancak böyle **gerici ve ırkçı bir milliyetçilik içinde** "ilerici" ve "Demokrat"lık olduğunu yeterince açık olarak gösterir.

*

Ancak İster Kültür'e ve Anadolu'ya dayansın; ister, ırka, soya ve Orta Asya'ya dayansın her iki milliyetçilik de, ulusların tarihi olmadığı gerçeğini inkar ederler ve uluslara bir tarih yaratma çabasıdırlar. İkisi de gerici milliyetçiliklerdir bu nedenle.

Şu çok basit gerçek bir türlü kavranılmaz: **ulusların tarihi yoktur.** Türk ulusu, Türk Ulusunun kuruluşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ondan önce bir tarihi yoktur ve olamaz, ister Anadolu'ya ve kültüre; ister Orta Asya'ya ve Türklüğe dair bir tarih iddiası, bütünüyle ulusçuların bir inşasıdır.

Bir an için Orta Asya'dan gelenlerin, Anadolu'nun yerli ahalisini yok edip onun yerini aldıklarını, bu günkü Türk ulusunu oluşturanların, onların genetik, kültürel devamcıları olduklarını var sayalım.

Birçok kez Tarihteki kavimler kendilerinin kendilerini tanımladıkları isimlerle değil ama genellikle uygarların onlara verdikleri isimlerle adlandırılırlar. Aslında Türk ulusunun adı da böyledir. Biz bunu bir yana da bırakalım ve Türklerin kendilerini Türk olarak tanımladıklarını var sayalım.

Bu koşulda bile O gelenlerin Türklüğü ile, Türk ulusunun Türklüğü arasında hiçbir ilişki yoktur ve olmazdı.

Ulus olarak Türklük, tamamen **politik bir kavram**dır. Türklüğün, o ulus ırkçı bir Türk kavramına bile dayansa, genetik ve soya dayanan bir Türklükle ilişkisi yoktur.

Bir zamanlar kendilerine Türk diyen insanlar için ise, **Türklüğün politik hiçbir anlamı bulunmuyordu**. Bu sadece uzaklardaki ortak bir kökene veya yine bu kökenle bağlantılı ortak bir dile tekabül ediyordu. O insanlar, şu veya bu **toteme** bağlıydılar. Onların tüm davranışlarını, toplumsal üstyapılarını bu belirliyordu.

Yani **Türkler Müslümanlaşmadı**, **şu veya bu totemden, şu veya bu boylar Müslüman oldular**, şu veya bu boyun, soyun örgütlenme ve hukukunun yerini İslam hukuku ve örgütlenmesi aldı. Türklerin Müslümanlaştığı, Türk milliyetçiliğinin yarattığı bir kavramdır, Irka göre tanımlanmış bir Türk ulusuna Tarih yaratma çabasının sonucu ortaya çıkan bir uydurmadır.

Burada karışıklığı yaratan, bir zamanlar şu veya bu soydan veya boydan insanların, uzak bir ortaklığa bir gönderme ile, hiçbir dinsel veya politik anlamı olmadan Türk olarak kendilerini tanımlamaları ile, bu günün sadece politik olanın tanımlanmasının aracı Türk kavramının, **aynı sözcükle** karşılanmasıdır. Yani Tarih'teki Türkler Türk değildiler ve olamazlardı; onlar ancak Kınık boyundan, Kayı boyundan veya Müslüman, Hıristiyan olabilirlerdi. Boy ya da Din, bunlar tüm toplumsal yaşamı, ilişkileri ve örgütlenmeyi belirliyordu.

Ama ulus olarak Türk ulusundan olanlar ise, şu veya bu boydan, şu veya bu dinden olamazlar. Politik anlamı olmadan, elbette şu veya bu boydan, şu veya bu dinden olduklarını söyleyebilirler ama bunun hiçbir politik anlamı yoktur ve olmamalıdır. Özel olarak, inanç olarak, kültürel olarak (ki hepsi aynı anlamdadır, yani politik olmayan anlamında) öyle olabilirler.

Ama bir toteme dayanan bir dinin ya da uygarlık dininin bir **inanç olduğu da tam ulusçuluğun dayandığı bir kabuldür**.

Yani insanlar, Türk ise, Türk ulusundan ise, Müslüman, Hıristiyan ya da Kayı boyundan, atmaca soyundan olamaz. Müslüman, Hıristiyan, Atmaca soyundan, Kayı boyundan ise Türk olamaz, Türk ulusundan olamaz. Çünkü **dinler aslında bir inanç değildir**, tümüyle üstyapıyı örgütlerler. Nasıl Müslüman olmak için, putu parçalamak, yani kabilenin totemini parçalamak, kan kardeşliği yerine din kardeşliğini geçirmek gerekirse; Türk olmak için de Müslüman olmaktan çıkmak; Allah'ın kanunları yerine Türk ulusunun kanunlarını; Allah'ın sınırları yerine ulusun sınırlarını, Din kardeşliği yerine ulus kardeşliğini geçirmek gerekir. Aynı şekilde Komün'ün soyun, totemin, Şaman'ın kanunları ve aşiret kardeşliği yerine Türk ulusunun kanunları ve kardeşliği geçer.

Tekrar edelim. O Orta Asya'dakiler için Türklük hiçbir şey ifade etmiyordu. Onlar önceleri şu veya bu boydan, soydandılar. Onlar şu veya totemin soyundan olarak vardılar. Daha sonra da Müslüman veya başka bir dindendiler. O zaman da onlar için Türklük hiçbir şey ifade etmiyordu. Nasıl Müslümanlık ile onların boyları arasında bir ilişki yok idiyse, onların boyları ve sonraki dinleri ile Türklük arasında da bir ilişki yoktu ve yoktur.

Uluslar, dolayısıyla da Türklük, ne tarih, ne de soy, kan, kültür vs. ile ilgili değildir. Bir ulus olmak için, bunların hiç biri gerekmez. Bu gerici ulusçuluğun bir uydurması, inşasıdır.

Dünyanın ilk ulusu olan Amerikan ulusunun bir tarihi yoktu ve Amerikan ulusu için bir Tarih

gerekmemişti. Aksine ulus tarihsiz olarak ortaya çıkmıştı. Dil ve soy ise hiç söz konusu bile değildir. Aynı dil ve soydan insanlara karşı bir savaş içinde bu ulus kurulmuştu.

O halde, bir soy veya tarihin olduğu, ulusun onun sonucu ortaya çıktığı, bir ulusçu yalanıdır. Hem de **gerici ulusçuluğun** bir yalanıdır.

Çünkü, tıpkı ABD'de olduğu gibi, **ulusların tarihi olmadığı anlayışıyla da bir ulusçu olunabilir**. İlk aydınlanmanın demokratik ulusçuluğu aşağı yukarı böyle bir şeydi. **Ulusların bir tarihi olduğu, gerici ulusçuluğun bir kabulüdür**.

İster Kültüre ve Anadolu'ya dayansın, ister ırka, soya dayanıp köklerini Orta Asya'da arayan ulusçuluk olsun, **ulusların bir tarihi olduğuna inanan ve bunu savunan ulusçuluklar gerici ulusçuluklardır**.

Demokratik bir ulusçuluk, ulusların bir tarihi olduğu ilkesini reddeder ve tarihsiz, Tarihe karşı olarak ulusu kurmaya çalışır.

Çünkü, demokratik bir ulusçuluk, **insan haklarına** dayanır ve insanı bir soy, tarih, dil, bölge ile tanımlamayı reddeder.

Demokratik ulusçuluk, *"Vatanım Yeryüzü, Milletim İnsanlık"* diyen ulusçuluktur. Çünkü, ulusçuluk özünde, politik diye ayrı bir alanın varlığının kabulü ve daha önceki çağlarda hukuki ve politik olanı belirleyenin, yani dinlerin özel'e atılmasıdır.

Bütün insanlar dini, dili vs. eşittir önermesinin özü, ulusçuluk öncesi toplum yaşamını, hukukunu, devletin örgütlenmesini vs. belirleyen dinlerin buradan uzaklaştırılması, özele atılmasıdır.

Bunun için de ulusçuluğun, yani demokratik bir ulusçuluğun tarihe ihtiyacı yoktur.

Sonuç olarak, Erdoğan Aydın'ın "*Nasıl Müslüman Olduk?"* sorusu, ulusların tarihi olduğunu savunan gerici ulusçuluğun bir sorusudur.

Ulusların tarihi olmadığından yola çıkan ise, bu tarihsiz şeyin, nasıl yaratıldığını anlatır?

Devrimci ve demokratik ulusçuluğun sorusu ise şudur?

"Anadolu'nun Müslüman ahalisinden nasıl Türk ulusu yaratıldı?"

İşte o *"nasıl Müslüman Olduk?"* sorusu, Müslüman Anadolu ahalisinden, Orta Asya Türklüğüne, kana, ırka dayalı bir ulusu yaratanların bir sorusu olarak ortaya çıkar ve bu yaratılışın nasıl olduğunu gösterir bizlere.

Yani, bizzat gerici ulusçuluğun sorusunun kendisi ("Nasıl Müslüman olduk" sorusu), demokratik bir ulusçuluğun sorusunun ("Anadolu'nun Müslüman ahalisinden nasıl bir Türk ulusu yaratıldı" sorusunun)somut bir örnek olarak cevabıdır.

Cevap: "böyle sorularla"dır.

Erdoğan aydın, kitabıyla, kana, soya, ırka dayanan bir ulusun inşasına veya pekişmesine hizmet etmektedir.

*

İşte, Aleviler içinde ilerici bilinen, demokrat bilinen ve hatta “*Tarihsel maddeciliği bir dünya görüşü*” olarak benimseyen Erdoğan Aydın’ın nasıl boğazına kadar bir gerici milliyetçilik içinde olduğu.

Tabii burada Erdoğan Arkadaşımıza haksızlık etmiş olmamak için şunu belirtelim. Bu yaklaşım ve görüşler sadece Erdoğan’ın değil, Türk sosyalistlerinin ve hatta dünya sosyalistlerinin yüzde doksan dokuzunun görüşleridir. Biz sadece Erdoğan Aydın’ı bir örnek olarak seçtik.

Onu seçmemizin nedeni ise meşrebimiz. Bizim meşrebimiz de, yakınlarımıza ve arkadaşlarımıza karşı gaddar, bize uzak olanlara ve düşmanlarımıza karşı anlayışlı ve toleranslı olmak olarak özetlenebilir.

Demir Küçükaydın

25 Mayıs 2006 Perşembe

Türban'ın Diyalektiği

Bir süre önce, 2002 yılındaki seçimlerden sonra yazılmış "*Kıyafet Kavgasının Anlamı*" üzerine yazıyı yayınlamıştık. O yazıda Türkiye'de gerçek **Politik İktidarı** elinde bulunduran **Askeri Bürokratik Oligarşi** ile **Ekonomik ve Sosyal İktidarı** elinde bulunduran ve politik iktidarı da ele geçirmek isteyen **Burjuvazi'nin** diğer bir kesimi (Anadolu Burjuvazisi veya İslamcı Burjuvazi) arasındaki bir mücadeleyi ve çıkar ortaklığını, ama **birbirinin zıddı gibi görülen tavırların ardında** da bir özdeşlik, yani azınlık olan egemen sınıfların, **geniş çoğunluktan farklı görünmeme** kaygısının bulunduğunu göstermeye çalışmıştık.

Bugün de bu çok genel ve temel arka planın somut tarihte nasıl işlediğini ele alalım.

İlk bakışta çok büyük bir paradoks gibi gelebilir ama, bu kıyafet kavgasını, bu kıyafet kavgasının ardındaki Müslüman Anadolu Burjuvazisini, ve bu kıyafet üzerinden yürüyen Politik İslam'ı böylesine yaratan ve bir güç olarak ortaya çıkaran, bizzat bu Askeri Bürokratik Oligarşinin kendisidir.

Bunu dediğimizde, örneğin 12 Eylül rejiminin sola karşı politik İslam'ı desteklemesi ve okullara mecburi din dersi koyması veya Kürt özgürlük hareketine karşı dini örgütlenmelerin desteklenmesi ve hatta Hizbullah gibi örgütlerin bir vurucu güç olarak kullanılması gibi olguları kastettiğimiz sanılmasın. Bunlar, o askeri bürokratik oligarşinin egemenliğini sürdürmek için yaptığı taktik ittifaklar ve manevralardır. Ve bu politikalara ve taktikler, **sosyolojik olarak**, Politik İslam'ın bu günkü Türkiye'de niye böyle bir politik güç olarak, Burjuvazinin, en azından bir kanadının temel politik mücadele biçimi olduğunu ve onun genel olarak dinle, özel olarak İslam'la ve hatta Askeri Bürokratik Oligarşiyle ilişkisini açıklamaz.

Politik İslam'ı bayrak yapan bir burjuvazinin varlığı ve **bu burjuvazinin Politik İslam'ı bayrak yapması nasıl mümkün olmaktadır**?

Esas soruyu böyle formüle etmek gerekir. Yoksa bu sorunun sosyolojik bir cevabı bulunmadığı sürece, bütün bu politikayı açıklamak mümkün olmaz veya ancak komplo teorileriyle açıklanabilir.

Böyle bir soruyu sorabilmek için temel şart: Tarih'e yaşadığımız tarihin ekseninden bakmamaktır; onu **olası tarihlerden biri olarak** ele almaktır. Ancak o zaman, yanşan tarihi **o yapan** özelliklerin sırrına varılabilir.

Ne demek istiyoruz?

Aslında bilimin ve bilginin evrimi, bir bakıma tek olası gördüğümüzün **olasılardan biri olduğunu** görmektir.

Eski çağlarda evrenin merkezinde insan ve Dünya (Yer) vardı, bunun dışında bir varoluş bile tasavvur edilemezdi. Ama daha sonra, Dünya (Yer), Güneş Sistemi içinde ki gezegenlerden biri olarak "tenzili rütbeye" uğradı. Hem merkezi yerini kaybetti, oraya Güneş geçti, hem de biricikliğini. Gezegenlerden biriydi artık.

Daha sonra Güneş Sistemi bile Samanyolu Galaksisi içinde alelade bir yıldıza dönüştü. Sonra

bu Samanyolu Galaksisinin bile milyarlarca galaksi arasında sıradan bir galaksi olduğu görüldü. Belki ilerde bu evrenin bile olası milyarlarca evrenden biri olduğu anlaşılacak.

Bu gün ise, bu ölçüde olmasa bile, o milyarlarca görünür galaksinin, aslında yüzde doksanı, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz *Karanlık Madde* ve *Karanlık Enerji*'den oluşan bir evrenin, yüzde onundan fazlasını oluşturmadığı hesaplanmaktadır. Yani o koca görünür evren bile, tüm evrenin yüzde onuna düşmüş bulunuyor. Bu kavrayış içinde bırakalım Samanyolu galaksisini, şu güneş sistemi bile sıradan bir istisnadır. Onun olası sistemlerden biri olduğu, dolayısıyla onu o yapan özellikler ancak böyle, diğer sistemlerle kıyaslama içinde tanımlanabilir.

İnsan'ın durumu a farklı değildir. Eskilerin o "*eşref-i mahlukat*"ı, yani yaratıkların en şereflisi, giderek o "*şerefli*" yerini yitirmiş; milyarlarca canlı türü içinde bir canlı haline gelmiştir.

Bırakalım İnsan'ı, şu çok gelişmiş sanılan memeliler bile, aslında dinozorlarla aynı zaman ortaya çıkmış olmalarına rağmen, 150 Milyon yıl boyunca, şimdi göklerde uçan memeli yarasaların uçan dinozorlar olan kuşlar karşısında sadece mağara ve karanlıklarda varlığını sürdürebilmelerine benzer biçimde, köstebek gibi yer altında marjinal bir tür olarak var olabilmişler, ancak bir gök taşının dinozorların varlığına son vermesinden sonra onlardan kalan boşluğu son 60 milyon yılda doldurmuşlardır.

Yani bir zamanlar evrimin zorunlu bir sonucu gibi görünen memeliler ve insan, aslında evrim tarihi açısından hiç de öyle zorunlu bir sonuç değildir. Ayrıca bunlar hiç de öyle başarılı canlılar değildirler. Timsahlar, Köpekbalıkları ve Kaplumbağalar onlardan çok daha başarılı en az 300 milyon yıldan beri var olar türlerdir. Hele hele İnsan, şu mahlukatın en şereflisi payesini kendini veren canlı türü, *Homo Sapiens*, 130 bin yıl boyunca var olmuş ve 30 bin yıl önca *Homo Sapiens* tarafından köküne kibrit suyu ekilmiş *Neandertal İnsanı* kadar bile var olamayacaktır muhtemelen. Ve doğa tarihinin en az süre var olabilmiş canlı türü olma rekorunu eline geçirecektir. Homo Sapiens, Doğa tarihinin en başarısız canlısı, evrimde en kısa çıkmaz sokak olarak bir yere sahip olacaktır muhtemelen. Bir tür olarak İnsan'ın ne olduğu ancak böyle bir bağlamda yerli yerine oturabilir ve diğer türlerle ilişkisi içinde onu o yapan özellikler tanımlanabilir.

Doğa tarihi açısından, mahlukların *en şereflisi* olmaktan **en başarısızı** olmaya doğru bir yer değişimidir bu insanın doğa içindeki yerini kavrayışta. İnsan muhtemelen milyarda bir olabilecek olağanüstü koşullar sonucu ortaya çıkmış ve canlıların evriminde bir tür çıkmaz sokak, bir tür yanılgı, bir deneme olarak görülmektedir bu gün.

Nasıl bilgimiz İnsanın veya Dünyanın evren içindeki önemini yitirmesine, dolayısıyla başka gezegenler ve canlılara göre onu o yapan özelliklerin tanımlanmasına bağlı olarak artar ve o zaman onun özünü daha azla anlayabilirsek, toplumların ve insanlığın tarihine de böyle bakmak gerekir. O tarih olası milyonlarca Tarihten biriydi. Onun ne olduğu ancak o olası tarihler içinde anlaşılabilir.

İşte politik İslam'ı veya İslam'ı bayrak yapan bir burjuvazinin varlığını anlayabilmek için

tarihe de böyle bakmak gerekir.

Örneğin bugün bizler ulusun bir dile göre şekillenmesi gerektiğine öyle alışmış durumdayız ki, Fransa'da devrim olduğunda, Fransa'nın yüzde onunun Fransızca konuştuğunu unutmuş oluruz. Örneğin Fransız yurttaşlık bildirisinin, yüzde doksanı Fransızca konuşmayan yurttaşlara hitap ettiğini tasavvur bile edemeyiz. Ama bunu bildiğimiz an şu soru ortaya çıkar: Niye Osmanlı İmparatorluğunda da ulusu dilleriyle ve dinleriyle tanımlamayan, tüm Osmanlı yurttaşlarını eşit kabul eden bir burjuva devrimi olmadı.

Bu gün baktığımızda sorusu bile tuhaf gelen bu olasılık, o zamanlar hiç de küçümsenmeyecek bir alternatifi oluşturuyordu.

Bu olasılık gerçekleşseydi ne olurdu?

Her şeyi bir yana atarak sadece bir demografik sonucu göz önüne getirelim. Şimdi şöyle bir Anadolu düşünün. Anadolu'da bu gün yaşayan insanların en azından yarıya yakınının Hıristiyan olduğunu, bu günkü ölçülere göre Müslüman kabul edilenlerin de üçte birinin Alevi (yani aslında Müslümanlığa, bir kitaplı din olan Hıristiyanlıktan bile uzak "*kitapsızla*r"; uygarlığa bulaşmamış, yazıyı bilmeyen komünün dininden olanlar) olduğunu tasavvur edin.

Sadece böyle bir demografik yapı bile, bu günkü Türkiye'de bir politik İslam'ın veya İslam'ı politik iktidarı da ele geçirmek için bayrak yapan bir burjuvazinin varlığını olanaksız kılardı. Böyle bir ülkede bir "Müslüman - Anadolu Burjuvazisi" olsa bile, İslam'ı değil, gerçek bir laikliği bayrak yaparak ancak nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslüman olmayanların, Alevi ve Hıristiyanların desteğini de alabilirdi. Çünkü onların desteğini almadan çoğunluğu sağlaması ve politik iktidarı ele geçirmesi mümkün olmazdı.

Elbette nüfusunun yapısı böyle olan bir Türkiye'de zaten Askeri Bürokratik oligarşi iktidarda olamaz, o ülkenin adı, Avrupa ona Türkiye dediği için Türkiye olsa bile ulus Türklükle ve resmi İslamlıkla tanımlanamaz, zaten öyle bir ülkenin kurucusu da bir Osmanlı generali ve Bonapartist bir Atatürk değil muhtemelen devrimci demokrat belki Rum, belki Ermeni belki Müslüman kökenli bir Garibaldi olurdu vs., vs..

Ve bu gün unutulmuş ve unutturulmuş, gerici bir ulusçulukla yazılmış olan tarihte bu olasılık vardı ve oldukça güçlü bir olasılıktı.

İşte ancak böyle olası bir tarih içinde bu gün niye İslam'ı ve kıyafeti bayrak yapan bir burjuvazinin varlığı ve bizzat bu kıyafeti sorun yapmanın var oluşu anlaşılabilir.

Sanılmaktadır ki bu günkü tarih olası biricik tarihtir. Soruna böyle yaklaşmak, sadece dar kafalılık değil, son duruşmada bu var olan tarihi, rasyonalize etmekten ve meşrulaştırmaktan başka bir anlama gelmez[194].

---

[194] Tek tanrılı dinlerdeki Cennet hayali veya öbür dünya bile, son duruşmada bu günkü hayattan başka bir hayatın mümkün olduğu var sayımına dayanır ve bu günkü dünya var olan dünyaların en iyisi değil, katlanılmaz bir dünya olarak görülür. Yani şu beğenmediğimiz "gerici" dinler bile, bir cennet var sayımı ile var olan yaşamı meşrulaştırma ve rasyonalize etme tehlikesinden kendilerini kurtarırlar. Ama uluslar ve ulusların tarihleri, bunu bile yitirmekle sonuçlanır. Ulusçular için biricik olası tarih ulusların tarihi, biricik olası dünya ulusların dünyasıdır.

Başka tarihler de mümkündü ve o zamanlar başka tarihler çok daha büyük bir olasılık olarak görünüyordu. Ama bizzat bunu da anlayabilmek ve görebilmek için, var olan tarihi biricik olası tarihmiş gibi ele alan, tarihlerin dışına çıkmak ve bütün bilinenleri unutup, her şeyi yeni bir ışık altında ele almak gerekmektedir.

*

Örneğin bizler, gerici milliyetçiliğin, yani ulusu bir dile, dine, etniye, soya vs. göre tanımlamış bir ulusçuluğun egemen oldu bir çağın ve öyle bir eğitimin ürünleriyiz. Bunun dışında başka bir var oluş ve tarihin mümkün olabileceğini tasavvur bile demez durumdayız. Ama burjuva devrimlerinin başında, yani şu Amerikan ve Fransız devrimleri çağında, insanlar ulus derken hiç de böyle din, dil soy gibi kriterlerin varlığını akıllarına bile getirmiyorlardı.

Ve bir zamanlar Osmanlı'da da ulusu böyle bir dil, din, soy gibi kriterlerle tanımlamayan, devrimci demokratlar, aydınlanmacılar vardı. Elbette Osmanlı'daki ulusal hareketler içinde tıpkı bu günkü gibi, ulusu soyla, dinle, dille tanımlayan hareketler vardı, ama en azından onlar kadar güçlü, özellikle Sosyalist ve İşçi hareketinden ilham alan devrimci demokratik hareketler de vardı. Bunu görebilmek için tarihe Türk olarak değil Demokrat olarak bakmak gerekir.

(Türkiye'nin Demokratları hem Türk hem Demokrat olmak istiyorlar. Hem Türk hem de Demokrat olunamaz. Demokratlığın en ilk koşulu politik olanın, yani ulusun bir dil, bir din, bir etni, bir soy, bir ırk ile tanımlanmasını reddetmek ve onu karşı mücadele etmektir. Türklerin, Politik olanı veya ulusu (ki ikisi aynı şeydir) Türklükle tanımlamaya karşı bir mücadele vermesi gerekmektedir. Ancak bu koşullarda bir "Türk demokratı" var olabilir. Türkler ancak bir Türk devleti ve ulusuna karşı mücadele ederek, Türklüğün hiçbir politik anlamının olmaması için mücadele vererek bir "Türk Demokratı" olabilirler. Bir Türk ulusu, Demokrasinin ve Demokratların tasfiyesi ile var olabilmiştir.)

Bugün Türkiye'deki demokratik hareketin zayıflığının bir nedeni de, sadece bu demokratik geleneklerin ve hareketlerin Türklük tarafından silinmiş ve unutulmuş olması değildir; kendilerini demokrat olarak görenlerin bile Türklükle tanımlanmayan bir demokratlığı tasavvur edememesi ve bir anlamda demokrat olmamasıdır.

Örneğin, Türkiye'deki Demokratik Hareket (ve tutarlı bir demokrat olması gereken Sosyalist Hareket) bayrağına Osmanlı'nın Ladino, Sırpca, Romence, Bulgarca, Rumca, Türkçe, Osmanlıca ve Ermenice konuşan demokratlarının resimlerini koyamadığı sürece; (ve sosyalist hareket kendini, Selanik İşçi Dernekleri, Sırp, Romen ve Bulgar Sosyalistleri, Ermeni devrimcileri ile değil, Mustafa Suphilerle başlattığı sürece) Türkiye'de bir demokratik Hareket var olamaz.

Örneğin, Selanik'te Yahudi işçilerin sendikaları ve hareketleri vardı. Ve onlar bir Demokratik Cumhuriyet'i savunuyorlardı ve savunmaya hazırdılar ve Yahudi olmayanları da birleştirmek ve onlarla birleşmek istiyorlardı.

Bu gün ilk Grek ulusçusu olarak vaftiz edilen Velestinli Rigas (Şu Mihri Belli'nin "*Rigas'ın Dediği*" başlıklı kitabın adındaki Rigas) bu gün, Türk ve Grek ulusçularının sokmaya

çalıştıkları çekmeceye sığmazdı ve bir Grek Ulusçusu değil, bir demokratik ulusçuydu, yani ulusun bir dille, dinle tanımlanmasına karşıydı. Osmanlı'da bir Demokratik Devrim düşlüyordu tıpkı Fransa'da olduğu gibi.

Balkanlar böyle Demokrat ve Devrimcilerle doluydu. Anadolu'da da Ermeniler böyleydi. Ermeni partileri Enternasyonal kongrelerinde temsil ediliyordu. Ermenice konuşan Osmanlı yurttaşları arasında, binlerce Rigas gibi, hatta ondan da solda Sosyalist üyeler vardı. Komünist Manifesto, Türkçe'ye Altmışlı yıllarda çevrildi. Ama bu topraklara Manifesto ondan neredeyse 100 yıl önce Ermenice'ye çevrilip girmişti.

Bu Demokratik ve Devrimci Ulusçuluk sanılmasın ki sadece Hıristiyan halklarda vardı. Bu demokratik hareketler ve gelenekler, hem Osmanlı'nın Müslüman ahalisinde ve yoksul emekçilerinde hem de Osmanlı aydınlarında da bir yankı buluyordu.

Bir Tevfik Fikret, Abdülhamit'e suikast düzenleyen bir Ermeni Devrimcinin eyleminin başarısızlığa uğramasına üzülen şiirler yazıyordu. Ah diyordu, o bomba birazcık daha gecikmeseydi zamanında patlasaydı da bizleri şu müstebitten kurtarsaydı. Bu günün Türklerinin kafasıyla, "vay Ermeni terörist sen nasıl benim Müslüman Padişahıma suikast yaparsın, bomba atarsın" diye değil; bu demokratik hareketlerden etkilenmiş demokrat bir humanist olarak "Ah keşke başarıya ulaşsaydı" diye yazıyordu şiiri.

Bu günün sosyalistleri gibi, yurtseverlik veya anti-emperyalizm namı altında, bu gerici ve ırkçı devletin ve ulusun yanında yer almıyordu. Bunların karşısında "***Vatanım ruy-i zemin (yeryüzü), milletim beşer (İnsanlık)"*** diyordu.

Bu gün tasavvur edilebilir mi, kendini Türklükle tanımlamış bu devletten ve onun gerçek egemeni Askeri Bürokratik oligarşiden nfret eden bir Türk aydınının, başarısız bir PKK eyleminden sonra "*Ah şöyle yapsaydı da başarı kazansaydı*" diye üzülen bir şiir veya ölen bir gerillanın ardından bir mersiye yazması?

Yok böylesi. Tasavvur bile edilemez olmuştur bugün. Ama bu gün tasavvurların bile ötesine geçmiş olan, bir zamanlar gerçekti ve bu gerçek sayesinde nispeten demokratik dönüşümler son derece ciddi bir olasılıktı.

"Jön Türkler", Ermeni devrimcilerle gizli Kongreler yapıyordu. Balkanlar ve Anadolu'da dağlarda, keyfiliğe ve zulme karşı anı zamanda köylülerin bir tür öz savunması olan ve Osmanlı devletine karşı bir "*ikili İktidar*" olasılığını, yetmişli yılların Anti faşist öz savunması gibi, içinde taşıyan, "*Çete*" ya da "*Komita*" ya da "*Eşkiya*" denen köylü devrimciler ve Narodnikler (Yani şu altmışlı yıllarının "Gerilla"ları gibileri) doluydu.

Tıpkı Portekiz sömürgelerinde kurtuluş savaşlarına karşı savaşırken ondan etkilenen Portekiz'li Askerler gibi, Makedonya'daki çetelere karşı savaşta etkilenen Osmanlı subay ve askerleri İsyan ediyordu. Osmanlı'da Devrimci Partiler kaynıyordu. Jön Türklerin hepsi İttihat Terakki'nin darbeci ve maceracı çeteleri gibi de düşünmüyordu. Örneğin Prens Sabahattin'ler en azından diğerleri kadar etkiliydiler.

Yani Osmanlı'da bütün dinlerden ve dillerden halkların içinde gerçekten ciddi ve güçlü devimci demokratik akımlar vardı ve bunlar birbirleriyle işbirliği ve güçbirliği içinde veya

arayışlarındaydılar. Ve bunların Avrupa'daki işçi hareketiyle, Sosyalist ve Devrimci hareketlerle (İtalya'nın *Karbonari*'lerden Rusya'nın *Narodnik*'lerine kadar) bağları vardı.

O zamanlar, Anadolu'da on onbeş yıl sonra Hıristiyan nüfusun köküne kibrit suyu döküleceği, söylenseydi, belki insanlar bunu saçmalık olarak ele alır, üzerinde konuşmaya ve tartışmaya bile değmez görürler, tasavvur bile edemezlerdi; bu gün şimdi nasıl, halkının en az yarısı Hıristiyan bir Anadolu'yu tasavvur edemediğimiz gibi.

(Veya yarın şeriatla yönetilecek bir Türkiye'yi tasavvur edemediğimiz gibi. Kimilerinin sandığının aksine bu da bir olasılıktır, hem de ciddi. Halkının yarısı Hıristiyan bir ülkeden, "nüfusunun yüzde doksan dokuzu Müslüman" bir ülke nasıl çıktıysa, "Atatürk devrimlerine bağlı, laik ve demokratik" ve de nüfusunun yüzde oksan dokuzu Müslüman bir ülkeden de şeriatla yönetilen bir ülke öyle çıkar. Tarih olanaksız görülenin olanaklı olduğunu bir çok kereler göstermiştir. Kürt demokratik hareketi ezildiği gün, Şeriat'a veya Bir Kürt-Türk boğazlaşmansa giden yol açılmış olur.)

Ama sorun şudur. Bu gidiş nasıl engellenebilir? Buna karşı nasıl mücadele edilebilir? Askeri ve Bürokratik Oligarşinin önerdiği ve uyguladığı, şehir orta sınıfları ve Alevilerin çoğunluğunun hemen üzerine atladığı veya en azından ehveni şer gördüğü anlayışla, Diyanet İşleri ve İmam Hatiplerle kontrol altında tutup baş örtüsü veya türbanı yasaklayarak mı?

Bunun yolu Askeri Bürokratik oligarşinin egemenliğine karşı kimi liberallerin yaptığı gibi AKP'nin veya Avrupa Birliğinin kıçına takılmak da değildir.

Bunun tek yolu Askeri ve Bürokratik oligarşiye karşı gerçekten demokratik bir mücadele cephesi oluşturmaktır. AKP'ye bu Askeri Bürokratik Oligarşiyle uzlaştığı, demokratik olmadığı için saldırmaktır.

Böyle bir Cephe oluştuğunda, Kürt hareketinin yoksullara, kadınlara, gençlere dayanan Plebiyen kanadının, yani Öcalan ve PKK'nın ve DTP'nin bu mücadele ve taleplerin tavizsiz bir destekçisi olduğu görülür.

*

Kaldığımız yere dönelim. Başka bir tarih mümkündü dedik ve öyle bir Tarih'te böyle bir politik İslam ve şimdiki gibi bir bölünme, hatta böyle bir askeri bürokratik oligarşinin egemenliği mümkün değildi.

Peki bu nasıl mümkün oldu?

Her şeyden önce bu askeri bürokratik oligarşinin gerici hazır yeyici, haraççı, üretimle ilgisiz binlerce yıldan beri gelen karakterinden. Bu oligarşinin egemenliğini sürdürmesi için onun reform yapması gerektiğini düşünen genç kesimleri, müttefiklerini, sınıfsal eğilimleri gereği, devrimci ve demokratik hareketlerde değil, bütün karşı devrimlerde olduğu gibi, lümpenlerde, henüz modern dünyanın sorunlarıyla karşılaşmamış, bu günün korucuları gibi, kendi kabilesinden ötesin göremeyen aşiretlerde, yani "feodal kalıntılarda" ve dünyayı paylaşmaya hazırlanan ve bunun için savaşan emperyalist gericilerde aradılar.

Ama asıl sorun, çözümün bir parçası değil, sorunun kendisi olan Askeri Bürokratik Oligarşi

değil, Burjuvazi ve İşçi Hareketinin hataları ve özellikleriydi.

Bu gün, tarih kitaplında veya hatta sosyalistlerin sol hareketi anlatan el kitaplarında sık sık söyledikleri hiç üzerine düşünülmeyen bir dogma vardır. "Osmanlı'da kapitalizm gelişmemişti ve bir burjuvazi yoktu, onun için de burjuva devrimlerinin fikir ve hareketleri Türkiye'de yer almadı bu eksikliği "Asker sivil aydın" zümrenin yaptığı reform ve devrimler giderdi." Aşağı yukarı böyle ifade edilebilir bu yerleşik kanaat.

Bu kavrayış, bugünkü gerici Türk milliyetçiliğinin yarattığı ve yazdığı tarihi olumlayan ve ondan başka bir tarih olamayacağı tasavvurunu yerleştiren tarihçiliğin yazdığı baştan aşağı uydurma, Türklükle damgalı dolayısıyla Irkçı ve tahriflere dayanan bir tarihtir ve işin kötüsü sol bu tarihin yayılması ve yerleşmesinin en temel suçlularından biridir.

Bu tarihçilik burjuvaziyi, Türklük ve Müslümanlıkla tanımlar her şeyden önce. Dolayısıyla Osmanlı'da bir burjuvazinin varlığını yok sayar.

Sanıldığının aksine Osmanlı'da hem burjuvazi ve hem de işçi sınıfı vardı. Ama bu burjuvazi büyük ölçüde Osmanlının Müslüman olmayan ahalisinden oluşuyordu. Ancak bu günün gerici ve ırkçı Türk ulusçuluğuyla zehirlenmiş sosyalistler, sadece Türk ve Müslüman oranı az olduğu için bu burjuvazinin varlığını yok sayabilirler veya onu "komprador" olarak tanımlayarak tasfiyesini meşru göstermeye çalışabilirler.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın ekonomik hayatının canlılığına ve gelişmişlik düzeyine, İşçi Hareketi de Osmanlı'daki İşçi hareketinin gelişmişlik düzeyine, Sosyalist hareket de Osmanlı'nın sosyalist hareketinin düzeyine ancak 60'lı 70'li yıllarda ulaşabildi.

Türklükle Damgalı ve tarihi Türklükle başlatan TİP 60'lı yıllarda, Meclise giren ilk sosyalist parti olduğunu söylüyordu. Ama Osmanlı Meclisinde sosyalist milletvekilleri vardı, bunu unutuyor ve daha doğrusu unutturuyor ve unutulmasına katkıda bulunuyordu.

Sosyalist Hareket'in 60'lı ve 70'li yıllarda Osmanlı'daki düzeye eriştiği kabul edilebilir ama paradoksal olarak, Demokratik hareket, Osmanlı'nın düzeyine hala ulaşabilmiş değil. (Çünkü en tutarlı demokratlar olması gereken sosyalistler henüz demokrat değildir.) Osmanlı'da ulusu her hangi bir dille, dinle tanımlamayı reddeden akımlar vardı ama 301'inci maddenin bulunduğu bu günün Türkiye'sinde ulusun Türklükle (veya her hangi bir tarihle, dille, vs.) tanımlanmasını reddeden bunu açıkça programına alan bir Demokratik hareket bulunmamaktadır. (Sosyalistler devletin ve ulusun adının Türklükle tanımlamada hiçbir sorun görmemektedirler, hatta çoğu Türklüğü savunmaktadır.)

(Demokratik bir hareketin ve programın yokluğu bir demokratik tarih ve tarihçiliğin yokluğuyla at başı gitmektedir. Kendini ilk Osmanlı demokratlarıyla başlatan, bayrağına Veletsinle Rigas'ları, Ermeni Devrimcileri, Romen Sosyalistlerini ve Selanikli işçi örgütlerini koyan, bunlarla bir demokratik hareket tarihi koyarak bir demokratik gelenek oluşturmaya çalışan bir demokratik parti ve hareket yok.)

Bu alanda en ileri giden Kürt hareketi içindeki demokratik eğilimler bile, henüz hala ulusun Kürtlük ve Türklükle tanımlanmasından veya en ileri gittikleri noktada "Anayasal Vatandaşlık"tan söz edebilmektedirler. Ama politik olanın veya ulusun tanımlanmasından

Türklüğü kaldırarak, yani ezeni yok ederek ezileni yok etmekten ve "Kürt Sorunu"nun çözümünü böyle ifade etmekten henüz çok uzaklarda, Osmanlı'nın bile gerisinde bulunmaktadır.

Osmanlıdaki burjuvazi, artık geç geldiği, yeterince demokrat olmadığı, dolayısıyla emekçileri örgütlemekten korktuğu için Osmanlı'da bir Demokratik Devrim gerçekleşmedi.

Ama sadece bu kadar da değil. Sosyalist hareketin bizzat kendisi de. Bütün dünyadaki sosyalist hareketler gibi, yeterince demokrat olamadığı, ulusçuluğun zehriyle zehirlendiği için; (tıpkı bu günkü Türkiye sosyalist hareketi gibi) bizzat kendisi de gerici ulusçuluğun tanımına göre örgütlenip adeta dille, dinle, tanımlanmış ulusun oluşumuna hizmet ettiği için.

Örneğin, ulusun ne olduğunu bilen, hele gerici bir dile, dine, etniye, tarihe göre şekillenmiş bir ulusçuluğa karşı şerbetli sosyalistler: Ermeni, Bulgar, Yahudi, Helen, Sırp, Romen partileri kurmazlardı, daha kendi adlandırmalarında, ulusu böyle tanımlamayı reddeden, her hangi bir dine, soya, tarihe, dile dayanan bir ulusa gönderme anlamını taşımayan isimler alırlardı. Böylece bütün dillerden ve dinlerden bütün sosyalistleri içinde toplayan gerçekten demokrat bir demokratik ve sosyalist hareket var olabilirdi.

Elbette o sosyalistler, bu gün artık hafıza kaybına uğramış altmışlı ve yetmişli yılların sosyalistleri gibi, aynı zamanda demokratik özlemler güdüyorlardı, ama tıpkı bu günün milliyetçi sosyalistleri gibi, bunu her biri gerici ilkelere göre tanımlanmış ulusların kardeşliği olarak tanımlıyorlardı. Bu anlamda ulusun kendisini, yok edilecek, kendisine karşı mücadele edilmesi gereken bir hedef olarak koymuyorlardı. Gerici Ulusçuluğun var sayımlarına dayanıyorlardı ve bu anlamda ulusçuydular. Ama yine de bu günkü Türk benzerlerinden çok daha yakındılar demokratik bir ulusçuluğa.

*

İşçi hareketinin ve sosyalist hareketin dolayısıyla da demokratik hareketin bu zaafları temelinde, o Askeri Bürokratik oligarşi, onun içinden de bir küçük klik, koskoca devlet aygıtını kullanarak Ermeni ve Rumları, aslında Anadolu'daki demokratik ve sosyalist hareketi tasfiye edebilmiştir.

Ama bu tasfiye olunca, modernleştirmek zorunda olduğu Osmanlı Devletinin modern toplumsal temelini yok etmiş; bütünüyle üretimle ilgisiz Müslüman tefeci bezirganlığa alanı boş bırakmıştır. Tefeci bezirganlık ve feodal ağalık bu tasfiye temelinde böylesine güçlenmiştir. Yani Askeri Bürokratik oligarşi, başına topladığı cinleri dağıtamayan büyücüye dönmüştür.

Hıristiyanların tasfiyesi sadece demografik olarak şeraite karşı en büyük garantiyi ortan kaldırmak değildi; ama aynı zamanda; burjuvazinin ve işçilerin; dolayısıyla modern ilişkilerin ve de demokratik ve sosyalist güçlerin ve hareketlerin tasfiyesiydi. Bütün bu alanları Burjuvazinin yerini tefeci bezirganlık ve ağalık; modern ilişkilerin yerini antik ilişkiler; Demokratik ve Sosyalist hareketin yerini en gerici tefeci bezirgan tarikatları aldı. Bu temelde bu günün o korkunç keyfi ve gerici ve ırkçı sistemi oturabildi.

Dünün, Askeri Bürokratik Oligarşinin katliamları sayesinde, Ermeni ve Rum mallarına

konarak ilk sermaye birikimini yapmış Tefeci Bezirgan ve Ağaların bu günkü "Anadolu Burjuvazisi" olmuş torunlarının, en küçük bir demokratik ve laik bir eğilim göstermesi bu nedenle beklenemez.

Onlardan demokrasi bekleyen liberaller, sadece milletin gözüne kül atmaktadırlar.

Toparlarsak, bu günkü Anadolu Burjuvazisi, varlığını bizzat Askeri Bürokratik oligarşinin, Anadolu'nun Müslüman ahalisinden bir Türk ulusu yaratma gerici projesine borçludur. Bu projeye bağlı olarak, Hıristiyan ahalinin ve burjuvazinin tasfiyesine borçludur.

Ve ilk sermaye birikimini Ermeni ve Rumlar'ın gaspedilmiş mal ve sermayelerine dayanarak yapan bu burjuvazi, Anadolu'nun Hıristiyan halkı böylesine katliam ve sürgünlerle yok edilmeseydi, yani demografik olarak Anadolu'nun yarıya yakını Hıristiyan olmaya devam etseydi, bu burjuvazi bu gün baş örtüsünü ve Müslümanlığı bayrak yapmazdı ve yapamazdı. Yaparsa da böyle büyük bir çoğunlukla Meclis'te olamazdı.

Askeri Bürokratik Oligarşi'nin egemenliğini korumak için en korkunç katliamları ve sürgünleri yapması ve yapabilmesi sayesinde, Anadolu'da bir Müslüman Burjuvazi var olabilmiş ve Bu burjuvazinin Politik İslam'ı barak yapması mümkün olabilmektedir.

Hem Burjuvazi hem de bu Politik İslam bayrağı varlığını "Laik ve Atatürkçü" askeri bürokratik oligarşiye borçludur.

Laik ve Atatürkçü Askeri Bürokratik Oligarşi de egemenliğini sürdürmek için, yani şehir orta sınıflarını ve Alevileri yedeğine alabilmek için, Politik İslam ve Şeriat sopasına muhtaçtır.

Demir Küçükaydın

12 Şubat 2008 Salı

“Kürt Sorunu”nun Çözümü Gerçek Bir Laiklikten Geçer

Bir aralar Mesut Yılmaz, “*Avrupa’ya giden yol Diyarbakır’dan geçer*” diye bir söz etmişti.

Biz o zamanlar buna nazire olarak, “Kürt sorunu”nun çözümünün işçi sınıfının demokratik hedeflere ve mücadeleye öncülük etmesi ve sahiplenmesinden geçtiğini ifade edebilmek ve Türkiye’nin ekonomist ve sendikalist sosyalistlerine temel yanlışlarını gösterebilmek için, “*Diyarbakır’a giden yol İstanbul’dan geçer*” demiştik.

Bu formüller özünde çok temelden bir ilişkiyi bir paradoksla ifade etmenin araçlarıdırlar. Örneklerde olduğu gibi, “Batı”ya ulaşmak için Doğu’ya gitmek ve “Doğu”ya ulaşmak için de “Batı”ya, yani tam ters yola gitmek veya onu kazanmak gerekir.

Hükümetin “Kürt Açılımı”nın yine böyle paradoksal biçimde ifade edilebilecek bir ilişki nedeniyle fazla ileri gidemeden soluğunun kesileceği şimdiden görülebilir.

Bu ilişkiyi başlıkta formüle ediyoruz: Kürt sorununun çözümü batının şehir orta sınıflarının ve Alevilerin desteğinden; diğer bir ifadeyle gerçek bir gerçek bir laiklikten geçer.

Bir an için varsayalım ki, hükümet gerçekten “Kürt sorunu”nu çözmek istiyor. Bu günkü politikasıyla ve yaklaşımıyla çözebilir mi? Onu inceleyelim.

Bu hükümetin bugünkü yaklaşımıyla ve politikasıyla “Kürt Sorunu”nu çözmesi olanaksızdır. Olanaksızdır, çünkü batının şehir orta sınıfları ve Alevilerin desteği ya da en azından hayırhah bir tutumu ve tarafsızlığı olmadan “Kürt sorunu”nda gerekli adımları atacak gücü bulamaz.

Aleviler ve şehir orta sınıfları bu gün Askeri Bürokratik Oligarşinin yedeği durumundadır. Çünkü onlar politik İslam karşısında Askeri Bürokratik Oligarşinin gücü ve egemenliğinin bir garanti olduğunu düşünmektedirler.

AKP’nin “Kürt açılımı” bu zümrelere, Kürtleri de politik İslam’ın yedeğine alma, dolayısıyla bir mevziin daha kaybedilmesi olarak görünmektedir ve görünecektir. Bu da bu geniş zümrelerin “Açılım”a karşı ilgisiz davranışlarını hatta güçlü bir direniş göstermelerini getirecektir. Askeri Bürokratik Oligarşi de bunu çok iyi değerlendirip, bir süre sonra şimdi kaybettiği inisiyatifi tekrar kazanacaktır.

*

Kimse Askeri Bürokratik Oligarşinin gücünü ve esnekliğini hafife almasın. Hükümet aslında Ergenekon tevkifatıyla bu gücün gücüne dokunmuyor, bu gücün gerekli esnekliği kazanabilmesinin koşullarını oluşturup, bir bakıma onun uzun vadeli çıkarları adına kestaneleri ateşten çıkarıyor.

Bu gücün gücü ve egemenliğini, bu günkü askeri, bürokratik, pahalı, anti demokratik ve korkunç merkezi ve keyfi yapıyı parçalanmadıkça yok etmek mümkün değildir.

Nasıl toprakları küçük çiftçilere dağıtmadıkça derebeyliğin bir sınıf olarak varlığına ve gücüne bin şey yapılamazsa öyle.

Türkiye'de tam bir ekonomist bakış açısıyla feodalizmi üretim alanında, toprak mülkiyeti alanında aramak adet olmuştur. Halbuki, Türkiye'de eğer bir feodalizmden söz edilecekse, bu Askeri Bürokratik Oligarşi'dir. Yani bizzat bu devletin kendisi en büyük "feodal" bir güçtür. Zaten prekapitalist sömürünün özünde, ekonomi dışı zor vardır. Doğu'da en büyük ekonomi dışı zor aracı bizzat devletin kendisidir.

*

Bu gerçekler unutulmazsa, gerçek laiklik yönünde de tıpkı "Kürt açılımı" gibi bir takım açılımlar yapılmadığı; Alevilerin ve şehir orta sınıflarını onları askeri bürokratik oligarşinin yedeği durumuna düşüren korkuları giderilmediği ve Askeri Bürokratik oligarşi bu kesimlerden tecrit edilmediği sürece, Askeri Bürokratik Oligarşi'nin gücün ve direncini kırmak mümkün değildir.

Bu korkuları gidermenin biricik yolu da Diyanetin kapatılması, imim hatiplerin kapatılması; "din adamlarını" cemaatlerin kendi bağışlarıyla eğitip geçimlerini sağlamaları; Okullardan din dersinin kaldırılması gibi gerçekten laik tedbirlerdir.

Halbuki Erdoğan'ın AKP meclis grubunda yaptığı şu meşhur ağlatan konuşması bile bu korkuları besleyici bir özelliğe sahiptir. Bütün kardeşlik argümanları (Aynı dinden analar, Selahattin Eyyübi'nin kudüsü alışı vs.) İslam ile ilgilidir ve her biri gerici bir milliyetçilik anlayışından başka bir şeyi ifade etmez. Bütün konuşma, ulusun Türklükle tanımlanmasından kısmen de olsa uzaklaşırken, aynı zamanda ulusun Sünni İslam ile tanımlanmasını birlikte getirmektedir.

Bütün bu argümanlar, Alevilerin ve Şehir orta sınıflarının korkularını pekiştirir ve onları Askeri Bürokratik Oligarşinin yedekliğine mahkûm eder.

Bu da Askeri Bürokratik Oligarşinin militan bir kitle desteğinin ve hareket kabiliyetinin artması demektir. Dolayısıyla da "Kürt Açılımı"na daha büyük bir direnç demektir. Bu da en kısa zamanda Erdoğan'ın geri adım atmasıyla sonuçlanacaktır.

Erdoğan ya da AKP ya da Burjuvazi, gerçekten "Kürt sorunu"nu çözmek istiyorlar, bu "vesayet rejimi"nden kurtulmak istiyorlarsa, "Kürt Açılımı" gibi ve onunla birlikte bir de "Laiklik açılımı" yapmak zorundadırlar. İmam hatiplerin kapatılması, diyanetin lağvı, din derslerinin kaldırılması gibi, gerçek laikliğin olmazsa olmaz koşulları yönünde açılımlar yapmadan, batılı şehir orta sınıflarının ve Alevilerin Genelkurmayın yedeği olmaktan çıkması, sağlanamaz. Bu sağlanamayınca da ilk adımda açılımların soluğu kesilir ve direnç karşısında duraklar ve geriler.

Burada kişilerin yetenekleri veya samimiyetleri veya önceden tehlikeleri görüp görememeleri değildir sorun. Sorunun özü çok daha derinlerdedir, sınıfların yapıları ve karakterleri ile ilgilidir.

Yukarıda bağlantıyı gösterebilmek için "bir an için varsayalım ki hükümet "Kürt sorununu" gerçekten çözmek istiyor" dedik.

Ama "gerçekten çözmek" istemez, isteyemez. Bunu istediği an bizzat kendi varlığını ve

egemenliğini de tehlikeye atar.

Ya da şöyle diyelim çözüm var çözüm var. Modernleşmenin çeyşitli yolları vardır. Fransız yolları vardır, Prusya yolları vardır. Devrimci ve demokratik yollar vardır, gerici yollar vardır.

Biz "gerçek bir çözüm" derken, gerçekten devrimci ve demokratik bir çözümü kastediyoruz. Yani ulusun her hangi bir dil, din, etni, soy, tarih vs. ile tanımlanmaya karşı tanımlanması.

Erdoğan ise, konuşmasında ulusu bir Tarih ile tanımlamakta, sadece "Türk tarihi" yerine bu sefer (ki o da kısmen öyle) Sünni İslam tarihi ile tanımlamaktadır. Ulusun tarih ile tanımlanmasını kategorik olarak reddetmemektedir. Ulusu tarih ile tanımlamayı reddetmeden; ulusu tarih ile tanımlamaya karşı tanımlamadan demokratik bir ulus ve devlet mümkün olamaz.

Erdoğan'ın bu yaklaşımı Türkiye'deki Politik İslam'ı bayrak yapan ve ulusu İslam ile tanımlamak isteyen burjuvazinin, demokratik olmayan karakterinin bir dışa vurumundan başka bir ey değildir.

Eğer bu burjuvazi tarihsel ve yapısal olarak demokratik bir karaktere sahip olsaydı daha baştan Sünni İslam yerine, aydınlanmanın demokratik projesi üzerinden uzun teorik hazırlığını ve birikimini yapardı.

Hatta İslam içinde bile, daha Muhammet'in ölümüyle Mekke eşrafının adım adım kontrolüne geçmiş İslam'ın değil, Muhammet'in İslam'ının evrenselciliğini yüceltir ve uluslara karşı bir çağrı yükseltir; aydınlanmada bir düşman ve rakip değil, kendisiyle aynı sorunu farklı tarihsel koşulanda çözmeye çalışan bir ortak görürdü.

Bütün bunların yokluğunun ardında burjuvazinin gerici ve anti demokratik karakteri yatmaktadır. Erdoğan da bu fikri hazırlığın bir ürünüdür. Bizzat bu arka plan burjuvazinin kendi uzun vadeli çıkarlarının önünde bile bir engel haline gelmektedir.

Bu hiç de yeni bir fenomen değildir aslında. On dokuzuncu yüzyılda Avrupa Burjuvazisi de ezilenlerden korkusundan, aslında uzun vadeli ve genel çıkarları toprakların ulusallaştırılmasını ve küçük çiftçilere dağıtılmasını gerektirirken, bunu yapmıyor ve Büyük toprak sahipleriyle ezilenlere karşı bir ittifaka giriyordu. Türkiye'de olan bunun değişik bir versiyonudur. Türkiye'nin "Feodal beyleri", "Büyük Toprak Sahipleri" Askeri Bürokratik Oligarşidir. Türkiye'deki Burjuvazi de tıpkı Avrupa'daki sınıfdaşları gibi davranmaktadır.

*

İşçi hareketi bütün bürokratlaşmalara ve yenilgilere rağmen, düşünsel ve teorik olarak, yıllardır kendi hatalarıyla yüzleşerek böyle bir yaklaşımın hazırlıklarını yapıyor.

Burjuvazi yıllardır, İslam ve Aydınlanma; Hıristiyanlık ve İslam; Batı ve Doğu gibi zerrece demokratik özü olmayan ayrımlar üzerinden, bugün bizzat kendisinin bile karşısına aşılmaz bir engel olarak dikilen düşünsel birikimini yaptı.

İşçi Hareketi ve Marksizm ise, derin dip akıntılarında, zındık ve heretik geleneklerinde bu ayrımların tüm saçmalığını gösteren, din ve ulus konularını açıklığa kavuşturan muazzam bir teorik ilerlemeler sağladı.

Bunların henüz yaygınlaşmamış ve bilinmiyor oluşu sonucu değiştirmez. Bunun başarılmış oluşu, İşçi Sınıfının ve Marksizmin nesnel devrimciliğinin bir kanıtıdır. Gerisi öznel koşullara ilişkindir.

Eğer teorik ve politik hazırlıklarını özümlemiş, devrimci ve demokratik bir işçi hareketi olsaydı, bu günkü durum böyle bir hareket için olağanüstü olanaklar sunardı. Ne yazık ki, olayların gelişim hızı ve ritmi, teorik ve düşünsel hazırlıkları ve onlarıns yaygınlaşmasını, yani öznel koşulların da oluşmasını beklemiyor her zaman.

Bizim son yıllarda temellerini attığımız din ve ulus konusundaki teorik ve düşünsel açılımları entelijansiyanın ve işçi sınıfının görmesi, hazmetmesi ve geliştirmesi daha on yıllar alabilir.

Bu nedenle böyle son derece tutarlı olarak demokrasiyi savunabilecek bir özne yok bu gün. Sosyalistler ekonomizm batağında debeleniyorlar; ilkelliği ebedileştiriyorlar.

Olağanütstü elverişli koşullara rağmen çıkmazı yaratan budur.

*

Peki verili durumda ne olabilir? Burjuvazi korkak ve demokratik değil; İşçi sınıfı ise henüz hazır değil.

Bir de Kürt ulusal direnişinin öncülüğünü elinde tutan Kürt Özgürlük hareketi var. O bunu yapabilir mi?

Evet küçük de olsa böyle bir olanak var.

Bu hareket de son yıllarda hiç de küçümsenmeyecek teorik açılımlar yaptı. Bu açılımlar en azından, eklektik kavramsal araçlarla da olsa, bir demokratik milliyetçiliğe açıktır.

Yani Özgürlük hareketi, tutarlı bir demokratik programı savunabilir. Hem toplumsal tabanı hem de düşünsel hazırlıkları buna oldukça uygundur.

Tam da böyle olduğu için, bu hareket şimdilik AKP'nin yedeği olan İşçileri ve Batı'nın şehir orta sınıflarını ve Alevileri kazanabilir.

Bunu yapabilmesi için, bir iktidar alternatifi olarak davranması, AKP'nin açılımları karşısında kendi açılımlarını koyması gerekmektedir.

Şu an, tarihsel olarak kolay ele geçmeyecek bir fırsat bulunuyor gerçekten radikal bir demokratik devrim başarabilmek için.

Ne var ki, gerek DTP gerek onun destekçisi durumundaki kimi örgütlenme girişimleri (örneğin Demokrasi İçin Birlik Hareketi) sorunu muhataplık vs. gibi inisiyatifi AKP'ye devreden, toplumun karşısına bir alternatif olarak çıkmaktan uzak, kendini bir iktidar alternatifi olarak ortaya koymayan bir politikaya saplanmış bulunuyor.

Politikanın nasıl yapılacağını en azından Baykal'dan öğrenebilirler.

Her adımda kendi alternatifini dayatıyor Baykal.

Baykal'ı da yardıma çağırmanın zamanı değil, Baykal ve Erdoğan'a karşı bir alternatif olarak çıkma zamanıdır.

*

Bir örnek alalım.

Baykal, Türklüğü bir “etni” durumuna mı indirgediğinden şikayet ediyor Erdoğan’ın.

Bizler keşke öyle olsa demeli, Erdoğan’ın bunu tutarlı olarak yapmadığını söylemeli, öte yandan ulusu İslam’la tanımladığını ve bunun gericilik olduğunu savunmalı ve yapmak istediğimizin tam da Türkleri bir “Etni” durumuna indirgemek olduğunu açıkça söylemeliyiz.

Ancak böyle bir dil ve politika toplumun ezilenlerini kazanabilir.

“*Evet biz Türklüğü de bir “Etni” yapmak istiyoruz; ulusu Türklükle ya da her hangi bir şeyle tanımlamayı reddediyoruz. Sorun “Kürt Sorunu” değil “Türk Sorunu”dur*” diyebilirse DTP veya Kürt Özgürlük Hareketi, bu tarihi olanağı değerlendirmiş olur.

12 Ağustos 2009 Çarşamba

Demir Küçükaydın

Ramazan Vesilesiyle İftar Yemeği Vermeli Önerisi Üzerine

"*Her şerrin bir hayrı vardır*" derler.

Demokrasi İçin Birlik Hareketi olarak Ramazan vesilesiyle bir "*iftar yemeği*" düzenleme önerisi ilk kez, sınırlı da olsa, somut bir konuda farklı kavrayış ve algılayışların, farklı yorumların dile getirilmesine yol açtı.

Bu tartışma, programatik karakterdeki "*Bildirge*"nin etli bir meyve gibi sözlerinin içindeki tohumların şimdi nasıl zehirli meyveler vermeye başladığını gösterdi. Bir program tartışması yapmanın, (Program tartışması, program metni tartışması değildir ve burada programdan program metni anlaşıldığı için hep komisyonlara bu görev verilmektedir.) kavramsal netliğin, programın somut hedeflerden başka bir şey içermemesi gerektiğinin önemini gösterdi.

Tabii görmek isteyen gözler için. Neleri nasıl gösterdi? Bütün bunları daha somut olarak göstermeye çalışalım bu tartışmalar vesilesiyle yazıda.

*

Önce şunu açık açık olarak koymak gerekiyor. İsteyenler, "inançlılar ve inançsızlar" veya bu ayrıma da karşı çıkan örneğin Demokratik Birlik Hareketinin "üye" ve sempatizanı kişiler, kişiler olarak toplanıp iftar yemekleri düzenleyebilirler.

Buna kimsenin bir itirazı olamaz ve bizim de yoktur.

Ama demokratik mücadeleyi örgütlemek, derlemek, toparlamak gibi bir amacı olduğunu söyleyen bir politik formasyonun (şekillenmenin) böyle bir şey yapmasına çok ciddi itirazlarımız vardır.

Böyle bir davranışın bırakalım demokratikleşmeyi, Türkiye'deki demokrasi mücadelesine zarar vereceğini, DBH'nın bu durumda, **çözümün değil sorunun parçası** olacağını düşünüyoruz.

Neden?
Ama buna geçmeden önce ve bunu anlatabilmek için önce bizim hangi noktadan itiraz ettiğimizin iyi anlaşılması ve başka itirazlarla karıştırılmaması gerekiyor.

Bu farkı gösterebilmek için önce diğer itirazların bir eleştirisini yapalım.

Benim bu öneriye itirazım, CHP veya Genel Kurmayın yaptığı gibi, "dinin siyasallaşması"na itiraz noktasından değildir.

Ne yazık ki, Demokrasi İçin Birlik Hareketi içinden bu Ramazan vesilesiyle iftar önerisine karşı çıkılırken, gerekçeler tam da bu biçimde getirilmiş bulunmaktadır.

Ve bu itirazlarda yansıyan görüş en azından, DBH'nın "İftar yemeği" düzenlemesi kadar yanlıştır ve onun ikiz kardeşidir. Önce bu görüşlerin nasıl ifade edildiğini görelim.

Örneğin Gülseren Pusat şöyle yazıyor:

"DBH'de ortaklaştığımız temel prensipler açısından, DBH'nin düzenleyeceği bir iftar buluşmasını doğru bulmadığımı belirteyim. Yürütmede de Uğur arkadaşa bu önerisini uygun bulmadığımı söylemiştim. Elbetteki isteyen insanlar bir araya gelip kendileri adına yapabilirler. ***Ancak kurumsal olarak, yani DBH olarak, dinin siyasallaşmasına ve araçlaşmasına karşı olanlar olarak siyaseten oruç tutanların yemeği olan iftarda buluşulmasını yanlış buluyorum.****"* (altını biz çizdik)

Benzer şekilde Aydın Erdoğan da şu itirazı yapıyor:

"Bu işte küçük bir terslik olduğunu düşünüyorum.

Ankara toplantısında, kürsüden **"kutsal"ın siyaset dışı kalması gerektiğini** *ifade etmeye çalışmıştım. (...)*

Kutsalın siyaset alanında kullanılması, kutsalı siyasal çatışma aracı haline getirmiştir ve getirmeye devam ediyor. *Bu alanda bir yarışmanın olduğu da gerçektir.* ***Kanımca doğru olan, kutasalın siyasallaştırılmasına karşı durmak gerekir. Caminin, Cemevini, orucun, iftarın siyaset aracı haline getirilmesini doğru bulmuyorum.****"* (altını biz çizdik)

Örneğin Gülseren Pusat'ın itirazını içeren alıntıda son cümleye kadar olan kısma bir itirazımız yoktur. Ancak gerekçe olarak yazılmış olan son cümledeki itiraz, sadece aşırıca Türkiye'nin resmi laiklik söylemine uygun düşmemektedir, aynı zamanda demokratik bir program ve anlayış açısından yanlıştır.

Çünkü, gerçek bir demokraside, pek ala gerekçelerini İslam veya başka bir dinde bulan ve öyle ifade eden partiler kurulabilir; yani "*dini siyasallaştır*"anlar, "*kutsalı siyasallaş*[195]"tıranlar olabilir. Gerçek bir demokratın görevi "*dini siyasallaştırma*" özgürlüğünü savunmaktır.

Ama gerçek bir demokrat **bireylerin, örgütlerin, partilerin** "*dini siyasallaştırma*" özgürlüğünü savunurken; **devletin,** yani ulusun ve politik olanın, **dini siyasallaştırma özgürlüğünü reddetmelidir**; yani devletin dine göre tanımlanmasının amansız düşmanı olmalıdır.

Yani kişi, parti ve derneklerin dini siyasallaştırması özgürlüğünü savunurken; devletin böyle bir özgürlüğü olmasını reddederiz. **Devlet karşısında** dinin bütünüyle kişilerin özel sorunu olması gerektiğini savunuruz.

Türkiye'de ise, **devlet** dini tam anlamıyla siyasallaştırdığı için; yani Türkiye'de ulusun tanımı aynı zamanda Sünni İslam'a dayandığı için, resmi devlet dini genel olarak İslam ve özel olarak da Sünni İslam olduğu için, kişilerin, örgütlerin ve partilerin dini siyasallaştırması yasaktır.

Askeri Bürokratik Oligarşi'nin "dinin Siyasallaşması"na karşı çıkışı, aslında dinin belli bir tarzda siyasallaşmasını yasaklarla garanti altına almaktan başka bir anlama gelmez.

---

[195] Burada Kutsal'ın din ile özdeş kullanımı vardır ve bu yanlıştır. Kutsal bir dine ilişkin olmayabilir. Örneğin kutsalı politika dışında bırakma da bizzat bir kutsaldır, hem de Türk Devleti'nin, Genelkurmayın kutsalıdır. Konuyu dağıtmamak için bu kavram karmaşalarına girmiyoruz.

Özetle Türkiye'de din korkunç ölçüde siyasaldır. Türkiye’de siyasal olan, yani devlete ve ulusa ilişkin olan, sadece bir soyla, bir dille, bir ırkla yani Türklükle değil; aynı zamanda dinle, yani Sünni İslam ile tanımlanmıştır.

Ve tam da böyle olduğu için "Dinin siyasallaştırılması" yasaktır.

Bizzat bu durum bizim programımızı apaçık ortaya çıkarır. Bu günkü durumun tam tersi olabilir demokratik bir program: **Devletin dini siyasallaştırma hakkını reddetmek ama partilerin, örgütlerin kişilerin dini siyasallaştırma özgürlüğünü savunmak.**

Gerçekten laik bir ülkede ise, ulus ya da politik olan tam da dinle tanımlanmadığı için, kişilerin özel sorunu olduğu için, yani din "siyasallaşmamış" olduğu için; dini siyasallaştırma özgürlüğü olur. Yani hiçbir parti dini siyasallaştırdığı için kapatılmaz, böyle yaptığı için hiç kimse cezalandırılamaz. Yani isteyenler örneğin “Müslüman Demokrasi Partisi” kurabilir; isteyenler “Müslüman İşçiler Sendikası” kurabilir.

Ve böyle bir ülkede devletin din dersi verme, vatandaşlardan bir din adına vergi alma; o din için okullar açma özgürlüğü olmaz.

Sorunun özü böyleyken, Demokrasi İçin Birlik Hareketi'nin bir "üye"sinin veya destekleyicisinin **"*dinin siyasallaşmasına*" karşı olma gerekçesiyle** örgüt olarak bir iftar yemeği düzenleme önerisine karşı çıkması, Demokrasi İçin Birlik Hareketini oluşturanların henüz ne kadar demokrasiden uzak olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır ve karşı çıkılan önerinin kendisi kadar yanlış ve tehlikelidir. Tabii “üye”leri böyle henüz demokratik bir programa bu kadar uzak bir organizasyonun nasıl demokratik bir programı savunup toplumu nasıl demokratikleştireceği ortaya bir soru olarak çıkmaktadır.

"*Dinin siyasallaşması*" Türkiye'de **bir tehlike değil bir gerçek durumdur**. Bu verili ve gerçek durumda "*Dinin siyasallaşması*"na karşı olduğunu söylemek, gerçek durumu laiklik gibi görmek ve göstermektir ve Genelkurmay ile aynı dili konuşmaktır.

Bugün varolan sistem bir yandan devleti dinle tanımlar ve diğer yandan dinin siyasallaşmasını yasaklar; bunlar birbirinden ayrılmaz ikiz kardeşler, aynı madalyonun iki yüzü olduğu için "*dinin Siyasallaşması ve araçlaşması*" gerekçesiyle karşı çıkmak iki kere yanlıştır.

Bir yandan bizler "*dinin siyasallaşması ve araçlaşması*" **özgürlüğü nü savunmamız gerektiği için yanlıştır**. Yani kendi **hedefimizi yanlış tanımlamaktadır**.

Diğer yandan aynı zamanda bugün devlet dinle tanımlandığı; yani belli bir din, **Sünni İslam, zaten sonuna kadar siyasallaşmış olduğu için yanlıştır**. Yani **var olan durumu yanlış tanımlamaktadır**.

Sonuç olarak "*dinin siyasallaşması*" gerekçesiyle DBH'nın bir iftar yemeği düzenlemesine karşı çıkmak yanlıştır ve aslında bu günkü anti demokratik sistemin kelimesi kelimesine savunulması anlamına gelir.

*

Benim karşı çıkış gerekçem bu değildir. Tamamen farklıdır. Bunun bir çok düzeyi bulunmaktadır. Ben itirazımı yaparken, hem Programatik, hem stratejik, hem de taktik olarak

baştan başa yanlış olduğunu düşünüyorum. O nedenle karşı çıktım. Şimdi bunu açıklamaya çalışayım.

Önce en basitinden başlayalım. Türkiye’de Sünni İslam çoğunluğun dini olduğu gibi aynı zamanda devletin desteklediği, kendisini ve ulusu tanımladığı dindir. (Devletin desteklediği ve ulusu tanımladığı din ille de çoğunluğun dini olmayabilir. Örneğin Suriye’de Alevi denen Nuseyri azınlık iktidardadır ve devlet onlara dayanır ve onları destekler. Saddam döneminde Irak’ın da çoğunluğu Şii olmasına rağmen iktidarda azınlıkta olan Sünni İslam vardı.)

Egemen olan hele de çoğunluksa, baskı altında değildir, aksine imtiyazlı ve egemendir, dolayısıyla baskıya karşı ve demokratik bir hareket çıkmaz oradan.

Örneğin bir işçi, işçi olarak burjuvazi tarafından ezilir ama bir Sünni Müslüman; bir erkek, bir Türk olarak ezen durumundadır. Onun bu özelliklerinin demokratik bir karakteri bulunmaz. Çünkü o sadece çoğunluğun gücüyle günlük hayatta değil, hukuken de üst ve imtiyazlıdır. Müslüman, Türk ve Erkek olarak o imtiyazlarının esiridir. O bu özellikleri nedeniyle bir baskı yaşamaz, aksine sürekli olarak bir imtiyazı yaşar.

Elbette tıpkı sosyalizme gönül vermiş bir burjuvanın bu fikirlerinden dolayı baskıya uğraması gibi bir Müslüman, bir Erkek, bir Türk de baskıya uğrayabilir, ama bu onun Müslümanlığı, Türklüğü veya Erkekliği nedeniyle değil; fikirleri nedeniyle bir baskı olur.

Bu nedenle İşçilerle veya halkla ilişki kuracağım diye, işçilere veya halka bir Müslüman, bir Türk veya bir erkek olarak gitmek, işçilerin en geri ve gerici yanlarını okşamaktır. Bizler bir Müslümanla, bir Türkle, bir erkekle demokratik düzeyde bir ilişkiyi bir işçi olarak, bir Alevi Olarak, bir Kürt olarak; bir kadın ya da eşcinsel olarak kurabiliriz.

Yani demokratlar, biz Kürtler olarak Türklerin Cumhuriyet bayramına gidelim; Kürtler ve Türkler olarak ne kadar çok renkli mozaik ve de hoşgörülü olduğumuzu gösterelim diyemezler; bu demokrasi ve çok renklilik adına Türklerin geri anlarını okşamak olur; biz Türklere haydi Kürtlerin Newrozuna gidelim diyerek “milleti siyasete alet” ettiğimizde biraz demokrat davranmış oluruz.

Bizler, haydi allahsızlar ve Aleviler olarak gidelim birlikte Sünnilerle iftar açalım; ne kadar çok toleranslı ve demokratik ve de mozaik olduğumuzu gösterelim diyemeyiz. Bu demokrasi adına Müslümanların geri yanını okşamak olur. Bizler Müslümanlara, haydi Sivas katliamını anma ve protestoya gidelim; haydi Cemevine gidip dayanışmamızı gösterelim veya haydi şu hoparlörlerle yapılan ezan terörüne ve ses kirlenmesine karşı duralım diyerek “dini siyasete alet” ettiğimizde biraz demokrat davranmış oluruz.

Bizler kadınlara haydi sünnet düğününe gidelim diyemeyiz. Ama bizler erkeklere, 8 Mart’a katılalım Kadınlara mücadelelerinde destek olalım dersek veya bir eşcinsel öldürüldüğünde ve teröre uğradığında erkekleri onlarla dayanışmaya çağırırsak biraz demokrat davranmış oluruz.

Tabii böyle davrandığımızda demokrat oluruz belki ama ne Türklerden, ne Müslümanlardan, ne erkeklerden doğru dürüst bir karşılık bulamayız. Elbette tek tük Türk, Müslüman veya Erkekler bir yankı göstereceklerdir ama bunu da Türk, Müslüman ve Erkek oldukları için değil; siyasi inançları gereği demokrat oldukları için yapacaklardır.

Dolayısıyla bu tür çağrı ve davranışlar, daha demokratik karakterde olmalarına rağmen, Türkleri, Müslümanları ve Erkekleri pek fazla değiştirmez ve etkilemez. Türkleri, Müslümanları ve Erkekleri etkileyecek ve değiştirecek olan, Türk olmayanların; Müslüman olmayanların; kadınların vs. mücadeleleridir. Bütün siyasi mücadeleler tarihi bunu göstermektedir.

O halde bizim görevimiz bütün bu özneler söz konusu olduğunda ezilenlerin hareketleri içinde ve yanında yer alarak ezeni ortadan kaldırmak olabilir.

Örneğimize gelirsek, Demokrasi İçin Birlik Hareketi, Sünni Müslümanlarla iftar yemeği düzenleyerek değil; Alevilerin mücadelesi ve örgütlenmesi için; Aleviler içinde demokratik bir programın şekillenmesi ve demokratik olmayan Alevilerden ayrışabilmesi için mücadele ettiğinde, örneğin bir tartışma düzenlediğinde, bir yayın çıkardığında, Sünni Müslümanların demokratikleşmesi için de gerçekten bir iş yapmış olabilir.

Özetle, iftar yemeği önerisi, her şeyden önce, ezene, üst olana yönelik olduğu için; ona bir tür yaltaklanma olduğu için çok yanlış ve tehlikelidir. Böyle bir önerinin Kürtlere, Türklerin Cumhuriyet bayramını birlikte kutlayalım demekten farkı yoktur.

*

Ama sorun sadece bu da değil, özneler arasındaki ilişkiler ve program sorununda son derece ciddi yanlışlarla da ilgilidir bu tür öneriler ve bu önerilere böyle öneri kadar yanlış itirazlar gelmesi.

Aslında burada şimdi bu iftar yemeği bağlamında ifade edeceğim görüşleri gerek diğer yazılarımda gerek özel olarak da Yeni Sosyal hareketler ile ilgili yolladığım yazılarda defalarca ifade ettim. Belki oralarda soyut ve anlaşılmaz kalmış görüşleri böylece daha anlaşılır ve somut olarak ifade etmeyi deneyelim.

Belki biliniyordur, belki anlaşılmamıştır, belki de unutulmuştur ama tekrar hatırlatayım.

İktisadi ilişkiler içindeki çıkar ve konumlardan doğmayan (yani sınıfsal olmayan) özne veya hareketlere “Yeni Sosyal Hareketler” denmektedir.

Örneğin Kadın, Eşcinsel, Ulusal Kurtuluş, Ekoloji, Barış, Siyahların hareketi, Alevi hareketi gibi hareketler bu bağlamda sayılabilir. Bu hareketlerde bütün sınıflardan insanlar bulunur.

(Bu hareketleri yaratan neden ve koşullar ile bu hareketlerin teorik kavramsal açıklaması *Marksizmin Marksist Eleştirisi* adlı kitabımızın “*Tarihsel Maddeciliğin Tarihine Katkı*” alt başlıklı *Önsöz*’ünde yer almaktadır. Bu yazıları zaten daha önce gruba yollamıştım. Kısaca geçelim.)

Yeni Sosyal Hareketler ve bu güçlerin ilişkileri ve programı gibi konular, klasik İşçiler ve köylüler gibi eline alınamaz.

İşçiler ve Köyler, iktisadi ilişkiler içindeki konum ve çıkarları farklı güçlerdir. Onlarda sorun iki ayrı gücün ilişkisi ve ortak çıkarları ile ilgilidir.

Ancak bir Alevi, Kadın, Ekoloji, Barış, Ulusal Kurtuluş vs. hareketinde insanlar, iktisadi

ilişkiler içindeki konumları nedeniyle yer almazlar; özgül baskılar nedeniyle yer alırlar ve bu baskılar da saf anlamıyla kapitalizmin kendi özünden ve yapısından doğmaz.

Yani sermaye aslında, saf ve soyut biçimiyle cinsler karşısında nötrdür, Dinler, kültürler, soylar karşısında nötrdür. Ama sermayenin gerçek tarihsel hareketi içinde sermaye eski baskı biçimleriyle simbiyoz bir ilişkiye girdiği için; somut tarihsel hareketin bir ürünü olarak bu hareketler ortaya çıkarlar ve hedeflerine ulaştıklarında kapitalizmi ortadan kaldırmak bir yana ona bir canlılık ve dinamizm bile verirler.

Örneğin kadın üzerindeki baskının ortadan kalkması kapitalizmi ortadan kaldırmaz, aksine kapitalizme daha bir yaşama gücü ve canlılık da verir.

Bu nedenle bu hareketlerin tek tek hedefleri, nesnel olarak, daha mükemmel bir kapitalizm yani aynı anlama gelmek üzere daha gelişkin bir demokratizm demektir.

Yani Alevilerin, Kürtlerin, Kadınların, Eşcinsellerin üzerindeki baskıyı ortadan kaldıran; ekolojik normlarla donatılmış bir demokratik cumhuriyet kapitalizm için aslında en ideal koşulları sunar.

Tabii işçilerin kendi çıkarlarını koruması ve birleşebilmesi için de en ideal koşullar olur bunlar.

Bu özünde demokrnatik ve kapitalizmle çelişmeyen ozellikleri nedeniyle bu farklı öznelerin hepsi (Yeni Sosyal Hareketler) bir demokratik program ve harekette birleşebilirler.

Bütün Yeni Sosyal Hareketlerin mücadeleleri ve tarihi göstermektedir ki, bu hareketler içlerinde tüm sınıfları barındırdığından, sınıf ayrılıkları bu hareketler içinde programatik ve stratejik ayrılıklar biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Somut olursak örneğin Alevi Hareketi içinde, işçilerin eğilimi tam bir laiklik iken, Alevi burjuvazisi, büyük ölçüde devletin Aleviliği tanıması gibi bir programa sahiptir.

Dolayısıyla, Demokrasi İçin Birlik Hareketi, bütün bu özneler içinde birliği değil, bu özneler içindeki demokratlar ile demokrat olmayanların bölünmesini ama bütün bu farklı özneler içindeki demokratların birleşmesini savunmalı ve temsil etmelidir.

Bu Türkiye'deki demokrasi mücadelesinin olmazsa olmazıdır.

Yukarıdaki sonuç şöyle de ifade edilebilir: bütün özneler içindeki işçi sınıfının eğilimleri yani en demokratik eğilimler ancak bütün bu farklı özneleri birleştirebilir ve böyle bir programı geliştirebilir.

Ancak burada bir sorun daha vardır. Bu hareketlerin her birisi, belli bir özne açısından onun sorunlarına yönelik olarak şekillenir. Yani örneğin Aleviler içindeki demokratik eğilim diyelim ki diyanetin kaldırılmasından yanadır ama aynı zamanda Kürtler üzerindeki baskıya yol açan ulusun Türklükle tanımlanmasına karşı olmayabilir.

Yeni Sosyal Hareketler'in tarihi, bunların başka özneleri yaratan sorunlar karşısında körlük içinde olduğunu da göstermiştir. Keza bu ilişki İşçi Hareketi ile Yeni Sosyal Hareketler arasında da görülmektedir.

Dolayısıyla bu hareketler içindeki demokratik veya sosyalist kanatın görevi, sadece o hareketin içinde o öznenin sorunlarının çözümü için bir demokratik program değil aynı zamanda bu programa ulaşmak için demokratik bir strateji, yani diğer öznelerin demokratik özlemlerini de programlaştırmak olur. Örneğin Aleviler, Kürtlerin, Kadınların, Eşcinsellerin, Ekolojistlerin, İşçilerin demokratik taleplerini de radikal bir demokrasi anlayışıyla kendi bayraklarına yazdıklarında bu güçleri kazanıp toplumun çoğunluğunun desteğini kazanabilir ve bu sistemi değiştirebilirler.

Ya da örneğin Kürtler de, Alevilerin, Kadınların, İşçilerin vs. demokratik taleplerini radikal bir demokrasi anlayışıyla kendi bayraklarına yazdıklarında bu güçlerin kazanıp toplumun çoğunluğunu ortak bir mücadelede birleştirebilirler.

Bu her özne açısından diğer öznelere yönelik olarak böyledir.

Zaten sosyal mücadeleler tarihi Körlük kadar böyle bir eğilimin de bulunduğunu göstermektedir.

Bu da bütün bu farklı öznelerin bir tek ortak demokratik bir programda birleşmelerinin hem mümkün hem de gerekli olduğunu gösterir.

Tüm toplum için kapsayıcı ve sistematik demokratik bir programı savunmadığı sürece bu hareketlerin her biri, azınlıkta ve izole kalmaya ve böyle bir programı savunmadığı için de o hareketin içinde önderliği burjuvaziye kaptırmaya mahkumdur.

Yani, **sistematik, kapsamlı ve radikal bir demokrasi programı** Yeni Sosyal Hareketlerin ve İşçi Hareketinin, yani tek tek bu öznelerin mücadelesinin birleştirilmesinin olmazsa olmaz koşuludur.

Her hangi bir hareketten (İşçi, Kürt, Alevi, Kadın, Ekoloji, Barış vs.) hareketle bu noktaya varılabilir.

Ama burada sistematik, kapsamlı ve radikal olmanın yanı sıra bir özellik daha gerekmektedir: bu program son derece somut hedefleri içermelidir. Çünkü somut ve sistematik olmadığı takdirde, bu farklı özneleri birleştirme özelliği bulunmaz.

Somut olmak, sadece programların somut yapılacak işler planı olması özelliğiyle ilgili değildir; aynı zamanda bu öznelerin **farklı dilleri** olmasıyla da ilgilidir. Çünkü bu öznelerin her birinin kendi özel dili vardır ve birbirilerinin dilini anlamadıkları gibi, birbirlerini itici de olabilirler.

Bir tür "Lingua Franz", bir tür "Hiyeroglif", "Ortak Dil" gerekmektedir bu farklı diller konuşan ve birbirinin dillerini anlamayan özneleri ortak bir mücadelede birleştirmek için.

Biz tam da bu nedenle, sadece somut yapılacak işlerden ibaret, sistematik ve özlü bir program önerdik tüm bu farklı özneleri birleştirebilmek için, kabul edilmiş bulunan "Bildirge"ye karşı.

Ama bildirge bu ortak dilin ancak somut eylemler ve talepler olması gereğini ciddiye almayarak, bir yığın farklı öznelerin diliyle gereksiz edebiyatlar yaptı.

Şimdi konumuzla ilgili bir örnek verelim ve yarım kalmış olan Bildirge'nin eleştirisine de devam edelim.

"Gerçek bir barış ve özgürlükler Anayasası, Kürtlerin; emekçilerin; halkına sahip çıkan aydınların; Hallac-ı Mansurların Pir Sultanların eşitlikçi değerlerini özgürce yaşatmak isteyen Alevilerin inanç özgürlüğü isteyen Müslümanların; fiziksel, psikolojik, cinsel baskı, sömürü, ezilme ve şiddete maruz kalan kadınların; cinsel kimliği üzerinden dışlananların; sınır tanımaksızın yaşanan doğa ve tarih yıkımına karşı sınır tanımaksızın ekoloji ve dostluk köprüsü ile karşı çıkanların, neredeyse kaderleriyle baş başa bırakılmış engellilerin, bu ülkenin gündemine hep birlikte ağırlık koymaları ile ortaya çıkacaktır."

Bütün bu paragraf aslında anlam olarak bir totolojidir. Bütün o dolgu maddelerini çıkardığınızda söylenen şudur: "*Özgürlükler Anayasas*ı" ezilenlerin "*ülke gündemine ağırlık koymalarıyla ortaya çıkar*".

Bu güne kadar aksini iddia eden mi vardı ki?

Açık ki aslında "insan ölmemişse yaşıyordur" gibi bir "Lapalis Hakikatı" karşısındayız. Ezilenlein ağırlığını koymadığı demokrasi veya anayasa mı olurmuş? Bunun aksini iddia eden olsa ancak böyle bir önermenin anlamı olabilir. Laf ola beri gele.

Bütün o aradaki dolgu maddeleri ezilenleri tanımlamaktadır güya ve de "edebi" biçimde.

Peki şu edebi dolgu maddesine bakalım. Ne deniyor?

Dilden başlayalım.

Bu satırlar sosyalistlerin diliyle yazılmış ve yine o dile uygun olduğu için Aleviliğin dili de kullanılmış.

Ama sosyalist ve Alevilerin bildirgede kendi dillerini kullanma hakları varsa yarın başkaları da çıkıp aynı hakkı isteyebilir.

Yarın öbür gün bir Kürt pek ala çıkıp şöyle diyebilir ve diyecektir: "Orada Alevilerin kutsal bildikleri Hallacı Mansur, Pir Sultan denmiş; oraya Şeyh Saitlerin; Kemal Pirlerin diye eklenmesini de istiyorum". O böyle diyince, bir Marksist Leninist çıkacak, Marksların, Engelslerin, Lenin'lerin de eklenmesini isteyecektir. Daha sonra başkası çıkıp bunu yetersiz bulacak, oraya Stalinlerin, başkası Troçki'lerin, başkası Bakuninlerin eklenmesini isteyecek; belki bir Müslüman çıkıp Ali Şeriati'lerin, başka bir Müslüman hazreti Ömer'lerin, bir Hıristiyan İsa'nın eklenmesini isteyebilecektir. Çünkü madem Alevilere bu hak verilmiştir herkesin bu hakkı olması gerekir.

Ya da şöyle itirazlar gelebilir: Bir Müslüman çıkıp bizi inanç özgürlüğü istediğimizle niye sınırlıyorsunuz, biz de Ömer gibi eşitlikçiyiz, oraya hazreti Ömer'in adaletini savunan Müslümanların tabirini de ekleyiniz diyebilecektir[196].

[196] Koordinasyon toplantısında metne son şekil verilirken aslında tam da bu sorunla başka bir biçimde karşılaşıldı. Sadece Kürtlerden söz edilip Araplar'dan söz edilmemesi eleştirilmişti, bunun üzerine Arap eklendi., ama sonra Süryaniler, Lazlar, Pomaklar, Çerkezler, Romanlar vs. de ortaya çıktı. Bütün bunlar bile kimseyi

Bunların henüz denmemiş olması temeldeki yanlışlığı değiştirmez.

Görüldüğü gibi, "Bildirge"nin somut talep ve eylemler içermeyen bir metin oluşu aslında temel bir kavrayışsızlıkla, yeni sosyal hareketler ve bunların ilişkilerinin anlaşılmamasıyla ve farklı diller sorununun aşılması üzerine hiç kafa yorulmamasıyla ilgilidir. Ve çok ciddi handikaplar içermektedir. Böyle bir dil ve mantıkla o uzun cümlede iddia edilen, yani Ezilenlerin birleşerek ve ülke gündemine ağırlık koyarak demokratik bir anayasaya ulaşması mümkün olamaz.

Demokrasi İçin Birlik Hareketi'nin bildirgesi, sadece farklı özneleri ve onların demokratlarını, ortak bir demokratik programda birleştirme kapasitesinde değildir; aynı zamanda onların birleşmesinin önüne ek zorluklar çıkarır. Bir diller çatışması yaratma potansiyeli taşır.

Bu kısa nottan sonra tekrar konumuza gelelim.

*

Yukarıdaki satırlarda, somut olmayarak sadece ek zorluklar çıkarılmıyor; aynı zamanda içerik olarak da bir yığın yanlış şey de söyleniyor.

"Hallac-ı Mansurların Pir Sultanların eşitlikçi değerlerini özgürce yaşatmak isteyen Alevilerin inanç özgürlüğü isteyen Müslümanların (...)

Burada öznelerin sorunlarının ve taleplerinin yer değiştirdiğini de görüyoruz.

Türkiye inanç özgürlüğü olmadığı için ezilenler Müslümanlar değil, Aleviler'dir. Aleviler ve Alevi hareketi Pir sultanların, Hallacı Mansurların eşitlikçi değerleri için değil; devlet Sünni İslam'ı gayrı resmi olarak devlet dini biçiminde tanımladığı için; yani gerçek bir inanç eşitliği için vardır. Eğer gerçekten laik bir ülke olunsa bir Alevi Hareketi olmazdı.

Yani aslında "İnanç Özgürlüğü" aslında Alevilerin, Alevi hareketinin var oluş nedeni ve temel talebidir.

Burada bildirgenin atladığı ve İftar Yemeği yapalım önerilerine yol açan yanlış yargı da ortaya çıkıyor.

Türkiye'de Sünni Müslümanlar inançlarından dolayı ezilen bir özne değildirler; aksine ezen ve egemen bir güçtürler. Onların durumu tıpkı Kürtler karşısındaki Türklere benzer. Onlar Müslüman olarak tıpkı Türkler gibi bu sistemden beslenirler ve sistemden beslenenler sistemi değiştiremezler.

Kendinizi Türk olarak kabul ediyorsanız ve ana diliniz Türkçeyse, Türk olduğunuz için Türkiye'de ezilmezsiniz; aynı şekilde Müslüman olduğunuz için de ezilmezsiniz.

Türk olduğunuz için ancak politik fikirlerinizden dolayı baskıya uğrayabilirsiniz. Aynı şekilde Müslüman olduğunuz için, ancak politik fikirlerinizden dolayı baskıya uğrayabilirsiniz.

Türk nasıl Türklüğün tam anlamıyla özele ilişkin olduğunu savunmadan bir demokrat olamaz

---

bildirgede bir şeylerin temelden yanlış olduğu, bir şeylerin baştan yanlış gittiği düşüncesine getirmedi. Ama olaylar inatçıdırlar, bunlar her adımda aşılmaz sorunlar olarak karşıya dikilecektir.

ise, bir Müslüman da diyanetin kaldırılması, okullardan din derslerinin kaldırılması; İmam hatiplerin kapatılması; "Azınlık"ların dinle tanımlanmasına son verilmesi gibi talepleri ileri sürmeden ve bunlar için mücadele etmeden demokrat olamaz.

Ve İslami hareket içindeki radikal kesim, demokrasiye daha yakın görünen kesim; bu bildirgeyle kendilerine mesaj verilen kesim; inanç özgürlüğünü değil daha ziyade "eşitlikçi değerleri" savunurlar. Politik İslam içindeki bu günkü ayrışma henüz demokratlar ve demokrat olmayanlar ayrışması değil; daha eşitlikçi değerleri öne çıkaran eşitlikçiler ve zenginler ayrışmasıdır. Vurgular esas olarak eşitlikçilik üzerinden yapılmaktadır.

Ama bu eşitlikçiliği vurgulayan ve daha yakın olduğu düşünülen kesimlerin, bir iki istisna dışında, gerçek bir laiklik veya inanç özgürlüğü bayrağı astığı; yani örneğin bizim bir Türk olarak, temel sorunun Türk sorunu olduğunu söylememiz; Türk olarak ulusun Türklükle tanımlanmasına karşı çıkmamıza paralel; Sünni İslam'a karşı demokratik talepleri yükselttiği görülmemektedir. Bu da Sünni İslam'ın sistemden beslenmesiyle ve sistemden beslenenlerin onu değiştirmeyi istemeyeceklerîyle ilgilidir.

Aslanda Türk Sosyalistleri ve Müslüman Radikaller birbirlerine çok benzerler ve aynı madalyonun iki yüzüdürler.

Türk sosyalistleri de, ezen ulustandırlar. Bu nedenle, ulusun Türklükle tanımlanmasını hiç sorun etmezler ve esas sorun ettikleri hep fakirlik, eşitsizlik, anti-emperyalizm vs. olur. Aslında bunları sorun etme, Türk olarak imtiyazlarını savunmanın; demokratik görevlerden kaçmanın örtüsüdür.

(Demokrasi İçin Birlik Hareketi'ni oluşturan Türk sosyalistlerinin çoğu da böyledir zaten ve tam da böyle olduğu için programını ulusun tanımından Türklüğü kaldırmak olarak koymamakta ve bunu en acil ve baş görev olarak tanımlamamaktadır. Bildirgenin bütününe sinen mantık da budur zaten. Bildirge aslında Kürt hareketiyle ittifak yapar görünerek, Türklüğe karşı mücadele demokratik görevinden kaçan ve bunu fakirlik ve anti emperyalizm gibi gerekçelerle yapan Türk sosyalistinin çizgisini Kürt Hareketinin demokratik eğilimlerine yedirme metnidir özünde. Bildirgenin ruhu budur.)

Türk sosyalistlerinin bu özelliği, yani Türk olarak ezen ulustan olmaları; aynı şekilde Müslüman olarak egemen ve ezen dinden olan radikal Müslümanlarda da görülür. Onlar da Türk sosyalistleri gibi, anti-emperyalizm, fakirlik, eşitsizlik gibi sorunları esas sorun olarak öne çıkarırlar. Ama bu öne çıkarış, tıpkı Türk Sosyalistlerinde olduğu gibi; demokratik mücadelenin öne çıkarılmasının bir aracı değil; ondan kaçışın; o görevleri gündemden kaçırmanın bir aracıdır.

Siz hiç, radikal İslamcıların, Türk sosyalistlerinin Türklüğü sorun etmemesi gibi, ulusun aslında İslam'la tanımlanmış olduğunu sorun ettikleri gördünüz mü?

Bu bakımdan gerek Türk sosyalistleri gerek radikal İslam, bu demokratik görevlerden kaçtıkları ölçüde, sendikalist ve ekonomist; burjuva sosyalisti; İşçi sınıfının geri bilincini temsil ederler ve bunlara karşı mücadele edilmeden (Sosyalistlerle Sosyalizmin ve aydınlanmanın, Radikal İslamcılarla İslam'ın dili içinde bir ideolojik mücadele

gerekmektedir.)

Ve bu nedenle eşitlikçiliği öne çıkarıp demokratik görevlerden ve hedeflerden kaçan radikal İslamcılarla eşitlikçiliği öne çıkarıp demokratik görevlerden kaçan sosyalist arasında; bütün farklı dillere rağmen bir özdeşlik, bir gönül yakınlığı vardır. Ve bu yanıltıcı ve tehlikelidir. Çünkü bu yakınlık, demokratik görevlerden kaçısın ortaklığından çıkan bir yakınlıktır.

Buna karşı açık bir ideolojik, programatik ve stratejik mücadele verilmeden Türkiye'de bir demokrasi cephesi oluşturalamaz. DBH ise, bu noktada, bu günkü pozisyonlarıyla çözümün değil, bizzat sorunun bir parçasıdır.

Kaldığımız yere dönersek; bildirgede Alevilerin ve Politik İslam'ın konumu ve hedefleri tam da gerçeğin tersine koyulmaktadır. Alevilerin sorunu inanç özgürlüğü, gerçek bir laiklik iken onları eşitlikçi bir hareket gibi tanımlamakta, (resmen onlara yağ da çekmektedir) politik İslam'ın esas sorunu eşitlikçilik iken onları İnanç özgürlüğü nedeniyle bir baskıya uğruyormuş gibi göstermektedir.

Ama burada daha büyük yanlış; İslam'ın inanç olarak ezildiğinin savunulmasıdır. Bu doğru değildir. Sünni İslam, Türkiye'de sadece çoğunluğun dini olduğu için değil; politik olarak devletin de dini olduğu için egemen ve imtiyazlıdır. Bu imtiyazı söyleyip ona karşı bir mücadele etmek gerekirken, resmen böyle bir durum yokmuş gibi sorun problematize edilmemektedir.

Yapılan bir bakıma herkese mavi boncuk dağıtmaktır. Herkese mavi boncuk dağıtayım; Herkesle iyi olayım diyen hiç kimseyle iyi olamaz. Birilerini kaybetmeyi göze almadan birilerini kazanamazsınız.

*

Başörtüsü nedeniyle uygulanan baskılara gelince, bu İslam'a değil, genel olarak düşünce, davranış ve örgütlenme özgürlüğüne baskının bir parçasıdır. Yani insanların tıpkı "Türklüğe hakaret etme" özgürlüğü olmaması gibi; "dini siyasete alet etme" özgürlüğü olmamasıyla ilgilidir.

Bu baskı politik bir hareket üzerindeki bir baskıdır. Ama bu baskıya uğrayan politika bunu bir inanç özgürlüğü sorunu gibi koymaktadır bu mücadelesinde. Çünkü bu ona elverişli bir konum sağlar. Eğer bu gerçekten bir inanç özgürlüğü mücadelesi olsa ve bu hareket demokratik bir karakter taşısa, üniversitelere giremeyen kızlar bayraklarına diyanetin kaldırılması; imam hatiplerin kapatılması; din derslerinin kaldırılması gibi sloganlar yazarlardı. Bir siyasi akımın uğradığı baskıyı bir inanca yapılan baskı gibi göstermesi ile bir inancın gerçekten baskı altında olması birbirinden çok farklıdır.

Biz elbet, nasıl fikir ve örgütlenme özgürlüğünü savunuyorsak, bu istediği gibi giyinme ve giyinmeme özgürlüğünü savunmalıyız, ama Sünni İslam'ın bir din olarak baskıya uğradığı iddiası doğru değildir. Aksine Sünni İslam, hem devlet aracılığıyla, hem çoğunluk gücüyle diğer inançları baskı altına almaktadır.

*

Demokrasi İçin Birlik Hareketi, eğer gerçekten demokratik bir hareket olmak, böyle bir hareketin çekirdeği olmak istiyorsa, bütün bu öznelerin içindeki yeterince demokratik, kapsamlı ve radikal olmayan eğilimlere karşı bir mücadele yürütmelidir.

Yani örneğin Radikal İslam içinde, Sosyalistler içinde, ekonomizme karşı demokratik mücadelenin ve programının doğuluğunu ve önemini gösteren bir politik ve ideolojik mücadele yürütmelidir.

Aynı şekilde Aleviler içinde ve Kürtler içinde de.

Örneğin Kürt hareketi hala tutarlı ve demokratik bir program koyabilmiş değildir. (Bunun kavramsal ve sınıfsal nedenlerini başka yazılarımızda açıkladık.) DBH Kürt hareketini, Kürtlerle Türklerin birleşmesi değil; Kürtlüğün ve Türklüğün kişilerin özel sorunu olduğu, herkesin ana dilinde eğitim hakkının olduğu bir demokratik bir ulusçuluk için mücadeleye çağırmalıdır.

Ancak bu takdirde, Özgürlük Hareketinin bir uydusu, bir peyki olmaktan çıkıp, ona yol gösterebilir ve yardımcı olabilir.

Ancak bu takdirde ekonomist Türk sosyalistlerinin ekonomizmiyle mücadele edip, bu ekonomist sosyalistlerin bir araya gelmesinin bir aracı olmaktan çıkıp ekonomist sosyalizme karşı mücadelenin bir aracı olabilir.

İşte o zaman bütün özneleri bir tek demokrasi programı altında toplayabilir ve bu günkü çıkmazı aşabilir.

*

Özetle, Türkler ve Müslümanlar, Türk ve Müslüman olarak, üstte, ezen ve çoğunluk oldukları için, demokratik bir özne değildirler. Aynı şekilde Yeni Sosyal Hareketler kategorisine de girmezler.

Türk ve Müslümanlar ancak, sınıfsal nedenlerle; veya başka nedenlerle (Kadın, Alevi, Kürt vs. oldukları için) demokratik özlemlere ve programa sahip çıkabilirler.

Gerçek durum bu iken, Müslümanlarla Müslüman olarak ilişki kurmaya kalkmak ve bunun için de onların en geri yanlarını okşamak (iftar yemeği yemek) Demokratik olmakla bağdaşmaz.

Bu Türklerle bir Türk bayramı kutlamaya benzer.

Bunu yapanlar efendilerine yaltaklanan kölelerden farklı davranmış olmazlar.

Bunları yapanlar çözümün değil sorunun birer parçası olurlar.

*

Son bir söz de İşçi Sınıfı ile bu Yeni Sosyal Hareketler ilişkisine dair.

İşçi Hareketi için de diğer hareketler için geçerli olanlar geçerlidir.

Nasıl diğer sosyal hareketlerde talepleri sırf kendileriyle sınırlayanlar varsa İşçi Hareketinde de vardır. İşçi hareketinde buna ekonomizm veya sendikalizm denir.

Böyle bir işçi hareketi, tıpkı Alevilere diyanette yer isteyen bir Alevi hareketi gibi; Kürtlerin bir ulus olarak tanınmasını isteyen bir Kürt hareketi gibi demokratik olarak nitelenemez.

Türkiye'de İşçi hareketi demokratik değildir ve demokratik bir programı yoktur.

Demokratik bir işçi hareketi, bütün özneleri, yani Yeni Sosyal Hareketleri ortak bir program etrafında birleştirebilecek biricik güçtür. Bu olmayınca ne bu program ne de bu birleşme çıkabilir.

Diğer hareketlerin bunu başarma şansı yoktur. Diğer hareketlerin hiç birisi, tarihlerinde ve bu gün diğer öznelerin mücadelelerinin derslerini sistemleştirmemiş ya da böyle bir sorunları bile olmamıştır. Bütün hareketleri birleştirecek bir program gibi bir sorunları olmamıştır. Bu birikime ve bu sorunlara sahip biricik hareket İşçi Hareketidir.

Zaten İşçi Hareketi aynı zamanda diğer Yeni Sosyal Hareketler içindeki devrimci ve demokrat kanatlarda da ifadesini bulur.

Bugün niçin bir demokratik işçi hareketi yok? Niçin işçi hareketi demokratik ve eşitlikçi özlemlerini Politik İslam içinde ifade ediyor ve Burjuvaziyi destekliyor?

Çünkü İşçi Hareketi büyük yenilgiler almıştır. İşçi Sınıfı Devlet ve Sendika bürokrasisi tarafından onlarca yıldan beri kafadan gayrı müsellah edilmiştir.

İşin kötüsü işçi sınıfına demokratik programı benimsetebilecek olan entelijansiyanın kendisi ekonomist olmuş durumda ve işçilere sürekli bunu şırınga ediyor.

Bu durumda demokratik bir hareketin ortaya çıkışı ve başarısı her şeyden önce, Türk ve Müslüman olarak ezen durumda olan büyük çoğunluğun içinden işçi olarak ezilenlerin demokratik bir hareketini yaratmaktadır.

Böyle bir hareketin yaratılması için ise, sosyalistler arasındaki ekonomizme ve sendikalizme karşı ciddi bir ideolojik mücadele gerekmektedir.

Ancak bu mücadele içinde şekillenmiş bir entelijansiya, ya da sosyalist aydınlar, işçilerin demokratik bir hareketinin tohumunun oluşumuna katkıda bulunabilir ve buradan tüm öznelerin içindeki radikal demokratları kapsayan muazzam bir güç ortaya çıkarılabilir.

Bu satırlarının yapmaya çalıştığı bir bakıma tam da budur.

Ama Demokrasi İçin Birlik Hareketi'nin anlamadığı, yapmadığı ve yapmak istemediği de budur.

Tam da bu nedenle, görevini böyle belirlemediği; işçi ve sosyalistler arasındaki ekonomizmi temel vuruş yönü olarak belirlemediği için ve tam aksine kendisi bu ekonomizmi büyük ölçüde yansıttığı için, bu girişim demokratik bir hareketin oluşumunun önünde nesnel bir engeldir kendisi hakkındaki kendi öznel değerlendirmelerinin aksine.

29 Ağustos 2009 Cumartesi

Demir Küçükaydın

Alevi Mitingi'nin Düşündürdükleri

Aleviler bu hafta sonu (8 Kasım 2009) İstanbul'da "Ayrımcılığa Karşı Eşit Yurttaşlık Hakkı" için bir miting düzenliyorlar. Bu mitingi elbette her demokratın desteklemesi, sahip çıkması ve katılması gerekir.

Bu vesileyle Alevi Hareketi üzerine bazı saptamalarda bulunmak yararlı olabilir.

Alevi hareketinin anlamadığı en temel sorun veya temel çelişkisi şudur: Alevi hareketi Aleviliğin ne olduğunun veya ne olduğuna ilişkin cevapların hiçbir politik anlamının olmadığı veya olamayacağı bir demokratik düzen ihtiyacının ürünü iken bütün söylemini ve politik hedeflerini Aleviliğin ne olduğu üzerinden yürütmektedir.

Alevi hareketi politik amaçlarını netleştirdiği ve politik bir hareket olduğu ölçüde bu söylemi, dili ve paradigmayı terk edecektir veya etmek zorundadır. Ya da şöyle formüle edelim: politik bir hareket olduğu ölçüde, Aleviliğin ne olduğu üzerine tartışmaları ve Aleviliğin özel dilini bırakma eğilimi gösterecektir veya göstermek zorundadır. O zaman diğer politik öznelerle ilişkiler, onların nasıl kazanılabileceği, onlarla nereye kadar gidilebileceği gibi stratejik konular önem kazanacaktır.

Alevi hareketi içindeki tartışmaların Aleviliğin ne olduğu üzerinden yürümesi, Alevi hareketinin henüz bağımsız bir hareket olarak ortaya çıkmadığının ve egemenlerden bağımsızlaşmadığının bir göstergesidir.

Alevi hareketi içindeki radikal demokrat ve devrimci kanatlar bile henüz bu farkı fark etmiş ve önemini kavramış değildirler.

Alevi hareketi içinde radikal ve devrimci bir kanat, Aleviliğin ne olduğu üzerine devrimci ve doğru bir tanım üzerinden tartışmayı yürüttüğü sürece daha baştan kaybetmiş demektir. Gerçekten devrimci ve demokratik bir Alevi hareketi veya Alevi hareketi içinde bir devrimci ve demokratik bir kanat, Aleviliğin ne olduğu üzerine bir tartışma içindeki bölünme temelinde değil; **Aleviliğin ne olduğu üzerine bir tartışmanın kendisiyle bölünerek** ortaya çıkabilir.

Buraya kadar adeta matematik formüller veya geometrik teoremler gibi ifade ettiğimiz bu düşünceleri, harflerin yerine somut değerler koyarak göstermeye çalışalım.

Öncelikle, Alevi hareketini var eden, Türkiye'de ulusun, din, dil ve ırk üzerinden tanımlanmış oluşudur.

Politik olan, yani ulusal olan, yani devlete ilişkin olan bir dil, bir din, bir "ırk" veya etni üzerinden tanımlanmasaydı, yani Türkiye Cumhuriyeti kurulurken gerçekten demokratik bir cumhuriyet olarak şekillenseydi, bu gün bir Alevi veya Kürt hareketi olmazdı.

Çünkü böyle bir cumhuriyetin daha adı örneğin Türk veya Türkiye Cumhuriyeti değil, örneğin Ön Asya Demokratik Cumhuriyeti gibi bir şey olurdu.

Bu Cumhuriyetin okullarında Türk Tarihi değil, gerici ulusçuluğun ulusların tarihi olduğu iddiasına karşılık, demokratik ulusçuluğun ulusların tarihi olmadığına ilişkin tarihi ve genel bir insanlık tarihi okutulurdu.

Keza ulus bir dille de tanımlanmış olmayacağından, yani herkesin ana dilinde eğitim hakkı veri olacağından, bu tarihi herkes kendi ana dilinde okurdu.

Yani soy, etni, dil, tarih vs. daha somut olarak Kürtlük, Türklük, Araplık vs. bütünüyle **kişilerin özel bir sorunu** olurdu, **tıpkı gerçekten laik bir ülkede dinin kişilerin özel bir sorunu olması, hiçbir politik anlamı bulunmaması gibi.**

Böyle bir cumhuriyette, din de ulusun tanımında hiç bir anlam ifade etmeyeceğinden, yani tamamıyla kişilerin özel sorunu olacağından, zorunlu, din dersleri, diyanet işleri, imam hatip okulları olmazdı.

Keza böyle bir cumhuriyette, "Azınlıklar" da olmazdı şimdiki Türkiye Cumhuriyeti'nde olduğu türden. Çünkü çoğunluk olmayacaktı. Dolayısıyla örneğin fener patikliğinin ekümenik olup olmadığı veya "Azınlık Okulları"nın statüsü gibi sorunlar da olmazdı.

Tabii böyle bir cumhuriyette üç kişi bir araya gelip istediği dini kurabileceği, istediği dine girebileceği, çıkabileceği veya dinsiz olabileceği için, Aleviliği ayrı bir din olarak gören Aleviler, Aleviliği bir kültür olarak gören aleviler veya Aleviliği İslam'ın bir biçimi olarak gören aleviler de olabilirdi ve bunların her biri de kendi Alevilik anlayşışına göre istedikleri gibi birlikler, ibadet yerleri veya eğlence veya buluşma yerleri açabilirlerdi. Bunların bir futbol kulübü veya kanarya sevenler derneği kurmaktan hiçbir farkı olmaz hiçbir politik anlamı bulunmazdı.

Bütün bunlar olmadığı için, yani Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir cumhuriyet olmadığı için, yani politik olan, yani devlete ilişkin olan, yani ulusal olan bir dinle, dille ve soyla, tarihle tanımlandığından, bir Alevi hareketi ve bir Kürt hareketi bulunmaktadır. Böyle bir demokratik cumhuriyette ne Alevi Hareketi olurdu ne de Kürt hareketi.

Eğer böyle bir cumhuriyette, ulusu Kürtlüğe veya Aleviliğe göre tanımlamaya kalkan bir hareket ortaya çıkarsa, bu Kürt ya da Alevi hareketi olmaz, demokratik bir ulusçuluğa karşı gerici bir ulusçuluğun hareketi olurdu ve bunu reddetmek ve buna karşı demokratik cumhuriyeti savunmak, her demokratın ve yurttaşların görevi olurdu.

Şimdi bu çok basit, temel ama unutulmuş, burjuva devrimlerinin ve İşçi hareketinin demokratik hedeflerini göz önüne aldığımızda, aslında, Kürt ve Alevi hareketinin, özünde demokratik özlemlerden kaynaklandığını ama bu demokratik özlemleri böylesine net olarak demokratik bir program biçiminde ifade edemediğini; demokratik özlemlerin egemen baskının zıttı biçiminde ifade edildiğini görürüz.

Neden böyledir?

Çünkü insanlık tarihi düz bir yol izlememektedir. Tarihte ileri atılışlar gibi çok büyük geri gidişler de olmaktadır. Daha sonra gelenler, bu geri gidişlerin sonuçlarından hareketle, ki o sonuçlardan biri de bunun bir geri gidiş olduğunu, yani tarihi bilmemektir, tekrar o unutulmuş

demokratik hedefleri formüle ederler ama bunu dizleri üzerinde sürünerek yaparlar.

Fransız devriminde veya 19. yüzyılın işçi hareketinde yukarıda söylenenler son derece basit ve temel kabullerdi. Ancak 19. Yüzyılın başında hemen Fransız devriminden sonra Burjuvazi gericileşti ve bu demokratik idealleri terk etti. Kiliseyle barıştı ve demokratik bir ulusçuluğun yerini gerici bir soya, dile, tarihe, dine vs. dayanan bir ulusçuluğu savunmaya başladı.

Buna rağmen 19. yüzyıl boyunca, İşçi hareketi, Aydınlanma ve Fransız devriminin bu demokratik programını savunmaya devam etti. Zaten bu özlemlere ve programa dayanarak da Ekim devrimini başardı.

Ancak, bu devrim köylülükle dolu, geri ve yoksul bir ülkede tecrit kalınca, işçilerin o ince tabakasına dayanan iktidarı fazla ayakta kalamadı ve onların yerini bir bürokratik kastın egemenliği aldı. Bu bürokratik kast, başına geçtiği sosyalist hareketi kendi dış politikasının avadanlığı olarak kullandı ve o devrimci ve demokratik işçi hareketini korkunç yenilgiler ve cinayetlerle tasfiye etti.

Böylece dünyada bu demokratik gelenekleri savunacak bir işçi hareketi de kalmadı.

Bunlar olduğu sürece demokratik özlemler kendilerini sosyalist hareket içinde ifade ediyorlardı. Ama bu da yok olunca, bu demokratik özlemler bu sefer verili olan durumdan hareketle kendilerini ifade yolları aramaya başladılar.

Örneğin Ulus Türklük ile mi tanımlanmıştı, bu Türklüğün baskı altına aldığı diğer uluslar, artık demokratik bir hareket olmadığından, Türklüğün ortadan kaldırılması gibi bir programla veya düşünceyle yola çıkmıyorlardı. Çünkü bunu bilmiyorlardı, unutmuşlardı bizzat o yenilgilerin sonunda, madem Türklerin devleti var bizim de olsun diyerek, örneğin bir Kürt ulusu ve devleti kurmak biçiminde ifade ediyorlardı.

Bu noktada garip bir paradoks ortaya çıkıyordu. Bir baskıya karşı hareketler olmalarına rağmen o baskının bir kopyası olarak ortaya çıkıyorlardı.

Bu tarihsel bakımdan anlaşılabilir bir durumdu.

Tarihte de bir çok kereler böyle olmuştu. Örneğin İslam ve Hıristiyanlık tarihleri de böyleydiler.

Başlangıçta ikisi de son derece demokratik ve devrimci idi, ama her ikisi de devletleştikleri an, tüm demokratik özelliklerini yitirdiler ve kendi demokratik özelliklerini sürdürenleri kovuşturdular, tıpkı Stalinizmin komünistleri yok etmesi gibi.

Ama o zamanlar da baskıya karşı tepkiler elbette ortaya çıkacaktı, ama bu tepkiler artık doğuştaki devrimci ve demokratik gelenekler unutulduğundan, bilinen gerici biçim içinde tarikatlar biçiminde ifadesini buluyordu.

Ancak çok istisnai durumlarda bu yeniden doğanlar o eski köklerdeki eğilimin devamcıları olduklarını görebilmişlerdir.

Alevi hareketinin içinde bulunduğu durumu daha iyi anlamak için Kürt hareketi bize ilginç bir analoji kurma olanağı sağlayabilir.

Örneğin Kürt hareketi de ulusun tanımından Türklüğü kaldırmak gibi bir demokratik programla değil, Ayrı bir Kürt ulusu yaratmak veya Kürt devleti kurmak amacıyla ortaya çıktı. Ancak mücadele içinde yavaş yavaş daha demokratik bir programa doğru evrilme eğilimi gösterdi. O zaman dilini Kürtlük üzerinden değil, **demokrasi üzerinden politik bir dil üzerinden kurmaya başladı.**

Kürtlerin kaç bin yıldır var olduğu, Kürtçenin ayrı bir dil olup olmadığı gibi sorunlar artık Kürt özgürlük hareketi için hiçbir şey ifade etmemektedir. Çünkü henüz hala tam böyle net ifade etmemiş olsa da o artık bunların politik bir anlamının olmadığı ve olmayacağı bir demokratik cumhuriyeti hedefi haline getirmektedir.

İşte Aleviler de böyle bir noktaya vardıklarında, yani diyanetin Alevileri tanıması değil de Diyanetin kaldırılması gibi bir talebe ulaştıklarında Aleviliğin ne olduğunun hiçbir politik anlamı olmadığını, mücadelelerinin bunun için olduğunu göreceklerdir.

(Bu yarım kalmış yazı burada bitiyor.)

Alevilerden Çocuksu Beklentiler

Onur Öymen'in sözlerinden ve gelen tepkilerden sonra bir çok kişinin de tekrarladığı şöyle bir değerlendirme görülüyor: "*Bu yaptığından dolayı Onur Öymen'e teşekkür etmeli. Bizim kırk yıldır yapamadığımızı yaptı. Aleviler böylece CHP'nin ne olduğunu anlarlar*."

Buradan da Alevilerin artık CHP destekçiliğinden vazgeçeceğini, CHP'ye kerhen de olsa destek veren kesimin küçüleceğini; böylece Askeri Bürokratik Oligarşi ve onun partisinin hareket alanının daralacağını bekliyorlar.

Bu çıkarsama ve beklentilere bağlı olarak da bütün çabalarını, Öymen örneğinden hareketle CHP'nin nasıl bir parti olduğu konusunda yoğunlaştırıp, Alevilere, "bakın hala da CHP'nin özünü göremez ve onu desteklemeye devam ederseniz, sonra başınıza geleceklerin ve Türkiye'deki demokratikleşmenin başarısız kalmasının suçlusu siz olursunuz" diyorlar veya dedikleri özünde buraya varıyor.

İnternetteki, sol, liberal ve hatta bir sürü sosyalist sitede de ve sanki "sağduyu"nun son sözüymüş gibi görünen bu tavır ve beklentiler hem sosyolojik olarak hem de politik olarak yanlıştır.

Bu tavır, partiler ve onları destekleyen kesimlerin ilişkisini **sosyolojik olarak** son derece basit, mekanik ve çocuksu değerlendirmekle kalmaz, **politik olarak da** Alevileri bizzat bu tavırlarıyla CHP'ye mahkum ederler.

Nasıl ve niçin? Bunu açıklamayı deneyelim.

*

Partiler ve onları destekleyen toplumsal sınıfların, grupların, öznelerin ilişkisi sanıldığından çok daha karmaşıktır ve örgütlerin gerçek yüzünü bilip bilmemeyle ilgili değildir. Bunu İşçi hareketinin tarihinden bir örnekle somutlayalım.

Bilinir ya da artık pek bilinmez, gerek Sosyal Demokrat partiler gerek çoğunun adı Komünist olan Stalinist partiler sadece ideolojileriyle, programlarıyla ve politikalarıyla değil; söylemleriyle bile çelişen somut politik dönüşleriyle de her zaman işçilere ihanet etmişlerdir. Aslında onlar işçilerin değil, bir işçi bürokrasisinin devlet ve sendika bürokrasisinin veya burjuva sosyalizminin partileriydiler.

Onlar karşısında bir sürü küçük sol grup, işçilerin onların gerçek niteliğini bilmediği varsayımından yola çıkarak, şimdi tıpkı Aleviler ve CHP ilişkisinde olduğu gibi, bu gerçeklerin anlatılmasının ve işçiler tarafından bilinmesinin, sonunda işçilerin bu partilerden yüz çevireceği gibi bir beklenti içinde olmuşlar ve bütün ajitasyon ve propaganda çalışmalarını bunun üzerine yoğunlaştırmışlardır.

Ne var ki, bu beklenti hiç bir zaman gerçekleşmemiştir. Hatta bu rejimler yıkılmış, o Stalinist partiler Sosyal demokrat partilere dönüşmüştür ama yine de işçilerin hala önemli bir bölümü bu partilere destek vermeye devam etmişlerdir.

Neden? Niçin, bu anlayışa göre şeyler davranmaları gerektiği gibi davranmamaktadır?

Çünkü bu değerlendirmeler, örgütler, partiler ve onları destekleyenlerin ilişkisini son derece mekanik, yüzeysel, basit olarak ele alırlar; diyalektik değildirler. Her şeyden önce idealisttirler, yani varlığın düşünceyi değil; düşüncenin varlığı belirlediği gibi bir anlayışın ifadesidirler. Ama bunan yanı sıra, insanların tavırlarını akli argümanların belirlediği gibi burjuva rasyonalizminin anlayışına dayanırlar.

Birincisi, bir zamanlar Sartre'ın Cezayir savaşı karşısında suskunluklarıyla onay veren Fransızlar için dediği gibi, aslında "herkes her şeyi biliyor"dur.

Sanılır mı ki o işçiler Sosyal Demokrat ve Stalinist patilerin ne olduğunu veya şimdi örneğin Aleviler CHP'nin ne olduğunu bilmiyorlar. Hayır, biliyorlardı ve biliyorlar. Sorun bilip bilmeme sorunu değildir.

İşçilerin ya da Alevilerin tavırları olgular ve çıkarsamalara ilişkin argümanlarla değiştirilemez. Akli argümanların sınıfların veya toplumsal güçlerin tavrını değiştireceği, burjuva rasyonalizminin bir ifadesidir.

Marksizm ise, insan çıkarlarına aykırı ise, matematik aksiyomların bile tartışma konusu olacağını söyler. Yani diğer bir anlamıyla düşünceyi belirleyen varlıktır der.

Peki, bile bile niye ladestir. Niçin işçiler Stalinist ve Sosyal Demokrat Partileri, Aleviler CHP'yi desteklemeye devam etmişlerdir? Bunun bir izahı olmalıdır?

Çünkü bütün bürokratik yapılarına, ihanet çizgilerine rağmen o örgütler işe yarar bir silahtırlar ve gereğinde savunma için kullanılabilirler.

Radikal sol örgütler, küçük gruplar, birer küçük çakı gibidirler. Hele örgütsüzlük, silahsızlıkla eşittir. Ama büyük partiler, sendikalar, her şeye rağmen köpekler saldırdığında belki onları yok etmezler ama uzak tutmaya yarayan kocaman ve kalın sopalar gibidirler. O kalın sopaların yerine koyacak iyi bir kılıç veya tabanca veya daha etkili bir silah olmadıkça, sopayı atıp bir küçük çakılarla veya en küçük bir savunma silahından yoksun olarak ortada "tığ-ü teber şah-ı merdan" kalmak istemez büyük toplumsal gruplar. Aslında sezişleri ve içgüdüleriyle, kendilerini rasyonel davranmaya ikna için rasyonel argümanlar getirenlerden çok daha rasyonel davranırlar.

Aslında bu davranışın başka bir biçimi bizzat kadınlarda da görülür. Her gün milyarlarca kadın bizzat erkekler tarafından ezilmektedir. Bütün kadınlar nasıl ezildiklerini bilirler aslında; içgüdüsel olarak ve kişisel düzeyde bu ezilmeye karşı cinsler arası savaş gibi görünen bir savaş da yürütürler. Ve bu savaşta tek tek kadınlar olarak isyan ettikleri takdirde ezileceklerini iyi bilip sezdiklerinden, bizzat kendilerini ezen erkek cinsinden birini kendilerine koruyucu yaparlar. (Ya da sosyal olarak bir kadın olmaktan çıkarlar, bir yaşlı, bir anne, bir rahibe vs. olurlar.) Ancak yine kendisini ezen bir erkeğin koruyuculuğu altında toplumda tamamen silahsız ve savunmasız olmaktan kurtulurlar. Bir bakıma İşçilerin Sosyal Demokrat ve Komünist partiler ve sarı sendikalarla, Alevilerin CHP ile yaptığına benzer bu yaptıkları.

Ezilenler, kendilerine karşı kullanılan silahları, tıpkı uzak doğunun karşı tarafın gücünü ona karşı kullanmaya dayanan sporları gibi (ki bu sporların kaynağında da ezilenlerin direnişi vardır.) düşmanlarına karşı çok etkili olmasa da kullanmaya çalışırlar.

Benzer bir örnek politik İslam'dan verilebilir. Başörtüsü erkek egemenliğinin bir sembolü, bir aracıyken, kadınlar onu evden çıkıp modern hayata girmenin, sokağa çıkmanın, çalışmanın ve böylece ekonomik bağımsızlığı kazanmanın ev zindanından çıkışın bir aracı, bir kurşun geçirmez hamaylısı yaparlar.

Ezilenlerin binlerce yıldan beri gelişmiş sezgileri ve eğilimleriyle yürüttükleri bu mücadeleleri ancak burjuva rasyonalizminin veya pozitivizmin yol açtığı hafıza kaybına uğramış Kemalistler, Stalinistler, sosyal demokratlar anlayamazlar.

*

Özetle, Alevilerin bu Onur Öymen ve Dersim skandalından sonra olsun CHP'den uzaklaşmalarını beklemek **sosyolojik olarak** olguların mekanik bir değerlendirmesine dayanan yanlış bir beklenti veya öngörüdür.

Ama böyle bir beklentiye yönelik olarak gerçeği açıklama ve ayrılmaya ikna çabalarına girmek ve bunu politik eylemin merkezine almak, politik olarak daha büyük bir yanlıştır.

Bu olay vesilesiyle sol, aslında liberallerden ve liberal soldan farklı, **radikal demokrat bir politika** uygulamak istiyorduysa, bütün oklarını AKP'nin Kürt açılımını PKK ve DTP gibi bir laik ve demokrat bir örgütü tecrit etmeye yönelik olarak, ne laik ne de demokrat olmayan Barzani'ye dayandırmasına, argümanlarını İslam kardeşliğinden getirmesine; "Kürt Açılımı"nın yanı sıra gerçek bir laiklik açılımı yapmamasına, hatta aksine verili durumu istemem yan cebime koy diyerek ebedileştirmesine ve böylece Alevileri CHP'ye ve Askeri Bürokratik Oligarşinin kerhen de olsa destekçiliğine mahkum etmesine yöneltmeliydi.

Ancak böyle davranan radikal demokrat bir duruş ya da akım ya da hareket uzun vadede Alevlileri ve şehir orta sınıflarını da demokratik saflara çekebilirdi ve AKP'ye soldan baskı yapıp bir yan ürün olarak "açılımın" daha ileri bir ortalamaya gidişine yol açabilirdi.

Ama tam da böyle davranılmadığı için yani aslında bütün oklar "niye hala CHP'yi destekliyorsunuz" diye Alevilere yöneltildiği için, sonuç beklenenin tam da tersi olacaktır. Aleviler CHP'yi terk etmemekle kalmayacak CHP içinde de dünden daha boynu bükük ve ezik kalacaklardır.

Çünkü CHP'nin yerine koyabilecekleri başka bir silahları yoktur politik Sünni İslam'ın gücü karşısında.

Bu gidişin sembolik ifadesi şimdiden Kılıçdaroğlu'nun akıbetinde görülüyor. Başlangıçta biraz da çevrenin zorlamasıyla, "gereğini yapmak" gibi her anlama gelecek bir kavramla Öymen'i istifaya çağırmıştı. Ama Öymen istifa etmeyip aksine Baykal'ın desteğini alınca, Kılıçdaroğlu'nun istifa etmesi gerekirdi. Ama edemezdi ve edemeyecektir. Ama istifa etse de bitecekti gerçi ama şimdi istifa etmeden bitmiştir. Ayrılamazdı çünkü yerine koyacağı, aynı işlevi görebilecek bir alternatifi yoktur.

Aslında Deniz Baykal kendisine ilerde rakip olacağı düşünülen veya böyle bir beklenti içinde olunan bir potansiyel muhalifinden de kurtulup kendi pozisyonunu güçlendirmiş olarak çıkmıştır bu durumdan. Özetle bu fırtına sonucunda Alevilerin değil, Baykal'ın konumu güçlenecektir ve güçlenmektedir.

Ama Alevilere değil, Alevileri CHP'ye mahkûm eden, AKP'nin demokratik olmayan karakterine vurgu yapan, onun demokrat olmadığını; Askeri Bürokratik oligarşiye karşı tutarlı bir mücadele yürütmediğini ve onu böylece güçlendirdiğini söyleyen ve vuruş yönünü buraya yapan bir radikal demokrat muhalefet olsaydı; örneğin DTP böyle bir vuruş yönü izleseydi, kısa vadede olmasa bile, uzun vadede Aleviler onu etkili bir silah olarak görebilirlerdi ve Kürtlerin ve Alevilerin demokratik özlemlerini aynı potaya akıtacak bir kanal açılabilirdi.

Türkiye'deki muhalefetin en büyük sıkıntısı radikal demokrat bir çizginin bulunmamasıdır.

Sosyalistler 19. yüzyılda ve en azından 20. yüzyılın başlarında bu görevi görürlerdi. Şimdi ise sosyalistler ya liberal muhalefetin destekçisi ya da ulusalcılığın. En büyük eksiklik buradadır.

Politik olarak Kürt özgürlük hareketi bir ölçüde bu yönde eğilim gösteriyorsa da hem Kürt burjuvazisiyle kopamadığı ve kopamayacağı için; hem de kültürel sınırlılıkları nedeniyle Kürt ve Kürdistan gettosunun dışına çıkamıyor.

Bu açığı, "Çatı Partisi" girişimlerinde olduğu gibi, liberal veya utangaç ulusalcı, demokratik görevlerden eşitlikçi veya anti emperyalist bir söylemi öne çıkararak kaçan ekonomist sosyalistlerin, örgütsel desteğiyle kapamaya kalkmak ise hiç bir sonuç vermez ve uzun vadeli, ideolojik ve politik bir sorunu örgütsel ve teknik bir sorun olarak ele almaktan başka bir anlama gelmez.

Politik mücadeleyi herkese mavi boncuk dağıtma sanatı sananlar bir süre sonra hiç kimseye yaranamadıklarını ve güven veremediklerini görürler. Herkese yaranmak isteyen kimseye yaranamaz. Politikada birilerini kaybetmeden birilerini kazanamazsınız, sorun kimleri kaybetmeyi dolayısıyla kazanmayı göze aldığınız ve istediğinizle ilgilidir.

*

AKP'nin duruşuyla ilgili somut bir örnek vermeden bu yazıya son vermeyelim.

Yeni Şafak yazarı ve Politik İslam'ın "kanat önder"lerinden biri olan, yani Müslüman burjuvazinin eğilimlerini en tam ve açık biçimde ifade edenlerden biri olan Fehmi Koru da bugünkü yazısını bu konuya ayırmış.

Bu günkü "*Düşmanlar Çatlasın*" başlıklı yazısını örnek olarak olduğu gibi aktaralım ve Alevilerin nasıl köşeye sıkıştırıldığını görelim.

"Dersim konusu açıldığından beri patlayan tepkiler üzerine CHP'de çatlak bekleyenler avuçlarını yalamak zorunda: Ülkemizin en eski ve hâlâ en uzun süreyle iktidarda kalmış olan (1923-1950) partisi her zamankinden daha iç disiplinini korur hale geldi. İnanmayan dünkü gazeteleri açıp beşuş çehreli liderlerin fotoğraflarına bakabilir. Yalnızca Genel Başkan Deniz Baykal ile Yardımcısı Onur Öymen yanyana girmemiş CHP Grup Toplantısı'na, Genel Sayman Mustafa Özyürek de onlarla birlikte yürümüş...

Üçlü, bütün fotoğraflarda, olağanüstü neşeli, ağzı kulaklarında bir görüntü veriyor...

Gerçekten CHP'de çatlak bekleyen CHP-karşıtlarını hayal kırıklığına uğratacak bir durum bu... Sadece onları değil, her seçimde gönül rahatlığıyla CHP'ye oy kullanmak üzere sandık başına giden önemli bir kesim de büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor olmalı. 'Dersim' dendiğinde ciğerlerinden yanık kokusu gelen, Dedeler himmetiyle hareket etmeye alışmış, CHP yönetimine umut bağlamış milyonlarca insan ne yapacağını şaşırmışsa, bunu anlayışla karşılamak gerekiyor.

Nasıl olsa şaşkınlıkları uzun sürmez; daha önceki hayal kırıklıklarından sonra yaptıkları gibi olanı sineye çeker ve bir dahaki seçimde sandık başına gittiklerinde elleri yine altı oklu CHP pusulasından şaşmaz. Ne yani, oylarını Tayyip Erdoğan'ın Ak Parti'sine mi verecekler?

Onur Öymen'in her türlü ölçüye uymayan sözlerinden alınmaları beklenenler, Türkiye'de varolan sistemin kendilerini dışladığına ***inanıyorlar*** (abç). *Kırsalda yaşarken fazla önemsemedikleri eşitlikçi olmayan uygulamalar kentleşmeyle birlikte onlar için sorun teşkil etmeye başladı: Devam ettikleri cemevlerine 'ibadethane' statüsü tanınmıyor, Diyanet İşleri Başkanlığı kendilerini temsil etmiyor, zorunlu din derslerinde çocuklarına inanç esasları anlatılmıyor...*

Bunların hiçbirisinin sorumlusu oylarını esirgedikleri politik çizgi değil, bunu iyi biliyorlar. *Diyanet, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın sınırlarını belirlediği 'lâiklik' anlayışının bir sonucu; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lağvedilmesini istemeyi parti kapatmayla sonuçlanacak bir siyasi suç sayan maddeyi anayasaya koyan ise askerler... Din derslerini zorunlu kılan da askeri yönetimler...*

Varolan düzenden ve yanlış olduğunu iddia ettikleri uygulamalardan doğrudan veya dolaylı sorumlu olan siyasi kadrolara onlarca yıldır oy verip duranlar, bir sözcüsünün ağzından 'Dersim' sözcüğü saygısızca çıktı diye CHP'ye küsecek değiller ya!

Dersim'de yaşananların CHP'nin iktidar olduğu bir dönemde meydana gelmiş olması şimdilerde küsmesi beklenen kesimin uzun yıllar boyunca CHP'ye oy vermesine engel olmadı da, Dersim'de yaşatılanlara hak veren talihsiz sözler neden engel olsun?

Sivas'ta meydana gelen ve 37 canın hayatını kaybettiği olayları önleyemeyen, eylemi saatlerce seyretmekle yetinen, başgösteren yangını söndürmeye koşmayan yerel yönetici (vali) ile vaktiyle kendisine danışmanlık etmiş valiye "Derhal askerleri yardıma çağır" demesi beklenecek Başbakan Yardımcısı 'sosyal demokrat' bilinen kişilerdi; bunları görmezden gelenler herhalde Dersim söylemine takılıp kalmazlar...

Dersim'de yaşananı dert etmeyen Dersim'in saygısızca anılmasını da dert etmez. Diyanet'in varlığına karşı çıkanlar, Diyanet'i sistem içerisine yerleştiren ve ona itirazı suç sayanı görmezden gelmiyor mu? Çocuklarının kendi inanç esaslarını öğrenemediğinden yakınanlar, din dersini anayasal zorunluluk haline getirenleri hatırlıyor mu, eleştirilerini onlara yöneltiyor mu?

CHP'nin lider kadrosu doğru yapıyor. Nasıl olsa o kesimin oyları yine kendilerine gelecektir. Deniz Baykal, Meclis'te 'Dersim'i hatırlatan yardımcısı Onur Öymen'i yanından hiç eksik

etmemeli...”

Şimdi bu uzun alıntı makaleyi incelediğimizde ne görürüz. Yazar da Alevilerin CHP’ye desteklerini çekmeyeceklerini öngörüyor. Ama dikkat edilsin, biz da aynı sonucu çıkarırken, bunun nedenlerini açıklıyoruz ve onların Sünniler karşısındaki azınlık olma ve resmen de politik olarak ezilen ve alttaki konumlarıyla bunu açıklıyoruz.

Ama yazarımız bunu onların Öznem bir inancı olarak görüyor, vurguladığımız “inanıyorlar” kavramıyla. Yani öyle değil, onlar öyle inanıyor.

İkinci adımda Alevilerin içindeki çoğunluğu oluşturanların demokratik din derslerinin kaldırılması, diyanetin lağvı gibi talepleri değil de, AKP’nin Alevi açılımı çerçevesindeki gerici talepleri Alevilerin talepleri olarak sıralıyor.

Buna bağlı olarak üçüncü adım geliyor. Şikayet ettiklerinizi yapanlar Genel kurmay veya CHP’dir, AKP suçlu değildir. Hala da AKP’ye destek vermiyorsanız size müstahaktır demeye getiriyor.

Ama iste tam da bizzat bu tavır, yani Alevilerin ezildiğini inkar eden, dolayısıyla onların bu davranışlarını anlamaya çalışmayan ve onları kazanmaya çalışmayan bu tavrın kendisi Alevileri CHP’ye mahkum etmektedir.
Yazarımız, ya da AKP, ya da İslamcı Burjuvazi bir parça demokrat olsa ve Genelkurmayı gerçekten tecrit ve köklü bir demokrasi arzulasa, çıkarları bu yönde olsa o zaman mantığını şöyle kurardı.

AKP, Alevilerin baskı altında olduklarını görmek istemeyerek; demokrasiyi çoğunluğun azınlığa tabi olması olarak anlayarak ve Gerici Bürokrasinin yaptıklarını istemem yan cebime koy anlayışıyla Alevileri korkutmakta ve CHP’ye mahkum etmektedir.

Birincisi, Alevilerin baskı altında olduğu bir öznel yanlış algı veya hayal değildir. Türkiye’de ulus, Türklük gibi Sünni İslamlıkla da tanımlanmıştır ve bu anti demokratik özellik giderilmelidir.

İkincisi, Hıristiyanların katli ve sürgünüyle Sünni Müslümanlar çoğunluk haline gelmiştir. Sünni Müslümanlar da demokrasiyi azınlığın çoğunluğa tabi olması ile sınırlayarak bu matematiksel çoğunluk olma durumunu bir siyasi baskının aracına dönüştürmektedirler. Bu genel ve basit anlamıyla demokrasi en gerici milliyetçilik ile bağdaşır. Gerçek demokrasi, çoğunluğun azınlığın haklarını kaldıramadığı ilkelerle sınırlandığı noktada ortaya çıkar.

Örneğin Kürt Açılımını İslami argümanlara dayandırmak, bu çoğunluğun anlayışını politik bir tanım haline getirmektir. Bu en sıradan olay bile Alevilerin azınlık olarak korkularının hiç de mesnetsiz olmadığı anlamına gelir.

Ve nihayet, Diyaneti, din derslerini vs. Bürokratik kastın koymuş olması AKP’yi bunları ortadan kaldırmayı görev olarak önüne koymamasının gerekçesi olamaz ve olmamalıdır. AKP bunu görev olarak önüne koymadıkça da Alevilerin ve şehir orta sınıflarının korkularını gideremez ve onları CHP gettosuna ve bürokrasinin yedeği olmaya mahkum eder.

Yani bir parça demokrat olsaydı bu politik İslam’ın “Kanat önderi”, la da İslamcıo burjuvazi,

ya da AKP, sorunu böyle koyar ve Alevilerin CHP'ye mahkûmiyetleri karşısında böyle timsah gözyaşları dökmez, onları demokrasi cephesinden uzak tutan AKP politikalarına eleştiri yöneltirdi.

Ve işte tam da bu yokluktur Alevileri (ve şehir orta sınıflarını) CHP'ye ve mahkûm eden. Uzun makalenin de gösterdiği gibi, Aleviler hiçbir şekilde demokrasi aracılığıyla kazanılması gereken bir güç olarak görülmemekte, onların durumlarını değiştirmeleri gibi bir problematik bulunmamaktadır.

Politik İslam, liberaller ve liberal solcular AKP'nin demokratik olmayan karakterine vurgu yapacak yerde Alevileri CHP'den kopmaya çağırmakla yetindikleri takdirde varacakları yer Alevileri Suçlu görmek ve Fehmi korunun şimdi bulunduğu yerde onunla buluşmak olacaktır: Hala CHP'yi desteklediğinize göre suçlu sizsiniz ve şikâyet etmeyiniz.

Böylece suçlu Alevileri oraya süren ve demokratik olmayan AKP'nin politikaları değil; Aleviler ilan edilecektir.

*

Görüldüğü gibi, Alevileri, haydi artık niye hala CHP'desiniz diye eleştiren kampanyalar, bütün iyi niyetlerine rağmen demokrasi güçlerini dağıtacak ve bizzat AKP'nin geri adım atmasının yolunu açacaktır.

Kime niyet kime kısmet?

19 Kasım 2009 Perşembe

Demir Küçükaydın